EXEMPLAR DE PREZENTARE

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

Limba și literatura română

Trunchi comun și curriculum de specialitate (TC+CS), filiera teoretică, profilul umanist, specializarea filologie – clasa a IX-a

9

ION BOGDAN LEFTER (coordonator)
ROXANA ȘTEFANIA CIOBANU · DAN GULEA
DRAGOȘ SILVIU PĂDURARU · DUMITRIȚA STOICA

CORINT LOGISTIC

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

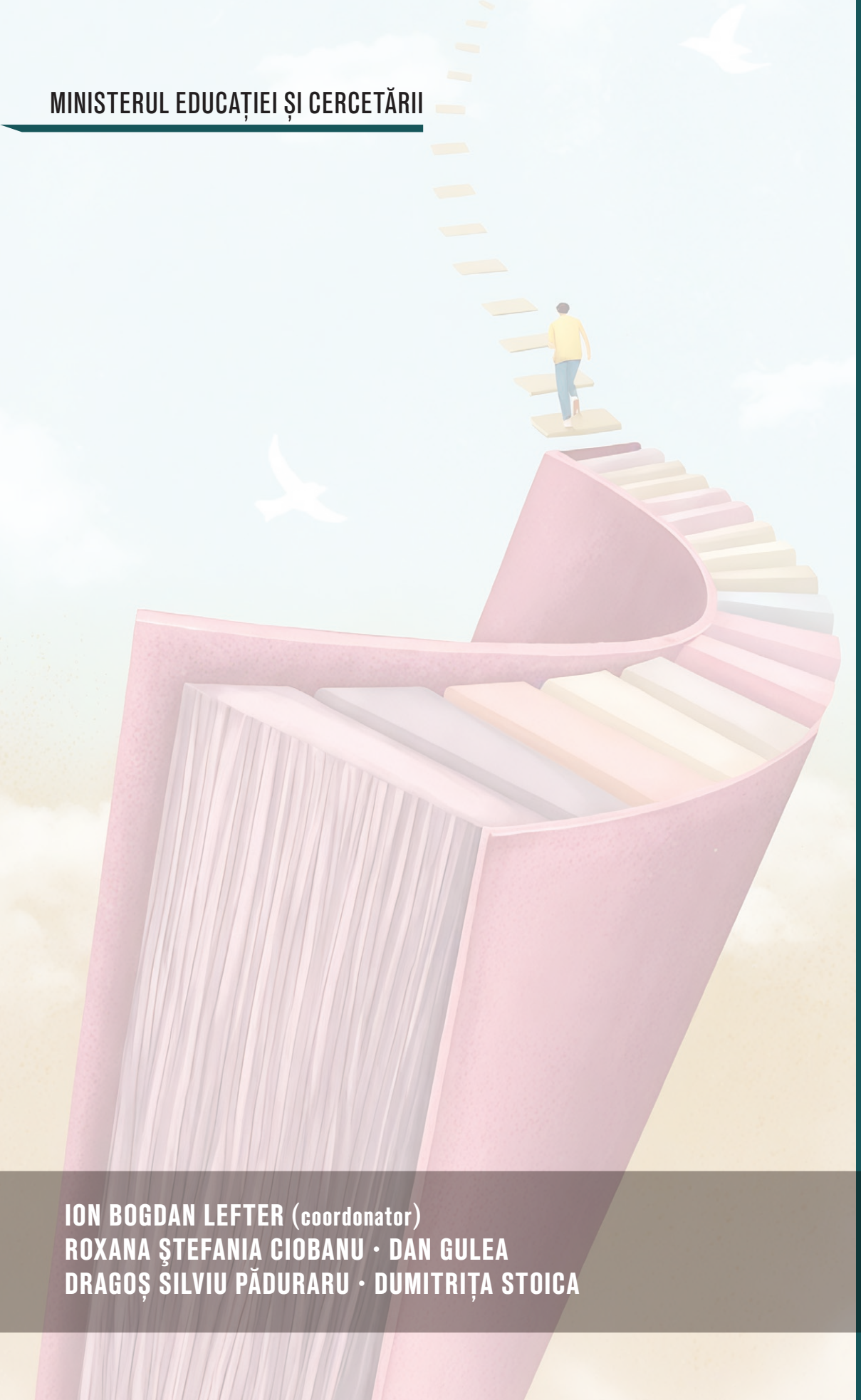

Limba și literatura română

Trunchi comun și curriculum de specialitate (TC+CS), filiera teoretică, profilul umanist, specializarea filologie – clasa a IX-a

9

ION BOGDAN LEFTER (coordonator)
ROXANA ŞTEFANIA CIOBANU · DAN GULEA
DRAGOȘ SILVIU PĂDURARU · DUMITRIȚA STOICA

CORINT LOGISTIC

Date despre autori:

ION BOGDAN LEFTER doctor în filologie, profesor la Universitatea din București, critic și istoric literar, autorul catorva zeci de cărți de specialitate, coordonator de dicționare și îngrijitor de ediții; coordonatorul manualului.

ROXANA ȘTEFANIA CIOBANU doctor în filologie, profesor la Colegiul Național „Spiru Haret” din București, colaborator la Facultatea de Litere a Universității din București, autor de programe școlare, de curriculum la decizia școlii și de programe de formare pentru profesori, autor de manuale și auxiliare școlare; formator național, membru în comisia națională de limba și literatura romană.

DAN GULEA doctor în filologie, profesor gradul didactic I, Colegiul Național „Mihai Viteazul” din Ploiești, asistent colaborator la Facultatea de Litere a Universității din București.

DRAGOȘ SILVIU PĂDURARU doctor în filologie, profesor gradul didactic I, Colegiul Național „Sfântul Sava” din București, autor de auxiliare școlare.

DUMITRIȚA STOICA doctor în filologie, profesor gradul didactic I, Colegiul Național „Gheorghe Lazăr” din București, scriitoare, autoare de manuale, auxiliare școlare, articole de specialitate.

Deşteaptă-te, române!

Versuri de **Andrei Mureşanu**
Muzică de **Anton Pann**

Deşteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croieşte-ţi altă soarte,
La care să se-nchine şi cruzii tăi duşmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,
Şi că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Priviţi, măreţe umbre, Mihai, Ştefan, Corvine,
Româna naţiune, ai voştri strănepoţi,
Cu braţele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viaţă-n libertate ori moarte!" strigă toţi.

Preoţi, cu crucea-n frunte! căci oastea e creştină,
Deviza-i libertatea şi scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăşi în vechiul nost' pământ!

Cuprins

UNITATEA 1: Reflecții despre literatură 9

LITERATURĂ

Literatura ca reprezentare a realității: teme, motive, valori, viziune despre lume

- I.L. Caragiale, *Triumful talentului* 10
- Text auxiliar: Eugen Ionescu, *Lecția* 18

Genuri și specii literare

- Grigore Alexandrescu, *Câinele și cățelul* 22
- Vasile Alecsandri, *Sania* 25
- Text auxiliar: Ion Minulescu, *Acuarelă* 28
- Mihail Sebastian, *Jocul de-a vacanța* 30
- Text auxiliar: Mircea Eliade, *Romanul adolescentului miop* 34

Literatură populară și literatură cultă

- *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte* (basmul popular) 39
- Text auxiliar: *1001 de nopți* 46
- Ion Creangă, *Fata babei și fata moșneagului* (basmul cult) 48

LIMBA ROMÂNĂ

Limba standard. Instrumente normative 55
Norme de ortografie și de punctuație 57
Normă și abatere (greșeli fonetice, lexico-semantice și gramaticale) 60
Variație regională: graiuri, regionalisme 64
Tipuri de dicționare 67

EVALUARE 71

UNITATEA 2: Începuturile scrisului în limba română 73

LITERATURĂ

Contextul socioistoric în secolele XVI-XVII. Primele instituții ale scrisului, circulația manuscriselor, a tipăriturilor și a traducerilor

- *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung* 74
- Varlaam, *Carte românească de învățătură* 76
- *Cartea Ecleziastului* (din *Biblia de la București*) 79
- *Alixăndria* (romanul popular) 82
- Text auxiliar: *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* 86

Reprezentări ale lumii și ale omului în texte diverse ale perioadei

- Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei* (cronica) 90
- Miron Costin, *Viiața lumii* 94

Imaginar medieval și ecouri ale Renașterii și ale umanismului în cultura română 96

- François Rabelais, *Gargantua și Pantagruel* 98
- William Shakespeare, *Hamlet, prinț al Danemarcei* 99

LIMBA ROMÂNĂ

Originea limbii române (limba română – limbă romanică) 100
Evoluția limbii române 101
Arhaisme și neologisme 104
Trecerea de la alfabetul chirilic la alfabetul latin 106
Ediția de text vechi 109

EVALUARE 112

UNITATEA 3: Afirmarea conștiinței culturale (secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea) 113

LITERATURĂ

Contextul socioistoric în secolul al XVIII-lea. Iluminismul și Școala Ardeleană 114

- Gheorghe Șincai, *Învățătură firească spre surparea superstiției norodului* 117
- Petru Maior, *Dialog pentru începutul limbei române* 119
- *Esopia* 121

Reprezentări ale lumii și ale omului în texte diverse ale perioadei

- Ion Budai-Deleanu, *Țiganiada* (poemul epic) 122
- Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele* (memorialul de călătorie) 127
- Text auxiliar: Elizabeth Craven, *Trecerea prin Țara Românească* 132

● Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver* 135
● Voltaire, *Candid sau Optimismul* 137
LIMBA ROMÂNĂ
Construcția textului: coerență și coeziune 139
Coeziunea lexicală 145
Sintaxa frazei (recapitulare) 147
Propoziția subiectivă 150
Propoziția predicativă 154
EVALUARE 156

UNITATEA 4: Modernizarea formelor literare în prima parte a secolului al XIX-lea 157
LITERATURĂ
Contextul socioistoric: prima parte a secolului al XIX-lea
● Întemeierea instituțiilor culturale (presă, teatru) 158
● Revista *Dacia literară* 162
● Vasile Alecsandri, *Chirița în provincie* 165
Romantismul european. Romantismul pașoptist 170
● C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul* (nuvela romantică) 172
● Grigore Alexandrescu, *Umbra lui Mircea. La Cozia* (meditația) 181
● Alphonse de Lamartine, *Lacul* 186
● Dimitrie Bolintineanu, *O fată tânără pe patul morții* (elegia) 188
● Johann Wolfgang von Goethe, *Faust* 192
● Victor Hugo, *Mizerabilii* 197
● Mary Shelley, *Frankenstein* 203
Mitologie națională și folclorică
● *Miorița* (balada) 205
● Text auxiliar: *Monastirea Argeșului* 209
LIMBA ROMÂNĂ
Conspectul, eseul, jurnalul clasic/digital. Criterii de monitorizare a redactării 213
EVALUARE 223

UNITATEA 5: Maturizarea formelor culturale și literare în a doua parte a secolului al XIX-lea 225
LITERATURĂ
Contextul socioistoric în a doua parte a secolului al XIX-lea 226
● Ion Ghica, *O călătorie de la București la Iași înainte de 1848* 228
Junimea* și *Convorbiri literare 232
● Titu Maiorescu, *În contra direcției de astăzi în cultura română* 234
Apariția instituției criticii literare. Critica de direcție
● Titu Maiorescu, *Direcția nouă în poezia și proza română* 237
● Titu Maiorescu, *Comediile dlui Caragiale* 239
● Titu Maiorescu, *Eminescu și poeziile lui* 240
Realismul. Ecouri ale clasicismului
● Nicolae Filimon, *Ciocoii vechi și noi* 242
● Ioan Slavici, *Moara cu noroc* (nuvela) 255
● Anton Pavlovici Cehov, *Stepa* 264
● Ioan Slavici, *Mara* 267
● I.L. Caragiale, *O scrisoare pierdută* (comedia) 278
● I.L. Caragiale, *Căldură mare* (schița) 287
● Text auxiliar: Nikolai Vasilievici Gogol, *Nasul* 292
● Jean de La Fontaine, *Corbul și vulpea* 297
● Molière, *Avarul* 299
LIMBA ROMÂNĂ
Dialogul formal și informal 301
Monologul: prezentarea pe o temă dată 304
EVALUARE 306
METODE COMPLEMENTARE
● Proiectul „Oameni ai timpului lor” 307
Cronologie (repere, curente, opere) 308
Indice de materii 310
Observarea sistematică a activității și a comportamentului elevilor 312

Cuvânt-înainte

Dragi elevi,

Manualul vă propune experiențe culturale și de comunicare foarte variate, într-o formă pe care am dorit-o accesibilă, plăcută, concisă la nivelul informației și interactivă, în sensul că vă oferă posibilitatea dialogului consistent cu colegii și, bineînțeles, cu profesorii voștri.

Primul capitol, *Reflecții despre literatură* valorifică mult din ceea a ce ați studiat în gimnaziu și vă ajută să înțelegeți mai bine ce este literatura și cât de important este să ne exprimăm corect și nuanțat. Vă oferă, de asemenea, prilejul să meditați și să dialogați pe teme care vă interesează, cu siguranță, ca adolescența sau școala, plecând de la texte mai vechi sau mai noi. Din al doilea capitol, manualul este o călătorie în timp de la începuturile scrisului în limba română (secolul al XVI-lea) până la epoca unor mari scriitori ca I.L. Caragiale, Ion Creangă sau Ioan Slavici (a doua parte a secolului al XIX-lea) și de la primele cuvinte atestate în limba română la cyberlimbajul pe care, probabil, îl cunoașteți mai bine decât noi.

S-ar putea ca lectura unor fragmente din literatura veche să vi se pară aridă și dificilă, dar le puteți considera niște rebusuri mai sofisticate. E mult mai mare satisfacția descifrării unor probleme (aparent) complicate decât aceea a rezolvării comode, la îndemâna oricui. În plus, în ceea ce au scris și au gândit oamenii de altădată putem descoperi întrebări și răspunsuri care sunt și ale noastre.

Va fi vorba, prin urmare, de o călătorie în timp într-un trecut de mare folos pentru înțelegerea prezentului. De altfel, manualul include din când în când texte ficționale, nonficționale, ilustrații și reproduceri de tablouri celebre din diverse epoci, inclusiv a noastră, pentru a sublinia această legătură puternică între trecut și prezent.

Ne exprimăm speranța că această carte vă va oferi prilejul unui studiu temeinic și plăcut. Succes!

Autorii

Manualul cuprinde variantele tipărită și digitală

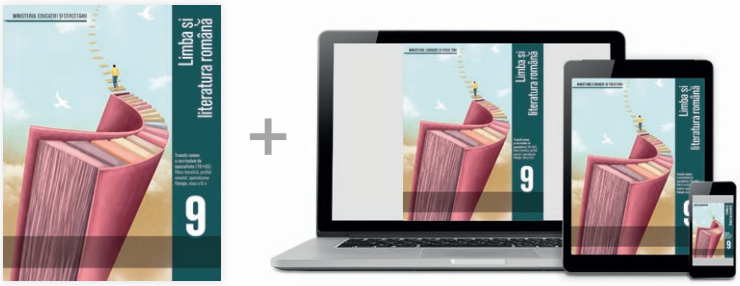

Simboluri folosite în varianta digitală

Rezolvă

Privește

Vizionează

Manualul de limba și literatura română pentru clasa a IX-a, structurat în conformitate cu domeniile, competențele și conținuturile programei școlare în vigoare, abordează integrat limba și literatura în cinci unități de învățare și propune, de asemenea, variate deschideri culturale, estetice și de comunicare. Demersul didactic este orientat către accesibilitate, fundamente ale cunoașterii și o utilizare constantă atât a metodelor didactice tradiționale, cât și a acelora moderne.

Structura unității de învățare

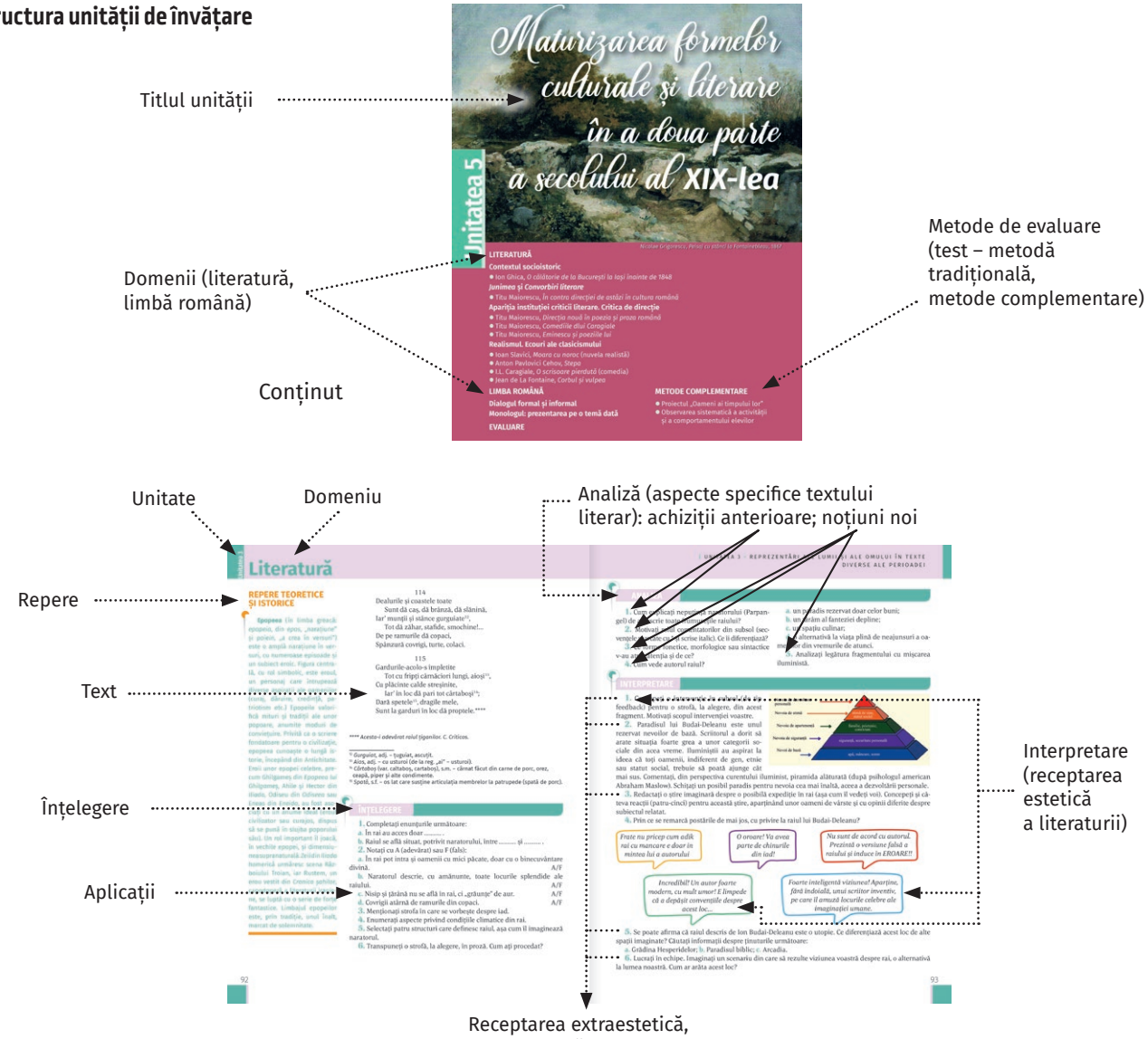

Competențe generale și competențe specifice

1 Interpretarea formelor literare în dinamica lor pentru dezvoltarea sensibilității și exprimării culturale

1.1. Identificarea constantelor tematice și a dominantelor expresive în reprezentările unei perioade istorice pentru a evidenția diversitatea și evoluția formelor literare

1.2. Utilizarea unor modalități variate de înțelegere și de analiză a textelor pentru susținerea opiniilor critice

1.3. Valorificarea unor modalități diverse de interpretare (contextuală, tematică, stilistică etc.) a unui text pentru evidențierea sensurilor plurale

2 Integrarea fenomenelor literare românești în contexte socioculturale transnaționale pentru dezvoltarea reflexivității și a gândirii critice

2.1. Identificarea unor particularități ale epocilor culturale românești, prin raportare la contexte socioculturale transnaționale

2.2. Compararea formelor de reprezentare artistică și de expresie literară din epoci culturale diferite pentru a le evidenția dinamica

3 Valorificarea resurselor limbii și a variației formelor ei pentru receptarea mesajelor orale și scrise, prin raportare la intenția comunicativă, la contextul comunicării și la normă

3.1. Identificarea formelor de variație lingvistică istorică și regională pentru înțelegerea contextului

3.2. Utilizarea elementelor de coeziune și coerență textuală pentru receptarea, evaluarea și producerea de mesaje scrise și orale

3.3. Elaborarea mesajelor orale și scrise respectând normele limbii române standard, prin controlul conștient al formelor de exprimare

3.4. Analizarea elementelor de variație a limbii române, manifestată în texte literare din perioade sau regiuni diferite.

3.5. Utilizarea responsabilă și reflexivă a mediilor digitale și a inteligenței artificiale ca instrumente de producere și receptare a mesajelor orale și scrise

Reflecții despre literatură

Unitatea 1

Peter Ilsted, *Interior luminat de soare prin fereastră și o fată citind o scrisoare*, 1908

LITERATURĂ

Literatura ca reprezentare a realității: teme, motive, valori, viziune despre lume

- I.L. Caragiale, *Triumful talentului*
- Text auxiliar: Eugène Ionesco, *Lecția*

Genuri și specii literare

- Grigore Alexandrescu, *Câinele și cățelul*
- Vasile Alecsandri, *Sania*
- Text auxiliar: Ion Minulescu, *Acuarelă*
- Mihail Sebastian, *Jocul de-a vacanța*
- Text auxiliar: Mircea Eliade, *Romanul adolescentului miop*

Literatură populară și literatură cultă

- *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte* (basmul popular)
- Text auxiliar: *1001 de nopți*
- Ion Creangă, *Fata babei și fata moșneagului* (basmul cult)

LIMBA ROMÂNĂ

Limba standard. Instrumente normative
Norme de ortografie și de punctuație
Normă și abatere (greșeli fonetice, lexico-semantice și gramaticale)
Variație regională: graiuri, regionalisme
Tipuri de dicționare

EVALUARE

AUTOR

Ion Luca Caragiale (1852-1912), dramaturg, prozator și jurnalist. Născut în satul prahovean Haimanale (azi I.L. Caragiale, în Dâmbovița) într-o familie cu venituri modeste, scriitorul face școala primară și gimnaziul la Ploiești, apoi cursuri de artă dramatică la Conservatorul din București și se angajează la Teatrul Național ca sufleor și copist, urmând tradiția familiei (doi dintre unchi, Costache Caragiale și Iorgu Caragiale, au fost actori și dramaturgi). Se întreține, de-a lungul timpului, din slujbe temporare diverse, copist la Tribunalul Prahova, revizor școlar în județele Neamț, Suceava și Argeș, funcționar la Regia Monopolurilor Statului, profesor de istorie la liceul „Sf. Gheorghe" din capitală. În 1888 este numit director general al teatrelor pentru puțin timp, însă: temperament incomod, atrage frecvent nemulțumirea presei și a unora dintre angajații Teatrului Național. Are, de

Ion Luca Caragiale

Triumful talentului

Au fost odată-ntr-o școală de provincie doi buni camarazi – Niță Ghițescu și Ghiță Nițescu. Amândoi erau potriviți la-nvățătură și la purtare. Niță însă se deosibea[1], și nu numai de Ghiță, dar chiar de toți copiii ceilalți, prin talentul lui la scris, de care se minuna cu drept cuvânt toată lumea. În anul al patrulea de școală primară, Niță ajunsese să scrie așa de frumos, încât, adesea, puse alături, caietul lui ai fi zis că este modelul de caligrafie tipărit, iar modelul de caligrafie, scris de mână; pe câtă vreme, Ghiță scria nu se poate mai urât; pe lângă că-i era mâna dreaptă șubredă, fiindcă-i degeraseră degetele de mic, n-avea băiatul nici apucătură din ochi la lucru de piguleală. Așa, isprăvind clasele primare, s-au despărțit cei doi buni camarazi, ca să meargă fiecare după norocul lui. Ghiță s-a dus la țară pe lângă tată-său, care era negustor cu dare de mână[2]; iar Niță, copil sărman, a apucat spre Capitală, ascultând de sfatul dascălului său:

— Fătul meu, tu părinți n-ai, carte multă nu ți-e dat să-nveți, că nu prea ești deștept, slugă nu te poți face, că ești cam leneș... Ți-a dat și ție Dumnezeu un dar: ai icoană[3] la scris; ție cu condeiul ți-e dat să te hrănești. Du-te la București, acolo ai să intri copist[4] în vreo cancelarie[5] și-ncet-încet, cum te știu că n-ai purtări prea rele, cu vremea ai să-naintezi.

Niță a ajuns în Capitală și s-a pus să-și caute de lucru. A făcut cunoștință ba cu unul, ba cu altul, recomandându-și talentul și căpătând din toate părțile complimente și dovezi de admirațiune. Dar afară de acestea, n-a reușit deocamdată să capete nimic mai mult. Niță nu și-a pierdut speranța și bine a făcut; căci iată că-ntr-o seară o cunoștință i-a spus:

— Mâine dimineață, la ceasurile unsprezece, să te afli la Ministerul de Interne: se ține concurs pentru trei posturi de copiști; desigur ai să capeți unul.

Se-nțelege că Niță n-a lipsit a se înființa la vreme. Concurenții, în număr de vreo treizeci, au fost introduși într-o sală mare; aci, în fața comisiunii, compusă din directorul ministerului ca prezident, subdirectorul ca vicepreședinte și trei șefi de biurou[6] ca membri, li s-a dictat de către unul dintre aceștia cu glas tare timp de cinci-șase minute. Apoi d. președinte a zis:

— Destul! acum fiecare să-și iscălească proba.

---

[1] *Se deosibea (A se deosibi)* – variantă regională pentru „se deosebea".
[2] *Cu dare de mână, loc.* adj. – înstărit, bogat.
[3] *A avea icoană la scris* (expr. arh.) – a scrie foarte frumos.
[4] *Copist,* s.m. – funcționar care copia acte.
[5] *Cancelarie, cancelarii* (arh.), s.f. – birou.
[6] *Biurou* (franțuzism) – birou.

Deși dictarea mersese cam prea iute, Niță s-a uitat lung pe foaia lui, înainte de a o iscăli, a zâmbit mulțumit de sine, apoi a iscălit și a înmânat-o cu mult respect unui domn membru, care a strâns toate probele. Peste două zile, s-a dat rezultatul concursului... Numele Niță Ghițescu nu figura între cele trei numiri.

— Și ce frumos scrisesem, domnule! a zis Niță, mâhnit, cunoștinții sale.

— Un tânăr nu trebuie să despere de la întâia încercare, i-a răspuns cunoștința: mai sunt încă șapte ministere; or să se mai ivească locuri.

Apar posturi de copiști la șase ministere și de fiecare dată se întâmplă la fel. Niță îi spune mereu, cu regret, cunoștinței sale: „Și ce frumos scrisesem, domnule!". Înainte de concursul organizat de al șaptelea minister, Niță Ghițescu se întâlnește din întâmplare cu colegul lui de școală, Ghiță Nițescu.

— Ghiță!

— Niță!

Și din vorbă în vorbă, află Niță că tata lui Ghiță, după ce a scăpătat[7], a murit, că Ghiță a venit la București cu o scrisoare de recomandație către ministrul la ministerul căruia se ține mâne concursul, că ministrul l-a primit foarte bine și i-a spus că a doua zi, la ceasul fix, să se prezente la minister, să ia parte negreșit la concurs.

— Tu? la concursul de mâne? a zis pufnind de râs Niță.

— Da, eu...

— La concursul de mâne?

— Ei! da... la concursul de mâne.

— Da' tu știi pentru ce loc e concurs, Ghiță?

— Nu...

— Pentru un loc de perfect caligraf, amice Ghițică!

— Apoi, dacă mi-a ordonat ministrul să merg... se poate?

— Apoi, mă prezent[8] și eu, Ghițică.

— Bine, prezentă-te și tu.

— Cu mine! la caligrafie, Ghițică?

— Cu tine la caligrafie... Eu știu ce mi-a ordonat ministrul.

— Bine!

Cu așa ton a pronunțat Niță acest *bine*! încât Ghiță, după câteva momente de gândire tăcută, i-a zis:

— Niță... Eu am venit în București cu ceva părăluțe[9]... tu zici că ești tinichea[10] de tot. Eu... dacă vrei tu...

asemenea, câteva tentative negustorești, prin înființarea unor berării care dau faliment, printre ele „Berăria Academică Bene Bibenti" (1893) și „Gambrinus" (1901).

De durată și foarte importantă pentru opera literară este, însă, cariera de jurnalist. Scriitorul este redactor la *Ghimpele* (1873), o cunoscută revistă umoristică a vremii, la *România liberă*, unde ține o cronică teatrală, la ziarul conservator *Timpul*, alături de Mihai Eminescu și Ioan Slavici, și la numeroase alte gazete. Scoate în 1893, împreună cu A. Bacalbașa, *Moftul român*, „revistă spiritistă națională", subtitlu ironic la adresa ocultismului* la modă. Înainte de a fi strânsă în volume, proza satirică este publicată în *Moftul român* și-n alte ziare sau reviste, așa cum se întâmplase deja cu comediile publicate între 1879-1885 în revista ieșeană *Convorbiri literare* (revistă a celei mai importante grupări literare din epocă, *Junimea*).

În 1879 se joacă pe scena Teatrului Național din București comedia *O noapte furtunoasă*, prima dintr-o serie care-l va impune cu trecerea timpului drept cel mai important dramaturg al literaturii române: *Conu Leonida*

[7] *A scăpăta (pop.) – a sărăci.*

[8] Neologism care are, în epocă, o formă apropiată de cuvântul de origine din franceză, *présenter.*

[9] *Para,* s.f. – monedă de valoare mică (a suta parte din leul vechi; monedă turcească din argint care a circulat în țările române în secolele XVIII-XIX).

[10] *A fi tinichea,* expr. – a fi foarte sărac.

* Doctrină ezoterică potrivit căreia există forțe invizibile care animă întregul univers, cunoscute prin alchimie și parapsihologice și captate prin intermediul inițiaților, privilegiaților, prin hipnoză, spiritism etc.

Literatură

față cu reacțiunea (1880), *O scrisoare pierdută* (1884) și *D' ale carnavalului* (1885), la care se adaugă alte câteva texte dramatice ca *O soacră* sau monologul *1 Aprilie*, în registrul farsei, o specie comică cu o construcție mai simplă decât a comediei de moravuri și de caractere. Piesele comice satirizează aspecte morale negative ca parvenitismul, demagogia politică, minciuna sau impostura. În plus, surprind societatea românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea din perspectiva precarității instituțiilor democratice de dată recentă. În 1890 apare drama *Năpasta*, caracteristică, de asemenea, pentru o problematică morală, abordată, însă, în registru tragic.

După ce se impune în spațiul public printr-un teatru care se bucură și de succes, dar și de contestări, scriitorul se dedică prozei. Foarte aproape de universul comediilor sunt schițele, publicate în gazete, apoi adunate prima oară în volumul cu titlul *Momente* (1901), semnificativ pentru tipul de text care surprinde concis scene de viață cotidiană. Unele dintre ele au devenit foarte populare atât datorită școlii, cât și ecranizării lor: *Dl Goe...*, *Vizită*, *Lanțul slăbiciunilor*, *Five o' clock*, *Amici*, *Căldură mare*, *Bubico* etc. Ca și comediile, schițele conturează un tablou de epocă bogat, surprinzând în manieră comică instituții, obiceiuri și comporta-

— Ce să vreau?

— Eu ți-aș da ție trei-patru poli[11]... să...

— Să ce?

— Să mă lași, să nu vii la concurs...

— Eu!?

— Eu tot am recomandație...

— Să poftești la concurs cu recomandația dumitale!

Dar iată că în acest moment se apropie cineva de cei doi prieteni – este cunoștința lui Niță.

— Domnule Ghițescu, aș avea să-ți spun ceva...

Niță lasă pe Ghiță la o parte.

— Domnule Ghițescu, bucură-te; ai scăpat de concursuri prin ministere; ți-am găsit un loc la o litografie[12], un loc plătit mult mai bine ca unul de copist, și în care poți să-ți faci un mai frumos viitor. Primești?

— Primesc... Dar un moment...

Și Niță, după ce a gândit o clipă foarte adânc, face la dreapta-mprejur și se-ntoarce lângă Ghiță.

— Ghiță, tu vrei să-mi dai trei-patru poli, să nu mă prezint la concurs... Eu am o combinație mai bună și pentru tine și pentru mine...

— Care?

— Din contra, să ne prezintăm amândoi la concurs; tu ai recomandație, eu caligrafie: să iscălesc eu cu numele tău proba mea, și tu să iscălești proba ta cu numele meu...

— Ei! dacă ai vrea...

— Vreau.

— Pe onoarea ta?

— Pe onoarea mea!... Să-mi dai cinci poli.

— Îți dau!

Și Ghiță se și execută. Niță ia hârtia de o sută, o pune-n buzunar, și cei doi camarazi se despart, amândoi foarte mulțumiți, dându-și întâlnire pe a doua zi la minister, fix la unsprezece. A doua zi, printr-o întâmplare neexplicabilă, nu s-au prezintat la concursul de perfect caligraf decât doi candidați: firește erau vechii camarazi. Niță s-a purtat foarte galant; pe câtă vreme mâna degerată a camaradului său tremura de emoție pe hârtia ministerială, Niță, cu toată siguranța, făcea pe coala lui adevărate *tours de force*[13]. Au isprăvit și și-au iscălit probele, după învoiala din ajun, fiecare cu numele celuilalt. Ieșind de la concurs, în sala de așteptare, Ghiță a mulțumit cu efuziune camaradului său, iar acesta i-a zis:

— Numai doi am fost: recomandație ai, caligrafie am, slavă Domnului! să fie cât de ai dracului, pe cine o să numească?

[11] *Pol,* (arh.), s.m. – monedă sau bancnotă românească de 20 de lei.

[12] *Litografie,* s.f. – atelier unde se reproduc și se multiplică, printr-o tehnică specială, documente, desene, tablouri.

[13] *Tour de force* (fr.) – tur de forță, demonstrație de măiestrie (în text apare pluralul).

N-apucă să termine vorba Niță, și ușa se deschise.

— Rezultatul concursului! strigă solemn prezidentul comisiei. S-au prezintat doi concurenți: d. Niță Ghițescu și Ghiță Nițescu. A reușit domnul...

— Domnul?... întrebară într-un glas cei doi concurenți.

— Domnul Niță Ghițescu!

— Dați-mi voie, domnule director, zise Niță atins, pe când Ghiță nu știa ce să crează; trebuie să fie o greșală! poate că n-ați văzut bine probele!

— Cum! întrebă aspru directorul, prezidentul comisiei.

— Slava Domnului! adăogă Niță... ne cunoaștem ce putem... Trebuie să fie, nu Niță Ghițescu, ci Ghiță Nițescu.

— Domnule! nu-ți permit să fii rău crescut!... mă-nțelegi? Am zis bine: a reușit d. Niță Ghițescu!

Dar d. Niță Ghițescu nu s-a lăsat biruit de asprimea d-lui prezident al comisiei; foarte obraznic, a strigat și mai tare:

— Nu se poate, domnule director! v-ați înșelat! uitați-vă la probe!

Tonul cu care a zis „uitați-vă la probe!" a făcut un efect straniu asupra superiorului: i-a impus, parcă; acest domn a răspuns:

— În fine, *errare humanum est*[14]... Să vedem...

Și zicând acestea, a scos din buzunar un plic, pe care camaradul lui Niță-l cunoștea bine, și din plic a tras o scrisorică; s-a uitat pe ea cu băgare de seamă și, cu tonul mult mai blând, zâmbind:

— Știi că ai dreptate dumneata?... Așa e!... Vezi?... confundasem... În adevăr, a reușit d. Ghiță Nițescu.

— Așa da! a răspuns plin de satisfacție d. Niță Ghițescu.

Și d. director, grav, se retrase-nchizând ușa.

[14] *Errare humanum est* (lat.) – a greși este omenește.

ÎNȚELEGERE

1. Puneți în ordine secvențele textului:

a. Niță Ghițescu ratează de mai multe ori concursul pentru un post de copist la minister.

b. Doi colegi dintr-o școală de provincie se despart la finalul clasei a patra: Ghiță Nițescu se duce la țară, pe lângă tatăl său, negustor înstărit, iar Niță Ghițescu, foarte bun la caligrafie, se îndreaptă spre capitală, sperând să fie angajat pe un post de copist.

c. Înainte de concursul organizat de al șaptelea minister, Niță Ghițescu se întâlnește din întâmplare cu colegul lui de școală, Ghiță Nițescu și află de la acesta din urmă că vor concura pentru postul de copist.

mente, în special din viața politică, administrație, presă, școală, justiție, viața mondenă sau de familie. În același volum este inclusă și nuvela *Două loturi*, ecranizată în 1957 cu titlul *Două lozuri* (în rolul protagonistului apare actorul Grigore Vasiliu Birlic). Scrie, de asemenea, proză de mai mari dimensiuni, povestiri și nuvele psihologice sau fantastice ca *O făclie de Paști*, *În vreme de război*, *La hanul lui Mânjoală* sau *Calul dracului*.

Scriitor incomod prin verva lui satirică pentru mulți contemporani, Caragiale este acuzat fără temei de plagiat în cazul dramei *Năpasta* de un autor obscur al vremii. După ce primește partea sa de moștenire din averea unei bogate mătuși, se stabilește cu familia la Berlin. Căsătorit în 1888 cu Alexandrina Burelly, Caragiale a avut doi copii: Luca Ion, scriitor la rândul lui, și Ecaterina. Dintr-o relație extraconjugală, mai are un fiu,

Constantin Jiquidi, caricatură publicată în *Moftul român* în 1893; alegorie a competiției acerbe a presei din epocă pentru influență

pe Mateiu I. Caragiale, legitimat și apropiat familiei (va deveni unul dintre importanții prozatori interbelici).

„Întinsa și variata sa experiență s-a revărsat în întregime în opera sa. Nu va fi posibil să se scrie istoria socială a veacului nostru al XIX-lea, fără o continuă referință la opera lui Caragiale.” (Tudor Vianu)

Schița *Triumful talentului* este publicată în ziarul *Universul* la 12 decembrie 1900, apoi inclusă în volumul *Momente* din 1901.

DICȚIONAR CULTURAL

Caligrafie. Cuvântul provine din limba greacă de la *kallos* (frumos) și *graphein* (a scrie). Pe lângă funcția utilitară, scrisul de mână a avut la origine, în Antichitate, o dimensiune estetică și, în unele cazuri, religioasă. Fiecare civilizație și-a creat propriul sistem de scriere: sumerian, chinez, arab, latin ș.a. În epoca modernă, caligrafia a devenit disciplină școlară prin care se formează deprinderea scrisului cursiv, ordonat și clar.

d. Concursul pentru postul de perfect caligraf este câștigat de Ghiță Nițescu.

e. Dându-și seama că nu are șanse în competiția cu camaradul său talentat, Ghiță Nițescu îi oferă acestuia o sumă de bani, cerându-i să accepte ca fiecare să iscălească proba cu numele celuilalt.

f. La concurs nu s-au prezentat decât doi candidați, iar cei doi colegi sunt convinși, după încheierea probei, că totul se va desfășura așa cum doreau.

g. Directorul din minister anunță că a reușit să ia concursul domnul Niță Ghițescu, dar acesta din urmă, surprins, îi spune să verifice încă o dată probele.

h. După ce cunoștința lui din capitală îi spune că i-a găsit un post mai bine plătit la o litografie, Niță Ghițescu acceptă propunerea camaradului său.

2. Alegeți variantele corecte:

a. Ghiță Nițescu era un copil sărman, iar Niță Ghițescu, fiul unui negustor înstărit.

b. Învățătorul îl îndeamnă pe Niță Ghițescu să caute un post de copist, pentru că avea un scris foarte frumos, dar și pentru că nu era nici prea deștept, nici prea harnic.

c. Ghiță Nițescu ajunge în capitală, pentru că se plictisise de viața de la țară.

d. Niță Ghițescu primește de la camaradul său 100 de lei (la valoarea lor din epocă).

e. Directorul din minister nu scoate din plic probele de concurs, ci scrisoarea de recomandare pentru candidatul Ghiță Nițescu.

3. Transcrieți replica repetată de câteva ori.

4. Selectați din prima secvență a textului patru termeni din câmpul semantic al scrisului.

5. Explicați de ce este atât de importantă caligrafia pentru ocuparea postului de copist.

ANALIZĂ

6. Delimitați, în textul lui Caragiale, momentele subiectului.

7. Citiți, mai jos, o rezolvare a exercițiului nr. 6, realizată cu ajutorul unui motor de IA și precizați care sunt erorile.

Momentele subiectului în schița *Triumful talentului* de I.L. Caragiale urmăresc destinul a doi foști colegi, Niță și Ghiță, evidențiind ironia succesului nemeritat. Povestea se desfășoară prin prezentarea ambițiilor lui Niță, întâlnirea neașteptată cu Ghiță, și triumful final al talentului „lucrat” prin relații, nu prin merit, ironizând carierismul.

Iată structura narativă:

Expoziționea: Niță, un tânăr cu ambiții literare și dorința de a parveni în capitală, își caută fără succes un post la ministere, trăind la limita subzistenței.

Intriga: Întâlnirea întâmplătoare pe stradă cu un fost coleg de școală, Ghiță, care este acum bine plasat și influent.

Desfășurarea acțiunii: Ghiță îi promite ajutorul lui Niță și îl introduce în lumea relațiilor, facilitându-i accesul la un concurs pentru un post, în ciuda lipsei de talent a lui Niță.

Punctul culminant: Niță câștigă concursul și obține postul dorit, triumfând prin pile și intervenții, nu prin talent.

Deznodământul: Ironia finală a situației, în care „talentul" de a se descurca (triumful mediocrității) este celebrat, subliniind o critică socială a lui Caragiale.

8. Selectați cinci secvențe/imagini semnificative pentru cadrul spațio-temporal al acțiunii.

9. Citiți lista de mai jos. Care aspecte de viață socială, caracteristice epocii în care se petrece acțiunea, se păstrează și azi?

● scrisul de mână ● importanța caligrafiei ● plecarea din provincie în capitală pentru slujbă ● slujba de copist ● concursul pentru ocuparea unei slujbe ● scrisoarea de recomandare ● mita pentru obținerea ilegală a unui post ● lipsa de transparență a concursului pentru ocuparea unui post.

10. Lucrați în grupe de 5-6 elevi. Cei doi camarazi ajung în cele de urmă să concureze pentru o slujbă de copist. V-ar tenta o asemenea profesie? Există, astăzi, profesii asemănătoare? Exprimați-vă opinia, valorificând în răspunsul vostru și următorul fragment din *Mantaua* de N.V. Gogol:

Când anume a intrat Akaki Akakievici la departament și cine i-a făcut rost să intre acolo, nimeni nu-și aduce aminte. Se schimbaseră atunci sumedenie de directori și șefi de tot soiul, dar el tot în același loc era văzut, în aceeași atitudine și cu același grad. Slujba pe care o îndeplinea era aceeași: să copieze; așa că, mai târziu, oamenii se încredințaseră că el a venit pesemne pe lume anume pentru slujba asta, cu chelie și gata îmbrăcat în mondir*.

La departament nu se bucura de nicio considerație. Când trecea pe dinaintea ușierilor, aceștia nu numai că nu se sculau în fața lui, dar nici nu-l băgau în seamă, ca și cum prin sala de așteptare ar fi zburat o muscă. Șefii se purtau cu el cu un fel de răceală despotică. Unii subșefi de birou îi vârau hârtiile sub nas, fără

* *Mondir* (înv.), s.n. – tunică.

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE

Perioadă, epocă, școală literară. Termenii **perioadă** și **epocă** sunt folosiți, în general, ca sinonimi. În domeniul istoriei, primul dintre ei numește intervale foarte mari de timp, definite prin schimbări sociale profunde: perioada preistorică, Antichitatea, Evul Mediu, perioada modernă, perioada contemporană. Al doilea termen este folosit, de obicei, pentru denumirea unei perioade mai scurte, care are în centru o mișcare culturală sau socială sau un stil de viață. Sunt caracteristice, în acest sens, *Epoca luminilor* (vezi p. 83) și *La Belle Époque*[1], perioadă de pace și de prosperitate în Europa, la sfârșit de secol XIX până la izbucnirea Primului Război Mondial.

Școală literară. În sens larg, o școală literară este o grupare de mai mulți scriitori a căror literatură seamănă prin tematică, viziune și, mai ales, prin mijloacele expresivității literare (= curent literar). În sens restrâns, o școală literară se referă la influența unor personalități asupra evoluției literaturii din epocă. I.L. Caragiale, spre exemplu, s-a afirmat ca scriitor important odată cu alți scriitori din epocă în cercul *Junimii*, cea mai importantă grupare literară de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Direcția literară promovată de *Junimea* joacă un rol esențial în modernizarea literaturii și a culturii, în ansamblu.

Literatură

Notă: Răspunsurile vor fi evaluate în funcție de următoarele criterii: adecvarea la temă, claritatea și corectitudinea exprimării, calitatea argumentelor, adecvarea la comunicarea orală (limbaj și aspecte nonverbale și paraverbale).

să-i spună măcar: „Copiază-le!" sau „Uite ceva interesant și care are să-ți placă", sau, mă rog, să-i spună ceva plăcut, cum se obișnuiește între funcționarii bine-crescuți. Akaki lua hârtia, se uita la ea, fără să-i pese cine și cu ce drept i-o aducea la copiat. Cum o lua, se și apuca de lucru. Funcționarii tineri își băteau joc de el, făceau pe socoteala lui glume, atât cât le îngăduia mintea de birocrați... [...]

Rar ai fi putut găsi un om care să trăiască numai pentru slujbă, cum trăia Akaki Akakievici. Dar asta-i prea puțin spus: El slujea cu râvnă, ba nu, cu dragoste. Trăia pentru copiile lui, într-o lume variată și atrăgătoare. Plăcerea pe care i-o făcea copiatul i se citea pe față.

(trad. rom. Eusebiu Camilar)

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE
Literatura ca reprezentare a realității

Tema este un aspect al realității, situat în prim-planul unui text literar (al oricărei forme de comunicare, în general). În unele cazuri, tema este anunțată de titlu. În *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă principala temă este copilăria, iar în *Romanul adolescentului miop* de Mircea Eliade, adolescența. Ambele sunt, însă, romane autobiografice, prin urmare texte de oarecare întindere, și, de aceea, permit dezvoltarea altor câteva teme, în legătură cu tema principală, cum ar fi școala sau prietenia, teme comune ambelor opere. Schițele lui Caragiale au o tematică socială: prezintă comportamente și obiceiuri caracteristice unor instituții precum administrația, familia, justiția, politica sau școala.

Motivul este o unitate importantă de conținut a textului, ca și tema, prin care se dezvoltă aceasta din urmă. Spre exemplu, tema confruntării dintre bine și rău din basm se dezvoltă prin structuri de limbaj și de narațiune care circulă de la un basm la altul: mezinul, prejudiciul, călătoria, probele, obiecte și fenomene magice, formulele specifice etc. În *Triumful talentului*, întâmplarea relatată prezintă un anume segment social, acela al administrației și al funcționarilor din ministere. Motivele dau, practic, viață tabloului: școala de provincie, capitala, talentul, concursul, succesul, scrisoarea de recomandare, înșelăciunea, corupția.

Aceleași aspecte de viață pot fi în unele opere teme, în altele, motive. Spre exemplu, călătoria este un motiv al basmului, dar apare ca temă în numeroase scrieri, cum ar fi celebra epopee a lui Homer, *Odiseea*.

Notă: Tema poate să fie fixată și într-un mod mai puțin general, ținând cont și de mesajul operei. În acest caz, se poate spune că *Triumful talentului* vorbește despre o societate coruptă în care triumfă aranjamentele în afara legii.

Viziune. În sens foarte larg, termenul numește modul în care gândește un scriitor lumea prin tot ceea ce conține opera sa. Cuvinte ca *mesaj* sau *semnificație* sunt folosite adesea, când se discută un text literar, tocmai din nevoia cititorilor de a înțelege acest mod de gândire care nu este explicit și, de aceea, dă naștere interpretărilor. În sens restrâns, termenul este sinonim cu perspectivă narativă și se referă la *cine* și *cum* vede întâmplările și personajele dintr-un text epic. În *Triumful talentului* perspectiva aparține unui narator omniscient și ironic. Ironia lui este, însă, principalul procedeu al unei viziuni comice și satirice, în primul sens al termenului. Atitudinea scriitorului este, evident, în legătură cu un anume ideal moral al unei lumi în care să triumfe binele, în cazul de față fiind vorba de ocuparea unei funcții publice prin merit. Chiar dacă scopul literaturii este de natură artistică, pentru că literatura este o artă, ea este și un domeniu al **valorilor morale și de cunoaștere**, pe care le transmite nuanțat, în acord cu complexitatea condiției umane pe care, în diversele ei forme, o surprinde în profunzime. O valoare importantă cu care poate fi asociată schița lui Caragiale este gândirea critică, esențială pentru a deosebi binele de rău și adevărul de minciună.

INTERPRETARE

11. Selectați fragmente de caracterizare directă a personajelor; enumerați, apoi, trăsăturile precizate prin acest procedeu.

12. Ce vă sugerează numele celor două personaje? Alegeți, cu explicații, una dintre variante sau propuneți altele:

a. personaje asemănătoare la nivel moral;

b. personaje diferite la nivel moral;

c. personaje conformiste;

d. personaje nonconformiste.

13. Ce efect are asupra cititorului exclamația repetată a lui Niță Ghitescu: „Și ce frumos scrisesem, domnule!”.

14. Precizați valoarea expresivă a diminutivului „Ghițică” din replica: „Cu mine! la caligrafie, Ghițică?”

15. Pregătiți împreună cu colegul de bancă, pentru o reprezentație scenică în fața clasei, secvența de dialog în care este inclusă replica de la exercițiul anterior.

16. Comparați limbajul și comportamentul celor două personaje secundare, dascălul și directorul din minister, având în vedere atât mediul social, cât și caracterul lor.

17. Ironia lui Caragiale subliniază frecvent contrastul dintre ceea ce se spune și ceea ce se întâmplă în realitate. Explicați ironia titlului.

18. Transcrieți alte două fragmente ironice din narațiune.

19. Citiți, la alegere, una dintre schițele lui Caragiale și discutați, apoi, tema, câteva motive și viziunea asupra temei.

20. *Triumful talentului* preia într-o formă comică structura narativă a basmelor:

a. expoziționea (formula introductivă, indici spațiali, două personaje care-și vor disputa binele);

b. intriga (eroul pleacă în lume pentru a remedia o lipsă sau o nedreptate);

c. desfășurarea acțiunii (confruntarea dintre bine și rău);

d. punctul culminant (momentul în care triumful binelui este indecis, în pericol);

e. deznodământul (victoria binelui).

Redactați un comentariu de 200-250 de cuvinte, în care să comparați schița lui Caragiale cu un basm, având în vedere aventura eroilor.

JIQUIDE, DE EL INSUȘI.

Constantin Jiquidi, caricaturist, colaborator al lui Caragiale la gazeta satirică *Moftul român*

Literatură

AUTOR

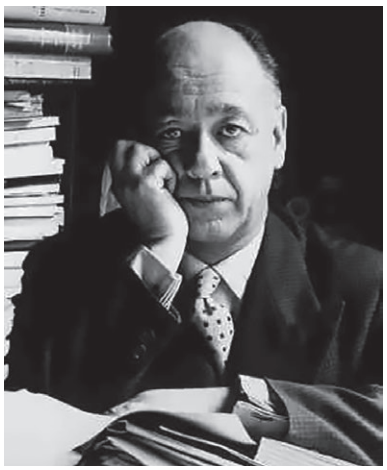

Eugène Ionesco (Eugen Ionescu) (1909-1994). Dramaturg și eseist. Născut la Slatina, își ia licența în franceză la București. Publică poezie (*Elegii pentru ființe mici*, 1931), critică literară (*Nu*, 1933) și articole în revistele literare. În 1941 se stabilește în Franța și va deveni cu timpul unul dintre cei mai importanți scriitori francezi, un creator, alături de alte personalități ca Samuel Beckett, al unei formule teatrale de prim-plan în arta europeană a timpului: teatrul absurdului. Câteva dintre cele mai cunoscute piese: *Cântărețța cheală*, *Lecția*, *Scaunele*, *Rinocerii*, *Regele moare*, *Macbett*. În 1970 este ales membru al Academiei Franceze.

Cântărețța cheală, prima din seria pieselor caracteristice acestui tip de teatru, se joacă în 1950 la Théâtre des Noctambules din Paris, iar din 1957 până astăzi, alături de *Lecția*, la Théâtre de la Huchette.

Text auxiliar

Eugène Ionesco

Lecția

PROFESORUL: Află de la mine, domnișoară, și amintește-ți *până-n ceasul morții*, că orice limbă...

ELEVA: Oh, da, domnule Profesor, până-n ceasul morții... Da, domnule Profesor...

PROFESORUL: ... și acesta este încă un principiu fundamental, orice limbă nu e, la urma urmei, decât un limbaj, ceea ce implică necesarmente faptul că e alcătuită din sunete, sau...

ELEVA: Foneme...

PROFESORUL: Eram tocmai să pronunț cuvântul. Nu te lăuda cu ce știi. Ascultă, mai bine.

ELEVA: Bine, domnule Profesor. Da, domnule Profesor.

PROFESORUL: Sunetele, domnișoară, trebuie prinse în zbor de aripi, pentru ca nu cumva să cadă în urechile surzilor. În consecință, când te hotărăști să articulezi, e recomandabil, în măsura posibilului, să întinzi gâtul și să ridici bărbia, să te salți pe vârful picioarelor, uite-așa, așa, vezi...

ELEVA: Da, domnule Profesor.

PROFESORUL: Taci din gură. Stai jos, nu mă întrerupe... Și să emiți sunete foarte sus și din toată puterea plămânilor dumitale asociată a coardelor vocale. Uite-așa: privește: „Fluture”, „Eureka”, „Trafalgar”, „papi, papa”. În felul ăsta, sunetele umplute cu un aer cald mai ușor decât atmosfera înconjurătoare vor zbura, vor zbura fără a fi primejduite să pice în urechile surzilor, adevărate prăpăstii, cimitirul sonorităților. Dacă emiți mai multe sunete cu o viteză accelerată, ele se vor agăța automat unul de altul, alcătuind astfel silabe, cuvinte, la rigoare și fraze, adică grupuri mai mult sau mai puțin importante, împreunări pur irațională de sunete, lipsite de orice sens, dar tocmai de aceea în stare de-a se menține fără primejdie la o înaltă altitudine în aer. Nu

cad decât cuvintele încărcate de sens, îngreunate de înțelesul lor, care până la urmă sucombă, se prăbușesc...

ELEVA: ... în urechile surzilor.

PROFESORUL: Da, dar nu mai mă întrerupe... și în cea mai cumplită confuzie... Sau se sparg ca niște baloane. Astfel, domnișoară... (*Eleva pare deodată că suferă.*) Dar ce ai?

ELEVA: Mă doare măseaua, domnule Profesor.

PROFESORUL: N-are nicio importanță. N-o să ne oprim pentru un asemenea fleac. Să continuăm...

ELEVA (*care pare că suferă din ce în ce mai mult*): Da, domnule Profesor.

PROFESORUL: Îți atrag în treacăt atenția asupra consoanelor care, când se leagă își schimbă natura. În acest caz, *f* devine *v*, *d* se preschimbă în *t*, *g* în *k* și viceversa, ca în următoarele exemple: „ceasul trei, copii, pilaful, epoca nouă, cade noaptea”.

ELEVA: Mă doare măseaua.

PROFESORUL: Să continuăm.

ELEVA: Da.

(trad. rom. Elena Vianu)

Eugène Ionesco alături de Friedrich Dürrenmatt (în dreapta), probabil împreună cu soțiile lor, în biroul de lucru al lui Dürrenmatt din Neuchâtel.

APLICAȚII

1. Precizați care sunt aspectele de structură specifice genului dramatic.

2. Selectați formulele de adresare folosite de personaje și explicați ce sugerează despre relația dintre profesor și elevă.

3. Explicați în ce constă absurdul din replica următoare: „Îți atrag în treacăt atenția asupra consoanelor care, când se leagă își schimbă natura. În acest caz, *f* devine *v*, *d* se preschimbă în *t*, *g* în *k* și viceversa, ca în următoarele exemple: «ceasul trei, copii, pilaful, epoca nouă, cade noaptea».”

4. Care dintre aspectele de mai jos credeți că sunt satirizate cu ajutorul absurdului? Motivați răspunsul apelând și la experiența personală.

a. tipul profesorului rigid, incapabil de comunicare;

b. tipul elevului pentru care studiul înseamnă memorare mecanică a lecției;

c. falsa comunicare între oameni;

d. studiul unor noțiuni inutile.

5. Dialogul dintre profesor și eleva sa are efect comic? Argumentați cu ajutorul unor exemple din text.

6. Comparați la nivelul viziunii asupra școlii, asupra educației, în general, schița *Triumful talentului* de I.L. Caragiale, fragmentul din piesa lui Eugène Ionesco și textele reproduse mai jos. Puteți structura ideile voastre în funcție de caracteristici precum *aspirație/realitate, ideal/derizoriu, limbaj comic/limbaj meditativ.*

Michel de Montaigne

Michel de Montaigne, *Despre educația copiilor* (1580)

Cultivarea legăturilor cu lumea ne limpezește în chip minunat înțelegerea oamenilor. Noi suntem toți închiși și ferecați în noi înșine și nu vedem dincolo de lungul nasului. Socrate, întrebat de unde e de loc, n-a răspuns că e din Atena, ci din lume. El, care avea cea mai bogată și mai cuprinzătoare minte, îmbrățișa întreaga lume ca pe propria-i cetate, lărgindu-și legăturile, comunitatea și simțămintele la întregul neam omenesc, nu ca noi, care nu privim mai departe de locul unde ne aflăm. [...]

Elevul nu-și va spune lecția pe de rost, o va pune în aplicare. O va repeta prin faptele sale. Se va vedea atunci dacă e chibzuit în ce face; dacă e bun și drept în purtări; dacă e cumpătat și inspirat în vorbe; tare în fața bolii; neîngâmfat la joacă; cumpătat în plăceri; chivernisit cu avutul lui; nepăsător la gusturi, fie că-i vorba de carne, pește, vin sau apă. *El să-și socoate*[1] *învățătura nu o etalare a științei, ci o lege a vieții, și să se conformeze acesteia și să asculte de hotărârile ei.*[2] Adevărata oglindă a învățăturii noastre e mersul vieții noastre.

(trad. rom. Vlad Russo)

[1] *Să socoate* este o formă arhaică a formei verbale (forma actuală: *să socotească*).
[2] Montaigne citează din Marcus Tullius Cicero, celebru orator, om politic și filozof roman.

Nathaniel Bermingham: *Portretul lui Jonathan Swift*

Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver* (1726)

[În acest roman fantastic, căpitanul Lemuel Gulliver descoperă, într-una din călătoriile lui, o academie unde se experimentează câteva proiecte științifice destinate educației tinerilor.]

Am vizitat și școala de matematică, unde profesorul le preda elevilor după o metodă pe care noi, cei din Europa, cu greu ne-am putea-o închipui. Fiecare problemă și demonstrație era scrisă pe o azimă, cu tinctură făcută din cerneală cefalică. Școlarul trebuia să înghită azima pe stomacul gol și în următoarele trei zile să nu mănânce nimic decât apă și pâine. Pe măsură ce azima era mistuită, tinctura i se urca la creier, ducând și problema cu sine. Deocamdată, succesul acestei metode nu

dăduse rezultatele dorite, în parte datorită unei erori în *quantum satis*[1] sau în compoziția dozelor, parte din pricina ticăloșiei școlarilor, cărora acest hap li se pare atât de grețos, încât de obicei se furișează binișor afară și-l varsă înainte de a-și face efectul; în afară de asta, nici nu sunt în stare să rabde de foame atâtea zile.

(trad. rom. Leon Levițchi)

[1] (lat.) Cât trebuie, cantitatea ingredientelor.

Marin Preda, *Viața ca o pradă* (1977)

De ce îmi plăcea istoria? Fiindcă aveam sentimentul că trăiesc de atunci, de pe vremea egiptenilor și asirienilor. Aveam cincisprezece ani, dar îmi simțeam gândirea milenară (sentiment miraculos, care se micșorează pe măsură ce începem să trăim) și îmi dădeam seama că la capătul viu al acestui fluviu care înainta spre necunoscut eram eu. Asta era neîndoielnic: nu eu eram punctul la care ajunsese până atunci istoria? Cine altcineva? Cei dinaintea mea erau bătrâni și vedeam până unde o aduseseră. Era acum rândul meu.

Stăteam rezemat de bancă și mă uitam, în timpul orelor, la profesori fără să-i văd și adesea fără să-i aud, copleșit de acest sentiment divin care ne face atât de bătrâni fiind atât de tineri și din care ni se formează pentru totdeauna idealurile și visurile. Totul e posibil pentru noi. De ce nu? Și una din cele mai frumoase ore din cei patru ani de școală normală pe care i-am urmat nu se poate reda, fiindcă relief au numai lucrurile negative, iar lumina din sufletul nostru, cu cât e mai puternică, cu atât mai mult subțiază toate contururile din amintire și ne descurajează să le reconstituim. Profesorul nostru de istorie de la Cristur-Odorhei, unde fusesem transferat în urma desființării școlii normale din Abrud, era un om mic de statură, chiar foarte mic, la limita dintre un pitic și un om normal, cu toate acestea nu se întâmpla nimic rău între el și noi, reuși să ne impună respect fără să fie silit să ne determine să ne fie frică de puterea pe care o avea, ca orice profesor, de a ne da note pedepsitoare sau subiecte grele la teze.

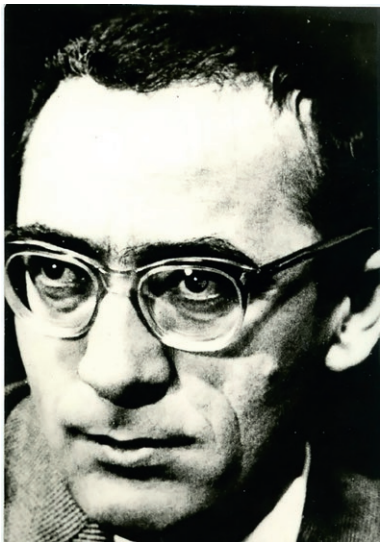

Marin Preda

Literatură

AUTOR

Grigore Alexandrescu (1810-1885), poet. S-a format întâi la Târgoviște, în orașul natal, apoi, după moartea timpurie a părinților, la București, la școala lui Vaillant și la liceul „Sfântul Sava”, unde se remarcă printr-o memorie prodigioasă. Colegii de clasă aproape că îl invidiau: tânărul era capabil să recite versuri întregi în limbile greacă și franceză: „De copil, Alexandrescu cunoștea poeții greci vechi și moderni; la vârsta de șaptesprezece ani citise pe toți clasicii francezi și știa pe dinafară tot ce era măreț și frumos în literatură”, notează Ion Ghica. Dintre poeții români, îl admira pe Iancu Văcărescu, acela care i-ar fi spus: „Băiete, tu o să fii un poet mare”. Este angajat temporar în diverse domenii: în armată (ca ofițer), la Secretariatul Statului (ca funcționar), la *Poporul suveran*, un organ de presă al Revoluției de la 1848 (ca redactor). Activează

Grigore Alexandrescu

Câinele și cățelul

„Cât îmi sunt de urâte unele dobitoace,
Cum lupii, urșii, leii și alte câteva,
Care cred despre sine că prețuiesc ceva!
De se trag din neam mare,
Asta e o-ntâmplare:
Și eu poate sunt nobil, dar s-o arăt nu-mi place.
Oamenii spun adesea că-n țări civilizate
Este egalitate.
Toate iau o schimbare și lumea se cioplește,
Numai pe noi mândria nu ne mai părăsește.
Cât pentru mine unul, fiștecine știe
C-o am de bucurie
Când toată lighioana, măcar și cea mai proastă,
Câine sadea îmi zice, iar nu *domnia voastră*.“
Așa vorbea deunăzi cu un bou oarecare
Samson, dulău de curte ce lătra foarte tare.
Cățelul Samurache, ce ședea la o parte
Ca simplu privitor,
Auzind vorba lor,
Și că nu au mândrie, nici capriții deșarte,
S-apropie îndată
Să-și arate iubirea ce are pentru ei:
„Gândirea *voastră,* zise, îmi pare minunată.
Și simtimentul *vostru* îl cinstesc, frații mei.“
„Noi, frații tăi? răspunse Samson plin de mânie.
Noi, frații tăi, potaie!
O să-ți dăm o bătaie
Care s-o pomenești.
Cunoști tu cine suntem, și ți se cade ție,
Lichea nerușinată, asfel să ne vorbești?“
— „Dar ziceați...“ — „Și ce-ți pasă? Te-ntreb eu ce ziceam?
Adevărat vorbeam
Că nu iubesc mândria și că urăsc pe lei,
Că voi egalitate, dar nu pentru căței.”

Acestea între noi adesea o vedem,
Și numai cu cei mari egalitate vrem.

ÎNȚELEGERE

1. Găsiți câte un sinonim contextual pentru următoarele cuvinte: *dobitoace, prețuiesc, se cioplește, nobil, capriții* (*capricii*).

2. Intrați pe *dexonline.ro* și precizați cu ajutorul dicționarului:

a. originea substantivului „egalitate”;

b. care este sensul verbului din fragmentul „lumea se cioplește”;

3. Rezumați oral acțiunea fabulei.

ANALIZĂ

4. Selectați din textul dat fragmente adecvate pentru tabelul de mai jos:

narațiune	
dialog	
monolog	

5. Explicați rolul fiecăruia dintre modurile de expunere (de la exercițiul anterior) în textul dat.

6. Caracterizați din punct de vedere moral personajele dialogului cu ajutorul unor imagini sau secvențe.

INTERPRETARE

7. Citiți poezia pe roluri.

8. Morala, exprimată în finalul textului, se referă la o caracteristică a omului, în general. Care este aceasta? Alegeți, cu argumente, una dintre variantele de mai jos:

- agresivitatea;
- cruzimea;
- dorința de putere;
- dorința de fericire;
- ipocrizia.

o vreme și ca director (al Eforiei Spitalelor Civile și în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice). Numele său va fi legat, de altfel, de această generație din jurul anului 1848 (numită și generația *pașoptistă*). Criticii literari au distins două manifestări ale poeziei lui Grigore Alexandrescu: una reflexivă, a meditațiilor pe teme istorice (*Anul 1840*, *Umbra lui Mircea*. *La Cozia* etc.) și alta a observatorului necruțător, care, prin intermediul fabulelor, a epistolelor și satirelor, critică defecte umane (servilismul, fățărnicia, mândria etc.) și probleme din societate. *Boul și vițelul*, *Câinele și cățelul*, *Catârul cu clopoței*, *Lupul moralist* sau *Vulpoiul predicator* sunt câteva dintre fabulele publicate.

Câinele și cățelul a apărut inițial în volumul *Poezii* (*Elegii și fabule*), tipărit în 1838.

DICȚIONAR CULTURAL

Fabula. Este o narațiune de dimensiuni reduse, în versuri sau în proză, care satirizează aspecte negative din comportamentul oamenilor. Personajele sunt, de cele mai multe ori, animale personificate, imagini alegorice ale unor tipuri umane. Morala fabulei se poate deduce din narațiune sau este exprimată în finalul ei.

Literatură

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE
Genuri și specii literare

Genul literar este o categorie care include opere definite prin trăsături comune. Noțiunea apare în cultura greacă antică prin desprinderea treptată dintr-un ansamblu de creații sincretice de poezie, muzică și dans, cu funcție ritualică (religioasă) a celor trei genuri: **epic**, **liric** și **dramatic**. Criteriul inițial al delimitării genurilor a fost acela al felului în care artistul se raportează la lume, prin urmare reprezentarea realității în literatură: „În poezia lirică vorbește propria persoană a poetului; în epică (sau în roman) poetul[1] vorbește, pe de o parte în numele său personal, ca narator, și, pe de altă parte, își face personajele să se exprime în vorbire directă (narațiune mixtă); în dramă poetul dispare în umbra personajelor sale.”[2]

Conceptul de gen se cristalizează, însă, treptat și se impune într-o formă mai riguroasă în epoca modernă, începând cu secolul al XVIII-lea. Un al doilea criteriu esențial pentru definirea genurilor literare se referă la trăsăturile formale ale operelor literare. Genul epic include opere caracterizate prin acțiune, personaje, narator și narațiune. Genul liric include opere caracterizate prin descriere, monolog, versificație (cel mai adesea), un grad înalt de elaborare a limbajului, cum ar fi procedeele cu efect vizual sau muzical. Genul dramatic include opere caracterizate prin acțiune, personaje, dialog, monolog, indicații scenice și unități compoziționale specifice: acte, tablouri, scene.

Specia literară este o subclasă a genului literar, care include opere cu anumite trăsături formale și la nivelul reprezentării realității. Câteva exemple: balada, basmul, epopeea, fabula, nuvela, povestirea, romanul, schița (genul epic); elegia, imnul, oda, pastelul, poemul în proză (genul liric); comedia, drama, tragedia (genul dramatic).

Ca toate artele, literatura presupune o continuă căutare a unei limbaj original, atât ca expresie a unei individualități (scriitorul), cât și ca expresie a unei societăți care se schimbă de la o epocă la alta. Fenomenul estompării limitelor între genuri și specii începe în epoca modernă și este caracteristic literaturii contemporane, care se caracterizează printr-o diversitate de formule și de experimente. Spre exemplu, delimitarea antică între tragedie și comedie este contestată încă din secolul al XIX-lea de scriitorii romantici. Teatrul absurdului din secolul al XX-lea este o sinteză a tragicului și a comicului (Eugène Ionesco își consideră piesele „farse tragice”). Piese ca *Jocul de-a vacanța* sau *Steaua fără nume* de Mihail Sebastian sunt subintitulate de autor „comedii lirice”, ele fiind construite, însă, după tiparul dramei care se caracterizează prin conflicte puternice, fără happy-endul din comedie. Astăzi teatrul interferează frecvent cu celelalte arte sau poate construi scenarii dramatice din proza epică, poezie sau din orice alt tip de text ficțional sau nonficțional.

[1] Cu sensul de scriitor (vezi originea genurilor).
[2] R. Wellek, A. Warren, *Teoria literaturii*, trad. rom. Rodica Tiniș.

Vasile Alecsandri

Sania

Zi cu soare, ger cu stele!... Hai, iubită, la primblare.
Caii mușcă-a lor zăbale, surugiul[1] e călare;
Săniuța, cuib de iarnă, e cam strimtă pentru doi...
Tu zâmbești?... Zâmbirea-ți zice că e bună pentru noi.

Caii scutură prin aer sunătoarele lor salbe,
Răpind sania ușoară care lasă urme albe.
Surugiul chiuiește; caii zboară ca doi zmei
Prin o pulbere de raze, prin un nour de scântei.

Pe câmpia înălbită, netedă, strălucitoare
Se văd insule de codri, s-aud câni la vânătoare;
Iar în lunca pudruită cu mănunt[2] mărgăritar
Saltă-o veveriță mică pe o creangă de stejar.

Acum trecem prin poiene, acum trecem prin zăvoaie;
Crengile-aninate-n cale ning steluțe și se-ndoaie.
Iată-o gingașă mlădiță cu șirag de mărțișori[3]...
Tu o rupi?... Ea te stropește cu fulgi albi răcoritori.

AUTOR

Vasile Alecsandri, portret realizat de Constantin Daniel Stahi

[1] *Surugiu,* s. m. (înv.) – vizitiu care conducea, călare pe unul dintre cai, trăsurile.
[2] *Mănunt,* adj. (arh.) – mărunt.
[3] Numele de mărțișori este dat crengilor de lozie îmbobocită cu muguri argintii. Românii le culeg și le anină în casele lor ca un semn iubit de primavară, în ziua de Florii.

Vasile Alecsandri (1818/1821-1890), poet, prozator, dramaturg, om politic. Născut la Bacău într-o familie înstărită, studiază întâi cu dascălul maramureșean Gherman Vida, apoi la pensionul lui Victor *Cuénim*. Pleacă la Paris pentru studii, alături de alți fii de boieri (unul era Alexandru Ioan Cuza, viitorul domnitor).

Indecis în privința unui domeniu, încearcă să studieze chimia, matematica, dreptul și ingineria, dar renunță și călătorește în Italia. Călătoriile vor rămâne pentru toată viața o pasiune, fiind atras în special de ținuturile calde. Avea, cum notează criticul G. Călinescu, „demonul turistic".

Întors în Moldova, ocupă funcții diverse în administrație. În 1840 este chemat la conducerea Teatrului Național din Iași, alături de Mihail Kogălniceanu și de C. Negruzzi, fapt important pentru că marchează începutul unei activități susținute de întemeiere a instituțiilor care vor moderniza societatea românească. Teatrul românesc era la începuturile lui și avea nevoie de un repertoriu dramatic autohton, care i se datorează în epocă în mare măsură lui Vasile Alecsandri. Scrie numeroase texte comice și creează un personaj de succes și astăzi: Chirița (*Chirița în Iași*, *Chirița în provincie*, *Chirița în balon*, *Cucoana Chirița în voiagiu*).

Este unul dintre liderii mișcării revoluționare din 1848 și al Unirii din 1859, publică texte de protest, poezii mobilizatoare ca *Hora Unirei* și programe politice, precum *Principiile noastre pentru reformarea patriei*, pledând pentru „libertate, egalitate și frățietate" și pentru unirea principatelor. După eșecul mișcării revoluționare, este unul dintre cei mai activi emigranți din principate la Paris. Bun cunoscător al limbii franceze și

Literatură

om de lume, pledează cauza schimbărilor democratice și a unirii ca un veritabil diplomat și, după alegerea lui Cuza ca unic domn al principatelor, obține, în calitate de ministru de Externe, sprijinul Occidentului. Deși părăsește scena politică, retrăgându-se în 1863 la conacul său de la Mircești, continuă să fie activ în special prin scrisul său: volumul *Ostașii noștri* celebrează eroismul celor care au luptat în Războiul de Independență din 1877.

Activitatea literară răspunde în întregul ei acestei vocații de ctitor prin varietatea genurilor și speciilor abordate: poezie lirică, balade, legende, poezie politică, poezie de inspirație istorică, nuvelă, povestire (*Istoria unui galbân și a unei parale*), proză memorialistică (*O primblare la munți*, *Balta-Albă*), comedie, dramă (*Despot Vodă*, *Fântâna Blanduziei*, *Ovidiu*).

Descoperă folclorul în urma unei călătorii prin munții Moldovei și publică, mai târziu, prima culegere de poezie populară românească (1852-1853), în cuprinsul căreia se află și baladele *Miorița* și *Monastirea Argeșului*. Poezia populară devine o sursă de inspirație importantă pentru propria creație lirică în texte publicate întâi în reviste ca *Albina românească* sau *Calendar pentru poporul român*, apoi în primul volum de versuri din 1853, intitulat *Doine și lăcrămioare*. Este o poezie care dezvăluie, în epocă, un imaginar extrem de bogat, atât prin tablourile de viață rurală, cât și prin galeria de ființe fabuloase din basme, legende sau mituri (*Groza*, *Andrii Popa*, *Baba Cloanța* etc.)

Poezia cea mai rezistentă din punct de vedere estetic este, în opinia multor comentatori, aceea a pastelurilor, scrise în majoritatea lor între 1867-1869. Grupate, cu unele excepții, pe anotimpuri, ele conturează un spațiu dominat de ordinea ritmului natural: *Sfârșit de toamnă*, *Iarna*, *Gerul*, *Oaspeții primăverii*, *Cucoarele*, *Malul Siretului*, *Secerișul*, *Cositul* etc. Acumularea de amănunte concrete cu o tehnică numită „impresionistă” (Tudor Vianu), atitudinea contemplativă a unui privitor pentru care natura e un spectacol reconfortant, sugestia bucuriei existențiale în toată simplitatea ei sunt câteva din aspectele care dau valorea grupajului. Ca și-n cazul altor specii literare, Vasile Alecsandri este un deschizător de drumuri în poezia naturii, destul de bogată în secolul al XIX-lea și mai târziu.

Pastelul intitulat *Sania* a fost publicat prima oară în revista *Convorbiri literare* în 1868.

ÎNȚELEGERE

1. Transcrieți patru cuvinte a căror formă diferă de aceea actuală.

2. Intrați pe *dexonline.ro* și precizați cu ajutorul dicționarului sensurile contextuale ale cuvintelor următoare: *insulă, mărgăritar, zăvoi, mlădiță.*

3. Așezați în ordine următoarele imagini care apar în poezie:

a. câmpia cu „insule de codri”, lunca și veverița din stejar;

b. cuplul gata de plecare la plimbare cu sania;

c. drumul prin poiene și zăvoaie, mlădița ruptă de lozie;

d. alunecarea rapidă a saniei prin zăpadă.

ANALIZĂ

4. Precizați tema poeziei și cinci motive pe care le considerați importante. Explicați alegerea făcută, în ambele cazuri.

5. Completați tabelul de mai jos, precizând o figură de stil:

„Săniuța, cuib de iarnă…”	Metaforă
„Caii scutură prin aer sunătoarele lor salbe…”	
„caii zboară ca doi zmei”	
„o pulbere de raze”	
„Acum trecem prin poiene, acum trecem prin zăvoaie”	

6. Alegeți două imagini care vi se par mai expresive. În ce constă expresivitatea lor?

7. Analizați rima și măsura versurilor. Care credeți că este rolul acestor elemente de versificație?

INTERPRETARE

8. Imaginați-vă că transpuneți într-o pictură peisajul de iarnă din pastelul lui Alecsandri. Precizați următoarele elemente de compoziție: fundalul, prim-planul, detaliile de natură și amplasarea lor în tablou.

9. Realizați aceeași transpunere vizuală cu ajutorul unui motor de IA; comparați imaginea obținută cu perspectiva voastră din exercițiul anterior.

10. S-a spus despre *Sania* lui Alecsandri că este „un cântec desăvârșit al fericirii” (I.A. Bassarabescu, *Convorbiri literare*, 1930). Exprimați-vă opinia în legătură cu această afirmație într-un text de aproximativ 100 de cuvinte.

Nicolae Tonitza, *Case sub zăpadă*, 1933

DICȚIONAR CULTURAL

Pastelul. La origine, pastelul este o tehnică picturală care presupune utilizarea unui creion moale, ușor colorat. În literatură, pastelul este o poezie lirică în care se descrie un cadru de natură. Vasile Alecsandri folosește termenul prima oară în literatura română, intitulându-și *Pasteluri* grupajul de versuri publicat în revista *Convorbiri literare* în 1868-1869, descrieri ale naturii în rotația anotimpurilor.

Literatură

AUTOR

Ion Minulescu (1881-1944). Poet, prozator și dramaturg. Se afirmă la începutul secolului al XX-lea ca unul dintre principalii reprezentanți ai simbolismului, un curent inovator în epocă. Poezia se eliberează parțial de regulile versificației tradiționale și explorează, pe lângă temele liricii dintotdeauna, teme noi ca orașul sau ținuturile îndepărtate și exotice. Volume de versuri: *Romanțe pentru mai târziu* (1908), *De vorbă cu mine însumi* (1913), *Nu sunt ce par a fi* (1936) etc. Cel mai cunoscut text în proză este romanul autobiografic *Corigent la limba română* (1929). Scrie, de asemenea, câteva piese, puse în scenă la Teatrul Național din București, interesante prin tema vieții ca teatru și printr-o viziune asemănătoare cu aceea a poeziei: *Manechinul sentimental* (1926), *Amantul anonim* (1928) ș.a.

Acuarelă face parte din volumul *Strofe pentru fapte diverse* (1930).

Text auxiliar

Ion Minulescu

Acuarelă

În orașu-n care plouă de trei ori pe săptămână
Orășenii, pe trotuare,
Merg ținându-se de mână,
Și-n orașu-n care plouă de trei ori pe săptămână,
De sub vechile umbrele, ce suspină
Și se-ndoaie,
Umede de-atâta ploaie,
Orășenii pe trotuare
Par păpuși automate, date jos din galantare[1].

În orașu-n care plouă de trei ori pe săptămână,
Nu răsună pe trotuare
Decât pașii celor care merg ținându-se de mână,
Numărând,
În gând,
Cadența picăturilor de ploaie,
Ce coboară din umbrele,
Din burlane
Și din cer
Cu puterea unui ser
Dătător de viață lentă,
Monotonă
Inutilă
Și absentă...

În orașu-n care plouă de trei ori pe săptămână
Un bătrân și o bătrână –
Două jucării stricate –
Merg ținându-se de mână...

Childe Hassam, *Ploaie la miezul nopții*, 1890

[1] *Galantar*, s.n. – vitrină de magazin.

APLICAȚII

1. Comentați titlul poeziei în relație cu textul.

2. Ce ar putea sugera imaginea oamenilor ca niște păpuși automate? Alegeți una dintre variantele de mai jos și motivați cu ajutorul unor fragmente din text:

a. ideea rutinei existențiale;

b. o acomodare la ritmul orașului și al vremii;

c. o corespondență între viața fiecărui om și spațiul fizic în care trăiește.

3. Identificați trei motive prin care se dezvoltă tema monotoniei vieții.

4. Citiți *Romanța celor trei corăbii* de Ion Minulescu. Precizați apoi o deosebire față de textul discutat la nivelul reprezentării realității (teme, motive, viziune).

5. Argumentați încadrarea textului în genul liric, evidențiind două particularități.

6. Citiți prezentarea de mai jos și discutați diferențele de limbaj și viziune dintre *Acuarelă* de Ion Minulescu și *Sania* de Vasile Alecsandri.

Elemente ale textului	**Vasile Alecsandri**	**Ion Minulescu**
Tema	natura	orașul
Motive	iarna, sania, caii, zăpada, cuplul, lunca, veverița etc.	ploaia, orășenii, trotuare, umbrele, cuplul etc.
Procedee ale expresivității limbajului	Metafora („cuib de iarnă”, „ger cu stele” – epitet metaforic etc.), epitetul („câmpia înălbită, netedă, strălucitoare) etc.	Repetiția în varianta refrenului „În orașu-n care plouă de trei ori pe săptămână”, epitetul („viață lentă, monotonă și absentă) etc.
Versificație	Strofe de patru versuri (catrene), măsură egală a versurilor, rimă împerecheată.	Strofe inegale ca număr de versuri, măsură inegală a versurilor, o întrebuințare liberă a rimei încrucișate, împerecheate și a unor versuri care nu rimează cu celelalte.

AUTOR

Mihail Sebastian (pseudonimul lui Iosif Hechter, 1907-1945). Dramaturg, eseist, romancier. Piesele de teatru, dintre care s-au bucurat de succes *Steaua fără nume* și *Jocul de-a vacanța*, au în prim-plan personaje care-și construiesc fragile spații de evadare din monotonia unei vieți banale. Ca formulă, se situează la intersecția dramei cu comedia sentimentală. Același interes pentru viața interioară apare în romanele psihologice *Orașul cu salcâmi* sau *Accidentul*. Romanul *De două mii de ani* surprinde drama unui tânăr evreu într-o lume antisemită. De mare succes se bucură *Jurnalul*, publicat postum, valoros atât prin tema evreității, cât și ca document substanțial de viață interbelică.

Piesa *Jocul de-a vacanța* are premiera în 1938 la Teatrul de Comedie din București, având în distribuție mari actori ai epocii (în rolurile principale, George Vraca și Leny Caler).

Mihail Sebastian

Jocul de-a vacanța

Într-o vacanță din luna august, câțiva turiști cazați la o pensiune montană intră într-un joc pe care-l propune insistent unul dintre ei, Ștefan Valeriu, un tânăr de douăzeci și nouă-treizeci de ani. Se izolează de lume, scot din funcțiune telefonul, radioul, mută indicatorul care semnala pensiunea, nu mai primesc ziare, nici corespondența. Ștefan le propune să-și pună între paranteze viața obișnuită și să trăiască o lună de libertate, în afara oricăror așteptări, să se bucure de clipa prezentă.

Actul II

Scena XVII

CORINA, ȘTEFAN, JEFF

CORINA (*care în tot timpul scenei de mai sus a rămas într-un colț, tăcută, se apropie, acum de Ștefan*): În câte e azi?
ȘTEFAN: Ești glumeață.
CORINA: Nu. Întreb cu toată seriozitatea: în câte e azi?
ȘTEFAN *(enunțând)*: Joi 12 august.
CORINA: Nu-ți spune nimic data asta?
ȘTEFAN: Nimic. Cel puțin nimic special. E o aniversare?
CORINA: Gândește-te bine!
ȘTEFAN (*caută o clipă și pe urmă ridică din umeri.*)
CORINA: *Kleine Nachtmusik*... Salzburg...
ȘTEFAN (*cu un gest de plictiseală*): Ooo!
CORINA: Niciun „Ooo”! Avem un pact și cer să-l respecți. Recunoaște că de când am reparat aparatul de radio, nu l-am pus niciodată să cânte. Așa era învoiala. Uite, l-am lăsat, săracul „la colț”. Dar acum... (*Ia aparatul de radio și-l ridică cu destulă greutate, încercând să-l ducă spre măsuța lui obișnuită.*)
JEFF (*îi sare în ajutor*): Lăsați-mă, domnișoară Corina... pe mine. (*Ia aparatul, îl așază, pe măsuță, pune priza, întoarce butonul.*) Pe unde se transmite?
CORINA: Prin Viena.
JEFF (*citind pe indicatorul aparatului și învârtind butonul*): 507 lungime de undă. 506 și 8.
CORINA: Nu vă oblig să rămâneți aici. Vă puteți duce la masă.
ȘTEFAN: Foame nu mi-e, și după o zi așa de agitată, nimic mai bun decât un ceas de șezlong. Fie și muzical, dacă nu se poate altfel. (*Fiecare se*

așază pe câte un șezlong. Între timp, Jeff a continuat să caute postul Viena. S-au auzit diverse zgomote și târâituri, iar acum se aude destul de clar tic-tacul obișnuit al postului Viena.)

CORINA: Oprește, Jeff. Aici e, Viena. Recunosc semnalul. (*Se uită la ceas.*) Trebuie să înceapă curând. În câteva minute. Vino aici. (*Jeff a rămas lângă aparatul de radio și îi privește de sus, din umbră, pe amândoi.*) Nu vii? (*Tăcere.*) Nu vrei să vii, Jeff?

ȘTEFAN: Eu zic să vii. Am citit undeva că între muzică și matematică există legături foarte strânse. Or, dumneata, Jeff, care ești cel mai eminent corigent la matematici pe care l-am cunoscut vreodată... (*Jeff se-ntoarce brusc și iese din scenă, trântind foarte puternic ușa.*)

SCENA XVIII

CORINA, ȘTEFAN

Seara s-a lăsat între timp de tot. E o seară albastră, clară, fără obscuritate. S-ar zice că lumina și-a schimbat numai densitatea, că a devenit mai ușoară, mai vaporoasă. Trecerea s-a făcut lent, fără bruschețe, pe nesimțite. Ieșirea zgomotoasă a lui Jeff e urmată de o clipă de tăcere. Semnalul lui Radio Viena se aude depărtat, ca un tic-tac de ceasornic într-o mare tăcere.

CORINA: Ce ai cu el?

ȘTEFAN: Nimic.

CORINA: Mie mi-e drag.

ȘTEFAN: Și mie.

CORINA: Atunci, de ce-l repezi?

ȘTEFAN: Pentru că așa se vorbește între bărbați. Scurt. Fără mofturi... L-ai văzut când joacă cu mine ping-pong? Simt că fiecare minge, pe care mi-o trimite e un pumn. Are șaisprezece ani. În fundul inimii lui, îmi e recunoscător că mă port cu el ca și cum ar avea douăzeci și cinci.

CORINA: Dar ești prea aspru.

ȘTEFAN: E felul meu de tandrețe. La șaisprezece ani, e singurul fel de tandrețe care se suportă bine.

CORINA: Nu poți să-l suferi.

ȘTEFAN: Mi-e foarte drag. Întâi... întâi pentru că e corigent... Nu râde. Am un sentiment de familie pentru toți corigenții din lume. Și eu am fost pe vremea mea... Și sunt și astăzi... (*Tăcere.*) Pe urmă... mi-e drag pentru că te iubește. În felul lui. Cu pumnii strânși. Încruntat. Cred că nu știi cum te iubește. Și nici nu trebuie să știi. Nu ți-ar ierta-o...

CORINA: Îl cunoști bine? (*Întrebarea nu e apăsată. Ea trece mai departe. Visează altceva.*)

ȘTEFAN: Destul de bine. L-am mai întâlnit o dată, mai demult. Acum vreo douăzeci de ani. Nu s-a schimbat prea tare. Aceeași privire care trece înaintea cuvintelor. Aceeași frunte care se deschide singură — ca o fereastră — când totul ar voi să se închidă, să se refuze... Și un fel de tăcere bruscată, colțuroasă, de care se lovesc gesturi și cuvinte... Gesturi pe care nu le va duce niciodată până la capăt... Cuvinte pe care niciodată nu le va spune pe de-a-ntregul.

CORINA (*chemându-l ușor, fără să-l privească*): Ștefan!

ȘTEFAN (*n-a auzit-o, nu o privește*): De atunci, l-am mai văzut de câteva ori. „În viață", cum se zice. Din ce în ce mai rar... Din ce în ce mai departe... Când am venit aici, îl pierdusem de tot. Mi se părea că e o foarte veche amintire, foarte veche, foarte ștearsă... Într-o dimineață am dat ochii cu el în oglindă, ca la un colț de stradă. „Unde ai fost?" „Ce-ai făcut?" N-am știut ce să-i răspund. Mi se părea că nu fusesem nicăieri, că nu făcusem nimic...

CORINA: Eu nu l-am cunoscut, dar l-am așteptat. L-am așteptat mereu, în toți oamenii pe care i-am întâlnit... în acei câțiva, foarte puțini, pe care mi se părea că-i iubesc. Îmi ziceam: nu-ți pierde răbdarea. Are să vină. Așteaptă. Este poate sub încruntarea asta care te rănește, este poate sub această indiferență, sub această uitare... Așteaptă. Are să vină.

ȘTEFAN: Și când vine, nu-l vezi. Și când vorbește, nu-l auzi.

CORINA: Și când îl vezi, el trece mai departe. Și când îl auzi, el a tăcut. (*După o tăcere:*) Ștefan!

ȘTEfAN: Daa.

CORINA: Mi-e frig.

ȘTEFAN: La munte, nopțile sunt reci.

CORINA: Este în hol, pe divan, un șal — șalul meu albastru.

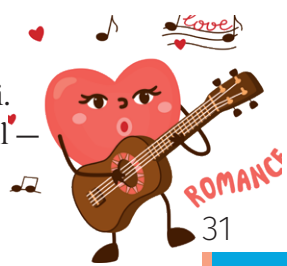

Literatură

ȘTEFAN: E o informație asta?
CORINA: Nu. E o rugăminte.
ȘTEFAN (*se ridică din șezlong cu foarte mare greutate*): Presimțeam. Totdeauna în viață momentele mele de visare le-am plătit scump. Sunt un sentimental. (*S-a dus spre divanul din hol, a luat șalul, vine spre Corina și i-l întinde.*)
CORINA: Nu așa, dragul meu. Învelește-mă.
ȘTEFAN: Mă exploatezi. (*O acoperă cu șalul pe picioare, pe urmă se întoarce la locul lui și se întinde în șezlong.*)
CORINA *(după o secundă)*: Ștefan? Nu auzi?
ȘTEFAN: Ba da... ca prin vis. Ciudat. Am sentimentul că dorm, că dorm profund. Și chiar dacă-ți mai este frig, n-am să mă pot ridica de aici, să mai caut un șal.
CORINA: Ștefan... Vreau să te sărut.
ȘTEFAN: E o rugăminte?
CORINA: Nu. E o informație.
(*Un moment, rămân nemișcați la locurile lor. Pe urmă, aproape în același timp, se ridică amândoi, se apropie unul de altul și în sfârșit... se sărută. Se privesc apoi cu gravitate, ca și cum sărutul ar fi rămas undeva între ei. El o ia de mână și se îndreaptă spre scena din fundul holului. Ea îl urmează. În timp ce urcă scara, încep să se audă, ca o voce care a fost mereu prezentă, dar care abia acum se desprinde din tăcere, primele măsuri din romanța din* Kleine Nachtmusik *de Mozart. La jumătatea scării se opresc.*)
CORINA (*șoptind*): *Kleine Nachtmusik...*
(*Ascultă amândoi o clipă, pe urmă, cu pași foarte ușori, urcă mai departe scara, ieșind din scenă.*)

ÎNȚELEGERE

1. Rezumați oral cele două scene.

2. Aranjați literele din căsuțe în așa fel, încât să obțineți câte un sinonim pentru următoarele cuvinte din text: *pact, post, aspru, tandrețe, nicăieri, visare.*

G	R	E	Î	N	L	E	Ț	E	E

A	N	C	A	L

R	U	D

D	I	O	Ș	I	E	U

N	I	U	N	C	I	D	E

V	R	I	E	R	E	E

3. Ce aspect legat de personaje explică organizarea textului reprodus din piesă în două scene? Alegeți răspunsul corect:
a. rezolvarea legăturii radio cu postul din Viena;
b. plecarea lui Jeff;
c. faptul că personajele se pregăteau să asculte serenada lui Mozart.

4. La sfârșitul primei scene, Jeff îi părăsește supărat pe ceilalți doi. De ce?

5. Ce relație există între Ștefan și Jeff? Alegeți din variantele de mai jos. Motivați alegerea cu ajutorul textului:
a. de prietenie;
b. de rivalitate;
c. oarecare, ca între oameni care abia s-au cunoscut;
d. conflictuală.

ANALIZĂ

6. Exemplificați cu ajutorul textului trei trăsături specifice unui text dramatic.

7. Ascultați serenada lui Mozart, accesând codul QR alăturat. Vi se pare potrivită pentru atmosfera creată în piesă prin dialogul dintre personaje și prin cadrul serii? Explicați cu ajutorul indicațiilor scenice.

8. Caracterizați cele trei personaje, având în vedere relația dintre ele.

9. Ștefan se recunoaște în Jeff ca-ntr-o oglindă. Recitiți replicile în care apare mo-

tivul recunoașterii. Ce trăsături ale adolescentului sugerează? Alegeți ce vi se pare adecvat din lista de mai jos:

● intensitatea emoțiilor ● ezitarea între comunicare și tăcere ● exteriorizare și închidere în sine ● caracterul dificil ● neputința de a exprima ce simte ● însingurarea.

10. Citiți fragmentul de mai jos și rezolvați, apoi, exercițiile:

ALECU (*vine prin fund din stânga, purtând o ghitară pe sub manta*): Oare să fi ieșit comisariul de-acasă? (*Se apropie de casa lui Săbiuță și caută pe fereastă.*) Perdelile sunt trase. Nu se vede nimic. Ian să cerc a da de știre Marghioliții, după chipul obicinuit... să-i cânt pe sub ferești. (*Își acordă ghitara.*) Bre! da' frig îi! Îmi îngheață degetele pe strune... Ah, Marghioliță! cât trebuie să te iubesc, ca să fac strajă noaptea pe la mezul iernei!... numai un amor înflăcărat ca al meu poate răbda 17 graduri de frig. Haide... cum a da Dumnezău... într-un noroc!

Vină, dragă, păn' te-aștept,
Să te strâng la pept,
Că de frig și de-al tău dor
Eu îngheț și mor.
(*Cântă iar la fereasta Marghioliții.*)
(Vasile Alecsandri, *Iașii în carnaval* sau *Un complot în vis*, 1845)

a. Selectați cinci cuvinte din vocabularul de bază, care nu respectă regulile de exprimare actuale.

b. Fragmentul reprodus aparține unei comedii. Ce aspecte de situație și de limbaj au efect comic?

c. Prin ce diferă piesa lui Mihail Sebastian de o comedie la nivelul situației (din fragmentele reproduse) și al limbajului?

INTERPRETARE

11. Comentați replica lui Ștefan, reprodusă mai jos. Sunteți de acord cu ideea lui? Cum ați prefera să vă trateze adulții?

„CORINA: Atunci, de ce-l repezi?
ȘTEFAN: Pentru că așa se vorbește între bărbați. Scurt. Fără mofturi... L-ai văzut când joacă cu mine ping-pong? Simt că fiecare minge, pe care mi-o trimite e un pumn. Are șaisprezece ani. În fundul inimii lui, îmi e recunoscător că mă port cu el ca și cum ar avea douăzeci și cinci."

Lucrați în grupe de 5-6 elevi. Exprimați-vă opinia despre relația dintre adolescenți și părinți. Includeți în argumentație și răspunsul la întrebarea de mai sus.

Notă: Răspunsurile vor fi evaluate în funcție de următoarele criterii: adecvarea la temă, claritatea și corectitudinea exprimării, calitatea argumentelor, adecvarea la comunicarea orală (limbaj și aspecte nonverbale și paraverbale).

AUTOR

Mircea Eliade (1907-1986). Istoric al religiilor, prozator și eseist. Absolvent al Facultății de Litere și Filozofie din București, obține o bursă de studiu în India (1928-1932), experiență care-i va marca profund cariera. Își susține doctoratul cu o teză despre yoga. Devine asistent al facultății absolvite între 1933 și 1938. În timpul războiul, părăsește țara ca diplomat la Londra și-apoi la Lisabona. După câțiva ani petrecuți în Franța, se stabilește la Chicago, ca profesor universitar de istoria religiilor.

Opera științifică include studii de istorie a religiilor, mitologie, orientalistică: *Tratat de istoria religiilor*, *Mitul eternei reîntoarceri*, *Sacrul și profanul*, *Nostalgia originilor*, *Șamanismul și tehnicile extazului*, *Istoria credințelor și ideilor religioase* etc.

Text auxiliar

Mircea Eliade

Romanul adolescentului miop

Scris în timpul liceului, în câteva versiuni, *Romanul adolescentului miop* este o ficțiune autobiografică, un roman al adolescenței scris de un adolescent, fapt neobișnuit ca fenomen literar. În epocă au apărut câteva fragmente în reviste, textul fiind publicat integral abia în 1988, după moartea autorului.

Școala, prietenii, primele experiențe erotice, cărțile și, mai ales, aspirația de „a se face", de a da un sens autentic și important propriei vieți sunt temele acestei opere de tinerețe, interesantă în aceeași măsură și ca document de epocă.

Fragmentul selectat aparține capitolului intitulat *Vacanța* (prima parte a operei).

E cald, și eu sunt liber să citesc ce-mi place. Nu mă gândesc la corigență. Am să mă apuc de matematică la sfârșitul lui august și tot atunci am s-o învăț. Sunt liber, sunt stăpân pe timpul meu. M-am gândit mult dacă nu trebuie să plec, să fug pentru totdeauna. E un gând care se întoarce răbdător, de câte ori izbutesc să-l ajung. Mă frământă nopțile. Ar fi atât de frumos să fug... Nu știu dacă îmi lipsește curajul. Mă gândesc la atâtea piedici pentru care nu sunt încă pregătit să le înfrâng. Eu nu înțeleg nimic din tot ceea ce privește pașaportul. Dacă aș căpăta unul, mi-ar fi ușor să mă descurc. Δ

Prietenii toți îmi spun că și ei au vrut să fugă. Fuga mea nu e însă o trecătoare nostalgie după aventuri, nici o copilărească predare în fața plictiselilor școlii. Eu trebuie să fug dintr-o necesitate lăuntrică, pe care nu o înțeleg, dar care îmi stăpânește voința. Simt că mi s-ar rupe sufletul, că m-aș sufoca altfel. Simt nevoia să viețuiesc așa cum vreau eu, luptând. Aici, în mansardă, mă lupt numai cu mine. Am ajuns un campion încercat, un călău al sentimentalismului, un temnicer cu inima rece. Dar trebuie să lupt cu oamenii. Aceasta e o poruncă dinlăuntrul meu. Sunt cuprins la răstimpuri de o furie oarbă împotriva celorlalți și împotriva mea, care viețuiesc în celulă și nu știu să înfrâng în viață.

Dacă aș fugi, aș fi atât de puternic... Mă ghicesc rătăcind singur, fără teamă de mine, fără griji, muncind și citind atât cât vreau eu. Cred că nimeni nu m-ar recunoaște, într-atât aș vieți o viață străină. Δ

Cel din urmă îndemn la fugă m-a tulburat după ce am cunoscut, într-o dimineață, pe o bancă la Șosea[1], și am petrecut patru ceasuri de vor-

[1] Șoseaua Kiseleff din București.

bă cu un vagabond. Citeam o nuvelă de Panait Istrati. Vecinul meu de bancă m-a rugat să îi împrumut revista. A citit-o repede. Am intrat, apoi, în vorbă. Un evreu tânăr, prost îmbrăcat, care rătăcise mult și îndurase multe. Mi-a spus de umerii zdrobiți în porturi. Eu am înțeles că n-am să pot ajunge niciodată hamal și m-am întristat. Mi-a vorbit, însă, de viața stranie pe care o duc pianiștii cabaretelor de periferie, îmbarcați pe vapoare levantine[2], ajunși în porturi calde, dormind în hoteluri murdare, petrecându-și nopțile în orchestre de naufragiați cosmopoliți[3]. Eu îmi simțeam carnea încrâncenată de bucurii. Mi se părea că numai o astfel de viață m-ar fi liniștit.

Tânărul fugise din Basarabia, fusese picolo într-o cafenea din Brașov, ajunsese ucenic într-o ceainărie din Constantinopol, apoi paznic la o magazie de lemne în Smirna, fugise din nou, pe un vapor grecesc, până la Cairo. Aici a rămas aproape un an. N-a putut învăța englezește. Citește rusește, românește și franțuzește. E inteligent și incult. S-a temut să-mi dezvăluie credințele sale politice, dar i le-am ghicit.

Am vorbit amândoi despre Panait Istrati, pe care îl adora. Eu am încercat să-l conving de inferioritatea vădită a scrierilor brăileanului parvenit. Tânărul m-a numit, glumind, „burghez” și m-a asigurat că nu pot, încă, înțelege pe Panait.

Despre ce n-am vorbit, patru ceasuri, pe banca pustie, în amiazi? Când ne-am despărțit, plecam cu alte doruri, cu alt pas, cu alt zâmbet. Δ

A doua întâlnire m-a făcut să gândesc asupra unor fapte de viață vie, pe care le cunoșteam din auzite sau din cărți. Gândurile mi-au dăruit alți ochi, cu care îmi priveam mai bănuitor tovarășul și mai prudent aventura mea.

Am întârziat de vorbă într-o berărie pe care mi-o fixase el. L-am întrebat cum a venit la București. Din tot ce mi-a povestit, căpătam impresia că mă minte. Mi-a spus ca venea de la Hamburg, ca „lucrător”. Se ferea să precizeze meseria. Furat de vorbă, mi-a mărturisit că părăsise Parisul acum zece zile. Uitase de Hamburg. Înțelegeam că petrecuse mult timp în Franța. Era prea incult ca să rețină atâtea numiri, atâtea locuri, atâtea minunății, dintr-o convorbire sau dintr-o carte. Vorbea curgător, cald, amestecând fraze de *argot*[4], pe care nu le înțelegeam întotdeauna.

Pe mine mă cuprinsese, dintr-o dată, neîncrederea. Îl priveam corect și, poate, cu bănuieli în ochi. Nu înțelegeam cum se putuse strecura prin atâtea țări ca lucrător. Încercai să-l surprind. Tovarășul meu a început să râdă, fermecat. A rostit atunci o înjurătură – savuroasă m-a asigurat el – pe rusește. Mi-a spus că nu sunt decât un simplu „burghez detectiv”. Că aș

Scrierile literare intră, în linii mari, în două categorii. Romane ca *Isabel și apele diavolului*, *Maitreyi*, *Întoarcerea din rai*, *Huliganii*, *Nuntă în cer* aparțin unei proze a autenticității, a adevărului faptului trăit. Altele sunt narațiuni fantastice, în substratul cărora intră mituri românești sau indice: *Domnișoara Christina*, *Șarpele*, *Nopți la Serampore* sau *Noaptea de Sânziene*. În aceeași categorie intră numeroase nuvele, de mare interes bucurându-se, în special, *La țigănci*. În plus, scrierile fantastice valorifică experiența științifică a autorului, Mircea Eliade fiind unul dintre cei mai cunoscuți și mai apreciați istorici ai religiilor, pe plan internațional.

[2] *Levantin*, adj. – oriental, din Orient.
[3] *Cosmopolit*, adj. – de naționalități diverse, din toată lumea.
[4] *Argot* (fr.) – argou, limbaj al vagabonzilor sau al altor categorii, cu nuanțe mai dure, vulgare.

putea intra agent la Siguranță[5], să urmăresc tipii suspecți. Apoi a cerut o sticlă scumpă de vin și a început să-mi povestească o sumă de lucruri care mă entuziasmau prin ineditul lor, prin cinismul cu care erau mărturisite.

Tânărul trăia în fiecare oraș, din ceea ce câștiga, cu o „fată" mereu schimbată. Avea o ciudată însușire de a supune voința fetelor de trotuar, își alegea pe cea mai frumoasă. Găsea astfel casă și bani. El vagabonda în timpul zilei, fuma în grădini publice și seara juca biliard în cafenele până la ceasul când trebuia să-și întâlnească tovarășa. Δ

Povestea toate acestea antrenant, golind pahare, încercând să mă înspăimânte prin imoralitatea sa. Eu mă tulburam nu de tot ce-mi spunea, ci de faptul că-i *aprobam faptele*. Aș fi vrut să descopăr o încercare de revoltă, de dezgust, și strângeam buzele de furie că aventurile lui mă atâțau, mă seduceau.

Neîncrederea în putința unei vieți de muncă și rătăciri nu întârzie să mă întristeze. Dezvăluii noului meu tovarăș toate îndoielile. El mă sfătui să rămân acasă până ce voi crește destul, ca să nu mă scârbească traiul parazit și nerușinat. Îmi preciza, apoi, tot ce-mi trebuia pentru fugă. Actul de naștere, de bacalaureat nu prețuiau, trebuia *să fur* bani mulți de acasă, bijuterii, să-mi capăt un pașaport pe un an, să mă fac cetățean rus la legația din Constantinopol și să mă angajez pianist pe un vapor de-a treia mână, cursa Alexandria-Nagasaki. Δ

Pe drum, la întoarcere, mă închipuiam în mijlocul furtunii, lovind clapele unui pian amețit de tangaj, beat de nesomn, de spaimă și de entuziasm.

Am ajuns, noaptea târziu, acasă. În mansardă pătrundeau miresme de grădină prin ferestruicile deschise. Podelele de lemn abureau în lună. Am dormit fericit, hotărât să rup cu tot ce e mediocru, înăbușitor, impus de străini, în viața mea.

M-am deșteptat tulbure de vinul pe care îl băusem cu noul meu tovarăș, de visele pe care le visasem. Am înțeles că mă leagă încă multe doruri de casă: mansarda, cărțile, romanul. Ca să plec, îmi trebuiesc bani, curaj și siguranța că nu voi tânji după biblioteca mea. Ceea ce mă face să nu-mi găsesc liniștea e tocmai faptul acesta, că poftesc în același timp și cu aceeași furie cărțile și vagabondajul. Mă chinuie împlinirea unei munci aspre, neodihnite, nebunești și mă chinuie fuga, rătăcirile printre suferinți. Nu știu cum se vor împăca dorurile acestea. Cred, însă, că îmi lipsește o voință adevărată, care să aleagă anumite năzuinți și să se consume satisfăcându-le...

[5] *Siguranță* – Serviciul Secret de Informații din perioada interbelică.

1. Notați cu adevărat sau fals următoarele idei referitoare la conținutul textului dat:

a. Tânărul pe care-l cunoaște întâmplător adolescentul era un vagabond care avusese slujbe temporare și variate în mai multe orașe din lume. A/F

b. Tânărul este un personaj fascinant, în care adolescentul are deplină încredere. A/F

c. Adolescentul visează să fugă de-acasă, deoarece crede că numai așa va deveni mai puternic și va duce o viață palpitantă. A/F

d. Cel care povestește este un elev care a rămas corigent la matematică și este convins că va lua examenul din toamnă, dacă va învăța toată vacanța. A/F

e. În cele din urmă, adolescentul constată că este atras în aceeași măsură de aventură și de studiu. A/F

2. Rezumați oral textul, recitind cu atenție secvențele delimitate prin semnul Δ

3. Descoperiți cuvintele-cheie pentru portretul adolescentului din roman:

S	A	V	I	A	Ț	Ă	C	O	M
A	R	M	O	R	A	L	Ă	U	S
T	E	L	Ă	U	N	T	R	I	C
V	O	I	N	Ț	Ă	A	T	E	R
G	J	A	R	L	I	B	E	R	A

4. Lucrați în grupe de patru-cinci elevi. Într-un articol din 1927, Mircea Eliade polemizează cu felul în care este înțeleasă adolescența în cunoscutul roman al lui Ionel Teodoreanu, *La Medeleni*:

> „Adolescența e mult mai complicată decât o zugrăvește Teodoreanu. E departe de a fi numai sensibilă și sentimentală. Sunt stări specifice adolescenței pe care eroii de la Medeleni le ignoră; cele dintâi neliniști cerebrale, nimicirea valorilor morale păstrate din copilărie, curiozitatea ajunsă repede entuziasm față de problemele sociale etc."

Adolescența voastră cum e? Care dintre caracteristicile enumerate vi se pare mai familiară? Exprimați-vă opinia, motivând atât prin aspecte din experiența voastră, cât și cu ajutorul textului din *Romanul adolescentului miop*.

Țineți cont și de următorul fragment din *Memoriile* lui Mircea Eliade:

Giuseppe Arcimboldo, *Bibliotecarul*, 1570

Literatură

DICȚIONAR CULTURAL

Romanul *Narcis și Gură-de-aur* (1930) de Herman Hesse spune povestea a doi tineri care se cunosc într-o mănăstire medievală. Culoarea de epocă și o prietenie profundă între doi oameni care nu seamănă sunt atuurile unei narațiuni pline de farmec. Narcis are vocația studiului și a vieții ascetice, pe când Gură-de-Aur (Goldmund, în original), atras de tot ce înseamnă experiență și emoție, descoperă în artă un refugiu.

Cartea a fost ecranizată în 2020 de regizorul austriac Stefan Ruzowitzky.

„Începusem *Romanul adolescentului miop* mai de mult, dar abia în iarna 1923-1924 l-am «văzut» întreg, de la un capăt la altul. [...]

Era mai mult decât un roman autobiografic. Voiam să fie în același timp un document exemplar al adolescenței. Îmi propusesem să nu inventez nimic, nici să nu înfrumusețez – și cred că m-am ținut de cuvânt. Chiar scrisorile de dragoste ale fetelor erau autentice; transcrisesem pur și simplu câteva din scrisorile primite de Dinu Sighireanu. Capitolele în care descriam societatea noastră «Muza», petrecerile la prieteni, dificultățile cu Papadopol și Banciu erau alcătuite urmând îndeaproape *Jurnalul* și, uneori, transcriind pagini întregi. Țineam cu orice preț ca dialogurile să fie «autentice», ca fiecare personaj să folosească exclusiv vocabularul lui specific. Valoarea pe care o acordam eu *Romanului adolescentului miop* era în primul rând documentară."

5. În *Memorii*, Mircea Eliade vorbește și despre experiențele sale de licean. Citiți următorul fragment și răspundeți la exercițiile de mai jos:

„La școală, câțiva dintre noi veneau cu câte o carte și propuneau s-o împrumute în schimbul alteia. Jocul m-a cucerit repede pentru surprizele fără număr pe care le pricinuia. Descopeream, ca într-o bibliotecă publică rulantă, tot felul de cărți. Erau mai cu seamă volumașele din «Biblioteca pentru toți» și «Minerva» și puteai alege de la *Aventurile lui* Țăndărică până la *Originea speciilor* și Închisorile mele. A fost marea descoperire din iarna aceea: că există, la îndemâna noastră, un număr considerabil de cărți despre tot felul de subiecte, că există, mai ales, cărți scrise de autori necunoscuți, străini, exotici, din care, citindu-le, afli o sumă de lucruri despre alte lumi și alți oameni, foarte departe de noi: nu numai cărțile lui Camille Flammarion sau Victor Anestin despre astronomie și misterele universului, dar și lumile lui Tolstoi sau Gorki, personajele lui Balzac sau oameni ciudați care și-au pierdut umbra, sau au călătorit în Lună, sau au vorbit cu morții."

a. Comparați imaginea liceanului din *Memorii* cu aceea din *Romanul adolescentului miop*. Ce credeți despre relația dintre literatură și ficțiune, în acest caz?

b. Ce legătură există între adolescentul din ambele texte și cariera de mai târziu a scriitorului?

c. Unul dintre cele mai frumoase romane contemporane, a cărui ecranizare poate fi vizionată online, pune în legătură cărțile cu dragostea oamenilor pentru semenii lor și cu nevoia lor de adevăr (vezi imaginea alăturată).

Ce vă sugerează coperta cărții? O puteți asocia cu fragmentul din *Memorii*?

Petre Ispirescu

Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte

Un împărat și o împărătească doresc să aibă un copil și, cum nu se poate, cer ajutorul unui unchiaș care le spune că are un leac pentru ei, dar copilul le va aduce multă întristare. În momentul în care urmează să se nască, copilul refuză plângând și nu apare pe lume decât după ce tatăl îi promite tinerețe fără bâtrânețe și viață fără de moarte. La 15 ani, cum tatăl nu-i poate oferi ce i-a promis, pleacă în lume să caute ceea ce dorea. Ajunge pe moșia Gheonoaiei, întruchipare a răutății, ieșind victorios în lupta cu aceasta.

După trei zile, se pregătiră de drum și porni. Merse Făt-Frumos, merse și iar merse, cale lungă și mai lungă; dară când fu de trecu peste hotarele Gheonoaiei, dete de o câmpie frumoasă, pe de o parte cu iarba înflorită, iar pe de altă parte pârlită. Atunci el întrebă pe cal:

— De ce este iarba pârlită?

Și calul îi răspunse:

— Aici suntem pe moșia unei Scorpii, soră cu Gheonoaia; de rele ce sunt, nu pot să trăiască la un loc; blestemul părinților le-a ajuns, și d-aia s-au făcut lighioi[1], așa precum le vezi; vrăjmășia lor e groaznică, nevoie de cap, vor să-și răpească una de la alta pământ; când Scorpia este necăjită rău, varsă foc și smoală; se vede că a avut vreo ceartă cu soră-sa și, vi-ind s-o gonească de pe tărâmul ei, a pârlit iarba pe unde a trecut; ea este mai rea decât soră-sa și are trei capete. Să ne odihnim puțin, stăpâne, și mâine dis-de-dimineață să fim gata.

A doua zi se pregătiră, ca și când ajunsese la Gheonoaia, și porniră. Când, auziră un urlet și o vâjietură, cum nu mai auziseră ei până atunci!

— Fii gata, stăpâne, că iată se apropie zgripsoroaica de Scorpie.

Scorpia, cu o falcă în cer și cu alta în pământ și vărsând flăcări, se apropia ca vântul de iute; iară calul se urcă repede ca săgeata până cam deasupra și se lăsă asupra ei cam pe deoparte. Făt-Frumos o săgetă și îi zbură un cap; când era să-i mai ia un cap, Scorpia se rugă cu lacrămi ca să o ierte, că nu-i face nimic și, ca să-l încredințeze, îi dete înscris cu sângele ei. Scorpia ospătă pe Făt-Frumos și mai și decât Gheonoaia; iară el îi dete și dânsei înapoi capul ce i-l luase cu săgeata, carele se lipi îndată cum îl puse la loc, și după trei zile plecară mai departe.

[1] *Lighioaie* (pop.), s.f. – lighioană (animal sălbatic).

AUTOR

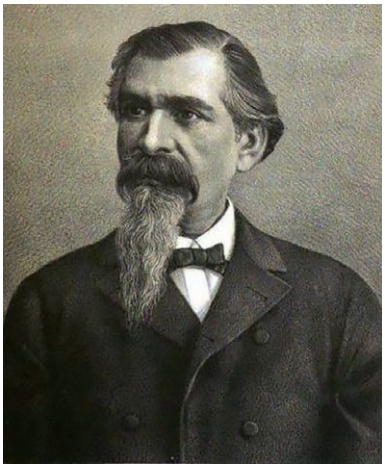

Petre Ispirescu (1830-1887), folclorist, scriitor și tipograf. S-a născut într-o mahala din București, unde tatăl său avea o pescărie. Condiția socială modestă nu îi permite să urmeze școala decât foarte puțin timp, fiind nevoit ca la 12 ani să intre ucenic la o tipografie. Se califică în meseria de tipograf și va ajunge să conducă instituții importante ca Tipografia Statului sau Tipografia Academiei Române. Se bucură de prețuire, devine un bun cunoscător al literaturii române, scrie versuri și proză memorialistică și colaborează la numeroase reviste din epocă (*Columna lui Traian*, *Convorbiri literare*, *Familia*, *Revista literară* și altele).

Interesul pentru folclor îl determină să culeagă basme și alte forme specifice culturii populare: jocuri pentru copii, ghicitori, snoave, proverbe și zicători. În 1862 publică în revista *Țăranul român* basmul *Tinerețe fără bătrânețe și viață*

Literatură

fără de moarte și alte câteva, iar din 1872 publică în mai multe volume texte populare, unele transcrise la puțină vreme de la momentul ascultării lor, altele la distanță. În epocă, nu există încă o metodă profesionistă de înregistrare și transcriere a folclorului, de aceea basmele, în special, sunt, de fapt, rescrise. Talentul de povestitor al lui Petre Ispirescu este consacrat odată cu apariția volumului *Legendele sau basmele românilor* în 1882, cu o prefață de Vasile Alecsandri. Opere ca *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, *Prâslea cel voinic și merele de aur*, *Ileana Simziana*, *Făt-Frumos cu păr de aur*, *Zâna munților* prelucrează variante românești vechi ale unor motive folclorice universale.

Trecând și peste hotarele Scorpiei, se duseră, se duseră și iară se mai duseră, până ce ajunseră la un câmp numai de flori și unde era numai primăvară; fiecare floare era cu deosebire de mândră și cu un miros dulce, de te îmbăta; trăgea un vântișor care abia adia. Aicea stătură ei să se odihnească, iară calul îi zise:

— Trecurăm cum trecurăm până aci, stăpâne; mai avem un hop: avem să dăm peste o primejdie mare; și daca ne-o ajuta Dumnezeu să scăpăm și de dânsa, apoi suntem voinici.

Mai-nainte de aci este palatul unde locuiește *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*. Această casă este încongiurată cu o pădure deasă și înaltă, unde stau toate fiarele cele mai sălbatice din lume; ziua și noaptea păzesc cu neadormire și sunt multe foarte; cu dânsele nu este chip de a te bate; și ca să trecem prin pădure e peste poate; noi însă să ne silim, dac-om putea, să sărim pe dasupra.

După ce se odihniră vreo două zile, se pregătiră iarăși; atunci calul, ținându-și răsuflarea, zise:

— Stăpâne, strânge chinga cât poți de mult și, încălecând, să te ții bine și în scări, și de coama mea; picioarele să le ții lipite pe lângă supțioara mea, ca să nu mă zăticnești în zborul meu.

Se urcă, făcu probă, și într-un minut fu aproape de pădure.

— Stăpâne, mai zise calul, acum e timpul când se dă de mâncare fiarălor pădurei și sunt adunate toate în curte; să trecem.

— Să trecem, răspunse Făt-Frumos, și Dumnezeu să se îndure de noi.

Se urcară în sus și văzură palatul strălucind astfel, de la soare te puteai uita, dar la dânsul ba. Trecură pe deasupra pădurii și, tocmai când erau să se lase în jos la scara palatului, d-abia, d-abia atinse cu piciorul vârful unui copaci și dodată toată pădurea se puse în mișcare; urlau dobitoacele, de ți se făcea părul măciucă pe cap. Se grăbiră de se lăsară în jos; și de nu era doamna palatului afară, dând de mâncare puilor ei (căci așa numea ea lighioanele din pădure), îi prăpădea negreșit.

Mai mult de bucurie că au venit, îi scăpă ea; căci nu mai văzuse până atunci suflet de om pe la dânsa. Opri pe dobitoace, le îmblânzi și le trimise la locul lor. Stăpâna era o zână naltă, supțirică și drăgălașă și frumoasă, nevoie mare! Cum o văzu Făt-Frumos, rămase încremenit. Dară ea, uitându-se cu milă la dânsul, îi zise:

— Bine ai venit, Făt-Frumos! Ce cauți pe aici?

— Căutăm, zise el, *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*.

— Dacă căutați ceea ce ziseși, aci este.

Atunci descălică și intră în palat. Acolo găsi încă două femei, una ca alta de tinere; erau surorile cele mai mari. El începu să mulțumească zânei pentru că l-a scăpat de primejdie; iară ele, de bucurie, gătiră o cină plăcută și numai în vase de aur. Calului îi dete drumul să pască pe unde va voi dânsul; pe urmă îi făcură cunoscuți tuturor lighioanelor, de puteau îmbla în tihnă prin pădure.

Femeile îl rugară să locuiască de aci înainte cu dânsele, căci ziceau că li se urâse, șezând tot singurele; iară el nu aștepta să-i mai zică o dată, ci priimi cu toată mulțumirea, ca unul ce aceea și căuta.

Încet, încet, se deprinseră unii cu alții, își spuse istoria și ce păți până să ajungă la dânsele, și nu după multă vreme se și însoți cu fata cea mai mică. La însoțirea lor, stăpânele casei îi deteră voie să meargă prin toate locurile de primprejur, pe unde va voi; numai pe o vale, pe care i-o și arătară, îi ziseră să nu meargă, căci nu va fi bine de el; și-i și spuseră că acea vale se numea Valea Plângerii.

Petrecu acolo vreme uitată, fără a prinde de veste, fiindcă rămăsese tot așa de tânăr, ca și când venise. Trecea prin pădure, fără să-l doară măcar capul. Se desfăta în palaturile cele aurite, trăia în pace și în liniște cu soția și cumnatele sale, se bucura de frumusețea florilor și de dulceața și curățenia aerului, ca un fericit. Ieșea adesea la vânătoare; dar, într-o zi, se luă după un iepure, dete o săgeată, dete două și nu-l nimeri; supărat, alergă după el și dete și cu a treia săgeată, cu care îl nemeri; dară nefericitul, în învălmășeală, nu băgase de seamă că, alergând după iepure, trecuse în Valea Plângerii.

Luând iepurile, se întorcea acasă; când, ce să vezi d-ta? deodată îl apucă un dor de tată-său și de mumă-sa. Nu cuteză să spuie femeilor măiestre; dară ele îl cunoscură după întristarea și neodihna ce vedea într-însul.

— Ai trecut, nefericitule, în Valea Plângerii! îi ziseră ele, cu totul speriate.

— Am trecut, dragele mele, fără ca să fi voit să fac astă neghiobie; și acum mă topesc d-a-n picioarele de dorul părinților mei, însă și de voi nu mă îndur ca să vă părăsesc. Sunt de mai multe zile cu voi și n-am să mă plâng de nici o mâhnire. Mă voi duce dară să-mi mai văz o dată părinții și apoi m-oi întoarce, ca să nu mă mai duc niciodată.

— Nu ne părăsi, iubitule; părinții tăi nu mai trăiesc de sute de ani, și chiar tu, ducându-te, ne temem că nu te vei mai întoarce; rămâi cu noi; căci ne zice gândul că vei pieri.

Toate rugăciunile celor trei femei, precum și ale calului, n-a fost în stare să-i potolească dorul părinților, care-l usca pe d-a-ntregul. În cele mai de pe urmă, calul îi zise:

Daniel Dupré, *Priveliște din Arcadia*, sfârșit de secol XVIII - început de secol XIX

— Daca nu vrei să mă asculți, stăpâne, orice ți se va întâmpla, să știi că numai tu ești de vină. Am să-ți spui o vorbă, și daca vei priimi tocmeala mea, te duc înapoi.

— Primesc, zise el cu toată mulțumirea, spune-o!

— Cum vom ajunge la palatul tatălui tău, să te las jos și eu să mă întorc, de vei voi să rămâi măcar un ceas.

— Așa să fie, zise el.

Se pregătiră de plecare, se îmbrățișară cu femeile și, după ce-și luară ziua bună unul de la altul, porni, lăsându-le suspinând și cu lacrămile în ochi. Ajunseră în locurile unde era moșia Scorpiei; acolo găsiră orașe; pădurile se schimbaseră în câmpii; întrebă pre unii și pre alții despre Scorpie și locuința ei; dar îi răspunseră că bunii lor auziseră de la strămunii lor povestindu-se de asemenea fleacuri.

— Cum se poate una ca asta? le zicea Făt-Frumos, mai alaltăieri am trecut pe aici; și spunea tot ce știa.

Locuitorii râdea de dânsul, ca de unul ce aiurează sau visează deștept, iară el, supărat, plecă înainte, fără a băga de seamă că barba și părul îi albise.

Literatură

Ajungând la moșia Gheonoaiei, făcu întrebări ca și la moșia Scorpiei, și primi asemenea răspunsuri. Nu se putea domiri el: cum de în câteva zile s-au schimbat astfel locurile? Și iarăși supărat, plecă cu barba albă până la brâu, simțind că îi cam tremurau picioarele, și ajunse la împărăția tătâne-său. Aici alți oameni, alte orașe, și cele vechi erau schimbate de nu le mai cunoștea. În cele mai de pe urmă, ajunse la palaturile în cari se născuse. Cum se dete jos, calul îi sărută mâna și îi zise:

— Rămâi sănătos, că eu mă întorc de unde am plecat. Daca poftești să mergi și d-ta, încalecă îndată și aidem!

— Du-te sănătos, că și eu nădăjduiesc să mă întorc peste curând.

Calul plecă ca săgeata de iute.

Văzând palaturile dărămate și cu buruieni crescute pe dânsele, ofta și, cu lacrămi în ochi, căta să-și aducă aminte cât era odată de luminate aste palaturi și cum și-a petrecut copilăria în ele; ocoli de vreo două-trei ori, cercetând fiecare cămară, fiecare colțuleț ce-i aducea aminte cele trecute; grajdul în care găsise calul; se pogorî apoi în pivniță, gârliciul[2] căreia se astupase de dărămăturile căzute.

Căutând într-o parte și în alta, cu barba albă până la genunchi, ridicându-și pleoapele ochilor cu mâinile și abia umblând, nu găsi decât un tron odorogit; îl deschise, dară în el nimic nu găsi; ridică capacul chichiței[3], și un glas slăbănogit îi zise:

— Bine ai venit, că de mai întârziai, și eu mă prăpădeam.

O palmă îi trase Moartea lui, care se uscase de se făcuse cârlig în chichiță, și căzu mort, și îndată se și făcu țărână.

Iar eu încălecai p-o șea și vă spusei dumneavoastră așa.

„Povestit de tata, șezător în București, mahalaua Udricani, între 1838-1848”

[2] *Gârlici*, s.n. – intrare îngustă în pivniță.

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE

Cultura orală și cultura scrisă. Cultura orală include forme de creație populară sau obiceiuri și tradiții care se manifestă prin viu grai, spre deosebire de cultura scrisă, care apare mai târziu în istoria tuturor civilizațiilor. Basmele, baladele, doinele, ghicitorile, zicătorile și proverbele sunt asemenea forme de literatură populară sau orală. În categoria obiceiurilor și tradițiilor intră colindele, descântecele și numeroase alte specii cu funcție ritualică, în legătură cu ritmul natural al muncilor agricole sau păstorești și cu marile evenimente ale existenței (nașterea, nunta, moartea). Pe lângă caracterul oral, asemenea manifestări se definesc, de multe ori, și prin **caracterul sincretic**: cuvântul se însoțește în forme variate cu muzica, cu dansul, cu o recuzită ceremonială sau ritualică și cu un anume scenariu. Ele sunt esențiale pentru viziunea asupra existenței a comunităților tradiționale, cât și pentru expresivitatea limbajului care prinde în tipare specifice o experiență seculară. Temele și motivele lor sunt foarte vechi și circulă în forme asemănătoare de la un popor la altul. Aceeași creație cunoaște numeroase variante, fapt explicabil prin transmiterea lor orală. Spre deosebire de cultura scrisă care a impus modelul textului de autor, creațiile populare au un **caracter anonim.**

În plus, sunt expresia unui spirit comunitar puternic, fiind adesea în strânsă legătură cu obiceiurile sau cu activitatea celorlalți. Iată, spre exemplu, în ce contexte se povesteau basme, legende sau snoave: „Se povestește în timpul anumitor munci și în clipe de răgaz, duminica, iarna la șezători, la clăci, pe uliță, pe toloacă*, toamna la curățatul porumbului, iar în regiunile de munte unde oamenii pleacă la cosit, departe de sat, seara după terminarea muncii sau în pauza de amiază. Povestesc păzitorii vitelor când se întâlnesc mai mulți

* *Toloacă*, (reg.), s.f. – pășune.

la un loc și ciobanii de munte. Se povestește la moară, în cabanele lucrătorilor forestieri, la armată și în spital. Ocaziile enumerate arată că povestitul are o funcție importantă în viața colectivităților folclorice și explică, alături de alți factori, bogatul și variatul repertoriu de povestiri al folclorului nostru." (Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*)

Descoperit de câțiva scriitori în secolul al XIX-lea, folclorul literar românesc (parte a culturii orale) a fost o importantă sursă de inspirație pentru literatura cultă și, în același timp, temă de reflecție și reper spiritual în definirea identității culturale naționale. Esențiale în acest sens au fost culegerile alcătuite de Vasile Alecsandri și de Petre Ispirescu. Texte ca *Miorița*, *Monastirea Argeșului* (Vasile Alecsandri) și *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte* (Petre Ispirescu) se numără astăzi printre cele mai cunoscute și mai relevante creații din cultura română.

ÎNȚELEGERE

1. Completați tabelul de mai jos cu exemple de limbaj popular din secvența finală („Văzând palaturile dărămate...")

Categorii	Exemple
Cuvinte specifice (lexic)	
Forme diferite de limba literară (la nivel fonetic sau morfologic)	
Abateri de la limba literară (dezacordul)	

2. Precizați momentele subiectului (după lectura integrală a textului).

3. Eroul unui basm trece, de regulă, prin trei încercări. Care sunt acestea în basmul discutat? Alegeți, cu argumente, una dintre variantele de mai jos:

a. nașterea, plecarea de acasă, întoarcerea acasă;

b. confruntarea cu Gheonoaia, confruntarea cu Scorpia, confruntarea cu fiarele pădurii;

c. plecarea de acasă, confruntarea cu Scorpia, moartea.

4. Alegeți unul dintre spațiile în care se desfășoară acțiunea și realizați o imagine cu ajutorul unui motor de IA.

ANALIZĂ

5. *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte* valorifică o serie de motive specifice basmului. Dați exemple pentru următoarele categorii:

	Exemple
formulă inițială	
formule mediane	
formulă finală	
probe/încercări	
personaje pozitive	
personaje negative	

Literatură

DICȚIONAR CULTURAL

„**Scorpia**. Monstru feminin zburător din mitologia românească. Scorpia se deplasează zburând cu iuțeala vântului, scuipă flăcări cu care pârjolește vegetația, iar pentru a-și prinde victimele, soarbe aerul cu ele cu tot. Având un sânge miraculos, scăldarea în sângele cald al scorpiei ucise dă oricărui om invulnerabilitatea; ungerea ochilor cu acest sânge vindecă orbirea; de asemenea regenerează brațele și picioarele retezate, dacă este turnat peste cioturile acestor membre." (Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*)

6. Care este rolul formulei inițiale într-un basm? Recitiți fragmentul din *Tinerețe fără bătrânețe* și motivați răspunsul cu ajutorul textului.

7. Cu ce alți monștri fabuloși ar putea fi comparată scorpia? Argumentați.

a. himera;

b. hidra;

c. vasiliscul.

8. Realizați un inventar al episoadelor care subliniază superioritatea morală a personajului principal. Care sunt trăsăturile de caracter semnificative pentru simbolistica binelui?

INTERPRETARE

9. Analizați tabloul alăturat, aparținând artistului italian Guercino, urmărind:

a. organizarea tabloului (fundalul, prim-planul – un aspect de contrast);

b. semnificația titlul;

c. o asociere la nivelul temei și al viziunii cu basmul studiat.

Guercino, *Et in Arcadia ego*, cca 1618

10. Cum ar putea fi caracterizată lumea basmului plecând de la secvența finală? Alegeți, cu explicații, varianta sau variantele adecvate.

a. Este o fantezie fără nicio legătură cu realitatea.

b. Exprimă aspirația omului către o lume în care să triumfe binele.

c. Este rezultatul nevoii dintotdeauna a omului de povești, de lumi imaginare.

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE

La origini, **basmul** este o creație populară, în care se povestesc întâmplări fantastice. **Fantasticul** (supranaturalul) este aspectul artistic definitoriu. Spre exemplu, eroul se poate transforma într-o plantă sau un animal, caii vorbesc și zboară, dintr-un pieptene aruncat de un personaj cu forțe magice se poate înălța o pădure sau dintr-o oglindă, un lac etc. Termeni sinonimi cu fantasticul, în acest caz, sunt *miraculosul* și *fabulosul*. În basm există o delimitare clară între real și supranatural. Uneori, eroii ajung, într-o formă sau alta, pe „tărâmul celălalt", altfel decât lumea familiară oamenilor, populat de monștri cu care trebuie să lupte. Există, însă, și un fantastic al prozei scrise (culte), în care cele două lumi nu mai sunt categoric separate. Tensiunea epică se naște, în special, din ezitarea între real și ireal, ca în cunoscutele povestiri ale lui Edgar Allan Poe (secolul al XIX-lea) sau, mai târziu, la Mircea Eliade în *La țigănci* și în alte nuvele.

Un al doilea aspect artistic definitoriu al basmului este **stereotipia** – prezența unor elemente de conținut sau de limbaj care apar în toate basmele, cum ar fi:

- personajele simbolice și antitetice: forțe ale binelui și forțe ale răului;
- narațiune structurată din secvențe narative tipice, esențial fiind motivul probelor sau încercărilor eroului.

(Cercetătorii au inventariat aceste secvențe. Spre exemplu, în *Morfologia basmului*, Vladimir Propp numește o asemenea secvență *funcție*: „o faptă săvârșită de un personaj și bine definită din punctul de vedere al semnificației ei pentru desfășurarea acțiunii". Câteva exemple din cartea cercetătorului rus: unul dintre membrii familiei pleacă de acasă, o interdicție este specificată eroului, interdicția este încălcată, răufăcătorul încearcă să-și înșele victima pentru a pune stăpânire pe ea sau pe averea ei, victima se lasă înșelată, ajutându-și astfel fără să vrea dușmanul, eroul este pus la încercare, iscodit, atacat etc., pregătindu-se astfel înarmarea lui cu unealta năzdrăvană.

- victoria binelui (finalul fericit)
- formule inițiale, mediane, finale: „A fost odată ca niciodată...", „Se duse, se duse, peste nouă mări, peste nouă țări...", „Ș-am încălecat pe-o șa și v-am spus povestea așa..." etc.

În lumea rurală, basmele s-au transmis pe cale orală de la un povestitor la altul, cunoscând mai multe variante. În plus, numele creatorilor nu s-a păstrat. Ele au ajuns la noi publicate de culegători ai folclorului, în forma lor originală sau prelucrate. Spre exemplu, basme românești ca *Prâslea cel voinic și merele de aur* sau *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte* sunt incluse în volumul *Legendele și basmele românilor* de Petre Ispirescu, apărut în 1872. Sunt celebre culegerile de basme ale unor autori ca Ch. Perrault, frații Grimm sau H.C. Andersen.

Basmul cult aparține unor scriitori și poartă amprenta originalității acestora, chiar dacă preia caracteristicile generale ale speciei. În secolul al XIX-lea, interesul pentru cultura populară a fost foarte mare, fapt ce i-a determinat pe scriitori ca Ion Creangă, Mihai Eminescu sau Ioan Slavici să creeze asemenea texte originale.

Text auxiliar

1001 de nopți

(fragment)

Se mai istorisește, iubiților ascultători, că demult, demult trăia la Bagdad un om bogat, dar care și-a pierdut toată averea, și acum abia-și mai târa zilele de azi pe mâine...

S-a întâmplat însă ca într-o noapte să aibă un vis strașnic. Se făcea că în fața lui sta un om, povățuindu-l să se ducă numaidecât într-o călătorie până la Cairo, în țara Egiptului, deoarece, cum va ajunge acolo, neîntârziat va câștiga bani buni. Și astfel, venind ziua a doua, omul acela s-a pregătit de drum lung și așa s-a dus la Cairo, în țara Egiptului.

Abdul Qadir Al Rassam, *Piață în Bagdad*, 1901

Cum a ajuns în marea cetate egipteană, a intrat peste noapte într-o moschee, neavând prieteni și nici cunoscuți unde să mâie, și neavând nici bani spre a plăti la caravanserai[1].

S-a întâmplat însă ca tocmai în moscheea aceea să fie adunați, tot atunci, niște hoți, după ce prădaseră o casă.

Dar cum stăpânii casei aceleia s-au trezit și au strigat după ajutor, hoții intraseră în moschee și dârdâiau de frică. Însă aflând de ascunzișul lor, străjile cetății s-au și înfățișat îndată și i-au legat în lanțuri. Neguțătorul de la Bagdad, prins și el în moschee, a avut aceeași soartă nenorocită.

Îndată, nefericitul a fost azvârlit în temniță, împreună cu hoții.

Și au trecut cele trei zile, și iată că tot împreună cu hoții a fost înfățișat cadiului[2] marii cetăți și întrebat ce caută la Cairo.

A răspuns neguțătorul:

— O, vestitule cadiu al cetății Cairo, cel mai vestit și cel mai drept judecător al țării Egiptului! Am venit în cetate la Cairo luându-mă după

[1] *Caravanserai*, s.n. – (în Orient) han mare pentru popasul caravanelor.
[2] *Cadiu*, s.m. – judecător musulman.

un vis ce l-am visat într-o noapte, și anume am visat că, venind aici, îmi voi putea nestatornici averea pierdută. Și urmând visul meu, am venit, însă în loc de avere, n-am aflat decât bătaie și închisoarea în care ai binevoit a mă arunca, o, binevoitorule cadiu.

Auzindu-l grăind astfel, a râs cadiul din toată inima, arătându-și dinții albi și puternici:

— Prostule și încrezătorule! Și eu am visat într-o noapte că într-o anumită ogradă din cetatea Bagdad se află un pom la a cărui rădăcină stă îngropată o avere mare; cu toate acestea nu m-am mișcat din cetatea egipteană Cairo, ci am rămas aici, în timp ce tu, ca un dobitoc ce ești, ai pornit la un drum așa de lung și așa de primejdios, bizuindu-te doar pe un vis.

Și dându-i călătorului din Bagdad câteva drahme[3], l-a poftit să-și vadă de drum, sfătuindu-l prietenește să se întoarcă acasă numaidecât.

Și a luat călătorul nostru banii, și se spune că îndată ce a ajuns în cetatea sa Bagdad s-a dus în ograda arătată de către cadiul cetății Cairo; și cum a săpat la rădăcina copacului văzut în vis, a și găsit o comoară neînchipuit de mare.

Și se mai istorisește că negustorul acela a trăit ani mulți și fericiți, bucurându-se de noroc.

(în *1001 de nopți. Basme arabe* – repovestite de Eusebiu Camilar)

Schiță de decor realizată de L. Bakst pentru baletul *Șeherezada* de Rimsky-Korsakov de la Paris, 1910

[3] *Drahmă*, s.f. – veche unitate de măsură pentru greutăți.

APLICAȚII

1. Stabiliți tema textului citit.
2. Indicați două aspecte de limbaj specifice narațiunilor orale.
3. Prezentați cele două vise evocate în text.
4. Explicați replica pe care cadiul i-o dă negustorului („—Prostule și încrezătorule!”).
5. Care credeți că este morala acestei povestiri?

Literatură

AUTOR

Ion Creangă (1837-1889), prozator. Născut într-o familie țărănească din Humulești, „sat mare și vesel”, cum el însuși îl caracterizează în *Amintiri din copilărie*, Creangă învață întâi la școala primară de pe lângă biserica satului natal și la Broșteni, unde e dus de bunicul matern, David Creangă, apoi urmează Școala Domnească din Târgul Neamț, școala de catiheți* de la Fălticeni, Seminarul de la Socola din Iași și Academia Vasiliană unde l-a avut ca profesor pe Titu Maiorescu. Activează ca diacon o vreme, însă, în 1872, din cauza unor manifestări nepotrivite cu canoanele ortodoxe (ia parte, de pildă, la reprezentații teatrale, nepermise de biserică în acea vreme), este exclus din rândul preoțimii. Foarte importantă este cariera didactică, în contextul social al unui învățământ de masă la începuturile lui, când este nevoie de școli, de educatori și

* *Catihet*, s.m. – profesor de religie.

Ion Creangă

Fata babei și fata moșneagului

Era odată un moșneag ș-o babă; și moșneagul avea o fată, și baba iar o fată. Fata babei era slută, leneșă, țâfnoasă și rea la inimă; dar, pentru că era fata *mamei*, se alinta cum s-alintă cioara-n laț, lăsând tot greul pe fata moșneagului. Fata moșneagului însă era frumoasă, harnică, ascultătoare și bună la inimă. Dumnezeu o împodobise cu toate darurile cele bune și frumoase. Dar această fată bună era horopsită și de sora cea de scoarță[1], și de mama cea vitregă; noroc de la Dumnezeu că era o fată robace[2] și răbdătoare; căci altfel ar fi fost vai ș-amar de pielea ei.

Fata moșneagului la deal, fata moșneagului la vale; ea după găteje prin pădure, ea cu tăbuiețul[3] în spate la moară, ea, în sfârșit, în toate părțile după treabă. Cât era ziulica de mare, nu-și mai strângea picioarele; dintr-o parte venea și-n alta se ducea. Ș-apoi baba și cu odorul de fiică-sa tot cârtitoare și nemulțămitoare erau. Pentru babă, fata moșneagului era peatră de moară în casă; iar fata ei, busuioc de pus la icoane.

[Cum baba îi cere moșneagului s-o alunge din casă pe fata lui, plângându-se mereu că este neascultătoare și leneșă, acesta cedează până la urmă; înainte de plecare o sfătuiește pe fată să fie, pe unde ar ajunge, tot supusă, blândă și harnică.]

Moșneagul, fiind un gură-cască, sau cum îți vrè să-i ziceți, se uita în coarnele ei, și ce-i spunea ea sfânt era. Din inimă, bietul moșneag poate c-ar fi mai zis câte ceva; dar acum apucase a cânta găina la casa lui, și cucoșul nu mai avea nicio trecere; ș-apoi, ia să-l fi pus păcatul să se întreacă cu didiochiul; căci baba și cu fiică-sa îl umplea de bogdaprosti.

Într-una din zile, moșneagul, fiind foarte amărât de câte-i spunea baba, chemă fata și-i zise:

—Draga tatei, iaca ce-mi tot spune mă-ta de tine: că n-o asculți, că ești rea de gură și înnărăvită și că nu este de chip să mai stai la casa mea; de-aceea du-te și tu încotro te-a îndrepta Dumnezeu, ca să nu se mai facă atâta gâlceavă la casa asta, din pricina ta. Dar te sfătuiesc, ca un tată ce-ți sunt că, orișiunde te-i duce, să fii supusă, blajină și harnică; căci la casa mea tot ai dus-o cum ai dus-o: c-a mai fost și mila părintească la mijloc!... dar prin străini, Dumnezeu știe peste ce soiu de sămânță de oameni îi da; și nu ți-or putè răbda câte ți-am răbdat noi.

[1] Soră de scoarță – soră vitregă.
[2] *Robace*, adj. – harnică.
[3] *Tăbuieț* (reg.), s.n. – traistă de călătorie.

Bojdeuca lui Creangă, fotografie din 2010

Atunci biata fată, văzând că baba și cu fiică-sa voiesc cu orice chip s-o alunge, sărută mâna tată-său și, cu lacrimi în ochi, pornește în toată lumea, depărtându-se de casa părintească fără nicio nădejde de întoarcere!

Și merse ea cât merse pe-un drum, până ce, din întâmplare, îi ieși înainte o cățelușă, bolnavă ca vai de capul ei și slabă de-i numărai coastele; și cum văzu pe fată, îi zise:

—Fată frumoasă și harnică, fie-ți milă de mine și mă grijește, că ți-oiu prinde și eu bine vrodată!

Atunci fetei i se făcu milă și, luând cățelușa, o spălă și-o griji foarte bine. Apoi o lăsă acolo și-și căută de drum, mulțămită fiind în suflet că a putut săvârși o faptă bună.

Nu merse ea tocmai mult, și numai iaca ce vede un păr frumos și înflorit, dar plin de omizi în toate părțile. Părul, cum vede pe fată, zice:

—Fată frumoasă și harnică, grijește-mă și curățâ-mă de omizi, că ți-oiu prinde și eu bine vrodată!

Fata, harnică cum era, curățâ părul de uscături și de omizi cu mare îngrijire și apoi se tot duce înainte să-și caute stăpân. Și, mergând ea mai departe, numai iaca ce vede o fântână mâlită și părăsită. Fântâna atunci zice:

—Fată frumoasă și harnică, îngrijește-mă, că ți-oiu prinde și eu bine vrodată!

Fata rânește fântâna și-o grijește foarte bine; apoi o lasă și-și caută de drum. Și, tot mergând mai departe, numai iaca ce dă de-un cuptior nelipit și mai-mai să se risipească. Cuptiorul, cum vede pe fată, zice:

—Fată frumoasă și harnică, lipește-mă și grijește-mă, că poate ți-oiu prinde și eu bine vrodată!

Fata, care știa că de făcut treabă nu mai cade coada nimărui, își suflecă mânicile, călcă lut și lipi cuptiorul, îl humui și-l griji, de-ți era mai mare dragul să-l privești! Apoi își spălă frumușel mânile de lut și porni iarăși la drum.

Și mergând ea acum și zi și noapte, nu știu ce făcu, că se rătăci; cu toate aceste, nu-și pierdu nădejdea în Dumnezeu, ci merse tot înainte până ce,

de alfabetizarea unei populații pentru care accesul la educație este foarte redus. Funcționează, astfel, ca institutor al unei școli primare din Iași, remarcându-se prin promovarea unor metode moderne, axate pe înțelegere, nu pe memorarea mecanică. A colaborat la elaborarea unor manuale școlare care s-au bucurat de mai multe ediții. Include în aceste manuale povestiri didactice precum *Acul și barosul* sau *Inul și cămeșa*.

Momentul definitoriu pentru cariera sa literară îl constituie colaborarea cu *Junimea*. În 1875 îl cunoaște pe Mihai Eminescu, revizor școlar al județelor Iași și Vaslui (pentru o scurtă perioadă), care îl va îndemna să scrie, fascinat de marele talent de povestitor al prietenului său, și-l va introduce în cenaclul Junimii, unde citește *Soacra cu trei nurori*, poveste publicată în octombrie 1875 în *Convorbiri literare*. În mare parte, scrierile ulterioare ale lui Creangă, povești (*Capra cu trei iezi*, *Punguța cu doi bani*, *Dănilă Prepeleac*, *Ivan Turbinca*, *Povestea unui om leneș* etc.), povestiri (*Moș Nichifor Coțcariul*, *Popa Duhu*, *Cinci pâini*) și romanul autobiografic *Amintiri din copilărie* (1881-1882, ultima parte apare postum), vor apărea în revista junimistă *Convorbiri literare*.

Fata babei și fata moșneagului apare în anul 1877, tot în revista *Convorbiri literare*.

Literatură

într-una din zile, des-dimineață, trecând printr-un codru întunecos, dă de-o poiană foarte frumoasă, și în poiană vede o căsuță umbrită de niște lozii[4] pletoase; și când s-apropie de acea casă, numai iaca o babă întâmpină pe fată cu blândețe și-i zice:

—Da' ce cauți prin aceste locuri, copilă, și cine ești?

—Cine să fiu, mătușă? Ia, o fată săracă, fără mamă și fără tată, pot zice; și numai Cel-de-sus știe câte-am tras de când mama care m-a făcut a pus mânile pe piept! Stăpân caut și, necunoscând pe nime și umblând din loc în loc, m-am rătăcit. Dumnezeu însă m-a povățuit de-am nimerit la casa d-tale și te rog să-mi dai sălășluire.

—Sărmană fată! zise bătrâna. Cu adevărat numai Dumnezeu te-a îndreptat la mine și te-a scăpat de primejdii. Eu sunt sfânta Duminică. Slujește la mine astăzi și fii încredințată că mâne n-ai să ieși cu mânile goale de la casa mea.

—Bine, măicuță, dar nu știu ce trebi am să fac.

—Ia, să-mi lai[5] copilașii, care dorm acum, și să-i hrănești; apoi să-mi faci bucate; și, când m-oiu întoarce eu de la biserică, să le găsesc nici reci, nici fierbinți, ci cum îs mai bune de mâncat.

Și, cum zice, bătrâna pornește la biserică, iară fata suflică mânicile și s-apucă de treabă. Întâi și-ntâi face lăutoare, apoi iese afară și începe a striga:

—Copii, copii, copii! Veniți la mama să vă leie!

Și când se uită fata, ce să vadă? Ograda se umpluse și pădurea fojgăia de-o mulțime de bălauri și de tot soiul de jivine mici și mari! Însă, tare în credință și cu nădejdea la Dumnezeu, fata nu se sparie; ci le ia pe câte una și le lă și le îngrijește cât nu se poate mai bine. Apoi s-apucă de făcut bucate, și când a venit Sfânta Duminică de la biserică și a văzut copiii lăuți frumos și toate trebile bine făcute, s-a umplut de bucurie; și după ce-a șezut la masă, a zis fetei să se suie în pod și să-și aleagă de-acolo o ladă, care-a vrè ea, și să și-o ieie ca simbrie; dar să n-o deschidă păn-acasă, la tată-său. Fata se suie în pod și vede acolo o mulțime de lăzi: unele mai vechi și mai urâte, altele mai nouă și mai frumoase. Ea, însă, nefiind lacomă, ș-alege pe cea mai veche și mai urâtă dintre toate. Și când se dă cu dânsa jos, sfânta Duminică cam încrețește din sprincene, dar n-are încotro. Ci binecuvântează pe fată, care își iè lada în spate și se întoarnă spre casa părintească cu bucurie, tot pe drumul pe unde venise.

Când, pe drum, iaca cuptiorul grijit de dânsa era plin de plăcinte crescute și rumenite... Și mănâncă fata la plăcinte, și mănâncă, hăt bine; apoi își mai iè câteva la drum și pornește.

Când, mai încolo, numai iaca fântâna grijită de dânsa era plină pănă-n gură cu apă limpede cum îi lacrima, dulce și rece cum îi gheața. Și pe colacul fântânei erau două pahare de argint, cu care a băut la apă până s-a răcorit. Apoi a luat paharele cu sine și a pornit înainte.

Și mergând mai departe, iaca părul grijit de dânsa era încărcat de pere, galbene ca ceara, de coapte ce erau, și dulci ca mierea. Părul, văzând pe fată, și-a plecat crengile-n jos; și ea a mâncat la pere și ș-a luat la drum câte i-a trebuit.

De-acolo mergând mai departe, iaca se întâlnește și cu cățelușa, care acum era voinică și frumoasă, iară la gât purta o salbă de galbeni pe care a dat-o fetei, ca mulțămită pentru că a căutat-o la boală. Și de aici, fata, tot mergând înainte, a ajuns acasă la tată-său. Moșneagul, când a văzut-o, i s-a umplut ochii de lacrimi și inima de bucurie. Fata atunci scoate salba și paharele cele de argint și le dă tătâne-său; apoi deschizând lada împreună, nenumărate herghelii de cai, cirezi de

Ferdinand van Kessel, *Priveliște cu animale (Muntele Taborului)*, secolul XVII

[4] *Lozie*, s.f. – salcie.
[5] *(A) la*, vb. – a îmbăia, a spăla.

vite și turme de oi iese din ea, încât moșneagul pe loc a întinerit, văzând atâtea bogății! Iară baba a rămas opărită și nu știa ce să facă de ciudă. Fata babei atunci și-a luat inima-n dinți și a zis:

—Las', mamă, că nu-i pradată lumea de bogății; mă duc să-ți aduc eu și mai multe.

Și cum zice, pornește cu ciudă, trăsnind și plesnind. Merge și ea cât merge, tot pe acest drum, pe unde fusese fata moșneagului; se întâlnește și ea cu cățelușa cea slabă și bolnavă; dă și ea de părul cel ticsit de omide, de fântâna cea mâlită și seacă și părăsită, de cuptiorul cel nelipit și aproape să se risipească; dar când o roagă și cățelușa, și părul, și fântâna, și cuptiorul ca să îngrijească de dânsele, ea le răspundea cu ciudă și în bătaie de joc:

—Da' cum nu!? că nu mi-oi feșteli[6] eu mânuțele tătucuței și a mămucuței! Multe slugi ați avut ca mine?

Atunci, cu toatele, știind că mai ușor ar putè căpăta cineva lapte de la o vacă stearpă decât să te îndatorească o fată alintată și leneșă, au lăsat-o să-și urmeze drumul în pace și n-au mai cerut de la dânsa niciun ajutor. Și mergând ea tot înainte, au ajuns apoi și ea la sfânta Duminică; dar și aici s-a purtat tot hursuz, cu obrăznicie și prostește. În loc să facă bucatele bune și potrivite și să leie copiii sfintei Duminici cum i-a lăut fata moșneagului de bine, ea i-a opărit pe toți, de țipau și fugeau nebuni de usturime și de durere. Apoi bucatele le-au făcut afumate, arse și sleite, de nu mai era de chip să le poată lua cineva în gură... și când a venit sfânta Duminică de la biserică, și-a pus mânile-n cap de ceea ce-a găsit acasă. Dar sfânta Duminică, blândă și îngăduitoare, n-a vrut să-și puie mintea c-o sturlubatecă și c-o leneșă de fată ca aceasta; ci i-a spus să se suie în pod, să-și aleagă de-acolo o ladă, care i-a plăcea, și să se ducă în plata lui Dumnezeu. Fata atunci s-a suit și ș-a ales lada cea mai nouă și mai frumoasă; căci îi plăcea să ieie cât de mult și ce-i mai bun și mai frumos, dar să facă slujbă bună nu-i plăcea. Apoi, cum se dă jos din pod cu lada, nu se mai duce să-și ieie ziua bună și binecuvântare de la sfânta Duminică, ci pornește ca de la o casă pustie și se tot duce înainte; și mergea de-i pârâiau călcâiele, de frică să nu se răzgândească sfânta Duminică să pornească după dânsa, s-o ajungă și să-i ieie lada.

Și când ajunge la cuptior, frumoase plăcinte erau într-însul! Dar când s-apropie să ieie dintr-însele și să-și prindă pofta, focul o arde și nu poate lua. La fântână, așijderea: păhărușele de argint, nu-i vorbă, erau, și fântâna plină cu apă până-n gură; dar când a vrut fata să puie mâna pe pahar și să ieie apă, paharele pe loc s-au cufundat, apa din fântână într-o clipă a secat, și fata de sete s-a uscat!... Când prin dreptul părului, nu-i vorbă, că parcă era bătut cu lopata de pere multe ce avea, dar credeți c-a avut fata parte să guste vro una? Nu, căci părul s-a făcut de-o mie de ori mai nalt de cum era, de-i ajunsese crengile în nouri! Ș-atunci... scobește-te, fata babei, în dinți! Mergând mai înainte, cu cățelușa încă s-a întâlnit; salbă de galbeni avea și acum la gât; dar când a vrut fata să i-o ieie, cățelușa a mușcat-o de i-a rupt degetele și n-a lăsat-o să puie mâna pe dânsa. Își mușca fata acum degețelele mămucuței și ale tătucuței de ciudă și de rușine, dar n-avea ce face. În sfârșit, cu mare ce a ajuns și ea acasă, la mă-sa, dar și aici nu le-au ticnit bogăția. Căci, deschizând lada, o mulțime de bălauri au ieșit dintr-însa și pe loc au mâncat pe babă, cu fată cu tot, de parcă n-au mai fost pe lumea asta, și apoi s-au făcut bălaurii nevăzuți cu ladă cu tot.

Iar moșneagul a rămas liniștit din partea babei și avea nenumărate bogății: el a măritat pe fiică-sa după un om bun și harnic. Cucoșii cântau acum pe stâlpii porților, în prag și în toate părțile; iar găinile nu mai cântau cucoșește la casa moșneagului, să mai facă a rău; c-apoi atunci nici zile multe nu mai aveau. Numai atâta, că moșneagul a rămas pleșuv și spetit de mult ce-l netezise baba pe cap și de cercat în spatele lui cu cociorva[7], dacă-i copt malaiul.

[6] *(A) feșteli*, vb. – a murdări, a mânji.
[7] *Cociorvă* (pop.), s.f. – lopată mică din lemn, cu coadă lungă, pentru scos jarul, cenușa sau pâinea din cuptor.

Literatură

ÎNȚELEGERE

1. Precizați dacă următoarele enunțuri sunt adevărate sau false:

a. Fata moșneagului, neascultătoare, dar harnică și frumoasă, era persecutată mereu de mama vitregă și de fiica ei. A/F

b. La insistențele nevestei, bătrânul o trimite pe fiica sa în lume, sfătuind-o să fie supusă, blândă și harnică. A/F

c. Plecată de acasă, fata moșneagului a crezut că nu se va mai întoarce niciodată acolo, că a fost o despărțire definitivă de casa părintească. A/F

d. Copiii sfintei Duminici erau, de fapt, niște balauri și animale fioroase. A/F

e. Când a plecat de la sfânta Duminică, fata babei i-a mulțumit pentru frumoasa ladă și și-a luat rămas-bun. A/F

2. Așezați în ordine următoarele secvențe din text, completând, în caiet, casetele de mai jos:

a. O cățelușă bolnavă, un păr, o fântână și un cuptor îi vorbesc fetei moșneagului, cerându-i ajutor.

b. Sfânta Duminică este nemulțumită de felul în care se comportă fata babei.

c. Fata moșneagului se întoarce acasă cu o ladă veche și urâtă.

d. Baba și fiica ei sfârșesc tragic, fiind înghițite de balaurii din lada cea mare și frumoasă.

e. Bătrânul decide, la insistențele soției sale, să o alunge pe fiica sa din casă.

f. Fata moșneagului îngrijește lighioanele sfintei Duminici.

3. Rezumați oral basmul, având în vedere următoarele secvențe:

a. prezentarea personajelor și a relației dintre ele;

b. încercările prin care trece fata moșneagului în drumul ei;

c. încercările la care este supusă fata moșneagului de către sfânta Duminică;

d. întoarcerea acasă;

e. drumul celei de-a doua fete și întoarcerea ei acasă;

f. deznodământul.

ANALIZĂ

4. Completați tabelul de mai jos cu elemente specifice basmului:

Formule specifice: **a. inițială (de deschidere):** **b. mediană:**	
Personaje pozitive:	
Personaje negative:	
Probe:	
Motive:	
Elemente fantastice:	
Finalul:	

5. Câte personaje pozitive apar în acest basm? Argumentați oral răspunsul.

6. Completați tabelul următor cu trei calități morale ale fetei moșneagului și secvențe narative relevante:

Calități morale:	Secvențe potrivite din text:

7. Grupați termenii următori în perechi de antonime: *altruism*, *decență*, *destoinicie*, *egoism*, *inteligență*, *modestie*, *necuviință*, *nepăsare*, *netrebnicie*, *prostie*, *sensibilitate*, *vanitate*. Care dintre ele credeți că

surprind mai bine antiteza dintre cele două personaje feminine de primplan? Alegeți două perechi de antonime și explicați-le cu ajutorul unor secvențe din text.

8. Limbajul popular al basmului include frecvent expresii caracteristice limbii vorbite. Explicați sensul exemplelor de mai jos:

- *fântâna plină cu apă până-n gură*
- *fata... și-a luat inima-n dinți*
- *mergea de-i pârâiau călcâiele*
- *și-a pus mânile-n cap de ceea ce-a găsit acasă*
- *Și atunci, scobește-te, fata babei, în dinți!*

INTERPRETARE

9. Imaginea binelui în variantă feminină din basme diferă de aceea a binelui în variantă masculină. În ce constă diferența? Găsiți, cu argumente, explicații pentru această diferență.

10. Viziunea optimistă a basmului (triumful binelui) nu exclude prezența cruzimii. Selectați exemple de acest fel din basmul lui Creangă. Care credeți că este rolul unor asemenea scene? Exprimați-vă opinia într-un text de 100-150 de cuvinte.

11. Urmăriți un videoclip care prezintă cele cinci mari trăsături de personalitate (deschis, conștiincios, extrovertit, agreabil, nevrotic), accesând codul QR alăturat, și discutați din perspectiva lor câteva personaje din textele studiate la această unitate.

DICȚIONAR CULTURAL

Oralitate – 1. Calitate a limbajului unui text literar de a părea vorbit, datorită unor caracteristici specifice exprimării orale (forme populare sau colocviale, interjecții, exclamații, structuri ale adresării către un interlocutor etc.); 2. Ansamblu de caracteristici specifice limbii vorbite.

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE
MIT ȘI LITERATURĂ. MONȘTRI DE IERI ȘI DE AZI

Din cele mai vechi timpuri, în toate culturile, oamenii și-au imaginat ființe monstruoase, de cele mai multe ori malefice. Zoomorfe sau antropomorfe, făpturi hibride adesea, descrise în regim hiperbolic, ele apar și în folclorul românesc, mai cunoscute fiind cele din basme, unde încarnează răul cu care se confruntă protagonistul, precum balaurul, o reptilă cu aripi, de obicei, cu mai multe capete, cu nări care suflă foc. Chiar dacă are trăsături omenești, zmeul, figură centrală în asemenea texte, se înrudește cu balaurul (cuvântul, provenit din limba slavă, înseamnă, la origine, „șarpe”). În *Enciclopedia zmeilor* (2002), Mircea Cărtărescu creează, preluând motivul folcloric, câteva figuri fantezist-ludice de zmei, într-un limbaj care mimează

Gustave Moreau, *Oedip și Sfinxul*, 1864

descrierea științifică: „Gheare puternice, adaptate pentru scormonit pământul, pornesc din cele patru degete de la mâini și de la picioare. Toracele cu pectorali puternici cuprinde două inimi, care pompează către organe un sânge foarte rece și foarte albastru.” (*Zmeul comun*). Gheonoia și Scorpia, femeile blestemate de părinți din *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, la limita umanului și a animalității, distrug totul în jur; cea de-a doua are trei capete și varsă foc și smoală (motive ale imaginarului infernal creștin).

În basmele și-n legendele populare există, totuși, reminiscențe ale ambivalenței unor asemenea personaje care pot exprima, în contexte diferite, și binele, și răul, reprezentare specifică societăților primitive. Balaurii și jivinele din basmul lui Creangă sunt „copii” care trebuie spălați și hrăniți, dar și fiare care le devorează pe babă și pe fată. Culturile arhaice nu separă net, ca modernii, oamenii, animalele și zeii. „Cu sfinxul cu corp de leu și cap de om, sirenele cu cap de femeie și trup de pește și minotaurul cu cap de taur și trup de bărbat, mitologia greacă a păstrat urmele acestor timpuri arhaice și ale monștrilor lor hibrizi. Zeii egipteni cu cap animal, cum ar fi șacalul Anubis, hipopotamul Thueris sau crocodilul Sobek depășesc foarte ușor bariera dintre specii, așa cum o fac azi xenografele care înlocuiesc un organ uman cu echivalentul animal.” *

Imaginarul monstruos devine expresia univocă a răului odată cu creștinismul care marchează în profunzime reprezentarea răului și a binelui din Evul Mediu până astăzi. În paralel, se produce treptat o relativizare a antinomiei ca-n celebrul roman scris de Mary Shelley, *Frankenstein* (1818), ecranizat de mai multe ori: monstrul e mai uman decât creatorul lui. În plus, spaimele epocii moderne și contemporane, începând cu secolul al XIX-lea, creează alt timp de fantasmă decât aceea arhaică. Materialul din care se țese nu mai e natural, ci creat de știință și tehnică: androizi, inteligențe artificiale, mutanți de diverse specii roboți, xenomorful din seria de mare succes *Alien* (primul film datează din 1979). Literatura fantasy modernă se inspiră, însă, din mitologie și folclor și creează personaje ca vrăjitorii, elfii, hobbiții și Sauron din *Stăpânul inelelor* (1954-1955) de J.R.R. Tolkien. Există, de asemenea, astăzi, o comercializare la scară mare a imaginarului monstruos, întrucât satisface o nevoie dintotdeauna. Figurine care întruchipează creaturi legendare au parte de un succes extraordinar, cum s-a întâmplat, în 2000 și-apoi în 2016, spre exemplu, cu jucăria japoneză *Pokémon*, monstrul de buzunar.

* Odon Vallet, *Primele religii*, trad. rom. Iulia Bodnari

Limba standard. Instrumente normative

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE

Limba standard este varianta comună, accesibilă, a limbii române, care se caracterizează prin respectarea regulilor (normelor) de exprimare. Este, prin urmare, varianta normată sau literară a limbii române. Celelalte variante ale limbii literare* sunt limbajele specializate ale diverselor domenii culturale.

Norma lingvistică include regulile aplicabile într-o anumită perioadă și are în vedere toate nivelurile limbii: fonetic, lexico-semantic, morfologic și sintactic.

Totodată, orice limbă se caracterizează prin adaptabilitate, prin faptul că se schimbă pentru a putea reprezenta realitatea vremurilor în care este vorbită. Lexicul este componenta cea mai dinamică, trecând prin schimbări semnificative de la o epocă la alta. Fonetica, morfologia și sintaxa sunt niveluri mult mai stabile, de aceea orice modificare la aceste niveluri presupune intervale mari de timp. Fenomene complexe, limbile cunosc variații de la o epocă la alta, precum și de la o regiune la alta. Există variații și în funcție de situația de comunicare (formală/oficială sau informală/neoficială).

Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM), elaborat la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti" al Academiei Române, este instrumentul normativ care recomandă cum trebuie să se scrie, să se pronunțe și să se utilizeze corect gramatical cuvintele limbii române literare actuale. Dicționarul publicat în 2021 este cel care prezintă normele actuale de utilizare corectă a limbii române, iar varianta online cuprinde circa 65.000 de cuvinte înregistrate. Ulterior, a apărut Îndreptarul *ortografic, ortoepic, morfologic și de punctuație*, o lucrare mai accesibilă, destinată atât specialiștilor, cât și publicului larg.

În plus, sensurile cuvintelor și ale grupurilor de cuvinte (locuțiuni, expresii) sunt precizate în *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX), a cărui ultimă versiune datează din 2016. Apar, de asemenea, în acest dicționar informații utile referitoare la originea cuvintelor și la valoarea lor morfologică.

Informații ample referitoare la norme, însoțite de analize și argumente științifice, apar în *Gramatica limbii române* (GA), elaborată la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti" al Academiei Române, și în numeroase alte gramatici, dicționare sau diverse lucrări ale lingviștilor.

* *A nu se confunda cu limba literaturii!*

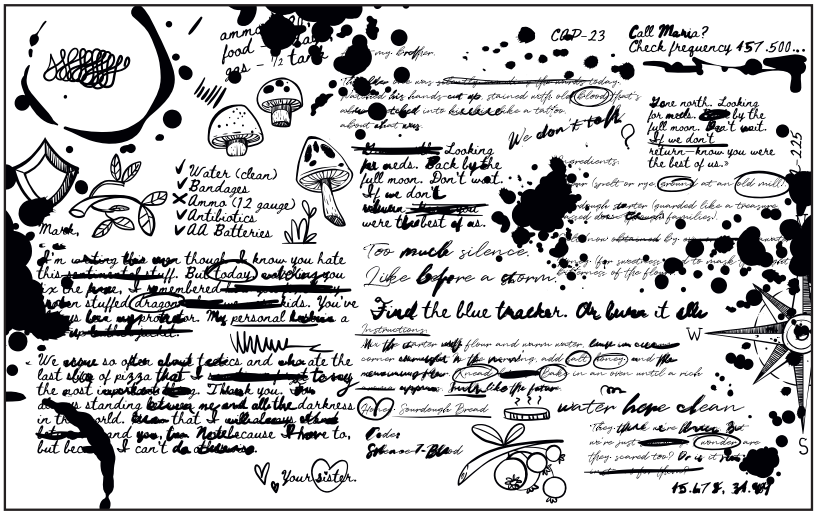

Note de călătorie scrise de mână.

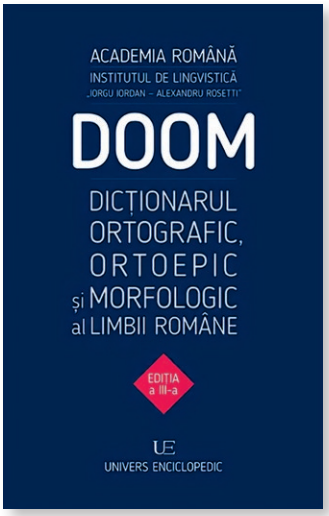

Limba română

Folosiți pentru rezolvarea exercițiilor 1-6 sau verificarea soluțiilor https://doom.lingv.ro/.

Unele cuvinte pot avea mai multe forme pentru aceeași categorie morfologică. Dacă aceste forme sunt corecte, ele se numesc **variante literare.** Spre exemplu, substantivul *căpșună* are două forme corecte de plural, *căpșune* și *căpșuni* (și, implicit, alte forme diferite în funcție de context: *unei căpșune, unei căpșuni* etc.). *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic* în vigoare (DOOM 3) a schimbat în cazul multor termeni norma, optând de cele mai multe ori pentru o singură formă. S-au păstrat, totuși, câteva variante, cum ar fi exemplul anterior sau *cireși/cireșe, mass-mediei/mass-media* (g.-d. art.).

Folosiți pentru rezolvarea exercițiilor 8 și 9 sau pentru verificarea soluțiilor https://dexonline.ro/

Cuvântul ***șmecher***, care în zilele noastre are sensul de persoană „care știe să iasă cu dibăcie din încurcături, pe care nu-l poți păcăli; abil; isteț, dezghețat; șiret, șarlatan", provine din germanul „Schmecker", însemnând „persoană cu gust rafinat". Povestea cuvântului are legătură cu negustorii sași, care angajau un degustător (*der Schmecker în germană*), pentru a nu fi păcăliți în timpul tranzacțiilor, în special al celor cu vin, acesta reușind să facă tranzacția la prețul corect, iar nu la suprapreț, în cazul în care vinul era de o calitatea inferioară sau îndoit cu apă.

EXERCIȚII

1. Precizați formele corecte de plural ale substantivelor: *algoritm, almanah, aragaz, chibrit, defileu, foarfecă, monolog, mausoleu, simptom, succes.*

2. Precizați diferențele între scriere și pronunțare în cazul următoarelor cuvinte: *eu, el, ea, ele, este, eram.*

3. Construiți enunțuri în care să apară cuvintele următoare la cazul genitiv numărul singular, forma articulată hotărât și forma nearticulată: *alee, femeie, gramatică, onomatopee, piele, soră, veste.*

4. Indicați forma sau formele de plural pentru următoarele cuvinte: *astru, căpșună, chibrit, lipitoare, maică, poiană, socru, sanda.*

5. Descoperiți cuvântul diferit de celelalte prin felul în care realizează categoria gramaticală a numărului: *altruism, cinste, curaj, feudalism, frică, joacă, miere, narcisism, tineret, zahăr.*

6. Alegeți varianta sau variantele corecte: *aștri/astre, biscuit/biscuite, bulgăr/bulgăre, caramea/caramelă, citronadă/sitronadă, dizertație/disertație, filologă/filoloagă, filozofie/filosofie, glonț/glonte, greier/greiere, nivele/niveluri, pioneză/piuneză, psihologă/psiholoagă, tunele/tuneluri.*

7. Alegeți seria cu toate cuvintele accentuate corect: a. *băteți*, tăceți, vedeți, zăceți; b. b*a*teți, tăceți, vedeți, zăceți; c. bateți, tăceți, vedeți, zăceți; d. bateți, tăceți, vedeți, zăceți.

8. Citiți fragmentul (marcat cu albastru) care prezintă povestea cuvântului *șmecher* și explicați pentru ce trăsătură a limbii este caracteristică.

9. Precizați, cu ajutorul dicționarului, evoluția semantică a următoarelor cuvinte: *hazna, mitocan, rost.*

10. Recitiți notele de subsol de la *Triumful talentului* de I.L. Caragiale și transcrieți două neologisme cu o formă diferită de cea actuală.

11. Exprimați-vă opinia (text de 150 de cuvinte) despre buna folosire a limbii române. Folosiți ca argument cel puțin o idee din fragmentul de mai jos:

„Dintre limbile romanice, singură româna a ales, pentru a desemna noțiunea în discuție, lat. *conventum* – «întâlnire»(!) intuind, prin aceasta, tocmai sensul *social* al limbajului. Etimologia* lui *cuvânt* – iată încă o strălucită dovadă despre puterea de pătrundere și selecție a gândirii populare. *Cuvântul* este, așadar, rodul «întâlnirii», căci «întâlnire» – *cuvânt* înseamnă omul înțelegându-l pe omul «întâlnit", prin *cuvânt*. Ne bucurăm și ne mândrim de câte ori deslușim, în istoria cuvintelor românești, nu numai darul, cunoscut, al imaginației împinse până la năstrușnicie, ci și pe acela, încă mai prețios, al înțelegerii, profunde și nuanțate, a lumii. *Cuvântul* devine, astfel, un simbol al omeniei, al onoarei, al făgăduinței împlinite: «Omul se leagă cu *cuvântul*, nu cu frâul", zice o vorbă din străbuni. Vai de cine «își dă *cuvântul*», dar «nu și-*l* ține» («și-l calcă")! Este admirat și prețuit *omul de cuvânt*, omul care poate fi crezut *pe cuvânt*." (G.I. Tohăneanu, T. Bulza, *O seamă de cuvinte românești*)

* originea

Norme de ortografie și de punctuație

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE

SEMNE ORTOGRAFICE

Apostroful [’] marchează căderea unui sunet sau a unui grup de sunete (*’neața*). Apare și în unele împrumuturi (*McDonald’s*) sau indică absența unor cifre (*’48*).

Bara oblică [/] apare, ca semn ortografic, în numele unor unități de măsură (*km/h*).

Blancul [ ] este spațiul alb care separă cuvintele (*Evul Mediu*).

Cratima [-] are mai multe roluri:

- marchează rostirea legată a două cuvinte diferite: (*ne-ar*);
- unește componentele unor cuvinte compuse (*prim-secretar*);
- leagă articolul sau desinența de anumite cuvinte (*mouse-ul, mouse-uri*);
- marchează absența unor sunete (*d-ta*);
- leagă interjecții identice repetate (*cioc-cioc*).

Linia de pauză [–] apare în scrierea unor cuvinte compuse complexe (*nord – nord-vest*).

Punctul [.], ca semn ortografic, se folosește în abrevieri (*nr.*).

Virgula [,] se folosește, ca semn ortografic, între cuvinte identice repetate (*ham, ham*).

Bara oblică, linia de pauză, punctul și virgula sunt, în majoritatea cazurilor, semne de punctuație.

Pentru informații suplimentare consultați online *Îndreptarul ortografic, oetoepic, morfologic și de punctuație*, accesând codul QR alăturat.

SEMNE DE PUNCTUAȚIE

Bara oblică [/] separă elemente lexicale sau numere scrise cu cifre, marcând un raport între acestea (*aștri/astre, ficțional/nonficțional, Legea 11/2001*)

Cratima [-]

Ca semn de punctuație, cratima se pune între cuvintele:

- care arată un raport sau o asociere (*relația spațiu-timp*);
- care indică un interval de timp sau o distanță (*două-trei ore; orele 5-10; distanța București-Brașov*);
- care arată aproximația (*mâine-poimâine, două-trei kilograme; 4-5 zile*).

Două-puncte [:] semnalează comunicarea directă, reproducerea unui citat, o enumerare, o explicație etc. (*Au plecat toți acasă: Maria, Ana și Gabi*).

Ghilimelele [„ ”] se folosesc atunci când citățm un fragment dintr-un text sau un titlu (*Am terminat „Mizerabilii”*). Ghilimelele franțuzești « », numite și ghilimele *ascuțite/unghiulare*, cu rolul de a marca un citat inclus în alt citat (situația de „ghilimele în ghilimele”): *„În «Povestea lui Harap-Alb» aflăm pe cele mai crude două personaje din întreaga operă a lui Creangă: spânul și împăratul Roș. Acesta din urmă, «având inimă haină» nu se mai sătura de a vărsa sânge omenesc...”.*

Notă. În redactarea computerizată, ghilimelele pot fi înlocuite cu literele cu caracter cursiv (italic), așa cum se întâmplă în cazul exemplelor care însoțesc prezentarea semnelor ortografice și de punctuație.

Linia de dialog [—] indică începutul vorbirii directe:

— Te-ai întors?

— Da.

Limba română

Linia de pauză [–] izolează diverse cuvinte sau construcții care aduc o informație suplimentară (*Ioana – fata pe care o cunoști – a plecat din oraș*).

Parantezele indică o informație suplimentară (ca linia de pauză), scurte comentarii, exemplificări, omiterea unor fragmente sau indicații scenice. Pot fi rotunde ( ) sau drepte [ ].

Punctele de suspensie [...] marchează o întrerupere a vorbirii: *„Grămakica iaște...”*. (I.L. Caragiale)

Punctul [.] indică sfârșitul unei propoziții asertive (*Mihai a plecat la lucru.*)

Punctul-și-virgula [;] marchează o pauză (mai mare decât cea redată de virgulă și mai mică decât cea redată de punct) (*Lumea a fost mulțumită de frumoasa istorisire; astfel, au existat și curiozități.*)

Semnul întrebării [?] marchează finalul unei propoziții interogative (*Plecăm mâine?*)

Semnul exclamării [!] marchează finalul unei propoziții exclamative sau imperative (*Ce surpriză plăcută!*)

Virgula [,] poate avea mai multe roluri:

- delimitează părți de propoziție sau propoziții de același fel (coordonare prin juxtapunere): *A cumpărat pentru școală caiete, cărți, creioane și un penar. Scriu, mănânc și citesc.*
- se pune întotdeauna înaintea conjuncțiilor/locuțiunilor conjuncționale adversative (*ci, dar, iar, însă*), a celor concluzive (*deci, așa că*), copulative (*precum și*): *A venit, dar a plecat foarte repede.; Ne durea capul, așa că am luat o pauză.; Am dat testul la engleză, precum și pe cel de la italiană.*
- se pune obligatoriu în cadrul structurilor: *atât..., cât și; fie..., fie; nici..., nici; nu numai..., ci și; ori..., ori; sau..., sau; și..., și* (*Au venit la festivitate atât părinții, cât și bunicii.*)
- izolează construcțiile gerunziale, participiale și infinitivale, plasate înaintea regentului (*Văzând cât mai are de mers, a luat o pauză.; Înainte de a preda testul, mai verifică-l o dată.*)
- izolează construcții incidente: *Vorbește cu aplomb, după cum se vede, la fiecare conferință.*
- izolează interjecții: *Vai, ce eroare!*
- izolează substantive în vocativ (*Mă bucur, copii, de această performanță!*)
- izolează circumstanțiale diverse sau atribute: *A plecat la Sinaia, deși este frig.*
- izolează construcții gerunziale sau participiale așezate la începutul propoziției: *Adusă acasă, Irina s-a simțit mai bine.*

Pentru informații suplimentare consultați online Îndreptarul ortografic, ortoepic, morfologic și de punctuație, accesând codul QR.

EXERCIȚII

1. Completați tabelul de mai jos cu câte trei exemple pentru fiecare semn ortografic. Pentru a verifica folosirea lor corectă puteți accesa codul QR alăturat.

Apostrof	
Bară oblică	
Blanc	
Cratimă	

2. Redactați trei enunțuri în care să folosiți următoarele semne de punctuație: punctul, virgula, ghilimelele și linia de pauză.

3. Articulați hotărât următoarele cuvinte și explicați scrierea lor: *brand, booking, bullying, business, designer, fairplay, fake, hobby, homeworking, kitsch, make-up, mouse, party, selfie, show, trend.*

4. Completați fragmentele următoare cu semnele de punctuație corespunzătoare:

● Ce să-i zică ce să-i facă ce voia el cu dânsa (Ioan Slavici)

● Bătrâne gata mi-a spus până la urmă (Mircea Cărtărescu, *Tu, Nichita…*)

● Prezintă în 30 50 de cuvinte o trăsătură de caracter a poetului Nichita Stănescu

● Mai avem de mers 20 30 de kilometri până ajungem la mare

5. Rescrieți enunțurile următoare, corectând punctuația:

● Am citit *„Toate pânzele sus!”* de Radu Tudoran.

● Nu vreau să mai am de-a face cu oameni precum: Ana, Maria și Andrei, care nu înțeleg nimic din ce le zic.

● A făcut majoritatea exercițiilor și s-a încadrat în timp, întrucât a lucrat între 3 – 5 exerciții pe zi.

● Mai are de parcurs 5 – 6 kilometri.

● Aș vrea să merg și eu pe traseul Cluj-Napoca-Dej.

6. Comparați rescrierea voastră de la exercițiul 5 cu a colegului de bancă și evaluați-le reciproc.

7. Explicați, pe scurt, utilizarea semnelor de punctuație în fragmentele următoare:

a. Într-o zi întreagă se puteau întâmpla atâtea, nimic nu era previzibil […]. Ieşeai nerăbdător. Te așteptau. Fetele și băieții – cele două specii diferite, definitiv vrăjmașe. Ne toleram pentru că aveam nevoie unii de alții la jocuri, ca să fim mai mulți. (Simona Popescu, *Exuvii*)

b. Sacoșa, bineînțeles, am uitat să o iau. Când m-au văzut, bibliotecarele m-au întrebat de ce m-am întors. Le-am spus că am venit să aduc înapoi cartea.

— Nu mai vrei s-o citești? m-au întrebat ele.

— Am citit-o, le-am spus. (Dan Sociu, *Cu mintea murată în povești*)

8. Verificați dacă virgula este corect folosită în următoarele enunțuri:

a. Andrei prietenul meu nu a înțeles problema.

b. Salut îmi împrumuți, te rog, materialul?

c. Poezia „O mamă” a lui Eminescu m-a emoționat.

d. Nu înțeleg: nici nu învață, nici nu scrie.

e. L-am rugat să tacă, și din păcate vorbește fără oprire.

f. Din fericire a scăpat cu o mică lovitură.

g. Unii mă consideră riguros, alții, superficial.

h. Că a fost vina ei știm.

i. Ce faci Matei?

9. Construiți câte un enunț pentru fiecare dintre cuvintele sau grupurile de cuvinte:

● *bună-credință* ● *bună credință* ● *bună-creștere* ● *bună creștere* ● *bună-dimineața* ● *bună dimineața* ● *bun-gust* ● *bun gust* ● *bun-rămas* ● *bun rămas* ● *bun-simț* ● *bun simț*

10. Puneți semnele de punctuație necesare în fragmentul de mai jos, cu ajutorul unui motor de IA:

„Sunt ei tătarii viteji sosiți din îndepărtatele stepe ale Asiei gata să cucerească noi pământuri mereu în mijlocul luptelor mereu pe drumuri Sunt ei Minu și Rumbi cei doi tătari ai mamei și ai tatei care își fac intrarea triumfală în parc pe cele două biciclete sălbatice biciuind bidoanele cu maximă viteză

Ceilalți trecători se feresc căci tătarii pârjolesc totul în calea lor […]

De ce merg atât de repede cu bicicleta Se cred la curse Vor provoca un accident

De ce țipă atât de des Nu aici nu e pădure să știți Trebuie să îi struniți doamnă Se impun măsuri domnule Cum adică nu reușiți […]

O inocenți trecători Înseamnă că nu cunoașteți sufletul de tătar

Nicio luptă nu e prea grea pentru ei

Niciun parc nu e prea mare

Nicio zi nu are sfârșit ”

(Andreea Micu, *Păzea, sosesc tătarii!*, în *Literatura la feminin*, antologie coordonată de Adina Dinițoiu și Anastasia Staicu)

11. Sunt contexte, la exercițiul 9, care permit o punctuație diferită. Dați două exemple și explicați diferențele de scriere.

Limba română

Normă și abatere (greșeli fonetice, lexico-semantice și gramaticale)

EXERCIȚII

1. Subliniați varianta/variantele corect accentuată(e): *butelie/butelie, cătină/cătină, crepuscul/crepuscul, editor/editor, încotrova/încotrova, jilav/jilav, frânghie/frânghie, furie/furie, lipie/lipie, penurie/penurie, preceptor/preceptor, prevedere/prevedere, taxi/taxi, trafic/trafic.* Verificați alegerile în *https://doom.lingv.ro/*.

2. Accentuați corect cuvintele din lista următoare: *acvilă, adidas, alo, aripă, blestem, buldog, candid, caracter, gingaș, intim, profesor, scrutin, țafandache* (pop.)

3. Construiți un text de aproximativ 50 de cuvinte în care să apară cel puțin patru cuvinte împrumutate din limba engleză (atât forme adaptate la specificul limbii române, cât și forme neadaptate).

4. Citiți textul și rezolvați exercițiile de mai jos:

„O foarte mare (și supărătoare) răspândire are, în limba actuală, *a servi* în loc de *a mânca* (*a lua masa*). Formule ca: *Mai serviți* (*vă rog*), *Ce doriți să serviți la micul dejun?*, *De ce nu mai serviți puțină friptură?*, *Să mergem să servim masa* etc. se aud la tot pasul, deși sunt incorecte. În toate situațiile enumerate trebuie folosite verbele *a mânca* sau *a lua*: *Mai luați* (*mâncați*), *vă rog!*, *Ce doriți să mâncați la micul dejun?*, *De ce nu mai luați puțină friptură?*, Să mergem să mâncăm etc.

Punctul de plecare al extinderii lui *a servi* cu accepția în discuție îl constituie, foarte probabil, construcții ca: *Masa e servită*, *Chelnerul servește la masă* și altele, care sunt corecte și acceptate de limba literară. E perfect justificat să spunem, de exemplu: (*Nu vă deranjați*) *am să mă* **servesc singur** (cu sensul „am să-mi iau singur de mâncare”), dar e greșită formularea (*Să mergem*) *să servim masa*, pentru că înseamnă (*Să mergem*) *să le servim* **altora** *masa*, *să le dăm altora să mânânce*, și nu *să mâncăm noi...*”

(Valeria Guțu-Romalo, *Corectitudine și greșeală: limba română de azi*)

a. Explicați în ce constă abaterea de la norme, prezentată în textul de mai sus. Căutați, înainte de a răspunde, pe *dexonline.ro* sensurile verbului„a servi”.

b. Construiți trei enunțuri corecte în care să apară verbul „a servi”.

c. De ce credeți că simt nevoia unii vorbitori să folosească verbul „ a servi” în locul verbului „a mânca”?

d. Dați alte două exemple de abateri de la normele de exprimare, frecvente în comunicarea de astăzi.

5. Verificați cu ajutorul dicționarului dacă neologismele subliniate sunt folosite corect în context:

a. Primăvara <u>a debutat</u> cu o vreme neplăcută, a plouat mult și a bătut vântul.

b. S-a lăudat că are <u>expertiză</u> adevărată în profesia lui.

c. Afacerea a fost <u>lucrativă</u>, muncea din zori până seara și a renunțat.

d. <u>Am recepționat</u> mesajul tău, îți răspund mâine.

e. Învățământul se dezvoltă pe o <u>traiectorie</u> imprevizibilă.

6. Subliniază paronimul corect pentru structurile de mai jos.
a. privire glacială/glaciară;
b. concurs de echitate/ echitație;
c. a apropia/ a apropria bunul cuiva;
d. zbor orbital/ orbitar;
e. afecțiune dentală/ dentară.

7. Construiți propoziții cu perechile paronimice: *adagio/adagiu*, *arbitrar/arbitral*, *biografie/bibliografie*, *caro/carou*, *eminent/iminent*, *lacună/ lagună*, *solitar/solidar*.

8. Indicați forma corectă sau literară: *conjunctură/conjunctură, corabora/corobora, delincvent/ delicvent, excortă/escortă, fratricid/fraticid, intreprindere/întreprindere, juristconsult/ jurisconsult, președințe/ președenție, repercusiune/ repercursiune, vindecativ/vindicativ*.

PLEONASMUL

Este o greșeală care constă într-o repetare inutilă a sensului, prin două sau mai mult cuvinte. Există pleonasme mai greu de recunoscut, precum: *mujdei de usturoi* (*mujdei* = *must de ai*, *ai* fiind denumirea veche a usturoiului), *caligrafie frumoasă* (*kalos*, în limba greacă, de unde provine, înseamnă *frumos*) sau *muncă laborioasă* (în latină, *labor* = *muncă*). Alteori, pleonasmele sunt evidente: *în jur de vreo patru-cinci...*, *mijloace mass-media*, *a mai repeta încă o dată*, *autobiografia mea*, *a se bifurca în două*, *a conviețui împreună*, *a conlucra amândoi*, *a încerca o tentativă* etc.

Pleonasmul intră în categoria greșelilor de exprimare doar dacă în context repetiția este inutilă, cum se întâmplă în exemplul următor: „— Frate, coboară mai repede jos, te aștept de o oră.” În alte situații, însă, aceeași construcție poate transmite insistența sau poate fi folosită în joacă. Fenomenul caracterizează atât comunicarea curentă, cât și literatura. În literatură, asemenea abateri se numesc **licențe poetice**. Un motiv frecvent al lor este ritmul poeziei:

„Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n casă și în gând
Și viața-mi luminează.” (Mihai Eminescu, *Luceafărul*)

9. Explicați cu ajutorul dicționarului de ce sunt pleonastice expresiile: *a conlucra împreună, deschiderea vernisajului, hemoragie de sânge, hit de succes, scurtă alocuțiune, summit de vârf, topografia locului, un procent de 70%*.

10. Formulați enunțuri corecte în care să apară cuvintele: *alocuțiune, a conlucra, hemoragie, hit, loc, summit, topografie, 70%*.

CONFUZIA PARONIMICĂ

Paronimele sunt cuvintele care au formă asemănătoare, dar sens total diferit. De cele mai multe ori, cuvântul mai des utilizat este utilizat, în mod greșit, în locul celui mai puțin cunoscut („fortuit” –„accidental”, „întâmplător”, spre exemplu, este confundat, uneori, cu „forțat”).

Carl Spitzweg, *Șoarecele de bibliotecă*, cca 1850

Limba română

Utilizarea corectă a verbului. Un „i” sau doi „i”?

● Cu ajutorul infinitivului se formează timpul viitor al modului indicativ, de aceea se va scrie cu un singur „i”: *voi citi*, *voi fi*, *nu voi muri*, *vei dori* etc.

● De asemenea, cu infinitivul se formează și forma negativă a imperativului: *Nu fi rău!*, *Nu citi cărți proaste!*, *Nu duce!* , *Nu face!*

● Se scrie cu doi „i” la imperativ forma afirmativă verbul „a fi”: *Fii atent la oră!*

● Unele verbe se scriu cu doi „i” la infinitiv: *a înmii*, *a prii*, *a pustii*, *a se sfii* etc.

● La indicativ, timpul prezent, persoana a II-a, numărul singular, desinența este „-i”, de aceea se scriu cu doi „i” forme ca: *(tu) știi*, *vii*, *scrii*, *devii*, *menții* etc.

● Se scriu de asemenea cu doi „i”, formele de conjunctiv, prezent, persoana a II-a, singular, atât la forma afirmativă, cât și la forma negativă: *să fii/ să nu fii*, *să știi/ să nu știi*, *să vii/ să nu vii* etc.

● Se scriu cu un singur „i”, la indicativ persoana a II-a, sigular, verbele: *tu afli*, *tu intri*, *tu sufli*, *tu umbli*, *tu umpli*, *tu umfli* (la infinitiv aceste verbe nu au „i” final în rădăcină: *a afla*, *a intra*, *a sufla*, *a umbla*, *a se umple*, *a se umfla* etc.).

11. Subliniați forma corectă:

a. A răspuns corect, fără *a fii/a fi* repetat lecțiile.

b. *Apropiându-se/apropiindu-se* de punctul de întâlnire, începea *să aibă/aivă* emoții.

c. El nu-i *agreează/agrează* pe vecinii noștri.

d. Gigel *absolvește/absolvă* liceul anul acesta.

e. Am vrut să îi *creez/creiez/crez* tot confortul pe care și l-a dorit.

f. *Nemaiștiind/nemaiștind/ne mai știind* ce să spună, a plecat capul rușinat.

g. *Neștiind/neștind* când vine trenul, a plecat mai repede la gară.

h. *Noi închiriem/închiriăm* ieftin apartamentul.

i. Nu-i vor putea *încape/încăpea* toate lucrurile în geantă.

j. Pe acel elev îl *bănuiește/bănuie* că a copiat la test.

k. Pentru *a ști/a știi* pe ce drum să o iei, *trebuie/trebui* să te uiți atent pe hartă.

l. Pentru *a-ți prii/a-ți pri/a-ți priii/ați prii* tratamentul, trebuie să-l iei zilnic.

m. *Voiam/vroiam să știi/ști* că ești iubit.

n. Ana *veni/venii* să îi vadă pe musafiri.

o. Nu *se sfii /sfiii* să încerce tortul înaintea sărbătoritului.

p. Dacă ai putea *tăcea/tace* puțin, ar *fi/fii* perfect.

12. Completați spațiile libere cu formele corecte:

● Ne-a spus că noi vom merge la concurs și fiecare ..... (*a răspunde*, indicativ viitor) la trei întrebări.

● Nu ..... (*a face*, imperativ, singular) lucrurile în grabă!

● — Sigur, mi-..... (*a plăcea*, condițional-optativ, prezent) să mergem într-o excursie.

● El se gândește că ar fi bine dacă ..... (*a tăcea*, condițional-optativ, prezent) din când în când; a vorbit cam mult în ultima vreme.

● Eu și Andrei ..... (*a voi*, indicativ imperfect) să plecăm mai devreme.

● Numai ..... (*a crea*, gerunziu) ceva, oricat de mărunt ar părea, vom fi mulțumiți.

● Majoritatea oamenilor ..... (*a vrea*, indicativ prezent) o viață liniștită și plăcută.

● Antrenamentul care ..... (*a preceda*, indicativ, prezent) concursul de schi va conta destul de mult.

● Trebuia să ne oprim, pentru că ..... (*a merge*, indicativ mai-mult-ca-perfect) destul de mult.

● Trebuia să mă opresc, pentru că ..... (*a merge*, indicativ mai-mult-ca-perfect) destul de mult.

Johannes Vermeer, *Femeie citind o scrisoare*, 1662-1663

13. Verificați corectitudinea completărilor după ce citiți explicațiile alăturate.

14. Construiți câte două enunțuri în care substantivele *majoritatea*, *o mulțime*, *o parte*, *restul*, *jumătate* să apară cu funcția de subiect.

15. Corectați greșelile din următoarele enunțuri:

- Grație celor ce ne-au îndrumat, dar și a muncii noastre, vom reuși.
- Colegei mele cam neastâmpărată i-am spus să fie mai atentă când traversează.
- Ce-s cu lucrurile acestea aruncate peste tot?!
- Am citit cu plăcere o carte care spune povestea incredibilă a femeii aceasta, pe care ai cunoscut-o și tu.
- Fiecare dintre noi alegem culorile care ni se potrivesc.
- A fost permanent interesul și ajutorul pentru familiile defavorizate din comunitatea noastră.
- Nu se merită să pierzi timpul cu asta.
- Niciunul dintre ei nu au ales cum trebuie.
- Sunt probleme în respectarea legilor și ale normelor nescrise.
- Regulile de clasificare ale concurenților au permis desfășurarea în condiții optime a întrecerii.

16. Rescrieți corect enunțurile de mai jos:

a. Cartea care am cumpărat-o mi-a plăcut.

b. Cine se scoală de dimineață îi merge bine toată ziua.

c. A ales din librărie tot ce are nevoie.

d. El, care nu-i place să călătorească, a plecat în vara asta de două ori în străinătate.

e. Prietena mea, de când mi-a spus ce flori îi plac, i-am cumpărat de ziua ei numai liliac.

f. Aleg cifra 18, cifra lunii, ce trebuie să spun că mi-a adus noroc.

ANACOLUTUL

„Discontinuitate sintactică specifică mai ales oralității și neacceptată de normele limbii standard, care constă în neconcordanța dintre forma (cazuală, prepozițională) cu care se începe și cea prin care este reluată la distanță: ***Angajații***$_N$* *firmei de transport* ***le***$_D$*-a fost greu să mute mobila*; [...] Anacolutul poate fi folosit de scriitori ca marcă a oralității: *Nu știu alții cum sunt, dar* ***eu***$_N$*, când mă gândesc la locul nașterii mele* [...], *parcă-***mi**$_D$ *saltă și acum inima de bucurie!* (Ion Creangă)" (Gabriela Pană Dindelegan, Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, Adnana Boioc Apintei, *Dicționar de termeni gramaticali*)

DOOM (ediția a III-a) atrage atenția asupra unor probleme în folosirea corectă a unor forme verbale:

a. Verbe ca *a apărea*, *a părea*, *a plăcea*, *a tăcea* sunt de conjugarea a II-a; sunt incorecte formele *a apare*, *a pare*, *a place*, *a tace*.

b. Forma *vroiam*, care apare frecvent în uz, este incorectă; corecte sunt formele *voiam* (*a voi*) sau *vream* (*a vrea*).

c. La mai-mult-ca-perfect, plural, apare desinența *-ră* (compară *el citise* cu *ei citiseră*).

d. Verbele *a preceda*, *a succeda* sunt de conjugarea I; sunt incorecte formele *a precede*, *a succede*.

În enunțul *Majoritatea oamenilor...* acordul predicatului cu subiectul se face după înțeles cu atributul *oamenilor*, chiar dacă subiectul este substantivul *majoritatea*. Deși nu este acordul gramatical obișnuit, acordul după înțeles nu este considerat o greșeală. În schimb, atunci când subiectul este urmat de un atribut adjectival (*majoritatea parlamentară*) este recomandat acordul gramatical: *Majoritatea parlamentară a votat legea.*

* Sunt indicate cazurile cuvintelor subliniate, semnificative pentru discontinuitatea sintactică. Spre exemplu, substantivul *angajații*, cu formă de nominativ (N), a fost reluat prin pronumele personal *le*, cu formă de dativ (D) și cu funcție sintactică de complement indirect.

Limba română

Variație regională: graiuri, regionalisme

EXERCIȚII

1. Selectați din textul următor întâi formele care nu respectă normele de exprimare corectă, apoi cuvintele și expresiile neuzuale în comunicarea curentă.

„An n-ai câștigat; estimp ai păgubit; la anul tragi nădejde.

C-o picătură ce cură butia se umple până-n gură.

Dac-or fi toți mari cine trage ciobotele?

Fă șagă cu cel nebun că el sare cu toporu la bătaie.

Norocul s-a fudulit căci trage numai pe la case mari.

Nu e nebun cel ce mănâncă șepte mălaie, ci e nebun cel ce i le dă.

Sai și-aleargă dacă-ți vine/ Numai bagă seamă bine."

(*Proverbe românești*, antologie de George Muntean, 1984)

2. Comparați limbajul proverbelor de mai sus cu acela al fragmentului următor, având în vedere o asemănare și o deosebire. Țineți cont de relația cu limba standard.

„**Ceea ce avem de învățat să facem, învățăm făcând.** (ARISTOTEL, E*, II, cap.1)

Învățând învățăm (*Docendo discimus*, formă mai concisă a observației **mă bucur să învăț ca să pot învăța pe alții,** *Gaudea discere, ut doccam*, SENECA, E**, 6, 4. Totuși, în timp ce observația lui Seneca exprimă generozitatea cunoașterii, bucuroasă să se împărtășească altora, cealaltă formulare notează o experiență comună a pedagogilor, ale căror idei se completează și se clarifică în activitatea transmiterii lor.)"

(Tudor Vianu, *Dicționar de maxime comentat*)

* *Etica Nicomahică* ** *Epistolae*

3. Alegeți un proverb sau o maximă de la exercițiile anterioare și exprimați-vă opinia în legătură cu ideea transmisă.

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE

Limba română

- Limba populară/ Limbajul colocvial
- Limba literară (varianta normată a limbii)
- Limbajul standard (o medie abstractă a limbajului corect al tuturor vorbitorilor)
- Limbaje specializate (funcționale)
  - I Limbajul artistic
  - II Limbajul științific
  - III Limbajul juridic-administrativ
  - IV Limbajul jurnalistic
  - V Limbajul politic
  - VI Limbajul religios

Există, de asemenea, limbajul specific diverselor regiuni (regional), unor epoci vechi (arhaic) sau unor categorii sociale (argoul și jargonul). Limba populară vorbită în zona rurală există, practic, prin registrele regionale, graiurile specifice diverselor regiuni: muntenesc, moldovenesc, ardelenesc, maramureșean, bănățean, oltenesc etc. **Regionalismele** sunt cuvinte sau forme specifice acestor regiuni.

4. Selectați din basmul lui Creangă câteva exemple de particularități lexicale, fonetice și morfologice regionale (specifice graiului moldovenesc), ținând cont și de tabelul de mai jos:

Particularități fonetice	Diftongul *ia* devine *ie* (*băiet, se iè*)	După consoanele *s, ș, ț,* la sfârșit de cuvânt, *i* final (afonizat) dispare (*toț*)
Particularități lexicale și lexico-sintactice	Cuvinte specifice regiunii	Expresii, proverbe, zicători
Particularități morfologice	Articolul posesiv invariabil (a)	Forme specifice pentru pronumele demonstrativ (*aiasta, aieste*)

5. Comparați limbajul lui Creangă cu acela al următorului fragment dintr-o transcriere a unei povestiri orale din zona Munților Apuseni. Gândiți-vă la distanța de limba standard.

„Oamini buni, io nu vă mai las să lucrați aicea, dacă nu-mni dați on cap de om. Dacă-mni dați on cap de om, puteț săpa, dacă nu, nu. Că aicea de-aia n-o putut lucra nime până amu, că nu mni-o dat nime cap de om.

Da' ce să vez, mâțu dracului își făcuse poliță. O scândură prinsă în părete deasupra unde lucrau oamenii. Da' acolo nu erau scânduri, că încă nici nu trebuiau. Da' el să plimba pă poliță."

(*Cartea Vâlvelor. Legende din Apuseni,* culegere de Maria Ioniță, ap. *Gramatica limbii române pentru elevi și profesori,* coord. Adina Dragomirescu)

6. Căutați informații despre stereotipurile referitoare la locuitorii din diversele regiuni ale României cu ajutorul unui motor de AI. Ce credeți despre ele? Alegeți una dintre variantele de mai jos și dezvoltați răspunsul cu ajutorul experienței personale:

a. Exprimă o percepție populară a unei categorii de indivizi.

b. Este vorba de prejudecăți, colectivitățile sunt formate din indivizi, iar un individ este unic, nu identic cu ceilalți.

c. Atunci când nu exprimă o respingere a celorlalți, sunt amuzante.

7. Citiți textul și rezolvați apoi exercițiile:

În 2004 lucram în Bruxelles și am fost invitat să vorbesc la PRO TV despre romi de succes. Cu cîteva zile înainte de a mă duce la emisiune m-am întîlnit cu un fost coleg, care în acel moment era directorul uneia dintre cele mai importante firme străine din România. Petre vine dintr-o

DICȚIONAR CULTURAL

Stereotipul este un clișeu sau un șablon referitor la o categorie de indivizi sau un grup social, fără o bază științifică. Este un mod de raportare la ceilalți emoțional și schematic, adesea discriminatoriu. Există stereotipuri etnice, rasiale, regionale, de gen etc.

Limba română

familie de romi argintari. Mi-a fost tare drag să îl revăd și i-am propus să mergem împreună la emisiunea de la PRO TV.

— De ce?

— Cum de ce? Pentru că ești rom și pentru că te-ai cam ajuns.

— Păi, nu pot. Risc să îmi pierd slujba. La serviciu la mine nimeni nu știe că sînt rom.

A spus asta cam trist. Mi-a explicat cum a ascuns de toată lumea că e rom în ultimii zece ani. M-a invitat la el acasă, dar m-a rugat să nu aduc vorba despre romi, căci nici soția lui nu știe. Aveau împreună doi copii. O știam pe nevasta-sa. Și ea îmi fusese colegă. Primul lucru pe care l-am făcut cînd am ajuns la ei acasă a fost să o întreb dacă știe că Petre e țigan. Petre s-a strîmbat și ea a rîs.

— Sigur că știu că e țigan, că doar i-am văzut părinții.

Am vorbit toată seara despre cît de complicat era pentru el să pretindă că familia lui nu prea există și pentru ea să încerce să îi protejeze fricile. I-am acuzat pe amîndoi de ipocrizie. Habar n-am dacă au aflat vreodată copiii lor că sînt dintr-o familie mixtă. Dar mă cam îndoiesc.

Pe la mijlocul anilor '90 am fost managerul unei firme din Craiova. Încet-încet s-a aflat în interiorul companiei ca sînt rom. Reacția a fost haioasă: o bună parte a angajaților preferau să nege că sînt rom și spuneau că sînt parțial grec, pentru a justifica culoarea un pic prea închisă pentru stereotipul olteanului verde. Și acum, unele dintre persoanele apropiate mie preferă să îmi cam țin gura cînd vine vorba de apartenența mea etnică.

Și invers sînt probleme. Sînt destui activiști romi care îmi reproșează că sînt prea mainstream și că nu îmi folosesc îndeajuns de mult succesul pentru a promova problemele pe care ei le cred cele mai importante. De cele mai multe ori, prioritățile pe care ei și-ar dori să le sprijin se bat cap în cap.

De foarte multă vreme, romii sînt prezentați în extreme. Asta nu ajută la nimic. Copiii din ghetou*, cei cu care îmi petrec mai toate week-end-urile, sînt cei mai mulți din familii mixte. Sînt priviți ca romi, dar dacă ar putea, ar vrea să nu fie. Cel mai mult și-ar dori să fie copii și atît.

În ultimii douăzeci de ani, de foarte multe ori am întîlnit romi români care ascundeau că sînt romi. Am întîlnit ¬mulți români, în special în Canada, care nu își doreau să spună că sînt români. Frica vine nu de la ceea ce sîntem, ci de la ceea ce sîntem percepuți a fi.

(Valeriu Nicolae, „Sînt nepotul Getei", în *Dilema veche*, aprilie 2017)**

a. Rezumați două situații de discriminare a romilor, din cele prezentate în text.

b. Formulați în alți termeni ideea fragmentului: „Frica vine nu de la ceea ce sîntem, ci de la ceea ce sîntem percepuți a fi".

c. Ce credeți despre discriminarea minorităților de orice fel? Motivați răspunsul valorificând experiența voastră (de viață și/sau culturală).

* Valeriu Nicolae a înființat un ONG care se ocupă de copiii foarte săraci, romi și români, din Ferentari.
** Pentru autenticitatea textului, s-a păstrat grafia cu „î" specifică revistei.

Tipuri de dicționare

1. Precizați oral ce fel de informații oferă despre cuvântul „machiaj” articolele de dicționar reproduse mai jos.

a.

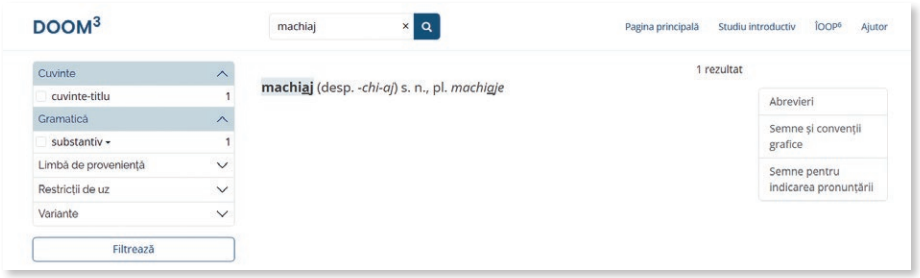

b.

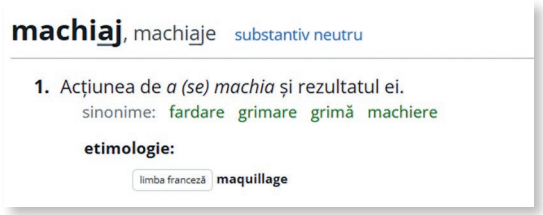

2. Grupați informațiile precizate la exercițiul anterior în categoriile lingvistice din tabel:

Categorii	DOOM 3	DEX
fonetică		
morfologie		
semantică		
etimologie		

3. Citiți reperele teoretice și explicați apoi ce tip de dicționare ați folosit la exercițiile 1 și 2.

4. Realizați aceeași comparație căutând informații în dicționare despre următoarele cuvinte: ● *corector* ● *glossy* ● *oglindă*.

5. Recitiți următorul fragment din *Iașii în carnaval* sau *Un complot în vis* de Vasile Alecsandri și rezolvați apoi exercițiile:

„Oare să fi ieșit comisariul din casă? (*Se apropie de casa lui Săbiuță și caută pe fereastă.*) Perdelile sunt trase. Nu se vede nimic. Ian să cerc a da de știre Marghioliții, după chipul obicinuit... să-i cânt pe sub ferești.

REPERE TEORETICE

Tipuri de dicționar. Un dicționar este o lucrare de dimensiuni variabile, care prezintă cuvintele unei limbi în ordine alfabetică și oferă informații diverse în funcția de categoria în care intră:

a. dicționare specializate: termeni din alte domenii decât lingvistica: dreptul, economia, literatura, medicina, muzica etc.;

b. dicționare enciclopedice, unele dintre ele și ilustrate: termeni din categoria informației fundamentale din toate domeniile;

c. dicționare lingvistice (explicative, normative, etimologice, bilingve, plurilingve, regionale, de sinonime etc.)

(ap. *Dicționar de termeni gramaticali și concepte lingvistice conexe*, coord. Gabriela Pană Dindelegan)

Limba română

(*Își acordă ghitara*.) Bre! da' frig îi! Îmi îngheață degetili pe strune... Ah, Marghioliță! cât trebuie să te iubesc, ca să fac strajă noaptea pe la mezul iernei!... numai un amor înflăcărat ca al meu poate răbda 17 graduri de frig. Haide... cum a da Dumnezău... într-un noroc!"

a. Rescrieți fragmentul în limba standard de azi.
b. Căutați în DEX originea cuvintelor subliniate. Care dintre ele nu și-a schimbat forma în timp?
c. Selectați un fragment de limbă standard și altul de limbaj colocvial.
6. Ce fel de informații vă oferă imaginea de mai jos? Grupați-le având în vedere criteriile din tabel:

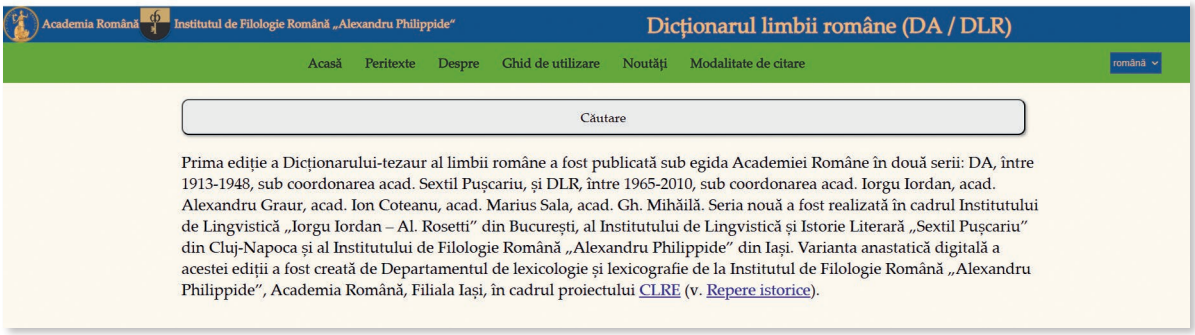

Titlul operei	
Instituții implicate în realizarea ei	
Tipul de operă	
Coordonatori	
Perioade de elaborare	

7. Intrați pe site-ul de mai sus (https://dlr1.solirom.ro/#) și tastați cuvântul „om". Comparați apoi articolul dedicat acestui substantiv cu același articol din DEX (reprodus mai jos). Care sunt diferențele la nivelul informației din fiecare dicționar?

om, oameni substantiv masculin
Ființă superioară, socială, care se caracterizează prin gândire, inteligență și limbaj articulat, iar din punct de vedere morfologic prin poziția verticală a corpului și structura piciorului adaptată la aceasta, mâinile libere și apte de a efectua mișcări fine și creierul deosebit de dezvoltat.

antonime: neom diminutive: omuleț augmentative: omoi
(https://dexonline.ro/definitie/om/sinteza)

8. Ce vă sugerează denumirea „dicționar tezaur”? Explicați ținând cont și de imaginea de mai jos.

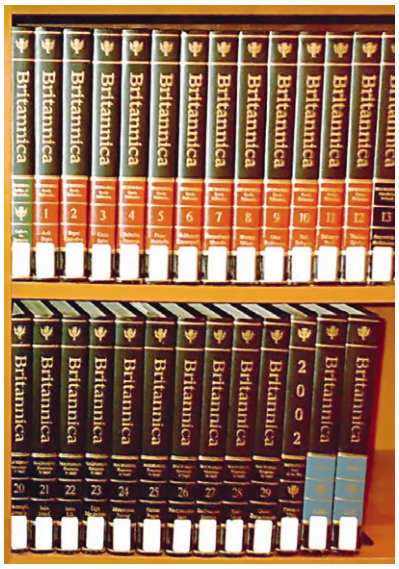

Enciclopedia britanică

9. Asociați imaginea cu unul din următoarele tipurile de dicționar: explicativ, bilingv, multilingv sau normativ.

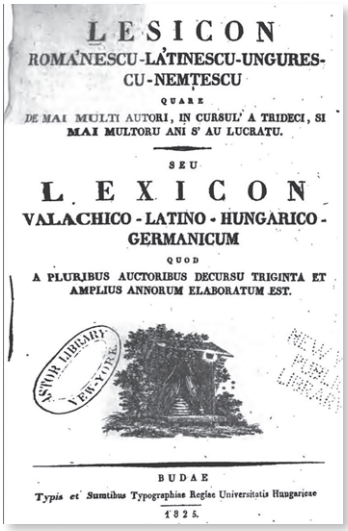
LESICON
ROMÂNESCU-LATINESCU-UNGURESCU-NEMȚESCU
QUARE
DE MAI MULTI AUTORI, IN CURSUL A TRIDECI, SI MAI MULTORU ANI S' AU LUCRATU.
SEU
LEXICON
VALACHICO-LATINO-HUNGARICO-GERMANICUM
QUOD
A PLURIBUS AUCTORIBUS DECURSU TRIGINTA ET AMPLIUS ANNORUM ELABORATUM EST.
BUDAE
Typis et Sumtibus Typographiae Regiae Universitatis Hungaricae
1825

Lexiconul de la Buda, 1825

10. Ce fel de informații despre substantivul „copil” oferă fragmentul de dicționar etimologic, reprodus mai jos?

> Cuvânt general balcanic cu origine incertă, cf. alb. *kopíl* „copil nelegitim; slugă; șmecher, viclean; lăstar dăunător; (dial. din Italia) flăcău”, *kopíle* „fată nelegitimă; servitoare; șmecheră; cui, șurub care strânge un mecanism; (dial. din Italia) tânără, fată, (dial. din Grecia) fată”, m.gr. κόπελος, κοπέλιον „flăcău, slugă, fiu nelegitim”, ngr. κοπέλι „băiat, flăcău, slugă”, m.gr., ngr. κοπέλα „fată; slujnică”, scr. *kȍpīl*, kópio, *kȍpīle* „bastard” (fem. *kȍpila*), slavon scr. și bg. *kopelŭ* „bastard”, bg. *kópele*, kópile „bastard, (dial.) băiat, flăcău de însurat, puștan, strengar, lăstar (la porumb)”, *kópălă* (dial.) „băiat”, *kopíl* (dial.) „bastard, flăcău, pușlama”, *kópilo* „lăstar la porumb”, mac. *kopile* „bastard”. (https://delr.lingv.ro/)

11. Căutați pe site-ul https://delr.lingv.ro/ informații despre originea a două cuvinte (din seriile alfabetice a-d), la alegere.

12. Cu ajutorul unui dicționar etimologic, stabiliți din ce limbi provin cuvintele subliniate din exemplele de mai jos, precum și semnificația lor:

a. „În general, *Țal* are numai singular; la ocaziuni de-mbulzeală însă (ca, de ex., sărbători naționale, vreo înmormântare de lux, ori vreo manifestațiune politică), în localurile mari, așezate la vad bun, trebuiesc și trei *Țali*.” (I.L. Caragiale, *Țal!...*)

b. „ — Baremi să fiu aici și eu [...]” (Liviu Rebreanu, *Ion*)

c. „Leiba Zibal este *goi*... pentru că Leiba Zibal a aprins o făclie lui Christos!” (I.L. Caragiale, *O făclie de Paște*)

Pieter Bruegel cel Bătrân, *Turnul Babel*, 1563

Limba română

DICTIONAR CULTURAL

Împrumuturile lingvistice reflectă contactele istorice și culturale dintre popoare. Harta de mai jos arată o situație a etniilor din România anului 2011. De-a lungul istoriei, românii au conviețuit cu alte populații și au împrumutat de la acestea numeroase cuvinte. Literatura română, la rândul ei, înregistrează uneori cuvinte ale unor minorități. Spre exemplu, scriitorii din Transilvania apelează la maghiarisme sau germanisme, grație contactelor lingvistice cu aceste grupuri etnice.

d. „— Judecătorul e foarte supărat... Ai intrat în belea mare cu dânsul...” (Liviu Rebreanu, *Ion*)

e. „Ce răcnete, ce furii sparte-n cioburi,/ Ce șmirghel dat într-un târziu pe loburi...” (Leonid Dimov, *Basorelieful*)

f. „Iară răspunderea lui Vérmesy mergea foarte departe, căci el era prieten cu judecătorii, din care unul avea și el o turmă sub paza lui Lică, și avea mare trecere la dl fișpan [...]” (Ioan Slavici, *Moara cu noroc*)

g. *Fata de birău* este o comedie scrisă de Ioan Slavici.

h. „Idealul tău, dragă, este să fii apreciat de domnul solgăbirău.” (Liviu Rebreanu, *Ion*)

i. „Apucând calicul la avere, se purta fudul [...].” (Silviu Angelescu, *Calpuzanii*)

j. „erai tare mișto și foarte simpatică” (Mircea Cărtărescu, *Odată, vreodată...*)

k. Treburile merg anapoda.

l. Mi-a plăcut ideea lui: e cu adevărat nostimă.

m. Nu s-au mai dus la ștrand, cum au vrut.

n. „Gostului nechemat îi e locul după ușă.” (Dimitrie Țichindeal)

o. Care să fie țara lui de baștină?

p. I-a plăcut ciulamaua de ieri.

q. Și el duce o viață de lux, ca un belfer adevărat.

13. Exprimați-vă opinia despre importanța cunoașterii istoriei cuvintelor, valorificând informații din cele obținute la exercițiile anterioare, într-un text de 100-150 de cuvinte.

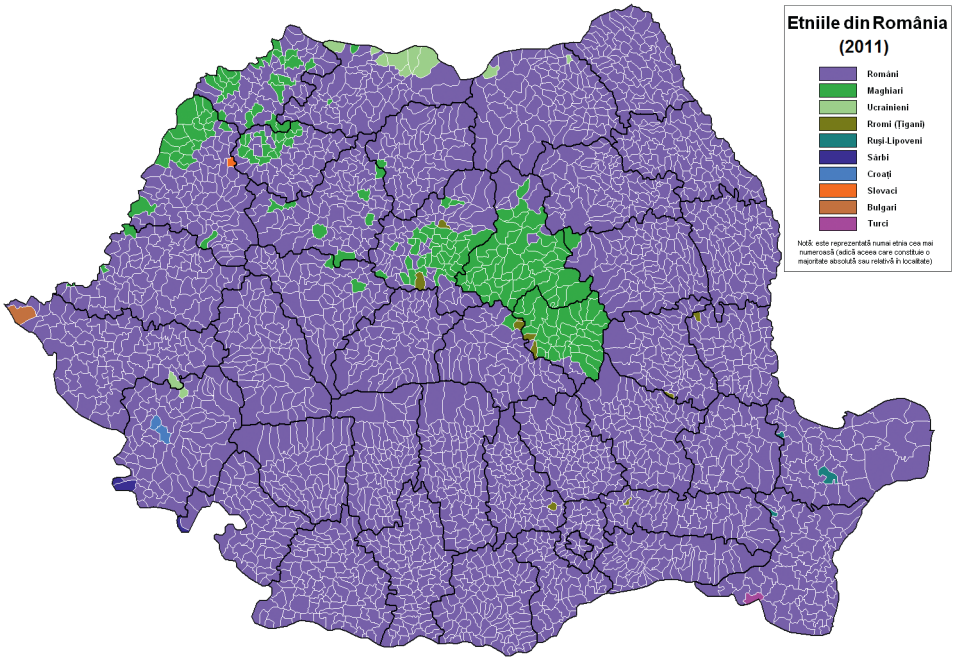

Evaluare

Citiți fiecare dintre textele de mai jos pentru a răspunde la cerințele formulate.

A.

De ce creștea copilul, d-aceea se făcea mai isteț și mai îndrăzneț. Îl deteră pe la școli și filosofi, și toate învățăturile pe care alți copii le învăța într-un an, el le învăța într-o lună, astfel încât împăratul murea și învia de bucurie. Toată împărăția se fălea că o să aibă un împărat înțelept și procopsit ca Solomon împărat.

De la o vreme încoace însă, nu știu ce avea, că era tot galeș, trist și dus pe gânduri. Iar când fuse într-o zi, tocmai când copilul împlinea cincisprezece ani și împăratul se afla la masă cu toți boierii și slujbașii împărăției și se chefuiau, se sculă Făt-Frumos și zise:

— Tată, a venit vremea să-mi dai ceea ce mi-ai făgăduit la naștere.

Auzind aceasta, împăratul s-a întristat foarte și i-a zis:

— Dar bine, fiule, de unde pot eu să-ți dau un astfel de lucru nemaiauzit? Și dacă ți-am făgăduit atunci, a fost numai ca să te împac.

— Dacă tu, tată, nu poți să-mi dai, apoi sunt nevoit să cutreier toată lumea până voi găsi făgăduința pentru care m-am născut.

Atunci toți boierii și împăratul deteră în genunchi, cu rugăciune să nu părăsească împărăția; fiindcă, ziceau boierii:

— Tatăl tău de aci înainte e bătrân, și o să te rădicăm pe tine în scaun, și avem să-ți aducem cea mai frumoasă împărătească de sub soare de soție.

Dar n-a fost putință să-l întoarcă din hotărârea sa, rămâind statornic ca o piatră în vorbele lui; iar tată-său, dacă văzu și văzu, îi dete voie și puse la cale să-i gătească de drum merinde și tot ce-i trebuia.

(*Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*)

B.

Din bulgării[1] vin care cu vinete și verze.
Se-afundă-n zări, departe, un unghi obtuz de berze.

Am întâlnit o fată cu tufănele-n brațe.
Un vânător la iazuri a tras cu pușca-n rațe.

Aud prin porumbiște chelălăind ogarul.
Lovește rar și ritmic butoiul gol, dogarul.[2]

Azi n-a lăsat poștașul ziarele din târg[3];
Dar mere poleite ca-n basme dau în pârg.

Pesemne-n coșul nopții vrea soarele să cadă;
Au început de-o vreme și zilele să scadă.

La lampă, și când ziua cu totul s-o umbri,
Voi reciti „Pasteluri" de V. Alecsandri.

(Ion Pillat, *Septemvrie*, vol. *Trecutul viu*)

[1] *Bulgărie, s.f.* – grădină sau teren cultivat cu zarzavat.
[2] *Dogar, s.m.* – meșteșugar care confecționează doage sau vase din doage (bucățile de lemn ale butoiului).
[3] *Târg, s.n.* – (în context) așezare orășenească mai mică.

1. Precizați tema fiecărui text și câte două motive literare. **0,5 p.**

2. Exemplificați două aspecte diferite ale celor două texte, având în vedere genul literar căruia îi aparțin. **1 p.**

3. În ce formă apare fabulosul în textul A? Explicați într-un enunț. **0,5 p.**

4. Într-o prezentare de 50-100 de cuvinte, asociați textul B cu un alt text literar studiat la clasă sau citit de voi, având în vedere o asemănare și o deosebire (la nivelul temelor și motivelor). **1,5 p.**

5. Transcrieți din textul A două forme sau construcții diferite de limba literare; precizați, apoi, variantele literare corespunzătoare. **0,5 p.**

6. Prezentați două norme ale limbii literare din prima strofă a textului B. **1 p.**

7. Exprimați-vă opinia într-un text de cel puțin 150 de cuvinte despre asemănarea sau deosebirea dintre cele două texte în privința reprezentării realității (valori și viziune). **2 p.**

Calitatea exprimării. **2 p.**

Timp de lucru: 50 de minute.

Se acordă un punct din oficiu.

Evaluare

Barem de evaluare și notare

Itemul 1 0,50 puncte	Identificare adecvată a temei: 0,20 puncte	Identificare adecvată a celor două motive: 0,15 + 1,15 puncte	
Itemul 2 1 punct	Precizare adecvată a celor două aspecte diferite: 0,25 + 0,25 puncte	Exemplificare adecvată a celor două aspecte diferite: 0,25 + 0,25 puncte	
Itemul 3 0,50 puncte	Explicare adecvată (supranatural, valorificarea textului): 0,35 puncte	Explicare parțial adecvată: 0,15 puncte	
Itemul 4 1,50 puncte	Precizare adecvată a unei asemănări: 0,50 puncte/ Precizare parțial adecvată a unei asemănări: 0,25 puncte	Precizare adecvată a unei deosebiri: 0,50 puncte/ Precizare parțial adecvată a unei deosebiri: 0,25 puncte	
Itemul 5 0,50 puncte	Transcriere corectă a două forme sau construcții diferite de limba literară: 0,15 + 0,10 puncte	Precizare corectă a variantelor literare corespunzătoare: 0,15 + 0,10 puncte	
Itemul 6 1 punct	Precizare adecvată a două norme literare: 0,25 + 0,25 puncte	Exemplificare adecvată a celor două norme literare: 0,25+ 0,25 puncte	
Itemul 7 2 puncte	Formularea adecvată a unei opinii despre asemănarea/ deosebirea dintre cele două texte: 0,50 puncte	Dezvoltarea adecvată a opiniei prin valorificarea celor două texte: 0,50 + 0,50 puncte	Formularea unei concluzii adecvate: 0,50 puncte
Calitatea exprimării 2 puncte	Utilizarea limbii literare: 1 punct	Ortografie: 0,50 puncte	Punctuație: 0,50 puncte

Unitatea 2

Începuturile scrisului în limba română (secolele XVI-XVII)

LITERATURĂ

Contextul socioistoric în secolele XVI-XVII. Primele instituții ale scrisului, circulația manuscriselor, a tipăriturilor și a traducerilor

- *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung*
- Varlaam, *Carte românească de învățătură*
- *Cartea Ecleziastului* (din *Biblia de la București)*
- *Alixăndria* (romanul popular)
- Text auxiliar: *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*

Reprezentări ale lumii și ale omului în texte diverse ale perioadei

- Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei* (cronica)
- Miron Costin, *Viiața lumii*

Imaginar medieval și ecouri ale Renașterii și ale umanismului în cultura română

- François Rabelais, *Gargantua și Pantagruel*
- William Shakespeare, *Hamlet, prinț al Danemarcei*

LIMBA ROMÂNĂ

Originea și evoluția limbii române

Arhaisme și neologisme

Trecerea de la alfabetul chirilic la alfabetul latin

Ediția de text vechi

EVALUARE

Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung

Soliman Magnificul, portret atribuit unui discipol al lui Tizian, cca 1530

Un boier din Câmpulung pe nume Neacșu îi scrie, în 1521, o scrisoare lui Johannes Benkner, pe atunci jude (primar) al Brașovului, important oraș transilvănean. Documentul (confidențial) vorbește despre mișcările corăbiilor turcești pe Dunăre, precum și despre incursiunile lui Mahamed-beg în Țara Românească. Păstrată astăzi în Arhivele Naționale din Brașov, scrisoarea lui Neacșu ne dezvăluie frământările unui om, tulburat de acțiunile politice ale Imperiului Otoman. Redactată în limba română, dar cu alfabet chirilic, scrisoarea vorbește, de fapt, despre situațiile neașteptate care stârnesc frica oamenilor. Cititorul de astăzi are acces la o voce din interiorul perioadei medievale. Acesta ar putea înțelege, astfel, contextele politice care provoacă nenumărate tulburări. Scrisoarea este, în plus, și o mărturie a felului cum se scria în limba română cu câteva secole în urmă.

Mudromu i plemenitomu i čistitomu i Bogom darovannomu župan Hanăș Begner ot Brașov, mnogo zdravie ot Neacșul ot Dlŭgopole.[1]

I pak (= și iar) dau știre domnietale *za* (= despre) lucrul turcilor, cum am auzit eu că împăratul au ieșit den Sofiia, și aimintrea nu e. Și se-au dus în sus pre Dunăre. *I pak* să știi domniia-ta că au venit un om de la Nicopoe, de mie mi-au spus că au văzut cu ochii lui că au trecut ceale corabii ce știi și domniia-ta pre Dunăre în sus. *I pak* să știi că bagă den toate orașele câte 50 de oamini să fie în ajutor în corabii. *I pak* să știi cumu se-au prins nește meșteri den Țarigrad cum vor treace aceale corabii la locul cela strimtul, ce știi și domniia-ta. *I pak* spui domnietale de lucrul lu Mahamet-beg, cum am auzit de boiari ce sunt megiiași și de genere-miu Negre, cumu i-au dat împăratul slobozie lu Mahamet-beg pre io-i va fi voia, pren Țeara Rumânească, iară el să treacă. *I pak* să știi domniia-ta că are frică mare și Băsărab de acel lotru de Mahamet-beg, mai vârtos de domniele-voastre. *I pak* spui domnietale, ca mai marele miu, de ce am înțeles și eu. Eu spui domnietale, iară domniia ta ești înțelept și aceaste cuvinte să ții domniia-ta la tine, să nu știe oamini mulți, și domniele-voastre să vă păziți cum știți mai bine. *I Bogŭ te veselit, aminŭ!*[2]

Mudromu i čistitomu i Bogom darovannomu župan Hanăl Begner ot Brașov.[3]

Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung către Johannes Benkner, 1521

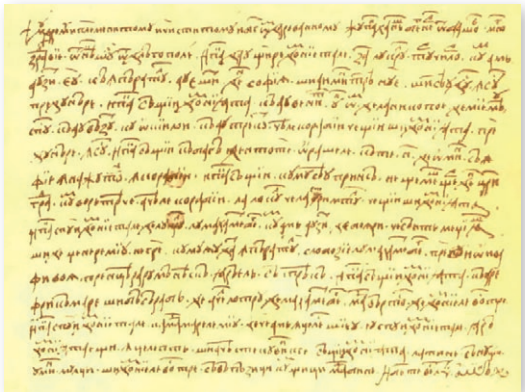

[1] *Înțeleptului și nobilului și cinstitului și de Dumnezeu dăruitului jupan Hanăș Begner din Brașov multă sănătate de la Neacșul din Câmpulung.* (sl.)
[2] *Și Dumnezeu să te veselească, amin.* (sl.)
[3] *Înțeleptului și cinstitului și de Dumnezeu dăruitului jupan Hanăș Begner din Brașov.* (sl.)

ÎNȚELEGERE

1. Indicați formele corecte, conforme cu normele actuale, ale cuvintelor subliniate în text.

2. Precizați următoarele particularități, specifice unei scrisori:

a. emițătorul;

b. destinatarul;

c. formulele de adresare.

3. Menționați numele a trei orașe, despre care vorbește Neacșu.

4. Explicați atitudinea lui Neacșu față de Johannes Benkner, destinatarul scrisorii.

5. Prezentați o trăsătură a lui Neacșu, așa cum apare ea în text.

ANALIZĂ

1. Care credeți că este scopul scrisorii?

2. Menționați în ce contexte apelați la formulele de adresare de mai jos, care se pot întâlni și în corespondența electronică (email)?

Dragă Marius,

Bună!

Stimate domnule profesor,

Hei!

Bună ziua!

Salut!

Bun-găsit!

3. Motivați faptul că textul reprezintă o scrisoare oficială.

4. Explicați prezența formulelor și a frazelor în limba slavonă.

5. În ce constă confidențialitatea documentului?

6. De unde își procură Neacșu informațiile despre operațiunile militare ale turcilor?

7. Știrea lui Neacșu este destinată unui singur om (judelui Johannes Benkner). De ce afirmă el: „să nu știe oamini mulți”?

a. invazia militară ar fi stârnit panică în rândul maselor;

b. oamenii nu trebuie informați în legătură cu problemele militare;

c. oamenii de atunci nu știau să citească în românește.

8. Ce rol are Mahamed-beg în Țara Românească, potrivit lui Neacșu.

INTERPRETARE

1. Realizați o comparație cu limba română actuală. Cât de mare vi se pare distanța dintre limbajul scrisorii și acela al comunicării noastre? Motivați răspunsul.

2. Ce aflăm din scrisoare despre lumea medievală a anului 1521?

a. se caracterizează prin instabilitate (politică, socială);

b. oamenii se tem de războaie;

c. liderii politici („Băsărab”) sunt îngroziți de invaziile turcești.

3. Rescrieți scrisoarea sub forma unei scurte știri. Ce modificări apar?

Literatură

AUTOR

Varlaam (cca 1580-1657), cărturar și cleric ortodox, mitropolit al Moldovei. Cunoscător al limbilor slavă, greacă și latină, Varlaam are un rol important în peisajul cultural din Moldova secolului al XVII-lea. Om de cultură aleasă, apreciat și de domnitorul Vasile Lupu, Varlaam își scrie *Cartea românească de învățătură* într-o limbă română expresivă și accesibilă unui public mai larg.

Cartea românească de învățătură a lui Varlaam, 1643

Varlaam

Carte românească de învățătură

Prin intermediul predicii, o cuvântare rostită de preot în biserică, omul secolului al XVII-lea are ocazia să își privească lumea lăuntrică și să mediteze mai mult la relația cu semenii, precum și la rostul său pe scena lumii. Fragmentul de mai jos face parte dintr-o predică a lui Varlaam: *Pentru lumina sufletului și trupului ce o întunecă lăcomia și alte gânduri de păcate.*

Când petreace omul în fum, atunci lăcrămadză ochii și de iuțimea fumului doru-l ochii și orbăsc. Iară deaca iase la văzduh curat și la vreame cu senin de să primblă pre lângă izvoară de ape curătoare, atunce sâmtu mai veaseli ochii și mai curați și sănătate dobândesc din văzduh curat. Așea și noi, fraților, deaca întrăm în fumul păcatelor lumiei aceștiia, întru mâncări fără vreame și în beții, în lăcomiia avuției aurului și argintului satelor și a vecinilor și într-alte pohte de păcate, atunce și noaă foarte lăcrămadză ochii sufletului nostru și de iuțimea acelui fum înșelătoriu, dureare și orbie foarte cumplită rabdă ochii noștri. Că a nimică altă nu să asamănă isprăvile noastre într-această lume, numai fumului. Și nu numai isprăvile noastre, ce și dzilele și aii și viața noastră, toate ca un fum trec. Și cine va petreace într-aceaste fumuroase și înșelătoare lucruri, aceluia-i iaste mentea întunecată cu întunearecul păcatelor și pohtelor trupului.

ÎNȚELEGERE

1. Ce sens are verbul „petreace” („petrece”) din fragment?
2. Selectați, la alegere, o structură neobișnuită și explicați alegerea făcută.
3. Care este tema textului?
4. Cui se adresează autorul?
a. cititorilor din epoca sa (știutori de carte);
b. cititorilor din viitor;
c. enoriașilor din biserică;
d. oamenilor religioși.
5. Motivați opțiunea autorului pentru persoana I plural.

ANALIZĂ

6. Comentați metafora fumului, așa cum apare în text.
7. Analizați ideea trecerii timpului. În ce scrieri mai apare ea?
8. Ce semnificație poate avea secvența: „ochii sufletului nostru”?
9. Autorul condamnă orbirea omului, incapabil să mai distingă binele de rău. Analizați, cu referire la fragment, această viziune.
10. Comentați antiteza dintre fum și văzduhul curat.

INTERPRETARE

11. În ce măsură lumea este privită de către Varlaam ca un spațiu al posibilelor pericole?
12. Urmăriți și alte semnificații ale fumului, având în vedere atât fragmentul citit, cât și următoarele idei:

„**FUM**: Fumul rugului de sacrificiu sau fumul de tămâie este un agent de legătură dintre pământ și cer, un omagiu adus divinității. Este, în același timp, un agent purificator, conținând în sine potențele focului care l-a generat. Fumigațiile de tot felul sunt nelipsite din riturile de purificare la toate popoarele lumii. Alungă spiritele rele; această credință e reflectată în zicala românească «fuge ca dracul de tămâie». Fumul înecăcios e considerat, la români, o invenție a diavolului: «Dumnezeu când a făcut focul, diavolul de ciudă a stârnit un vânt și a început a arunca la frunze și la gunoi și îndată s-a făcut fum» (E.N. Voronca). Este și simbolul deșertăciunii lumești și a celor trecătoare (*Isaia*, 51, 6). La înscăunarea unui papă se aprinde în fața lui tămâie ori o chită de paie, iar un cardinal, arătând spre fum, exclamă: Sic transit gloria mundi (= așa trece mărirea lumii).” (Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*)

13. Comparați, din punctul de vedere al ideii centrale, secvența din predica lui Varlaam cu următorul fragment:

„Ceea ce ne face diferiți și conferă demnitate vieții umane este existența noastră ca agenți morali, capacitatea noastră de a ne poziționa în afara propriilor dorințe și înclinații, capacitatea de a ne înfrâna de la ceva ce putem face, pentru că respectiva acțiune a noastră i-ar putea vătăma pe alții, este experiența însăși a alegerii, deopotrivă ca provocare și ca splendoare a condiției umane. Nu suntem insecte, mâzgă, humă, o undă în fluxul cosmic de date. Poate că suntem țărână din țărână, dar

DICȚIONAR CULTURAL

Cartea românească de învățătură este o scriere a lui Varlaam din 1643. Cartea a fost redactată în limba română. Deși limba slavonă a fost considerată limba de cultură în perioada veche, Varlaam, pe urmele diaconului Coresi, a căutat să ajungă la un număr mare de oameni prin intermediul limbii române. *Cartea românească de învățătură* a lui Varlaam a fost numită și *Cazanie*. În slavonă, termenul desemnează o lucrare conținând predici și comentarii la învățăturile lui Iisus (cuprinse în cele patru evanghelii biblice). Varlaam s-a remarcat prin talentul de scriitor, prin felul său original și expresiv de a povesti viețile unor sfinți.

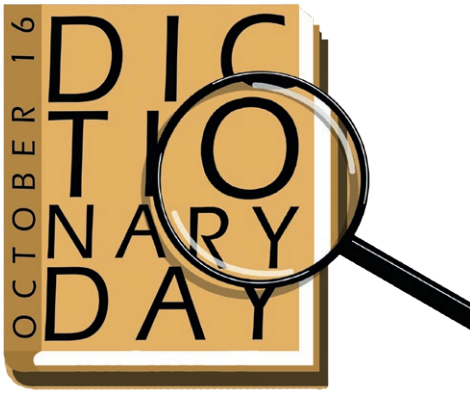

în noi sălășluiește, spune Biblia, suflarea lui Dumnezeu. Tânjim spre nemurire. Suntem făpturi morale." (Jonathan Sacks, *Moralitatea. Cum e slujit binele comun în vremuri tulburi*, trad. rom. Dragan Stoianovici)

14. Comentați viziunea despre lume din tabloul de mai jos al lui Pieter Bruegel cel Bătrân, având în vedere și o idee din predica lui Varlaam. Puteți să vă gândiți la următoarele aspecte:

a. critica orbirii morale;

b. urmarea unor conducători nepricepuți;

c. meditația asupra vulnerabilității umane.

Pieter Bruegel cel Bătrân, *Parabola orbilor*, 1568

Cartea Ecleziastului
(din *Biblia de la București*)

● „Deșărtarea deșărtărilor, zise Eclisiastul, deșărtarea deșărtărilor, toate-s deșărtare! Care e prisosirea omului, în toată truda lui care trudește supt soare? Neam mearge și neam vine, și pământul în veac stă. Și răsare soarele, și apune soarele, și la locul lui trage el răsărind, iase cătră austru și încungiură cătră crivăț.”

● „Mai bună e înțelepciunea decât unealtele războiului, și, păcătuind unul, va piarde bunătate multă.”

● „Cuvintele gurii înțeleapte iaste har, și buzele celui fără minte îl vor prăpădi pre dânsul.”

(*Eclisiastul*, fragmente, în *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură*)

ANALIZĂ

1. Apărută în epoca lui Șerban Cantacuzino, în 1688, Biblia de la București reprezintă o traducere integrală a Vechiului și Noului Testament. Ce forme de limbă veche ați întâlnit în fragmentele citite?

2. Găsiți două sinonime potrivite pentru termenul *deșărtare (deșertăciune)*.

3. Motivați dacă transpunerea de mai jos în limba actuală, realizată cu un motor de inteligență artificială, este adecvată sau nu:

„Deșertăciune peste deșertăciune, spune Ecleziastul, totul este deșertăciune! Ce câștig are omul din toată munca lui, cu care se trudește sub soare?”

DICȚIONAR CULTURAL

Carte de înțelepciune atribuită, prin tradiție, regelui Solomon, *Ecleziastul* (gr. *Ekklēsiastēs*, ebr. *Qoheleth*) face parte din Vechiul Testament. Cuprinde proverbe și sfaturi morale despre sensul vieții și limitele condiției umane, despre existența tragică a omului. A influențat filozofia și artele de mai târziu. Motivul *vanitas*, de exemplu, adică al deșertăciunii, a fost valorificat în pictura barocului european, un stil artistic (pictural, arhitectural și literar) care manifesta interes pentru măreție, gravitate și o ornamentație exuberantă.

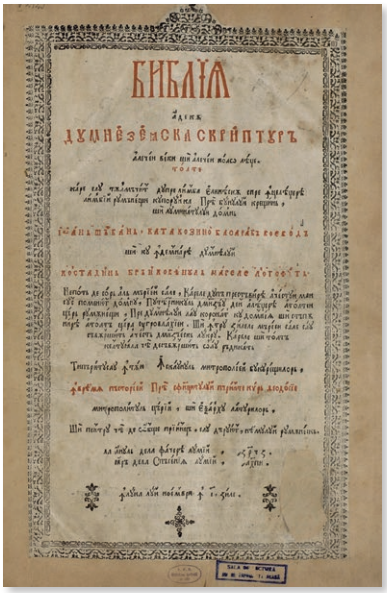
БИБЛІЯ
ДХОВНЄЗЄЧЕСКА СКРІПТЎРЪ

Prima pagină a *Bibliei de la București*, prima traducere integrală a textului biblic în limba română (1688)

Literatură

4. Căutați traducerea în limba latină a secvenței: „deșărtarea deșărtărilor, toate-s deșărtare”.

5. Comentați următoarea secvență: „Neam merge și neam vine, și pământul în veac stă”.

6. Stabiliți o conexiune între primul proverb din *Ecleziast* și basmul *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*.

7. Asociați primul fragment biblic cu tabloul lui Guercino de la pagina 33.

8. Ce legătură există între citatele alăturate?

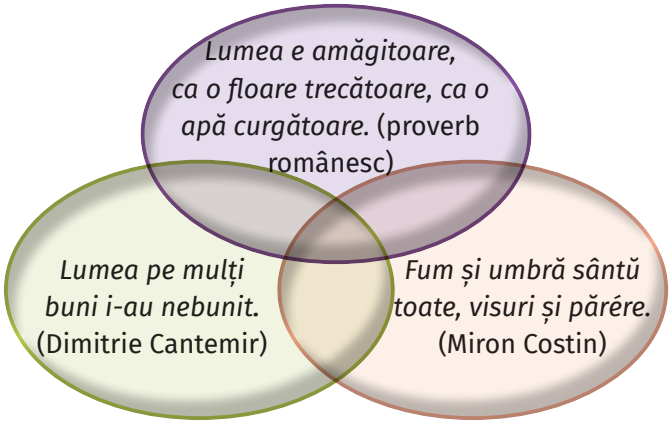

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE

Contextul socioistoric în secolele XVI-XVII. Primele instituții ale scrisului, circulația manuscriselor, a tipăriturilor și a traducerilor

Vechile acte și documente păstrate luminează anumite aspecte de viață politică și socială din perioada medievală. Aflăm cum era orânduită lumea, cu mentalități, comportamente, ierarhii și figuri umane (boieri, preoți, negustori și țărani). Păstrate astăzi în arhive sau în format digital, aceste pagini de istorie medievală reprezintă, asemenea inscripțiilor din biserici sau mănăstiri, surse pentru a înțelege cum funcționau societățile mai îndepărtate de noi.

Primele scrieri în limba română pe care le cunoaștem datează din secolul al XVI-lea: scrisori, acte diplomatice, traduceri ale unor cărți religioase sau laice. În secolul următor, al XVII-lea, vor apărea și primele istorii ale țărilor române. Redactate în limba română, aceste texte păstrate ne dezvăluie profilul limbii române din acele timpuri.

Scrierile românești aparțin unor știutori de carte, boieri sau oameni ai bisericii. Un țăran nu poate citi nici scrisori, nici texte religioase. Mulți dintre acești oameni fără carte, care formează o mare pătură socială, sunt condamnați (precum șerbii, dependenți de stăpânii feudali) la munci aspre. Cuvântul scris le este străin. Biserica, în schimb, care suplinește școala, rămâne o sursă de conexiune cu învățăturile creștine. Preoții predică, pe cale orală, morala religioasă și le vorbesc enoriașilor despre judecata divină și chinurile infernului, despre păcat și mântuire, despre grijile sufletești. Artiștii („zugravii”) înfățișează nu numai figuri exemplare (sfinți), ci și demoni înfricoșători.

În linii mari, în aceste două secole, numeroși oameni duc o viață grea, trebuind să îndure multe suferințe. Traiul precar, bolile sau abuzurile de tot felul din partea celor puternici sunt specifice lumii medievale românești.

Societatea din această perioadă este ierarhizată. La vârf, deasupra boierilor de rang înalt, se află domnul. Acesta caută să-și păstreze pentru o vreme mai lungă tronul, depinzând, în destule situații, de politica unui imperiu important: Imperiul Otoman. Scrierile istoricilor moldoveni și munteni din Evul Mediu (redactate în secolul al XVII-lea) dezvăluie succesiunea unor domni, date și evenimente politice, intrigi și chiar scene de viață privată. Mai mult, domnitorul aspiră și el la statutul de erou nemuritor. Dorește ca numele să-i fie celebrat și după dispariție: își angajează istorici de curte, care-i fixează isprăvile în cărți, ridică mănăstiri în care se află portretele lor și ale familiilor. Însuși Ștefan cel Mare, domnitorul Moldovei, a avut cronicari care scriau în slavonă și a ridicat numeroase mănăstiri. Figura domnitorului putea fi celebrată prin mijlocirea artei. Liderii medievali aspirau, așadar, la perpetuarea memoriei lor.

Primele instituții ale scrisului. Știutori de carte sunt foarte puțini în perioada medievală. Preoții, diecii din cancelariile domnești sau boierii cu studii sunt mai curând excepții de la regulă. Li se adaugă unii negustori sau târgoveți. Cititul propriu-zis se desfășoară mai ales

în biserici și mănăstiri. Pe această cale, ascultătorii au acces la cuvântul evangheliilor. Multă vreme, însă, slujbele religioase s-au ținut în limba slavonă. În opoziție cu limba română, privită ca o limbă a poporului, vorbită, slavona a fost considerată limbă de cultură (precum latina, în Occident). Treptat, limba română devine și ea o limbă a scrisului, impunându-se în spațiul bisericesc și apoi în acela laic. Astfel, mult mai mulți oameni au acces la tâlcul cuvintelor lui Iisus.

Discursul istoric. Scrisul va căpăta și alte funcții. În sec. al XVII-lea, când scriu primii istorici în limba română, scrisul devine o îndeletnicire privată. Boieri luminați (precum Grigore Ureche sau Miron Costin, în Moldova) scriu din datorie patriotică, nu la comanda vreunui domnitor, cu scopul de a lăsa posterității istoria, pentru a înțelege mai bine cine sunt ei cu adevărat. Există, în această etapă a scrisului, diverse moduri de a consemna trecutul, fie dintr-o perspectivă profesionistă, a respectului pentru adevăr, fie, cum se întâmplă în Muntenia, dintr-o tentație părtinitoare: cronicile muntene sunt, spre deosebire de cele ale moldovenilor, atașate unor anumite partide boierești. Funcția principală a **discursului istoric** medieval în țările române este aceea de a păstra vii fapte și evenimente de pe scena mare a politicii.

Instituțiile scrisului (cancelarii domnești, mănăstiri sau, mai târziu, instituții de învățământ) sunt susținute de cărturari laici sau religioși, de știutori de carte.

Circulația manuscriselor

Manuscrisul este un text scris de mână (în limba latină: *manus* – „mână”, *scriptus* – „scris”). Până la inventarea tiparului, oamenii transcriau textele de mână pentru a ajunge la câțiva cititori. Operațiunea necesita timp și efort. Tiparul va schimba această practică. Atât în Evul Mediu occidental, cât și în cel românesc, copiștii copiau de mână scrierile. Cu răbdare, într-un ritm lent, aceștia copiau fie texte laice, fie texte de cult. Biblia, de exemplu, se bucură de un statut privilegiat, fiind privită ca o carte de căpătâi. Multe dintre aceste lucrări copiate de mână s-au pierdut, iar pierderea cărților coincide cu pierderea memoriei. Nu toate cărțile au fost scrise pe hârtie. Popoarele mai vechi apelau și la alte suporturi (papirusul, de exemplu, folosit în vechiul Egipt). În Evul Mediu occidental cele mai multe manuscrise se copiază în mănăstiri, unele lucrări fiind adevărate opere de artă, atent decorate și frumos caligrafiate.

Tiparul și tipăriturile

Cărțile nu sunt la îndemâna oricui în perioada medievală. Manuscrisele au o circulație restrânsă. Spațiile care conservă astfel de texte sunt, de exemplu, mănăstirile. O invenție revoluționară va schimba lumea scrisului: inventarea tiparului cu caractere mobile, o unealtă mai rapidă de difuzare a cărții. Invenția lui **Johannes Gutenberg** a dus la răspândirea cunoștințelor din toate domeniile. Deși mai accesibile, cărțile tipărite sunt totuși scumpe și greu de procurat. Prioritate au cărțile religioase, care alcătuiesc primele traduceri în limba română. Mașinăriile de tipărit au avut succes întâi în Transilvania, spațiu multietnic marcat de apariția Reformei protestante. Cărți de cult luterane sau calvine, între altele, văd lumina tiparului în această perioadă. Un diacon și maestru tipograf din Țara Românească va tipări numeroase texte cu caracter religios, cele mai multe fiind traduceri. Numele lui este **Coresi** (1510-1583). O traducere a celor patru evanghelii din Noul Testament este *Tetraevanghelul* (1561). Coresi, care tipărește atât în slavonă, cât și în română, își desfășoară activitatea întâi la Târgoviște, apoi la Brașov.

Traducerile

Începuturile culturii scrise din spațiul românesc sunt legate și de traduceri. Se traduc atât cărți religioase, cât și cărți laice (de exemplu, cărțile populare). Multe cărți religioase au ieșit din tipografia diaconului Coresi, un cărturar important al vremii căruia i se datorează câteva dintre primele cărți tipărite în limba română. Se traduc texte din limba slavonă, dar și din alte limbi (polonă, rusă, greacă). Unii boieri din secolul al XVII-lea (precum Miron Costin sau Nicolae Milescu) se remarcă și prin activitatea de traducători. Ei înșiși citeau în alte limbi și aveau ca surse de documentare operele unor istorici străini. În 1688, prin grija lui Șerban Cantacuzino, apare, la București, traducerea integrală a Bibliei.

DICȚIONAR CULTURAL

Figura lui Alexandru cel Mare a fost imortalizată atât în vremea sa, cât și mai târziu. Artele, operele cu caracter istoric, apoi filmele și jocurile video au explorat mitul eroului cuceritor. De o largă difuzare s-a bucurat romanul despre viața și faptele lui Alexandru cel Mare, *Alexandria*, scriere apărută în Antichitate (în secolele III sau II î.H., în Egipt, în limba greacă). Celebrul conducător macedonean a fost transformat într-un erou de poveste în această carte populară de mare interes. Cartea a străbătut Orientul și Occidentul, fiind tradusă în numeroase limbi. A suferit, desigur, modificări, existând, de la un copist la altul, mai multe variante. În spațiul românesc, *Alexandria* a circulat în mai multe manuscrise, fiind citită atât de păturile cultivate, cât și de oamenii cu puțină știință de carte. Romanul este educativ și moralizator, autorul anonim împletind istoria cu fantezia.

Scara raiului, detaliu din exteriorul mănăstirii Sucevița, 1585

Alixăndria

Romanul lui Alexandru, manuscris provenind din Armenia, 1538-1544

Δ Alexandru scrise carte la mumă-sa Olimbiiada și la dascalul său Aristotel, filosof la Machidonie: „Scriș eu, Alexandru Machidon și împărat prespe toți împărații, la maica me Olimbiiada și la dascalul meu Aristotel: sănătate și viiață trimeț domnevoastre. Δ

Și să mă iertați, căce n-am putut trimete carte la voi până acmu, că sâmt 5 ani de când am ieșit din lume mirului[1] și am întrat la pustie.

Și am trecut munți nalți și câmpi și codri și ape mari.

Și cu oameni sălbateci bătutu-m-am.

Și mers-am la oameni cât cotul.

[...]

Și am mers și până la raiu, și văzuiu pre poarta raiulu[i] herovimi[2] și serafimi[3] de foc.

Și acolo ieșiră 2 angheli[4] și mă certară să nu mai merg nainte, că voiu peri."

[1] *Lumea mirului* – lumea oamenilor.
[2] *Heruvim*, s.m. – înger care urmează ierarhic după arhangheli.
[3] *Serafim*, s.m. – înger de rang înalt, situat între arhangheli și heruvimi.
[4] *Anghel*, s.m. – înger.

ÎNȚELEGERE

1. Indicați sensul din text al termenilor *carte* și *dascăl*.

2. Selectați două structuri sintactice învechite.

3. În ce măsură fragmentul conține elemente de suspans?

4. Motivați rolul structurii „împărat prespe toți împărații”.

5. Rescrieți prima secvență, marcată în text prin semnul Δ, în limba română actuală. Ce modificări ați operat?

ANALIZĂ

6. Cum credeți că a fost receptat fragmentul în epocă?

7. Scrieți o scurtă caracterizare a lui Alexandru, evidențiind spiritul său aventurier.

8. Comparați secvența marcată cu semnul Δ cu următoarea, preluată dintr-un manuscris de secol XVIII. Ce diferențe apar?

„Alexandru scrise carte la mumă-sa Olimpiiada la Machedoniia și la dascalul lui, Aristotel:

«Eu, Alexandru, împărat preste toți împărații, scriiu la muma mea Olimpiiada și la dascalul mieu Aristotel. Sănătate și viiață trimiț dumnélorvoastre»”.

9. De ce textul dat se îndepărtează de discursul istoric propriu-zis? Comparați răspunsul vostru cu următorul răspuns, generat de un motor IA:

„Fragmentul se îndepărtează de discursul istoric propriu-zis pentru că nu își propune să redea realitatea, ci să construiască o **narațiune legendară și simbolică**.

În primul rând, apare amestecul de **fapte reale cu elemente fantastice**. Personajele (Alexandru, Olimpiada, Aristotel) sunt istorice, dar întâmplările nu mai respectă realitatea: întâlnirea cu «oameni cât cotul», călătoria până la porțile raiului sau apariția îngerilor țin de imaginarul medieval, nu de istorie. Asta arată că textul urmărește mai degrabă să impresioneze decât să informeze.

În al doilea rând, textul ține de tradiția numită *romanul popular despre Alexandru*, inspirată din Romanul lui Alexandru (cunoscuta tradiție a *Alexandriei*). În această tradiție, Alexandru nu mai este doar un conducător militar, ci devine un erou universal, explorator al limitelor lumii și chiar ale sacrului.

Un alt motiv este **mentalitatea medievală**: lumea era percepută ca plină de mistere, iar granița dintre real și supranatural era mult mai flexibilă. De aceea, apar fără problemă heruvimi, serafimi sau intervenții divine – elemente care nu ar avea loc într-un discurs istoric riguros. [...]

Pe scurt, textul se îndepărtează de istorie pentru că aparține literaturii populare și mitice, unde adevărul factual este înlocuit de sensuri simbolice și de imaginație.”

10. Ce impact credeți că a avut fragmentul de mai sus asupra cititorilor/ascultătorilor din secolul al XVII-lea? Discutați în clasă răspunsurile voastre.

Literatură

INTERPRETARE

11. Alexandru cel Mare este privit ca un lider însetat de glorie. Comentați fragmentul din această perspectivă.

12. Căutați într-un dicționar cultural informații despre filozoful grec Aristotel. Ce rol a avut acesta în viața lui Alexandru cel Mare?

13. Comentați tabloul de mai jos, având în vedere următoarea secvență dintr-un manuscris al *Alixăndriei*:

„Într-o noapte, mérsă comisul[1] lui Filip și zisă:

— Împărate Filipe, astăzi făcu o iapă un mânz minunat. Iaste roșu și cu un corn între urechi, de un cot de lung.

Filip, auzind acéia, să miră de cal minunat și frumos. Și Filip-craiu porunci să facă grajd de fier.

Și făcură grajdi de fier și băgară iapa cu mânzul în grajdi, și mânzul crescu frumos și să făcu foarte rău. Și pre cine judeca de moarte, acolo îl băga, și calul cu rea moarte îl omorâia. Și nimenea nu cuteza să se apropie de cal, fără numai comisul lui.

Iară într-o zi, mérsă Alexandru la fereastra grajdului și băgă mâna pre fereastră. Și calul să apropie de Alexandru și să plecă ca un junc[2] și râncheză încetinel, cu blândéțe, ca la domnul său; iară Alexandru apucă pre Ducipal de corn și de uréche și nimic nu-i făcu. Și de multe ori mergea la fereastră.

Iară într-o zi, mérsă Alexandru, stricând lăcatul la grajdi și pusă frâul în capul calului și pusă șaoa, și-l scoasă afară și încălică pre Ducipal, neînvățat, și plecă afară pre poartă. Iară Filip văzu din foișor și să spăimântă de cocon[3] mic pre cal rău și neînvățat și porunci să încalece toți boiarii, degrab, să meargă după Alexandru."

Nicolas-André Monsiau,
Alexandru îmblânzindu-l pe Ducipal, sec. XVIII

14. Citiți următoarea legendă despre regele Midas, cunoscută, potrivit unor surse, și lui Alexandru cel Mare. Analizați morala poveștii. De ce credeți că Alexandru, însetat de glorie, nu a dorit „să plece urechea" la această istorisire celebră?

„Când zăpada s-a topit, [Alexandru] s-a îndreptat spre munții Frigiei, spre unul dintre cele mai faimoase orașe asiatice: Gordion, capitala legendarului rege Midas.

Toți copiii din Grecia știau poveștile despre Midas. După cum spuneau poeții, acesta venise de mic copil în Frigia, într-o căruță veche, împreună cu tatăl său, Gordios, un țăran sărac și modest.

La vremea aceea nu era plăcut să trăiești în Frigia. După ani de neînțelegeri și conflicte, locuitorii întrebaseră Oracolul cum ar putea să-și rezolve problemele, iar acesta le spusese că în curând o căruță le va aduce un rege.

[1] *Comis*, s.m. – supraveghetorul grajdurilor.
[2] *Junc*, s.m. – bou sau taur tânăr (2-3 ani), nepus la jug.
[3] *Cocon*, s.m. – copil mic.

Așa că, după doar câteva clipe, când căruța lui Gordios a apărut hodorogind în centrul capitalei, frigienii au tras concluzia evidentă. I-au oferit imediat coroana, pe care Gordios i-a transmis-o mai târziu fiului său.

Povestea lui Midas era și mai pitorească decât cea a tatălui. Pe când era rege, l-a salvat de la înec pe bătrânul învățător al zeului Dionysos. Drept răsplată, Dionysos i-a făgăduit să-i îndeplinească orice dorință.

Midas s-a gândit repede. Voia să aibă puterea ca tot ce atinge să se prefacă în aur. Și, cât ai bate din palme, dorința i-a fost îndeplinită.

La început, Midas a fost încântat de noul lui dar. A atins o ramură de stejar și o piatră. Amândouă s-au prefăcut în aur. Apoi a prefăcut în aur toți trandafirii din grădina palatului.

În cele din urmă, făcându-i-se foame, a cerut să i se aducă cina. Slujitorii i-au dat ascultare; dar, când a încercat să mănânce, dumicatul i s-a prefăcut în aur în gură. Midas a cerut apă; același lucru s-a întâmplat și cu apa.

În clipa aceea, fiica lui a venit în fugă, cu lacrimile șiroindu-i pe obraji, supărată că trandafirii din aur își pierduseră parfumul. Fără să se gândească, Midas a întins brațele ca să o strângă la piept – și fata s-a prefăcut în aur.

«Atunci», spuneau poeții, «Midas a înțeles că acest dar era un blestem; și, dând glas urii pe care o simțea față de aur, și-a blestemat dorința».”

Pentru greci, povestea lui Midas era un avertisment. Aurul, oricât de mult ar fi fost, nu era mai valoros decât căminul și fericirea. Chiar și regele cel mai puternic trebuie să aibă grijă ce-și dorește.

Poate că în asta era o lecție și pentru Alexandru. El însă nu avea de gând să plece urechea.” (Dominic Sandbrook, *Aventuri în timp: Alexandru cel Mare*, trad. rom. Petru Iamandi)

Ilustrație din 1893 de Walter Crane pentru episodul transformării fiicei lui Midas în aur

Neagoe Basarab și familia sa, tablou votiv de la biserica episcopală Curtea de Argeș, secolul XVI

DICȚIONAR CULTURAL

Având un caracter pedagogic și moralizator, *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* reprezintă una dintre cele mai importante scrieri din cultura română medievală. Atribuită domnului Țării Românești, lui Neagoe Basarab, opera a fost redactată în limba slavonă și s-a bucurat – încă din perioada medievală – de traduceri (inclusiv în limba română). Cartea, inspirată de câteva lucrări din spațiul bizantin, cuprinde sfaturi despre cum se guvernează o țară, despre credință și moralitate, precum și despre comportamentul unui conducător, fiind conectată la idei ale creștinismului.

Text auxiliar

Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie

Fragmentul de mai jos, preluat din capitolul *Învățătură a lui Io Neagoe Voevod, care au învățat pre fie-său Theodosie Voevod și către alți domni, ca să nu fie pizmătareți, nici să faca rău pentru rău*, dezvăluie câteva sfaturi morale adresate tânărului. Viitorul lider politic va trebui să știe cum să-și guverneze emoțiile, având la îndemână exemple de mare forță morală, precum povestea lui Iosif din Vechiul Testament. Un bun conducător nu trebuie, prin urmare, să se răzbune pe supușii săi pentru anumite nedreptăți suferite.

Vino la mine, fătul mieu Theodosie, vino și te apropie către învățătura și sfatul cel bun! Că eu, fătul mieu, voi să te sfătuesc foarte bine. Și mai întâi de toate să umpli învățăturile și poruncile care plac Dumnezeului nostru, lui Iisus Hristos, cu toate bunătățile și cu multă frică și cutremur. Apoi pizmă[1] să n-aibi în inima ta, iar altuia să nu faci rău pentru rău, precum și Dumnezeu învață. Că iată că-ți aduc aminte, fătul mieu, dă-ți va da Dumnezeu și te va dărui să stăpânești și să domnești tu țara aceasta în urma mea, să te nevoești și să te silești să fii tuturor blând și bun. Că eu am auzit de niște oameni foarte înțelepți și temători de Dumnezeu lăudând mai mult bunătatea și îndulcirea, decât răutatea și amărăciunea. Pentru aceia-ți zic și eu ție: de te va dosădi[2] cineva din slugile[3] tale și nu va umplea voia ta în copilăriia ta, până voi fi eu viu, sau și pre urma mea, ci de va căuta Dumnezeu cu milă asupra ta și te va pune să fii domn și vei ajunge în toată mintea și vârsta, iar tu să nu-ți aduci aminte dă necazurile ce te va fi necăjit cineva în tinerețele tale. Măcar de te-ar fi necăjit cineva din tinerețile tale, și din slugile tale, sau alți streini cineva, să nu te nevoești să-i faci rău pentru rău. Că toți oamenii fug de rău, iar de bine iar să apropie toți. Dreptu aceia, fătul mieu, așa te învăț: în loc de rău, tu să silești să faci tuturor bine, ca să trimiță și Dumnezeu mila sa spre tine.

Pentru că de vei rămânea sărac de mine[4], pentru păcatele mele, măcar cât de mititel, să nu te întristezi căci ai rămas de mic sărac de mine. Că să știi,

[1] *Pizmă*, s.f. – dușmănie, invidie.
[2] *A dosădi*, vb. – a chinui, a întrista.
[3] *Slugă*, s.f. – supus, slujitor din suita unui domn, unui boier etc.
[4] *A rămâne sărac de (cineva)* – a pierde o ființă dragă (care a decedat).

fătul mieu, că așa iaste rândul și obiceaiul lumii aceștiia și toată veseliia și bucuriia ei nu poate să fie într-alt chip, până nu să umple cu jale. Așijderea și jalea să umple cu veselie și cu bucurie. De-aceia zic, fătul mieu, nici foarte să te veselești de slava lumii aceștiia, nici iar foarte să te întrestezi, ci neîncetat să mulțumești lui Dumnezeu de toate, măcar de vei și rămânea de mine sărac. Că n-ar rămas numai tu sărac și în tristăciuni, ci mulți feciori de împărați și de domni au rămas săraci, precum iaste obiceaiul și tocmeala lumii aceștiia, și multe necazuri au pățit, și au pătimit întru împărățiile și domniile lor de la oamenii cei răi și nemulțumitori, iar alții nici domnie n-au ajuns în urma părinților lor, deaca au rămas săraci de dânșii. Ci încă au fost goniți și pribegi în țărâi dăpărtate și streine și în oameni neștiuți și necunoscuți, și deacii nimeni din țările lor nu-și mai aducea aminte de dânșii, nici îi mai socotea. Și încă toți domnii, când sunt domni în țărâle lor, multe necazuri au de slugile lor. Că unii le slujăsc în dreptate, iar alții făr' de dreptate și cu hicleșug și făr' de mulțumire. Ci pot fi făcut și ție cineva vreun necaz în tinerețe și în copilăriia ta, iar deaca vei ajunge la vârsta cea desăvârșită și la mintea cea întreagă, în vremea domniei tale, atuncea nu ți să cade să-ți aduci aminte de necazurile ce vei fi petrecut de cineva în tinerețele tale și să le faci rău pentru rău, ci să cade pre slugile care-ți vor fi slujit în tinerețele și în copilăriia ta cu dreptate și te vor fi mângâiat să le cinstești și să le miluiești. Iar și pre alte slugi, care nu foarte vor fi umblat în voia ta la copilăriia ta, nici te vor fi mângâiat, încă să nu-i rușinezi, nici să-i urgisești[5] și să le faci rău pentru rău. Ci numai de-acii înainte să-ți slujască în dreptate. Deacii căruia cum îi va fi slujba, așa-i va fi și cinstea.

Sau de va fi vreun domn de altă rudenie gonit într-altă țară, după moartea tătâne-său, și nu va fi apucat el la domnie în urma lui, deacii apoi după câtăva vreme să va milostivi Dumnezeu pre dânsul și-l va aduce iar în țara lui, și unora ca acelora le zic ca unor frați: „Deaca veți întra în țara voastră, iar voi să nu miluiți numai pre cei ce v-au slujit în lipsa și în pribegiia voastră, și pre ceia ce sunt oamenii țărâi streine, sau să

Mânăstirea Curtea de Argeș, ctitorită în vremea lui Neagoe Basarab

țineți vreo pizmă pre dânșii și să-i omorâți, să faceți pentru un rău, altul mai rău. Că de veți face așa, ce folos va fi? Ci, deaca vei fi domn gonit și pribeag și necăutat, ascultă să-ți spui și de aceasta: Cine fu gonit și mai pribeag decât Iosif cel frumos, fericitul fecior lui Iacov? Cu adevărat, ca dânsul nimeni n-au fost! Dar când fu frumosul Iosif trimis de tată-său, fericitul Iacov, ca să vază pre feciorii lui și pre frații săi sunt sănătoși și deaca merse la dânșii, iar ei, nemulțumitorii, în loc de a-i face bine pentru binele care au venit el la dânșii, să vază de sănătatea lor, ei îi făcură rău. Că-l apucară de-l dăspuiară și-l băgară într-o groapă gol, nu ca și când le-ar fi fost frate și sângele lor, ci ca pre un vrăjmaș cu mânie îl vândură madiamilor[6] în 20 de galbeni. Și din odihna tătâne-său fu rob. Și-l duseră oamenii aceia în Eghipet și-l vândură ca pre un rob. Apoi fu băgat și în temniță, iar Dumnezeul lui Avraam și a lui Isac și Iacov i să făcu milă de dânsul și nu-l putu cuprinde întunerecul pușcării, ci-l scoase din tunerecul temniții la lumină și-l

[5] *A urgisi*, vb. – a prigoni, a persecuta.
[6] *Madiam (Madianit)*, s.m. – populație antică din regiunea Madian care, potrivit Vechiului Testament, ar descinde din Median, al patrulea fiu al lui Avraam.

puse crai a toată țara Eghipetului. Deacii, după câtăva vreme, veniră frații lui la dânsul și nu-l cunoscură, nici cugetară ei să fie Iosif craiu a tot Eghipetul. Iar Iosif îi cunoscu și toate necazurile câte-i făcuse ei, le gândea; iar rău pentru rău nu vru să le facă, ci le spuse că le iaste frate și le zise: Nu vă temereți, că a lui Dumnezeu rob sunt eu, nu sunt ucigătoriu de frați, ci iubitoriu de frați. Și voi mi-ați cugetat rău, iar Dumnezeu mi-au cugetat bine." Și-i îmblânzi cu cuvinte dulci și-i dărui bine și-i trimise la tată-său, fericitul Iacov, să-l aducă și pre dânsul. Și deaca auzi Iacov să veseli foarte și să duse la fie-său Iosif cel frumos și să întâmpină cu dânsul, și cu blagosloveniia[7] lui Dumnezeu să cuprinseră în brațe feciorul cu tată-său. Și muri Iacov și-și dede sufletul în mâna lui Dumnezeu, iar blagosloveniia sa o lăsă fie-său, lui Iosif cel frumos.

Vedeți, fraților, cât iaste de bine să nu facă cineva rău pentru rău? Că noi, deaca să milostivește Dumnezeu pre noi, și ne miluiaște și ne rădică domni, iar noi nu vom să-i mulțumim, nici băgăm seama cuvintele lui, ci uităm binele și cinstea carea ne iaste de la Dumnezeu și nu ascultăm de poruncile lui, care totdeauna ne învață să nu facem rău pentru rău. Ce ascultăm năravurile cugetelor noastre celor rele, care le învață diavolul de ne îndemnează să facem rău și ne aduce aminte să facem rău celor ce ne-au făcut și noao rău.

(text ales și stabilit de Florica Moisil și Dan Zamfirescu)

[7] *Blagoslovenie*, s.f. – binecuvântare.

EXERCIȚII

1. Care este mesajul central din fragmentul dat?
2. În ce măsură textul are caracter moralizator?
3. De ce, potrivit tatălui, răul primit nu trebuie întors cu rău?
4. Ce înseamnă, din punctul de vedere al tatălui, un bun conducător?
5. Citiți secvența de mai jos, care face parte din Geneză, una dintre cele mai cunoscute cărți ale Vechiului Testament. De ce credeți că Neagoe Basarab a ținut să-i dezvăluie lui Teodosie povestea lui Iosif, un tânăr care ajunge puternic în Egipt?

Iacob[1] s-a așezat în ținutul în care sălășluise tatăl său, în țara Canaanului[2]. Acesta este neamul lui Iacob.

Iosif avea șaptesprezece ani și era păstor la turme, împreună cu frații săi; fiind tânăr, era cu fiii Bilhei și cu fiii Zilpei, femeile tatălui său. Iosif aducea la urechea tatălui său vorbele lor rele.

Israel[3] îl iubea pe Iosif mai mult decât pe ceilalți fii ai săi, pentru că era fiul bătrâneților sale, și i-a făcut un veșmânt împodobit. Văzând frații lui că tatăl îl iubește mai mult decât pe toți ceilalți frați, au început să-l urască și nu-i mai puteau vorbi prietenos.

Iosif a visat un vis și l-a povestit fraților săi, și ura acestora față de el a sporit. El le-a spus: „Ascultați, vă rog, visul pe care l-am visat: Se făcea că eram la legat snopi în mijlocul câmpului și, iată, snopul meu s-a ridicat și a stat drept, iar snopii voștri l-au înconjurat și s-au plecat adânc în fața snopului meu". Frații i-au spus: „Vei fi tu cumva rege peste noi, sau vei cârmui între noi?" Și le-a sporit foarte tare ura împotriva lui pentru visele și pentru cuvintele lui. A mai visat și un alt vis și l-a istorisit fraților săi, zicând: „Iată, am mai visat un vis: se făcea că soarele și luna și unsprezece stele se plecau adânc în fața mea". L-a istorisit tatălui său și fraților săi, iar tatăl său l-a mustrat zicând: „Ce-i cu visul acesta pe care l-ai visat? Oare vom veni, eu și mama ta, și frații tăi, să ne plecăm până la pământ în fața ta?" Frații lui au fost cuprinși de pizmă, iar tatăl lui păstra în minte lucrul acesta.

[1] Iacob – fiul lui Isac și al Rebecăi, frate geamăn al lui Esau, unul dintre patriarhii biblici.
[2] Canaan („Țara sau Pământul Făgăduinței") – regiune situată în Orientul Apropiat, între Marea Mediterană și râul Iordan.
[3] Israel – nume dat lui Iacob (apoi poporului evreu).

Mozaic care înfățișează vinderea lui Iosif, Baptisteriul din Florența, cca 1250-1330

Frații lui s-au dus să pască turmele tatălui lor la Sihem. Israel i-a spus lui Iosif: „Oare frații tăi nu pasc turmele la Sihem? Vino să te trimit la ei". Și el a zis: „Iată-mă!" Tatăl i-a zis: „Mergi, te rog, să vezi ce mai fac frații tăi și ce mai fac turmele și dă-mi de știre". L-a trimis din valea Hebronului[4] și el a pornit spre Sihem. Un om l-a găsit rătăcind pe câmp și l-a întrebat omul acela: „Ce cauți?" El a zis: „Pe frații mei îi caut; spune-mi, rogu-te, unde sunt cu turmele?" Omul a zis: „Au plecat de aici; i-am auzit spunând: «Să mergem la Dotan!»" Și s-a dus Iosif după frații săi și i-a găsit la Dotan.

Ei, văzându-l de departe, înainte să ajungă la ei, s-au sfătuit să-l omoare și spus unul către altul: „Iată, vine visătorul. Haideți să-l ucidem, și să-l aruncăm într-o fântână, și să spunem că l-a mâncat o fiară sălbatică, și să vedem ce va fi de visele lui".

Auzind acestea, Ruben[5] l-a scăpat din mâinile lor zicând: „Să nu-l ucidem!" Și le-a mai zis Ruben: „Să nu vărsați sânge! Azvârliți-l în această fântână din pustiu, dar nu ridicați mâna asupra lui!" – ca să-l scape din mâinile lor și să-l aducă înapoi la tatăl său.

Și când a ajuns Iosif la frații săi, ei l-au dezbrăcat de veșmânt, de veșmântul cel împodobit pe care-l purta, și l-au luat și l-au azvârlit în fântână. Era o fântână goală, nu era apă în ea.

Apoi s-au așezat să mănânce. Și, ridicându-și ochii, au privit și, iată, o caravană de ismaeliți[6] venea din Galaad cu cămilele încărcate cu sacâz, balsam și smirnă, în drum spre Egipt. Iuda le-a spus fraților săi: „La ce bun să-l ucidem pe fratele nostru și să ascundem sângele lui? Haideți să-l vindem ismaeliților și să nu ne ridicăm mâna asupra lui, căci este fratele nostru, carnea noastră". Și frații lui l-au ascultat.

Însă, trecând pe acolo niște oameni, negustori din Madian, l-au scos pe Iosif din fântână și l-au vândut ei ismaeliților pentru douăzeci de arginți și aceia l-au dus pe Iosif în Egipt.

Ruben s-a întors la fântână și, iată, Iosif nu mai era în fântână!, și și-a sfâșiat hainele. S-a întors la frații săi zicând: „Băiatul nu mai este; și eu, eu încotro mă duc?" Atunci au luat veșmântul lui Iosif, au înjunghiat un țap și au înmuiat veșmântul în sânge. Au luat veșmântul cel împodobit și l-au adus tatălui lor, zicând: „Asta am găsit. Privește, rogu-te, este sau nu veșmântul fiului tău?" L-a privit și a zis: „E veșmântul fiului meu! O fiară rea l-a mâncat! Da, Iosif a fost rupt în bucăți". Iacob și-a sfâșiat hainele, s-a încins cu sac și l-a jelit pe fiul său multe zile. Toți fiii și toate fiicele lui au venit să-l mângâie, dar el nu voia să se mângâie și spunea: „Jelindu-l pe fiul meu mă voi coborî în mormânt!" Și l-a plâns tatăl său.

(trad. rom. Monica Broșteanu și Francisca Băltăceanu)

6. Analizați tabloul de mai jos, aparținând artistului spaniol Diego Velásquez. Observați reacția tatălui la aflarea veștii și felul cum fiii joacă întreaga scenă.

Diego Velásquez, *Veșmântul lui Iosif*, 1630

[4] Hebron – oraș apropiat de Ierusalim.
[5] Ruben – unul dintre frații lui Iosif.
[6] Ismaelit – coborâtori din Ismael, arabi.

Literatură

AUTOR

Grigore Ureche (cca 1590-1647), istoric. Autorul primei istorii originale a Moldovei și-a făcut studiile în afara țării. Datorită ambiției tatălui său, Nestor Ureche, mare boier și om cultivat, tânărul a avut parte de o educație aleasă în Polonia, la Liov, intrând în contact cu umanismul târziu. Învață, pe lângă limba latină, istorie și literatură. Având mari proprietăți și funcții politice, Nestor și-a dorit ca fiul său să meargă pe calea studiului, pentru a ajunge un om de seamă. Un drum de acest fel nu era rezervat oricui în acea vreme: foarte puțini dintre tinerii din secolul al XVII-lea se puteau bucura de un asemenea privilegiu. Grigore Ureche a avut o șansă extraordinară: ca fiu de boier, a intrat în contact cu o altă cultură, mai receptivă la ideile laice din spațiul occidental european. Redactată pe la 1642, cronica lui Ureche este o mărturie scrisă a unei istorii conflictuale, din care nu lipsesc cele mai inspirate portrete realizate în această primă etapă a scrisului românesc. Ne sunt cunoscute puține date despre viața personală a lui Ureche sau despre activitatea sa politică. Se știe că a ocupat câteva funcții publice, devenind chiar mare vornic al Țării de Jos (al Moldovei de sud), adică boierul principal al acestui teritoriu, cu atribuții executive.

Grigore Ureche

Letopisețul Țării Moldovei

Fost-au acestu Ștefan vodă om nu mare de statu, mânios și de grabu vărsătoriu de sânge nevinovat; de multe ori la ospéțe omorâea fără județ. Amintrilea[1] era om întreg la fire, neléneșu, și lucrul său îl știia a-l acoperi și unde nu gândiiai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter, unde era nevoie însuși se vârâia, ca văzându-l ai săi, să nu să îndărăpteze[2] și pentru acéia raru război de nu biruia. Și unde-l biruia alții, nu pierdea nădéjdea, că știindu-să căzut jos, să rădica deasupra biruitorilor. Mai apoi, după moartea lui și ficiorul său, Bogdan vodă, urma lui luasă, de lucruri vitejești, cum să tâmplă din pom bun, roadă bună iese.

Δ Iară pre Ștefan vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plângere în mănăstire în Putna, care era zidită de dânsul. Atâta jale era, de plângea toți ca după un părinte al său, că cunoștiia toți că s-au scăpatu de mult bine și de multă apărătură. Ce după moartea lui, până astăzi îi zicu sveti[3] Ștefan vodă, nu pentru sufletu, ce ieste în mâna lui Dumnezeu, că el încă au fostu om cu păcate, ci pentru lucrurile lui céle vitejești, carile niminea din domni, nici mai nainte, nici după acéia l-au ajunsu. Δ

Fost-au mai nainte de moartea lui Ștefan vodă într-același anu iarnă grea și geroasă, câtu n-au fostu așa nici odinioară, și décii preste vară au fostu ploi gréle și povoaie[4] de ape și multă înecare de apă s-au făcut.

Au domnitu Ștefan vodă 47 de ani și 2 luni și trei săptămâni și au făcut 44 de mănăstiri și însuși țiitoriu preste toată țara.

Iară cându au fost aproape de sfârșitul său, chiemat-au vlădicii[5] și toți sfétnicii săi, boierii cei mari și alți toți câți s-au prilejitu[6], arătându-le cum nu vor putea ținea țara, cum o au ținut-o el, ci socotindu din toți mai putérnicu pre turcu și mai înțeleptu, au datu învățătură să să închine turcilor. Și décii au stătut la domnie fiiu-său, Bogdan vodă cel Grozav și Orbu.

[1] *Amintrilea*, adv. – altfel, altminteri.
[2] *(A) îndărăpta*, vb. – a (se) retrage, a da înapoi.
[3] *Sveti, sfete* – element de compunere care înseamnă „sfânt”; este folosit înaintea unor nume proprii.
[4] *Povoi (puhoi)*, s.n. – ploaie mare, torențială.
[5] *Vlădică*, s.m. – preoții.
[6] *A prileji*, vb. – a (se) găsi, a (se) nimeri.

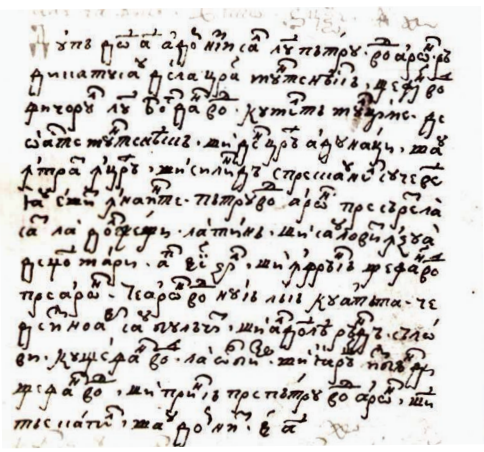

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE

Singura cronică atribuită lui Grigore Ureche a fost redactată în jurul anului 1640, într-o limbă română aflată încă la început de drum. *Letopisețul Țării Moldovei* (letopisețul denumește, în slavonă, o istorie în care evenimentele se derulează în ordine cronologică) nu s-a păstrat în formă originală, ci în cópii. Titlul ei este mai lung, *Letopisețul țărâi Moldovei de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viiața domnilor, carea scrie de la Dragoș vodă până la Aron vodă*, autorul urmărind istoria de la Dragoș Vodă (1359) până la Aron Vodă (1595). Spre deosebire de cronicile de curte mai vechi, redactate în limba slavonă, cronica lui Ureche se remarcă prin personalitate, prin tablourile realiste de viață politică, precum și prin câteva exerciții portretistice. Scriitorul a consultat mai multe surse, atât autohtone, cât și străine, fiind un apărător al adevărului istoric. Cronica surprinde evenimente și figuri de domni și boieri care se succedă pe scena politică a țării. Nu lipsesc cruzimile specifice perioadei medievale. Ureche este un bun observator social, el însuși cunoscând tipurile umane de la curtea domnească. Uneori scriitorul se distanțează de anumite nedreptăți. Faptul că un domnitor poate judeca fără legi, după propriul plac, constituie, în opinia cronicarului, o eroare: „unde nu-s pravile[7], din voia domnului, multe strâmbătăți se fac". Scopul cronicii îl formulează autorul însuși în prefață („predoslovie"): „Să rămâie feciorilor și nepoților, să le fie de învățătură."

[7] *Pravilă*, s.f. – lege, regulament.

DICȚIONAR CULTURAL

Literatură. Cuvântul „literatură" are la origine termenul latinesc „littera" și a avut inițial un sens cultural, numind nu doar scrierile de imaginație, ci și celelalte texte. Scrierile din epoca veche sunt, în majoritatea lor, religioase și istorice. De altfel, acest sens se păstrează și astăzi în spațiul academic, astfel încât putem vorbi de literatură științifică, literatură muzicală, literatură plastică, literatură critică etc. În perioada modernă, în prim-plan trece sensul estetic, de literatură ca artă a cuvântului și, totodată, a unor lumi imaginate, uneori aproape de realitate, alteori la distanță de ea. Există, de asemenea, o literatură de graniță, definită prin expresivitatea cuvântului, dar nu prin invenție sau ficțiune: eseul (un text de idei), memorialistica sau corespondența.

ÎNȚELEGERE

1. Precizați sensul din text al termenilor „județ" și „a (se) închina". Ce alte sensuri mai pot avea aceștia?
2. Selectați trei forme ale unor cuvinte neconforme cu norma actuală.
3. Indicați un sinonim potrivit pentru adjectivul „neleneș".
4. Explicați semnificația proverbului: „din pom bun, roadă bună iese".
5. Motivați folosirea conjuncției „deci" („décii") în text.
6. Transpuneți secvența marcată cu semnul Δ în limba română contemporană, apelând la un motor de inteligență artificială. Confruntați răspunsul oferit cu textul original și operați, dacă este cazul, alte modificări pentru a păstra sensurile și succesiunea logică a ideilor.

Pagină din *Letopisețul* lui Grigore Ureche

Literatură

Ștefan cel Mare, frescă din mănăstirea Voroneț

ANALIZĂ

1. De ce Ștefan cel Mare este perceput, potrivit autorului, ca un sfânt („sveti”)?

2. Analizați atitudinea autorului față de Ștefan cel Mare.

3. Ce rol are natura dezlănțuită în acest fragment?

4. Ce se poate spune despre războinicul Ștefan cel Mare?

5. Comentați portretul moral al personajului evocat.

6. Ce s-ar întâmpla dacă, de exemplu, ar lipsi din text trăsăturile negative ale lui Ștefan cel Mare, iar cititorii ar avea doar imaginea domnitorului exemplar? Motivați răspunsul.

7. Comparați portretul lui Ștefan cel Mare cu acela al lui Constantin Mavrocordat din cronica lui Ion Neculce, evidențiind posibile asemănări și deosebiri:

„Acest domnu Costandin-vodă era un om prè mic de stat, și făptură proastă, și căutătura încrucișetă, și vorba lui înecată. Dar la hire era nalt, cu mândrie vrè să s-arete, dar era și omilenic[8]. Cazne[9], bătăi rele la oamini nu făcè, nici la singe nu era lacom, și răbdător mult. Îi era dragă învățătura, corăspundeții[10] din toati țările străine să aibă, prè silitor spre vești, ca să știi ce să faci printr-alte țări, ca să dobândească numai lăudat la Poartă. Minciunile îi era prè drag a li se asculta, numai nu era prè grabnicŭ a faci rău. Giuruiè prè mult unora și altora, dar la mai mulți nu da dintr-aceli giuruință[11]. Era om di-l întorcè și alții.” (Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*)

[8] *Omilenic*, adj. – milos, binevoitor, omenos.
[9] *Cazană*, s.f. – chin, tortură.
[10] *Corăspundeție*, s.f. – corespondență.
[11] *Giuruință*, s.f. – făgăduială.

DICȚIONAR CULTURAL

Arta portretului

Portretul istoric apare încă din Antichitate. Celebri istorici greci sau latini au creat memorabile portrete închinate unor oameni politici. Un portretist surprinde trăsăturile unei persoane, evocând, dincolo de fizionomie, și componenta morală. Pe urmele unora dintre istoricii clasici, cronicarii Moldovei sau ai Țării Românești au surprins diverse figuri de domni și boieri.

INTERPRETARE

1. Ce apreciați mai mult în portretul lui Grigore Ureche?

a. precizia datelor;

b. inventarierea unor fapte;

c. explorarea laturii umane;

d. viziunea populară;

e. arta de a scrie.

2. De ce credeți că autorul amintește și de crimele cumplite ale lui Ștefan cel Mare?

3. În conștiința colectivă, Ștefan este privit ca un erou. Ureche surprinde și această dimensiune eroică. Cum este ea construită?

4. Credeți că portretul lui Ștefan cel Mare se apropie mai mult de literatură, ținând cont de mijloacele expresive folosite de autorul medieval? Motivați răspunsul, apelând și la exemple potrivite din text.

5. Citiți următorul fragment despre moartea lui Alexandru cel Mare și găsiți puncte comune cu fragmentul lui Grigore Ureche:

„Până la urmă, Alexandru nu era nemuritor. Și nici menit să moară de mâna vreunui războinic legendar, cum preziseseră atât de mulți.

De fapt, murea la fel cum mureau atâtea milioane de oameni din Antichitate: în patul lui, acoperit de sudoare, din cauza unei boli.

Zorii zilei de 11 iunie erau nefiresc de întunecați, ca și cum soarele ar fi purtat un văl de doliu. Peste tot erau oșteni trași la față, bănuitori, cu mâinile pe mânerul sabiei.

Majoritatea locuitorilor au rămas în case, iar cei care s-au aventurat să iasă nu aveau lămpi și grăbeau pasul pe unde era mai dos. Câinii urlau în umbră. Ciorile se roteau în văzduh, prevestind ceva rău.

Frica a cuprins tot orașul. Babilonienii așteptau inevitabilul.

După-amiaza târziu, pe la ora patru, prietenii lui Alexandru s-au adunat în jurul patului său. Mulți plângeau. Regele lor era pământiu la față și abia răsufla. De-acum nu mai avea mult.

Alexandru a deschis ochii și a reușit să vorbească. Voia să fie înmormântat în Templul lui Zeus, a șoptit el, în casa tatălui său.

Cu mare greutate și-a scos inelul cu sigiliu de pe deget și i l-a întins lui Perdicas. Prietenii s-au apropiat și mai mult. Cui îi lăsa regatul? l-au întrebat.

Alexandru șopti răgușit:

– Celui mai puternic...”

(Dominic Sandbrook, *Aventuri în timp: Alexandru cel Mare*, trad. rom. Petru Iamandi)

6. Pornind de la fragmentele din Grigore Ureche și Ion Neculce, reconstituiți profilul liderului medieval, având în vedere trăsăturile identificate.

7. Redactați o pagină dintr-un jurnal de reflecție. Valorificați reacțiile voastre privind:

a. tipul de discurs istoric preferat de Ureche;

b. modul realist în care este conturat portretul voievodului.

Primii scriitori medievali din țările române sunt și remarcabili portretiști. Ion Neculce, de exemplu, în scrierea sa istorică, creionează portrete ale unor personalități politice, valorificând atât calități, cât și defecte. Mai târziu, autorii de ficțiune creează adevărate personaje, evidențiind anumite particularități fizice sau morale. În secolul al XIX-lea, Costache Negruzzi, în nuvela sa istorică, se inspiră din portretul lui Grigore Ureche închinat domnitorului Alexandru Lăpușneanu.

Judith Leyster, *Trupă veselă*, cca 1629

Miron Costin

Viiața lumii

AUTOR

Miron Costin (1633-1691), istoric. Provenind dintr-o familie boierească, Miron Costin studiază în Polonia, la un colegiu iezuit. Își formează aici o cultură de tip umanist, învățând bine atât limba polonă, cât și limba latină. Asemenea tatălui său, Ioan, devine nobil polon. Traversând o istorie marcată de intrigi politice și abuzuri, Miron, adoptă o viziune sumbră în scrierile sale istorice și literare. Principala sa cronică se intitulează *Letopisețul Țărâi Moldovei de la Aaron-Vodă încoace*, o continuare a scrierii lui Grigore Ureche. Cititorul poate urmări felul cum se succedă domnii Moldovei, precum și anumite situații din culisele puterii. Istoria lui Costin nu este doar o înșiruire cronologică de personalități politice, ci și o proprie reprezentare a modului cum funcționează lupta pentru tron în perioada medievală. Într-o altă lucrare, *De neamul moldovenilor*, autorul își invită cititorii la „cetitul cărților", „că nu ieste alta și mai frumoasă, și mai de folos în toată viiața omului zăbavă decâtŭ cetitul cărților." Cititul este privit ca o „zăbavă", deci ca un soi de repaos, care, în opoziție cu vremurile agitate, grăbite, implică meditație personală asupra trecutului și a prezentului. Moartea cronicarului va fi cumplită. Influențat de intrigile unor boieri, care susțineau că frații Costin râvnesc la tronul Moldovei, noul lider al țării, Constantin Cantemir, poruncește decapitarea lor.

DICȚIONAR CULTURAL

Viiața lumii este o meditație pe tema timpului trecător și a fragilității omului. Nu e întâmplătoare o asemenea meditație pe tema morții care pândește mereu, mai ales într-o epocă zbuciumată, dominată de suferințe individuale și colective.

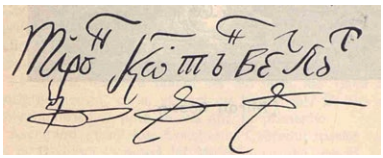

A lumii cântŭ cu jale cumplită viiața,
Cu griji și primejdii cum ieste și ața:
Prea supțire și-n scurtă vréme trăitoare,
O, lume hicleană, lume înșălătoare,
Trec zilele ca umbra, ca umbra de vară;
Céle ce trec nu mai vin, nici să-ntorcŭ iară.
Tréce veacul desfrânatŭ, trec ani cu roată,
Fug vremile ca umbra și nici o poartă
A le opri nu poate. Trec toate prăvălite
Lucrurile lumii și mai mult cumplite.
Și ca apa în cursul său cum nu să oprește,
Așa cursul al lumii nu să contenește[1].
Fum și umbră sântŭ toate, visuri și părére.
Ce nu petréce lumea și-n ce nu-i cădére?
Spuma mării și nor suptŭ cer trecătoriŭ,
Ce e în lume să nu aibă nume muritoriŭ?
Zice David, prorocul[2]: „Viiața ieste floare,
Nu trăiește, ce îndată ieste trecătoare".
[...]

[1] *(A) (se) conteni*, vb. – a (se) stăpâni.
[2] *Proroc*, s.m. – profet, persoană cu inspirație divină care prezice viitorul.

Vrémea petréce toate; nici o împărăție
Să stea în veci nu o lasă, nici o avuție
A trăi mult nu poate. Unde-s cei din lume
Mari împărați și vestiți? Acu de-abiia nume
Le-au rămas de povéste. Ei sântŭ cu primejdii
Trecuți. Cine ai lumii să lasă nădejdii?
Unde-s ai lumii împărați, unde ieste Xerxes,
Alixandru Machidon, unde-i Artaxers,
Avgust, Pompeiŭ și Chesar? Ei au luat lume,
Pre toți i-au stinsŭ cu vrémea, ca pre niște spume.

Pieter Bruegel, *Triumful morții*, cca 1562, detaliu

EXERCIȚII

1. De ce susține poetul că lumea este „hicleană” și „înșălătoare”?

2. Care credeți că este scopul acestui poem? Țineți cont și de contextul istoric (medieval) în care a fost scris.

3. Motivați rolul întrebărilor din poem.

4. Cum se raportează poetul la gloria efemeră?

5. Citiți fragmentul următor din *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea* scris de Dimitrie Cantemir (1698) și urmăriți motivul „sic transit gloria mundi”*:

> „*Înțeleptul*: O, lume, dară eu știu precum și alții mulți ca mine, încă și mai putérnici decât mine, au fost; dară până la svârșit ce s-au făcut? Ce s-au făcut împărații persilor cei mari, minunați și vestiți? [...] Unde iaste Alexandru marele, Machidonianul, care nu pentru mărimea statului, ce pentru mari și minunate războae și a multe țări biruință, «marele» să numéște?”
>
> (Dimitrie Cantemir, *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea*)

Posibil portret al lui Dimitrie Cantemir, atribuit lui Jean Baptiste Vanmour

* „Așa trece gloria lumii”.

Imaginar medieval și ecouri ale Renașterii și ale umanismului în cultura română

Imaginarul medieval. Lumile de dincolo

Imaginația omului medieval este conectată la narațiunile religioase care vorbesc despre lumile de dincolo (iadul și raiul). Piețele publice din Europa apuseană sunt pline de predicatori care le amintesc oamenilor de scurtimea vieții și de o altă judecată, diferită de aceea lumească. Singura datorie ar fi slujirea legilor divine. Frica de caznele infernului nu lipsește nici din spațiul răsăritean. Atât preoții, prin cuvântul lor, cât și artiștii evocă lumile de dincolo.

În spațiul cultural autohton, de mare succes s-au bucurat și cărțile laice (numite și populare). Acestea au aprins flacăra imaginației oamenilor din acele timpuri. Prin intermediul ficțiunii, aceștia pot evada în lumile fantastice descrise, de pildă, în *Alexandria*, cunoscută carte de aventuri, cu întâmplări reale și imaginare din viața lui Alexandru cel Mare.

Cronicile mai vechi au întreținut un anume cult al conducătorului. Se poate vorbi despre un mit al eroului politic (salvatorul). Atât Ștefan cel Mare, cât și Mihai Viteazul vor pătrunde în mentalul colectiv ca figuri ieșite din comun.

Eroul poate fi, așadar, un lider neobișnuit sau chiar un sfânt. Circulă în epocă, pe lângă cărțile populare dedicate unor înțelepți sau conducători politici, și numeroase hagiografii (sau vieți de sfinți), în care eroii, apărători ai moralei creștine, luptă cu diverși demoni sau ființe fabuloase. Transmise pe cale orală sau scrisă (grație tiparului), astfel de povești au avut un rol formator pentru omul Evului Mediu.

Ecouri ale Renașterii și ale umanismului în cultura română

Renașterea

Prin *renaștere* înțelegem trezirea la o nouă viață. Europa apuseană traversează, în perioada cuprinsă între secolele XIV-XVI, o etapă de înflorire culturală. Renașterea reprezintă un fenomen care trezește interesul pentru civilizația Antichității clasice și situează omul, ființă complexă, în centrul preocupărilor sale. Idealul oamenilor din Renaștere a fost acela de a da glas unor proiecte ambițioase. Construcțiile arhitectonice impresionante, podurile, piețele publice și grădinile aveau să schimbe aspectul orașelor din Occidentul european. Primii pași către un nou tip de gândire se fac încă din secolul al XIV-lea. Prin artă (sculptură, pictură, muzică, poezie), artistul Renașterii dorește să instaureze frumosul pe pământ.

Umanismul european

În relație cu Renașterea, **mișcarea umanistă** (care se desfășoară în Europa occidentală a secolelor XV-XVI) a promovat libertatea umană. Un *umanist* este un om curios și liber în gândire, care arată interes pentru limbile clasice (greacă, latină), pentru studiul filologic al textelor vechi și pentru un tip de comportament distins, civilizat. Spre deosebire de cavalerul medieval, gentilomul sau curteanul se remarcă printr-o anumită conduită la curțile seniorilor pretențioși din Italia sau Franța. Manierat, cu preocupări artistice, dar și militare, curteanul se detașează de omul obișnuit. În esență, umanistul este devotat cărții, critică ignoranța și cultivă îndoiala, fiind preocupat de înțelegerea lumii în care trăiește.

Umanismul românesc

Despre un umanism propriu-zis, comparabil cu cel din Occident, nu se poate vorbi în țările române. Moldova și Țara Românească au fost mai apropiate de modelul cultural bizantin în perioada medievală. Mai receptive la idei ale umanismului de tip italian au fost câteva mari orașe poloneze (Cracovia, de exemplu). Unii fii de boieri moldoveni au șansa să studieze în Polonia, la școli iezuite, și au parte de o bună formare. Grigore Ureche și Miron Costin, de altfel, figuri erudite din secolul al XVII-lea, vor pleda pentru latinitatea limbii române în cronicile lor și pentru șlefuirea spiritului uman prin cititul cărților. De fapt consemnarea trecutului constituie o forma a memoriei istorice. Reflectând la trecut, la problemele lumii de ieri, putem înțelege prezentul și, astfel, putem construi viitorul.

Printre personalitățile cu o deschidere spre ideile de tip umanist se numără Iacov Eraclid („Despotul"), domn al Moldovei, întemeietorul unei școli în limba latină (la Cotnari), Petru Cercel (care scrie versuri în italiană) sau cronicarul Constantin Cantacuzino (care a studiat la Padova). Umanismul implică un viu interes pentru limbile clasice ale civilizațiilor europene

Mănăstirea Sucevița, detaliu cu filozofii greci

fondatoare (limbile greacă și latină se studiază, de exemplu, la Academia întemeiată de Vasile Lupu). Personalități complexe, care au desfășurat o bogată activitate culturală, pe lângă cea politică, sunt **Nicolae Milescu** și, mai târziu, **Dimitrie Cantemir**, ambii remarcabili prin erudiție.

De o audiență mai largă s-a bucurat umanismul în spațiul transilvănean, mai ales pe calea Reformei protestante. În plus, catolicismul, mult mai bine reprezentat în Transilvania, era legat de latinitate. Limbă a civilizației apusene, latina este prețuită de umaniștii Europei Centrale. Unii cărturari din Transilvania, precum **Johannes Honterus** sau **Nicolaus Olahus**, își redactează unele lucrări în această limbă de cultură.

DICȚIONAR CULTURAL

Renașterea europeană

Perioada Renașterii occidentale, care, în ordine cronologică, urmează Evului Mediu, se desfășoară între secolele XV-XVI. Este o etapă de înflorire culturală și de recuperare a artei grecești și romane. Orașele înfloresc, iar unii oameni puternici (numiți și mecena) i-au susținut pe pictori, sculptori și arhitecți. Lorenzo de Medici, de exemplu, la Florența, important centru economic și cultural italian, a fost un sponsor și protector al artiștilor. Sunt prețuite gândirea și inteligența umană, neobosita sete de cunoaștere, care se reflectă și în *Școala din Atena*, o frescă a lui Rafael (1483-1520). Întrunind figuri ilustre din Antichitatea greacă, școala lui Rafael celebrează gândirea pe cont propriu. Ope-

Rafael, *Școala din Atena,* 1511

ra nu reprezintă doar un omagiu adus unor figuri de prim rang ale filozofiei și științei, ci și o manifestare a spiritului uman liber, neîngrădit.

Literatură

AUTOR

François Rabelais (1483-1553), scriitor francez, unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai umanismului european. Primește o educație clasică, bazată pe studiul limbilor latină și greacă. La insistențele tatălui său, Antoine, tânărul va intra în lumea monahală. Îl deranjează programul prea riguros de aici și va trece într-un alt ordin, al benedictinilor, mai puțin sever. Apoi, după o vreme, renunță la viața mănăstirească pentru a urma studii juridice și medicale. Capodopera sa literară este romanul *Gargantua și Pantagruel*, o scriere care celebrează libertatea spiritului uman.

François Rabelais

Gargantua și Pantagruel

Gargantua și Pantagruel (cca 1532, partea I, 1534, partea a II-a) este un roman din perioada umanismului francez. Autorul, François Rabelais, se inspiră dintr-o scriere populară care circula în epocă, *Marile și neprețuitele cronici ale marelui și enormului uriaș Gargantua*. Se naște, astfel, un mare roman cult, *Gargantua și Pantagruel*, în care Rabelais satirizează diverse mentalități medievale, mizând pe situații comice, chiar absurde.

Auzind acestea, tata-Grandgousier a rămas uimit de judecata sănătoasă și de mintea ageră a fiului său.

El a vorbit slujitoarelor astfel:

— Filip, regele Macedoniei, și-a dat seama de istețimea fiului său Alexandru, după îndemânarea pe care a dovedit-o izbutind să îmblânzească un cal neînvățat. Era un fugar atât de aprins și de sălbatic, încât nimeni nu îndrăznea să-l încalece. Pe toți călăreții îi trântise, zdrobindu-i unuia grumazul, altuia picioarele, unuia fălcile, altuia țeasta capului. Alexandru, privindu-l cu luare-aminte cum se încurca pe câmpul de alergare, a înțeles că acel cal nărăvaș se speria de umbra lui. Încălecându-l, l-a îndreptat cu ochii spre soare, în așa fel ca umbra să-i rămână în urmă, și a izbutit să-l stăpânească. Văzând tatăl lui Alexandru dumnezeiasca înțelepciune care îi lumina mintea, l-a încredințat învățăturii lui Aristotel, filozoful cel mai prețuit din toată Țara Grecească, pe timpul acela. Iar eu vă voi spune că cele câteva cuvinte ce-am schimbat cu fiul meu Gargantua mi-au fost de ajuns să înțeleg că mintea lui i-a fost dăruită de-o zeiță a cerului, atât mi s-a arătat de ageră, de iscoditoare, de limpede și de adâncă. Sunt pe deplin încredințat că având parte de o bună îndrumare se va ridica până la cea mai înaltă treaptă a înțelepciunii. Iată pentru ce voiesc a-l da în grija unui învățat, care să-l crească potrivit însușirilor pe care le arată. Pentru aceasta nu voi cruța din partea mea nicio osteneală.

(trad. rom. Alexandru Hodoș)

1. Ce mesaj umanist transmite textul?

2. Care este morala povestirii lui Grandgousier (pe care el o citise, de fapt, în vechile istorii)?

3. Explicați dorința tatălui (Grandgousier) de a-l da pe fiu (Gargantua) pe mâna unui bun dascăl.

William Shakespeare

Hamlet, prinț al Danemarcei

Hamlet este una dintre marile tragedii ale literaturii mondiale. Piesa datează din perioada 1599-1601 și vorbește despre ascensiunea la putere și despre răzbunare. După ce află că tatăl său, regele Danemarcei, a fost ucis, Hamlet se răzbună pe unchiul său, Claudius, regele uzurpator. Corupția statului, abuzul de putere și nebunia (reală sau regizată) sunt câteva dintre marile teme investigate de Shakespeare.

HAMLET: Ia, să-l văd. (*Ia craniul.*) Vai, sărmanul Yorick! L-am cunoscut, Horațio; era o tolbă nesecată de glume; avea o fantezie deosebit de bogată. M-a purtat în cârcă de mii de ori; și acum, cât de scârbos îmi apare în închipuire! – mi se-ntoarce stomacul pe dos. Aici atârnau buzele pe care le-am sărutat de nu știu câte ori. Ei, unde îți sunt acum zeflemelile[1]? cântecele? ghidușiile[2] care făceau să se cutremure mesele de hohote? Nu mai ai niciuna la îndemână, ca să-ți râzi de propriul tău rânjet? Ți-a căzut falca de tot? [...] Horațio, te rog să-mi spui ceva.

HORAȚIO: Ce anume, milord[3]?

HAMLET: Crezi că și Alexandru arăta așa în pământ?

HORAȚIO: Chiar așa.

HAMLET: Și mirosea la fel? Pfui! (*Pune craniul jos.*)

HORAȚIO: La fel, stăpâne.

HAMLET: Ce rosturi înjositoare ne așteaptă, Horațio! La urma urmei, de ce să nu urmărim cu închipuirea pulberea nobilă a lui Alexandru până în clipa când o găsim astupând o vrană[4] de butoi?

(trad. rom. Leon Levițchi și Dan Duțescu)

1. Cum se reflectă următoarele idei în fragmentul shakespearian:

a. efemeritatea vieții;

b. gloria;

c. soarta necruțătoare.

2. Analizați antiteza dintre viață (bufonul regelui, Yorick, cel plin de viață și pus pe glume) și moarte (craniul său).

3. Stabiliți o legătură între acest fragment și poemul *Viiața lumii*, aparținând lui Miron Costin.

[1] *Zeflemea*, s.f. – luare în râs, glumă batjocoritoare.
[2] *Ghidușie*, s.f. – poznă, glumă.
[3] *Milord*, s.m. – termen de adresare.
[4] *Vrană*, s.f. – gaură mică la butoaiele înfundate, prin care se toarnă sau se scurge vinul.

AUTOR

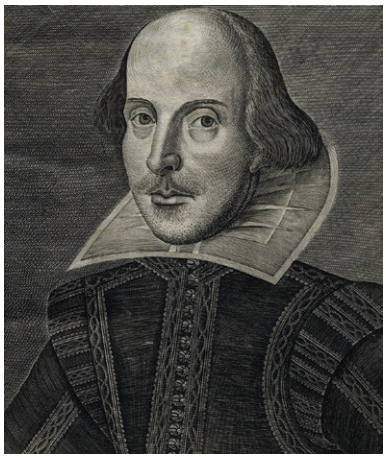

William Shakespeare (1564-1616), poet, dramaturg și actor, cel mai mare scriitor de limbă engleză. De numele său se leagă teatrul *Globul*: pe scena acestuia s-au reprezentat creațiile shakespeariene (tragedii, drame și comedii). Shakespeare a scris sonete, poeme și opere dramatice (*Romeo și Julieta*, *Visul unei nopți de vară*, *Hamlet*, *Regele Lear*, *Henric al IV-lea*, *Negustătorul din Veneția*, *Othello*, *Macbeth*, *Richard al III-lea*, *Cum vă place*, *Furtuna* etc.), capodopere ale literaturii mondiale. Reprezentate pe scenele din întreaga lume, piesele sale surprind teme fundamentale ale umanității (iubirea, condiția umană, destinul, puterea, ura, imaginația etc.).

Limba română

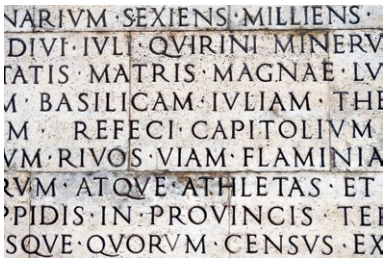
NARIVM · SEXIENS · MILLIENS ·
DIVI · IVLI · QVIRINI · MINERV
TATIS · MATRIS · MAGNAE · LV
M · BASILICAM · IVLIAM · THE
M · REFECI · CAPITOLIVM
VM · RIVOS · VIAM · FLAMINIA
RVM · ATQVE · ATHLETAS · ET
PIDIS · IN · PROVINCIS · TE
SQVE · QVORVM · CENSVS · EX

Originea latină a limbii române (limba română - limbă romanică)

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE

Expansiunea politică a romanilor în Antichitate a fost însoțită de o expansiune lingvistică. Inițial limbă a orașului Roma și a împrejurimilor, latina a fost impusă drept idiom oficial în toate teritoriile cucerite. Spre sfârșitul mileniului I d.H., în unele regiuni europene, din limba vorbită de cuceritorii romani (limba populară, prin urmare, nu latina scrisă sau cultă) și preluată de populațiile autohtone s-au dezvoltat noi idiomuri. Prin trăsături lingvistice comune, bazate pe descendența din latină și pe asemănări lexico-gramaticale, s-a format familia de limbi neolatine sau romanice, numită și *Romania*, din care fac parte: româna, franceza, italiana, spaniola, portugheza, catalana, dialectele reto-romane și cele provensale, dalmata (în prezent, dispărută).

Limba română este singura limbă neolatină din Romania Orientală și, în același timp, singurul idiom izolat de celelalte limbi romanice printr-o vecinătate în întregime nelatină.

Latinitatea limbii române vizează aspectele esențiale ale limbii: structura gramaticală și vocabularul fundamental. Spre exemplu, s-au moștenit din latină cele cinci cazuri ale substantivului (ablativul a intrat în categoria acuzativului) și cele patru conjugări ale verbului definite prin forma de la infinitiv. În ceea ce privește vocabularul fundamental, un număr important de cuvinte sunt de origine latină. Câteva exemple:

- acțiuni: *a alege, a auzi, a bate, a crede, a crește, a cunoaște, a da, a ieși, a juca, a muri, a naște, a plânge, a râde, a spune, a sughița, a tăcea, a vrea* etc.
- părțile corpului: *barbă, braț, cap, creier, deget, dinte, falcă, inimă, limbă, nas, ochi, picior, piele, umăr* etc.
- familie: *bărbat, fată, femeie, fiică, fiu, frate, mamă, părinte, soră, unchi, văr* etc.
- mâncăruri, băuturi: *aluat, carne, cârnat, făină, miere, ou, pâine, plăcintă, prânz, sare, unt, vin,* etc.
- timp: *an, azi, curând, duminică, iarnă, ieri, joi, luni, primăvară, vară, timp, zi* etc.

S-au păstrat, de asemenea, din această epocă a formării limbii române și elemente autohtone de vocabular. **Limba traco-dacilor** este un vechi idiom, dispărut de multă vreme, care nu a fost conservat și transmis prin texte. Cel mai important mijloc de identificare a elementului autohton este **comparația dintre română și albaneză**; comparația este justificată prin substratul comun, traco-dac pentru română, și traco-ilir pentru albaneză. Astfel, se pot face următoarele observații:

Vocabularul conține un număr restrâns de termeni, unii dintre termeni facând parte din vocabularul de bază și putând dezvolta largi familii de cuvinte. Exemple:

- *copil: copilaș, copilandru, copilă, copiliță, copilărie, copilăros, copilărește, a (se) copilări*; antroponimele: *Copil(u), Copilău, Copiloiu, Copilescu;*
- *bucur* („frumos”): *a (se) bucura, bucurie, bucuros*; toponimie sau antroponimie: *București,* lacul *Bucura, Valea Bucurii/ Bucur, Bucuraș, Bucurenci(u), Bucureșteanu, Bucuroiu;*

Serii de substantive (concrete):

- om, casă, ocupații: *brâu, buză, cătun, copil, gard, groapă, grumaz, moș, strungă, vatră;*
- faună: *balaur, barză, căpușă, cioară, mânz, năpârcă, pupăză, rață, șopârlă, țap, viezure.*

Evoluția limbii române

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE

Torna, torna, fratre

Acesta este considerat primul enunț în limba română. Fraza este citată de cronicarul bizantin Theophanes Confessor (sec. IX) în pasajele de relatare a unei expediții armate bizantine din anul 587 d.H. Enunțul ar fi fost rostit de un militar în limba „părinților", cu scopul de a atenționa un camarad de pierderea bagajului; receptată și de ceilalți soldați, adresarea a fost înțeleasă ca semnal de retragere, producând dezorganizarea convoiului militar: „un animal de povară anume și-a sucit sarcina de pe dânsul, iar un tovarăș al stăpânului animalului i-a îndreptat sarcina pe loc, strigând totodată în limba părintească: *torna, torna, fratre*. Și stăpânul animalului n-a auzit strigătul, dar l-a auzit oștirea și crezând că au dat dușmanii peste dânsa a apucat fuga, strigând cât îi ținea gura *torna, torna*."

Româna comună (protoromâna)/ sec. VI/VII-X

Româna comună desemnează unitatea lingvistică a populației romanizate la nordul și sudul Dunării, între secolele VI-XII; în jurul secolelor al X-lea – al XII-lea se consideră finalizat procesul de separare a românei în dialecte, astfel încât **româna comună** desemnează limba pe care o vorbea populația romanizată înainte de această separare dialectală.

Dialectele reprezintă o evoluție independentă sub raport lingvistic, economic și social a unor populații, din cauze istorice complexe. Limba română are patru dialecte, formate **în secolele X-XII:**

1. **dialectul dacoromân** (N Dunării);
2. **dialectul aromân** (S Dunării);
3. **dialectul meglenoromân** (S Dunării);
4. **dialectul istroromân** (S Dunării).

Dialectul dacoromân este dialectul pe care îl vorbim în prezent, la nordul Dunării; are cca 25 de milioane de vorbitori, răspândiți în întreaga lume, și este limbă oficială în România, Republica Moldova, Transnistria (sub denumirea politică de limbă „moldovenească", fiind scris în alfabet chirilic), Serbia (regiunea Voievodina); din cauza migrației contemporane, categorii importante de vorbitori se află și în Italia, Spania, SUA, Germania etc.

Dialectul aromân este un dialect sud-dunărean, cu cca 300 000 de vorbitori și este utilizat în special în centrul Greciei și în zonele de graniță ale Greciei cu Macedonia și Albania; are cultură scrisă începând cu sec. XVIII. Prima desprindere din unitatea lingvistică a românei comune este cea a aromânilor.

Dialectul meglenoromân este de asemenea un dialect sud-dunărean, care este denumit după zona Munților Meglenos din centrul Greciei, unde este cunoscut de cca 5 000 de vorbitori, preponderent din generații vârstnice; fără cultură scrisă, este sortit dispariției iminente.

Dialectul istroromân este un dialect sud-dunărean, denumit după Peninsula Istria din Croația, unde este folosit de 1 000 sau 2 000 de vorbitori, din generații vârstnice; cultură scrisă sporadică, în sec. XX, se află în prezent în stare de extincție.

Straturile lexicale. Influențele unor limbi de contact și de cultură

La straturile lexicale inițiale (latin și autohton) se adaugă de-a lungul timpului influențe ale diferitelor populații cu care am avut contact direct din punct de vedere istoric sau prin intermediul culturii. **Împrumutul** apare la oricare dintre nivelurile unei limbi, dar se referă în special la lexic, fiind un mijloc extern de îmbogățire a vocabularului. Este favorizat de acțiunea unor factori socioculturali: vecinătatea geografică, amestecul sau conviețuirea unor populații, raporturile economice, politice, culturale între

Limba română

diverse comunități etc. În funcție de momentul intrării în limbă există un strat vechi slav (sec. VI-X) și altul ulterior formării dialectelor limbii române. Stratul cuvintelor intrate în limbă după formarea dialectelor limbii române (**adstratul**) cunoaște două etape:

- etapa dintre sec. XII-XVIII, cumulând termeni din maghiară (*alean, ban, belșug, cheltui, helește, gând, oraș, vamă*), turcă (*amanet, bacșiș, belea, cais, chef, chiul, dovleac, geam, iatac, lalea, liliac, moft, odaie, pătlăgea, saltea, samsar, tavan, zambilă*), neogreacă (*agheasmă, agonisi, agramat, dispnee, mahramă, molimă, spital*), limbi slave vecine (bulgară, sârbă, ucraineană);
- etapa modernă, datorată influențelor exercitate de franceză, italiană, latina savantă, germană, engleză, începând cu sec. XIX și până în prezent.

Reromanizarea limbii române (sec. XIX)

Absorbția masivă a neologismelor latino-romanice a declanșat fenomenul de reromanizare sau relatinizare a limbii române.

- Noile împrumuturi acoperă lacune din vocabularul românesc (în special tehnico-științific): *amputație, abces, cerebel, colică, contagios, femur* etc.
- Împrumuturile neolatine determină realizarea unor serii sinonimice; astfel, *amic, aproba, dejun, etern, maladie, temerar* circulă paralel cu vechile cuvinte *prieten, încuviința, prânz, veșnic, boală, curajos*.

Cu studiul originii cuvintelor se ocupă **etimologia**. În *Dicționarul explicativ al limbii române* se precizează la sfârșitul articolului dedicat fiecărui cuvânt proveniența lui, internă sau externă. Există, în plus, etimologii necunoscute sau multiple. Spre exemplu, neologismul *favorabil* provine din franceză și din latina savantă.

EXERCIȚII

1. Identificați termenul românesc:

Latină	Română	Franceză	Italiană	Spaniolă	Portugheză
Dicere		dire	dire	decir	dizer
Filius		fils	figlio	ijo	filho
Habere		avoir	avere	haber	haver
Lingua		langue	lingua	lengua	lingua
Panem		pain	pane	pan	pão
Terram		terre	terra	tierra	terra

2. Determinați nivelul limbii la care se manifestă următoarele transformări în trecerea de la latină la română și notați, în caiet, cu L (lexical), F (fonetic) sau M (morfologic) exemplele de mai jos.

- lat. *a* >[1] rom. *â*: lat. *lana* > rom. *lână*; lat. *panem* > rom. *pâne*;
- lat. *t + i* > rom. *ț*: lat. *invitio* > rom. *învăț*; lat. *tibi* > rom. *ție*;
- lat. **manducare*[2] > rom. *mânca(re)i;*
- lat. *ct* > rom. *che/ chi*: lat. *oculus*> lat. pop. *oclus*> rom. *ochi*; lat. *includo* > rom. *închid*;
- lat. *-are; -ēre; -ĕre; -ire* > rom. *-a, -ea, -e, i*. (lat. *cantare* > rom. *cânta*; lat. *habēre* > rom. *avea*; lat. *scribĕre* > rom. *scrie*; lat. *fugire* > rom. *fugi*);
- lat. *(dies) lunae* > rom. *luni*;

[1] Semnul > pus între două cuvinte sau litere/ sunete arată că al doilea cuvânt / sunet provine din primul.
[2] Semnul * pus înaintea unui cuvânt indică faptul că acesta este reconstituit de lingviști.

3. Redactați un text de aproximativ 50 de cuvinte, pe o temă la alegere, care să fie alcătuit doar din cuvinte de origine latină din lista de la rubrica *Repere istorice și culturale*.

4. Indicați elementele gramaticale asemănătoare dintre daco-română și megleno-română, pe baza următoarelor ghicitori:

- „Mic sam,/ Mari sam,/ Toată lumea u anves/ Ugudea, tse-i?// Mic sunt/ Mare sunt/ Toată lumea o îmbrac. Ghici, ce-i?" (*Acul*)
- „An am un bou/ Tot antră ăn pleamnitsă,/ Saldi coada nu-l' antră/ Ugudea, tse-i? // Am un bou/ El intră întreg în grajd,/ Numai coada nu-i intră./ Ghici, ce este?" (*Lingura*)
- „Un comp alb cu oi negri./ Un câmp alb cu oi negre." (*Cartea*)

(Theodor Capidan, *Literatura populară la megleno-români*, vol. II)

5. Traduceți următoarele proverbe din istro-română în daco-română și explicați cum ați procedat:

- Se nu-i mâțca, șoreții jocu în câsă.
- Mușâta fete, e grumbo se porta.
- Nu se poate ovotea sluji doi paroni.

6. Demonstrați afirmația „Limba română este o limbă latină", utilizând diverse tipuri de exemple (100 de cuvinte).

7. Căutați pe dexonline.ro originea cuvintelor: *albină, câine, hamster, pasăre, pisică, șarpe, urs, vultur.*

8. Indicați forma corectă, cu ajutorul DOOM 3; formulați apoi, oral, enunțuri cu aceasta:

- boardul/ boarduri/ boardurile – board-ul/ board-uri/ board-urile
- clickul/ clickuri/ clickurile – click-ul/ click-uri/ click-urile
- show-ul/show-uri/ show-urile – showul/ showuri/ showurile

9. Redactați o scrisoare către un prieten apropiat (aproximativ 100 de cuvinte), căruia să-i relatați o întâmplare recentă, folosind cât mai multe englezisme uzuale în vocabularul vostru. Schimbați, apoi, caietul cu colegul sau colega voastră și evaluați textul ținând cont de următoarele criterii: corectitudinea limbajului, adecvarea la situația de comunicare și întrebuințarea unui număr de 7-10 englezisme.

10. Proiect de grup

Alegeți o personalitate aromână din lista de mai jos și realizați o prezentare a acesteia în fața clasei, timp de trei-patru minute, în format ppt (sau alt format electronic). Puteți să alegeți o personalitate din afara listei, din alte domenii de activitate.

Lucrați în echipe de patru-cinci elevi, alegeți cel puțin două surse de informare adecvate, repartizați sarcini de lucru și redactați apoi împreună prezentarea.

Criterii de evaluare a prezentării orale bazate pe suport electronic:

1. corectitudinea informației și relevanța ei pentru tema dată (o personalitate dintr-un anumit domeniu);
2. claritatea exprimării;
3. respectarea normelor limbii standard.

Evaluarea va fi realizată de fiecare elev asistent (media notelor pentru fiecare criteriu + însemnări care să motiveze punctajul acordat).

Arte: frații Manachia (Yanaki și Milton), pionieri ai filmului și fotografiei în Balcani; familia Papahagi: Pericle Papahagi (1872-1943), lingvist, filolog și folclorist; Tache Papahagi (1892-1977), folclorist; Marian Papahagi (1948-1999); critic literar, traducător; Constantin Belimace, poet, autorul imnului aromân *Dimândarea părinteasc*ă, 1890; George Murnu (1868-1957), traducătorul *Iliadei* și *Odiseei* în română; Toma Caragiu, actor (1925-1977); Cristian Hadji-Culea (n. 1952), regizor de teatru.

Științe: Daniel din Moscopole (1754-1825), lingvist, autorul primului dicționar grec-aromân-albanez-bulgar; Elie Carafoli (1901-1988), inginer și inventator în aerodinamică; Mina Minovici (1858-1933), creatorul Institutului de Medicină Legală; Matilda Caragiu Marioțeanu (1927-2009), lingvistă.

Limba română

Arhaisme și neologisme

Arhaismele sunt cuvinte, sensuri ale cuvintelor sau forme sintactice ieșite din uz. Se disting, astfel, arhaisme fonetice (*pre* în loc de *pe*, *audzi* în loc de *auzi*), morfologice (forme diferite de plural: *stânce* în loc de *stânci*, moduri și timpuri verbale: *a fost plecat*, mai-mult-ca-perfectul pentru *plecase*), semantice (*carte* pentru *scrisoare*; *prost* cu înțelesul de *sărman*, *sărac*) și lexicale: holm (movilă, deal); stepenă (rang, treaptă); vornic (mare boier, primar).

Arhaismele pot crea o atmosferă de epocă (la nivel stilistic, în texte literare cu acțiunea plasată într-o anumită epocă istorică, descriind ocupații sau vestimentație etc.) sau pot avea o valoare ironică, fiind folosite ca marcă a limbajului colocvial. Pe de altă parte, limbajul arhaic este o trăsătură a stilului religios.

EXERCIȚII

1. Identificați în fragmentele următoare trăsături lingvistice diferite față de cele ale limbii române actuale:

„Eu, Toader Scânteaie, însumi pri meni, mărturescu, cu cest zapis al miu, cumu am vândut a mea deraptă moșie de ocină, de sat de Drăgușeani, cu tot venitul, și de câmp și de fânaț și de pădure și de vatra satului, câtu să va aleage partea mea, lui Bantăș vornicu, dereptu un cal și un cobuc poleit și postav turcescu de un rând de haine". (fragment din „Act de vânzare", Drăgușeni, jud. Iași, 1596, *ap.* Maria Cvasnîi Cătănescu, *Limba română. Origini și dezvoltare*)

2. Transcrieți în româna utilizată în postările de tip social media textul de la exercițiul 1, precizând principalele transformări pe care le-ați efectuat.

3. Identificați, cu ajutorul dicționarului, arhaismele din textul următor și grupați-le pe categorii:

„Un boier, anume Ghindulescu, încercase prin 1775 un complot împotriva domnitorului. Vodă l-a prins și l-a judecat. L-a dezbrăcat de hainele lui boierești și i-a dat să pună pe el straiele unui țăran, acolo de față. În același timp, țăranul – s-a îmbrăcat în hainele boierești. Degradat astfel (haina face pe om! spunea pe atunci proverbul...), Ghindulescu a fost pus pe falangă și azvârlit la fiare. Țăranul mai întâi s-a speriat, apoi s-a învățat cu gândul că vodă l-a boierit cu adevărat. Drept care s-a dus în vizită la banul Filipescu, cel dintâi boier al țării și stăpânul lui. Baș-boierul, văzându-l, a crezut că într-adevăr fusese boierit de vodă. L-a poftit lângă el pe divan, și l-a tratat cu cafea. Dar minciuna are picioare scurte și nu ajunge departe. Chiar după-amiază țăranul fu dezbrăcat și i se azvârli, pentru rolul pe care-l jucase, o pungă cu 50 de piaștri, după care fu luat la goană. S-a dus bucuros, ca din pușcă, fiindcă cel puțin nu mâncase bătaie..." (*ap.* Nicolae Vătămanu, *Catastih de bucureștean*)

4. Stabiliți, cu ajutorul dicționarului explicativ, sensul următoarelor exemple, preluate din presa contemporană, ce conțin arhaisme utilizate în mod ironic:

- Lady Gaga este mămică! Vezi cum arată odrasla artistei!
- Astăzi suntem toți pe caterincă!
- A venit împreună cu o mironosiță la parangheli.
- Patronul clubului de fotbal are mai mulți argați.
- Dacă te angajezi la firmă, devii iobagul lor.

Neologismele reprezintă cuvinte nou apărute într-o limbă, contribuind la modernizarea ei în perioada respectivă; în prezent, asupra limbii române se manifestă influența limbii engleze, iar cele mai multe dintre neologismele actuale provin din această limbă (**anglicismele/ americanismele** reprezintă un fenomen internațional).

În limba română, cele mai vechi neologisme sunt atestate începând cu sec. al XVII-lea: *filozof, religie, patrie.* Neologismele provin în română din:

1. împrumuturi din diferite limbi cu care româna a intrat în contact:
   - latina savantă: *adagiu, ambiguu, adnota, pauperitate*;
   - italiană: *acont, capodoperă*;
   - franceză: *apel, celibatar, opinie, presă hidraulică, victorie, voiaj*;
   - germană: *blitz, bomfaier, bormașină, fasung*;
   - engleză: *aut, corectitudine politică, computer, display, email, ofsaid, second hand, social media, soft, talk-show.*

2. creații interne alcătuite dintr-un element moștenit și celălalt neologic: *apoetic, (de) nerefuzat, nealiniere, nefavorabil.* Spre exemplu, adjectivul *nefavorabil* este alcătuit din prefixul vechi *ne-* și neologismul *favorabil*, împrumutat din franceză.

Dubletul etimologic reprezintă cuvintele cu aceeași origine (etimon), care au intrat în limbă în momente diferite (de obicei un cuvânt este moștenit din latină, iar altul provine dintr-o altă limbă). Astfel, *lecție* și *lecțiune* au etimonul lat. *lectio*; pe cale moștenită, *lectio* l-a dat în română pe *lecție*, iar pe calea împrumutului din germ. *Lektion*, l-a dat pe *lecțiune*.

De-a lungul timpului dubletul *-ie/-iune* s-a specializat din punct de vedere semantic: *conversie/conversiune; operație/operațiune; porție/porțiune; reacție/reacțiune.*

Mai rar, în limba română există și triplete etimologice; de exemplu, adj. *leal* (provenit în română din italiană), *loial* (din franceză), *legal* (din latină, neologic).

EXERCIȚII

1. Citiți fragmentul și rezolvați cerințele alăturate (a și b), cu ajutorul unui dicționar al limbii române:

„În timp ce studia efectele nefaste ale presiunii asupra psihicului uman, după mai mult de patru ani de practică, întâlnise un pacient dificil, un fost șef de platformă de foraj, unul care pretindea că a descoperit o teorie a împrăștierii vârstelor. Donqui Delama îl ascultase cu tact, îi recomandase un sejur prelungit într-o stațiune montană și pusese în sertar dosarul cu elucubrațiile despre vârstele împrăștiate. După nici șase luni teoria fusese omologată de importante foruri științifice interne și internaționale, fostul pacient al profesorului primise o funcție cheie în Departamentul Construcțiilor Psiho-Sociale Integrate, iar la Centrul Izobar începuse să se discute despre «cazul profesorului Donqui Delama»”. (Mircea Nedelciu, *Primul exil la cronoscop*)

a. Selectați cinci termeni din domeniul științific și identificați limba din care provin aceștia.

b. Găsiți sinonime pentru următoarele neologisme din text: *efect, nefast, pacient, dificil, sejur, important.*

2. Realizați, după ce ați consultat un dicționar al limbii române, enunțuri cu următorii termeni ai dubletelor etimologice: *drept/ direct; circ/ cerc; stație/ stațiune.*

3. Identificați, cu ajutorului DEX-ului, cuvintele împrumutate și cuvintele moștenite din limba latină, precizând semnificația acestor expresii:
- a bea dintr-un pahar cu cineva;
- o căruță de ani;
- mai mare daraua decât ocaua;
- a fi prost ca o ciubotă;
- a umbla cu flori la pălărie.

Trecerea de la alfabetul chirilic la alfabetul latin (prezentare sintetică)

Slavona în cultura românească

Slavona este varianta literară târzie a limbii vechi slave bisericești; slavona românească – una dintre ramificațiile slavonei ca limbă de cultură – a avut un caracter eclectic, compozit, explicabil prin fuziunea unor elemente lingvistice inegale ca importanță: elemente vechi slave, elemente mediobulgare/ din limba bulgară medievală (de bază) și influențe sârbești, ucrainene, rusești și chiar românești.

Pentru românii de la nordul Dunării, inclusiv pentru transilvăneni, slavona a fost inițial numai limbă bisericească, impusă în urma adoptării liturghiei slave. În Biserica românească, limba veche slavă începe să fie folosită *după* creștinarea bulgarilor (în anul 864, sub cneazul Boris I).

Româna (limbă comună, vorbită, a tuturor românilor) și slavona (limbă bisericească și de stat) au funcționat paralel.

Alături de numeroase documente, în slavonă au fost redactate texte fundamentale pentru cultura veche românească: cronicile lui Macarie, Eftimie și Azarie și *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* (în sec. XVI).

Susținută de puternicul monopol al unor instituții conservatoare prin excelență (Biserica și administrația), slavona a rezistat în țările române până spre sfârșitul secolului al XVII-lea în relațiile oficiale, de cancelarie, iar în Biserică, până în primele decenii ale secolului al XVIII-lea.

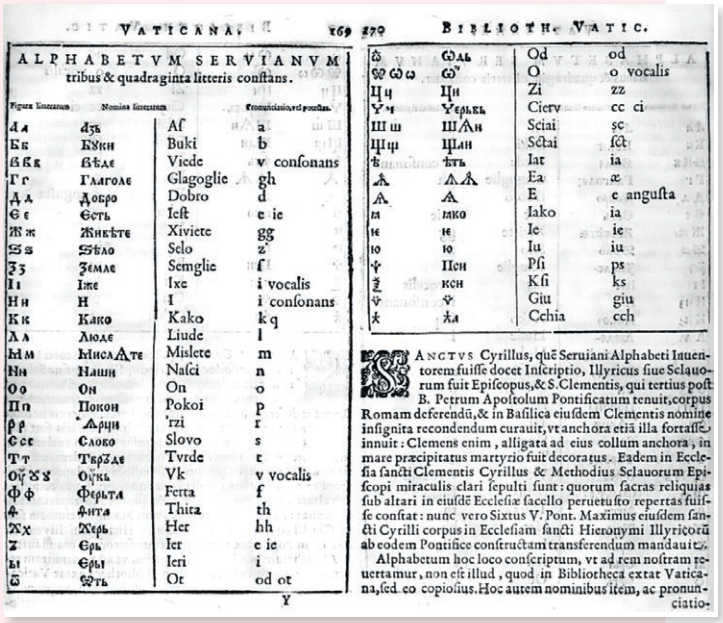
VATICANA. 169 BIBLIOTH. VATIC.

ALPHABETVM SERVIANVM tribus & quadraginta litteris constans.

Figura literarum	Nomina literarum	Romanicis vel potius	
Аа	Азъ	Af	a
Бб	Буки	Buki	b
Вв	Вѣде	Viede	v consonans
Гг	Глаголе	Glagoglie	gh
Дд	Добро	Dobro	d
Ее	Есть	Ieſt	e ie
Жж	Живѣте	Xiviete	gg
Ѕѕ	Ѕѣло	Selo	z
Зз	Земле	Semglie	ſ
Ии	Іже	Ixe	i vocalis
Нн	Н	I	i conſonans
Кк	Како	Kako	k q
Лл	Люде	Liude	l
Мм	Мисѧте	Mislete	m
Нн	Наш	Naſci	n
Оо	Он	On	o
Пп	Покои	Pokoi	p
Рр	Арци	'rzi	r
Сс	Слово	Slovo	s
Тт	Тврдѣ	Tvrde	t
Оу Ѹѹ	Оукъ	Vk	v vocalis
Фф	Фрѣта	Ferta	f
Ѳѳ	Ѳита	Thita	th
Хх	Хѣръ	Her	hh
Цц	Ерь	Ier	e ie
Ыы	Ерыі	Ieri	i
Ѿ	Ѿть	Ot	od ot

Ѻ	Ѡдъ	Od	od
Ѻ Ѡ Ѡ	Ѡ	O	o vocalis
Цц	Ци	Zi	zz
Чч	Чрьвь	Cierv	cc ci
Шш	ШАн	Sciai	ſc
Щщ	Щан	Sctai	ſct
Ъ	Ъть	Iat	ia
Ѧ	Ѧ Ѧ	Ea	æ
Ѧ	Ѧ	E	e angusta
Ꙗ	Ꙗко	Iako	ia
Ѥ	Ѥ	Ie	ie
Ю	Ю	Iu	iu
Ѱ	Пси	Pſi	ps
Ѯ	Кси	Kſi	ks
Ѵ	Ѵ	Giu	giu
Ѫ	Ѫ	Cchia	cch

ANGTVS Cyrillus, quẽ Seruiani Alphabeti Inuentorem fuiſſe docet Inſcriptio, Illyricus ſiue Sclauorum fuit Epiſcopus, & S. Clementis, qui tertius poſt B. Petrum Apoſtolum Pontificatum tenuit, corpus Romam deferendũ, & in Baſilica eiuſdem Clementis nomine inſignita recondendum curauit, vt anchora etiã illa fortaſſe innuit: Clemens enim, alligata ad eius collum anchora, in mare præcipitatus martyrio fuit decoratus. Eadem in Eccleſia ſancti Clementis Cyrillus & Methodius Sclauorum Epiſcopi miraculis clari ſepulti ſunt: quorum ſacras reliquias ſub altari in eiuſdẽ Eccleſiæ ſacello peruetuſto repertas fuiſſe conſtat: nunc vero Sixtus V. Pont. Maximus eiuſdem ſancti Cyrilli corpus in Eccleſiam ſancti Hieronymi Illyricorũ ab eodem Pontifice conſtructam transferendum mandauit &c.

Alphabetum hoc loco conſcriptum, vt ad rem noſtram reuertamur, non eſt illud, quod in Bibliotheca extat Vaticana, ſed eo copioſius. Hoc autem nominibus item, ac pronunciatio-

Alfabetul chirilic (al cărui nume provine de la călugării Chiril și Metodiu, din secolul IX, considerați inventatorii alfabetului), într-o publicație a Vaticanului, 1500

Alfabetele limbii române

Până la jumătatea sec. XIX, limba română a fost scrisă cu alfabetul chirilic; ocazional, din considerente politice sau pur și simplu aleatorii, a fost folosit și alfabetul latin; primele dovezi în acest sens ni s-au transmis din sec. XVI (pentru unele cărți de cântece religioase), apoi, preponderent, exemplele se înmulțesc începând cu a doua jumătate a sec. XVIII, prin acțiunea învățaților Școlii Ardelene. Astfel, prima carte tipărită cu alfabet latin este *Carte de rogaciuni*, realizată de Samuil Micu-Klein, la 1779.

În efortul de trecere la alfabetul latin, sub influența ideilor de emancipare națională, se realizează un **alfabet de tranziție**, care

combină caracterele chirilice cu cele latine și ale cărui norme sunt prezentate de *Gramatica românească* a lui Ion Heliade-Rădulescu (1828). La inițiativa lui Mihail Kogălniceanu, se introduce la 1860 alfabetul latin în scrierea tuturor actelor noului stat, Principatele Unite Române, condus de Alexandru Ioan Cuza. Este o formă oficială de scriere a limbii române, iar alfabetul latin este adoptat, de asemenea, și în Transilvania și în toate provinciile românești, chiar dacă nu făceau parte la acea vreme din statul român.

În studiul *Despre scrierea limbei române* (1866), Titu Maiorescu formulează principiul fonetic, potrivit căruia sunetele în română ar fi trebuit transcrise așa cum se aud, determinând adoptarea normelor propuse de el de majoritatea lingviștilor; nu a fost o acceptare imediată, principiul etimologic (al scrierii cuvintelor cât mai aproape de forma lor originară, latinească) fiind inițial considerat mai important, dar la 1903 cele mai multe dintre regulile ortografice ale lui Maiorescu au fost preluate în raportul Academiei Române, care statuează scrierea în limba română.

EXERCIȚII

1. Accesați Biblioteca Centrală Universitară din Cluj (secțiunea Biblioteca Digitală BCU Cluj) pentru a căuta „fragmentul Todorescu” (sec. XVI, Transilvania), un text vechi românesc scris cu alfabet latin, respectiv pentru a răsfoi *Gramatica* lui Ion Heliade Rădulescu. Ce observați?

2. Citiți următorul text, din *Psaltirea Hurmuzaki* (începutul sec. XVI, în ediția realizată de Ion Gheție și Mirela Teodorescu, 2005) și precizați două diferențe față de limba de astăzi, manifestate la niveluri diferite ale limbii:

Cânteculu întâie oară e

(1) Fericatu e bărbatul carele nu mearse la svatulu necuraților și în calea greșiților ne stătu și în scaunu pierdzătriu nu ședzu.

(2) Ce în leagea Domnului e voia lui și în leagea lui învață-se dzi și noapte.

(3) Și fi-va ca e arburele răsădit la izvorritul apeei, carele poemele sale d-le în vremea sa și frundza lui nu va cădea și toate cât va face dospi-va.

(4) Nu e așea, necurații, nu e așea, că e ca prahul cela ce-l mătură vântul despre fața pământului.

(5) Dereptu acea nu voru învie necurații la giudețu, nece greașnicii în svatul pravednicilor.

(6) Că știi Domnul calea pravednicilor și calea necuraților peri-va.

3. Exprimați-vă opinia despre dificultățile de lectură a textelor vechi și indicați posibile strategii de depășire a acestora:

- ignorarea cuvintelor și a exprimărilor neobișnuite, pentru că oricum sensul general al unui text poate fi depistat;
- apelarea la dicționare și gramatici pentru descifrarea fiecărui aspect și cuvânt necunoscut;
- recursul la IA și în general la internet;
- discuții în clasă cu profesorul și colegii despre textul respectiv.

4. Indicați tema și semnificația fragmentului reprodus la exercițiul 2, din *Psaltirea Hurmuzaki.*

5. Rescrieți în româna contemporană, utilizând un instrument de inteligență artificială, textul reprodus la exercițiul 2.

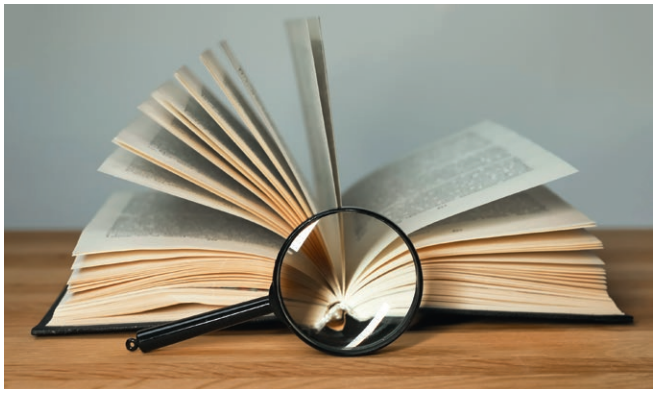

Limba română

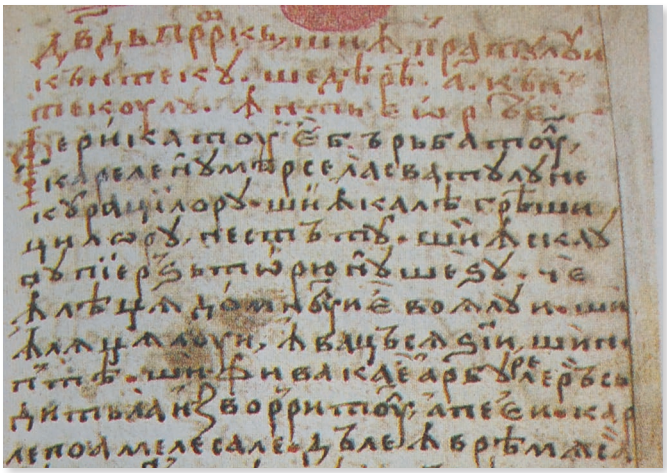

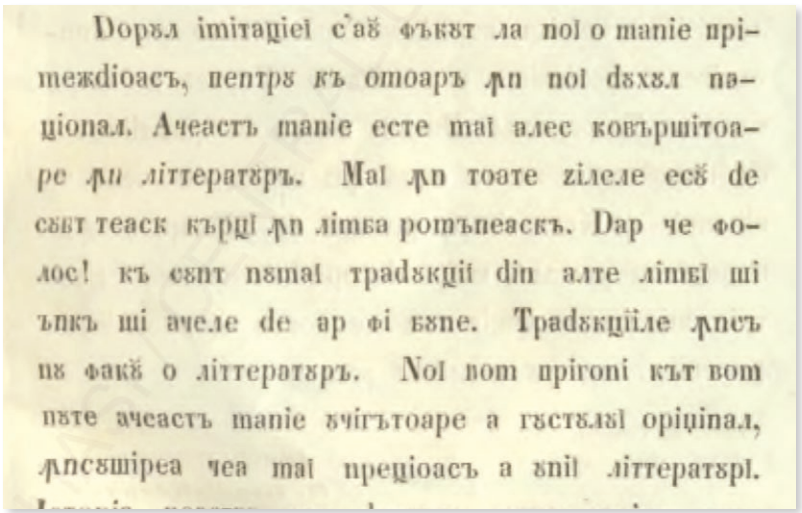

Dorul imitaţiei s'aŭ făcut la noi o manie primejdioasă, pentrŭ kă omoară în noi duhul naţional. Acheastă manie este mai ales kovărşitoare pentru literatură. Mai în toate zilele ies de sub teasc* kărţi în limba românească. Dar ce folos! kă sunt numai traducţii din alte limbi şi încă şi acele de-ar fi bune. Traducţiile însă nu fac o literatură. Noi vom prigoni kât vom pute această manie ucigătoare a gustului original, însuşirea cea mai preţioasă a unei literaturi.

6. Identificaţi şi transcrieţi în alfabet latin un cuvânt din facsimilul alăturat care este originalul scris cu alfabet chirilic, scris continuu, al fragmentului reprodus în alfabet latin la exerciţiul 2.

7. Prezentaţi principalele aspecte ale epocii în care apare scrisul în limba română (50 de cuvinte).

8. Indicaţi cuvintele scrise în alfabet latin din următorul fragment extras din articolul „Introducţie" de Mihail Kogălniceanu, din revista *Dacia literară* (1840). Comparaţi textul cu transcrierea în alfabet latin.

„Dorul imitaţiei s-au făcut la noi o manie primejdioasă, pentru că omoară în noi duhul naţional. Această manie este mai ales covârşitoare în literatură. Mai în toate zilele ies de sub teasc* cărţi în limba românească. Dar ce folos! că sunt numai traducţii din alte limbi şi încă şi acele de-ar fi bune. Traducţiile însă nu fac o literatură. Noi vom prigoni cât vom pute această manie ucigătoare a gustului original, însuşirea cea mai preţioasă a unei literaturi."

(fragmentul alăturat este reprodus după Biblioteca digitală a Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu" din Iaşi)

9. Având în vedere tendinţele actuale din limba română, exprimaţi-vă opinia despre cum ar putea arăta limba română peste un secol, utilizând cel puţin două argumente gramaticale.

* *Teasc*, s.n. – maşină de imprimat, tipar.

Ediția de text vechi

REPERE TEORETICE ȘI ISTORICE

Prin texte vechi, în cultura română, se înțelege, de regulă, orice manuscris sau tipăritură anterioare primei jumătăți a secolului al XIX-lea, când era utilizată grafia chirilică pentru a scrie în limba română (inclusiv în varianta alfabetului de tranziție). Edițiile unor astfel de texte se realizează după principiile filologice și lingvistice contemporane; pe lângă reproducerea – în cazul manuscriselor – în facsimil* a textului original, a filelor manuscrisului, o astfel de ediție cuprinde și o transliterare în caractere latine.

Sunt cunoscute două tipuri de ediții de texte vechi: ediția critică de texte vechi (care se adresează specialiștilor) și ediția populară de texte vechi (care se adresează unui public mai larg, alcătuit din specialiști și nespecialiști deopotrivă).

Structura unei ediții critice de texte vechi cuprinde:

1. Abrevieri bibliografice (ale unor lucrări de referință).

De exemplu:

DA = Academia Română, *Dicționarul limbii române*, 1913-1949;

BD = Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975;

BAR = Biblioteca Academiei Române;

BNR = Biblioteca Națională a României.

2. Studiul introductiv

Acesta poate avea mai multe părți: o parte referitoare la conținut, la teme și motive, cu date despre autori, cu stabilirea unui context istoric și cultural al epocii în care a fost scris textul. De asemenea, se analizează limba la nivelul grafiei, foneticii, vocabularului și gramaticii, se datează și se localizează.

3. Textul propriu-zis, în grafie latină, însoțit sau urmat de facsimile, pagină cu pagină. Prima pagină a unei file se numește *recto*, iar pagina a doua se numește *verso*. Astfel, o indicație de tipul „f. 155^{r}" înseamnă că este reprodusă, prima pagină (recto) din fila 155 a unui manuscris. O indicație de felul 155^{r}/ 18-19 înseamnă că se face trimitere la rândurile 18 și 19 din fila 155 recto a manuscrisului respectiv.

Textul propriu-zis este partea cea mai importantă a unei ediții de text vechi.

O ediție de text vechi poate reproduce mai multe variante ale aceluiași text, așa cum se întâmplă, de exemplu, în ediția realizată de Cristina-Ioana Dima, *Apocalipsul Maicii Domnului. Versiuni românești din secolele al XVI-lea – al XIX-lea*, studiu monografic, ediție și glosar, Editura Academiei Române, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", București, 2012, 330 p.

4. Un glosar (listă de cuvinte ordonată alfabetic) cuprinzând termeni rari, arhaisme, grafii neobișnuite sau particulare, de regulă cu indicarea filei din manuscris sau a paginii dintr-o veche tipăritură unde poate fi găsită respectiva formă sau respectivul termen.

5. Receptarea critică sau culturală: o serie de citate din lucrări care s-au ocupat de textul reprodus în ediția de text vechi.

Astfel, antologia *Cronicari munteni*, cu o selecție a textelor, studiu introductiv, note, comentarii și glosar de Dan Horia Mazilu (tipărită sub egida Academiei Române, București, 2004, 996 p.) conține, într-o secțiune separată a cărții, și o serie de referiri critice din Nicolae Cartojan, G. Călinescu ș.a. despre cronicarii munteni.

6. Notele pot forma o parte separată a ediției sau pot fi redate în subsolul paginii.

* *Facsimil*, s.n. – reproducere exactă a unui text, a unei semnături, a unui desen sau a unei picturi cu ajutorul fotografiei, al fototipiei, prin copiere manuală etc.

Limba română

EXERCIȚII

1. Stabiliți din ce parte a ediției de text vechi fac parte următoarele fragmente. Argumentați alegerile făcute:

a. „Propoziția circumstanțială de timp. Cele mai frecvent întâlnite sunt temporalele care exprimă o acțiune simultană cu cea din regentă. Ele se introduc, de regulă, prin adverbul *când*, prin conjuncția *până* sau prin locuțiunea conjuncțională *în ce zi*: **Când va muri**, *peri-va numele lui* (35r/ 8-9); *ne ascultă* **în ce dzi te vem chema** (15v/ 20-21)” (*Psaltirea Hurmuzaki*, ediția Ion Gheție și Mirela Teodorescu, 2005).

b. „Constantin Cantacuzino a lucrat la carte [*Istoriia Țărâi Rumânești*] – cu întreruperi probabil –, adunând mereu izvoare, cercetându-le și comparându-le (se știe că încă din 1670 își procurase o copie a cronicii lui Grigore Ureche), până în preajma tragicei sale dispariții. Ultimul capitol pe care a izbutit să-l redacteze, nu cu mult înainte de anul 1716, se intitulează *Hunii, au cum le zic alții unii, den cari ungurii să trag și sunt până astăzi, de unde au pogorât și cum au descălecat Țara Ungurească; și ce voievozi întâi au venit cu dânșii* și se referă la migrația hunilor petrecută în secolul al IV-lea”. (*Cronicari munteni*, ediția Dan Horia Mazilu, 2004)

c. „vezir-agasî – șeful vizirilor;
vezirazim – marele vizir;
viitor (în expresia *iaste viitor*) – este pe cale de a veni, va sosi;
vistier – boier care administra veniturile țării” (*Cronicari munteni*, ediția Dan Horia Mazilu, 2004)

d. „**Ms. rom. 5584 BAR** cuprinde, între filele 7r – 16v, singura versiune aproape întreagă a acestei familii de texte. Din păcate sfârșitul este incomplet. Miscelaneul mai cuprinde un singur text, scris de aceeași mână, *Legenda duminicii*.” (*Apocalipsul Maicii Domnului*, ediția Cristina-Ioana Dima, 2012)

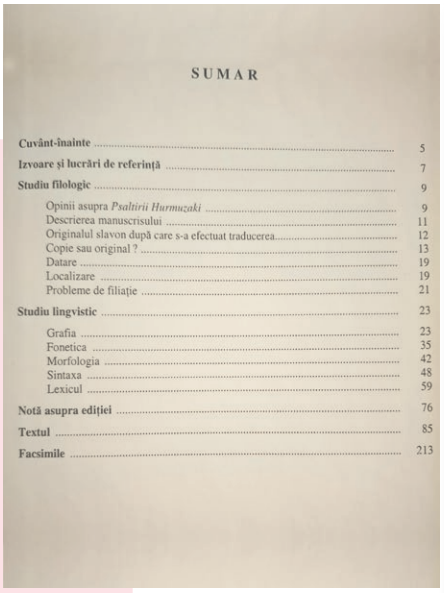

SUMAR

Cuvânt-înainte 5
Izvoare și lucrări de referință 7
Studiu filologic 9
Opinii asupra *Psaltirii Hurmuzaki* 9
Descrierea manuscrisului 11
Originalul slavon după care s-a efectuat traducerea 12
Copie sau original ? 13
Datare 19
Localizare 19
Probleme de filiație 21
Studiu lingvistic 23
Grafia 23
Fonetica 35
Morfologia 42
Sintaxa 48
Lexicul 59
Notă asupra ediției 76
Textul 85
Facsimile 213

Pagina de sumar a ediției din *Psaltirea Hurmuzaki*, 2005

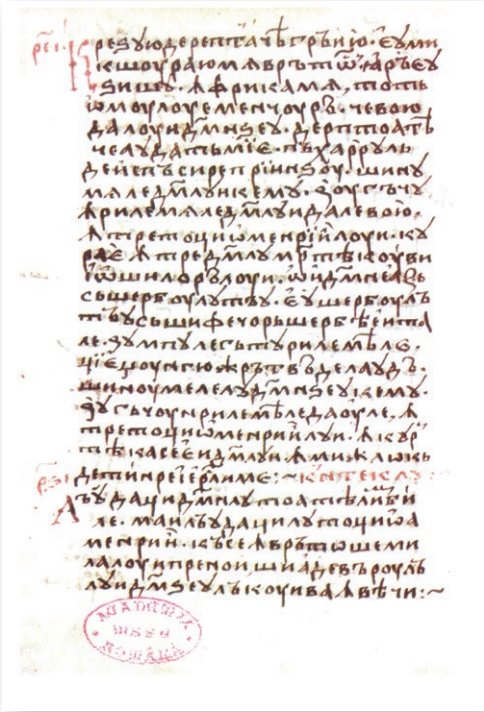

Psaltirea Hurmuzachi, Biblioteca Academiei Române, ms. rom. 3077

2. Realizați câte un glosar de termeni pentru următoarele fragmente de texte vechi:

a. „*Piept de oae au coaste.* Ia pieptu și-l tae bucăți, apoi îl spală și-l prăjaște cu unt proaspăt dinpreună cu ceapă tocată, ca un șfert de ceas. Deci îl scoate și-l pune în tingire au în oală zmănțuită, puindu-i zeamă de carne să-l acopere bine, sare, piper și scorțișoară, și-l fiarbe cu vasul astupat. Deci când va fi aproape de fiert, pune agreș au grăunțe de aguridă, fiind vara, iar iarna, vișine uscate, și o mână de erburi tocate, și-l fiarbe.” (*O lume într-o carte de bucate. Manuscris din epoca brâncovenească*, transcrierea textului, prefața și postfața de Ioana Constantinescu, cu un studiu introductiv de Matei Cazacu, 1997)

b. „Ca să intre cinevaș în orașul Triești, trebuie să pogoare un deal în vreme ca de un ceas, și când urcă, peste doao. Dintr-acest deal este o vedere nespusă de frumoasă, căci după ce vede dintr-o așa nălțime neisprăvita și nemărginita mare, lucru pentru care cu dreptate să cutremură omul cel neobicinuit, apoi vede și acea frumusețe a orașului, ce este mai pe jumătate împrejurat de corăbii, și pe corăbieri urcându-se pe catarguri și coborându-se cu mare îndrăzneală, fieșcare cu deosibite haine naționalicești îmbrăcați, și pe broaștele de copii, care toată corabia trebuie să aibă, aruncându-se dupe catargurile corăbiilor în fundul mării." (Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele făcută în anul 1824-1825-1826*, cu o prefață, indice de lucruri și de cuvinte de Petre V. Haneș, 1915)

3. Realizați o bibliografie cu cel puțin un titlu de ediție de text vechi pentru Grigore Ureche, Miron Costin și Ion Neculce, consultând un catalog online al unei biblioteci publice (de exemplu: Biblioteca Centrală Universitară din Cluj; Biblioteca Centrală Universitară din București; Biblioteca Centrală Universitară din Iași). Țineți cont de următoarele informații:

- Există mai multe moduri de a cita cărți în bibliografie. O regulă generală este următoarea:

prenume, nume, titlul cărții, editura, locul apariției cărții, anul apariției.

G. CĂLINESCU, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1941.

Titu MAIORESCU, *Critice*, vol. I, Editura pentru Literatură, București, 1967

Nicolae MANOLESCU, *Contradicția lui Maiorescu*, Editura Cartea Românească, București, 1970.

Nicolae MANOLESCU, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, ediția a II-a, Editura Cartea Românească, București, 2019.

- Bibliografia poate fi împărțită în:

a. surse primare: textele literare citate (spre exemplu, schița *Un pedagog de școală nouă* a lui Caragiale o găsim într-o ediție de opere);

I.L. CARAGIALE, *Opere*, vol. II, ediție critică de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Călin, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1960.

b. surse secundare: care pot include articole de specialitate și studii sau istorii literare.

Ștefan CAZIMIR, *I. L. Caragiale față cu kitschul*, Editura Cartea Românească, București, 1988.

Evaluare

Evaluare

De neamul moldovenilor (1686) este o istorie a originii poporului și limbii române. Autorul le oferă cititorilor imaginea unui model de civilizație. „Raiul pământului" strălucește atât prin frumusețile naturale, cât și prin spiritul umanist. În legătură cu acest spațiu fermecător, modelat de oamenii Renașterii, Miron Costin dezvăluie calitățile unui gentilom.

Citiți textul de mai jos și răspundeți la cerințele formulate.

„[...] Ieste țara Italiei plină, cum să zice, ca o rodie, plină de cetăți și orașă iscusite, mulțime și desime de oameni, târguri vestite, pline de toate bivșuguri[1], și pentru mare iscusénii și frumusețuri a pământului aceluia i-au zis raiul pământului, a căruia pământŭ, orașile, grădinile, tocmélile la casile lor cu mare desfătăciune traiului omenescŭ nu are toată lumea, supt ceriŭ blândŭ, voios și sănătos, nici cu căldură prea mare, nici ierni gréle. De grâu, vinuri dulci și ușoare, untudelemnŭ, mare bivșug și de poame de tot féliul: chitre[2], năramze[3], lămâi și zahar și oameni iscusiți, la cuvântŭ stătători, peste toate neamurile, neamăgei, blânzi, cu oamenii streini dintr-alte țări nemăreți, îndată tovarоși, cum ar fi cu ai săi, cu mare omenie, supțiri, pentru acéia le zicŭ gentiloni, cum zicŭ grecii, celebii[4], și la războaie neînfrânți într-o vréme, cum vei afla la Istoriile Râmului[5], de vei ceti de dânșii.

Acéia țară ieste acum scaunul și cuibul a toată dăscăliia și învățătura, cum era într-o vréme la greci Athina, acum Padova la Italiia, și de alte iscusite și trufașă meșterșuguri. [...]

ΔCaută-te dară acum, cetitoriule, ca într-o oglindă și te privéște de unde ești, lepădându-ți de la tine toate célelalte basne[6], câte unii au însemnatŭ de tine, din neștiință rătăciți, alții din zavistie[7], care din lume între neamuri n-au lipsitŭ niciodată, alții de buiguite[8] scripturi[9] și deșarte.Δ"

(Miron Costin, *De neamul moldovenilor*)

Prato della Valle, Padova

[1] *Bivșug*, s.n. – belșug.
[2] *Chitră*, s.f. – fructul chitrului, cu aspectul unei lămâi mari.
[3] *Năramză*, s.f. – portocală.
[4] *Celebiu*, adj – manierat, cu purtări alese.
[5] *Râm* – numele vechi românesc al Romei.
[6] *Basnă*, s.f. – relatare mincinoasă, scornită.
[7] *Zavístie*, s.f. – ură, dușmănie.
[8] *Buiguit*, adj. – încurcat, tulbure.
[9] *Scriptură*, s.f. – scriere.

1. Transcrieți două arhaisme lexicale și două arhaisme fonetice. **2p.**

2. Identificați cu ajutorul unui dicționar patru cuvinte de origine latină. **1 p.**

3. Exprimați-vă opinia în legătură cu mesajul secvenței marcate prin Δ în 50 de cuvinte. **2 p.**

4. Prin ce se remarcă, în opinia autorului, un om civilizat? Formulați răspunsul într-un enunț. **2 p.**

5. Analizați legătura fragmentului cu mișcarea umanistă, evidențiind două posibile particularități (150-200 de cuvinte). **2p.**

Timp de lucru: 50 de minute

Se acordă un punct din oficiu.

Unitatea 3

Afirmarea conștiinței culturale (secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea)

Louis Boizot și Jean-Baptiste Chapuy, *Libertatea înarmată cu sceptrul Rațiunii fulgeră Ignoranța și Fanatismul*, gravură alegorică, 1793-1795

LITERATURĂ

Contextul socioistoric în secolul al XVIII-lea. Iluminismul și Școala Ardeleană

- Gheorghe Șincai, *Învățătură firească spre surparea superstiției norodului*
- Petru Maior, *Dialog pentru începutul limbei române*
- *Esopia*

Reprezentări ale lumii și ale omului în texte diverse ale perioadei

- Ion Budai-Deleanu, *Țiganiada* (poemul epic)
- Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele* (memorialul de călătorie)
- Text auxiliar: Elizabeth Craven, *Trecerea prin Țara Românească*
- Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver*
- Voltaire, *Candid sau Optimismul*

LIMBA ROMÂNĂ

Construcția textului: coerență și coeziune

- *Coeziunea lexicală*

Sintaxa frazei (recapitulare)

Propoziția subiectivă. Propoziția predicativă

EVALUARE

Literatură

Contextul socioistoric în secolul al XVIII-lea

Țările române

Secolul al XVIII-lea coincide, în țările române, cu instalarea domnitorilor fanarioți. Veniți din Fanar, un cartier al Constantinopolului, aceștia impun limba și cultura greacă în spațiul autohton. Apreciate de otomani pentru cunoașterea unor limbi europene (franceza sau italiana), elitele din Fanar reprezintă o poartă diplomatică a Orientului către Occident. Nu întâmplător, unii domnitori fanarioți (ca Nicolae Mavrocordat sau Constantin Mavrocordat) sprijină cartea și învățământul, lansând și câteva reforme (fiscale, sociale, administrative). În linii mari, însă, conducerile fanariote din Moldova și Țara Românească nu au putut determina acțiunile necesare pentru o modernizare autentică a celor două țări române. Corupția domnilor și a boierilor reprezintă o cauză a declinului țărilor române. Domnitorii, care trebuie să aibă acordul Porții Otomane, au căutat mai ales îmbogățirea rapidă, aplicând mari taxe pentru țărani. Unele zone se depopulează din cauza unor astfel de practici abuzive. Bucureștiul, de exemplu, orașul în care se găsește curtea domnească, atrage tot mai mulți oameni de diverse condiții sociale. Mulți negustori, unii din Transilvania, alții din spațiul balcanic, își vând produsele aici. Viața urbană nu este nici ea ușoară. Sunt numeroase jafurile și incendiile, iar speranța de viață este destul de mică. Nu lipsesc molimele (ciuma este una dintre ele), care, pe lângă războaiele celor trei mari imperii (Austriac, Rus și Otoman), seceră numeroase vieți.

Transilvania

Sub guvernare austriacă, Transilvania este condusă de un parlament regional (dietă) în care intră doar maghiarii, sașii[1] și secuii[2]. La viața politică și administrativă nu pot participa și românii, cei mai mulți rămânând în condiția de iobăgie[3]. Spațiul transilvănean este și un loc al unor confesiuni diferite. Alături de românii ortodocși (cei mai mulți), există catolicii și reformații (sau protestanții). Unii români sunt atrași de partea catolicismului, pentru a se bucura de drepturi politice. Despre o unire cu biserica Romei (reprezentată de papă) se vorbește tot mai mult. Un sinod[4] de la 1700 admite această unire a românilor ortodocși cu Biserica Catolică, prin recunoașterea unor dogme. Ritul ortodox se păstrează în parte. Din rândul unor preoți uniți (sau greco-catolici) se înalță câțiva tineri care beneficiază de educație la Blaj, centru important pentru cultura românească din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Receptivi la programul iluminiștilor occidentali, mai ales la cel al împăratului Iosif al II-lea, cărturarii ardeleni (care vor fi cunoscuți ca reprezentanți ai „Școlii Ardelene”) luptă pentru drepturi politice și educație, susținând cu tărie latinitatea limbii române.

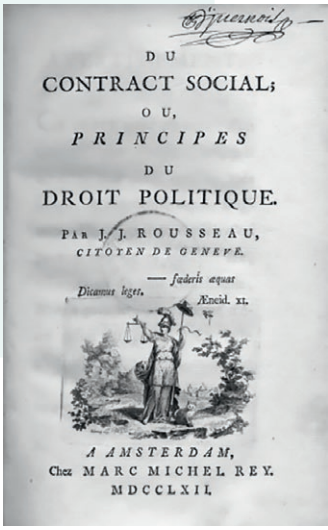
DU
CONTRACT SOCIAL;
OU,
PRINCIPES
DU
DROIT POLITIQUE.
PAR J. J. ROUSSEAU,
CITOYEN DE GENEVE.
— fœderis æquat
Dicamus leges. Æneid. XI.
A AMSTERDAM,
Chez MARC MICHEL REY.
MDCCLXII.

[1] *Sas*, s.m. – persoană care face parte din populația germană care, în Evul Mediu, a fost colonizată în unele părți din Transilvania.
[2] *Secui*, s.m. – persoană care face parte dintr-o populație maghiară din Transilvania.
[3] *Iobăgie*, s.f. – instituție specifică feudalismului, caracterizată prin dependența personală a țăranului față de stăpânul feudal.
[4] *Sinod*, s.n. – întrunirea ocazională a unor demnitari (ierarhi) religioși care discută chestiuni privind morala, dogmele sau probleme de administrație bisericească.

Iluminismul și Școala Ardeleană

Europa Luminilor

Secolul al XVIII-lea a mai fost numit și „Secolul Luminilor" în Franța. O nouă mișcare de idei se naște în peisajul european occidental: Iluminismul. Gânditorii luminați din această perioadă critică abuzurile conducătorilor despotici, superstițiile medievale și corupția clerului, sclavia și menținerea oamenilor în neștiință. Încrezători în progres, iluminiștii consideră că o societate nu mai poate funcționa după vechile practici politice. Oamenii, indiferent de statutul lor social, trebuie să se bucure de libertate (considerată un drept natural). Sistemele politice cu îndelungate tradiții în Europa erau destul de intolerante, apelând la discriminare și violență. Gânditorii iluminiști critică ideea unui monarh absolut, ale cărui decizii îi aparțin pe deplin. Montesquieu, de exemplu, autorul cărții *Despre spiritul legilor*, propune ca puterile (legislativă, executivă și judecătorească) să fie separate în stat. Comportamentele despotice ale unor lideri politici sunt criticate pe diverse căi – în texte de filozofie sau literatură – de scriitorii Luminilor. Aceștia consideră că progresul unei societăți poate fi obținut prin educație. Educația laică, prețuită de iluminiști, ar putea contribui la o societate mai bună. De asemenea, omul Luminilor este încrezător în științe, în inovațiile aduse de Revoluția Științifică.

Un Prometeu modern

Intelectualul iluminist poate fi comparat cu Prometeu[5], eroul mitologic care a furat focul zeilor din cer și l-a oferit oamenilor făcând posibilă dezvoltarea meșteșugurilor. Iluminismul a pregătit, astfel, drumul către civilizația modernă actuală.

Născut liber, omul nu are nevoie de lanțurile unor conducători despotici. Biserica, la rândul ei, este criticată pentru diversele abuzuri (Inchiziția condamnase personalități ale științei; arderea pe rug a femeilor era, de asemenea, o practică medievală înspăimântătoare). Căutând să-l scoată pe om din bezna necunoașterii, intelectualul iluminist aspiră la un alt tip de societate, care așază în centru rațiunea. Gândirea liberă presupune a te înțelege pe tine și pe ceilalți. Citind, ai acces la minți strălucite ale trecutului și ale prezentului, care pot alimenta idei valoroase pentru viitor. Marile descoperiri – geografice, astronomice, științifice – sunt rodul unor neobosite căutări și curiozități.

Ideile iluminiștilor, formulate în scrieri filozofice și satirice, în discursuri polemice, ori în celebra *Enciclopedie*, au circulat în saloanele epocii sau în anumite cercuri francmasonice. Unii intelectuali dețineau opere ale filozofilor politici iluminiști. Câțiva monarhi luminați (precum Frederic cel Mare al Prusiei) s-au inspirat din programul acestui curent.

Enciclopedia franceză, un proiect important al gânditorilor iluminiști

Școala Ardeleană

Fiii de preoți uniți (greco-catolici) din Transilvania secolului al XVIII-lea au fost îndrumați spre studiu, la școli gimnaziale, licee și apoi la universități străine. Blajul a fost pentru unii dintre ei o rampă de lansare spre cariere intelectuale. Au avut acces la cuvânt și au dorit, prin scrierile lor istorice, filologice, teologice

[5] Ideea a fost formulată de istoricul și jurnalistul Paul Johnson, în *Intelectualii* (1988).

Literatură

sau literare, să schimbe mentalitatea de atunci. Românii nu mai trebuie priviți, afirmă ei, ca supuși sau ca locuitori de rang inferior. Pentru emanciparea lor luptă Samuil Micu, Petru Maior, Gheorghe Șincai sau Ion Budai-Deleanu, cărturari ardeleni, care sunt cunoscuți ca reprezentanții principali ai Școlii Ardelene. Aceștia susțin vechimea românilor și originea nobilă a limbii române, pledând chiar pentru latinitatea ei absolută (teză nu în totalitate justă, limba română având și alte influențe care i-au modelat evoluția). Priviți ca veritabili îndrumători culturali, erudiții ardeleni au dorit să-i lumineze pe oameni prin școală și cărți. Munca lor este una intelectuală, în spiritul ideilor iluministe, mai bine receptate în Transilvania. Se traduc (în special din germană și maghiară) cărți de popularizare a științei, manuale școlare și alte materiale pedagogice, utile școlarilor sau oamenilor simpli.

Cum arată profilul unui om educat în secolul al XVIII-lea? Sunt puțini cei care au parte de educație în această perioadă. Mulți țărani sunt condamnați la sărăcie. Un om știutor de carte este, însă, un câștig pentru societate. Cunoscând alfabetul, acesta poate desluși tainele unor cărți și poate citi texte variate (administrative sau religioase, de exemplu). Un om cu carte își organizează mai bine viața; își cunoaște drepturile și le poate apăra. Are, spre deosebire de omul needucat, puterea cuvântului. Și este, în felul lui, un om independent. Poate pricepe mai bine chiar tâlcul parabolelor[6] biblice, auzite la biserică. Scriitorii ardeleni și-au luat această răspundere, de călăuzire a oamenilor, instruindu-i prin programe educaționale ambițioase.

[6] *Parabolă*, s.f. – scurtă povestire cu caracter moral.

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE

În mitologia greacă, **Prometeu** este unul dintre titani, fiul lui Iapetos și al Climenei. Este privit ca un erou civilizator: fură focul zeilor și îl oferă oamenilor, învățându-i chiar meșteșugurile. Va fi pedepsit de Zeus pentru fapta sa.

EXERCIȚIU

Accesați codul QR și urmăriți documentarul. Discutați posibile conexiuni între intelectualul iluminist și personajul mitologic prezentat.

Iluminismul european	Caracteristici:
Idei filozofice	libertatea umană, rațiunea
Idei sociale	critica feudalismului, a fanatismului; importanța acordată școlii (care ar putea lumina masele); respectarea drepturilor naturale; toleranța
Idei politice	critica regimurilor politice absolutiste, separarea puterilor în stat
Gânditori iluminiști	John Locke, Voltaire, Jean-Jacques Rousseau, Denis Diderot, Montesquieu, Adam Smith, Immanuel Kant

Gheorghe Șincai

Învățătură firească spre surparea superstiției norodului

Știința fysicei și aceasta o lucrează, ca oamenii să fie odihniți și îndestuliți, pentru că mântue pe fieștecarele de frica cea fără de lipsă, în carea, din neștiință, au căzut și-i dă deplinită învingere asupra rătăcirei ceii păguboasă prin carea atâtea mii de oameni se țin în clește. Căci cine se va înfricoșa de zmeii cei înfocați carii se iaptă[7] prin văzduh și de flăcările ce zbungesc[8] din pământ, de va ști ce sunt lucrurile acestea? Cine se va spăriia de ivirea cometelor, adecă a stelelor celor cu coadă, sau cu cutremur va întreba ce însemnează ivirea lor, de se va dovedi că stelele acestea tocma nemica însemneaze, ci își țin cursul lor cel minunat? Cine va judeca despre fericirea sau nefericirea sa și a altora de pe stele (măcar că nebunia aceasta în unele cărindare[9] s-au însemnat), de i se va adeveri că stelele n-au putere de a face pre oameni fericiți sau nefericiți? [...] Așadară, adeverat iaste că numai știința fysicei e mișlocirea aceaia prin care se mântue[10] oamenii de toate rătăcirile lor. Drept aceaia, cine va învăța fysica se va mântui de rătăcirile în care alții din neștiință s-au alunecat.

Cartea miracolelor, manuscris ilustrat din Augsburg, cca 1550

[7] *A (i)epta*, vb. – a (se) avânta.
[8] *A zbungi*, vb. – a izbucni.
[9] *Cărindar*, s.n. – calendar. Autorul se referă la acele enciclopedii populare din epoca sa, pline de informații eronate sau lipsite de temei științific.
[10] *A (se) mântui*, vb. – a (se) vindeca.

AUTOR

Gheorghe Șincai (1754-1816), istoric și filolog, reprezentant al Școlii Ardelene. Are parte de o bună îndrumare, studiind în școli din diverse orașe transilvănene. Ajunge la Blaj, unde leagă prietenii cu câțiva tineri însetați de cunoaștere. Îl pasionează limbile clasice (latina și greaca veche). Ca bursier, vizitează Roma și își pregătește cercetarea pentru o viitoare carte de istorie a românilor. Șincai, care a urmat și cursuri juridice la Universitatea din Viena, s-a remarcat prin lupta pentru emanciparea prin educație. Istoric și filolog, dobândind cunoștințe teologice și literare, scriitorul desfășoară o neobosită activitate pedagogică la Blaj. Ajunge director al școlilor unite din Transilvania și se ocupă de programele de învățământ, precum și de pregătirea profesorilor. Întocmește manuale școlare, căutând mijloace eficiente prin care să-i

Literatură

aduce pe oameni pe calea școlii. Mai târziu, intră în conflict cu episcopul Ioan Bobb, care nu vede cu ochi buni reformele erudiților de la Blaj. Șincai este înlăturat din funcții, fiind marginalizat. Lucrarea sa principală este *Hronica românilor și a mai multor neamuri*, care nu a putut fi publicată integral în Transilvania.

Cărturarii ardeleni din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea au scris atât studii savante (cercetări istorice și filologice), cât și lucrări de popularizare a cunoașterii, destinate unui public mai larg. O scriere de acest fel este *Învățătura firească spre surparea superstiției norodului*, care a fost tipărită mult mai târziu. Adaptată după un autor străin, lucrarea critică falsele credințe ale oamenilor neinstruiți sau nefamiliarizați cu științele exacte. Broșurile pseudoștiințifice și cărțile de astrologie sunt condamnate de autorii raționaliști din vremea Iluminismului. Însuși Șincai îi orientează pe oameni pe drumul cunoașterii științifice.

EXERCIȚII

1. Care este motivul pentru care oamenii se tem de anumite fenomene naturale?

2. Ce înțelege autorul prin „rătăcirile” oamenilor?

3. Motivați rolul interogațiilor retorice din text.

4. Citiți fragmentul următor:

„Sunt lucruri pe care nici cei mai mari savanți ai zilelor noastre nu le pot explica. Dar asta nu înseamnă că trebuie să oprim toate cercetările, apelând la false «explicații» care trimit la magie sau supranatural, și care de fapt nu explică nimic. Să ne închipuim cum ar fi reacționat un om al Evului Mediu – fie el și cel mai învățat din vremea lui – dacă ar fi văzut un avion cu reacție, un laptop, un telefon mobil sau un dispozitiv de navigare prin satelit. Le-ar considera pesemne supranaturale, miraculoase. Dar aceste aparate sunt acum cât se poate de comune, iar noi știm cum funcționează, căci au fost construite pe baza principiilor științifice. N-a fost nevoie să apelăm la magie, miracole sau supranatural, și ne dăm acum seama că omul medieval ar fi greșit dacă ar fi făcut-o.”

(Richard Dawkins, *Magia realității. De unde știm care este de fapt adevărul*, trad. rom. Vlad Zografi)

a. Notați o idee comună cu fragmentul din Gheorghe Șincai.

b. Motivați folosirea persoanei I plural în text.

5. Evidențiați o legătură posibilă între fragmentul din lucrarea lui Șincai și ilustrația de mai jos.

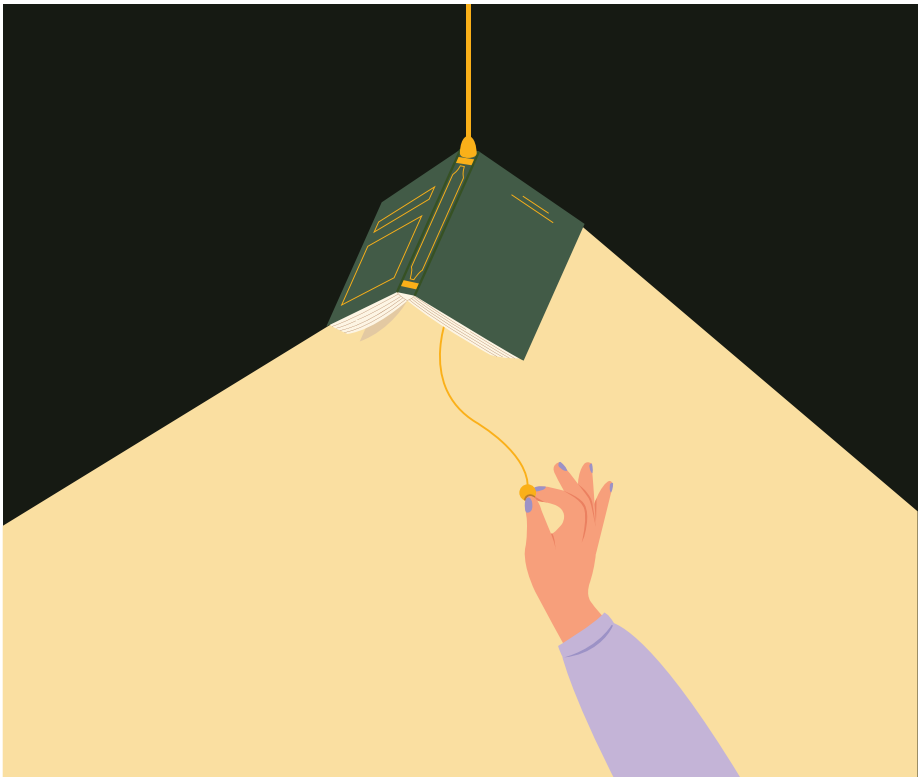

Petru Maior

Dialog pentru începutul limbei române

Fragment de pe Columna lui Traian din Roma

Unchiu. Am spus mai sus și precunoscut lucru este că romanii cei vechi toate cărțile în linba latină cea gramaticească le scriia, nimene nu scriia în linba poporului, care latină mai multe veacuri, și după încetarea împărăției cei de la Roma vechiă, fu ținută [...]. Alta este a cuvănta, alta a scriere. [...]

Nepotu. Nu poate fi îndoială nici cât e mai mică, că doao linbi au avut romanii cei de demult, una gramaticească, alta poporană[1]. Mai, rogu-te, unde e azi linba cea poporană a romanilor? Au dară au perit?

Unchiu. Linba poporului romanilor celor de demult vecuește[2] până astăzi în gura românilor noștri. Că cu această linbă au venit strămoșii românilor de la Roma, în zilele împăratului Traian [...].

[1] *Poporan*, adj. – popular.
[2] *A vecui* , vb. – a dura.

AUTOR

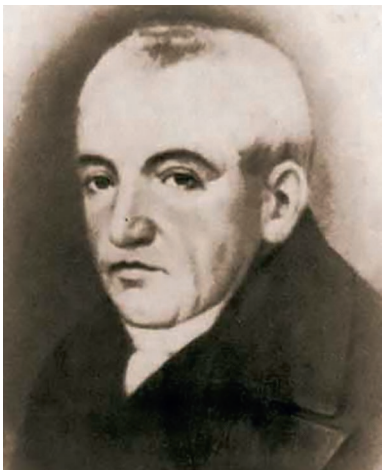

Petru Maior (cca 1756-1821), istoric, filolog și teolog. Asemenea colegului său de generație, Gheorghe Șincai, Maior studiază la Roma, fiind bursier al colegiului „De Propaganda Fide". La Viena, unde urmează studii juridice, intră în contact cu anumite idei ale Iluminismului. Predă la seminarul teologic din Blaj. Ca fiu de protopop greco-catolic, Petru Maior urmează calea teologiei și, după câteva studii de specialitate, devine el însuși preot, fiind și un bun orator, înclinat uneori spre polemică. Scrierile sale istorice și lingvistice susțin latinitatea limbii române. A afirmat, cu exagerare, că limba română ar avea origini pur latine, neexistând și alte componente (de exemplu, slave sau turcești) în structura ei. Prin această idee, autorul a dorit să demonstreze originea nobilă a românilor din Transilvania, popor cu puternice legături latine.

Literatură

1. Cu ce bariere v-ați confruntat citind acest text?
a. lexicale;
b. sintactice;
c. de conținut.

2. Refaceți prima intervenție (a unchiului) în limba română actuală. Ce diferențe observați?

3. De ce credeți că autorul a ales dialogul între un unchi și nepotul său pentru a exprima, în epocă, ideea potrivit căreia limba română este urmașa latinei vorbite (populare)?

4. Căutați etimologia cuvintelor subliniate din text și discutați opțiunea lui Maior pentru aceste variante (ieșite astăzi din uzul limbii române).

5. Ce informații noi față de textul lui Maior găsiți în schema de mai jos și în transcriptul de la punctul b. Evidențiați și scopul lor.

a. Limba română este descendenta latinei populare. Lingviștii disting latina scrisă de latina populară. Latina înaltă (sau literară) a fost rezervată scrisului, fiind guvernată de norme stricte, în vreme ce latina vorbită (sau populară), care a dat naștere limbilor romanice (limba română fiind una dintre ele) de mai târziu, a fost mai puțin supusă regulilor fonetice și gramaticale.

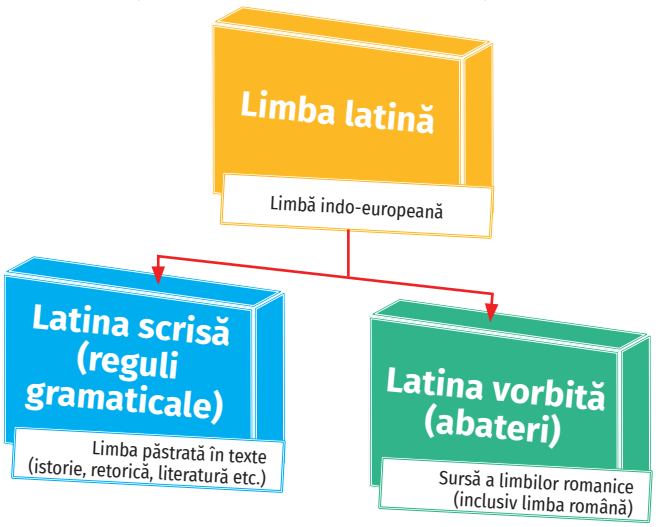

b. Transcript pentru un fragment dintr-un podcast al liceului (tema: „Originea limbii române”)

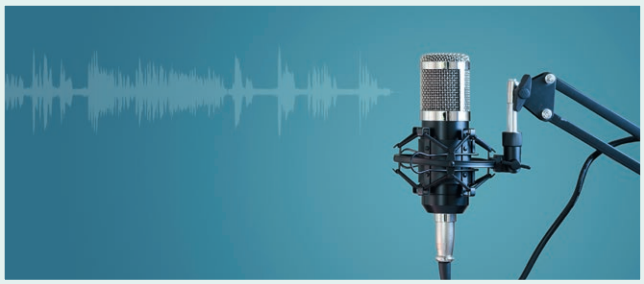

Bună, sunt Ioana, gazda noului nostru episod. Astăzi voi vorbi despre o temă care ne preocupă pe mulți dintre noi. Te-ai întrebat vreodată de unde provine limba română, cum a evoluat ea? Credeai, poate, că româna de azi seamănă cu cea de acum 1000 de ani? Ei bine, lucrurile sunt mai complicate. Limba este, în definitiv, un fenomen în mișcare. Aș zice și în schimbare. Iar limba pe care o vorbim azi a suferit, de-a lungul secolelor, o grămadă de transformări. Îți aduci aminte că ai studiat, într-a șaptea, limba latină? Și că ai învățat conjugări și declinări? Româna provine din această limbă, care și ea, la rândul ei, este o limbă indo-europeană. Ne e cunoscută latina din textele scrise ale unor autori. Ai auzit, poate, de Ovidiu? De acel poet trimis în exil, la Tomis, unde a și murit? El își scria versurile în latina clasică, cu reguli gramaticale bine definite. Însă, se știe, oamenii simpli din Imperiul Roman nu vorbeau așa cum scria Ovidiu, ci într-o limbă cu destule abateri. Asta e limba vulgului, numită și vulgară, adică obișnuită. Câteva limbi europene, între care italiana, franceza și spaniola, provin din varianta vulgară sau populară. Limba română este și ea o fiică a latinei populare. Este, mai exact, urmașa acestei versiuni vorbite.

6. Realizați un scurt episod de tip interviu (aproximativ 5 minute) pentru un podcast educativ. Tema va fi originea latină a limbii române. Pentru documentare, citiți informații din următoarele surse:

- *** *Istoria limbii române*, vol. I, coord. Marius Sala, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, 2018 (capitolul „Latina vulgară”, pp. 73-83);
- Maria Cvasnîi Cătănescu, *Limba română. Origini și dezvoltare*, 1996 (capitolul „Limba română – limbă romanică”, pp. 9-13 și capitolul „Premise istorice și lingvistice ale formării limbii române”, pp. 15-24).

Se punctează originalitatea și capacitatea de a face informația clară, pentru toată clasa.

Esopia

Un om prost[1] și necărturariu, neavând fire bună, nici evlavie de cântare, să întâmplă de întră într-o casă mare pustie și începu a cânta.

Iar casa, fiind foarte mare, răsuna. Îi părea că cântă preafrumos și are glas preabun.

Și ieșind în târg, îl întrebară oamenii ce meșteșug știe. El răspunsă că e cântăreț, adecă psaltichiaș[2]. Și-l pohtiră să meargă la besérică să cânte. Deci el îndată mérsă și începu a cânta. Iar oamenii, / deacă-l auziră cântând așa schimosit[3] și cu glas urât, îl scoaseră afară din besérică, cu rușine mare, împingându-l și bătându-l până afară.

TĂLCUL

Așa sunt oamenii carii n-au slujit la uși mari sau la dascăli învățați și să țin înțelepți din firea lor și să fac știutori. Apoi deaca dau de niște oameni învățați și înțelepți, ei rămân de ocară și de rușine.

Johann Michael Wittmer, *Esop povestindu-și fabulele*, 1879

EXERCIȚII

1. Citiți fabula preluată din *Esopia*, o carte populară despre viața și înțelepciunea lui Esop. Ce probleme critică autorul în fabula sa?

2. Ce îi lipsește omului din fabulă pentru a fi un cântăreț adevărat?

3. Explicați cuvintele de mai jos, cu referire la opera citită:

● autosuficiență; ● impostură.

4. Ce legătură puteți stabili între această scriere și mișcarea iluministă europeană?

[1] *Prost*, adj. – de condiție socială modestă, de rând, din popor.
[2] *Psaltichiaș*, s.m. – cântăreț de strană în biserică (psalt).
[3] *Schimosit*, adj. – schimonosit, nenatural, urât.

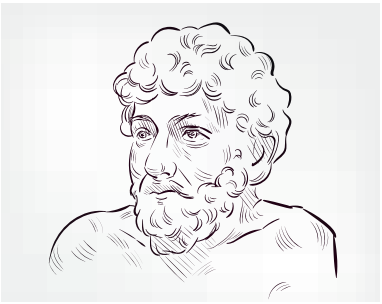

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE

Esopia este o carte populară de înțelepciune cu o lungă istorie, provenind din Antichitate. Cuprinde viața și fabulele lui **Esop** (cca 620 î.H. – cca 560 î.H.), legendar fabulist, originar din Asia Mică. Tradiția îl prezintă pe Esop ca fiind un sclav șchiop și diform, de o mare urâțenie fizică. Tradusă în numeroase limbi europene, *Esopia* s-a bucurat de largă audiență, fiind prețuită pentru dimensiunea ei moralizatoare. În ciuda condiției inferioare, aceea de sclav, eroul își demonstrează istețimea în diverse situații de viață. În contrast cu oamenii mari și puternici, plini de orgolii, Esop este un spirit care cântărește binele și răul. Scrierea a circulat și în spațiul cultural românesc. Cel mai vechi manuscris în limba română al *Esopiei* datează din 1703, o traducere datorată dascălului Costea din Brașov. Mai târziu, în 1795, se tipărește la Sibiu o ediție cu titlul *Viiața și pildele preaînțeleptului Esop. Esopia* a figurat în programa de învățământ a Academiei grecești de la București.

AUTOR

Ion Budai-Deleanu (1760-1820), poet și filolog. Fiul cel mare al lui Solomon Budai, preot greco-catolic, studiază în orașul natal (Cigmău, Hunedoara), apoi urmează cursurile seminarului din Blaj. Tânăr înzestrat, Budai-Deleanu audiază cursurile Universității din Viena (filozofie și teologie) și devine bursier al Colegiului „Sfânta Barbara". La biserica parohială a acestui colegiu greco-catolic este psalt (cântăreț de strană). Tot în capitala Imperiului Habsburgic lucrează pentru o vreme la Cancelaria Aulică de Război, fiind copist și traducător. Mai târziu, la aceeași universitate vieneză, frecventează cursurile Facultății de Drept. Cunoaște limbile clasice, latina și greaca, precum și câteva limbi moderne, precum germana și franceza. Atitudinea antifeudală se naște din frecventarea cercurilor francmasonice din Imperiu. Pentru puțină vreme este profesor la Blaj. În 1787, în urma

Ion Budai-Deleanu

Țiganiada

Cântecul IX

Episodul călătoriei lui Parpangel (eroul *Țiganiadei*) apare în cântul al IX-lea al epopeii. Relatate într-un context festiv, la nuntă, poveștile lui Parpangel despre iad și rai erau menite să stârnească atenția celor prezenți. Autorul îi conferă acest statut lui Parpangel: de povestitor priceput, capabil să reconstituie geografia paradisului, un loc plin de curiozități.

103

În raiu nimene nu să sloboade
Dacă nu e ca lamura[1] curat,
Dăci, pă care din lăuntru roade
Dă-ar hi cât dă mic ghimp sau păcat,
Întii trebue pân iad să treacă
Și lungă pocăință să facă.*

104

De-acolo venindu-i zioa scrisă
Scapă și trecând din vamă[2]-în vamă,
Sosește pănă la poarta-închisă
A raiului, dar' nime nu-l chiamă
Și nu poate să să bage-în raiu
Fără carte[3] de la Sân Mihaiu.

** Iată, precum am zis eu, să arată ș-aici, că țiganul au auzit povestind de aceste pe țărani și în buiguială fiind apoi, mintea tot cu acestea i să îndeletnice; iar el însănătoșindu-să credea toate adevărate, ca când s-ar fi întâmplat. Criticos.*
a) Poate că el n-au fost în raiul nostru a creștinilor, ci în raiul țiganilor. Onochef.
b) Bine zice chir Onochefalos, căci de raiul nostru altmintre vorbesc s.s. părinți. Popa Nătăroi.

[1] *Lamură*, s.f. – partea cea mai aleasă dintr-un lucru.
[2] *Vamă*, s.f. – popas imaginar; potrivit credințelor populare, sunt șapte (sau nouă) astfel de popasuri în cer pe care sufletul trebuie să le străbată după moarte, pentru a ajunge purificat în rai.
[3] *Carte*, s.f. – ordin scris, document.

105
O! dă iadul urât tot să fugi!
În raiul frumos tot să rămâi,
Tocma dă te-ar alunga cu drugi!
Ce desfătări și ce veselii
Sunt acolò, nu să poate spune,
Sufletul uimit dă minune!

106
Raiul e grădina desfătată,
Întră ceriu și-între pământ sădită,
Dă trup pământesc neapropiată,
Dă minte-omenească negâcită,
Care, după vrednicii, să-împarte
Sufletelor drepte după moarte**.

107
Măcar de-aș avea eu limbi o mie
Și-atâte guri bine grăitoare,
Nu vă-aș putea spune, nice scrie,
Lăcașurile desmierdătoare
Și frumusețele raiului toate,
Care pentru cei buni sunt gătate[4].

108
Acolo vezi tot zile sărine[5]
Și ceriu limpede, fără nuori,
Vântucele drăgălașe, line
Dulce suflând prin frunze și flori,
Tot feliu dă păsărele ciudate
Cu viersuri cântând pre minunate.

109
Acolo Dumnezieu așa fece,
Să nu fie vară zădufoasă[6],
Nici iarnă cu ger, nici toamnă rece,
Ci tot primăvară mângăioasă;
Soarele-încălzește și desfată,
Iară nu pripește[7] niciodată.

*** La multe neamuri este raiul zugrăvit, însă în multe chipuri, spre pildă raiul turcilor.*

[4] *A găta (găti)*, vb. – a pregăti.
[5] *Sărin*, adj. – senin, luminos.
[6] *Zădufos*, adj. – canicular, foarte călduros.
[7] *A pripi*, vb. – a arde, a dogori.

unui examen juridic, ajunge în Lemberg (Liov) și ocupă diverse funcții (consilier aulic, judecător la Curtea de Apel). Pe lângă activitățile administrative, Budai-Deleanu își continuă pasiunile filologice, tipărind chiar o gramatică a limbii române. Autorul *Țiganiadei* se remarcă prin cultura umanistă, fiind un cititor al operelor clasice ale civilizației europene. Asemenea colegilor săi ardeleni, Budai-Deleanu luptă pentru emanciparea românilor, apelând la istorie și literatură. *Țiganiada*, opera fundamentală a autorului, satirizează instituții feudale și mentalități mai vechi din spațiul românesc. Spre deosebire de poemele eroice clasice, poetul iluminist preferă comedia vieții, apelând la satiră și umor. Poetul critică despotismul politic. Indiferent de condiția socială sau de etnie, omul trebuie să fie liber. Libertatea și-o poate exercita, însă, într-un regim politic care să apere demnitatea umană. Nedreptatea, sclavia, discriminarea sunt condamnate de scriitorii Luminilor. Compusă în două variante (1800 și 1810), *Țiganiada* este o veritabilă „comedie a literaturii” (Nicolae Manolescu), remarcabilă prin elementele ludice și parodice. O altă scriere, *Trei viteji*, în același registru, a rămas neterminată.

Literatură

DICȚIONAR CULTURAL

Țiganiada este o epopee care îmbină critica socială cu aventura, având surse culte și folclorice. Vlad Țepeș le promite romilor pământ. Dorind ca aceștia să lupte împotriva turcilor asupritori, domnitorul muntean le testează vitejia. În plus, epopeea surprinde și iubirea lui Parpangel (eroul cărții) pentru Romica. Scrisă în manieră comică, opera urmărește diverse probleme ale epocii contemporane autorului (despotismul, abuzurile boierilor, corupția clerului, nedreptatea). Întâmplările derulate au parte și de observațiile unor personaje din subsol, care comentează în marginea poveștii propriu-zise.

Hieronymus Bosch, *Grădina desfătărilor*, 1490-1510, detaliu

110
Câmpurile cu flori osăbite
Ș-aici la noi încă nevăzute
Sunt pre desfătat acoperite,
Cu tot feliul de roduri crescute,
Iar' pă zios în loc dă pietricele
Zac tot pietri scumpe și mărgele.

111
În locul de arburi și copace
Cresc rodii, nărănciuri[8] ș'alămâi,
Și tot feliu dă pom ce la gust place,
Cum și rodite cu strugurii vii,
Iar, în loc dă năsip și țărână,
Tot grăunță dă-aur iai în mână.

112
Râuri dă lapte dulce pă vale
Curg acolo și dă unt păraie,
Țărmuri-s dă mămăligă moale,
Dă pogăci[9], dă pite și mălaie!...
O, ce sântă și bună tocmeală!
Mânci cât vrei și bei făr' ostăneală.***

113
Colea vezi un șipot[10] dă rachie,
Ici dă proaspătă mursă[11]-un izvor,
Dincolea balta dă vin te-îmbie,
Iară căuș, păhar sau urcior
Zăcând afli-îndată lângă tine,
Orcând chieful dă băut îți vine.

*** *Vezi dară că-i așa cum am zis eu, că țiganul, ca să să facă un dătătoriu de lege la țigani, și doară să facă o relighie noao, au adaus aceste din capul său, știind că țiganilor a lucra nu le place, ci a ședea ș-a mânca; și fiind că țiganii era iubitori de acest feliu de mâncări, și Parpangel le povestește, după gustul lor, ca să aibă mai multă poftă. Erudițian.*

[8] *Noroancă*, s.f. – portocală.
[9] *Pogace*, s.f. – turtă preparată în diverse feluri, în funcție de regiune.
[10] *Șipot*, s.n. – izvor ce curge repede.
[11] *Mursă*, s.f. – băutură preparată din miere amestecată cu apă sau cu lapte.

114

Dealurile și coastele toate
Sunt dă caș, dă brânză, dă slănină,
Iar' munții și stânce gurguiate[12],
Tot dă zăhar, stafide, smochine!...
De pe ramurile dă copaci,
Spânzură covrigi, turte, colaci.

115

Gardurile-acolo-s împletite
Tot cu fripți cârnăciori lungi, aioși[13],
Cu plăcinte calde streșinite,
Iar' în loc dă pari tot cârtaboși[14];
Dară spetele[15], dragile mele,
Sunt la garduri în loc dă proptele.****

**** *Acesta-i adevărat raiul țiganilor. C. Criticos.*

[12] *Gurguiat*, adj. – țuguiat, ascuțit.
[13] *Aios*, adj. – cu usturoi (de la reg. „ai" – usturoi).
[14] *Cârtaboș* (var. caltaboș, cartaboș), s.m. – cârnat făcut din carne de porc, orez, ceapă, piper și alte condimente.
[15] *Spată*, s.f. – os lat care susține articulația membrelor la patrupede (spată de porc).

ÎNȚELEGERE

1. Completați enunțurile următoare:
a. În rai au acces doar ..... .
b. Raiul se află situat, potrivit naratorului, între ..... și ..... .
2. Notați cu A (adevărat) sau F (fals):
a. În rai pot intra și oamenii cu mici păcate, doar cu o binecuvântare divină. A/F
b. Naratorul descrie, cu amănunte, toate locurile splendide ale raiului. A/F
c. Nisip și țărână nu se află în rai, ci „grăunțe" de aur. A/F
d. Covrigii atârnă de ramurile din copaci. A/F
3. Menționați strofa în care se vorbește despre iad.
4. Enumerați aspecte privind condițiile climatice din rai.
5. Selectați patru structuri care definesc raiul, așa cum îl imaginează naratorul.
6. Transpuneți o strofă, la alegere, în proză. Cum ați procedat?

REPERE TEORETICE ȘI ISTORICE

Epopeea (în limba greacă: *epopeia*, din *epos*, „narațiune" și *poiein*, „a crea în versuri") este o amplă narațiune în versuri, cu numeroase episoade și un subiect eroic. Figura centrală, cu rol simbolic, este eroul, un personaj care întrupează diverse aspirații ale oamenilor (curaj, dăruire, credință, patriotism etc.) Epopeile valorifică mituri și tradiții ale unor popoare, anumite moduri de conviețuire. Privită ca o scriere fondatoare pentru o civilizație, epopeea cunoaște o lungă istorie, începând din Antichitate. Eroii unor epopei celebre, precum Ghilgameș din *Epopeea lui Ghilgameș*, Ahile și Hector din *Iliada*, Odiseu din *Odiseea* sau Eneas din *Eneida*, au fost asociați cu un anume ideal (eroul civilizator sau curajos, dispus să se pună în slujba poporului său). Un rol important îl joacă, în vechile epopei, și dimensiunea supranaturală. Zeii din *Iliada* homerică urmăresc scena războiului troian, iar Rustem, un erou vestit din *Cronica șahilor*, capodoperă a literaturii persane, se luptă cu o serie de forțe fantastice. Limbajul epopeilor este, prin tradiție, unul înalt, marcat de solemnitate.

Literatură

ANALIZĂ

1. Cum explicați neputința naratorului (Parpangel) de a descrie toate frumusețile raiului?

2. Motivați rolul comentatorilor din subsol (secvențele marcate cu * și scrise italic). Ce îi diferențiază?

3. Ce forme fonetice, morfologice sau sintactice v-au atras atenția și de ce?

4. Cum vede autorul raiul?

a. un paradis rezervat doar celor buni;
b. un tărâm al fanteziei depline;
c. un spațiu culinar;
d. o alternativă la viața plină de neajunsuri a oamenilor din vremurile de atunci.

5. Analizați legătura fragmentului cu mișcarea iluministă.

INTERPRETARE

1. Concepeți o intervenție în subsol (de tip feedback) pentru o strofă, la alegere, din acest fragment. Motivați scopul intervenției voastre.

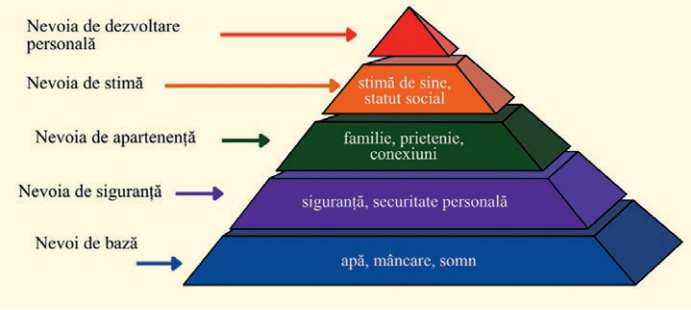

2. Paradisul lui Budai-Deleanu este unul rezervat nevoilor de bază. Scriitorul a dorit să arate situația foarte grea a unor categorii sociale din acea vreme. Iluminiștii au aspirat la ideea că toți oamenii, indiferent de gen, etnie sau statut social, trebuie să poată ajunge cât mai sus. Comentați, din perspectiva curentului iluminist, piramida alăturată (după psihologul american Abraham Maslow). Schițați un posibil paradis pentru nevoia cea mai înaltă, aceea a dezvoltării personale.

3. Redactați o știre imaginară despre o posibilă expediție în rai (așa cum îl vedeți voi). Concepeți și câteva reacții (patru-cinci) pentru această știre, aparținând unor oameni de vârste și cu opinii diferite despre subiectul relatat.

4. Prin ce se remarcă postările de mai jos, cu privire la raiul lui Budai-Deleanu?

Frate nu pricep cum adik rai cu mancare e doar in mintea lui a autorului

O oroare! Va avea parte de chinurile din iad!

Nu sunt de acord cu autorul. Prezintă o versiune falsă a raiului și induce în EROARE!!

Incredibil! Un autor foarte modern, cu mult umor! E limpede că a depășit convențiile despre acest loc...

Foarte inteligentă viziunea! Aparține, fără îndoială, unui scriitor inventiv, pe care îl amuză locurile celebre ale imaginației umane.

5. Se poate afirma că raiul descris de Ion Budai-Deleanu este o utopie. Ce diferențiază acest loc de alte spații imaginate? Căutați informații despre ținuturile următoare:
a. Grădina Hesperidelor; **b.** Paradisul biblic; **c.** Arcadia.

6. Lucrați în echipe. Imaginați un scenariu din care să rezulte viziunea voastră despre rai, o alternativă la lumea noastră. Cum ar arăta acest loc?

Dinicu Golescu

Însemnare a călătoriei mele

Însemnare a călătoriei mele (1826) cuprinde călătoriile prin Occident ale lui Dinicu Golescu, autorul comparând civilizația europeană cu aceea din Țara Românească. Spirit luminat, boierul muntean aspiră la o luminare a maselor prin educație și la depășirea vechilor mentalități feudale (perpetuate din generație în generație). Cartea sa constituie o primă relatare scrisă a unui călător român prin Europa occidentală.

O! ce mare și neadormită îngrijire au otcârmuitorii[1] de prin alte țări spre toată închipuirea fericirilor neamurilor omenești! Câte feliurimi de ajutoare pentru cei scăpătați, și câte iarăș pentru alții, de a nu ajunge în scăpătăciune[2]! Câte spitaluri pentru orice treaptă de om vrednice! Câte mulțimi de școale, prin care să străduiesc a-ș deștepta norodul[3], a-l aduce la adevărată cunoștință, prin care poate zice că are deosibire de un dobitoc necuvântător. O, cât s-au înălțat iubirea de omenire! Căci cea dintâi învățătură a tinerimii nobleții aceasta este, iar pe la noi aceasta învățătură nu s-au pomenit, adecă de a auzi tinerimea, sau de la preot, sau de la profesorul școalelor, cum să să poarte stăpânitorul către norodul lui, pe care trebuie să-l vază întocmai ca pe niște fii ai lui, îngrijind pentru ei cum ciobanii pentru oi, ce le paște și le adapă pentru mulțumita folosului ce de la ele dobândește. Asemenea și stăpânitorul, pentru căci tot norodul să străduiește, muncind, spre a-i da avere și cinste, este dator pentru acestea să aibă către turma lui dragoste și îngrijire spre folos, mai vârtos fiindcă turma lui nu este de dobitoace necuvântătoare, ci cuvântătoare, și tocmai deopotrivă-i; căci nu va găsi nimeni vreo deosibire între cenușa din trupul împăratului și dintr-a săracului. Cum, de la cine și când au auzit norodul cum să cuvine să să poarte către stăpânitor, și în toate datoriile lui, sau toți cei mari către cei mici, și cei mici către cei mari, sau bogații către săraci, și săracii către bogați, milostivi sau nemilostivi, cum și părinții către fii, și fiii către părinți, – iar zic: cine, când, și de la cine le-au auzit, în vreme ce toate lucrurile cele bune să ațiță în om sau din auzirea cuvântării preotului, sau a profesorilor, sau a theatrurilor, care până acum toate au lipsit. Și de vor lipsi, și de acum înnainte, tot așa vom fi, căci noi, cei bătrâni, neștiind nimic de tot

[1] *Otcârmuitor*, s.m. – conducător.
[2] *Scăpătăciune*, s.f. – sărăcie.
[3] *Norod*, s.n. – mulțime, masă de oameni.

AUTOR

Dinicu Golescu (1777-1830), pe numele întreg Constantin Radovici din Goleşti, boier și cărturar. Tatăl său, Radu Golescu, care deține o vastă bibliotecă, este preocupat de instrucția copiilor. Dinicu urmează studii la Academia grecească, la București, având parte de câțiva profesori deschiși la ideile Iluminismului european. Epoca pe care o traversează este însă una de instabilitate a domnitorilor, motiv pentru care tânărul fiu de boier se refugiază uneori peste graniță, în Transilvania. În 1802, de exemplu, în contextul unor tulburări produse de un faimos pașă (Pazvantoglu), ajunge la Brașov, o primă deschidere către lumea civilizată pe care boierul cu straie orientale o admiră. Dinicu Golescu capătă diverse funcții, devenind o figură cunoscută a vremii. Întreprinde călătorii prin țările Europei occidentale (prima începe în anul 1824). Vizitează, dintre orașele

occidentale: Viena, Triest, Graz, Veneția, Vicenza, Milano, Linz sau München. Reorganizează școala întemeiată de tatăl său la Golești, având în minte modelul școlilor europene pe care le admiră. Pe lângă limba română, școlarii învață limbi clasice (greacă și latină) și limbi moderne (germană și italiană). Școala sa avea în plan, între altele, și cursuri de teatru. Mai târziu, în 1827, înființează la București o *Societate literară* (care prevedea și crearea unui teatru național). Filantrop și călător neobosit, cunoscând atât lumea răsăriteană a Europei, cât și pe cea apuseană, Dinicu Golescu este privit ca un boier deschis modernizării. Totodată acesta consideră că educarea oamenilor nu poate fi ignorată, știința de carte constituind un pas esențial către progresul social.

„Opera originală a lui Dinicu Golescu sau Constantin Radovici din Golești, cum mai semnează, *Însemnare a călătorii mele făcută în anul 1824, 1825, 1826* este prima relatare de călătorie a unui român în apusul Europei, scrisă în limba română. Semnificația ei e multiplă. Pornit la drum din plăcerea de a vedea și alte țări decât pe aceea a sa, Dinicu Golescu e nu numai un spirit curios, însetat de cunoaștere, dar și un cuget luminat, care [...] tinde la deșteptarea și îndreptarea nației sale, la emanciparea ei socială și politică [...]." (Al. Piru)

Boieri de rang inferior, desen aparținând lui Auguste de Henikstein, 1825

pe lângă alții dintr-alte părți ale lumii, cu neștiința vom și intra în pământ. Și copiii noștri, neavând de la cine să învețe și a să îndrepta, asemenea ca noi vor și urma, de nu și mai rău; căci învederat lucru este că noi am rămas în urma tutulor neamurilor, în vreme ce, în anii cei vechi, au fost începere de deșteptare prin mulți care au dus la lumină, alții tălmăcind cărți, cum și grămatica, tipografia, școale, spitaluri care să coprind la întiiaș cuvântare. Și în loc să să înmulțească în cursul anilor, nu numai s-au înmulțit, ci nici acelea nu au stat în ființa lor, și mai vârtos cea spre mai mare pagubă și rușine este, căci s-au și împuținat, cum școalele, care, cu cuvânt de mai bună prefacere, s-au stricat în anii trecuți spre a nu să lumina neamul. Pentru care aș fi pus condei asupra streinilor, de nu aș ști că aceia au avut ajutoare de la pământeni. Cum și spitaluri pentru ciumă, care mai s-au dărăpănat, și toate lucrurile s-au răsipit, dându-se veniturile mănăstirești, ce era pentru întrebuințările spitalului, în stăpânirea călugărilor, spre dobândirea și folosul lor. O! cine poate zice că așa este plăcut dumnezeirii? În loc să să folosească obștea, să să îmbogățească trei persoane călugărești, una de la Anadol[4], alta de la America, și alta de la Bagdat. Și fie măcar și pământean, ce folos pot aduce patriii, când acestea au ajuns să să vânză și să să cumpere ca o marfă, făr' de a să mai păzi acele hotărâte orânduieli de titor, ce s-au străduit și au cheltuit spre folosul obștiii, iar nu spre a sta călugării răstornați în colțurile odăilor, îmbrăcați în haine scumpe, cu șaluri de mult preț încinși, și fie măcar și căldură, cu câte doaă blane de miluri[5] și de samururi[6] îmbrăcați, în desfrânări și în desfătări petrecând? Cine poate zice că aceste persoane, mulțumindu-să din veniturile mănăstirilor, iar nu toată patria, nu vor judeca chiar sfințiia-lor că nu este cu cuviință, și, de-i vor întreba cinevaș, vor răspunde că au găsit un norod orb și de aceia s-au strâns unul peste altul.

Vă rog, sfinților! – căci vorbesc pentru folosul patriii mele, pentru deșteptarea, pentru luminarea, pentru înfrumusițarea și, în scurt, pentru fericirea ei [...].

[4] *Anadol* – Anatolia (Asia Mică).
[5] *Mil*, s.n. – blană de oaie.
[6] *Samur*, s.n. – blană de samur (animal siberian cunoscut pentru blana sa prețioasă).

Vreme este, fraților, de a să da o bună orânduială, întâi la clirosul[7] bisericesc, căci nesuferit lucru este de a vedea cinevaș preoți prin cârciumi, îmbrăcați în cămăși numai, și cu opinci, cu carăle la târgul de afară, cu cherestiele de vânzare, și cărând nisip și cărămidă, făr' de nicio știință de datoriile legii lui, și făr' de nicio cunoștință de cuvioasele urmări. Cum și acele venituri mănăstirești, păcat este și rușine să nu să întrebuințeze spre pomenirea acelora ce le-au făcut, unele ajutând la feliurimi de școale, la plată de mulțime de dascăli ce trebuiesc la toate județele, nu plătindu-le câte 5-6 sute lei pe an, mai puțin decât plata vizitiilor, ci după cât se cuvine unuia ce nu poate a mai face altă speculație, ci numai a căuta spre folosul luminii. Și altele, iarăș, spre ajutoriul spitalurilor, spre întemeierea și mulțirea lor; și altele, iarăș, spre plata dohtorilor, gerahilor[8] ce trebuie să fie în fieșcare județ, cum și ajutor pentru o însoțire de 7-8 oameni învățați în limbi streine, ca să tălmăcească cărți trebuincioase în limba națională. Și cel mai mare ajutor spre a tipări cărțile, ce mulți din nou pot scrie, sau tălmăcesc cărți folositoare nației, și mijloc nu au de a le tipări. Cum și ajutor de a să trimite tineri în țări streine, spre învățătura dohtoriii, ca, cu vreme, aceia să învețe pe alții în patria noastră, deșchizându-să academie[9].

[7] *Cliros*, s.m. – cler bisericesc.
[8] *Gerah*, s.m. – chirurg.
[9] *Academie*, s.f. – școală superioară.

REPERE ISTORICE

Memoriile reprezintă o scriere în care autorul (memorialistul) relatează aspecte de viață cunoscute în mod direct. Memoriile se publică, de regulă, spre finalul vieții, iar memorialiștii recapitulează scene biografice, de la etapele formării până la maturitate, precum și întâlniri admirabile, cu oameni care și-au lăsat amprenta asupra vieții. În **memorialistica de călătorie**, autorii descriu experiențe trăite în diverse locuri. Scrierile de acest fel, pe lângă observațiile subiective, pot cuprinde și reflecții de natură istorică sau culturală, interpretări proprii ale fenomenelor sociale observate, în funcție de interesul memorialistului. Acesta simte nevoia să-i împărtășească cititorului anumite mentalități din spațiile și civilizațiile pe care le străbate.

ÎNȚELEGERE

1. Indicați etimologia următoarelor cuvinte existente în text: *obște, marfă, (c)titor, vizitiu*. Consultați un dicționar al limbii române.

2. Precizați sensul cuvintelor subliniate în text. Ce alte sensuri mai pot avea ele?

3. Selectați trei cuvinte ale căror forme de plural se abat de la norma actuală.

4. Ce semnificație are termenul *speculație*, neologism folosit de Dinicu Golescu?

„**SPECULAȚIE,** *speculații,* s.f. **1.** Studiu, cercetare abstractă, considerație pur teoretică asupra unei probleme. **2.** Speculă în afaceri; afacere bazată pe înșelătorie. **3.** Tranzacție bursieră de valori prin care se urmărește realizarea de profit. [Var.: **speculațiune** s.f.] – Din fr. **spéculation.**" (dexonline.ro)

5. Notați două nemulțumiri ale scriitorului.

6. Explicați comparația pe care o face autorul cu situația socială din Occident, existentă în prima parte.

7. Identificați două trăsături specifice memoriilor de călătorie. Ce fel de călător este Dinicu Golescu?

8. Ce efect are, potrivit autorului, lipsa educației într-o societate? Exemplificați.

Literatură

ANALIZĂ

9. Comentați următoarea secvență: „căci nu va găsi nimeni vreo deosibire între cenușa din trupul împăratului și dintr-a săracului.”

10. Ce efect are, potrivit autorului, lipsa educației într-o societate? Exemplificați.

11. Analizați imaginea alăturată, care cuprinde câteva trăsături definitorii pentru mișcarea iluministă. Care dintre acestea se pot observa în textul lui Dinicu Golescu?

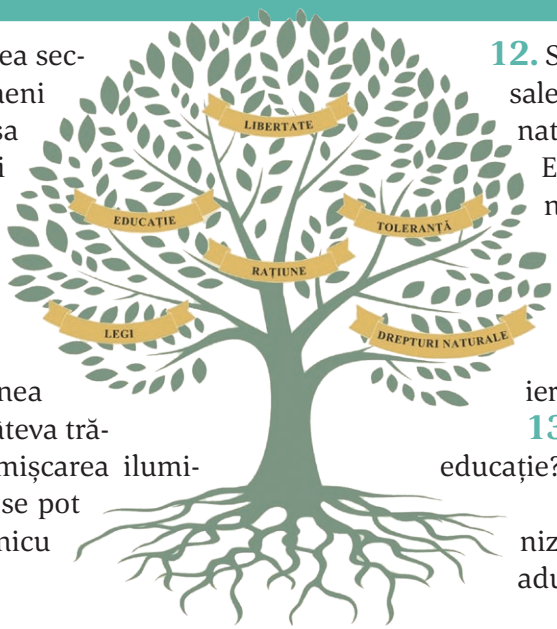

12. Spre deosebire de alți boieri ai epocii sale, Dinicu Golescu este un spirit luminat, influențat de călătoriile sale prin Europa occidentală. Îl atrage modernitatea și aspiră la o societate educată, în spiritul unor valori umane fundamentale pentru o civilizație. Reconstituiți, pornind de la datele din text, profilul scriitorului, un boier luminat.

13. Ce atitudine are autorul față de educație?

14. Dinicu Golescu susține modernizarea societății românești. Ce critici aduce el lumii autohtone?

INTERPRETARE

15. Redactați un jurnal de reflecție care să cuprindă câteva reacții personale despre felul cum se raportează autorul la civilizație.

16. Accesați o bibliotecă digitală (de exemplu: https://dspace.bcucluj.ro/handle/123456789/47695) și consultați ediția originală a scrierii lui Dinicu Golescu.

a. Ce alfabet folosește autorul în redactarea scrierii sale?

b. De ce autorul, în anul 1826, nu utilizează încă alfabetul latin? Motivați răspunsul, având în vedere o sursă istorică. Menționați sursa folosită.

c. Explicați, apelând la un dicționar latin, semnificația structurii „librorum censor”, care apare la final. Ce indică ea?

17. Elaborați un proiect de dezvoltare a școlii, având în vedere două idei de tip iluminist (la alegere) existente în fragmentul din *Însemnare a călătoriei mele* de Dinicu Golescu.

18. Pornind de la imaginea de mai jos, creați o postare online despre rolul educației în formarea unui om.

19. Urmăriți, în fiecare dintre fragmentele de mai jos, modul cum se raportează călătorul la orașul european vizitat:

Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele* (1826)

„Viținția. Oraș, tot în cea Lombardo-Veneticească-Italie, cu zidiri iară vechi și cu 3 theatre. Și după ce sunt câte trele în lucrare, de multe ori dau câte o bucată și de 10 ori; și aceasta nu să urmează căci este orașul prea mult lăcuit, ci, mai vârtos, împotrivă; ci căci acest neam este foarte iubitori de muzică și vor prea mult să auză faptele cele virtuoase și iroicești ale acelor mari și vrednici de laudă oameni din vechime. Și cel mai sărac oroșan trebuie să meargă cu nevasta și cu copiii, – cum am văzut și la satele Austriii, birnici cu nevasta și cu copiii la theatru; căci, într-aceste locuri, socotesc theatrile de folositoare, fiindcă ne arată pildele acelor vrednici de pomenire.”

Ion Codru Drăgușanu, *Peregrinul transilvan* (1865)

„Mai înainte de toate în Londin te surprinde lumea cea multă și liniștea cea mare, apoi-ți cade în ochi curățția cea esemplară a stradelor, simplitatea construcțiunilor și portul mai uniform bărbătesc, în genere sur sau cenușiu mohorât. [...]

Sunt în Londin și grădine, ba pot zice, câmpii publice, atât de mari, unde e numai pajiște verde, arbori înalți, tufoși și ape curginți sau lacuri limpezi ca cristalul. Numai rar se află trapeze[1] de flori. Asemeni locuri publice spre desfătarea poporului sunt: Regents Green, Hyde și Saint-James Parc, căci acestea poartă nume de parc. Duminеca și sărbătoarea se preumblă publicul urban, altmintre numai străinii și aristocrația.”

[1] *Trapez*, s.n. – (aici) strat.

AUTOR

Lady Elizabeth Craven (născută Berkeley) (1750-1828), scriitoare. Provenind dintr-o familie nobiliară din Anglia, Elizabeth are parte de o educație aleasă. Este atrasă mai ales de teatru, dar scrie și opere în versuri sau în proză. Îl cunoaște, de exemplu, pe Samuel Johnson, unul dintre marii eruditi ai momentului. Se remarcă în primul rând ca autoare de cărți de călătorie. În 1789, îi apare *A Journey through the Crimeea to Constantinople in a series of letters*, scriere cu valoare documentară. Este lucrarea unei aristocrate din Occident care străbate o parte a lumii orientale, ajungând până la Constantinopol. În lungul ei drum, vizitează, între altele, Țara Românească și Transilvania și analizează oameni și mentalități din aceste noi spații geografice.

Text auxiliar

Elizabeth Craven

Trecerea prin Țara Românească

În călătoria sa prin Țara Românească, acompaniată de domnul de V. (Villiers), Elizabeth Craven ajunge și la București, la curtea domnitorului fanariot Nicolae Mavrogheni. Elizabeth o cunoaște, de asemenea, pe soția lui Mavrogheni, pe doamna Maria (născută Scanavi).

Un fel de șambelan (postelnicul) îmbrăcat într-o haină lungă de fir și cu un toiag lung alb în mână, și secretarul particular al domnului au venit să mă ia. Cred că tot orașul se adunase până atunci în jurul echipajului și am înaintat foarte încet până la curtea dintâi a palatului[1], unde am trecut printre două rânduri de ostași de gardă, unii dintre ei ieniceri[2], alții arnăuți[3] și albanezi. În curtea a doua erau alte două rânduri de ostași de gardă înșirați mai departe până sus pe treptele unei scări impunătoare, ducând la sala mare de audiențe, în mijlocul căreia se afla despărțit un spațiu cu perne pe care ședea domnul îmbrăcat după moda turcească; deasupra capului erau înșirate tuiurile[4], cuca[5] cea mare cu pană, iataganul minunat și celelalte arme pe care le văzusem purtate solemn înaintea lui în alaiul de pe străzile din Constantinopol. M-a întrebat prin tălmaci ce mai face dl de Choiseul[6] și dacă nu voi rămâne mai multă vreme în Țara Românească. S-au servit cafea și zaharicale, iar când m-am sculat să-mi iau rămas-bun, unul dintre șambelanii săi mi-a șoptit să mă așez din nou și atunci urechile mi-au fost asurzite de gălăgia cea mai diabolică pe care am auzit-o vreodată, la auzul căreia secretarul a spus solemn cu glas tare: „E în cinstea dv, doamnă. Este muzica domnului și domnul m-a rugat să-mi arunc privirile în curte.” Acolo, am văzut tot felul de trompete, tipsii de aramă izbite una într-alta și tobe de toate mărimile – unele din ele, abia cât o ceașcă, erau înșirate pe jos și cei ce

[1] Curtea Nouă de pe Dealul Spirii din București.
[2] *Ienicer*, s.m. – ostaș care făcea parte din corpul de elită al infanteriei turcești.
[3] *Arnăut*, s.m. – soldat mercenar (de origine albaneză) angajat în garda domnească din țările române.
[4] *Tui*, s.n. – steag turcesc.
[5] *Cucă*, s.f. – căciulă înaltă, uneori împodobită cu pene de struț, pe care o purtau domnii români în timpul ceremoniilor.
[6] De Choiseul – ambasadorul Franței pe lângă Poartă.

Un vas turcesc, ilustrație din cartea de călătorii a lui Craven din 1789

băteau în ele erau ghemuiți la pământ pentru a le putea bate. Fiecare muzicant se silea să acopere zgomotul vecinului printr-un zgomot mai mare – dacă ar fi fost cu putință – și eu nu știu dacă nervii mei au mai fost puși vreodată la asemenea încercare, căci însoțitorul meu[7], care vedea cu ce greutate mă stăpâneam ca să nu râd, îmi tot spunea „în numele cerului, nu râdeți." Mi-au venit în minte în clipa aceea desăvârșiții muzicanți germani ai domnului de Choiseul și contrastul dintre muzica lor și zgomotul pe care îl auzeam acuma mai sporeau încă absurditatea momentului, astfel încât sufeream grozav. Totuși această scenă nu a durat mult. Am fost chemată la doamnă în audiență... [...]

După ce doamna mi-a pus toate întrebările destul de simple ce obișnuiesc să le pună femeile din Orient, m-a întrebat dacă eram îmbrăcată după moda franțuzească și mi-a spus că ar fi fericită dacă ar ști ce să facă pentru a mă reține în Țara Românească un an întreg. Domnul părea să dorească acest lucru tot atât cât și ea, dar eu le-am declarat că nu voi sta decât douăzeci și patru de ore la București. Atunci, m-au rugat să cinez cu ei și am primit, dar am vrut să mă întorc mai întâi la locuința mea ca să scriu la Constantinopol, căci făgăduisem să scriu îndată ce voi fi sosit în acest oraș. Am fost condusă înapoi la caretă[8], prin aceleași curți și cu aceleași ceremonii ca la sosire. Când am luat loc în trăsură, secretarul mi-a spus că avea poruncă să-mi arate o frumoasă grădină engleză aparținând unui bătrân boier la care am mers. O grădină de zarzavat a unui ajutor de pastor de țară din Anglia și această grădină erau cam tot una. [...]

Cina a fost servită într-un chip mult mai european decât mi-aș fi putut închipui; o masă cu picioare și scaune pe care să șezi erau lucruri la care nu mă așteptam. Domnul ședea la un capăt al mesei, soția sa de o parte și eu de cealaltă. Domnul V. era și el invitat și ședea în stânga mea. Mai multe femei au stat la masă cu noi. Doamna avea nouă slujnice (?) în spatele scaunului ei pentru a o servi. Mai multe piese de argintărie, de fabricație vădit engleză erau așezate pe masă, adică solnițe, oțetare etc., dar erau acolo patru sfeșnice de alabastru încrustat cu flori compuse din mici rubine și smaralde, care erau foarte frumoase. În tot timpul cinei a cântat înfiorătoarea muzică turcească, din când în când întreruptă de

[7] Domnul V.
[8] *Caretă*, s.f. – trăsură închisă cu patru roți.

Literatură

Domnitorul fanariot Nicolae Mavrogheni și trăsura sa trasă de cerbi, desen de Paul Pitritsch, sec. XVIII

cea a lăutarilor țigani, ale căror melodii erau absolut fermecătoare și ar fi dat chef să joace chiar celui mai greoi bulgăre de țărână.

Domnul a văzut impresia pe care mi-o făcea această muzică și a poruncit ca aceștia să cânte mai des decât turcii. Se pare că acești țigani sunt robi din născare și aparțin domnului Țării Românești cât este în scaun. Mi-a spus că au mai rămas cinci mii din ei, odinioară erau douăzeci și cinci de mii. După cină, am stat câtva timp în sala cea mare în care mă primise mai înainte doamna, dar domnul și cu domnul V. stăteau de o parte a sălii și doamna împreună cu mine și celelalte femei, de alta. Doamna a crezut pesemne că îmi îngădui libertatea călătorilor de a povesti lucruri neadevărate, când i-am spus că la noi doamnele învață să danseze și să scrie, împreună cu alte lucruri de care de asemenea se cam îndoia...

[...]

Această țară frumoasă, al cărei pământ și climă dau naștere unei producții luxuriante, a fost supusă de soartă unei puteri, care, datorită nevoilor Porții, dacă nu a lăcomiei domnilor, stoarce fără milă băștinașii și smulge belșug chiar de la izvorul său, silind adesea pe nenorocitul român să fuga în munți, unde, un timp măcar, scapă de cruzimile ce le întâmpină din partea unei cârmuiri tiranice, care îi pedepsește pe locuitori pentru lipsurile pricinuite tocmai de asupririle acelei cârmuiri.

(ap. *Călători străini despre țările române*, vol. X)

EXERCIȚII

1. În ce măsură textul citit are o valoare documentară?
2. Selectați un fragment care indică reticența autoarei față de noua lume pe care urmează să o cunoască.
3. Ce aspecte critică autoarea în Țara Românească?
4. Stabiliți o legătură între acest fragment și o idee iluministă, la alegere, din lista de mai jos:
   - *călătorie;*
   - *spirit critic;*
   - *egalitate;*
   - *toleranță;*
   - *tiranie;*
   - *libertate.*
5. Realizați o comparație între acest text și fragmentul din *Însemnare a călătoriei mele*.
6. Evidențiați, cu referire la textul dat, contrastul dintre mentalitatea orientală și aceea occidentală.

Jonathan Swift

Călătoriile lui Gulliver

Călătoria în Țara *Houyhnhnm*-ilor constituie ultima parte din romanul satiric al lui Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver* (1726). *Houyhnhnm* este un termen inventat de autor, care imită nechezatul cailor. Se pronunță *'hu:inem* sau *'hwinem*. Un *Houyhnhnm* este, potrivit lui Gulliver, un cal înzestrat cu rațiune. În plus, acesta nu minte, trăind alături de ceilalți cai într-o societate bine organizată. *Yahoo*-ii, în schimb, sclavii cailor din această societate utopică, sunt niște ființe asemănătoare oamenilor. Sunt violenți și lacomi, murdari și lipsiți de rațiune, provocând dezgustul naratorului. Fragmentul de mai jos dezvăluie opiniile lui Gulliver despre război, un fenomen necunoscut de *Houyhnhnm*-i.

Sawrey Gilpin, *Gulliver se adresează houyhnhnmilor*, 1769

Stăpânul meu m-a întrebat ce anume cauze determină în mod obișnuit o țară să pornească război împotriva alteia. I-am răspuns că sunt fără de număr, dar nu voi aminti decât câteva din cele mai însemnate. Uneori, ambiția monarhilor, care își spun mereu că nu stăpânesc îndeajuns pământ și oameni; alteori, corupția[1] miniștrilor, care caută să împingă stăpânul în război pentru a înăbuși sau abate pe alte făgașe nemulțumirea supușilor împotriva proastei cârmuiri a țării. Deosebirile de păreri au costat și ele multe milioane de vieți omenești, ca, de pildă, întrebarea dacă trupul e pâine sau pâinea trup, dacă sucul anumitor boabe e sânge sau vin, dacă fluieratul e un păcat sau, dimpotrivă, o virtute, dacă e mai bine să săruți un stâlp sau să-l arunci pe foc, dacă mai potrivită pentru o haină este culoarea neagră, albă, roșie sau cenușie și dacă haina se cuvine să fie lungă sau scurtă, strâmtă sau largă, murdară sau curată și altele de felul acesta. Și niciun război nu este atât de cumplit, de sângeros sau îndelungat ca acelea iscate din pricina deosebirilor de păreri, mai cu seamă dacă e vorba de lucruri fără însemnătate.

[1] *Corupție*, s.f. – abatere de la moralitate, de la cinste, de la datorie.

AUTOR

Jonathan Swift (1667-1745), scriitor satiric. Născut la Dublin, în Irlanda, Jonathan are parte de o educație aleasă. Studiază la Kilkenny și la colegiul Trinity. Urmează o carieră religioasă, ca preot al Bisericii Anglicane. Se implică, de asemenea, în politica din Anglia. Prima operă satirică majoră este *Povestea unui poloboc*. Opera cea mai cunoscută, *Călătoriile lui Gulliver*, apare în 1726. Swift critică în scrierile sale corupția politică, intoleranța sau ipocrizia morală. Instituțiile religioase și politice intră adesea sub lupa observației lui Swift, scriitor cu o viziune în general pesimistă asupra societății umane.

Literatură

Un loc de joacă „Gulliver”, în Valencia

Uneori, doi regi ajung să se încaiere din dorința de a hotărî care dintre ei trebuie să-l dezmoștenească pe un al treilea de pământurile lui, asupra cărora, bineînțeles, nici unul, nici celălalt nu are vreun drept. Alteori, un monarh se ceartă cu altul, de teamă că celălalt s-ar putea lua la harță cu el. Se-ntâmplă, iarăși, ca un război să se iște din pricină că dușmanul e prea puternic sau, dimpotrivă, prea slab. Câteodată, vecinii noștri râvnesc la lucrurile pe care le avem noi, sau au ei lucrurile pe care noi le râvnim și atunci începem să ne măcelărim, până când ei pun mâna pe ce este al nostru sau noi pe ce este al lor.

(trad. rom. Leon Levițchi)

EXERCIȚII

1. Alegeți din lista de mai jos trei cuvinte care exprimă cel mai bine, în opinia voastră, viziunea lui Gulliver despre război.

- *cruzime*
- *barbarie*
- *dominație*
- *subjugare*
- *ură*
- *strategie*
- *îmbogățire*
- *orgoliu*
- *crime*
- *dușmănie*

2. Explicați următoarele secvențe și motivați în ce măsură reflectă ele idei ale Iluminismului european:

a. „Deosebirile de păreri au costat și ele multe milioane de vieți omenești”.

b. „Și niciun război nu este atât de cumplit, de sângeros sau îndelungat ca acelea iscate din pricina deosebirilor de păreri, mai cu seamă dacă e vorba de lucruri fără însemnătate”.

Voltaire

Candid sau Optimismul

Voltaire imaginează un tărâm aproape inaccesibil, renumit pentru aurul lui: *Eldorado*. Plecând de la un vechi mit al spațiului paradiziac, autorul surprinde o lume pacifistă, în care nu există războaie, sărăcie și închisori. Însuși regele, un om simplu, fără pretenții, nu aspiră la o guvernare despotică. Prin acest scenariu narativ, scriitorul francez critică ambițiile nesăbuite ale unor contemporani, precum și dorința lor de a se îmbogăți rapid. Spirit practic, un prieten pe nume Cacambo îl ajută pe Candid să ajungă în Eldorado. Un bătrân le dezvăluie câteva secrete din ținutul utopic.

Bătrânul primi pe cei doi străini șezând pe o sofa[1] cu saltele de puf de colibri și îi cinsti cu licori în pahare de diamant; după aceea le răspunse astfel la ceea ce voiau să afle:

— Am o sută șaptezeci și doi de ani și am auzit de la tata, scutier al regelui, despre următoarele revoluții care s-au întâmplat în Peru și la care a fost și el martor. Țara în care suntem este vechea patrie a incașilor[2], care au avut neprevederea să iasă din ținuturile lor și să supună o parte din lume, dar care au fost doborâți de spanioli.

Regii din familia lor care au rămas în țara lor de baștină au fost mai înțelepți: au poruncit, cu consimțământul națiunii, ca niciun locuitor să nu mai iasă niciodată din țărișoara noastră; în acest chip am putut să ne păstrăm inocența și fericirea. Spaniolii n-au știut niciodată prea bine ce-i cu țara asta și i-au zis Eldorado și un englez pe care îl chema Raleigh[3] chiar a și ajuns, acum vreo sută de ani, până pe aproape; dar cum suntem înconjurați de stânci și de prăpastii greu de trecut am scăpat până azi de lăcomia națiunilor Europei care sunt, nu știu de ce, foarte ahtiate după pietrele și după tina[4] pământului nostru, în așa hal încât ar fi în stare să ne ucidă pe toți.

Stătură mult de vorbă; vorbiră despre forma de guvernământ, despre obiceiurile locului, despre femei, despre spectacolele publice, despre arte. La urmă Candid, căruia tot îi mai plăcea metafizica[5], îl întrebă prin mijlocirea lui Cacambo dacă țara asta avea o religie.

Bătrânul se înroși puțin.

[1] *Sofa*, s.f. – canapea îngustă, având, de regulă, un capăt mai ridicat.
[2] *Incaș*, s.m. – persoană care făcea parte dintr-un trib indian din America de Sud.
[3] Walter Raleigh (1552-1618), om politic britanic, soldat, scriitor și explorator.
[4] *Tină*, s.f. – pământ.
[5] *Metafizică*, s.f. – parte a filozofiei; se ocupă cu acele fenomene necunoscute simțurilor noastre, care depășesc cadrul experienței.

AUTOR

Voltaire (1694-1778) este numele literar al lui *François-Marie Arouet*, scriitor și filozof francez, figură de primă mărime a mișcării iluministe din Europa. Se inițiază în științe și îi citește pe autorii clasici și moderni. Devine cunoscut mai ales odată cu publicarea unei tragedii, *Oedipe*, în 1718. Călătorește mult prin Europa: în Anglia, de exemplu, admiră sistemul monarhiei constituționale; mai târziu, ajunge la curtea lui Frederic cel Mare al Prusiei. Voltaire este un autor prolific, cu o operă variată, de la versuri, teatru și narațiuni satirice la opere de morală și scrisori. Este privit, în general, ca un scriitor incomod în mediile clericale. Autor de succes, Voltaire devine membru al Academiei Franceze.

Literatură

DICȚIONAR CULTURAL

Candide sau Optimismul (1759) este un roman satiric și polemic publicat (sub anonimat) de Voltaire. Scriitorul denunță aici diverse orori din lume, criticând barbaria oamenilor și instituțiile opresive create de aceștia. Călătorind prin multe locuri, tânărul și naivul Candide, protagonistul cărții, își schimbă concepția despre lumea în care trăiește, socotită de profesorul său (Pangloss) a fi „cea mai bună dintre lumile posibile". Ororile pe care le vede (crime, abuzuri de tot felul, agresiuni) îl pun pe gânduri. Teoria lui Pangloss, provenind de la filozoful german Gottfried Wilhelm von Leibniz, este demontată de însăși viața plină de nedreptăți, strâmb alcătuită. În cele din urmă, eroul își găsește refugiul în muncă, năzuind la „cultivarea propriei grădini". Dincolo de aventurile propriu-zise ale protagonistului, cartea reprezintă o meditație pe tema unei lumi nedrepte și corupte.

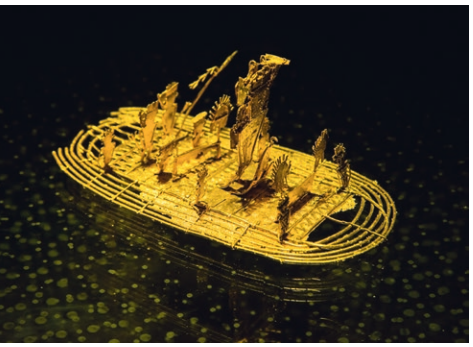

— Cum să n-avem? zise el. Mai poate fi vreo îndoială? Credeți că suntem atât de ingrați[6]?

Cacambo întrebă respectuos ce religie este în Eldorado.

Bătrânul se înroși iar.

— Pot fi oare mai multe religii? spuse el. Religia noastră este, cred, religia tuturora; slăvim pe Dumnezeu de dimineață până seara.

— Slăviți un singur Dumnezeu? întrebă Cacambo, care slujea mereu de tălmaci[7] îndoielilor lui Candid.

— Fără îndoială că numai unul, că doar nu sunt nici doi, nici trei, nici patru. După cum văd, oamenii din lumea dumneavoastră pun niște întrebări foarte ciudate.

Candid nu mai contenea cu întrebările. Voi acum să știe cum se roagă oamenii lui Dumnezeu în Eldorado.

— Nu ne rugăm lui, spuse vrednicul înțelept; nu avem nimic de cerut de la dânsul; ne-a dat tot ce ne trebuie și noi îi mulțumim mereu.

Candid vru să vadă niște preoți și întrebă unde îi poate găsi. Bătrânul zâmbi:

— Dragii mei, zise el; aici toți suntem preoți. Regele și toți capii de familie cântă cântece de slavă în fiecare dimineață, cu mare solemnitate; și cinci sau șase mii de muzicanți îi acompaniază.

— Cum? nu aveți călugări care sunt profesori, care se ceartă, care guvernează, care uneltesc și pun să fie arși pe rug pe cei care nu-s de părerea lor?

— Ar trebui să fim nebuni, zise bătrânul. Noi toți aici avem aceleași convingeri și nu pricepem deloc ce vreți să spuneți cu călugării dumneavoastră. (trad. rom. Al. Philippide)

[6] *Ingrat*, adj. – nerecunoscător.
[7] *Tălmaci*, s.m. – interpret, traducător.

EXERCIȚII

1. Explicați de ce europenii, potrivit bătrânului, nu au ajuns încă în Eldorado.

2. Comentați următoarea reacție a lui Candid: „— Cum? nu aveți călugări care sunt profesori, care se ceartă, care guvernează, care uneltesc și pun să fie arși pe rug pe cei care nu-s de părerea lor?".

3. O temă a textului – la care au meditat iluminiștii – este fericirea, armonia dintre oameni în societate. Care este perspectiva lui Voltaire asupra acestei teme?

4. În ce măsură fragmentul citit reprezintă o utopie iluministă?

5. Imaginați-vă că sunteți eroul lui Voltaire, Candid. Concepeți două texte de tip rezumat, sub forma unor postări online (aproximativ 10 rânduri), despre descoperirea tărâmului vizitat (Eldorado). Una dintre postări se va adresa colegilor voștri de clasă, alta, profesorilor din liceu.

Construcția textului: coeziune și coerență

REPERE TEORETICE

Textul este un ansamblu de enunțuri, caracterizat prin coerență semantică și coeziune sintactică. În sensul curent, termenul numește comunicarea scrisă, dar, în sens specializat, se referă atât la comunicarea scrisă, cât și la comunicarea orală. Pentru a fi înțeles mesajul textului, autorul trebuie să construiască enunțuri cu sens, organizate într-o succesiune logică.

COEZIUNEA

Coeziunea asigură unitatea sintactică a secvențelor dintr-un text. Se realizează prin:

A. Mijloace de conectare sintactică în propoziție și în frază

Coordonarea apare între părți de propoziție de același fel (*Caietele și cărțile de matematică sunt pe masă.*), între propoziții de același fel (*Matei caută să plece din oraș și să cumpere o locuință.*) sau între o parte de propoziție și o propoziție de același fel (*I-am precizat locul și la ce oră ne vom întâlni.*). Coordonarea se realizează prin juxtapunere (*Alexia ascultă muzică la căști, citește, se bucură.*) sau prin diverse conjuncții și locuțiuni conjuncționale:

a. copulative: *Atât Andrei, cât și Ionuț au primit medalii.*

b. disjunctive: Fie *rămâne cu noi,* fie pleacă în excursie.

c. adversative: *Andu a venit, dar a uitat skateboardurile noastre.*

d. concluzive: *A terminat de învățat, deci poate ieși în parc.*

Subordonarea se stabilește între un regent și un termen care depinde de acesta (cuvânt, grup de cuvinte sau o propoziție). Relațiile de subordonare se pot stabili atât la nivelul propoziției (*Vai de noi!*, *cartea Marei*, *Peninsula Iberică)*, cât și la nivelul frazei (*Transmite azi dacă poate veni*, *Nu știa încotro să meargă*, *Citește oricând are timp*). Mijloacele subordonării sunt conjuncțiile și locuțiunile subordonatoare (*ca să, că, dacă, deci, să, în vreme ce, pentru că* etc.), pronumele, adjectivele și adverbele relative (*care*, *ce*, *cine*, *oricine*, *unde*, *când, cum* etc.)

B. Conectori transfrastici

Între componentele textului se pot stabili legături și prin intermediul unor **conectori** care nu au rol sintactic Aceștia marchează diverse nuanțe ale argumentației sau comunicării, în general: confirmare (*într-adevăr*), explicație (*pentru că*), rectificare (*de fapt*), concesie (*totuși*), obiecție (*păi*), dezacord (*dimpotrivă*), concluzie (*așadar*), adaos (*în plus*) etc.

C. Topica indică așezarea cuvintelor în enunțuri. Limba română cunoaște o topică relativ liberă. Există, totuși, și restricții de topică. De exemplu, poziția cliticelor pronominale este fixă în raport cu termenul-suport: *Mi-a adus aminte de ceva.*; *Gândiți-vă la noi!* Abaterile de la topica obișnuită (inversiunile) subliniază o anume intenție a celui care comunică: „Așa băiețoasă fusese de mică Raluca, dacă stătea bine să se gândească [...]” (Cristina Ispas, *Unde fugim de-acasă*)

D. Anaforă (reluare), cataforă (anticipare), deixis, elipsă

a. Reluare: *A intrat în clasă* ***profesorul. Dumnealui*** *ne-a arătat o hartă a Americii de Sud./****Acesta*** *ne-a arătat o hartă a Americii de Sud.*

b. Anticipare: *Cătălin* ***îi*** *scrie* ***Ioanei*** *un email.*; *Prin felul* ***său*** *de a fi,* ***Matei*** *e un elev vesel.*

„— A veni ***ea*** *și* ***vremea*** *aceea, voinice, zise împăratul cam cu jumătate de gură.”* (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

c. Într-o situație de comunicare, scrisă sau orală, vorbitorul (locutorul) transmite un mesaj destinatarului (interlocutorului) său. Acest mesaj nu poate fi înțeles fără un **context** spațial și temporal. Astfel, vorbitorul apelează la diverse **mărci deictice** (deictic < gr. *deiktikos* – „demonstrativ"), elemente lingvistice esențiale pentru a înțelege cadrul în care se desfășoară discuția.

*Îmi aleg **asta** și **aia.***

***Aici** plouă și e frig. **Acolo**, la voi, cum e timpul?* (discuție telefonică)

***Acum**, în noul mileniu, schimbările tehnologice se desfășoară într-un ritm rapid.*

*Reclama **asta** mă scoate din minți.*

*Invit-o pe **doamna** să intre.*

*A lucrat un timp la **Iași**, apoi, după un timp, la **Constanța**.*

***Uite**-o aici, pe birou!*

Pronumele, adjectivele sau adverbele demonstrative cu utilizare deictică pot fi însoțite de o indicare („arătare"): *Dă-mi **aia** de **acolo**! Uite-**o** și pe **ea**!* (plus gestul indicării cu mâna).

d. Elipsa implică suprimarea unuia sau mai multor cuvinte (mai ales verbe) dintr-un enunț. Recuperarea se face din context.

i. *—Te întorci?*
— Nu [mă întorc].

ii. *Din țânțar* [facem] *armăsar*. (proverb)

iii. *Ai lui au plecat la munte. Ai mei nu* [au plecat].

Pe lângă elipsa verbală, existentă în exemplele precedente, poate apărea și elipsa nominală (omiterea unui substantiv): *Alexandru a vrut friptură de porc, iar Dan a vrut* [friptură] *de pui.*

Numeroase situații eliptice apar în discursul oral. În plus, unele fapte de limbă vorbită, nesupravegheată, pot genera și umorul prin existența unor abateri:

„– Icre moi aveți?
– Este." (I. L. Caragiale, *Politică și delicatețe*)

COERENȚA

Coerența se referă la unitatea tematică și de sens a textului. Pentru realizarea acestei condiții, un text trebuie să ofere treptat **informații noi** în raport cu ce cunosc deja destinatarii lui și cu tema care-l structurează. În plus, e nevoie de o legătură logică între informațiile oferite și de adaptarea lor la context. Contextul are un rol important în ceea ce privește coerența unui text, deoarece participanții la o comunicare pot avea un limbaj și un mod de gândire asemănător sau mai puțin asemănător cu al nostru. De aceea, o comunicare reușită presupune de cele mai multe ori **o negociere** a sensurilor prin întrebări, reveniri sau alte forme de adaptare la cei cu care comunicăm.

EXERCIȚII

1. Citiți textul și rezolvați exercițiile de la punctele a-g:

„La puțin timp după ce-a divorțat, Zubi (treizeci de ani, trăsături comune) s-a apucat de scris. S-a mirat, bă, ce chestie, putea să treacă toată viața și să nu știe de ce-s în stare, și a ajuns la concluzia că nu-i așa rău s-o iei de la zero. Uite, lui i-a priit! Și, pentru că tot era vremea schimbărilor și avea ceva bani puși deoparte, s-a hotărât să ia o pauză de la muncă, să aibă timp pentru noua găselniță.

La-nceput, Zubi a scris doar pentru el. Obișnuia să-și recitească des povestirile. Unele-i plăceau atât de mult, că-i dădeau lacrimile. După ce a prins curaj, le-a arătat și prietenilor. Câțiva i-au spus că e bine că și-a găsit o pasiune, să scrie în continuare, nu se știe niciodată. Alții, mai entuziaști, i-au zis băi, cât de tare ești, cum Dumnezeu îți vin toate ideile astea, o să ajungi un scriitor adevărat, o să vezi! El se umfla și-i venea să strige de bucurie.

Și a scris, și a scris, și a scris.

Într-o zi, s-a întâlnit din întâmplare cu un fost coleg de liceu, pe care nu-l mai văzuse de opșpe ani. Ștefan l-a recunoscut pe stradă, l-a chemat la o cafea de dragul zilelor bune și s-a lăudat cu

realizările lui. Abia când au cerut nota de plată a apucat Zubi să strecoare o vorbă despre noua lui pasiune. Ștefan a zis: prietene, fără supărare, degeaba-mi trimiți poveștile tale, ce să fac eu cu ele? O să citesc și poate că o să spun ceva. Știi? Ce-ai câștigat, zi și tu! La revista *Totul sau nimic* să trimiți, nu mie sau lu' Y, care habar n-avem. Revista aia e adevărată, știi și tu, ce naiba! Ăia miros talentele, dacă te publică, te-ai scos! Te văd edi-turile, intri în lumea bună, prinzi și niște traduceri, glorie, bani, alea. Eu să te-nvăț? Hai, te-am pupat, am încredere în tine, doar ai fost premiantul cla-sei, haha! Ce te uiți așa? La treabă!

Da, la treabă, a spus Zubi.

Mai cu viață! a strigat Ștefan. I-a dat un cot și a plecat, lăsându-l să rumege sfatul și să achite consumația."

(Bogdan Munteanu, „Totul sau nimic", în *Ai uitat să râzi*)

a. Completați tabelele de mai jos cu informații potrivite de context:

b. Completați spațiile libere:

- Acțiunea se desfășoară la ..... .
- Conversația este una familiară, pentru că .....
- Zubi l-a întâlnit pe Ștefan ..... .
- Atitudinea lui Ștefan față de Zubi se caracterizează prin ..... .
- Naratorul preia, uneori, fără să folosească ghilimelele, stilul de a vorbi al lui ..... .

c. Ce rol au prietenii lui Zubi în privința relației sale cu scrisul?

d. Explicați rolul formelor pronominale „câțiva" și „alții", subliniate în text.

e. Comparați enunțul:

„Într-o zi, s-a întâlnit din întâmplare, cu un fost coleg de liceu, care nu-l mai văzuse de opșpe ani." cu acela din text și explicați diferența la nivelul coeziunii textul.

f. Realizați același exercițiu în cazul enunțului: „Și, pentru că era tot vremea schimbărilor, ... să aibă timp s-a hotărât..."

g. În ce măsură textul de mai sus este ușor de înțeles de voi? Motivați răspunsul.

Zubi	
Vârstă	
Pasiuni/interese	
Ștefan	
Vârstă	
Pasiuni/interese	

Limba română

2. Identificați, în casetele de mai jos din romanul grafic *Persepolis* al scriitoarei iraniene Marjane Satrapi:

a. situația contextuală (unde se desfășoară acțiunea, când); **b.** o relație sintactică de coordonare și una de subordonare; **c.** o structură eliptică; **d.** două mărci deictice, la alegere. (Marjane Satrapi, *Persepolis*, vol. I, trad. rom. Mihaela Dobrescu)

3. Redactați o postare de jurnal digital (aproximativ 10-15 rânduri), care să surprindă reacția voastră în legătură cu tema din secvența grafică precedentă. Evidențiați, la alegere, un element anaforic, unul cataforic, precum și o marcă deictică.

4. Motivați efectul elipsei în următoarele exemple:

- „Fapte, nu vorbe.” (proverb)
- „Vorba multă, sărăcia omului.” (proverb)
- „Apăru și mașina, deschise ușa din spate, «Bună seara, sunt Răzvan», șoferul nu spuse nimic și demară imediat.
— Pe Polonă, da?
— Pe Polonă.” (Andrei Pănțu, *Cadoul*)

5. Citiți următorul mesaj vocal transcris. Analizați posibilele incoerențe și lipsa elementelor de coeziune. Realizați o versiune îmbunătățită, justificând și modificările pe care le-ați efectuat.

Daa, l-am ridicat vineri, adică... alaltăieri, nu știu ce să zic, mi s-a părut obositor, știi, drumul până la gară și, da, frate, nu am mai găsit-o pe soră-mea, era trei ceasul și super obosită!! M-a terminat toată treaba, bă! Pachetul l-am lăsat pe masă, sper că-i OK, nu l-am deschis încă; Nicky zicea că-s trei, pentru tine și Ali, alea două, știi tu. Culegerile, gen, de care ți-am tot zis. Una e de suedeză, că, na, vreau să mă pregătesc mai bine, n-am găsit aicea ce-aveam nevoie.

6. Pe lângă informația pe care vorbitorul o transmite direct, ceea ce comunică acesta permite destinatarilor să obțină și alte informații. Analizați din acest punct de vedere enunțurile următoare, după modelul dat.

Enunț: *Copilul a înțeles că a greșit.*
Informație transmisă indirect: *Există un copil. Copilul a greșit. Copilul a conștientizat abia acum că a greșit.*

a. *(Vrei să mergem duminică la teatru?) Sunt cam obosit.*

b. *(ton care exprimă enervarea) Bine că ai venit atât de devreme!*

c. *Vacanța a fost acceptabilă... Ce zâ zic?*

d. *A revăzut aseară filmul care îi plăcuse atât de mult în copilărie.*

e. *Fii amabil, vrei să deschizi fereastra din spate? Aici nu prea e aer.*

7. Identificați câteva din informațiile suplimentare pe care le oferă fragmentul din textul discutat anterior:

„Abia când au cerut nota de plată a apucat Zubi să strecoare o vorbă despre noua lui pasiune. Ștefan a zis: prietene, fără supărare, degeaba-mi trimiți poveștile tale, ce să fac eu cu ele? O să citesc și poate că o să spun ceva. Știi? Ce-ai câștigat, zi și tu! La revista *Totul sau nimic* să trimiți, nu mie sau lu’ Y, care habar n-avem. Revista aia e adevărată, știi și tu, ce naiba! Ăia miros talentele, dacă te publică, te-ai scos! Te văd editurile, intri în lumea bună, prinzi și niște traduceri, glorie, bani, alea. Eu să te-nvăț? Hai, te-am pupat, am încredere în tine, doar ai fost premiantul clasei, haha! Ce te uiți așa? La treabă!”

8. Analizați afișul de ma jos.

a. Completați textul următor cu structurile potrivite: *în al doilea rând, pe de o parte, în plus, așadar, pe de altă parte, dincolo de toate acestea, prin urmare, în primul rând, de exemplu, firește.*

Limba română

Afișul este destinat, _____, iubitorilor de filme. _____, tema, mereu actuală, ar putea stârni interesul celor interesați de arta conducerii, de la corporații la lumea politică și administrativă. _____, felul cum este conceput afișul, din punct de vedere grafic, ne pune pe gânduri. _____, observăm un tânăr pregătit pentru misiunea sa, un bărbat care zboară cu o stranie mașinărie a viitorului. _____, remarcăm câțiva oameni, poate aspiranți la un rol de lider, care privesc în direcții diferite. _____, afișul ne surprinde cu o călătorie inedită prin marele oraș. _____ nu putem ignora camera de filmat, definitorie pentru ideea de cinematografie, și nici titlul care se bazează pe un joc de cuvinte („leader", „ship"). _____, întrebările în marginea afișului ne revin nouă, privitorilor. _____, privind afișul, am putea reflecta mai mult la tematica propusă în cadrul festivalului, precum și, _____, la impactul pe care-l vor avea liderii în societatea actuală și viitoare.

b. Formați grupe de trei elevi și refaceți dialogul celor trei prieteni, postat pe o rețea de socializare, astfel încât acesta să aibă coerență.

***Marius**: Foarte tare, propun să mergem! @Ana, ce zici?*

***Ana**: Eu vreau.*

***Marius**: Perfect! Cristi?*

***Cristi**: Da, și eu!*

***Marius**: Ar fi chiar spre finalul lui august, când pot. Și îmi place tema.*

***Cristi**: Yeeey!*

***Ana**: Să-mi trimiți linkul, te rog. Cu programul. Apropo, ce părere aveți de afiș, băieți?*

***Marius**: E clar, e despre conducere și conducători. Despre lideri. Despre ce înseamnă să ai puterea. Ești deasupra tuturor.*

***Cristi**: Nu pricep de ce unii privesc spre dreapta... și nu spre liderul zburător...*

***Ana**: Bună observație. Oricum, par obișnuiți cu ideea unui conducător care zboară așa. E un scenariu de viitor.*

***Marius**: Da, și povestea se desfășoară într-un oraș cu zgârie-nori. Acolo se petrec schimbările. Sincer, apreciez ideea. Nu, Cristi?*

***Cristi**: Clar. Veniți mâine la mall? Vedem și filmul ăla de care vă spuneam ieri.*

***Ana**: Eu nu pot. Plec cu ai mei.*

***Marius**: Eu vin.*

***Cristi**: Perfect. Atunci ne vedem în față, la mall? Facem așa?*

***Marius**: Super!*

c. Motivați opțiunea graficianului care a realizat afișul pentru personajul călător într-o metropolă, ținând seama și de tema festivalului.

d. Realizați o scurtă prezentare a afișului (aproximativ 10-15 rânduri), indicând un punct subiectiv de vedere față de mesajul acestuia. Faceți schimb cu colegul/colega de bancă, pentru a evalua aspectele din fișa de autoevaluare.

Fișă de autoevaluare

1. Coerența textului

Marchează varianta/variantele potrivită/e:

- ideile sunt formulate logic și sunt ușor de urmărit;
- există o introducere, un cuprins și o încheiere;
- fiecare paragraf dezvoltă o idee principală;
- textul meu respectă tema cerută.

Observații: _____

2. Coeziunea textului

- am utilizat diverși conectori;
- enunțurile se succedă logic;
- am apelat la pronume variate sau la sinonime pentru a evita reluările;
- am folosit în mod corect mijloacele sintactice, ținând cont de toate restricțiile gramaticale.

Observații: _____

3. Ortografie și punctuație

- am ortografiat corect cuvintele;
- am folosit corect semnele de punctuație.

Observații: _____

4. Reflecție

Cel mai bine mi-a reușit: _____.

Ar trebui să îmbunătățesc: _____.

La următoarea redactare de text, voi schimba: _____.

Coeziunea lexicală

- **Text pe ecran:**
- POV: Intru la școală într-o zi absolut normală.
- **Ora 8:00** — totul e în regulă.
  Ora 8:15 — colegul din spate începe să bată ritmul pe bancă.
  Ora 8:17 — cineva șoptește „six seven”.
  Ora 8:18 — încă două persoane răspund „SIX SEVEN 🗣️🔥”.
  Ora 8:20 — jumătate din clasă râde fără să știe de ce.
  Ora 8:25 — profesorul întreabă cine a început. Nimeni nu vorbește.
  Ora 8:26 — un tip din ultimul rând ridică mâna și spune:
- „Respectuos, dom’ profesor... six seven.”
- *Clasa explodează.*
  Ora 8:40 — profesorul încearcă să continue lecția.
  Ora 8:41 — pe tablă apare accidental exercițiul 6 și 7 unul lângă altul.
- Toată clasa:
- SIIIIIX SEEEEVENNNN 🗣️🔥💀

EXERCIȚII

1. Postarea de tip TikTok de mai sus are legătură cu o foarte populară memă din categoria „brain rot”. Care este sensul exclamației din final?

2. Ce anume ar putea explica popularitatea ei? Motivați răspunsul apelând la experiența personală.

3. Analizați postarea din perspectiva informației din lecția anterioară despre coeziunea textului și coerența lui semantică.

4. Dați exemple de postări care se caracterizează printr-o coeziune mai slabă decât aceea discutată, preluate de pe rețelele pe care le frecventați. Precizați câteva aspecte caracteristice coeziunii care lipsesc din postările alese.

REPERE TEORETICE

Coeziunea unui text se realizează și prin relațiile semantice dintre cuvinte la nivelul propoziției, al frazei sau al textului. **Coeziunea lexicală** și coerența semantică sunt interdependente, cea din urmă se situează la un nivel mai general al comunicării (include, în plus, aspecte variate care țin de contextul comunicării).

Cel mai simplu mijloc al coeziunii lexicale este **repetiția**, simpla reluare a cuvintelor: *Azi am văzut în grădină **un trandafir** înflorit. **Trandafirul** are petalele roșii.*

Alte procedee:

- **sinonimele**: *Am cumpărat **un volum** de poezie contemporană. **Cartea** este destul de mare.*

- **antonimele**: *Dimineața a fost destul de **frig**, acum, însă, este **cald**.*

- **câmpul lexical** (cuvinte care aparțin aceleiași sfere semantice): *A ieșit devreme cu **stropitoarea** în grădină ca să ude **florile**, pentru că **grădinarul** se dusese să cumpere **pământ**.*

- **hiponimele:** *Grădina este plină de **flori**: **bujori**, **crini**, **micșandre**, **margarete** și **trandafiri**.*

Câmpul lexical se organizează tematic, în schimb **hiponimia** presupune o relație semantică de incluziune (obiecte care aparțin unei clase). În exemplul de mai sus, ***floare*** este **hiperonimul**, iar ***bujori***, ***crini*** etc. sunt **hiponimele**.

Limba română

5. Citiți fragmentul de mai jos și rezolvați apoi exercițiile.

„Cu alură de aristocrat, tânărul spătar adoptase stilul de viață al boierilor bogați. Traiul de lux i-l oferea chiar domnul, punându-i la dispoziție până chiar și slugile de la Curte sau caii domnești. În acest timp, Milescu își continua munca de erudit: prima traducere a unui text patristic* din greacă în română. «Carte cu multe întrebări foarte de folos pentru multe trebi ale credinței noastre» este un atestat al originii latine a limbii noastre, dovedită de Milescu în 1661.

Luxul și traiul îmbelșugat i-au adus însă mulți dușmani din rândul nobililor moldoveni."

(Ana-Maria Șchiopu, *Spătarul Milescu. Erudit de meserie, diplomat de carieră*)

a. Precizați câte un sinonim pentru cuvintele subliniate.

b. Care termeni din text sunt sinonimi cu substantivul „nobil"?

c. Identificați în al doilea enunț mijloacele sintactice de reluare și anticipare.

d. Găsiți cinci termeni din câmpul lexical al erudiției.

6. Identificați trei sinonime contextuale ale adjectivului „drept" în careul de mai jos; construiți apoi trei enunțuri în care să apară adjectivul dat cu sensurile precizate de sinonime.

A	V	E	R	T	I	C	A	L	A
R	I	G	O	U	K	I	K	Î	R
Y	O	U	Y	K	D	N	Y	L	C
U	I	Z	I	S	M	S	M	A	A
R	B	M	K	A	Ă	T	E	F	A
I	N	A	S	I	R	I	T	T	O
A	D	I	R	E	C	T	J	D	N

* *patristic*, adj. – care se referă la Părinții Bisericii, autori care au pus bazele doctrinei creștine.

7. Identificați principalele câmpuri lexicale din fragmentul următor și explicați rolul rol la nivelul efectului comic al dialogului.

ZIȚA: Ei! Și zi persoana în chestiune așteaptă pe maidan?

SPIRIDON: Da, și mi-a dat și biletul ăsta ca să ți-l aduc.

ZIȚA *(luând biletul)*: Și nu mi-l dai mai curând! Adu să văz. (*merge la o parte și citește.*) „Angel radios! de când te-am văzut întâiași dată pentru prima oară, mi-am pierdut uzul rațiunii... (*își comprimă palpitațiile.*) Te iubesc la nemurire, *Je vous aime et vous adore: que prétendez-vous encore?** Inima-mi palpită de amoare. Sunt într-o poziție pitorească și mizericordioasă și sufăr peste poate. O da! Tu ești aurora sublimă, care deschide bolta azurie într-o adorațiune poetică infinită de suspine misterioase, pline de reverie și inspirațiune, care m-a făcut pentru ca să-ți fac aci anexata poezie:

„Ești un crin plin de candoare, ești o fragilă zambilă,
Ești o roză parfumată, ești o tânără lalea!
Un poet nebun și tandru te adoră, ah! copilă!
De a lui poziție turmentată fie-ți milă;
Te iubesc la nemurire și îți dedic lira mea!
Al tău pentru o eternitate și *per toujours.***"

(I.L. Caragiale, *O noapte furtunoasă*)

* (fr.) Te iubesc *și* te ador; ce mai vrei?
** (fr.) *pour toujours* – pentru totdeauna

Sintaxa frazei (recapitulare)

„Pentru a cerceta adevărul, este nevoie ca, o dată în viață, să punem totul la îndoială, pe cât posibil.” (René Descartes)

Joseph Wright of Derby, *Un experiment cu o pasăre în vid*, 1768

EXERCIȚII

1. Analizați fraza, având în vedere propozițiile componente (delimitare și felul lor), raporturile sintactice dintre ele și mijloacele prin care se exprimă acestea din urmă.

2. Reformulați ideea lui Descartes, într-o frază alcătuită din patru propoziții.

3. Construiți o frază de două propoziții (o principală și o cauzală), care să aibă ca temă îndoiala.

4. Construiți o frază din trei propoziții (o principală și două subordonate în raport de coordonare), care să aibă ca temă adevărul.

5. Exprimați-vă opinia despre afirmația lui Descartes în patru-cinci enunțuri.

6. Completați textul următor cu elementele de relație care lipsesc:

● **care** ● **că** ● **ci** ● **de unde** ● **și** ● **unde**.

„Cultivarea legăturilor cu lumea ne limpezește în chip minunat înțelegerea oamenilor. Noi suntem închiși și ferecați în noi înșine ... nu vedem dincolo de lungul nasului. Socrate, întrebat ... e de loc, n-a răspuns ...-i din Atena, ... din lume. El, ... avea cea mai bogată și mai cuprinzătoare minte, îmbrățișa întreaga lume ca pe propria-i cetate, lărgindu-și legăturile, comunitatea și simțămintele la întregul neam omenesc, nu ca noi, ... nu privim mai departe de locul ... ne aflăm.” (Michel de Montaigne)

Propoziții subordonate – recapitulare

Completiva directă este realizarea propozițională a complementului direct.	*Am întrebat <u>ceva</u>.* (complement direct) *Am întrebat/ <u>ce s-a întâmplat</u>./* (completivă directă) Întrebând[2]/ *<u>ce s-a întâmplat</u>,[1]/am aflat ceva[2]./*
Completiva indirectă este realizarea propozițională a complementului indirect.	*Oferă cărți <u>oricui</u>.* (complement indirect) *Oferă cărți/ <u>oricui are nevoie</u>./* (completivă indirectă) *Oferind cărți[2]/ <u>oricui are nevoie</u>,[1]/ face un lucru bun.[2]/*
Completiva prepozițională este realizarea propozițională a complementului prepozițional.	*Te gândești la <u>Alexandru</u>.* (complement prepozițional) *Te gândești/ <u>la cine a trecut pe aici.</u>/* (completivă prepozițională). *Gândindu-te[2]/ la cine a trecut pe aici[1]/ înțelegi întâmplarea[2]./*

Circumstanțiala de loc este realizarea propozițională a circumstanțialului de loc.	*Te-ai întors acasă.* (circumstanțial de loc) *Te-ai întors/ unde te-ai născut.* (circumstanțială de loc) Întorcându-te[2]/ *unde te-ai născut*[1]/ *ești bucuros*[2]./
Circumstanțiala de timp este realizarea propozițională a circumstanțialului de timp.	*Te-ai întors târziu.* (circumstanțial de timp) *Te-ai întors/ când s-a făcut noapte./* (circumstanțială de timp) Întorcându-te[2]/ *când s-a făcut noapte*[1],/ *nu l-ai mai găsit acasă*[2]./
Circumstanțiala de mod este realizarea propozițională a circumstanțialului de mod.	*Se poartă așa.* (circumstanțial de mod) *Se poartă/ cum i s-a spus.* (circumstanțială de mod) *Purtându-se*[2]/ *cum i s-a spus*,[1]/ *nu pare prea mulțumit.*[2]/
Circumstanțiala de cauză este realizarea propozițională a circumstanțialului de cauză.	*A renunțat la concurs de teamă.* (circumstanțial de cauză) *A renunțat la concurs/ deoarece îi era teamă.* (circumstanțială de cauză) *Renunțând la concurs,*[2]/ *deoarece îi era teamă,*[1]/ *nu pare prea mulțumit.*[2]/
Circumstanțiala de scop este realizarea propozițională a circumstanțialului de scop.	*Am plecat la cumpărături.* (circumstanțial de scop) *Am plecat/ să cumpăr câte ceva.* (circumstanțială de scop) *Plecând*[2]/ *să cumpăr câte ceva,* [1]/ *m-am întâlnit cu o vecină*[2]/.
Circumstanțiala condițională este realizarea propozițională a circumstanțialului condițional	*În caz de pericol, vom părăsi orașul.* (circumstanțial condițional) *În caz că va fi periculos,/ vom părăsi orașul.* (circumstanțială condițională) *Dacă îl vom înțelege,/ vom putea comunica cu el.*
Circumstanțiala concesivă este realizarea propozițională a circumstanțialului concesiv.	În ciuda promisiunilor, *n-a ajuns la timp.* (circumstanțial concesiv) *Deși a promis,/ n-a ajuns la timp./* (circumstanțiala concesivă) *Chiar dacă au văzut dezastrul produs,/ tot nu și-au schimbat părerea despre el./*
Atributiva este realizarea propozițională a atributului.	*Am văzut de curând casa construită* (atribut) *de ei. Am văzut de curând casa/ pe care au construit-o ei./* (atributivă)
Apozitiva este realizarea propozițională a apoziției.	*Andrei, prietenul meu, mă ajută mereu.* (apoziție) *Andrei este prietenul meu,/ adică mă ajută mereu.* (apozitivă)

Enunțuri eliptice

Elipsa verbală (omiterea completă sau parțială a predicatului)	*Eu am citit o carte,/tu, două.* (omis predicatul verbal *ai citit*) *Tu ești rău, eu, bună.* (omis verbul copulativ *sunt*) **Obs.** Elipsa este marcată prin virgulă.

Elipsa nominală (omiterea unui substantiv)	*Mie îmi place plăcinta cu mere, ei îi place cu brânză.*
Propoziții fragmentare (specifice comunicării orale)	— *Vii mâine pe la mine?* — *Da.* [*Da, vin mâine pe la tine.*]

Atenție la propozițiile eliptice din frază:

De venit, vine,[1]/dar nu știu[2]/ când.[3]/
S-a supărat pe toată lumea[1]/ fără să știu[2]/ de ce. [3]/
Spune-mi[1]/unde[2]/, când[3]/și cum vrei[4]/ să ne întâlnim.[5]/

APLICAȚII

7. Se dau frazele:

a. Constat că iar ați întârziat la prima oră, deși v-am tot spus cât de importantă este punctualitatea.
b. Vă asigur că am ascultat tot ce ați spus, întrucât eram extrem de interesat.
c. Când și unde va ajunge încă nu știa, dar se pregătise să facă față probei la care era supus.
d. Dacă vei citi cel puțin o carte pe săptămână, cred că vei înțelege mai bine literatura și celelalte lucruri.
e. Se afla de câteva săptămâni unde dorea și se pregătea să mai stea până când se va răci vremea.

Identificați propozițiile subordonate și analizați-le, utilizând criteriile de mai jos:

Tipul de subordonată	Conectorul introductiv	Regentul

8. Delimitați propozițiile din frazele fiecăruia dintre textele următoare:

a. „Știința fysicei și aceasta o lucrează, ca oamenii să fie odihniți și îndestuliți, pentru că mântue pe fieștecarele de frica cea fără de lipsă, în carea, din neștiință, au căzut și-i dă deplinită învingere asupra rătăcirei ceii păguboasă prin carea atâtea mii de oameni se țin în clește." (Gheorghe Șincai)

b. „Sunt lucruri pe care nici cei mai mari savanți ai zilelor noastre nu le pot explica. Dar asta nu înseamnă că trebuie să oprim toate cercetările, apelând la false «explicații» care trimit la magie sau supranatural, și care de fapt nu explică nimic." (Richard Dawkins)

9. Redactați un text de cinci-șase fraze pe tema cunoașterii; selectați apoi trei subordonate și explicați apoi rolul lor la nivelul coeziunii textului.

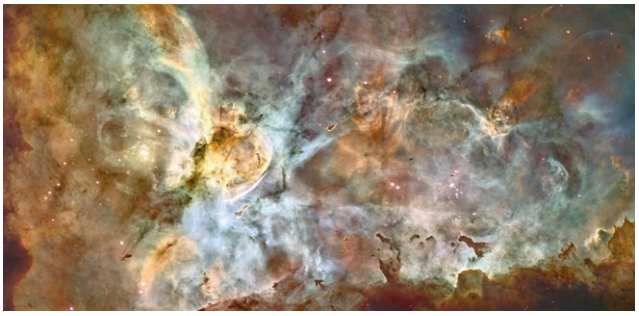

Regiunea centrală a nebuloasei Carina — mozaic de imagini realizat de Telescopul Spațial Hubble, 2007

Fotografia unei comete, 2020

Limba română

Propoziția subiectivă

Cine se aseamănă se adună.

Cine caută prieteni fără cusur fără prieteni rămâne.

Cine nu e mulțumit de puțin nici de mult nu are parte.

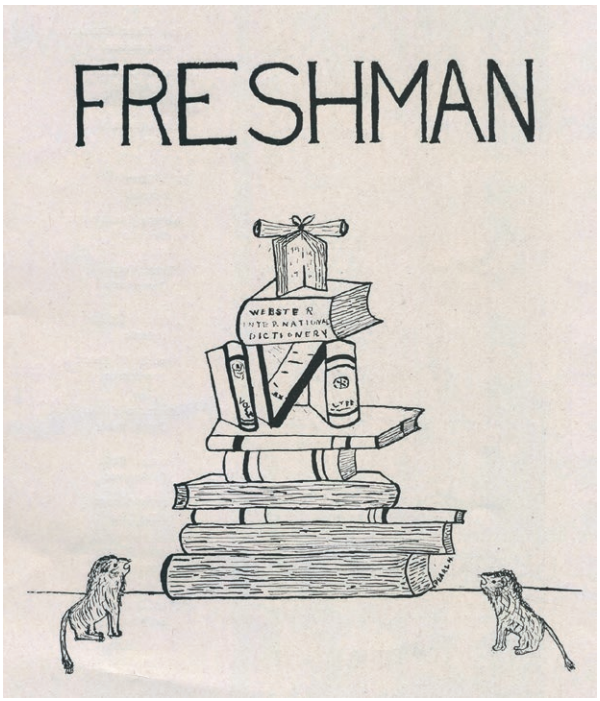

Cine seamănă vânt culege furtună.

Cine știe carte are patru ochi.

Desen din anuarul *The Locust*, 1923, al unui colegiu din Texas

1. Delimitați propozițiile fiecărui proverb și înlocuiți apoi prima propoziție cu partea de propoziție corespunzătoare, după modelul:

Cine caută prieteni fără cusur[1]*/ fără prieteni rămâne.*[2]*/*

Căutătorul de prieteni fără cusur rămâne fără prieteni.

2. Precizați ce funcție are partea de propoziție obținută prin contragere?

3. Extindeți subiectele enunțurilor de mai jos în propoziții:

● *Omul îi respectă pe ceilalți.* ● *Nonconformistul ne poate surprinde uneori.* ● *Prudentul se gândește de două ori înainte de a acționa.*

REPERE TEORETICE

Propoziția subordonată subiectivă este realizarea propozițională a subiectului.	*Leneșul aleargă mai mult.* (subiect) / *Cine este leneș/ aleargă mai mult.* (subiectivă)
Propoziția subiectivă relativă introdusă prin: (a) **pronume și adjective relative și nehotărâte**; (b) **adverbe relative** și **nehotărâte**	(a) Cine a cunoscut pe unul/ a cunoscut și pe celălalt./ Care om a venit,/ acela a fost primit./ („acela” – reluarea subiectivei) *Orice spune/ este adevărat./ Orice cuvânt spus de el/ este adevărat./* (b) *I s-a spus/ unde să ajungă./ Nu e suficient/ cât ai dat. Era bine/ oricum ar fi procedat.*
Propoziția subiectivă conjuncțională (introdusă prin **conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare**)	*Se pare/ că va veni./* Ți-ar fi plăcut /*să ne plimbăm./ Se zice/ cum că s-ar fi întors ieri.*
Termenul regent poate fi: (a) **verb personal,** (b) **verb sau expresie verbală impersonală**, (c) **formă impersonală a unui verb personal** (d) **adverbe și locuțiuni adverbiale** (e) **interjecție predicativă** *zău*. Întrebări caracteristice: *cine? ce?*	(a) *Cine a cunoscut pe unul/ a cunoscut și pe celălalt./* (b) *Trebuie /să plec. Ei[2]/ trebuie[1]/ să plece.[2]/ Trebuie/ ca ei să plece./ Nu-i rău/ să știe carte./ Este ușor/să scrii versuri./ Ar fi dificil /să pleci pe furtună./* (c) *Ți-ar fi plăcut /să ne plimbăm./ I-a trecut prin minte/ să se oprească din cursă./ Îmi vine / să renunț./* (d) *Fără îndoială/ că va ajunge la timp./ Firește/* că va ajunge la timp. *Poate/* că va ajunge la timp./ *Sigur/ că va veni.* e) *Zău/ că a venit./*
Probleme (a) Regentul verb la o formă nepersonală (b) Reluarea subiectului (c) Posibila confundare a propoziției subiective cu completiva directă în unele contexte	a) *Trebuind[2]/* să plece în grabă,*[1]/ a uitat acasă telefonul.[2]/* b) *Cine se pregătește din timp pentru concurs,/ acela câștigă.* c) *Ni s-a comunicat tuturor/ că excursia se amână.* (subiectivă) *Ne-a comunicat tuturor/ că excursia se amână.* (completivă directă)

4. Citiți textul de mai jos și rezolvați apoi exercițiile:

„Uneori, doi regi ajung să se încaiere din dorința de a hotărî care dintre ei trebuie să-l dezmoștenească pe un al treilea de pământurile lui, asupra cărora, bineînțeles, nici unul, nici celălalt nu are vreun drept. Alteori, un monarh se ceartă cu altul, de teamă că celălalt s-ar putea lua la harță cu el. Se-ntâmplă, iarăși, ca un război să se iște din pricină că dușmanul e prea puternic sau, dimpotrivă, prea slab. Câteodată, vecinii noștri râvnesc la lucrurile pe care le avem noi, sau au ei lucrurile pe care noi le râvnim și atunci începem să ne măcelărim, până când ei pun mâna pe ce este al nostru sau noi pe ce este al lor." (Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver,* trad. rom. Leon Levițchi)

a. Delimitați frazele în propoziții și precizați apoi subiectele lor, atât la nivelul propoziției, cât și la acela al frazei.

b. Precizați prin ce sunt introduse subiectivele și care sunt regenții lor.

5. Completați tabelul de mai jos:

Regent	Subiectivă (două exemple)
Verb personal	
Verb impersonal	
Expresie verbală impersonală	
Adverb	
Locuțiune adverbială	
Interjecție	

6. Indicați fraza sau frazele care conțin cel puțin o subiectivă: (1) *Neîndoios că tipul ăsta nu va veni, dar va spune că a venit.* (2) *Fiindu-mi dat să am de câteva ori alături oameni adevărați, am înțeles cât de mult bine pot să facă.* (3) *Mi-e indiferent ce spune despre plecarea noastră* (4) *Se gândește că va pleca mâine la munte.*

a. toate;

b. 1, 2, 3;

c. 1, 3;

d. 1.

7. Indicați fraza sau frazele care nu conțin o subiectivă: (1) *Cine are bucuria cunoașterii va fi fericit mai mult decât alții.* (2) *Fiind mereu invidios pe cine avea succes, era nefericit, poate că tocmai de aceea și destul de arțăgos.* 3) *Mi-e greu să înțeleg ce se întâmplă.* (4) *I-a trecut prin minte să-i spună ceva plăcut, dar a ezitat.*

a. 2, 3, 4;

b. 1, 2;

c. 1, 3;

d. altă variantă.

8. Alegeți varianta corectă și motivați alegerea.

a. Mi s-a cerut în ultimul e-mail ca să vin cât pot de repede la școală./ Mi s-a cerut în ultimul e-mail să vin cât pot de repede la școală.

b. Fiecare știm cât de important este să respectăm regulile./ Fiecare știe cât de important este să respectăm regulile.

c. Nu merită să te superi din orice./ Nu se merită să te superi din orice,

d. Fiecare dintre ei s-a gândit cum să rezolve mai bine situația./ Fiecare dintre ei s-au gândit cum să rezolve mai bine situația.

e. Ce-s cu poveștile astea?/ Ce-i cu poveștile astea?

f. În sfârșit, e bine că ți-ai adus aminte să iei cartea./ În sfârșit, e bine că ți-ai adus aminte ca să iei cartea.

Yrjö Ollila, *Verificarea temei*, 1923

DICȚIONAR CULTURAL

Lingvistică. Pragmatică. Semantică

Lingvistica este o disciplină științifică al cărei obiect de studiu este *limba*, fie ca facultate înnăscută a ființelor umane, fie în formele ei istorice, teritoriale, socioculturale sau profesionale. Câteva dintre noțiunile specifice: *fonetică, vocabular, morfosintaxă, sintaxă, enunț, propoziție, frază.*

Pragmatica este o ramură a lingvisticii care studiază limba în context comunicativ și în relație cu diversele determinării ale întrebuințării acesteia: interpersonal, sociocultural sau cognitiv. Câteva dintre noțiunile specifice: *context, dialog, monolog, negociere, regula politeții în comunicare.*

Semantica este o ramură a lingvisticii care se ocupă cu sensurile cuvintelor în relație cu codul lingvistic (cuvinte, propoziții, fraze). În schimb, pragmatica studiază aceste sensuri în contextul comunicării. Câteva dintre noțiunile specifice: *antonime, omonime, paronime, pleonasm, paronime, sinonime.*

(ap. *Dicționar de termeni gramaticali și concepte linvistice conexe*, coord. Gabriela Pană Dindelegan)

Limba română

Propoziția predicativă

Frumusețea fără înțelepciune este ca o floare în tină.

Frumusețea fără bunătate este ca un trandafir fără parfum.

Începutul fie cum o fi, sfârșitul să fie bun.

Limba e dulce ca mierea și amară ca fierea.

Lumina rămâne lumină, numai cel fără ochi nu o vede.

1. Identificați numele predicative din proverbele de mai sus, apoi extindeți-le în propoziții, după modelul:

Frumusețea fără înțelepciune este ca o floare în tină./ Frumusețea fără înțelepciune este/ cum este (*arată*) *o floare în tină.*

2. Comparați structura sintactică a frazelor de mai jos:

a. Începutul fie cum o fi, sfârșitul să fie bun. **b.** Începutul să fie oricum, sfârșitul să fie bun.

Explicați de ce în a doua variantă proverbul a pierdut o propoziție.

3. Transformați propozițiile de mai jos în fraze:

a. Iarna pare mai blândă de ceva timp.

b. Maria rămâne frumoasă.

c. Problema este așteptarea aceasta de ore a sosirii trenului.

d. A trăi înseamnă a alege.

4. Transformați ultima propoziție de la exercițiul anterior într-o frază cu două subordonate; precizați felul lor.

William Hogart, ilustrație din *Analiza frumuseții,* 1753

Propoziția predicativă este realizarea propozițională a numelui predicativ.	*Băiatul este <u>așa</u>./* Băiatul <u>este</u>[1]/ cum au vrut părinții.[2]/ P 1 – regentă incompletă „este" = PNI (predicat nominal incomplet)
Propoziția predicativă relativă (introdusă prin pronume sau adjective pronominale relative sau nehotărâte (a) și prin adverbe relative sau nehotărâte (b)	*Să mai fiu/ <u>ceea ce</u> am fost./ Problema este[1]/ <u>care</u> om va veni la timp.[2]/ O problemă va fi[1]/ <u>oricare</u> (om) va veni la timp.[2]/* *Băiatul rămâne[1]/ <u>cum</u> (oricum) a fost.[2]/*
Propoziția predicativă conjuncțională (introdusă prin conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare)	*Întrebarea este[1]/ <u>dacă</u> va veni. [2]/ Ideea este[1]/ <u>că</u> ne-am plimbat destul.[2]/ Ideea este[1]/ <u>să</u> câștigăm[2]/.* *Deși e prânzul,[3]/ lumina pare,[1]/ <u>ca și cum</u> ar fi seară. [1]*

Atenție la propozițiile eliptice din frază:

Dorința mea <u>nu este</u>[1]/ să jignesc[2]/, ci[3] (este)/ să le fiu recunoscător.[4]/

5. Se dau frazele:

a. Tata zâmbește des și asta nu înseamnă întotdeauna că este vesel.

b. Ce nu voia să spună băiatul nimănui era că-și pregătise prietenii să fie în orice clipă gata de plecare.

c. Să gândim în libertate, să creăm în libertate și să trăim în libertate e să cântăm vieții cel mai frumos imn.

d. Chestia mai supărătoare e că, dacă aceștia distrug parcul, vom respira un aer din ce în ce mai poluat.

e. Este sigur că, îndată ce din mijlocul unui public este câștigată opinia acelora cu judecată, și ceilalți din public o vor urma, ca unii ce sunt deprinși să se ia după judecata altora.

● Identificați propozițiile subordonate și analizați-le, utilizând criteriile de mai jos:

Tipul de subordonată	Conectorul introductiv	Regentul

6. Alcătuiți fraze în care predicativa să fie cerută de următoarele verbe copulative: *a ajunge, a deveni, a însemna, a părea.*

7. Extrageți din textul de mai jos propozițiile subiective și propozițiile predicative:

„Avea dreptate Goethe când spunea că cine pretinde a nu fi învățat nimic de la înaintași e un nebun pe propria-i socoteală. Dacă nu folosești ceea ce au cucerit veacurile înaintea ta, ești un incult și un barbar, iar dacă vorbești altfel decât cum se vorbește, amețești lumea ca un canar, care fluieră în colivia lui, și sporovăiala ta e ridicolă." (Tudor Vianu)

8. Alegeți unul dintre proverbele de la începutul lecției și scrieți un text liber plecând de la el (cinci-șase fraze).

Giovanni Battista Foggini, *Timpul răpind Frumusețea*, cca 1700-1725

Evaluare

Evaluare

Apărută la Brașov, în opt volume (în perioada 1836-1840), traducerea celor *O mie și una de nopți* a lui Ioan Barac după o versiune germană s-a adresat mai curând unui public obișnuit, din afara spațiului cultural. Dacă ceilalți cărturari ardeleni tipăresc lucrări istorice sau filologice, rezervate unui public intelectual, Ioan Barac este interesat de plăcerea pe care o pot aduce poveștile. Autorul tipărește, de asemenea, scrieri din alte civilizații ale lumii, precum poveștile orientale din *O mie și una de nopți*. În plus, este remarcabil interesul pentru alte culturi și credințe, într-o epocă mai puțin deschisă în această privință.

Citiți textul de mai jos și răspundeți la cerințele formulate.

Cine știe limba arabicească, vrând să-și ia osteneală a cerceta scriptura[1] cea adevărată, adecă rădăcina, va afla tălmăcirea aceasta cum că este întocma tălmăcită, atât în limba noastră cea romană, cât și în limba nemțască, franțozască și în celelalte limbi, în care mai de demult să află tipărită. Așa dară, foarte de lipsă este a lumina și limba noastră și toată națiia noastră cea romană, prin tălmăcirea și darea la lumină a cărților de mai multe feliuri, urmând celorlalte națiii luminate și cu toate bibliotecile îmbogățite. De la atâtea neamuri să ia pildă și națiia noastră cea romană a ceti cărțile ce să străduesc mulți a scoate la lumină și în tipariu și în limba noastră cea națională, urmând tuturor națiilor care îș adună în bibliotecile sale tot feliul de cărți.

Această carte ce să află încă și acum la răsăriteni s-au făcut de mult ca o carte de obște[2] în Țara Franțozască, ba încă și prin țările nemțești și ungurești au ajuns. Să află și în Pariz, în multe tipare, în cele mai rari biblioteci, încă și într-un dărab[3], întră cărțile nemților cele obicinuite. Așa dară vremea este și la noi a socoti și a avea o mustră[4] noao și o împlinire a aceștii cărți strașnice.

Spre a judeca cartea aceasta, *O mie și una de nopți*, au zis așa un procopsit[5] călătoriu englezesc: Δ „[...] Mai de multe ori am văzut pre arabiianii în pustie, împrejurul focului șezând și ascultând povestirile acestea, cu așa râvnă, încât ei îș uita cu totul de ostenelele și de necazurile lor care cu puțin mai înainte îi îngreoia.” Δ

(Ion Barac, Cuvânt-înainte la *O mie și una de nopți. Istorii arabicești sau Halima*)

[1] *Scriptură*, s.f. – scriere.

[2] *De obște*, loc. adj. – care aparține tuturor, comun.
[3] *Dărab*, s.n. – bucată; aici, în context: tom, volum.
[4] *Mustră* (*mostră*), s.f. – probă
[5] *Procopsit*, adj. - instruit, priceput, învățat.

1. Transpuneți în limba română actuală secvența marcată în text cu Δ. Puteți opera, acolo unde este cazul, schimbări de topică. **1 p.**

2. Ce rol au termenii subliniați în fragment? **1 p.**

3. De ce credeți că autorul acestei prefețe a optat pentru o carte tradusă dintr-o altă civilizație, diferită de aceea europeană căreia el îi aparținea? Motivați răspunsul. **2 p.**

4. Sub forma unui scurt email (aproximativ 10 rânduri), redactați un răspuns care să arate interesul vostru pentru cartea tradusă (*O mie și una de nopți*). **2 p.**

5. Realizați un scurt profil al intelectualului iluminist pornind de la date din fragment. **2 p.**

6. Stabiliți o legătură între fragment și următoarea reflecție: **1 p.**

„Oamenii cei neînvățați aicea pre pământ sunt întocma unei lumânări mici într-un întunérec mare sau ca o hârtie nescrisă pre carea nimenea nu poate ceti.” (Nicolae Horga Popovici, *Oglindă arătată omului înțelept*)

Timp de lucru: 50 de minute.

Se acordă un punct din oficiu.

Unitatea 4

Modernizarea formelor literare în prima parte a secolului al XIX-lea

Caspar David Friedrich, *Hoinarul deasupra mării de ceață*, cca 1818

LITERATURĂ

Contextul socioistoric: prima parte a secolului al XIX-lea

- Întemeierea instituțiilor culturale (presă, teatru)
- Revista *Dacia literară*
- Vasile Alecsandri, *Chirița în provincie*

Romantismul european. Romantismul pașoptist

- C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul* (nuvela romantică)
- Grigore Alexandrescu, *Umbra lui Mircea. La Cozia* (meditația)
- Alphonse de Lamartine, *Lacul*
- Dimitrie Bolintineanu, *O fată tânără pe patul morții* (elegia)
- Johann Wolfgang von Goethe, *Faust*
- Victor Hugo, *Mizerabilii*
- Mary Shelley, *Frankenstein*

Mitologie națională și folclorică

- *Miorița* (balada)
- Text auxiliar: *Monastirea Argeșului*

LIMBA ROMÂNĂ

Conspectul, eseul, jurnalul clasic/digital. Criterii de monitorizare a redactării

EVALUARE

Întemeierea instituțiilor culturale (presă, teatru)

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE

Politică și societate

Secolul al XIX-lea se caracterizează, din punct de vedere politic, prin formarea statelor naționale, date de o dorință acerbă a popoarelor de a-și dobândi independența și de a-și afirma propria identitate. Europa este marcată de ideile Revoluției Franceze (libertatea, egalitatea, fraternitatea, afirmarea drepturilor omului, suveranitatea poporului, raționalismul, secularizarea etc.) și de o slăbirea a forțelor imperiilor multietnice.

Din punct de vedere economic și cultural, secolul al XIX-lea este definit de un puternic proces de industrializare, de descoperiri științifice și invenții (de la locomotiva cu abur și o serie de mașini industriale automatizate la telefon sau aparatul de fotografiat). Este o perioadă tumultuoasă, din cauza nenumăratelor războaie, dar și extrem de fructuoasă din punct de vedere ideatic.

Pentru țările române începe procesul de modernizare. După războiul ruso-turc și aplicarea prevederilor Tratatului de la Adrianopol (1829), Țara Românească și Moldova obțin recunoașterea domniei pe viață a principilor aleși, proprietatea raialelor Brăila, Giurgiu și Turnu Măgurele, fixarea hotarului cu Imperiul Otoman la Dunăre, precum și liberalizarea comerțului. În acest sens, puterea Imperiului Otoman asupra celor două provincii românești scade considerabil, însă Moldova și Țara Românească intră sub protectorat rusesc. În urma Revoluției de la 1848, se realizează Unirea celor două principate (Moldova și Țara Românească) în 1859.

Perioada se caracterizează printr-o serie de reforme în plan social, economic și cultural. Astfel, încep să se construiască drumuri, căi ferate, să se ilumineze public orașele (Bucureștiul fiind primul oraș din lume care a fost iluminat cu petrol, în 1857, urmând ca, spre sfârșitul secolului, să apară și iluminatul electric); se dezvoltă învățământul, se instituie o serie de reforme agrare. În 1813, Gheorghe Asachi inițiază un curs de inginerie, în limba română, la Academia Grecească din Iași, iar în Țara Românească, Gheorghe Lazăr pune bazele învățământului în limba română, activitatea sa fiind continuată, după revoluția lui Tudor Vladimirescu, de Ion Heliade Rădulescu. Școlile se diversifică și se înmulțesc, nu doar în Moldova și Țara Românească, ci și în Transilvania. Se promovează „independența administrativă și legislativă a țărilor române față de Imperiul Otoman și Rusia, dezrobirea țiganilor, emanciparea evreilor, acordarea drepturilor politice tuturor cetățenilor, indiferent de limbă și religie, emanciparea mănăstirilor închinate, instrucție egală și completă pentru toți cei în stare să și-o însușească, libertatea absolută a presei, abolirea pedepsei cu moartea, desființarea titlurilor nejustificate de funcții” (*Dicționarul general al literaturii române*) etc. Cu toate că aceste idei nu au fost duse în totalitate la îndeplinire în prima jumătate a secolului al XIX-lea, acum se pun bazele întemeierii statului român modern, iar personalitățile vremii au marele merit al începuturilor, al unei vocații misionare.

PRESA

Tot acum este întemeiată presa în limba română. Se scrie în limba română, dar se tipărește cu alfabet chirilic sau de tranziție. Prima gazetă românească a apărut la Leipzig, în 1827, prin grija boierului Dinicu Golescu: *Fama Lipschii pentru Dația*, „tipărit sub redacția lui I.M.C. Rosetti și Anastasie Lascăr. Considerat primul periodic în limba română, al cărui cuprins include știri politice contemporane preluate din ziarele germane”.

Prima jumătate a secolului al XIX-lea marchează nașterea presei românești. În 1829 apar simultan *Cu-*

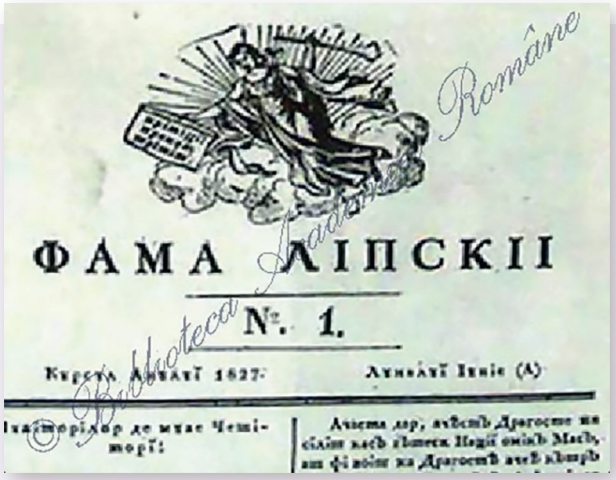

rierul românesc al lui Ion Heliade Rădulescu la București și *Albina românească* a lui Gheorghe Asachi la Iași, primele gazete cu apariție constantă din Țara Românească și Moldova. În 1838, George Barițiu întemeiază la Brașov *Gazeta de Transilvania*. Cea mai importantă revistă a vremii este, fără îndoială, *Dacia literară* (cu o apariție scurtă la Iași, de doar câteva numere în 1840, în prima etapă, reluată apoi din 1859), revista lui Mihail Kogălniceanu, al cărei program promovează o literatură națională originală și unitatea limbii române. De altfel, marele merit al presei din epocă este acela de a cultiva conștiința națională, de a unifica și de a moderniza limba literară română.

CULTURA

Din punct de vedere cultural, în Europa și nu numai, se manifestă **romantismul** – curent cultural și literar care apare ca reacție împotriva raționalismului iluminist și clasic, valorificând emoția, natura, istoria și specificul național. În literatură se afirmă Byron, Goethe, Victor Hugo și Pușkin, în muzică, Beethoven, Schubert și Chopin, iar în pictură, Delacroix și Caspar David Friedrich.

În paralel, continuă să se manifeste ecouri ale Iluminismului, prin influența ideilor sale asupra revoluțiilor din Europa, asupra independenței poporului, și își fac apariția primele forme ale realismului și ale gândirii sociale moderne, pregătind marile transformări culturale ale celei de-a doua jumătăți a secolului.

Pentru țările române, prezența tinerilor formați la Paris, Viena sau Berlin a adus în Principate modele noi de presă, teatru și asocieri culturale. Intelectualii epocii – Ion Heliade Rădulescu, Gheorghe Asachi, Mihail Kogălniceanu, George Barițiu și alții – au înțeles că emanciparea națională nu se poate realiza fără emanciparea culturală. Instituțiile culturale întemeiate în această perioadă, gazete, reviste literare, teatre naționale, conservatoare și societăți filarmonic-dramatice, au avut un triplu rol: au cultivat limba română ca instrument de expresie literară și publică, au promovat ideile de unitate națională și au integrat spațiul românesc în circuitul cultural european.

Tot în această perioadă apare **pașoptismul**, curent ideologic care se desfășoară în Moldova și Țara Românească, conturat în jurul Revoluției de la 1848. Acesta deschide epoca modernă în istoria României, având rădăcini în mișcarea de înnoire de după 1821 și în principiile iluministe, moștenite de la Școala Ardeleană. Literar, perioada se delimitează între debutul lui Vasile Cârlova, în 1830, și debutul lui Mihai Eminescu, în 1866. Chiar dacă formele literare ale pașoptiștilor nu prezintă valori estetice deosebite, marele merit al reprezentaților constă în faptul că sunt deschizătorii drumului înfăptuirii și modernizării României. Printre autorii cei mai cunoscuți amintim pe Gheorghe Asachi, Vasile Cârlova, Ion Heliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, Costache Negruzzi, Ion Ghica, C.A. Rosetti, Alexandru Odobescu, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Alecu Russo, Vasile Alecsandri.

Principalii factori care au favorizat întemeierea instituțiilor culturale în țările române	
Factor extern	Tratatul de la Adrianopol (1829) – deschiderea comercială și culturală spre Occident
Factor politic intern	Regulamentele Organice (1831-1832) – cadrul instituțional modernizat
Factor social	Formarea unei elite intelectuale școlarizate în Occident (Paris, Berlin, Viena)
Factor ideologic	Iluminismul și romantismul european – valorificarea istoriei și specificului național

ÎNTEMEIEREA INSTITUȚIILOR CULTURALE

Primele gazete

Încercări de a înființa ziare sau reviste românești au existat de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în Transilvania și în Țara Românească. Anul 1829 marchează simultan nașterea presei românești în ambele Principate. La 8 aprilie 1829, la București, apare primul număr al gazetei *Curierul românesc*, sub conducerea lui Ion Heliade Rădulescu. La scurt timp, la 1 iunie 1829, Gheorghe Asachi fondează la Iași *Albina românească*, prima gazetă în limbă română din Moldova.

КУРЕРЪ РЪМЪНЕСК

БЪКУРЕЩИ

Curierul românesc, gazetă politică, administrativă, culturală și literară editată de I. Heliade Rădulescu și C. Moroiu, între 8 aprilie 1829 și 19 aprilie 1848. A reapărut în 1859 sub titlul *Curierul român*.

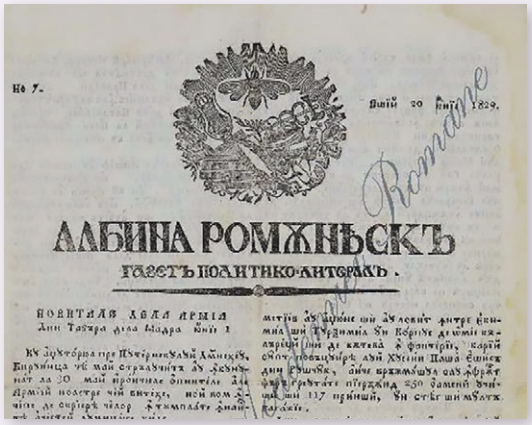
АЛБИНА РОМЪНЪСКЪ

ГАЗЕТЪ ПОЛИТИКО-ЛИТЕРАРЪ.

Albina românească, gazetă politico-literară, Iași, Tipografia Albinei, 1829, prima gazetă politică și literară pe teritoriu românesc, tipărită sub redacția lui Gheorghe Asachi între anii 1829-1849, cu apariție de două ori pe săptămână

Gheorghe Asachi urmărea prin *Albina Românească* să cuprindă „politicești și interesante noviale din toate țările lumei”, oferind abonaților săi „un hronograf deplin de evenimente în mijlocul cărora viază”.

Cele două publicații au intrat rapid într-o rivalitate amuzantă: redactorii *Albinei* jubilau când cenzura confisca tiraje ale *Curierului*, pe când acesta din urmă ironiza greșelile gramaticale ale publicației ieșene.

În Transilvania, presa românească s-a consolidat în jurul inițiativei lui George Barițiu, care publică, la Brașov, în 1838, *Gazeta de Transilvania* cu suplimentul *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, un periodic preponderent politic care dezbătea interesele naționale ale românilor ardeleni.

* * *

Sintetizând, între 1829 și 1848, în țările române existau 43 de periodice: 16 în Moldova, 21 în Țara Românească și 6 în Transilvania. Faptul că 10 aveau un caracter general, 17 erau periodice culturale, două erau bisericești, iar patru erau de popularizare a științei, arată preocuparea pașoptiștilor pentru dezvoltarea presei românești și modernizarea societății (după D. Berindei, *Dezvoltarea culturală în perioada 1821-1848*, în *Istoria românilor*).

Cel mai important periodic al vremii rămâne, însă, *Dacia literară*, apărută la Iași la 19 martie 1840, sub redacția lui Mihail Kogălniceanu. Cu toate că a publicat numai trei numere înainte de a fi suspendată de cenzură la 23 august 1840, revista a exercitat o influență enormă și durabilă. Articolul-program „Introducție”, scris de Kogălniceanu la numai 23 de ani, a sintetizat în patru puncte fundamentale idealurile literare ale generației pașoptiste.

EXERCIȚII

1. Cui i se adresează Ion Heliade Rădulescu în articolul citat mai jos?

„Critica nu-și are locul acum. Critica acum nu seamănă judecată, ci zavistie; seamănă o răutate a iadului ce nu vatămă numai un om, ci strică iluzia la milioane, batjocorește tot ce are omul mai sfânt și îi hrăpește toată mulțumirea. [...] Nu e vremea de critică, copii; e vremea de scris, și scrieți cât veți putea și cum veți putea; dar nu cu răutate; faceți, iar nu stricați, căci natiia primește și binecuvântează pe cel ce face, și bleastămă pe cel ce strică” (Ion Heliade Rădulescu, *Asupra traducției lui Omer*, 1837).

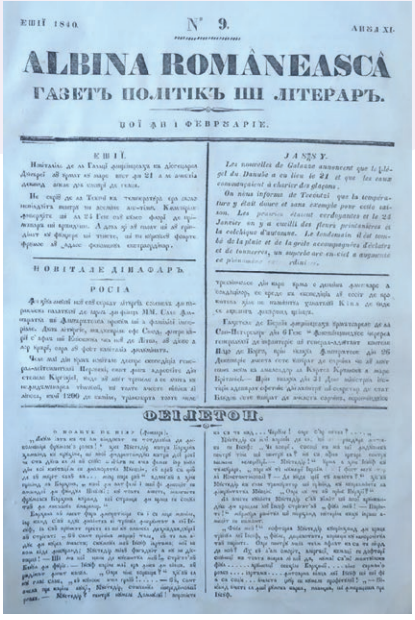
ALBINA ROMÂNEASCĂ
ГАЗЕТЪ ПОЛИТІКЪ ШІ ЛІТЕРАРЪ.
ФЕЛІЕТОН.

2. Deși tendința traducerilor și a scrierilor de orice fel va fi criticată puțin mai târziu de Mihail Kogălniceanu, ideile lui Ion Heliade Rădulescu au totuși un avantaj. Care este acela?

3. În epocă, circulă două mari idei: una a lui Ion Heliade Rădulescu și a doua a lui Mihail Kogălniceanu: „Dorul imitației s-a făcut la noi o manie primejdioasă, pentru că omoară în noi duhul național. Această manie este mai ales covârșitoare în literatură. Mai în toate zilele ies de sub teasc cărți în limba românească. Dar ce folos! că sunt numai traducții din alte limbi și încă și acele de-ar fi bune. Traducțiile însă nu fac o literatură.” Cu care dintre aceste opinii sunteți de acord? Argumentați.

AUTOR

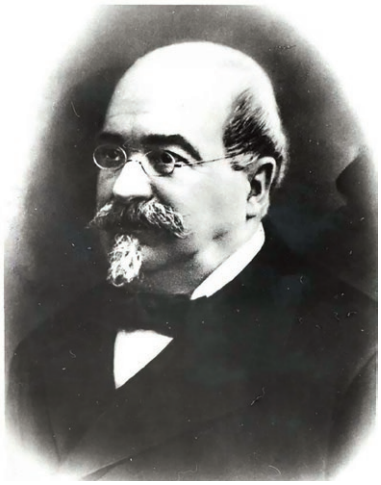

Mihail Kogălniceanu (1817-1891), avocat, istoric, publicist și prozator român, cu un rol important în Unirea Principatelor și în viața culturală românească. Activitatea sa publicistică este foarte bogată pentru acea perioadă, înființând mai multe periodice: *Alăuta românească* (1838), *Foaea sătească a Prințipatului Moldovei* (1839), *Dacia literară* (1840), *Arhiva românească* (1840), *Calendar pentru Poporul Românesc* (1842), *Propășirea* (1844).

Publică alături de Costache Negruzzi lucrările lui Dimitrie Cantemir, Miron Costin și Grigore Ureche. Este redactor-șef al revistei *Dacia literară* – care cuprinde primul manifest romantic românesc – și profesor al Academiei Mihăilene – prima instituție modernă de învățământ superior din Moldova, la a cărei inaugurare a ținut un discurs romantic-naționalist: „...țara mea este orice loc de

Mihail Kogălniceanu

Dacia literară

Introducțiune

La anul 1817, d. Racocea, cezaro-crăiesc translator românesc în Lemberg, publică prospectul unii foi periodice ce era să iasă pentru întâiași dată în limba românească. Planul seu nu se putu aduce în împlinire. La anul 1822, d. Z. Carcalechi, în Buda, cercă pentru a doua oară o asămine întreprindere, dar și aceasta fu în zădar. În sfârșit, la 1827, d. I. Eliad vru și ar fi putut, pe o scară mult mai mare, să isprăvească aceea ce Racocea și Carcalechi nu putură face. Ocârmuirea de atunce a Țărei Românești nu-i dădu voia trebuincioasă. Așa, puținii bărbați carii pe atunce *binevoia* a se mai îndeletnici încă cu literatura națională pierdură nădejdea de a vede vreodată gazete românești. Numai doi oameni nu pierdură curagiu, ci așteptară toate de la vreme și de la împregiurări. Aceștii fură d. aga Asachi și d. I. Eliad; unul în Moldavia, altul în Valahia păstra în inima lor focul luminător a științelor. Așteptarea lor nu fu înșelată. Împregiurări cunoscute de toți le veniră întru ajutor. Așa, la 1 iunie 1829 în Iași, ALBINA ROMÂNEASCĂ văzu lumina zilii pentru întâiași dată. Puțin după ea se arătă și CURIERUL ROMÂNESC în București. De atunce, unsprezece ani sunt aproape; între alte multe înaintări ce s-au făcut în îmbele principaturi, literatura n-au rămas în lenevire. Ajutată de stăpânire, apărată și îmbogățită de niște bărbați mari și patrioți adevărați, a cărora numi vor fi trainice ca veacurile, înlesnită prin miile de școli ce s-au făcut în târgurile și satele Moldo-Valahiei, literatura noastră făcu pasuri de urieș și astăzi se numără cu mândrie între literaturile Europei.

Dupa *Albină* și după *Curier*, multe alte gazete românești s-au publicat în deosebitele trii mari provincii a vechei Dacii. Așa, în puțină vreme, am văzut în Valahia: *Muzeul național, Gazeta teatrului, Curiozul, Romania, Pământeanul, Mozaicul, Curierul de îmbe sexe, Vestitorul bisericesc, Cantorul de avis*; în Moldova: *Alăuta românească, Foaia sătească, Oziris*; în Ardeal: *Foaia Duminicei, Gazeta de Transilvania* și *Foaia inimei*. Unele dintr-însele, adecă acele care au avut un început mai statornic, trăiesc și astăzi; celelalte au pierit sau din nepăsarea lor, sau din vina altora. Cele mai bune foi ce avem astăzi sunt: *Curierul românesc*, subt redacția d. I. Eliad, *Foaia inimii* a d. Bariț și *Albina românească*, carea, în anul acesta mai ales, au dobândit îmbunătățiri simțitoare. Însă, afară de politică, care li ia mai mult de jumătate din coloanele lor, tustrele au mai mult sau mai

puțin o coloră locală. *Albina* este prea moldovenească, *Curierul*, cu dreptate poate, nu prea ne bagă în seamă, *Foaia inimii*, din pricina unor greutăți deosăbite, nu este în putință de a avea împărtășire de înaintirile intelectuale ce se fac în îmbele principaturi. O foaie, dar, carea, părăsind politica, s-ar îndeletnici numai cu literatura națională, o foaie carea, făcând abnegație de loc, ar fi numai o foaie românească și prin urmare s-ar îndeletnici cu producțiile românești, fie din oricea parte a Daciei, numai să fie bune, această foaie, zic, ar împlini o mare lipsă în literatura noastră. O asemenea foaie ne vom sili ca să fie DACIA LITERARĂ; ne vom sili, pentru că nu avem sumeața pretenție să facem mai bine decât predecesorii noștri. Însă urmând unui drum bătut de dânșii, folosindu-ne de cercările și de ispita lor, vom ave mai puține greutăți și mai mari înlesniri în lucrările noastre.

Dacia, afară de compunerile originale a redacției și a conlucrătorilor sei, va primi în coloanele sale cele mai bune scrieri originale ce va găsi în deosebitele jurnaluri românești. Așadar, foaia noastră va fi un repertoriu general a literaturei românești, în carele, ca într-o oglindă, se vor vede scriitori moldoveni, munteni, ardeleni, bănățeni, bucovineni, fieștecarele cu ideile sale, cu limba sa, cu tipul seu.

Urmând unui asemine plan, *Dacia* nu poate decât să fie bine primită de publicul cetitor. Cât pentru ceea ce se atinge de datoriile redacției, noi ne vom sili ca moralul să fie pururi pentru noi o tablă de legi și scandalul o urâciune izgonită. Critica noastră va fi nepărtinitoare; vom critica cartea, iar nu persoana. Vrăjmași a arbitrarului, nu vom fi arbitrari în judecățile noastre literare. Iubitori a păcei, nu vom priimi nici în foaia noastră discuții ce ar pute să se schimbe în vrajbe. Literatura noastră are trebuință de unire, iar nu de dizbinare; cât pentru noi, dar, vom căuta să nu dăm cea mai mică pricină din carea s-ar pute isca o urâtă și neplăcută neunire. În sfârșit, țălul nostru este realizația dorinții ca românii să aibă o limbă și o literatură comună pentru toți.

Dorul imitației s-au făcut la noi o manie primejdioasă, pentru că omoară în noi duhul național. Această manie este mai ales covârșitoare în literatură. Mai în toate zilele ies de sub teasc cărți în limba românească. Dar ce folos! că sunt numai traducții din alte limbi și încă și acele de-ar fi bune. Traducțiile însă nu fac o literatură. Noi vom prigoni cât vom pute această manie ucigătoare a gustului original, însușirea cea mai prețioasă a unii literaturi. Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre țeri sunt destul de mari, obiceiurile noastre sunt destul de pitorești și de poetice, pentru ca să putem găsi și la noi sujeturi de scris, fără să avem pentru aceasta trebuință să ne împrumutăm de la alte nații. Foaia noastră va primi cât se poate mai rar traduceri din alte limbi; compuneri originale îi vor umple mai toate coloanele.

Dacia, ce prin urmare va cuprinde toate ramurile literaturei noastre, va fi despărțită în patru părți. În partea dântâi vor fi compuneri originale

pe Pământ unde se vorbește românește, și istoria națională este istoria întregii Moldove și Țării Românești, și cea a fraților din Ardeal."

În calitate de om politic, a avut un rol esențial în Revoluția de la 1848 și, ulterior, în formarea României, punând bazele modernizării acesteia prin inițierea unei serii de reforme juridice, precum eliminarea rangurilor boierești, secularizarea averilor mănăstirești (și, astfel, împământenirea veniturilor acestora, care până atunci luau drumul străinătății), reforme agrare etc. Promovarea denumirii de „român" și „România" în cercurile culturale și politice europene, înainte de apariția statului român, i se datorează lui Mihail Kogălniceanu.

a conlucrătorilor foaiei; partea a doa va ave articole originale din celelalte jurnaluri românești. Partea a treia se va îndeletnici cu critica cărților nou ieșite în deosăbitele provincii a vechei Dacii. Partea a patra, numită *Telegraful Daciei*, ne va da înștiințări de cărțile ce au să iasă în puțin, de cele ce au ieșit de subt tipar, relații de adunările învățaților români, știri despre literatorii noștri și, în sfârșit, tot ce poate fi vrednic de însemnat pentru publicul român.

Iașii, 30 ghenarie 1840
Redactorul răspunzător,
M. KOGĂLNICEANU

MANIFEST – la origine, termenul denumește o declarație scrisă, publică și solemnă prin care se expune un program sau o anumită poziție din punct de vedere politic. Pe larg, termenul poate fi aplicat „expunerii teoretice prin care se lansează o mișcare literară sau artistică. Manifestul e constituit, în acest sens, din declarații de principii emise de curente, mișcări, școli, personalități literar-artistice, referitoare la scopurile urmărite, la metodele sau instrumentele ce se propun a fi folosite, la raporturile artei cu diferitele elemente ale vieții social-politice sau culturale contemporane, precum și la raporturile cu tradiția, cu arta trecutului sau a prezentului.” (Adrian Marino, *Dicționar de termeni literari*)

ÎNȚELEGERE

1. Cum este structurată revista, potrivit lui Kogălniceanu?
2. Care sunt operele pe care redactorul dorește să le publice în paginile *Daciei literare*?
3. Care ar trebui să fie, în opinia lui Mihail Kogălniceanu, sursele de inspirație ale autorilor români?
4. Din ce cauză este periculoasă imitația în literatură?

ANALIZĂ

5. În prima parte a articolului, Kogălniceanu face o trecere în revistă a principalelor publicații ale începutului de secol XIX. Care este rolul acestui pasaj în economia textului? De ce credeți că autorul a simțit nevoia unei astfel de prezentări?
6. Înainte de unirea politică a țărilor române, Mihail Kogălniceanu promovează o unire prin literatură. Cum anume își propune să realizeze acest lucru?
7. Prezentați rolul negației în fragmentul „Critica noastră va fi nepărtinitoare; vom critica cartea, iar nu persoana. Vrăjmași ai arbitrarului, nu vom fi arbitrari în judecățile noastre literare. Iubitori ai păcii, nu vom primi nici în foaia noastră discuții ce ar putea să se schimbe în vrajbe.” Motivați, de asemenea, rolul antitezei.
8. Comparați atitudinea lui Mihail Kogălniceanu față de critica literară cu cea a lui Ion Heliade-Rădulescu, exprimată în 1837 în *Asupra traducției lui Omer*: „Critica nu-și are rostul acum. Critica acum nu seamănă judecată, ci zavistie; seamănă o răutate a iadului ce nu vatămă numai un om, ci strică iluzia a milioane, batjocorește tot ce are omul mai sfânt și îi hrăpărește toată mulțumirea”.

INTERPRETARE

9. Cum explicați titlul revistei *Dacia literară*, având în vedere anul publicării – 1840?
10. Limbajul utilizat de Kogălniceanu este, în linii mari, similar limbii pe care o vorbim în secolul al XXI-lea. Explicați diferențele de flexiune a cuvintelor din secolul al XIX-lea față de limba literară de azi.
11. Deși *Introducțiune* este un articol-program, el prezintă trăsăturile importante ale unui manifest. Prezentați două trăsături prin care articolul lui Kogălniceanu poate fi considerat un manifest.

Vasile Alecsandri

Chiriția în provinție

ACTUL I

Teatrul reprezintă o ogradă de curte boierească la țară. În stânga, casa Chiriței cu cerdac și cu fereste pe scenă. În dreapta, lângă culisele planului I, o canapé de iarbă încunjurată de copaci. În fund, ostrețile și poarta ogrăzei. Lângă casă, o portiță în zaplaz, care duce în grădină. În depărtare se vede satul. Scena se petrece la moșia Bârzoieni.

SCENA III
CHIRIȚA, GULIȚĂ, ȘARL, SAFTA, ION

(Ion vine alergând dintre culisele din dreapta. Ceialalți ies din casă și se cobor din cerdac.)

GULIȚĂ: Cine mă cheamă?... nineaca!

SAFTA: Ce este?... Ce este?

ȘARL: *Qui diable*?... *Ah! madame*!...[1]

ION: Aud, cucoană... Iaca, ia...

CHIRIȚA: Da' veniți azi de mă coborâți de pe cal... Ce, Doamne iartă-mă!... ați adormit cu toții?

(Ion se pune dinaintea calului și-l apucă de zăbale ca să-l ție. Ceialalți se adună împrejurul Chiriței.)

GULIȚĂ: Ba nu, nineacă... dar învățam Telemac cu monsiu dascalu.

SAFTA: Și eu făceam dulceți în cămară, cumnățică.

ION: Și eu...

CHIRIȚA: Taci din gură... că ești încă cu ochii plini de somn... Ține calu...

ȘARL (*apropiindu-se de Chiriția*): Madam cocona... sari în brați a me.

CHIRIȚA (*cochetând*): În brațele d-tale, monsiu Șarlă?... Ești foarte galant... însă mă tem...

ȘARL: O! *non*[2] te tem... că sunt vurtos.

CHIRIȚA: Nu de-aceea... că și eu îs ușurică ca o pană; dar apoi... să sar în brațăle unui cavaler... nu știu de se cuvine?...

ȘARL: Daca *non* vre la mine, sari la Ion... (*În parte.*) *J'aime mieux ça*.[3]

CHIRIȚA: Ei, dacă vroiești numaidecât, monsiu Șarlă... aține-te că sar.

ȘARL: No... poftim... *une, deux, trois*[4].

[1] (fr.) – Cine naiba?... Ah! doamnă!...
[2] (fr.) – Nu.
[3] (fr.) – Prefer așa.
[4] (fr.) – Una, două, trei.

Primul actor care jucat-o pe Chiriția a fost Matei Millo. În imagine, actorul în travesti.

Chiriția în provinție (1852) este o comedie prin care sunt caricaturizate aspecte ale vieții provinciale, dorința de modernizare rapidă, forțată și fără fundament a micii boierimi moldovene. Chiriția este o moșiereasă care încearcă să își promoveze soțul în funcția de ispravnic (funcție importantă – dregător care aducea la îndeplinire o poruncă domnească sau care conducea, ca reprezentant al domnului, un județ sau un ținut), încercând totodată să introducă moda franceză în casa și în familia sa. Lipsa de educație sau educația superficială, dorința Chiriței de a schimba orânduiala veche, de factură orientală, caracterul refractar la schimbare al lui Bârzoi, diferența dintre aparență și esență, în fond, sunt tot atâtea elemente ale comicului în piesa lui Alecsandri. La nivel familial, Chiriția încearcă să îl căsătorească pe Guliță, un fel de Goe înainte de apariția acestui personaj, cu Luluța, o tânără orfană pe care o crește.

CHIRIȚA (*sărind*): Hup.
ȘARL (*în parte*): *Cristi*! ușuric ca un pan... *merci.*
CHIRIȚA (*în parte*): Îi nostim franțuzu... (*Tare.*) Ați văzut agilitaua mea? Ioane... du calu la grajd și-l adapă, dar să nu-i scoți șaua... Auzi?
ION (*căscând*): Aud. (*Duce calul între culisele din dreapta.*)
CHIRIȚA: Ho... că parcă-i să ne-nghiți... face-o gură cât o șură.
GULIȚĂ: Nineacă... las' să mă sui și eu pe cal.
CHIRIȚA: Ce face?... Ca să te trântească?!... Ba nu, Gulița mamei.
GULIȚĂ: Pe mată cum de nu te trântește?
CHIRIȚA: Eu am învățat la Ieși, la manejărie... *(În parte.)* Numai eu știu câte bușituri am mâncat... d-apoi dă!... dacă-i moda...
GULIȚĂ (*scâncindu-se*): Ei... nineacă, las' să mă primblu călare... măcar numai pin ogradă.
CHIRIȚA: Bai... ți-am mai spus o dată că nu vreu... Nu mă supăra mai mult. Mai bine apucă-te de-ți învață franțuzasca cu monsiu Șarlă... că mă țâi o mulțime de parale, trântore.
GULIȚĂ: Bai și eu... M-am săturat de carte.
ȘARL: *Monsieur Goulitze... taisez vous quand*[5] poruncesc madam nenec.
GULIȚĂ: Madam nenec... (*În parte*) franțuz stropșit.
ȘARL: Ce spus? (*În parte*) *Cré moutard... il m'agace toute la journée.*[6]
CHIRIȚA: Nu te potrivi, mosiu Șarlă, că-i copil încă.
ȘARL: *Oui*[7]... copil... obraznic.
CHIRIȚA: Ce să-i faci dacă are duh, Gulița nineacăi... (*Sărută pe Guliță.*) Îmi seamănă mie... bucățică tăietă. Hai, du-te cu domnu profesor de învață frumușăl, că ți-oi face straie de moda nouă.
GULIȚĂ: Da... cal mi-i cumpăra?
CHIRIȚA: Cum s-a face băbacă-tău ispravnic.
ȘARL: *Allons, Goulitze.... venez donc*[8].
GULIȚĂ: Iaca, monsiu... *je vene*[9].

(*Șarl și Guliță se primblă împreună prin ogradă, citind pe o carte și din vreme în vreme zic tare: „Calypso ne pouvait se consoler du départ d' Ulysse"*[10].)
CHIRIȚA: Uf! Doamne! că mare cald îi!... Hai sub copaci, cumnățico. (*Merge în boschet.*)
SAFTA (*urmând pe Chirița*): D-apoi și d-ta, soro, ai minte s-alergi călare în luna lui iuli? Îi pățî ceva într-o zi.
CHIRIȚA: Ce să fac, soro, dacă-i moda... și dacă-mi place... [...]
CHIRIȚA: Și una și alta... dar... ian spune-mi, cumnățică, ce face Luluța?
SAFTA: Îi în grădină.
CHIRIȚA: Biata copilă!... De când o murit cucoana Nastasica Afinoaie, nineacă-sa, și am luat-o sub epitropia noastră... mi-i drăguță ca o noră.
SAFTA: Mai știi?... poate să-i fii soacră cu vreme.
CHIRIȚA: Țâst! așa am chibzuit treaba cu bărbatu-meu... Luluța are zestre bună... Guliță asemine... mai potriviți unde să-i găsești?...
SAFTA: Să-i cauți cu lumânarea...
CHIRIȚA: Numai atâta mă îngrijește că Luluța nu bate nicidecum cu Guliță... și-i tot tristă de când o rămas orfană... ba încă câteodată parcă se perde... nu-i în toate mințile.
SAFTA: Nu băga de seamă, că-i încă tânără.
CHIRIȚA: Ce tânără?... că-i de vro 15 ani... Când s-o născut Guliță, era de un an... îmi aduc aminte ca acu... la Sân-Chetru... (*Vorbind, își caută chibriturile.*) Da' oare ce mi-am făcut chibriturile?... Hait... că le-am prăpădit pe câmp. (*Tare*) Monsiu Șarlă?
ȘARL *(înaintându-se)*: Poroncesc, madam.
CHIRIȚA: Nu cumva ai fosfor cu d-ta?
ȘARL (*aprinzând un chibrit*): *Voilà, madame*[11]. (În parte.) *Elle fume comme un caporal.*[12]
CHIRIȚA (*aprinzându-și o țigară groasă*): *Merci... Voulez-vous aussi boire une cigarre*?[13]

[5] (fr.) – Domnule Guliță, să tăceți când.
[6] (fr.) – Ce drac de copil... tot timpul mă enervează.
[7] (fr.) – Da.
[8] (fr.) – Să mergem, Guliță... vino!
[9] (fr.) *je viens* (ortografiat în mod deliberat greșit) – Vin.
[10] (fr.) – „Calipso nu putea fi consolată după plecarea lui Ulise".
[11] (fr.) – Iată, doamnă!
[12] (fr.) – Fumează ca un caporal.
[13] (fr.) – Mulțumesc... Vrei să bei și dumneata o țigară?

ȘARL (*în parte*): *Aïe... aïe... elle va recommencer ses traductions libres...*[14]
CHIRIȚA: *Ils sont* de minune... *cigarres de Halvanne...* [15]
ȘARL (*luând o țigară*): *Merci, madame.*
GULIȚĂ: Țigare de halva?... nineacă, dă-mi și mie o țigară.
CHIRIȚA: Auzi?... Atâta ar mai trebui... cuconașii nu trag țigări.
GULIȚĂ: Ei... mata de ce tragi dacă ești cucoană?
CHIRIȚA: Tacă-ți gura, plodule... Monsiu Șarlă... ian *dites-moi je vous prie: est-ce que vous êtes*[16]... mulțămit de Guliță?
ȘARL: *Comme çi, comme ça...* mulțumit *et pas trop*[17].
CHIRIȚA: *C'est qu'il est très...* zburdatic... *mais avec le temps je suis sure qu'il deviendra un tambour d' instruction.*[18]
ȘARL (*cu mirare*): *Tambour?*[19]...
CHIRIȚA: *Oui...* adică, dobă de carte... *tambour... nous disons comme ça en moldave.*[20] [...]
CHIRIȚA: Da ian să-i fac eu un examen... Guliță, spune nineacăi, cum se cheamă franțuzăște furculița?
GULIȚĂ: *Furculision.*[21]
CHIRIȚA: Frumos... dar friptura?
GULIȚĂ: *Fripturision.*
CHIRIȚA: Prea frumos... dar învârtita?
GULIȚĂ: *Învârtision.*
CHIRIȚA: Bravo... Guliță... bravo, Guliță... (Îl sărută.)
ȘARL (în parte): *Gogomanition, va*!...

[14] (fr.) – Ai, ai!... iar începe cu traducerile libere!
[15] (fr.) – Sunt... trabucuri de Halvana.
[16] (fr.) – Spuneți-mi, vă rog: sunteți...
[17] (fr.) – Așa și așa... și nu prea.
[18] (fr.) – Pentru că e prea... dar cu timpul sunt sigură că va deveni tobă de carte. (Expresia *tambour d'instruction* este un calc (o traducere liberă) după limba română; ea nu există în limba franceză.)
[19] (fr.) – Tobă?
[20] (fr.) – Tobă... noi așa spunem moldovenește.
[21] (fr.) – *furculision, fripturision, învârtision* și ironicul *gogomanition* sunt traduceri libere din limba română, prin asociere cu o categorie de substantive feminine din limba franceză care au terminația *-tion* (ex.: *construction, traduction, circulation*)

ÎNȚELEGERE

1. Care sunt personajele care participă la acțiune din scena citată?
2. Prezentați oral, pe scurt, scena dată.
3. Cine este Șarl? Din ce cauză numele său este scris fonetic (așa cum se pronunță) și nu se respectă grafia originală din franceză, *Charles*?
4. Cine este Luluța?
5. Din ce cauză Chirița încearcă să o căsătorească pe Luluța cu Guliță?

ANALIZĂ

6. În ce constă conflictul dramatic din *Chirița în provincie?*
7. Dorința puternică a Chiriței este de a fi „la modă". Care sunt aspectele moderne pe care Chirița dorește să le impună familiei, așa cum reies din scena dată?
8. În încercarea de a-l educa, Chirița îi angajează lui Guliță un profesor particular, de origine franceză. Cum decurge educația lui Guliță?
9. Ilustrați două mijloace de caracterizare a lui Guliță.
10. Care este atitudinea Chiriței față de Guliță?

Literatură

DICȚIONAR CULTURAL

Bovarism, s.n. – Tendință prezentă la unele persoane care, nemulțumite de realitatea propriei lor condiții, își construiesc o personalitate fictivă, corespunzătoare aspirațiilor proprii. (DEX)

Madame Bovary – personaj feminin principal al romanului cu același nume, scris de Gustave Flaubert, caracterizat prin insatisfacție, idealism, lipsă de raportare la realitate. Ea trăiește o viață imaginară, cu un puternic conflict interior între dorința de frumusețe, bogăție, pasiune, dorința de a accede la înalta societate și realitatea vieții ei de la țară.

INTERPRETARE

11. Cum o caracterizați pe Chirița? Care este dominanta de caracter identificată? Țineți cont în răspunsul vostru și de următorul comentariu:

„Principala «invariantă» a Chiriței este *provincialismul* ei fundamental, altfel spus starea de aspirantă veșnică la integrarea într-o lume superioară care o refuză. [...] Stăpâna Bârzoienilor se află mereu în ofensivă, trăind literar în virtutea deciziei sale de a trage dincolo de limitele care i s-au impus, de «a se întinde mai mult decât i-i oghiala». Bovarismul său își schimbă de la o piesă la alta natura morală (și, prin urmare, căile de acces), dar se afirmă ca un dat structural." (Vicu Mîndra, *Istoria literaturii dramatice românești*)

12. Piesa lui Alecsandri este o comedie influențată de o specie la modă, numit „vodevil". Citiți fragmentul de mai jos și explicați ce aspecte ale piesei ar putea avea legătură cu vodevilul:

Vodevilul – „Piesă de teatru de un comic facil, având o intrigă complicată, adesea fără motivație psihologică, neverosimilă, o acțiune bogată, dar artificială, personaje superficial realizate, cu pretenții moralizatoare și soluții generos-umanitare; în acțiunea dramatică sunt intercalate cuplete satirice în versuri, cântate. La început, vodevilul era numit un cântecel de petrecere, vesel, maliții, satiric." (Marcel Duță, *Dicționar de termeni literari*)

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE

Teatrul

Teatrul a reprezentat cel de-al doilea pilon al instituționalizării culturale în țările române. Spre deosebire de presă, teatrul presupunea nu doar efort editorial, ci și formarea de actori, construirea sau adaptarea de săli, constituirea de trupe și elaborarea unui repertoriu. Viața teatrală fusese mult timp dominată de trupe itinerante grecești, franceze și italiene, iar spectacolele în limba română erau foarte rare.

Cea mai veche reprezentație teatrală în limba română consemnată documentar a avut loc la Iași, la 27 decembrie 1816, din inițiativa lui Gheorghe Asachi. Acesta a organizat, pe cheltuiala proprie, reprezentarea pastoralei *Mirtil și Chloe*, o prelucrare în limba română după Salomon Gessner și Jean-Pierre de Florian, care a avut loc în casa hatmanului Costache Ghica, cu actori amatori din elita ieșeană.

Teatrul Național din Iași, care acum poartă numele „Vasile Alecsandri".

Un moment important l-a reprezentat întemeierea Conservatorului Filarmonic-Dramatic din Iași, la 15/27 noiembrie 1836, al cărui director a fost chiar Asachi, alături de vornicul Vasile Alecsandri (tatăl poetului) și de vornicul Ștefan Catargiu. La 23 februarie 1837 s-a dat prima reprezentație publică a Conservatorului, cu drama *Lapeirus* și comedia *Văduva vicleană*, ambele prelucrate de Asachi.

La 18 martie 1840, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri și Mihail Kogălniceanu au fost numiți de domnitorul Mihail Sturdza în funcțiile de directori ai Teatrului Național din Iași. Aceasta marchează prima dată când teatrul capătă statut de instituție publică de stat în spațiul românesc.

Kogălniceanu, Negruzzi și Alecsandri au impus de la început o linie ideologică clară: emanciparea limbii române, coagularea conștiinței naționale, profesionalizarea artei dramatice și integrarea țării în circuitul cultural european. Teatrul Național din Iași este considerat astăzi primul teatru național românesc, cu o existență neîntreruptă din 1840 până în prezent

Societatea Filarmonică și Teatrul Național din București

În Țara Românească, demersul instituționalizării teatrului a presupus un efort mai lung și mai complex. Societatea Filarmonică a fost întemeiată în 1834 la inițiativa lui Ion Heliade Rădulescu și Ion Câmpineanu, alături de alți intelectuali ai vremii. Societatea a desfășurat o activitate culturală intensă și a urmărit strângerea de fonduri pentru construirea unui teatru național. Proiectul a primit aprobarea domnitorului Alexandru Ghica în 1840. Teatrul cel Mare din București a fost inaugurat la 31 decembrie 1852 cu piesa *Zoe sau Amantul împrumutat*, având-l ca prim director pe Costache Caragiale. Clădirea teatrului era considerată, la acea vreme, a treia sală ca mărime din Europa.

Întemeierea instituțiilor culturale, presă, teatru, societăți filarmonic-dramatice, conservatoare, în prima jumătate a secolului al XIX-lea nu a fost un fenomen întâmplător, ci expresia unui proiect național coerent,

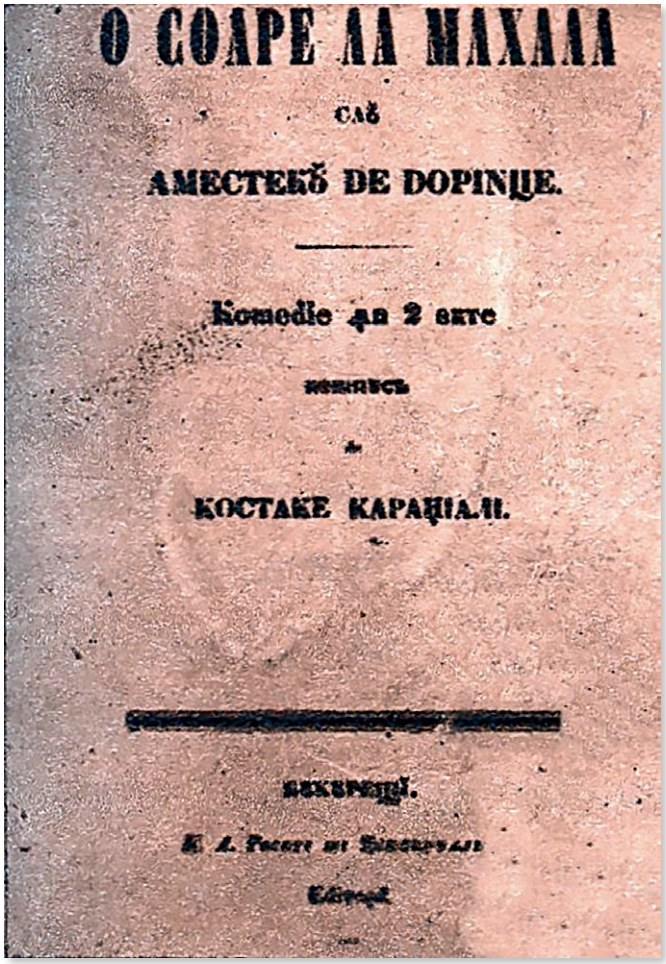
O COAPE AA MAXAAA

CAŬ

AMECTECŬ DE DOPINIE.

Komedie an 2 akte

KOSTAKE KAPAŢIA.II.

Costache Caragiali, *O soaré la mahala*, una dintre primele piese din repertoriul Teatrului Național din București

asumat de o generație de intelectuali conștienți de misiunea lor istorică. Acești ctitori ai modernității au acționat în condiții dificile (cenzura autorităților, resurse materiale limitate, lipsa unui public larg alfabetizat) și au reușit să pună bazele unei instituții culturale durabile. Presa românească a modelat opinia publică, a cultivat limba literară și a propagat idealul unității naționale. Teatrul a oferit un spațiu de exprimare colectivă, de formare identitară și de afirmare a identității naționale. Împreună, aceste instituții au pregătit condițiile pentru Revoluția de la 1848 și pentru Unirea Principatelor din 1859.

Romantismul european. Romantismul pașoptist

Romantismul este o mișcare artistică de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, reprezentativă pentru prima jumătate a secolului al XIX-lea european. Romanticii contestă, în general, concepțiile estetice promovate în secolele XVII-XVIII. Mai puțin atrași de regulile rigide ale literaturii, tinerii autori din jurul anului 1800 își exprimă – prin arta lor – libertatea deplină de creație. Visători și rebeli, îndrăgostiți, dar solitari, firi sensibile, romanticii dau frâu liber imaginației creatoare. Se poate vorbi despre un profil al **omului romantic**, un melancolic care își găsește sursele de inspirație departe de zgomotul orașelor: în mijlocul naturii sau contemplând ruinele trecutului. Dezamăgit de prezentul decăzut pe care-l critică, apelând la ironie și satiră, romanticul se refugiază în trecutul idealizat, într-o „vârstă de aur". Nu-i sunt străine miturile Antichității greco-romane sau legendele Evului Mediu. Îl pasionează, așadar, natura, istoria, călătoriile exotice și arta populară. Adeseori nefericit, precum Werther, personajul lui Goethe (din micul roman sentimental *Suferințele tânărului Werther*), artistul romantic este preocupat de sondarea lumii interioare. Romantismul a impus, de altfel, câteva figuri precum îndrăgostitul, rebelul, demonul sau geniul. Spre deosebire de omul clasic, care prefera cadrul diurn, romanticul își desfășoară meditațiile noaptea, în compania lunii. Romantismul s-a extins din Anglia și Germania (unde au existat mișcări preromantice încă din secolul al XVIII-lea), ajungând până în estul european. Scriitori romantici sunt William Blake, John Keats, Samuel Taylor Coleridge sau George Gordon Byron (în Anglia), Novalis, Friedrich Hölderlin, Ludwig Tieck sau E.T.A. Hoffmann (în Germania), François-René de Chateaubriand, Alphonse de Lamartine, Victor Hugo, Alfred de Vigny sau Gérard de Nerval (în Franța), Giacomo Leopardi (în Italia), E.A. Poe (în Statele Unite), Alexandr Pușkin sau Mihail Lermontov (în Rusia). În sens mai larg, romantismul desemnează un comportament sau o atitudine a unui individ înclinat spre visare sau melancolie, ori dominat de sensibilitate.

Începuturile literaturii române din secolul al XIX-lea sunt legate și de mișcarea romantică din Occident. Tinerii scriitori au preluat modelele literare franceze, publicând texte în manieră romantică. Poeții pașoptiști sunt, de fapt, primii romantici din țările române. În Muntenia, de exemplu, scriu autori precum Ion Heliade-Rădulescu sau Grigore Alexandrescu, iar în Moldova numele cel mai important este al lui Vasile Alecsandri. Costache Negruzzi publică atât versuri, cât și proză, fiind mai interesat de valorificarea surselor istorice. În forma sa desăvârșită, curentul romantic autohton va fi reprezentat de Mihai Eminescu (a doua jumătate a secolului al XIX-lea).

Romantism Biedermeier. Etapa a doua a romantismului, manifestată la începutul secolului al XIX-lea, reprezintă o formă mai „îmblânzită" a romantismului

Eugène Delacroix, *Libertatea conducând poporul*, 1830

(termenul îi aparține lui Virgil Nemoianu, care prezintă cele două etape ale curentului: *High Romanticism* – prima etapă, cea în care trăsăturile curentului se manifestă plenar, și *Biedermeier Romanticism* – etapa temperată a romantismului). Biedermeierul cultivă biograficul, melodramaticul, istoricul și socialul. Istoricul, „întoarcerea în trecut", este „un refugiu într-o lume idilică și neprimejdioasă", „o permanentă notă documentară îmblânzește expediția în medievalitate, cavalerism și moravuri castelane" (Nicolae Manolescu).

În prima parte a secolului al XIX-lea, în literatura română se manifestă romantismul Biedermeier, într-o etapă în care, în literatura europeană, romantismul se afla în decădere, fiind înlocuit de realism. Cu toate acestea, trăsăturile romantismului înalt se vor regăsi în opera lui Mihai Eminescu, astfel că romantismul românesc parcurge etapele romantismului european în sens invers.

Carl Spitzweg, *Plimbare de duminică*, 1841

Tabelul de mai jos sintetizează principalele diferențe dintre cele două versiuni romantice identificate de Virgil Nemoianu.

	Romantismul înalt („High Romanticism")	Romantismul Biedermeier
Perioada	cca 1790-1815	cca 1815-1848
Aspecte dominante	titanism, grandoare, revoltă, integrarea contrariilor	intimism, sentimentalism, ironie blândă
Cadrul preferat	cosmos, abis, infinit	cămin, natură domestică, provincie
Atitudinea politică	utopie revoluționară	adaptare, integrare pașnică
Sursele de inspirație	filozofia idealistă, Antichitatea	folclorul, istoria locală, cadrul natural
Reprezentanți europeni	Byron, Shelley, Novalis, Hölderlin	Heine (maturitate), Stifter, Mörike

EXERCIȚII

1. Care sunt trăsăturile Biedermeier pe care le observați în pictura lui Carl Spitzweg, pictor considerat ca fiind reprezentativ pentru această perioadă.
2. Care este atitudinea personajelor pictate? Dar emoția pe care v-o transmite?
3. Comparați pictura lui Spitzweg cu cea a lui Delacroix, specifică romantismului înalt (p. 168).

AUTOR

Constantin (Costache) Negruzzi (1808-1868), prozator, poet, dramaturg și traducător, unul dintre principalii reprezentanți ai generației pașoptiste. În casa tatălui său, a paharnicului Dinu Negruț, tânărul își începe învățătura cu dascăli particulari. Învață greacă și franceză, limbi din care va traduce. Pe la 12-13 ani, de exemplu, citește literatură clasică greacă în original (Homer, Euripide). Ocupă diverse funcții administrative în Moldova, sprijină, de asemenea, Unirea Principatelor. Se implică în lumea culturală a timpului său, colaborând la câteva reviste de prim rang: *Albina românească, Curierul de ambe sexe, Alăuta românească, Dacia literară* sau *Propășirea*. Alături de Mihail Kogălniceanu și de Vasile Alecsandri, conduce un timp Teatrul Național din Iași. În 1857 editează primul său volum, *Păcatele tinerețelor*. S-a

Costache Negruzzi

Alexandru Lăpușneanul

III

Capul lui Moțoc vrem...

De cu seară se făcuse de știre tuturor boierilor să se adune a doua zi, fiind sărbătoare, la mitropolie, unde era să fie și domnul, ca să asculte liturghia și apoi să vie să prânzească la curte.

Când sosi Alexandru-vodă, sfânta slujbă începuse și boierii erau toți adunați.

Împotriva obiceiului său, Lăpușneanul, în ziua aceea, era îmbrăcat cu toată pompa domnească. Purta corona Paleologilor și, peste dulama[1] poloneză de catifea stacoșie, avea cabanița[2] turcească. Nicio armă nu avea alta decât un mic junghi[3] cu plăselele[4] de aur; iar pintre bumbii dulămii se zărea o zea de sârmă.

După ce a ascultat sf. slujbă, s-a coborât din strană, s-a închinat pe la icoane și, apropiindu-se de racla sf. Ioan cel nou, s-a plecat cu mare smerenie și a sărutat moaștele sfântului. Spun că în minutul acela el era foarte galben la față și că racla sfântului ar fi tresărit.

După aceasta, suindu-se iarăși în strană, se înturnă[5] către boieri și zise:

„Boieri dumneavoastră! De la venirea mea cu a doua domnie și până astăzi, am arătat asprime către mulți; m-am arătat cumplit, rău, vărsând sângele multora. Unul Dumnezeu știe de nu mi-a părut rău și de nu mă căiesc de aceasta; dar dumneavoastră știți că m-a silit numai dorința de a vedea contenind gâlcevirile și vânzările[6] unora și altora, care țințeau la

[1] *Dulamă*, s.f. – haină de ceremonie purtată de domni și de boieri.
[2] *Cabánță*, s.f. – manta scumpă, purtată de domn la diverse ceremonii.
[3] *Junghi*, s.n. – jungher, pumnal.
[4] *Plăsea*, s.f. – fiecare dintre cele două părți care acoperă mânerul jungherului.
[5] *A (se) înturna*, vb. – a se întoarce.
[6] *Vânzare*, s.f. – (aici) trădare.

răsipa țării și la peirea mea. Astăzi sunt altfel trebile. Boierii și-au venit în cunoștiință; au văzut că turma nu poate fi fără păstor, pentru că zice mântuitorul: «Bate-voi păstorul, și se vor împrăștia oile».

Boieri dumneavoastră! Să trăim de acum în pace, iubindu-ne ca niște frați, pentru că aceasta este una din cele zece porunci: Să iubești pre aproapele tău ca însuși pre tine și să ne iertăm unii pre alții, pentru că suntem muritori, rugându-ne Domnului nostru Iisus Hristos — își făcu cruce — să ne ierte nouă greșalele, precum iertăm și noi greșiților noștri.".

Sfârșind această deșănțată cuvântare, merse în mijlocul bisăricii și, după ce se închină iarăși, se întunră spre norod în față, în dreapta și în stânga, zicând:

— Iertați-mă, oameni buni și boieri dumneavoastră!

— Dumnezeu să te ierte, măria-ta! răspunseră toți, afară de doi juni boieri ce sta gânditori, răzămați de un mormânt lângă ușă, însă nime nu le-a luat seama.

Lăpușneanul ieși din biserică, poftind pre boieri să vie ca să ospăteze împreună; și încălecând, se întunră la palat. Toți se împrăștiară.

— Cum îți pare? zise unul din boierii care i-am văzut că nu iertase pre Alexandru-vodă.

— Te sfătuiesc să nu te duci astăzi la dânsul la masă, răspunse celalalt; și se amestecară în norod. Aceștii erau Spancioc și Stroici.

La curte se făcuse mare gătire pentru ospățul acesta. Vestea se împrăștiase că domnul se împăcase cu boierii; și boierii se bucurau de o schimbare ce le da nădejde că vor puté ocupa iarăși posturi, ca să adune nouă avuții din sudoarea țăranului. Cât pentru norod, el era indiferent; el din împăcarea aceasta nu aștepta vreun bine, nici prepunea[7] vreun rău. Norodul se învoia cu oblăduirea lui Alexandru-vodă; cârtea numai asupra ministrului său Moțoc, care întrebuința creditul ce avea la domn, spre împilarea[8] gloatei. Căci deși era necontenite jalobele[9] obștiei pentru jăfuirile lui Moțoc, Lăpușneanul sau nu răspundea, sau nu le asculta.

Ceasul prânzului apropiindu-se, boierii începură a veni călări, întovărășiți fiește-care de câte două-trei slugi. Luau seamă însă că curtea era plină de lefecii[10] înarmați și că patru tunuri sta îndreptate spre poartă; dar socoteau că sunt puse

[7] *A prepune*, vb. – a bănui (pe cineva sau ceva).
[8] *Împilare*, s.f. – asuprire.
[9] *Jalobă*, s.f. – jalbă, plângere, reclamație.
[10] *Lefeciu* (*lefegiu*), s.m. – ostaș angajat într-o armată (străină).

remarcat cu deosebire în proză, în nuvele și povestiri, într-o epocă în care literatura de imaginație prinde treptat teren sub influența modelelor romantice din Occident. Unele subiecte sunt preluate direct din cronicarii Moldovei, în conformitate cu direcția dată de *Dacia literară*. Dintre scrierile sale: *Zoe* (1837), *Aprodul Purice* (1837), *Alexandru Lăpușneanul*, *O alergare de cai* (1840), *Sobieski și românii* (1845). *Scrisorile* (adunate în volumul *Negru pe alb*) dezvăluie anumite mentalități din societatea vremii.

Abgar Baltazar, *Capul lui Moțoc vrem*

pentru a serba, după obicei, ceremonia prin salve. Unii poate că și prepuneau vreo cursă, dar odată întrând, nu se mai putea întorna; căci porțile erau străjuite și păzitorii porunciți a nu lăsa să iasă nime.

Adunându-se boierii, 47 la număr, Lăpușneanul se puse în capul mesii, având în dreapta pre logofătul[11] Trotușan și în stânga pre vornicul Moțoc. Începură a zice din surle; și bucatele se aduseră pe masă.

În Moldavia, pe vremea aceea, nu se întrodusese încă moda mâncărilor alese. Cel mai mare ospăț se cuprindea în câteva feluri de bucate. După borșul polonez, veneau mâncări grecești ferte cu verdețuri, care pluteau în unt; apoi pilaful turcesc, și, în sfârșit, fripturile cosmopolite. Pânza mesii și șervetele erau de filaliu[12] țesute în casă. Tipsiile pe care aduceau bucatele, talgerile și păharele erau de argint. Pe lângă părete sta așezate în rând mai multe ulcioare pântecoase, pline de vin de Odobești și de Cotnar și la spatele fieștecăruia boier dvorea[13] câte o slugă, care dregea. Toate aceste slugi erau înarmate.

În curte, pe lângă două junci și patru berbeci fripți, erau trei poloboace desfundate, pline de vin; slujitorii mâncau și beau; boierii mâncau și beau. Acum capetele începuseră a se înfierbânta: vinul își făcea lucrare. Boierii închinau și urau pre domn cu vivate zgomotoase, la care răspundeau lefeciii prin chiote și tunurile prin bubuit.

Acum era aproape a se scula de la masă, când Veveriță râdică paharul și închinând zise:

— Să trăiești întru mulți ani, măria-ta! să stăpânești țara în pace și milostivul Dumnezeu să te întărească în gândul ce ai pus de a nu mai strica pre boieri și a bântui norodul...

N-apucă să sfârșească, căci buzduganul armașului[14] lovind-l drept în frunte, îl oborî la pământ.

— A! voi ocărâți pre domnul vostru! strigă acesta; la ei, flăcăi!

În minut, toți slujitorii de pe la spatele boierilor, scoțând junghiurile, îi loviră; și alți ostași, aduși de căpitanul de lefecii, întrară și năpustiră cu sabiile în

Theodor Aman, *Lăpușneanul arătând soției sale capetele boierilor,* 1872

ei. Cât pentru Lăpușneanul, el luasă pre Moțoc de mână și se trăsesă lângă o fereastră deschisă, de unde privea măcelăria ce începuse. El râdea; iar Moțoc, silindu-se a râde ca să placă stăpînului, simțea părul zburlindu-i-se pe cap și dinții săi clănțăind. Și cu adevărat era groază a privi această scenă sângeroasă. – Închipuiască-și cineva într-o sală de cinci stânjini lungă și de patru lată, o sută și mai mulți oameni ucigași și hotărâți spre ucidere, călăi și osândiți, luptându-se unii cu furia desnădejdei și alții cu

[11] *Logofăt*, s.m. – (în țările române) titlul de mare demnitar în ierarhia boierilor români din perioada medievală.
[12] *Filaliu*, s.n. – pânză fină și subțire.
[13] *A dvori*, vb. – a servi.
[14] *Armaș*, s.m. – paznic înarmat.

aprinderea beției. Boierii, neavând nicio grijă, surprinși mișălește pe din dos, fără arme, cădeau făr-a se mai împrotivi. Cei mai bătrâni mureau făcându-și cruce; mulți însă din cei mai juni se apărau cu turbare; scaunele, talgerele, tacâmurile mesii se făceau arme în mâna lor; unii, deși răniți, se încleștau cu furie de gâtul ucigașilor și, nesocotind ranele ce priimeau, îi strângeau păn-îi înădușeau. Dacă vreunul apuca vreo sabie, își vindea scump viața. Mulți lefecii periră, dar în sfârșit nu mai rămasă niciun boier viu. Patruzeci și șepte de trupuri zăceau pe parchet! În lupta și trânta aceasta, masa se răsturnase; ulcioarele se spărseseră și vinul amestecat cu sânge făcuse o baltă pe lespezile salei.

Odată cu omorul de sus, începuse uciderea și în curte. Slugile boierilor, văzându-se lovite fără veste de soldați, plecară de fugă. Puțini care scapară cu viață, apucând a sări peste ziduri, dasă larmă pe la casele boierilor; și învitând pre alte slugi și oameni boierești, burzuluiseră[15] norodul și tot orașul alergase la poarta curții, pre care începuse a o tăia cu protivire. Gloata se întărta din mult în mai mult.

Lăpușneanul, pre care îl înștiințase de pornirea norodului, trimise pre armașul să-i întrebe ce vror și ce cer? Armașul ieși.

— Ei, vornice[16] Moțoace, zise apoi înturnându-se spre acesta, spune, n-am făcut bine că m-am mântuit de răii aceștii și am scăpat țara de o așa râie?

— Măria-ta, ai urmat cu mare înțelepciune, răspunse mârșavul curtezan; eu de mult aveam de gând să sfătuiesc pre m.ta[17] la aceasta, dar văd că înțelepciunea măriei-tale au apucat mai nainte și ai făcut bine că i-ai tăiat; pentru că... fiindcă... era să...

— Văd că armașul întârzie, zise Lăpușneanul curmând pre Moțoc, care se învălmășea în vorbă. Îmi vine să poruncesc să deie cu tunurile în prostimea acea. Ha, cum socoți și dumneata?

— Așa, așa, să-i împroaște cu tunurile; nu-i vro pagubă c-or muri câteva sute de mojici[18], de vreme ce au perit atâța boieri. Da, să-i omoare de istov[19].

— M-așteptam s-aud asemene răspuns, zise cu oțărâre Lăpușneanul, dar să vedem întâi ce vror.

În vremea aceasta, armașul se suise pe poarta curții și, făcând semn, strigă:

— Oameni buni! Măria-sa vodă întreabă ce vreți și ce ceriți? și pentru ce ați venit așa cu zurba?

Prostimea rămasă cu gura căscată. Ea nu se aștepta la asemenea întrebare. Venise fără să știe pentru ce au venit și ce vrea. Începu a se strânge în cete, cete, și a se întreba unii pe alții ce să ceară. În sfârșit începură a striga:

— Să micșureze dăjdiile[20]!
— Să nu ne zapciască[21]!
— Să nu ne mai împlinească!
— Să nu ne mai jăfuiască!
— Am rămas săraci!
— N-avem bani!
— Ne i-au luat toți Moțoc!
— Moțoc! Moțoc!
— El ne belește[22] și ne pradă!
— El sfătuiește pre vodă! Să moară!
— Moțoc să moară!
— Capul lui Moțoc vrem!

Tablou votiv: Ruxanda și soțul ei, domnitorul Alexandru Lăpușneanu, sec. XVI

[15] *A burzului*, vb. – a întărâta, a răscula.
[16] *Vornic*, s.m. – mare slujitor la curtea domnească, însărcinat în primul rând cu supravegherea curții.
[17] *M.ta*, loc. pron. – Măria Ta.
[18] *Mojic*, s.m. – om de rând.
[19] *De istov*, loc. adv. – cu totul.
[20] *Dajdie*, s.f. – bir, impozit.
[21] *A zapcii*, vb. – a încasa cu forța dările.
[22] *A beli*, vb. – (pop.) a jupui de avere.

Literatură

Ambrogio Lorenzetti, *Alegoria relei guvernări*, 1338-1340 (detaliu)

Acest din urmă cuvânt găsind un eho[23] în toate inimile, fu ca o schinteie electrică. Toate glasurile se făcură un glas și acest glas striga: „Capul lui Moțoc vrem".

— Ce cer? întrebă Lăpușneanul, văzând pre armașul întrând.

— Capul vornicului Moțoc, răspunse.

— Cum? Ce? strigă acesta sărind ca un om ce calcă pe un șărpe; n-ai auzit bine, fârtate! vrei să șuguiești, dar nu-i vreme de șagă. Ce vorbe sunt aceste? Ce să facă cu capul meu? Îți spun că ești surd; n-ai auzit bine!

— Ba foarte bine, zise Alexandru-vodă, ascultă singur. Strigările lor se aud de aici.

În adevăr, ostașii nemaiîmprotivindu-se, norodul începuse a se cățăra pe ziduri, de unde striga în gura mare: „Să ne deie pre Moțoc! Capul lui Moțoc vrem!"

— Oh! păcătosul de mine! strigă ticălosul. Maică preacurată fecioară, nu mă lăsa să mă prăpădesc!... Dar ce le-am făcut eu oamenilor acestora? Născătoare de Dumnezeu, scapă-mă de primejdia aceasta și mă jur să fac o biserică, să postesc cât voi mai ave zile, să ferec cu argint icoana ta cea făcătoare de minuni de la monăstirea Neamțului!... Dar, milostive doamne, nu-i asculta pre niște proști, pre niște mojici. Pune să deie cu tunurile într-înșii... Să moară toți! Eu sunt boier mare; ei sunt niște proști!

— Proști, dar mulți, răspunse Lăpușneanul cu sânge rece; să omor o mulțime de oameni pentru un om, nu ar fi păcat? Judecă dumneata singur. Du-te de mori pentru binele moșiei dumitale, cum ziceai însuți când îmi spuneai că nu mă vrea, nici mă iubește țara. Sunt bucuros că-ți răsplătește norodul pentru slujba ce mi-ai făcut, vânzându-mi oastea lui Anton Sechele și mai pe urmă lăsându-mă și trecând în partea Tomșii.

— Oh! nenorocitul de mine! strigă Moțoc smulgându-și barba, căci de pe vorbele tiranului înțelegea că nu mai este scăpare pentru el. Încai[24] lăsați-mă să mă duc să-mi pun casa la cale! fie-vă milă de jupâneasa și de copilașii mei! Lăsați-mă să mă spoveduiesc!

Și plângea, și țipa, și suspina.

— Destul! strigă Lăpușneanul, nu te mai boci ca o muiere! Fii român verde. Ce să te mai spoveduiești? Ce-i să spui duhovnicului? Că ești un tâlhar și un vânzător? Asta o știe toată Moldova. Haide! Luați-l de-l dați norodului și-i spuneți că acest fel plătește Alexandru-vodă celor ce pradă țara.

Îndată armașul și căpitanul de lefecii începură a-l târâi. Ticăitul boier răcnea cât putea, vrând să se împrotivească; dar ce puteau bătrânile lui mâni împrotiva acelor patru brațe zdravene care-l trăgeau! Vrea să se sprijinească în picioare, dar se împedeca de trupurile confraților săi și luneca pe sângele ce se închegase pe lespezi. În sfârșit puterile îi slăbiră, și sateliții tiranului, ducându-l pe poarta curții mai mult mort decât viu, îl îmbrânciră în mulțime.

Ticălosul boier căzu în brațele idrei acestei cu multe capete, care întru o clipală îl făcu bucăți.

[23] *Eho*, s.n. – ecou.
[24] *Încai*, adv. – cel puțin.

— Iată cum plătește Alexandru-vodă la cei ce prădă țara! ziseră trimișii tiranului.

— Să trăiască măria-sa vodă! răspunse gloata. Și mulțămindu-se de astă jertfă, se împrăștii.

În vreme ce nenorocitul Moțoc perea acest fel, Lăpușneanul porunci să rădice masa și să strângă tacâmurile; apoi pusă să răteze capetele ucișilor și trupurile le aruncă pe fereastră. După aceea, luând capetele, le așăză în mijlocul mesii pe încet și cu rânduială, puind pe ale celor mai mici boieri dedesubt și pe a celor mai mari deasupra, după neam și după ranguri, până ce făcu o piramidă de patruzeci și șepte căpățîne, vârful căria se închia prin capul unui logofăt mare. Apoi, spălându-se pe mâni, merse la o ușă lăturalnică, trase zăvorul și drugul de lemn care o închidea și întră în apartamentul doamnei.

De la începutul tragediei acestia, doamna Ruxanda, neștiind nimic de cele ce se petreceau, era îngrijită. Ea nu putea afla pricina zgomotului ce auzise, căci, după obiceiul vremii de atunci, femeile nu ieșeau din apartamentul lor și slujnicele nu puteau a se risca în mijlocul unei oștimi ce nu cunoștea ce este disciplina. Una din ele, mai îndrăzneață, ieșind, auzise vorbă că este zurba[25] asupra lui vodă și adusese această veste stăpânei sale.

Buna doamnă, temându-se de furia norodului, era spăriată, și când a întrat Alexandru, a găsit-o rugându-se dinaintea icoanei, având copiii pe lângă dânsa.

— A! strigă ea, slavă Maicei Domnului că te văd! Mi-au fost tare frică.

— Pentru aceea, precum ți-am făgăduit, ți-am gătit un leac de frică. Vină cu mine, doamnă.

— Dar ce țipete, ce strigări se auzeau?

— Nimic. Slujitorii s-au fost luat la sfadă, dar s-au liniștit. Zicând aceste, luă pre Ruxanda de mână și o aduse în sală.

Întru vederea grozavii priveliști, ea slobozi un țipet strașnic și leșină.

— Femeia tot femeie, zise Lăpușneanul zâmbind; în loc să se bucure, ea se sparie. Și luând-o în brațe, o duse în apartamenturile ei. Apoi înturnându-se iarăși în sală, găsi pre căpitanul de lefecii și pre armașul așteptându-l.

— Tu pune să arunce peste zid hoiturile cânilor acestora, iar titvele[26] lor să le înșire pe zid, zise lefeciului. Iar tu, adresându-se către armaș, să-mi pui mâna pe Spancioc și pe Stroici.

Însă Stroici și Spancioc erau acum aproape de Nistru. Gonașii îi ajunseră tocmai când treceau hotarul:

— Spuneți celui ce v-au trimis, strigă către ei Spancioc, că ne vom vedea păn-a nu muri!

[25] *Zurba*, s.f. – revoltă, răscoală.

[26] *Tigvă*, s.f. – (depr.) cap.

ÎNȚELEGERE

1. Citiți integral nuvela *Alexandru Lăpușneanul* și scrieți un rezumat al acesteia de 15-20 de rânduri.

2. Prezentați momentele subiectului din nuvela lui Negruzzi:

- situația inițială →
- intriga →
- desfășurarea acțiunii →
- punctul culminant →
- situația finală →

Mănăstirea Slatina, bastionul din colțul sud-estic

3. Identificați însemnele domnești ale lui Lăpușneanu din capitolul al III-lea. De ce credeți că s-a îmbrăcat domnitorul „cu toată pompa domnească” „împotriva obiceiului său”?

4. Care este pretextul invocat de Alexandru Lăpușneanu pentru a-i aduna pe boieri la ospăț? Ce intenție se ascunde în spatele acestei invitații?

5. Cum este descrisă atmosfera ospățului de dinainte de declanșarea masacrului? Ce elemente anticipează tensiunea dramatică?

6. Cine este Moțoc și care este rolul său în acest capitol? De ce mulțimea cere capul lui Moțoc?

7. Care este reacția doamnei Ruxanda la vederea piramidei de capete? Cum îi răspunde Lăpușneanu?

Literatură

ANALIZĂ

8. Ce rol au mottourile de la începutul capitolelor?

9. Cum este construit personajul Moțoc în capitolul al III-lea? Analizați evoluția sa de la curtean lingușitor la victimă a mulțimii.

10. Pentru prima dată în literatură, Negruzzi prezintă psihologia personajului colectiv. Mulțimea adunată la curtea domnească nu știe inițial care este motivul pentru care s-a adunat. Analizați modul în care autorul prezintă această psihologie, evidențiind etapele cerințelor mulțimii.

11. Discutați următoarele aspecte ale operei:

a. ritmul alert al narațiunii;

b. cruzimea personajului;

c. prezența unor scene de efect (de exemplu, așezarea capetelor sub formă piramidală).

12. Examinați ritmul narativ al capitolului. Cum alternează autorul scenele lente (ospățul, dialogurile) cu cele rapide (masacrul)? Ce efect produce această alternare?

13. Analizați elementele de ironie în comportamentul și în replicile lui Lăpușneanu față de boieri și față de Moțoc.

14. Analizați tema luptei pentru putere.

15. Prezentați următoarele conflicte din nuvelă:

a. domnitor vs boieri;

b. domnitor vs Moțoc;

c. domnitor vs Spancioc și Stroici;

d. domnitor vs Ruxanda.

Herakles și Hidra din Lerna, grup statuar în Helsingør, Danemarca

INTERPRETARE

16. Negruzzi și-a publicat opera în 1840, într-o perioadă a începuturilor literaturii române. Cu ce scop credeți că a fost scrisă nuvela? Puteți alege dintre variantele de mai jos sau puteți propune altele:

- scop istoric → reînvierea unei pagini din trecutul Moldovei;
- scop estetic → dorința de a avea o literatură proprie;
- scop critic → dorința de a critica abuzurile conducătorilor;
- scop pedagogic → nevoia de a învăța din lecțiile trecutului.

17. De ce credeți că autorul a valorificat un personaj cumplit în creația sa, un „antierou”?

a. pentru a dezvălui și alte figuri ale istoriei;

b. pentru a critica un regim politic despotic;

c. pentru a impresiona cititorii.

În ce măsură protagonistul nuvelei este un tiran? Aveți în vedere secvențe relevante din opera studiată.

TIRAN, -Ă, tirani, -e, s. m., s. f., adj. 1. S. m. Stăpânitor absolut al unui stat sau al unei cetăți grecești din Antichitate (care guverna cu cruzime); p. gener. șef de stat care conduce în mod absolut; despot. 2. Adj., s. m. și f. (Persoană) care încearcă să-și impună voința în orice împrejurare, care asuprește pe cei din jur; (om) crud, nemilos. – Din ngr. **tirannos**, fr. **tyran**. (DEX 2009, sursa: dexonline.ro)

18. Romantismul a căutat să surprindă excepționalul. Jean Valjean, de exemplu, personajul lui Victor Hugo, nu este doar un simplu ocnaș căutat de Javert: el acționează în situații de viață excepționale. Prezentați astfel de situații excepționale identificate în nuvela lui Negruzzi.

19. Citiți fragmentul de mai jos din cronica lui Grigore Ureche. Realizați o paralelă între acest fragment și felul cum este realizat episodul în nuvelă.

„Alixandru vodă căzu în boală grea și-și cunoscu moartea și chiemă episcopii și boierii și toată curtea, de i-au învățat înaintea morții și le-au arătat moșan* pre fiiu-său Bogdan vodă, ca să-l puie pre urma lui la domnie. Iar el, daca au umplut treisprăzéce ani i pol a domniei sale, și cei dintăi și cei de apoi, au răposat.

Zic unii că și moartea lui Alixandru vodă au fost cu înșălăciune, că el mai nainte de moartea lui, văzându-să în boală grea ce zăcuse și neavându nădéjde de a mai firea viu, au lăsatu cuvântu episcopilor și boierilor, de-l vor vedea că este spre moarte, iară ei să-l călugărească. Décii văzându-l ei leșinându și mai multu mort decât viu, după cuvântul lui, l-au călugărit și i-au pus nume de călugărie Pahomie. Mai apoi, daca s-au trezit și s-au văzut călugăr, zic să fie zis că de să va scula, vă popi și el pre unii. Mai apoi episcopii și boierii înțelegându acestu cuvântu și mai cu denadinsul Roxanda, doamnă-sa, temându-să de un cuvântu ca acesta, carile era de a-l și créderea, știind câtă groază și moarte făcusă mai nainte în boierii săi, temându-să doamnă-sa să nu pață mai rău decâtu alții, l-au otrăvit și au murit. Și cu cinste l-au îngropat în mănăstirea sa, Slatina, ce este de dânsul zidită.

Acestu Alixandru vodă, zic cum că au fost scoțându ochii oamenilor și pre mulți au sluțit în domniia lui."

20. Scrieți un text de cel puțin 400 de cuvinte, în care să-l caracterizați pe protagonistul nuvelei studiate. În elaborarea eseului, veți avea în vedere următoarele repere:

- prezentarea statutului social, psihologic, moral etc. al personajului;
- evidențierea unei trăsături a personajului, prin două scene/secvențe comentate;
- analiza a două componente de structură și/sau de limbaj ale nuvelei studiate, semnificative pentru construcția personajului (de exemplu: incipit, final, acțiune, modalități de caracterizare, conflict, perspectivă narativă, limbaj etc.).

Cetatea Hotinului

* *Moșan*, s.m. – moștenitor.

Literatură

REPERE TEORETICE

Nuvela (it. novella, fr. nouvelle – „noutate") este o specie a genului epic, în proză, de dimensiuni medii, cu un singur fir narativ și un conflict unic, construit în jurul personajului principal. Personajele sunt relativ puține, construite în funcție de importanța lor în închegarea acțiunii.

Nuvela românească devine notabilă odată cu Negruzzi, având ulterior o dezvoltare destul de mare în epocă.

În funcție de subiectul tratat, nuvela poate fi:

- nuvelă istorică – având la bază o perioadă, un eveniment sau o personalitate istorică;
- nuvela psihologică – în care accentul cade pe conflictul interior al personajului și pe analiza psihologică a acestuia;
- nuvela fantastică – dezvoltând o acțiune care este la limita dintre real și ireal.

În funcție de curentul literar în care se încadrează, nuvelele pot fi romantice, realiste, naturaliste etc.

Nuvela istorică se caracterizează prin utilizarea ca sursă principală de inspirație informația istorică, verificabilă, recurgând la documente sau izvoare autentice; ea vizează reconstruirea unei epoci istorice, fără a reproduce în totalitate informațiile documentare; reproducerea cât mai fidelă a atmosferei, a culorii locale, utilizând adesea detaliul semnificativ utilizat în descrieri de interioare, descrieri vestimentare, sau valori stilistice ale limbajului, acesta adesea având conotații arhaice. Cronologia este liniară, iar redarea evenimentelor se face în mod obiectiv, prin detașarea de întâmplările ilustrate.

Negruzzi preia subiectul nuvelei *Alexandru Lăpușneanul* din cronica lui Grigore Ureche, capitolul „De a doua domnie a lui Alexandru Voda Lăpușneanul (văleatul 7072)" din *Letopisețul Țării Moldovei*, și privește Moldova de după stingerea Mușatinilor, epoca tulbure, în care lupta pentru putere slăbea autoritatea domnului și punea în primejdie țara, precum și încercările de restabilire a autorității domnești. Partea a treia a nuvelei cu episodul uciderii lui Moțoc de către mulțime este inspirată de episodul uciderii boierului Batiste Veveli, preluat din cronica lui Miron Costin.

Judecata de Apoi, frescă, Mănăstirea Voroneț

Meditația

Grigore Alexandrescu

Umbra lui Mircea. La Cozia

Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate;
Către țărmul dimpotrivă se întind, se prelungesc,
Ș-ale valurilor mândre generații spumegate
Zidul vechi al mănăstirei în cadență îl izbesc.

Dintr-o peșteră, din râpă, noaptea iese, mă-mpresoară:
De pe muche, de pe stâncă, chipuri negre se cobor;
Mușchiul zidului se mișcă... pântre iarbă să strecoară
O suflare, care trece ca prin vine un fior.

Este ceasul nălucirei; un mormânt se desvălește,
O fantomă-ncoronată din el iese... o zăresc...
Iese... vine către țărmuri... stă... în preajma ei privește...
Râul înapoi se trage... munții vârful își clătesc.

Ascultați!... marea fantomă face semn... dă o poruncă...
Oștiri, taberi fără număr împrejuru-i înviez...
Glasul ei se-ntinde, crește, repetat din stâncă-n stâncă,
Transilvania-l aude, ungurii se înarmez.

Oltule, care-ai fost martur vitejiilor trecute,
Și puternici legioane p-a ta margine-ai privit,
Virtuți mari, fapte cumplite îți sunt ție cunoscute,
Cine oar' poate să fie omul care te-a-ngrozit?

Este el, cum îl arată sabia lui și armura,
Cavaler de ai credinței, sau al Tibrului stăpân,
Traian, cinste a Romei ce se luptă cu Natura,
Uriaș e al Daciei, sau e Mircea cel Bătrân?

Mircea! îmi răspunde dealul; Mircea! Oltul repetează.
Acest sunet, acest nume valurile-l priimesc,
Unul altuia îl spune; Dunărea se-nstiințează,
Ș-ale ei spumate unde către mare îl pornesc.

Sărutare, umbră veche! priimește-nchinăciune
De la fiii României care tu o ai cinstit:
Noi venim mirare noastră la mormântu-ți a depune;
Veacurile ce-nghit neamuri al tău nume l-au hrănit.

Râvna-ți fu neobosită, îndelung-a ta silință:
Până l-adânci bătrânețe pe români îmbărbătași;
Însă, vai! n-a iertat soarta să-ncununi a ta dorință,
Și-al tău nume moștenire libertății să îl lași.

Dar cu slabele-ți mijloace faptele-ți sunt de mirare:
Pricina, nu rezultatul, laude ți-a câștigat:
Întreprinderea-ți fu dreaptă, a fost nobilă și mare,
De aceea al tău nume va fi scump și nepătat.

În acel locaș de piatră, drum ce duce la vecie,
Unde tu te gândești poate la norodul ce-ai iubit,
Câtă ai simțit plăcere când a lui Mihai soție
A venit să-ți povestească fapte ce l-a strălucit!

Noi citim luptele voastre, cum privim vechea armură
Ce un uriaș odată în războaie a purtat;
Greutatea ei ne-apasă, trece slaba-ne măsură,
Ne-ndoim dac-așa oameni întru adevăr au stat.

.....

Au trecut vremile-acelea, vremi de fapte strălucite,
Însă triste și amare; legi, năravuri se-ndulcesc:
Prin științe și prin arte națiile înfrățite
În gîndire și în pace drumul slavei îl găsesc.

Căci războiul e bici groaznec, care moartea îl iubește,
Și ai lui sângerați dafini națiile îi plătesc;
E a cerului urgie, este foc care topește
Crângurile înflorite, și pădurile ce-l hrănesc.

.....

Dar a nopței neagră mantă peste dealuri se lățește,
La apus se adun norii, se întind ca un veșmânt;
Peste unde și-n tărie întunerecul domnește;
Tot e groază și tăcere... umbra intră în mormânt.

Lumea e în așteptare... turnurile cele-nalte
Ca fantome de mari veacuri pe eroii lor jălesc;
Și-ale valurilor mândre generații spumegate
Zidul vechi al mănăstirei în cadență îl izbesc.

ÎNȚELEGERE

1. Despre ce este vorba în poezie? Prezentați în unu-două enunțuri subiectul meditației.

2. Precizați locul și timpul tabloului imaginat.

3. Cine este Mircea cel Bătrân și de ce este invocat în această poezie?

4. Identificați în text cel puțin trei elemente ale naturii descrise. Ce rol îndeplinesc ele în economia poeziei?

5. Care sunt temele principale dezvoltate în poezie? Enumerați-le și ilustrați fiecare temă cu un vers sau o secvență relevantă.

6. Care este tonul dominant al poeziei: triumfător, elegiac, de revoltă, resemnat? Argumentați cu trimiteri la text.

ANALIZĂ

7. Identificați principalele câmpuri semantice ale creației (gloria, decăderea, natura, timpul). Cum se structurează relațiile dintre ele?

8. Analizați funcția antitezei în poezie, prin referire la cel puțin două antiteze identificate.

9. Ce rol are invocația în construcția textului? Cui i se adresează eul poetic?

10. Analizați relația dintre timpul istoric (trecutul glorios al lui Mircea) și timpul liric (prezentul contemplativ al poetului).

11. Prezentați modul în care poetul construiește imaginea ruinelor. Ce semnificații simbolice poartă ruina în contextul meditației romantice?

12. Comentatorii au remarcat faptul că meditația este structurată pe două niveluri: o evocare a trecutului glorios, prin intermediul figurii lui Mircea cel Bătrân, și o meditație asupra războiului, a acestui „bici groaznec" pe care „moartea îl iubește". Identificați cele două părți ale poeziei, indicând strofele care se integrează în fiecare parte.

13. Prezentați trei trăsături ale meditației filozofice identificate în poezia lui Grigore Alexandrescu.

DICȚIONAR CULTURAL

Meditația – „specie a poeziei lirice filozofice, dezvoltată mai ales în timpul epocii romantice, în care lirismul își găsește o polarizare pe motive reflexive, se ridică la o treaptă de contemplație intelectuală. Meditația își trage esența din problemele esențiale ale existenței ce dau de gândit oricărui poet cu sensibilitate metafizică: divinitatea, moartea, iubirea, timpul, istoria etc." (*Dicționarul de termeni literari*, coord. Al. Săndulescu).

Specia literară este dezvoltată de poetul francez Alphonse de Lamartine, care publică în 1820 *Méditations poétiques* (*Meditații poetice*). Volumul a avut un real succes în epocă, fiind tradus în repetate rânduri și de către pașoptiști. Poezia *Umbra lui Mircea. La Cozia*, o meditație romantică, a apărut în anul 1844, în revista *Propășirea*.

Literatură

DICȚIONAR CULTURAL

Numele lui Mircea cel Bătrân avea sensul de „Mircea cel Vechi” (din *bătrâni*, din trecut), însă, în timp, sensul inițial începe să se piardă. Numele de „cel Bătrân” presupune, în limbajul de cancelarie medieval, primul domnitor cunoscut cu acest nume: „Mircea, zis numai mai târziu «cel Bătrân», adică cel vechi, spre a-l deosebi de cel tânăr, adică cel nou, Mircea Ciobanul din veacul al XVI-lea, căci la noi nu se obișnuiește numărătoarea domnilor cu același nume, era fiul lui Radu vodă, poreclit Radu Negru, care a fost considerat mult timp ca întemeietorul țării” (P.P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrân*)

INTERPRETARE

14. Interpretați titlul poeziei. De ce apare *umbra* lui Mircea, și nu domnitorul? Ce sugerează acest termen despre relația dintre prezent și trecut?

15. Ce înseamnă, în contextul epocii pașoptiste, evocarea lui Mircea cel Bătrân ca simbol? Ce mesaj transmite ea generației de la 1840?

16. Explicați relația dintre natură și istorie în poezie. Credeți că natura este indiferentă față de destinul omului sau îl reflectă? Justificați-vă răspunsul cu exemple comentate din poezie.

17. Poate fi această poezie citită ca o critică implicită la adresa societății contemporane poetului? Identificați versurile care susțin o astfel de lectură.

18. În ce constă actualitatea acestei poezii și ce anume o face să depășească epoca în care a fost scrisă? Argumentați punctul de vedere pe baza textului și a experienței culturale.

Mircea cel Bătrân și fiul său Mihail, tablou votiv de la Mănăstirea Cozia

Proiect – Harta literară interactivă

Realizați harta literară a poemului

01	02	03	04	05	06
Lectura activă și identificare locuri	**Documentare foto și istorică**	**Construirea hărții digitale**	**Conexiuni tematice**	**Adaugă stratul interpretativ**	**Prezentare și feedback**
Elevii citesc poezia și subliniază fiecare loc geografic sau istoric menționat. Completează un tabel: loc → vers → funcție în poem	Caută imagini pe Wikimedia Commons, Wikipedia și Google Arts și Culture. Notează sursa pentru fiecare imagine (atribuire)	Plasează fiecare loc pe hartă. Adaugă: titlul locului, o descriere scurtă, citatul relevant din poem, imaginea documentată.	Desenează rute sau conexiuni între locuri. Colorează markerii după categorii: loc din poem/ context istoric/ simbol cultural	Pentru fiecare loc, elevii scriu o notă de interpretare (trei-patru propoziții): de ce a ales poetul locul? ce conotații are? ce emoție transmite?	Fiecare pereche prezintă harta via proiector (3-4 min). Colegii completează un formular Google de feedback structurat pe trei dimensiuni.
fișă tipărită/ Google Docs	Wikimedia Commons	Google My Maps/ArcGIS	straturi (layers)	comentariu	Google Forms/ Padlet

Pentru evaluare, se poate folosi următoarea grilă:

Criteriu	Excelent (9-10)	Satisfăcător (6-8)
Acuratețe literară Locurile sunt corect identificate și citatele sunt relevante	Toate locurile sunt identificate; citatele sunt exacte și bine alese	Cele mai multe locuri identificate; câteva citate lipsă sau nepotrivite
Interpretare literară Notele de interpretare la fiecare loc sunt pertinente, în conformitate cu textul	Interpretări nuanțate, cu referire la figuri de stil și la contextul istoric	Interpretări superficiale, cu parafrazare, fără analiză
Documentare vizuală Imagini cu atribuire corectă	Imagini relevante, sursă citată corect, imagini de calitate	Imagini prezente, dar fără sursă sau parțial relevante
Grafică și organizare Structura hărții, straturi, culori	Hartă clară, categorii colorate logic, straturi bine organizate	Hartă funcțională, dar confuză vizual sau fără categorii
Prezentare orală Claritate, argumentare, timp	Prezentare fluentă, argumente clare, timp respectat	Prezentare ezitantă sau depășire semnificativă de timp

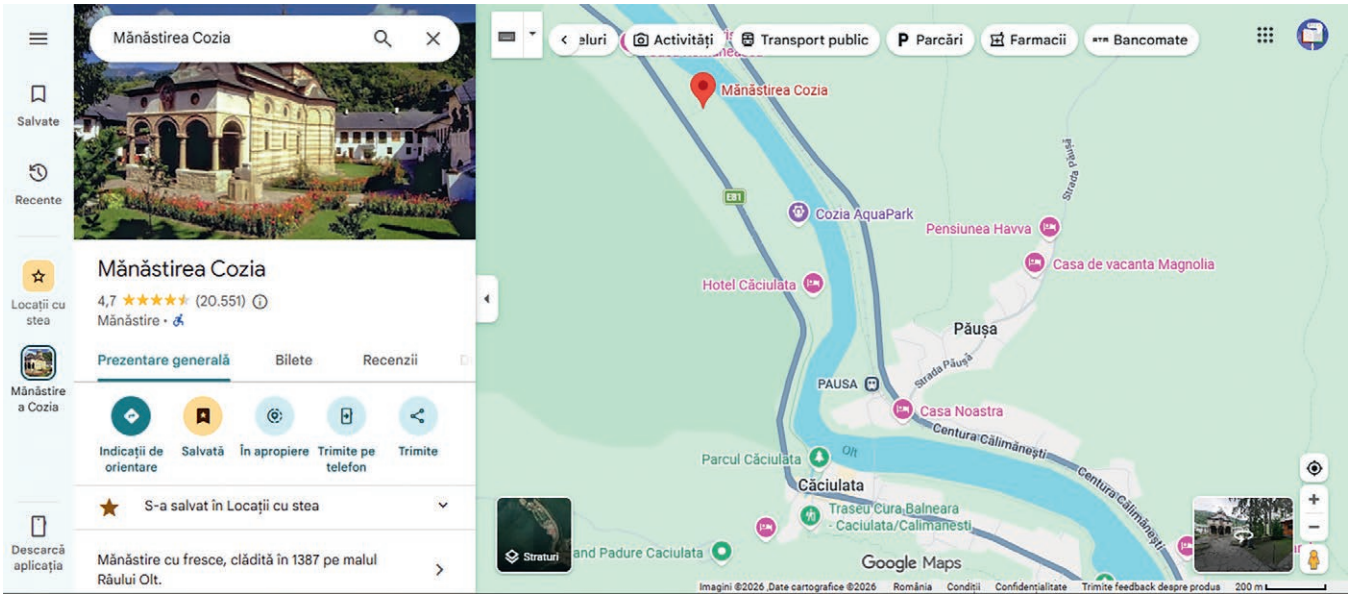

AUTOR

Alphonse de Lamartine (1790-1869), poet, scriitor și om politic francez, este una dintre figurile fondatoare ale romantismului francez. Născut în Burgundia, dintr-o familie nobilă, primește o educație clasică solidă, călătorește mult în Italia și în Orientul Mijlociu. Debutează în 1820 cu volumul *Méditations poétiques*, volum care a revoluționat poezia franceză prin lirismul personal, meditativ și melancolic, fiind un răspuns la obiectivitatea și la caracterul rațional al clasicismului. Au urmat *Nouvelles Méditations poétiques* (1823), *Harmonies poétiques et religieuses* (1830) și poemul epic *Jocelyn* (1836). Temele centrale ale operei sale sunt trecerea ireversibilă a timpului, iubirea și pierderea, natura ca oglindă a sufletului și aspirația spre divinitate. Deputat, ministru de Externe și unul dintre liderii Revoluției Franceze, conducând provizoriu guvernul Republicii.

Alphonse de Lamartine

Lacul

Astfel tot la țărmuri nouă împinși calea nencetată,
Duși către vecinica noapte, înapoi făr-a veni,
În oceanul de vârste noi nu vom putea vrodată
O zi ancora-a-ntări?

O, lac! abia-și sfârși anul drumul ce iar și-l gătește,
Ș-aproape de drage valuri unde ea era-a veni,
Pe piatra unde-ai văzut-o, aci, iată, mă privește,
Viu singur a...m-odihni!

Astfel tu mugeai în gemăt sub aste stânci afundate,
Astfel vântul a ta spumă pe picioare-i arunca
Și te sfărâmai tot astfel sub coastele-ți deșirate,
Unda-ți plesnind se vărsa.

Ti-aduci aminte-ntr-o seară când noi pluteam în tăcere
Și n-auzeam de departe pe undă, sub cer lucios,
Decât sunetul lopeții ce despica cu plăcere
Valul tău armonios?

Când, un glas străin cu totul pe tăcere, fără veste,
Dintr-un țărm ce-aducea farmec începu a deștepta.
Unda stătu să asculte, și glasul ce scump îmi este
Cu-aste vorbe răsuna:

„O, vreme, oprește-ți zborul! ceasuri blânde,-ascultătoare,
Opriți cursul vostru, stați!
A zilelor mai frumoase plăcerile fugătoare
Lăsați să gustăm, lăsați!

Destui ticăloși vă strigă, ce necazu-i împresoară;
Curgeți, pentru ei grăbiți;
Luați cu ale lor zile grijile care-i doboară
Și uitați p-ăi fericiți...

Dar ce cer? deșartă rugă! minutele trec, n-așteaptă,
Vremea-mi scapă, s-a pierdut;
Eu zic nopții să-ntârzie, aurora se deșteaptă,
O-mprăștie... a trecut!

Să iubim, să iubim dară, de secunda ce grăbește
Grăbiți să ne bucurăm;
Vremea este fără țărmuri, omul liman nu găsește;
Curge, și noi naintăm!”

Timp gelos! e cu putință aceste ceasuri sfințite,
Când amorul în lungi unde ne revarsă fericiri,
Să zboare de noi departe, asemenea de grăbite
Ca și în nenorociri?

Cel puțin nici a lor urmă, și ea nu stă, piere, zboară?
Ce! de tot le-avem pierdute? mai mult nu le vom afla?
Vremea care ni le dete, vremea care le omoară
Mai mult nu ni le va da?

Trecut! Nimic! Vecinicie! Abisuri negre, noptoase!
Unde sunt zilele noastre care-n veci ni le-nghițiți?
Spuneți, ne veți mai întoarce aste plăceri fioroase
Pe care ni le răpiți? [...]
(trad. rom. Ion Heliade Rădulescu)

În perioada pașoptistă, poeziile poetului sunt printre cele mai traduse de români. Poezia *Lacul*, spre exemplu, avea trei traduceri în perioada respectivă: prima aparținând lui Gr. H. Grandea și de D. Vârgolici, a doua lui Grandea și lui N. Skelitti (cel care alături de V. Pogor va realiza și traducerea lui *Faust* de Goethe), iar a treia îi aparține lui Ion Heliade Rădulescu. În decursul epocii, însă, traduc poezii ale lui Lamartine și Gheorghe Asachi, Iancu Văcărescu, Grigore Alexandrescu, Cezar Bolliac, C.A. Rosetti, Dimitrie Bolintineanu și alții.

ÎNȚELEGERE

1. Cui i se adresează poetul de-a lungul întregului poem?
2. Cine rostește discursul din strofa „O, vreme, oprește-ți zborul!”? Ce ton are acest discurs?
3. Selectați cinci motive cu ajutorul cărora se conturează cadrul naturii.
4. Ce s-a întâmplat cu iubita poetului? Este explicat direct în poem?

ANALIZĂ

5. Identificați câmpul semantic al timpului. Ce termeni îl compun și cum sunt distribuiți?
6. Cum contribuie alternanța versurilor lungi și scurte la ritmul și la muzicalitatea textului?
7. Ce rol stilistic joacă repetiția în poem? Dați cel puțin două exemple.
8. Identificați elementele specifice esteticii romantice prezente în poem (natura, monologul liric, iubirea, moartea, infinitul).

INTERPRETARE

9. Comentați versul „Vremea este fără țărmuri, omul liman nu găsește” în raport cu tema centrală a poemului.
10. Asociați atmosfera din tabloul lui Caspar David Friedrich (din prima pagină a unității) cu aceea a poeziei lui Lamartine într-un scurt text de 50-100 de cuvinte.

AUTOR

Dimitrie Bolintineanu (1819/1825-1872), poet, om politic, diplomat. De origine macedo-română, tatăl său, Enache Cosmad, se stabilește la Bolintinul din Vale. Tânărul studiază la București, în școlile de la Colțea și Sfântul Sava. Rămas orfan și în grija rudelor, se angajează ca funcționar în administrația publică. Debutează în 1842 cu elegia *O fată tânără pe patul morții*, care i-a adus notorietatea. Trimis cu bursă la Paris (1846-1848), a audiat cursuri la Collège de France, printre profesorii săi numărându-se Jules Michelet și Edgar Quinet. Dimitrie Bolintineanu are un rol important în Revoluția de la 1848. Opera sa este una dintre cele mai bogate ale literaturii pașoptiste, cuprinzând peste cincizeci de volume și aproximativ 800 de titluri de poezii, proză, dramaturgie și publicistică. Opera poetică include ciclurile *Legendele istorice*, *Florile*

Elegia

Dimitrie Bolintineanu

O fată tânără pe patul morții

Ca robul ce cântă amar în robie,
Cu lanțul de brațe, un aer duios,
Ca râul ce geme de rea vijelie,
Pe patu-mi de moarte eu cânt dureros.

Un crin se usucă și-n laturi s-abate
Când ziua e rece și cerul în nori,
Când soarele-l arde, când vântul îl bate,
Când grindina cade torente pe flori;

Așa făr' de veste pe zilele mele
O soartă amară avar a bătut,
Și astfel ca crinul de viscole rele,
Pe patu-mi de moarte deodat-am căzut.

Abia-n primăvară cu zilele mele
Plăpândă ca roua abia am ajuns,
Atuncea când cântă prin flori filomele[1],
O crudă durere adânc m-a pătruns.

Amară e moartea când omul e june,
Și ziua-i frumoasă, și traiul e lin,
Când paserea cântă, când florile spune
Că viața e dulce și n-are suspin!

Să moară bătrânul ce fruntea înclină,
Ce plânge trecutul de ani obosit;
Să moară și robul ce-n lanțuri suspină,
Să moară tot omul cu suflet zdrobit!

[1] *Filomelă*, s.f. – privighetoare.

Anne-Louis Girodet, *Înmormântarea Atalei*, 1811

Iar eu ca o floare ce naște când plouă
Creșteam, pe cunună să am dezmierdări,
Și mie amorul cu buze de rouă
Cu inimă dulce îmi da sărutări.

Ca frunza ce cade pe toamnă când ninge
Suflată de vânturi aici pe pământ,
Ah! juna mea viață acuma se stinge
Și anii mei tineri apun în mormânt!

ÎNȚELEGERE

1. Indicați sensul termenului *soartă* din structura „soartă amară”, precum și etimologia acestuia.
2. Ce imagine din natură este folosită pentru a descrie starea fetei?
3. Motivați rolul următoarei secvențe: „Iar eu ca o floare ce naște când plouă/ Creșteam [..].”
4. Selectați două comparații, la alegere, și explicați rolul acestora.
5. Poetul valorifică o antiteză mai largă. Care este aceasta?

Bosforului, *Basmele*, *Macedonele* și *Reveriile*. Legendele sunt poezii narative cu accente lirice. Scriitorul publică, de asemenea, romanele *Manoil* și *Elena*, precum și memoriale de călătorie (*Călătorii în Palestina și Egipt*, *Călătorii în Asia Mică* etc.).

„Niciun poet din generația pașoptistă n-a încercat o mai mare diversitate de specii vechi sau noi decât Dimitrie Bolintineanu și într-un spirit romantic mai pur. A scris de toate, cântece, idile, reverii, elegii, anacreontice, pastorale, balade, ode, basme, epigrame, legende, satire, fabule, poeme epice, roman în versuri și epopee, încredințat în forul său interior că poezia trebuie să fie «naturală, simplă, adevărată», precum cântecul păsării sau murmurul râului [...].” (Nicolae Manolescu)

Literatură

REPERE CULTURALE ȘI ISTORICE

Poezia lirică se definește, la nivelul conținutului, prin exprimarea unor stări, emoții sau sentimente. Mijloacele specifice sunt diverse: imagini, figuri de stil sau alte procedee de limbaj, versul, strofa, ritmul, rima. Intervine, astfel, **lirismul**, o componentă esențială a poeziei de acest tip. Numele provine de la liră, instrument muzical cu coarde, asociat, în Antichitatea greacă, cu zeul Apollo, precum și cu figura lui Orfeu. Poezia lirică se dorește a fi, prin urmare, muzicală, apelând la procedee și convenții consacrate prin tradiție, potrivite pentru a reda o gamă variată de trăiri interioare, de emoții și sentimente umane.

● Urmăriți documentarul despre Orfeu și explicați legătura personajului mitologic cu arta lirică.

ANALIZĂ

6. Folosiți un instrument de analiză a frecvenței cuvintelor (de exemplu: WordCounter.net sau Voyant Tools) pentru a analiza textul. Care sunt cele mai frecvente cuvinte? Ce evidențiază aceasta despre tematica poeziei?

7. Comentați comparația din primele versuri: „Ca robul ce cântă amar în robie/ [...]/ Pe patu-mi de moarte eu cânt dureros”.

8. Analizați două elemente de lirism din poezie.

9. De ce credeți că amorul are „buze de rouă”? Ce sugerează asocierea cu picăturile de rouă?

10. Analizați motivul privighetorii, având în vedere și idei din fragmentul de mai jos:

„Vocea ei melodioasă, fluidă și variabilă a făcut din privighetoare o pasăre de casă populară în vremurile antice. Una dintre cele două denumiri grecești se referă la cântecul ei: *aedon*, «cântăreț»; celălalt, *philomela*, a fost considerat a însemna «iubitor de muzică» [...]. Grecii auzeau în cântecul privighetorii ceva de jale și își imaginau una din «vorbele» ei ca fiind numele unui copil pierdut [...].” (Michael Ferber, *Dicționar de simboluri literare*, trad. rom. Florin Sicoie)

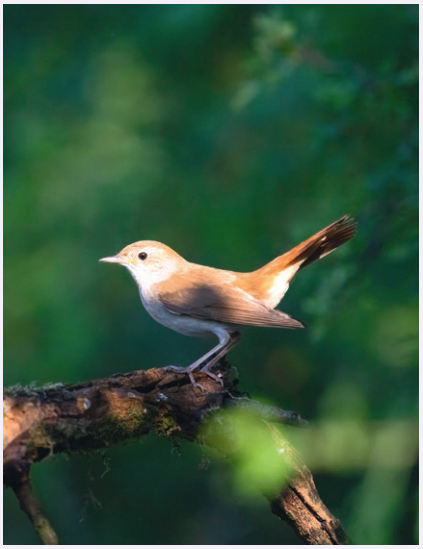

11. Folosind un instrument de traducere (DeepL sau Google Translate), traduceți 2-3 strofe în limba engleză sau în limba franceză. Ce se pierde prin traducere? Ce figuri de stil nu mai au același efect artistic?

12. Imaginea alăturată este generată cu un motor de inteligență artificială. Cărei strofe îi corespunde? Ce anume se păstrează și ce se pierde în urma acestei imagini?

13. Identificați elemente specifice elegiei în creația lui Dimitrie Bolintineanu.

INTERPRETARE

Manuel Ocaranza, *La flor muerta*, 1868

14. Elegia romantică aduce în prim-plan o lume nedreaptă. Cum se manifestă această nedreptate în text?

15. Tânăra e conștientă de propria finitudine, de dispariția inevitabilă, de unde rezultă caracterul tragic al poeziei. Comparați meditația fetei în marginea propriului sfârșit cu viziunea din balada populară *Miorița*.

16. Comentați semnificația crinului din poezia citită, având în vedere și următoarea legendă:

„Despre floarea de crin să spune următoarea legendă: un călugăr tânăr, la o mănăstire, nu avea altă vorbă în gură decât: «bucură-te, Născătoare». Când îl întreba cineva ceva, el întâi cu cuvintele acestea începea răspunsul, sau când vorbea el ceva, cu cuvintele acestea începea. Pentru aceasta toți îl țineau de prost. Dar după ce-a murit și l-au îngropat, din inima lui sau din gura lui a crescut crinul și de atunci e crinul pe lume." (Niculiță-Voronca, *Datine și credințe*, ap. *Legendele florei*, ediție de Tony Brill)

17. În arta romantică, natura are un rol esențial în reflectarea sentimentelor îndrăgostitului, geniului sau celui aflat în suferință. Comparați descrierea naturii din textul lui Bolintineanu cu cea din *Lacul* lui Lamartine.

18. Dacă ați rescrie această poezie din perspectiva unui cititor contemporan, ce imagini artistice ați păstra și ce ați modifica? Motivați răspunsul.

REPERE CULTURALE ȘI ISTORICE

Specie a poeziei lirice culte, **elegia** (gr. *elegeia* – „cântec de doliu") exprimă sentimente de tristețe, de regret sau de durere. Tonul este grav și meditativ, în acord cu tema (dispariția unei persoane, de exemplu). A fost cultivată încă din Antichitatea greacă, sub forma unor plângeri funebre. Elegiile pot fi de mai multe tipuri: patriotice, religioase, erotice sau cu caracter filozofic. Poeții romantici, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, recuperează specia, valorificând anumite aspecte specifice curentului (despărțirea sau singurătatea) în manieră elegiacă.

AUTOR

Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832). Johann Wolfgang von Goethe s-a născut pe 28 august 1749 la Frankfurt pe Main și a decedat pe 22 martie 1832 la Weimar. Mare gânditor și om de știință, este considerat una dintre personalitățile culturale cele mai importante la nivel mondial, fiind poet, dramaturg, romancier și chiar om de stat.

Opera sa literară cuprinde lucrări fundamentale ale culturii occidentale. Romanul epistolar *Suferințele tânărului Werther* (1774) l-a consacrat la nivel european și a declanșat mișcarea *Sturm und Drang* („Furtună și avânt"). Opera sa capitală rămâne drama în două părți *Faust* (Partea I, 1808; Partea a II-a, 1832), considerată de critică cea mai importantă contribuție a literaturii germane la literatura universală.

Goethe nu a fost doar un scriitor prolific, ci și un cercetător pasionat al naturii: are contri-

Johann Wolfgang von Goethe

Faust

(fragmente)

MEFISTOFEL:
În lumea ce nu s-a sfârșit,
Din singurătatea
În care seve și visări s-au istovit,
Te cheamă în larg!
Dar încetează să te joci cu-amărăciunea
Ce-ți mistuie ca pajura rărunchii.
Tovărășia, chiar și cea mai rea, îți îngăduie
Să simți că om ești printre oameni. Asta
Nu-nseamnă să-ți amesteci coatele, genunchii
Numaidecât prin pleava cea de rând.
Nu-s eu chiar dintre cei mai mari,
Dar dacă vrei, cu mine, pași și gând
Pe drumuri, prin viață, să ți-i porți,
Sunt gata să ascult, și-așa, în dar,
Să fiu al tău, din clipa-aceasta chiar.
Însoțitor ți-aș fi prin timp
Și, dacă m-ai găsi pe plac,
Sunt sluga ta și toate ți le fac.

FAUST:
Și ce aștepți să-ți împlinesc în schimb?

MEFISTOFEL:
Ai încă pentru-aceasta timp, ai timp.

FAUST:
Nu, nu. Căci diavolul nu face doar
De dragul Celuia de Sus
Ce-aduce altuia folos. Rostește-ți clar
Condiția, s-o văd cum iasă.
Astfel de slugi aduc prăpăd în casă.

MEFISTOFEL:
Mă leg să te slujesc *aici*, să nu cunosc
Popas, dorințele-mplinindu-ți.
De-ar fi însă și *dincolo* să ne-ntâlnim,
Să faci la fel, suflarea ostenindu-ți.

FAUST:
Ce-i dincolo – nu-mi pricinuiește griji.
De sfarmi această lume în ruine,
Cealaltă poate să se nască după mine.
Din ăst pământ îmi izvorăște bucuria,
Și-*acesta*-i soarele ce-mi luminează suferința.
De voi putea să mă despart de lumea-aceasta,
Întâmple-se atunci orice, urmeze neființa.
Nu voi să mai aud nimic
Dacă și dincolo e ură și iubire,
Dacă și-n celelalte sfere
Exist-un nalt și un adânc ca-n astă Fire.
MEFISTOFEL:
Atunci poți să-ndrăznești. Fă legământ
Și câte zile-avea-vei pe pământ
Te-i bucura de meșteșugurile mele.
Îți dau ce nici un om nu a văzut sub stele.
FAUST:
Sărmane diavol, ce vrei tu să-mi dai?
A fost vreun duh, al unui om, vreodată
De tine priceput în năzuința sa înaltă?
O hrană ce nu satură tu ai. Tu ai
Și roșu aur, ce, fără odihnă,
Din mână scapă ca argintul viu,
Un joc tu ai, la care nimeni nu câștigă, știu,
O fată, care-n brațe stându-ți
Te și trădează cu vecinul,
Divina bucurie a onoarei
Când dispare, despicând, precum un meteor, seninul.
Arată-mi fructul ce-nainte de-a-l culege putrezește,
Și pomul ce din nou,
În fiecare zi-nverzește!
MEFISTOFEL:
Nu mă-nspăimântă-atare-nsărcinare,
Pot să-ți servesc asemenea comori la nesfârșit.
Dar, bune prieten, cred că-i timpul
Să ne gândim și la un praznic liniștit.
FAUST:
Îndestulat, de m-oi întinde-n trândăvie
Vreodat', aceasta să mă coste capul.
De poți să m-amăgești cu lingușire
De mine însumi mulțumit să fiu,

buții în botanică, mineralogie, anatomie și optică, elaborând propria sa *Teorie a culorilor* (1810). Scriitor al neoumanismului german al secolului al XVIII-lea, apropiat în spirit de Iluminism și fascinat de cultura antică, Goethe nu aparține romantismului, dar este un precursor al acestui curent prin interesul pentru folclor și mituri, prin lirica elegiacă și un roman al iubirii tragice ca *Suferințele tânărului Werther.*

Faust prezintă omul însetat de cunoașterea adevărului prin acțiune, întruchipat de doctorul Faust. Conceptele de *ideal faustic*, *pact cu diavolul* își au rădăcina în această capodoperă universală.

Casa părintească a lui Goethe din Frankfurt

Literatură

De poți cu vreo plăcere să mă-nșeli,
Să fie ziua ceea ziua mea din urmă.
Asta-i prinsoarea ce ți-o-mbiu.

MEFISTOFEL: Să fie!

FAUST:

Dă mâna și lovește! Clipei de-i voi zice:
Rămâi, că ești atâta de frumoasă! –
Îngăduit îți e atunci în lanțuri să mă fereci.
Atuncea moartea bată-n turn din acioaia
zgomotoasă,
Atunci scăpat de slujbă ești, cum se cuvine.
Atuncea ornicul să stea, arătătorul cadă,
Oprit să fie timpul pentru mine!

MEFISTOFEL:

Ai cântărit ce spui? Nu voi uita-o.

FAUST:

E dreptul tău. După cuvânt să iasă!
Nu ai de-a face c-un semeț neghiob.
De-ndată ce statornicesc, sunt rob!
Al tău, al altuia, nu-mi pasă!

MEFISTOFEL:

Chiar astăzi la doctoricescul praznic
Ca servitor mi-oi face datoria.
Un lucru însă! Rogu-te un rând sau două,
Să am și scrisă mărturia.

FAUST:

Și slove vrei, pedant ce ești!
N-ai cunoscut încă nici un bărbat,
Nici un cuvânt dat de-un bărbat?
Nu e de-ajuns că vorba mea rostită
Mă leagă pentru totdeauna pe pământ? [...]

MEFISTOFEL:

Cum poți această vorbărie
Numaidecât s-o umfli?
Totul în puțin se strânge!
Orice foiță e de-ajuns.
Și iscălești c-un strop de sânge.

FAUST:

Dacă atâta doar te satisface,
Cu fleacul ăsta facem pace.

MEFISTOFEL:

E sângele un suc de tot aparte.

FAUST:

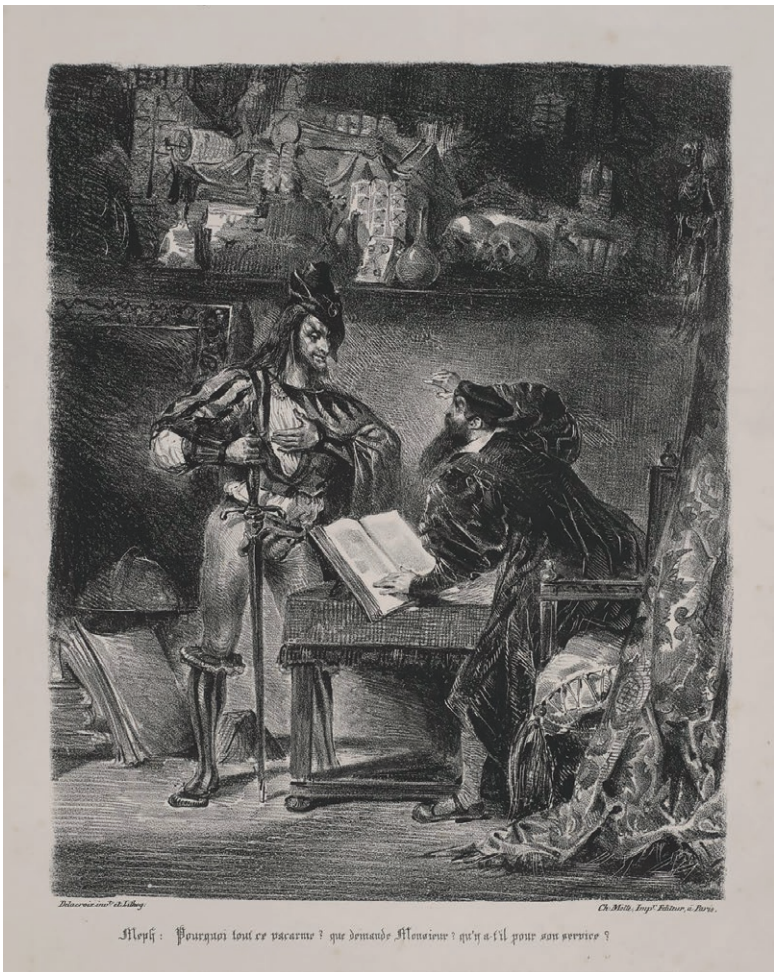

Eugène Delacroix, *Mephistophel i se arată lui Faust*

Nu-ți fie teamă c-o să rup această învoială.
Se-ndreaptă-ntreaga-mi străduință cu putere
Tocmai spre ceea ce promit. Cuvântu-i spus.
M-am cățărat puțin prea sus.
Prin rangul tău mi-e locul. Ce durere!
Marele Duh – dispreț cules-am de la el!
Natura – porțile mi le-a închis în față!
Firul gândirii-i rupt, în ceață.
Științele îmi pricinuiesc profundă greață.
Să potolim prin văile simțirii,
Arzânde, toate patimile firii.
Și rând pe rând, din învelișul lor de vraje,
Minunile să le desfacem, drage.
Să ne zvârlim în timp, în freamătu-i, cu dor,
În rostogolul întâmplărilor!

Să se perinde, cum se poate,
Durere și plăceri, de toate,
Succese și căderi, cum soarta vine;
Adevăratul om nu stă degeaba.

MEFISTOFEL:

Nu-ți este pusă nicio țintă, sau măsură.
Și dacă pretutindeni e să guști vreo picătură,
Din goană să apuci ceva, călcând cu dreptul sau cu stângul,
Eu – poftă bună-ți zic,
Întinde mâna, și nu-mi face pe nătângul!

FAUST:

Ți-am spus, de bucurie nu mai este vorba azi.
Mă dau vârtejului, plăcerii dureroase,
Îndrăgostitei uri, amărăciunii ce împrospătează.
Sunt vindecat de setea cunoștinței.
Vreau pieptul să mi-l dau de-acuma suferinței.
Ce-i este omenirii hărăzit să simtă,
Să simt și eu, oricât ființa mea ar fi de strâmtă.
Înaltul să-l cuprind în mine și adâncul ca-ntr-un caier,
Să-adun în mine tot ce-i rază, tot ce-i vaier,
Să mă lărgesc ca omenirea, să mă zbat și să veghez,
Asemeni ei, la urmă, însumi să naufragiez.

La Faust vine un școlar cu care doctorul nu vrea să stea de vorbă și stabilește cu Mefisto să se travestească el în Faust.

MEFISTOFEL:

Bietul băiat așteaptă cam de mult,
Neconsolat să nu ne plece.
Dă-mi, rogu-te, scufia, haina – Cu masca asta-s dascăl mare – *(Se travestește.)*
Să-l iau cu gluma și cu spirit rece!
Un sfert de ceas, nu-mi trebuie mai mult.
Tu pregătește-te pentru plecare.
(Faust iese.)

MEFISTOFEL (în haina lungă a lui Faust):

Disprețuiește numai rațiune și știință,
Cea mai înaltă-a omului putere,
Te lasă-nduplecat de vrăji și artificii,
Cum spiritul minciunii ți-o impune și ți-o cere,
C-atunci te dovedesc și ești al meu, fârtate!
C-un spirit soarta l-a-nzestrat,
Nestăvilit el veșnic înainte bate,
În prea grăbita-i năzuință sare peste
Măruntele, dar calde, bucurii terestre.
O să-l târăsc prin plinele, sălbaticele văi
Ale vieții și prin seacă neînsemnătate.
Să jinduiască, să se zvârcolească, și pe loc
Să se-nvârtească – nesătulului în față
Mâncări și băutură să-i plutească; nici o apă
Să nu-i aline setea-foc!
El va pieri. Îl văd pierdut,
Chiar dacă dracului el nu s-ar fi vândut.
(trad. rom. Lucian Blaga)

Eugène Delacroix, *Faust și Mefistofel*, 1827-1828

Henri Fantin-Latour, *Condamnarea lui Faust. Apariția Margaretei*

APLICAȚII

1. Care sunt condițiile pactului propus de Mefistofel lui Faust? Ce oferă diavolul și ce cere în schimb?

2. De ce refuză Faust inițial să pună condiții, iar atunci când o face, alege clipa de mulțumire deplină drept preț al sufletului său? Ce dezvăluie această alegere despre starea sa interioară?

3. Ce simbolizează cerința lui Mefistofel de a semna pactul cu sânge, față de insistența lui Faust că un cuvânt de bărbat ar trebui să fie suficient?

4. Care este slăbiciunea lui Faust în viziunea lui Mefistofel?

5. Identificați în replica lui Faust care începe cu „Mă dau vârtejului…" cel puțin trei antiteze. Ce rol stilistic și tematic îndeplinesc acestea în economia fragmentului?

6. Analizați monologul final al lui Mefistofel (după ieșirea lui Faust). Ce imagine a eroului construiește diavolul și prin ce procedee retorice o realizează?

7. Cum funcționează ironia în replicile lui Mefistofel? Dați cel puțin două exemple din text și explicați efectul lor asupra relației dintre cele două personaje.

8. Clipa pe care Faust o desemnează drept capăt al pactului („Clipei de-i voi zice: Rămâi, că ești atâta de frumoasă!") poate fi citită ca expresie a limitei umane sau ca aspirație spre absolut. Argumentați una dintre cele două interpretări, valorificând elemente din fragment.

9. Pactul din acest fragment poate fi citit ca o parabolă despre condiția omului modern. În ce măsură Faust este un simbol universal al ființei neîmplinite, aflate în căutare permanentă? Argumentați valorificând textul și experiența voastră de lectură.

DICȚIONAR CULTURAL

Legenda lui Faust

„O «povestire populară» anonimă apărută la Frankfurt în 1587 și constant reeditată, *Volksbuch von dr. Faustus*[1], a marcat intrarea în legendă a unui personaj curios ce pare să fi trăit la începutul secolului al XVI-lea în sudul Germaniei, un fel de șarlatan astrolog care își vindea priceperea «medicală» călătorind din oraș în oraș.

Ilustrare a întrebărilor Renașterii cu privire la cunoașterea umană și la granița incertă dintre știință și magie, această *Volksbuch* îl prezintă pe doctorul Faust ca pe un magician ce a dobândit puteri oculte intrând în cârdășie cu diavolul, care îi permite, pe deasupra, să ducă o viață de aventuri și de plăceri, cedând tuturor tentațiilor. Astfel, pactul încheiat cu diavolul îi dă lui Faust posibilitatea să o readucă la viață pe Elena din Antichitate și să aibă cu ea o relație din care i se va naște un fiu.

Drumul de la ispită la osândă pare deja trasat pentru personajul Faust din tradiția populară, care, deși se căiește, nu poate scăpa de infern.

(Claude Eterstein, „Faust", în *Dicționar de cultură generală*, coord. Frédéric Laupies)

[1] *Cartea populară a doctorului Faust* (lb. germ.).

Conroy Maddox, *Doctor Faust*

Victor Hugo

Mizerabilii

Cartea a IV-a

III

Ciocârlia

Fragmentele de mai jos surprind două drame: cea a mamei (Fantine) și cea a fiicei sale (Cosette). Tânără din clasa muncitoare, Fantine se îndrăgostește de un anume Félix Tholomyès, care o va părăsi. Din legătura lor se naște Cosette. La Montfermeil, Cosette este lăsată în grija soților Thénardier, patronii unui han. Dorința Fantinei este de a munci, pentru a-i putea asigura fiicei sale un viitor. Se angajează, astfel, la o fabrică (al cărei patron era chiar Jean Valjean, celebrul ocnaș devenit primar al localității și patron al fabricii). În urma unui denunț, Fantine este dată afară, aflându-se că are un copil ilegitim, fapt socotit scandalos în comunitate. Drama se amplifică pe fondul sărăciei, problema cea mai importantă a romanului. Cererile fictive ale soților Thénardier o determină pe Fantine să recurgă la diverse soluții cumplite, dorind să facă rost de bani pentru întreținerea fetei. Va ajunge, în final, să ia calea prostituției. În realitate, la han, Cosette era abuzată, fiind folosită pentru diverse munci înfiorătoare.

Émile Bayard, *Cosette*, 1886

[...]

Sunt oameni care nu pot iubi pe unii fără să nu urască pe alții. Mama Thénardier își iubea cu patimă fetele, așa că n-o putea suferi pe străină. E trist să te gândești că dragostea unei mame poate să aibă și părți urâte. Oricât de puțin loc ar fi ocupat Cosette, i se părea că-l ia pe-al fetelor ei și că le împuținează aerul pe care-l respiră. Această femeie, ca multe de

AUTOR

Jean Alaux, portret al scriitorului Victor Hugo, 1822

Victor Hugo (1802-1885), poet, prozator și dramaturg francez, unul dintre cei mai importanți scriitori din epoca romantică. A studiat la pensionul Colet, precum și la liceul Louis Le Grand din Paris. Într-un caiet de însemnări din vremea studiilor liceale notează: „Vreau să fiu Chateaubriand sau nimic". În 1822 apare un prim volum de versuri. S-a impus ca șef al școlii romantice din Franța, publicând numeroase versuri și piese de teatru (una dintre ele, *Cromwell*, conține o prefață în care scriitorul își prezintă teoria estetică). Hugo se remarcă pe scena literară franceză atât ca poet (*Frunze de toamnă, Cântecele crepusculului, Vocile interioare, Pedepse, Contemplațiile, Legenda secolelor* etc.), cât și ca romancier (*Notre-Dame de Paris, Mizerabilii* etc.).

Unul dintre marile romane ale secolului al XIX-lea este

Literatură

Mizerabilii. Publicat în 1862, romanul lui Victor Hugo poate fi citit ca o critică la adresa nedreptății din lume. Eroul este Jean Valjean, un om simplu condamnat la ani grei de ocnă pentru furtul unei pâini. În definitiv, sărăcia este aceea care l-a condamnat la o viață de ocnaș. Cititorul asistă, de fapt, la povestea de viață a unui bărbat nevoit să evadeze și să se ascundă sub diverse nume false. Întâlnirea cu un episcop (Myriel) îi va schimba lumea interioară. Personajul va parcurge, de fapt, un drum al mântuirii. El însuși va deveni un slujitor al binelui într-o lume strâmbă, plină de nedreptăți. În romanul său, frescă a unei lumi, scriitorul deschide multe alte „sertare" ale istoriei, evocând, de exemplu, bătălia de la Waterloo sau insurecția din 1832. Romancierul reflectează în marginea condiției umane, a istoriei și a organizării sociale. Evocă povești tulburătoare de viață, plimbându-și cititorii prin diverse cotloane ale Parisului. Fantine, Cosette, Marius, soții Thénardier, episcopul Myriel, Javert, Gavroche sau domnul Gillenormand sunt personaje memorabile ale romanului. Temele fundamentale sunt sărăcia, injustiția și iubirea.

teapa ei, avea o porție anumită de mângâieri și alta de lovituri și sudălmi, pe care o cheltuia în fiecare zi. Dacă n-ar fi avut-o pe Cosette, cu siguranță că fetele ei, oricât de idolatrizate erau, ar fi primit și unele, și altele; străina, însă, le făcu serviciul de-a întoarce loviturile asupra ei. Fetele nu avură decât mângâierile. Cosette nu făcea o mișcare fără să nu-i cadă pe cap o grindină de pedepse aspre și nemeritate. Făptură blândă și slabă, care nu înțelegea nimic despre lumea aceasta și despre Dumnezeu, pedepsită, certată, tratată cu asprime, bătută fără încetare, vedea alături două făpturi la fel cu ea care trăiau fericite. Fiindcă doamna Thénardier se purta rău cu Cosette, Éponine și Azelma se purtară la fel. Copiii la vârsta asta sunt alte exemplare ale mamei lor, în format mai mic.

Se scurse un an, apoi un altul. În sat se spunea:

— Thénardierii ăștia sunt oameni cumsecade. Nu sunt bogați, și cresc un copil lăsat în părăsire la ei.

Credeau că maică-sa uitase de Cosette.

Thénardier însă, care aflase nu se știe pe ce căi ascunse că ar fi vorba de unn copil din flori, lucru pe care mamă-sa nu-l putea mărturisi, îi ceru cincisprezece franci pe lună, spunând că „lighioana" crește și „mănâncă" și amenințând că n-o mai ține. „Să nu mă sâcâie pe mine, striga el, că-i trântesc țâncul tocmai când crede că l-a ascuns mai bine. Trebuie să-mi dea mai mult."

Mama plăti cei cincisprezece franci.

Din an în an copilul creștea, și mizeria lui de asemenea.

Cât timp fu mică de tot, Cosette rămase calul de bătaie al celor două fetițe; cum se făcu mai mare, adică mai-nainte chiar de-a împlini cinci ani, ajunse servitoarea casei.

La cinci ani, ați spune, de necrezut! Vai, e-adevărat! Suferința socială începe la orice vârstă. N-am văzut oare, de curând, procesul unui oareca-

re Dumolard, orfan, ajuns bandit, care de la vârsta de cinci ani, spun documentele oficiale, fiind singur pe lume, „muncea ca să trăiască și fura”?

O puseră pe Cosette să meargă după cumpărături, să curețe odăile, curtea, strada, să spele vasele și chiar să ducă greutăți în spinare. Cei doi Thénardier se socotiră cu atât mai îndreptățiți să se poarte astfel, cu cât mama, care se afla tot la Montreuil-sur-mer, începu să plătească neregulat. Rămăsese în urmă cu câteva luni.

Dacă Fantine s-ar fi întors la Montfermeil după acești trei ani, nu și-ar mai fi recunoscut copilul. Cosette, atât de drăguță și de rumenă la venirea ei în casa aceea, era acuma slabă și palidă. Avea o înfățișare neliniștită. „O prefăcută!” spuneau soții Thénardier.

Nedreptatea o făcuse arțăgoasă și mizeria o urâțise. Nu-i mai rămâneau decât ochii frumoși, care-ți făceau milă, pentru că, mari cum erau, părea că vezi în ei o și mai nesfârșită jale.

Era trist s-o vezi iarna, pe această biată copilă, care n-avea nici șase ani, tremurând în zdrențele ei vechi de pânză, găurite, măturând strada dis-de-dimineață cu o mătură uriașă în mânuțele ei roșii și cu o lacrimă în ochii ei mari.

În partea locului i se spunea Ciocârlia. Poporului, căruia-i plac imaginile, o poreclise astfel pe această ființă ca o păsărică, ce tremura, se speria, se înfiora, se trezea în fiecare dimineață cea dintâi din casă și din sat, mereu pe stradă, sau pe câmp, înaintea zorilor.

Numai că biata Ciocârlie nu cânta niciodată.

Cartea a V-a

X

Urmările succesului

Fusese concediată pe la sfârșitul iernii; trecu vara și iarna se întoarse. Când zilele sunt scurte e mai puțin de lucru. Iarna, nici căldură, nici lumină, nici amiază, seara se îngână cu dimineața, negură, amurg, fereastra e cenușie, nu poți să vezi limpede. Cerul e o ferestruică. Ziua întreagă e o pivniță. Soarele pare un sărac. Înspăimântător anotimp! Iarna preschimbă în piatră apa cerului și inima omului. Creditorii o hărțuiau.

Fantine câștiga prea puțin. Datoriile îi crescuseră. Soții Thénardier, prost plătiți, îi trimiteau mereu scrisori al căror cuprins o îndurera și a căror plată poștală o ruina. Îi scriseră într-o zi că mica Cosette era dezbrăcată în frig, că avea nevoie de o fustă de lână și că maică-sa trebuia să-i trimită cel puțin zece franci pentru asta. Primi scrisoarea și o mototoli în mâini toată ziua. Seara se duse la frizerul din colț și-și desfăcu părul, care-i căzu, auriu și minunat, până la șolduri.

— Frumos păr! rosti frizerul.

— Cât mi-ai da pe el? întrebă ea.

— Zece franci.

— Taie-l!

Cumpără o fustă de flanelă și le-o trimise soților Thénardier. Fusta asta îi înfurie pe cei doi Thénardier. Voiau bani. I-o dădură Époninei. Biata Cosette tremură mai departe.

„Copilului n-are să-i mai fie frig, își spuse Fantine. Am îmbrăcat-o cu părul meu.” Purta scufii rotunde care-i acopereau capul tuns și cu care mai era încă drăguță.

Inima Fantinei începu să fie scormonită de sentimente întunecate. Când văzu că nu se mai putea pieptăna, începu să urască totul în jurul ei. Ca toți ceilalți, îl venerase și ea multă vreme pe moș Madeleine; cu toate astea, fiindcă i se spusese că el o gonise, că el era pricina nenorocirii ei, ajunse să-l urască. De câte ori trecea prin fața fabricii, la orele când lucrătorii stau înaintea porții, cânta și se prefăcea că râde.

O lucrătoare bătrână, care o văzu o dată cântând și râzând așa, spuse: „Uite una care o s-o sfârșească prost!”

Își luă un ibovnic, primul care-i ieși în drum, un bărbat pe care nu-l iubea, așa, ca să înfrunte lumea, dar în inima ei era furioasă. Omul era un netrebnic, un fel de muzicant cerșetor, un puturos, care o bătea și care o părăsi așa cum îl luase și ea, cu scârbă.

Își adora copilul.

Cu cât se scufunda mai adânc, cu cât totul se întuneca în jurul ei, cu atât îngerașul acela blând îi strălucea mai mult în fundul sufletului.

— Când voi fi bogată, spunea ea, o voi avea pe Cosette cu mine.

Și râdea. Tusea nu-i da pace și avea sudori reci pe șira spinării.

Primi într-o zi o scrisoare de la Thénardier, ticluită astfel: *„Cosette e bolnavă de o boală care umblă prin partea locului. I se zice febră militară. E nevoie de doctorii scumpe: treaba asta ne sărăcește, nu le mai putem plăti. Dacă nu ne trimiți patruzeci de franci până într-o săptămână, fetița are să moară.”*

Începu să râdă cu hohote și-i spuse bătrânei ei vecine:

— Ah, știi că au haz! Patruzeci de franci! Numai atât! Asta face doi napoleoni! De unde vor ei să-i scot? Ce dobitoci sunt țăranii ăștia!

Totuși urcă treptele până la o ferestruică din pod și citi din nou scrisoarea.

Apoi coborî și ieși în stradă, alergând, sărind și râzând într-una.

Cineva care o întâlni o întrebă:

— Ce ai de ești atât de veselă?

— Țăranii mi-au scris o dobitocie, răspunse ea. Îmi cer patruzeci de franci. Țărani, ce vrei?

[...]

A doua zi dimineața, când Marguerite intră în odaia Fantinei, mai înainte de răsăritul soarelui, pentru că lucrau întotdeauna împreună și, în felul acesta, nu ardeau decât o singură lumânare, o găsi pe Fantine pe pat, în capul oaselor, palidă, înghețată. Nu se culcase de loc. Scufia îi căzuse pe genunchi, lumânarea arsese toată noaptea și era pe sfârșite.

Marguerite se opri în prag înmărmurită de risipa cumplită și strigă:

— Dumnezeule! A ars toată lumânarea! S-a întâmplat ceva?

Se uită apoi la Fantine, care-și întoarse capul tuns spre ea.

Din ajun îmbătrânise cu zece ani.

— Isuse! rosti Marguerite. Ce ai, Fantine?

— N-am nimic, răspunse Fantine. Dimpotrivă. N-are să-mi mai moară copilul de acea boală îngrozitoare, neîngrijit. Sunt mulțumită.

Pe când vorbea îi arătă fetei bătrâne doi napoleoni care străluceau pe masă.

— Ah, Isuse, Dumnezeule! spuse Marguerite. Dar asta e o avere. De unde ai galbenii ăștia?

— I-am câștigat, răspunse Fantine.

Spunând acestea, zâmbi. Lumânarea îi lumina fața. Era un zâmbet însângerat. O salivă roșcată îi mânjea colțul buzelor, iar în gură avea o gaură neagră.

Amândoi dinții îi fuseseră smulși.

Trimise patruzeci de franci la Montfermeil.

De altfel, nu fusese decât o șiretenie a celor doi Thénardier, ca să facă rost de bani. Cosette nu era bolnavă.

Fantine își azvârli oglinda pe fereastră. De multă vreme își lăsase chilia de la al doilea cat și se mutase sub acoperiș, într-o mansardă închisă cu un lacăt; era o chițimie dintre acelea al căror tavan se unește cu dușumeaua și te izbește în cap de zeci de ori pe zi. Omul sărac nu se poate duce până la fundul odăii, cum nu se poate duce până la fundul destinului lui, decât îndoindu-și spinarea din ce în ce mai mult. Nu mai avea pat. Îi rămăsese o zdreanță pe care o numea cuvertură, o saltea pe jos, și un scaun desfundat. Avusese o răsură[1] care se uscase, uitată într-un colț. Într-alt colț era o oală de pământ pentru apă. Apa înghețа în timpul iernii și multă vreme urmele ei rămâneau însemnate, la niveluri diferite, cu cercuri de gheață. Își pierduse rușinea și totodată cochetăria. Un ultim semn. Ieșea cu bonete murdare. Fie din lipsă de timp, fie din nepăsare, nu-și mai cârpea rufele. Pe măsură ce i se rupeau ciorapii la călcâie, și-i trăgea în pantofi. Asta se vedea bine după crețurile pe care le făceau. Își peticea corsetul, vechi și uzat, cu bucăți de stambă, care se rupeau la fiecare mișcare. Oamenii cărora le datora bani îi făceau

[1] *Răsură*, s.f. – măceș.

scandaluri și nu-i dădeau pace. Îi găsea în stradă și apoi, din nou, pe scară. Își petrecea nopțile plângând și frământându-se. Ochii îi străluceau din cale-afară și simțea o durere în umăr, către partea de sus a omoplatului stâng. Tușea mult. Îl ura din răsputeri pe moș Madeleine, dar nu se plângea. Cosea șaptesprezece ceasuri pe zi, dar din pricina unui antreprenor al muncii din închisori, care punea femeile osândite să lucreze sub cost, prețurile scăzură dintr-o dată, ceea ce reduse ziua lucrătoarelor libere la patruzeci și cinci de centime. Șaptesprezece ceasuri de muncă și patruzeci și cinci de centime pe zi!

Creditorii Fantinei erau mai nemiloși decât oricând. Negustorul de vechituri, care-și luase înapoi aproape toate mobilele, îi spunea într-una: „Când îmi dai banii, pungășoaico?" Ce voiau de la ea, Dumnezeule! Se simțea hărțuită și în ea se năștea fiara sălbatică. Cam în același timp, Thénardier îi scrise că așteptase, fără îndoială, cu prea multă bunăvoință și că-i trebuie de îndată o sută de franci, fără de care micuța Cosette, cu toate că era convalescentă, avea să fie dată pe ușă afară, în frig, pe drumuri, că va ajunge ce va putea să ajungă și că n-avea decât să crape dacă poftea. „O sută de franci! se gândi Fantine. Dar de unde se puteau câștiga cinci franci pe zi?"

— Haide! spuse ea. Să vindem și ce-a mai rămas!

Nenorocita se făcu prostituată.

XII

[...]

Era vremea în care republicile din America de Sud se luptau cu regele Spaniei; pe când Bolivar[2] se lupta cu Morillo[3]. Pălăriile cu boruri înguste erau regaliste și se chemau *morillo*, iar liberalii purtau pălării cu boruri late, care se numeau *bolivare*.

La vreo opt sau zece luni după cele povestite în paginile de mai sus, în primele zile ale lui ianuarie 1823, într-o seară în care ninsese, unul dintre acești eleganți, unul din acești pierde-vară, un „conformist" pentru că purta un *morillo*, îmbrăcat călduros cu unul dintre acele paltoane care întregeau în anotimpurile reci costumul la modă, se distra să sâcâie o femeie care da târcoale prin fața ferestrei unei cafenele cu ofițeri, îmbrăcată în rochie de bal, foarte decoltată și cu flori pe cap. Elegantul acesta fuma, firește, pentru că era la modă.

De câte ori femeia trecea prin fața lui, îi arunca, odată cu o gură de fum din trabuc, câte o necuviință pe care o socotea spirituală și veselă, ca: „Ce urâtă ești! Mai bine te-ai ascunde! Ești știrbă!" etc., etc. Pe domnul acesta îl chema Bamatabois. Femeia, împopoțonată și tristă, care se ducea și se întorcea prin zăpadă, nu-i răspundea, nici nu-l privea, și-și continua cu aceeași regularitate plimbarea, care din cinci în cinci minute o aducea din nou în fața batjocurilor, ca pe un soldat pedepsit care se întoarce mereu să-și primească vergile. Această nepăsare îl jigni pe omul acela fără de rost și, profitând de o clipă în care femeia se întorsese, se luă după ea, tiptil, și, ținându-și râsul, se aplecă, luă de pe caldarâm un pumn de zăpadă și i-l vârî în spate, între umerii goi. Femeia dădu un răcnet, se întoarse, sări ca o panteră și se azvârli asupra bărbatului, înfigându-i unghiile în obraz, cu cele mai groznice cuvinte ce-ar putea ieși din gura unui rândaș[4]. Sudălmile acelea, scuipate cu un glas răgușit de băutură, ieșeau hâd dintr-o gură știrbă.

Era Fantine.

La zgomotul ce se iscă, ofițerii ieșiră grămadă din cafenea, trecătorii se adunară și se formă un cerc larg de oameni care râdeau, chicoteau și aplaudau în jurul unui vârtej făcut din două ființe, dintre care deosebeau cu greu bărbatul de femeie. Bărbatul se zbătea, pălăria îi căzuse pe jos, iar femeia îl izbea cu picioarele și cu pumnii, ciufulită, urlând, fără dinți și fără păr, vânătă de mânie, groaznică.

[2] Bolivar – conducătorul luptei de eliberare a Americii de Sud de sub jugul colonialist spaniol (1783-1830).
[3] General spaniol trimis să lupte împotriva răsculaților din America de Sud.
[4] *Rândaș*, s.m. – argat, servitor.

Deodată, un om înalt ieși din mulțime, o apucă pe femeie de rochia ei de mătase acoperită cu noroi și-i spuse:

— Urmează-mă!

Femeia ridică fruntea: vocea ei mânioasă se stinse dintr-o dată. Ochii îi erau sticloși, din vânătă se făcuse palidă și tremura de spaimă. Îl recunoscuse pe Javert.

Filfizonul profitase de împrejurare ca s-o șteargă.

(trad. rom. Lucia Demetrius și Tudor Măinescu)

APLICAȚII

1. Analizați, cu referire la fragmentele reproduse, tema abuzului:

a. asupra copilului (ființa inocentă);

b. asupra femeii (ființa fragilă).

2. Fantine este, ca multe femei din clasa de jos, o figură tragică: este părăsită de Félix Tholomyès (care nu credea în această iubire) și condamnată la o viață mizerabilă. Își iubește fiica, singura comoară, cum spune chiar ea, dorind să-i construiască – prin muncă foarte grea – un destin. Ce piedici întâmpină ea în acest demers? Exemplificați.

„Povestea lui Fantine ilustrează această condiție, fiind tratată mai întâi ca o «minoritate» și apoi ca o «ciumată». După ce Felix Tholomyès o abandonează, fata o ia la vale până ajunge la ceea ce este considerat în roman treapta cea mai de jos a decadenței feminine: prostituția, asupra căreia se revarsă tot disprețul societății. Burghezul Bamatabois își poate permite glume brutale cu Fantine, de exemplu să-i vâre zăpadă pe spate pe sub rochie, pentru că o prostituată nu merită respect și este considerată obiect de batjocură; când ea se repede la bădăran, tot pe ea o reține polițistul Javert, scârbit că o târfă îndrăznește să insulte și să ridice mâna la un domn, proprietar al unei case frumoase."

(Mario Vargas Llosa, *Tentația imposibilului. Victor Hugo și „Mizerabilii"*, trad. rom. Mariana Sipoș)

3. Una dintre temele asociate cu sărăcia este umilința. Analizați din acest punct de vedere al treilea fragment.

4. Analizați următoarele probleme surprinse de autorul francez, oferind și exemple sugestive din text:

a. indiferența societății față de oamenii săraci;

b. diferențele de statut social;

c. etichetarea oamenilor.

5. Cum sfârșește Fantine?

6. Urmăriți destinul Cosettei. Cum va evolua ea pe parcursul romanului?

7. Ce rol are Jean Valjean în construirea acestui destin, al tinerei Cosette?

8. Romanul se înscrie în mișcarea literară romantică. Analizați, din perspectiva curentului romantic, ideea de personaj excepțional care activează în situații de viață deosebite, cu referire la fragmentele citite sau la alte exemple din roman.

„Fiecare epocă are irealitatea ei: miturile ei, fantasmele, himerele, visurile ei și o viziune ideală a ființei umane pe care ficțiunile le exprimă cu mai multă fidelitate decât orice alt gen. [...] pe cititorii romantici, care erau atrași de lucrurile excesive și voiau cu ardoare ca lumea să fie compusă doar din îngeri și demoni, Mizerabilii i-a copleșit cu o omenire alcătuită din ființe în care lipsa de măsură era normală, iar normalul excepția."

(Mario Vargas Llosa, *op. cit.*)

CONEXIUNI

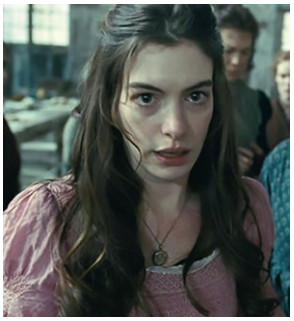

Anne Hathaway în rolul Fantine din filmul muzical *Mizerabilii* (2012)

Urmăriți filmul muzical *Mizerabilii* (2012, regia: Tom Hooper) și analizați:

a. performanțele actorilor principali;

b. viziunea regizorală;

c. ideea ecranizării unei cărți clasice într-un scenariu de film muzical.

Mary Shelley

Frankenstein

Capitolul 18

[...]

— Trebuie să-mi zămislești o femeie cu care să pot trăi în acea înțelegere de care am atâta nevoie. Aceasta, numai tu poți s-o faci; și, ți-o cer ca pe un drept pe care nu poți refuza să mi-l acorzi.

Ultima parte a povestirii sale dezlănțuise, din nou, în mine turbarea pe care istorisirea lui despre traiul pașnic pe care îl dusese alături de locuitorii colibei o domolise; dar, când rosti aceste cuvinte, n-am mai putut, în niciun chip, să înăbuș mânia ce mocnea în mine.

— Sunt cu totul împotrivă, am răspuns, și, nicio tortură nu-mi va stoarce consimțământul. Poți să faci din mine cel mai nefericit dintre oameni, dar, niciodată nu vei izbuti să mă înjosești în propriii mei ochi. Să creez o făptură care să-ți semene, pentru ca mârșăvia voastră comună să pustiască lumea! Piei! Ți-am răspuns! Poți să mă supui oricăror chinuri, n-am să mă învoiesc niciodată!

— De ce te pripești, replică demonul. În loc să mă amenințI, mai bine am sta să judecăm puțin. Sunt rău deoarece sunt nefericit. Nu mă oclește, oare, cu ură, întreaga omenire? Chiar tu, creatorul meu, m-ai face, bucuros, bucățele, de-ai putea; gândește-te atunci și spune-mi, de ce să-mi fie mie mai mult milă de om, când lui nu-i este deloc? De-ai putea să mă azvârli într-una dintre râpile astea de gheață, distrugând, astfel, opera propriilor tale mâini, nu ai numi aceasta, desigur, crimă. Să respect omul, când el nu are pentru mine decât dispreț? Hai să trăim în înțelegere și, atunci, în loc să-i fac rău, l-aș copleși cu binefaceri și aș plânge de recunoștință că m-a primit alături de el. Asta nu se poate, însă; simțurile omenești sunt obstacole de netrecut. Dar, nici să mă supun unei josnice sclavii, nu, niciodată! Am să răzbun toate nedreptățile ce mi s-au făcut; de nu pot inspira iubire, am să nasc groază; și, întâi ție, vicleanul meu dușman, căci, tu ești creatorul meu, ție îți jur ura mea de nestins. Ia seama! Îți voi unelti distrugerea și, nu voi înceta până nu-ți voi pustii inima, până nu-ți vei blestema și ceasul în care te-ai născut.

O furie diabolică îi însufleța chipul pe când spunea acestea. Fața i se încrețise într-o strâmbătură prea oribilă pentru ca ochiul omenesc să o poată privi; dar, dintr-o dată, se liniști și urmă:

— Voiam să judecăm faptele cumpătat. Această patimă mi-e nefastă, căci, ție nu-ți trece prin minte că tu ești pricina acestor mârșăvii. Dacă cineva mi-ar arăta mărinimie și bunăvoință, i le-aș reîntoarce însu-

AUTOR

Mary Wollstonecraft Shelley (1797-1851) a fost una dintre cele mai importante scriitoare ale romantismului englez. Fiică a filozofului William Godwin și a feministei Mary Wollstonecraft, ea a crescut într-un mediu intelectual efervescent. La 16 ani a fugit cu poetul Percy Bysshe Shelley, cu care s-a căsătorit în 1816. Operele sale includ romanele *Valperga* (1823), *The Last Man* (1826) – o distopie despre sfârșitul civilizației, *Perkin Warbeck* (1830) și *Lodore* (1835). A editat și publicat postum operele poetice ale soțului ei, mort în 1822. Shelley este considerată și una dintre fondatoarele literaturii science-fiction, prin capacitatea sa de a îmbina speculația științifică cu profunzimea filozofică și dramatismul emoțional.

Frankenstein sau Prometeu modern (1818) a fost conceput în vara lui 1816, pe malul Lacului Geneva, în urma unei provocări literare lansate de lordul Byron. Mary Shelley, în vârstă de doar 18 ani, a creat una dintre cele mai reprezentative opere ale literaturii universale. Povestea

prezintă viața tânărului Victor Frankenstein, un om de știință obsedat de secretul vieții, care creează o ființă din organe moarte. Creatura, deșteaptă și sensibilă, este respinsă de creator și de societate, transformându-se treptat în personaj tragic și răzbunător. Romanul ridică întrebări fundamentale despre responsabilitatea omului de știință față de propriile creații, despre natura umanității, izolare și identitate. Scris în cheie gotică și romantică, *Frankenstein* anticipează dilemele etice ale lumii moderne legate de tehnologie și de limitele cunoașterii.

tit; de dragul acelei singure făpturi, aș face pace cu întreg neamul omenesc. Dar, mă las acum legănat de visuri de fericire imposibilă. Ceea ce-ți cer este drept și cuminte. Tot ce doresc e o făptură de alt sex, dar, tot atât de slută ca și mine; e puțin, dar e singurul lucru pe care pot spera să-l capăt și care mă va mulțumi. E adevărat, vom fi doi monștri, rupți de lume, dar, tocmai de aceea, vom fi mai strâns legați unul de altul. Existența noastră nu va fi întru totul fericită, dar, nu vom vătăma pe nimeni și nici nenorociți ca mine, acum, nu vom fi. O, creatorul meu! Fă-mă fericit, dă-mi putința să-ți fiu recunoscător pentru această faptă mărinimoasă! Dă-mi putința să trezesc dragostea unei făpturi; nu-mi respinge rugămintea.

Eram mișcat. Mă înfioram la gândul că, dacă mă învoiesc, cine știe care pot fi urmările, dar simțeam că argumentele pe care le aducea erau, într-o oarecare măsură, întemeiate.

Povestea sa și sentimentele pe care le exprima acum dovedeau că e o făptură cu multă simțire; și nu-i datoram, oare, eu, creatorul său, acea fărâmă de fericire care stătea în puterea mea să i-o dăruiesc?

(trad. rom. Adriana Călinescu)

ÎNȚELEGERE

1. Ce îi cere monstrul creatorului său, Victor Frankenstein?

2. Ce argumente aduce monstrul pentru a-și justifica răutatea și comportamentul față de oameni? Enumerați cel puțin trei.

3. Care este speranța pe care o nutrește monstrul dacă Frankenstein îi va îndeplini dorința?

4. Care este reacția creatorului la cererea monstrului?

5. Descrieți înfățișarea monstrului în momentul furiei. Identificați în text detaliile fizice și comentați-le.

ANALIZĂ

6. Analizați antiteza iubire-groază din replica monstrului: „de nu pot inspira iubire, am să nasc groază”. Ce viziune despre sine și despre lume exprimă această opoziție?

7. Analizați oscilațiile emoționale ale monstrului în cursul fragmentului: de la furie la calm și, în cele din urmă, la rugăminte. Ce tehnică narativă folosește Shelley pentru a construi complexitatea personajului?

INTERPRETARE

8. Interpretați cererea monstrului de a-i fi creată o tovarășă. Ce nevoi fundamentale ale ființei umane exprimă această cerere? Poate fi considerat monstrul, în fond, o ființă umană?

9. Cine este, în opinia voastră, cu adevărat vinovat în relația dintre monstru și creator? Construiți un argument bazat exclusiv pe textul fragmentului.

10. Interpretați dilema lui Victor Frankenstein la finalul fragmentului din perspectiva filozofiei morale: are un creator obligația morală față de creatura sa? Care sunt limitele acestei obligații?

11. Cum se raportează fragmentul la tema romantică a singurătății și a inadaptatului social? Identificați conexiuni cu opere romantice europene pe care le cunoașteți.

Miorița

Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale
Trei turme de miei,
Cu trei ciobănei.
Unu-i Moldovan[1],
Unu-i Ungurean
Și unu-i Vrâncean.
Iar cel Ungurean
Și cu cel Vrâncean,
Mări, se vorbiră,
Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel Moldovan,
Că-i mai ortoman[2]
Ș-are oi mai multe,
Mândre și cornute
Și cai învățați
Și câni mai bărbați!...
Dar cea Mioriță,
Cu lână plăviță[3],
De trei zile-ncoace
Gura nu-i mai tace,
Iarba nu-i mai place.
— Mioriță laie,
Laie, bucălaie[4]
De trei zile-ncoace
Gura nu-ți mai tace!
Ori iarba nu-ți place,
Ori ești bolnăvioară,
Drăguță Mioară?
— Drăguțule bace!
Dă-ți oile-ncoace,
La negru zăvoi,
Că-i iarbă de noi
Și umbră de voi.
Stăpâne, stăpâne,
Îți cheamă ș-un câne,
Cel mai bărbătesc
Și cel mai frățesc,
Că l-apus de soare
Vreau să mi te-omoare
Baciul Ungurean
Și cu cel Vrâncean!
— Oiță bârsană[5],
De ești năzdrăvană
Și de-a fi să mor
În câmp de mohor,
Să spui lui Vrâncean
Și lui Ungurean
Ca să mă îngroape
Aice pe-aproape,
În strunga de oi,
Să fiu tot cu voi;
În dosul stânii,
Să-mi aud cânii.
Aste să le spui,
Iar la cap să-mi pui
Fluieraș de fag,
Mult zice cu drag;
Fluieraș de os,
Mult zice duios;
Fluieraș de soc,
Mult zice cu foc!
Vântul, când a bate,
Prin ele-a răzbate
Ș-oile s-or strânge,
Pe mine m-or plânge
Cu lacrimi de sânge!
Iar tu de omor
Să nu le spui lor.
Să le spui curat
Că m-am însurat
C-o mândră crăiasă,
A lumii mireasă;
Că la nunta mea
Au căzut o stea;
Soarele și luna
Mi-au ținut cununa.
Brazi și păltinași
I-am avut nuntași;
Preoți, munții mari,
Paseri, lăutari,
Păsările mii,
Și stele făclii!
Iar dacă-i zări,
Dacă-i întâlni
Măicuță bătrână
Cu brâul de lână,
Din ochi lăcrimând,
Pe câmp alergând,
De toți întrebând
Și la toți zicând:
Cine-au cunoscut
Cine-mi au văzut
Mândru ciobănel,
Tras printr-un inel?
Fețișoara lui,
Spuma laptelui;
Mustețioara lui,

[1] S-a respectat scrierea cu majusculă din ediția definitivă, publicată de Vasile Alecsandri în 1866; din aceeași ediție s-au păstrat unele forme specifice epocii.
[2] *Ortoman*, adj. – (pop.) puternic; bogat.
[3] *Plăviță*, adj. – (pop.) alb-gălbuie.
[4] *Laie*, adj. – (pop) neagră sau un amestec de negru și alb.
[5] Din Țara Bârsei.

Literatură

Spicul grâului;
Perișorul lui,
Peana corbului;
Ochișorii lui,
Mura câmpului!...
Tu, Mioara mea,
Să te-nduri de ea

Și-i spune curat
Că m-am însurat
Cu-o fată de crai,
Pe-o gură de rai,
Iar la cea măicuță
Să nu spui, drăguță,
Că la nunta mea

A căzut o stea,
C-am avut nuntași
Brazi și păltinași,
Preoți, munții mari,
Paseri, lăutari,
Păsările mii,
Și stele făclii!...

[Balada *Miorița*, culeasă de Alecu Russo în zona Vrancei, a fost publicată de Vasile Alecsandri întâi în revista *Bucovina*, apoi într-o culegere de poezii populare, publicată în două volume, în 1852-1853.]

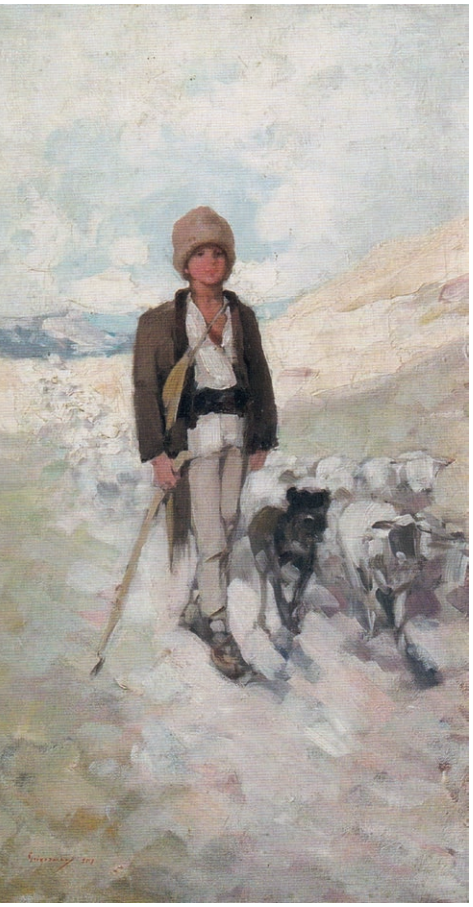

Nicolae Grigorescu, *Ciobănaș cu câine și turmă*, 1903

ÎNȚELEGERE

1. Rezumați oral balada în câteva enunțuri.

2. Delimitați secvențele ținând cont de următoarele motive: spațiul paradiziac, complotul, mioara năzdrăvană, testamentul, moartea ca nuntă, măicuța bătrână, portretul „ciobănelului".

3. Transhumanța, un vechi obicei păstoresc, constă în deplasarea turmelor în funcție de anotimp la pășunile de la câmpie sau de la munte. Ce informații se oferă la începutul baladei în acest sens?

4. Explicați motivul pentru care este plănuit omorul.

5. Notați cu A (adevărat) sau F (fals) enunțurile următoare:

a. Trei ciobani coboară cu turmele într-o zonă de deal. A/F

b. Doi dintre ei plănuiesc să-l omoare pe al treilea în ziua următoare. A/F

c. O mioară care are darul vorbirii îl anunță pe ciobanul moldovean că tovarășii lui vor să-l omoare. A/F

d. Ciobanul moldovean se hotărăște, la sfatul mioarei, să se ascundă cu oile și cu câinii într-un zăvoi. A/F

e. Balada nu relatează ce se întâmplă, până la urmă, cu planul celor doi ciobani invidioși. A/F

6. Selectați din fragmentul următor cele două forme verbale diferite de limbajul actual:

„Cine-au cunoscut/ Cine-mi au văzut/ Mândru ciobănel,/ Tras printr-un inel?" În ce categorie de arhaisme intră?

ANALIZĂ

7. Spațiul acțiunii este descris sumar și metaforic la începutul baladei.

a. Care este principala caracteristică a acestuia? Motivați răspunsul.

b. Anticipă sau nu întâmplarea relatată? Motivați răspunsul.

8. Deși este un text epic, *Miorița* nu are o structură narativă completă. Care dintre momentele acțiunii lipsesc? Formulați o opinie în legătură cu această alegere a unei formule hibride, epico-lirice. Țineți cont și de variantele de mai jos:

a. Se deplasează accentul de la întâmplarea propriu-zisă la un eveniment major al existenței umane.

b. Se creează posibilitatea unor repetiții necesare pentru structura muzicală specifică, la origine, baladei.

9. Unul dintre motivele importante ale creației populare este comuniunea dintre om și natură. Selectați fragmente ilustrative.

10. Moartea este imaginată ca o nuntă în scenariul căreia sunt incluse elemente ale unui cadru natural terestru și cosmic. Identificați-le și precizați rolul lor în ceremonialul nunții.

11. Secvența alegoriei morții ca nuntă este esențială pentru viziunea asupra morții în cultura populară. Citiți sinteza intitulată *Mitologie națională și folclorică*, de la pagina 136, și rezolvați apoi următoarele exerciții:

a. Prezentați în rezumat interpretarea culturală a alegoriei (V. Alecsandri, Mircea Eliade, G. Călinescu);

b. Comparați această viziune cu aceea contemporană (valorificați experiența voastră culturală – cărți, filme, muzică, desene animate etc.).

12. Completați tabelul de mai jos cu exemple din secvența alegoriei:

Enumerație	Metaforă	Personificare

13. Analizați stilistic secvența portretului. Cu ce model de frumusețe se asociază trăsăturile umane? Alegeți varianta adecvată:

a. artistică; **b.** comună; **c.** naturală.

14. Creații populare ca balada sau basmul au legătură cu legende sau mituri care exprimă o viziune arhaică asupra existenței. Citiți definiția mitului din prezentarea alăturată și identificați un aspect comun al baladei cu această narațiune mai veche.

INTERPRETARE

15. Realizați un portofoliu cu titlul *Miorița pe internet* (bandă desenată, caricatură, imagine, parodie, transpunere muzicală etc.), care să includă și o scurtă prezentare a felului în care este receptată balada în acest mediu.

16. Căutați într-un dicționar mitologic informații despre unul dintre următoarele personaje: Demetra, Dionysos, Isis, Orfeu, Osiris, Persefona. Ce aspecte din scenariile mitice în care apar aceste personaje există și în *Miorița*? Pregătiți o scurtă prezentare orală.

Jan Breugel cel Bătrân, *Orfeu în infern*, 1594

DICȚIONAR CULTURAL

Alegoria este un procedeu artistic prin care sensul literal este doar un instrument pentru o semnificație simbolică (o idee). Spre exemplu, în *Miorița*, sensul literal constă tocmai în scenariul morții ca o nuntă la care participă brazi, paltini, păsări, stele etc. Semnificația simbolică este, în general, interpretabilă. Principala direcție în această privință în cazul *Mioriței* are legătură cu fondul tradițional de credințe și valori.

DICȚIONAR CULTURAL

Baladă – specie a genului epic, în versuri, în care sunt prezentate fapte eroice, legendare sau fantastice.

Mit – povestire fabuloasă care cuprinde credințele popoarelor despre originea universului, fenomene ale naturii, despre zei sau eroi legendari. Mircea Eliade definește mitul drept „o istorie sacră; el relatează un eveniment care a avut loc în timpul primordial, timpul fabulos al «începuturilor». Altfel zis, mitul povestește cum, mulțumită isprăvilor ființelor supranaturale, o realitate s-a născut, fie că e vorba de realitatea totală, Cosmosul, sau numai de un fragment: o insulă, o specie vegetală, o comportare umană, o instituție.”

Literatură

REPERE CULTURALE

Mitologie națională și folclorică. Romanticii au descoperit cu entuziasm folclorul, apreciind imaginarul lui extrem de bogat și un mod de a înțelege existența ca expresie a unei spiritualități vechi și profunde. În plus, pentru romantici folclorul a fost și o formă de expresie a spiritualității etnice. Baladele, basmele, doinele și legendele au constituit, de asemenea, importante surse de inspirație în romantism și în literatura de mai târziu, mai ales, în aceea fantastică.

În scrisoarea trimisă lui A. Hurmuzachi, redactorului revistei *Bucovina*, Vasile Alecsandri afirmă despre balada *Miorița* că exprimă credința poporului român în soartă: „El își împarte viața în zile bune și în zile rele și, prin urmare, nenorocirile îl găsesc totdeauna pregătit la loviturile lor.” În timp, balada a devenit un punct de reper pentru spiritualitatea românească și a generat dispute în legătură cu această viziune fatalistă asupra existenței. La nivelul receptării comune, nespecializate, fatalismul *Mioriței* este înțeles ca pasivitate sau neputință de a construi durabil în plan social și politic. În rândul cercetătorilor de folclor s-a impus treptat o altă interpretare a baladei: *Miorița* este o creație populară caracteristică pentru o viziune tradițională pentru care viața omului capătă sens prin raportare la un plan superior al sacrului. În acest sens descifrează Mircea Eliade alegoria din baladă: „El (ciobanul, n.n.) [...] preface nenorocul care-l condamnă la moarte într-un mister al nunții, maiestuos și feeric, care, în cele din urmă, îi permite să triumfe asupra propriului destin.” (*De la Zamolxis la Genghis-Han*, 1970)

G. Călinescu, în *Istoria literaturii române de la origini până azi* (1941), prezintă cele patru **mituri fundamentale** ale poporului român: „Fără îndoială că acest folclor, oricât ar cuprinde în el elemente de circulație universală, are individualitatea lui inefabilă și conține momente de mare poezie. Însă e mai firesc să înregistrăm valoarea fondului tradițional oral ori de câte ori trece ca motiv de inspirație și de prelucrare în literatura cultă. [...] Întâiul mit e *Traian și Dochia*, simbolizând constituirea însăși a poporului român. [...] Al doilea mit, cu ecoul cel mai larg, e *Miorița*, cu punctul de plecare în cântecul bătrânesc publicat de V. Alecsandri. [...] Aci e simbolizată existența pastorală a poporului român și chiar unitatea lui în mijlocul real al țării reprezentat de lanțul carpatin. [...] Mitul *Meșterului Manole* (*Mănăstirea Argeșului* din culegerea V. Alecsandri) are mereu o iradiațiune puternică. Tema, ca întotdeauna în astfel de împrejurări, e de circulație mai largă decât solul țării, însă versiunea română este originală și autohtonizată întrucât se leagă de vestita biserică de la Curtea de Argeș, a lui Neagoe, devenită astfel pentru literatura noastră un fel de mic Nôtre-Dame-de-Paris. [...] Al patrulea mit este erotic. *Sburătorul* (care sub alt nume există și la popoarele înconjurătoare) este un demon frumos, un Eros adolescent, care dă fetelor pubere turburările și tânjirile întâiei iubiri.”

Text auxiliar

Monastirea Argeșului

Pe Argeș în gios
Pe un mal frumos,
Negru-vodă trece
Cu tovarășii zece,
Noă meșteri mari,
Calfe și zidari,
Și Manoli, zece,
Care-i și întrece.
Merg cu toți pe cale
Să aleagă-n vale
Loc de monastire
Și de pomenire.
Iată, cum mergea
Că-n drum agiungea
Pe-un biet ciobănaș
Din fluier doinaș.
Și cum îl videa
Domnul îi zicea:
— Mândre ciobănaș,
Din fluier doinaș!
Pe Argeș în sus
Cu turma te-ai dus,
Pe Argeș în gios
Cu turma ai fost.
Nu cumva-ai văzut
Pe unde-ai trecut
Un zid părăsit
Și neisprăvit
La loc de grindiș,
La verde-aluniș?
— Ba, doamne,-am văzut
Pe unde-am trecut
Un zid părăsit
Și neisprăvit.
Cânii cum îl văd,
La el se răped
Și latră-a pustiu
Și urlă-a morțiu.
Cât îl auzea,
Domnu-nveselea
Și curând pleca,
Spre zid apuca
Cu noă zidari,
Nouă meșteri mari
Și Manoli zece
Care-i și întrece.
— Iată zidul meu!
Aici aleg eu
Loc de monastire
Și de pomenire.
Deci voi, meșteri mari,
Calfe și zidari,
Curând vă siliți
Lucrul de-l porniți,
Ca să-mi rădicați,
Aici să-mi duratți
Monastire naltă
Cum n-a mai fost altă,
Că v-oi da averi,
V-oi face boieri,
Iar de nu, apoi
V-oi zidi pe voi,
V-oi zidi de vii
Chiar în temelii!

II

Meșterii grăbea,
Sferile-ntindea,
Locul măsura,
Șanțuri largi săpa,
Și mereu lucra,
Zidul rădica.
Dar orice lucra
Noaptea se surpa!
A doa zi iar,
A treia zi iar,
A patra zi iar,
Lucrau în zadar!
Domnul se mira
Ș-apoi îi mustra,
Ș-apoi se-ncrunta
Și-i amenința
Să-i puie de vii
Chiar în temelii!
Meșterii cei mari,
Calfe și zidari,
Tremura lucrând,
Lucra tremurând
Zi lungă de vară
Zioa pân-în seară,
Iar Manoli sta,
Nici că mai lucra,
Ci mi se culca
Și un vis visa,
Apoi se scula
Ș-astfel cuvânta:
— Noă meșteri mari,
Calfe și zidari!
Știți ce am visat
De când m-am culcat?
O șoaptă de sus
Aievea mi-a spus
Că orice-am lucra
Noaptea s-a surpa
Pân-om hotărî
În zid de-a zidi
Cea-ntâi soțioară,
Cea-ntâi sorioară
Care s-a ivi
Mâni în zori de zi
Aducând bucate
La soț ori la frate.
Deci dacă vroiți
Ca să isprăviți

Sfânta monastire
Pentru pomenire,
Noi să ne-apucăm
Cu toți să jurăm
Și să ne legăm
Taina s-o păstrăm:
Ș-orice soțioară,
Orice sorioară
Mâni în zori de zi
Întâi s-a ivi,
Pe ea s-o jertfim
În zid s-o zidim!

III

Iată-n zori de zi
Manea se trezi,
Ș-apoi se sui
Pe gard de nuiele
Și mai sus, pe schele,
Și-n câmp se uita,
Drumul cerceta.
Când, vai! ce zărea?
Cine că venea?
Soțioara lui,
Floarea câmpului!
Ea s-apropia
Și îi aducea
Prânz de mâncătură,
Vin de băutură.
Cât el o zărea,
Inima-i sărea,
În genunchi cădea
Și plângând zicea:
— Dă, Doamne, pe lume
O ploaie cu spume,
Să facă pâraie,
Să curgă șiroaie,
Apele să crească,
Mândra să-mi oprească,
S-o oprească-n vale
S-o-ntoarcă din cale!
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta,
Norii aduna,
Ceriu-ntuneca.
Și curgea deodată
Ploaie spumegată
Ce face pâraie
Și îmfla șiroaie.
Dar, oricât cădea,
Mândra n-o oprea,
Ci ea tot venea,
Și s-apropia.
Manea mi-o videa,
Inima-i plângea,
Și iar se-nchina,
Și iar se ruga:
— Suflă, Doamne,-un vânt
Suflă-l pe pământ,
Brazii să-i despoaie,
Paltini să îndoaie,
Munții să răstoarne,
Mândra să-mi întoarne,
Să mi-o-ntoarne-n cale,
S-o ducă de vale!
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta
Și sufla un vânt
Un vânt pe pământ
Paltini că-ndoia,
Brazi că despoia,
Munții răsturna,
Iară pe Ana
Nici c-o înturna!
Ea mereu venea,
Pe drum șovăia
Și s-apropia
Și amar de ea,
Iată c-agiungea!

IV

Meșterii cei mari
Calfe și zidari,
Mult înveselea
Dacă o videa,
Iar Manea turba,
Mândra-și săruta,
În brațe-o lua,
Pe schele-o urca,
Pe zid o punea
Și, glumind, zicea:
— Stăi, mândruța mea,
Nu te speria,
Că vrem să glumim
Și să te zidim!
Ana se-ncredea
Și vesel râdea.
Iar Manole ofta
Și se apuca
Zidul de zidit,
Visul de-mplinit.
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pân' la gleznișoare,
Pân' la pulpișoare.
Iar ea, vai de ea!
Nici că mai râdea,
Ci mereu zicea:
— Manoli, Manoli,
Meștere Manoli!
Ajungă-ți de șagă,
Că nu-i bună, dragă.
Manoli, Manoli,
Meștere Manoli!
Zidul rău mă strânge,
Trupușoru-mi frânge!
Iar Manea tăcea
Și mereu zidea.
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pân' la gleznișoare,
Pân' la pulpișoare,
Pân' la costișoare,
Pân' la țâțișoare.
Dar ea, vai de ea,
Tot mereu plângea
Și mereu zicea:
— Manoli, Manoli
Meștere Manoli!
Zidul rău mă strânge,
Țâțișoara-mi plânge,
Copilașu-mi frânge!
Manoli turba
Și mereu lucra.
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pân' la costișoare,
Pân' la țâțișoare,
Pân' la buzișoare,

Pân' la ochișori,
Încât, vai de ea,
Nu se mai videa,
Ci se auzea
Din zid că zicea:
— Manoli, Manoli
Meștere Manoli!
Zidul rău mă strânge,
Viața mi se stinge!

V

Pe un mal frumos,
Negru-vodă vine
Ca să se închine
La cea monastire,
Falnică zidire,
Monăstire naltă
Cum n-a mai fost altă.
Domnul o privea
Și se-nveselea
Și astfel grăia:
— Voi, meșteri zidari,
Zece meșteri mari!
Spuneți-mi cu drept,
Cu mâna la piept,
De-aveți meșterie
Ca să-mi faceți mie
Altă monastire
Pentru pomenire
Mult mai luminoasă
Și mult mai frumoasă?
Iar cei meșteri mari,
Calfe și zidari,
Cum sta pe grindiș,
Sus pe coperiș,
Vesel se mândrea
Ș-apoi răspundea:
— Ca noi, meșteri mari,
Calfe și zidari,
Alții nici că sunt
Pe acest pământ!
Află că noi știm
Oricând să zidim
Altă monastire
Pentru pomenire,
Mult mai luminoasă
Și mult mai frumoasă.
Domnu-i asculta
Și pe gânduri sta,
Apoi poruncea
Schelele să strice,
Scări să le ridice.
Iar pe cei zidari,
Zece meșteri mari,
Să mi-i părăsească
Ca să putrezească
Colo pe grindiș,
Sus pe coperiș.
Meșterii gândea
Și ei își făcea
Aripi zburătoare
De șindrili ușoare,
Apoi le-ntindea
Și-n văzduh sărea
Dar pe loc cădea,
Și unde pica
Trupu-și despica.
Iar bietul Manoli,
Meșterul Manoli,
Când se încerca
De-a se arunca,
Iată c-auzea
Din zid că ieșea
Un glas nădușit,
Un glas mult iubit
Care greu gemea
Și mereu zicea:
— Manoli, Manoli,
Meștere Manoli!
Zidul rău mă strânge,
Țâțișoara-mi plânge,
Copilașu-mi frânge,
Viața mi se stinge!
Cum o auzea,
Manea se pierdea,
Ochii-i se-nvelea,
Lumea se-ntorcea,
Norii se-nvârtea,
Și de pe grindiș,
De pe coperiș,
Mort bietul cădea!
Iar unde cădea,
Ce se mai făcea?
O fântâna lină,
Cu apă puțină,
Cu apă sărată
Cu lacrimi udată!
(varianta Vasile Alecsandri)

APLICAȚII

1. Răspunde la următoarele întrebări referitoare la textul citit:

- despre ce este vorba în textul dat?
- cine sunt personajele care participă la acțiune?
- de ce este nevoie de a fi jertfită o persoană în zidurile mănăstirii?
- care este reacția lui Negru-Vodă când vede mănăstirea gata?
- cum încearcă zidarii să scape din locul unde au fost părăsiți?

2. Balada este compusă din două mari episoade: construirea bisericii și pedepsirea meșterilor, fiecare având la rândul său mai multe secvențe. Prezintă secvențele pentru fiecare episod.

3. Într-o notă la o variantă culeasă mai târziu de G. Dem Teodorescu, folcloristul oferă câteva informații legate de mitul jertfei pentru creație.

Literatură

„Credința care constituie fondul poemei, zidirea unei ființe vii pentru întărirea edificiilor, se păstrează până astăzi în popor. Se zice că uneori se ia unui om măsură pe la spate, fără să știe, că măsura se pune în zid și că, după 40 de zile, acel om moare, prefăcându-se în stafie. Această superstiție se mai întâlnește în poema populară sârbească, tradusă în versuri albe și inserată mai la vale, apoi într-altă redacțiune din Epir și Corfu, narând construcțiunea Podului de la Arta. [...] În Grecia, și în special la Leucade, zidarii nu încep temelia unei case până nu sacrifică un cocoș, spre a depărta spiritele și elementele care ar putea compromite soliditatea edificiului."

Același aspect este prezentat și de Mircea Eliade, care observă că această practică este răspândită în toată lumea.

- Ce motive ar fi putut determina apariția unei asemenea credințe? Gândiți-vă la situații similare din viața cotidiană.
- Ce atitudine are Manole față de sacrificiul care i se cere? Comentați.

4. De ce doar Manole are nume, iar ceilalți meșteri nu?

5. În caracterizarea lui Manole, autorul popular repetă de mai multe ori versul „Stă inima-i rece". Inclusiv Manole se caracterizează astfel. Interpretați semnificația acestei repetiții. Puteți avea în vedere și concluzia luceafărului din poemul eminescian: „Ce-ți pasă ție, chip de lut,/Dac-oi fi eu sau altul?// Trăind în cercul vostru strâmt/ Norocul va petrece,/ Ci eu în lumea mea mă simt/ Nemuritor și rece.".

6. În drumul său spre Manole, Ana (soția lui) trebuie să treacă peste niște obstacole: văzând-o că vine, meșterul i se roagă lui Dumnezeu să îi scoată în cale ploaia și vântul pentru a vărsa bucatele și pentru a se întoarce din drumului ei. Obstacolele, două la număr, sunt similare probelor din basmul popular. Care credeți că este semnificația acestor probe?

7. În ultima parte a baladei, o secvență poate fi asociată cu mitul lui Icar.

- Care este aceasta? Informați-vă întâi cu privire la personajului din mitologia greacă.
- Ce ar putea sugera un asemenea episod în contextul baladei?

8. În finalul variantei G. Dem. Teodorescu se prezintă câteva exemple ale dorinței omului de a zbura:

„Relativ la tradițiunea că Manole și tovarășii lui s-ar fi încercat să zboare cu aripi de șiță (parte nemenționată de legenda sârbească) se știe că mai toți poeții Antichității au vorbit despre cutezanța omului de a zbura. Pe lângă legendele lui Icar și Prometeu, Pindar în *Ode* și Sofocle în *Antigona* amintesc des năzuința omului de a pluti prin aer. [...] După câțiva ani, la 1469, un muzicant din Nurenberg reînnoi încercarea lui Dante, perfecționând aparatul zburător de care se servise. De pe o clopotniță, el se aruncă în aer c-o încredere extraordinară, dar căzu îndată și fu rădicat mort. Aceste două experiențe, deși cu un sfârșit atât de tragic, nu descurajară câtuși de puțin pe un italian, Buratini, care-și construi aparatul după nou model și, în anul 1491, se încercă să zboare. Mai târziu o regăsim din secolul XV până într-al XIX. Astfel, foaia *La Ville de Paris*, în septembre 1884, vorbind despre experimentele aerostatice, anume despre cârma și direcțiunea balonului, reproduce seria încercărilor făcute de *oamenii zburători*".

- Cunoașteți și alte exemple de încercări ale omului de a zbura? Puteți face referire la primele încercări ale lui Traian Vuia, Aurel Vlaicu sau Henri Coandă.
- Cum interpretați năzuința lui Manole și a meșterilor de a zbura?

9. Numele lui Icar este utilizat și în psihiatrie pentru a denumi complexul Icar – tendință excesivă de depășire a limitelor, comportamentul narcisist și fascinație față de foc.

- Din ce cauză credeți că i-a abandonat Negru-Vodă pe cei zece meșteri pe turla bisericii? Puteți opta pentru una dintre următoarele variante:

a. pentru a nu face o altă mănăstire care să o întreacă pe cea construită.

b. ca să-i pedepsească pentru trufia lor.

Merry-Joseph Blondel, *Căderea lui Icar*, frescă, Palatul Luvru

Conspectul

Conform *Dicționarului explicativ al limbii române*, conspectul reprezintă o „notare sintetică, schematică și sistematică a datelor esențiale ale unei probleme pe baza unui material documentar”.

Așadar, conspectul (lat. *conspectus* = vedere de ansamblu, privire generală) este un text scris prin care se extrag, se organizează și se consemnează ideile esențiale dintr-un text citit, un curs ascultat sau o prelegere urmărită. El nu este o copie, un rezumat mecanic sau o reproducere fidelă a sursei, ci un instrument personal de învățare, construit activ de cel care îl redactează.

Există câteva diferențe notabile dintre conspect, rezumat și notițe, pe care le redăm mai jos.

Criteriu	Conspect	Rezumat	Notiță liberă
Scop	Organizare + învățare activă	Condensare fidelă	Captare rapidă
Structură	Plan propriu, ierarhizat	Structura sursei	Liberă, fără plan
Limbaj	Reformulare personală	Parafrază	Cuvinte-cheie, abrevieri
Lungime	Selectiv	Scurt	Variabilă

Etape ale conspectului

A. Înainte de a lua notițe

1. Citește sau ascultă întâi în ansamblu, fără a nota nimic! Scopul primei parcurgeri este înțelegerea structurii generale, nu reținerea detaliilor.

2. Identifică tipul sursei și organizarea ei: are titluri și subtitluri? Are o teză centrală? Are exemple? Această vizualizare de ansamblu ghidează selecția ulterioară.

3. Formulează o întrebare sau o problemă înainte de a citi! Conspectul va răspunde la ea – nu va reproduce sursa.

B. În timpul notării

4. Reformulează în cuvintele tale! A copia propoziții întregi nu este conspect – este transcriere. Reformularea conduce la înțelegere și fixează ideile.

5. Selectează, nu nota tot! Un conspect bun conține mai puțin de jumătate din informația sursei.

6. Ierarhizează vizual! Folosește spațiul, organizarea pe rânduri, numerotarea, litere sau simboluri pentru a marca relațiile dintre idei: idei principale vs detalii, cauze vs efecte, reguli vs exemple.

7. Folosește abrevieri și simboluri personale.

8. Lasă spații albe; lasă o coloană albă în stânga. Spațiul liber între idei va fi completat ulterior cu întrebări, conexiuni sau observații personale.

C. După notare – etapa esențială, omisă de cei mai mulți elevi

9. Condensează: recitește notițele și adaugă în coloana din stânga cuvinte-cheie și întrebări care rezumă fiecare bloc de idei.

10. Recitește: acoperă coloana de notițe, lasă vizibile doar cuvintele-cheie și încearcă să reconstruiești oral ideile, din memorie, în cuvinte proprii.

D. Reguli de formă

- Notează întotdeauna data, sursa (titlul cărții/cursului) și subiectul în antet!
- Scrie lizibil – un conspect ilizibil este inutil.
- Folosește titluri și subtitluri pentru a structura vizual conspectul!
- Nu scrie pe ambele fețe ale foii dacă intenționezi să adaugi comentarii ulterior!
- Revizuiește și completează conspectul într-un timp cât mai scurt de la redactare, cât timp informația e încă proaspătă!

TEMĂ

Vizionați filmul educativ *Istoria ideilor: romantismul*. Realizați un conspect pentru acest video, astfel încât să evidențiați trăsăturile romantismului și principalele idei care au dus la apariția sa.

Eseul

Andrei Pleșu

Despre iubirile fericite*

Se vorbește foarte mult despre iubire. Cu o unanimitate uneori suspectă. Toți sînt de acord că iubirea e un lucru (foarte) mare, că e rostul și încununarea oricărei vieți, că rotunjește și justifică totul. Toți știu citate celebre, povești de dragoste celebre, toți recită, la o adică, capitolul 13 din prima epistolă către Corinteni, sau, dacă sînt mai „umblați", pasajul din Paradisul lui Dante despre amorul care „move il sol e l'altre stelle"[1]. Cînd se vorbește despre iubire, îmbujorarea lirică și surîsul sublim sînt de rigoare. Problema este că mai toți, oricîtă literatură, filozofie și mistică ar invoca, se gîndesc, în fond, la cîte o poveste romantică de tinerețe, la Mărioara sau la Ionică, la o trăire privată, parcursă exoftalmic, în transă.

Pînă la un punct, e normal să fie așa. Fără experiența nemijlocită a îndrăgostirii, fără episodul, uneori lunatec, al pierderii de sine în silueta celuilalt, iubirea rămîne o abstracțiune. Accesul direct la „amorul sacru" e rar. Abordabil și distribuit „democratic" e „amorul profan": afectul imediat, incendiul lăuntric, inflamația dulce a minții și a corpului. Nu se poate delimita pieziș între eros[2] și agapé[3]. În firea ambiguă a omului „căzut", ele se întrepătrund euforic, uneori primejdios, alteori în chip salutar.

Și totuși, idolatria iubirii, retorica facilă a unei siropoase giugiuleli cosmice nu sînt de natură să lămurească nici termenul, nici trăirea în sine. Din cînd în cînd măcar, trebuie să vorbim despre iubire „la rece", oricît de mult am leza, prin asta, „tribul" patetic al Emmei Bovary. Din cînd în cînd, trebuie să punem la îndoială gata-făcutul temei, poncifele ei și chiar febrele proprii.

O primă tentativă de eliberare din plasa subînțelesurilor de duzină ar putea fi demontarea unui binom care parazitează de secole – a demonstrat-o Denis de Rougemont – spiritul european: binomul iubire-dramă. Cultura europeană a creat, într-adevăr, de la Tristan și Isolda încoace, un model erotic destrămător: iubirea e pasiune, deci suferință, deci nefericire. Ea se asociază cu irealizabilul și, în cele din urmă, cu moartea. În termenii lui de Rougemont, „iubirea fericită nu are istorie". E anonimă și mută. „Vocale", memorabile, exemplare sînt marile eșecuri amoroase, neîmplinirea, imposibilul.

Mitul acesta, care are înălțimile sale literare, dar și trivialitățile sale caragialești (Mița Baston, „singură și ambetată") continuă să fie un reper al multor povești de iubire. Împotriva lui, ar fi de reflectat dacă nu cumva iubirea adevărată nu se califică drept „adevărată" tocmai în măsura în care provoacă fericirea protagoniștilor, în măsura în care e resimțită ca o împlinire fără breșă, fără sincope, regrete și amărăciuni. Iubirea adevărată e o experiență a bucuriei împărtășite și ea iradiază, ca atare, în întregul spațiu din jurul său. Evident, nu am în vedere placiditatea bovină a unei nesimțiri în doi, nu cred în utopia unei exaltări de fiecare clipă sau în conviețuirea paradisiacă, în care totul e roz, adorabil, ireproșabil. Vreau doar să spun că dacă o întîlnire de dragoste devine prea complicată, dacă emoția, farmecul și plăcerea se umplu, dintr-un motiv sau altul, de cearcăne, ceva în măruntaiele acestei întîlniri e pe cale de a se deteriora. De asemenea, dacă frumusețea întîlnirii se cuplează cu neferi-

* Pentru autenticitatea textului, s-a păstrat grafia cu „î" specifică revistei.
[1] it. mișcă soarele și celelalte stele
[2] În filozofia greacă antică, iubirea pasională, tensionată.
[3] În filozofia greacă antică, iubirea plină de bucurie, altruistă.

cirea masivă a altora. O mare iubire care sfîrșește prin a ruina cariere, caractere, vieți e o iubire mai curînd strîmbă și are puține șanse de *happy end*. Sintagme de tipul „sînt îndrăgostit fără speranță", „sînt îndrăgostit și mă simt vinovat", „sînt îndrăgostit și nu mai sînt bun de nimic" n-au ce căuta în vocabularul iubirii. Iubirea adevărată e creatoare, mobilizatoare, restauratoare. E tonică, simplă, vitală. Amărăciunile, neîncrederea, infernul geloziei, suspiciunile mărunte, spaima de viitor și tot alaiul de indispoziții cotidiene care confiscă uneori, inflaționar, viața cuplului sînt preliminarii și semne ale ratării. Iubirea fericită este, dimpotrivă, un corelativ al reușitei umane, o binecuvîntare care îmbogățește și înfrumusețează inventarul destinului pămîntesc. Fericirea se multiplică atunci cînd e atentă la fericirea partenerului, iar fericirea cuplului așază asupra întregii comunități un cer mai curat și mai hrănitor.

Știu foarte bine că descrierea de mai sus nu se potrivește tuturor iubirilor, că iubirile fericite nu se întîlnesc pe toate drumurile (deși sînt sigur că ele sînt mai numeroase decît ne închipuim). Dar iubirile nefericite ar trebui șterse din registrul iubirii: admit că ele sînt curente, aproape inevitabile și că își au nimbul lor de tragism și de respectabilitate. Nu sînt însă iubiri adevărate: sînt doar teribile probe existențiale, provocări tainice ale sorții, materie primă pentru o eventuală soluție de înțelepciune. Iubirea adevărată e fericire pe termen lung, sau nu e deloc. Așa ceva nu există? Bine. Atunci nu există iubire adevărată.

(*Dilema veche*, nr. 331, 17 iunie 2010)

ÎNȚELEGERE

1. Care este tema centrală a eseului?

2. Ce înțelege autorul prin „binomul iubire-dramă"? Căutați informații despre Denis de Rougemont și despre teoria pe care o invocă Andrei Pleșu.

3. Care este, potrivit autorului, diferența dintre „amorul sacru" și „amorul profan"? Redați distincția în cuvinte proprii.

4. Care este atitudinea autorului față de „tribul patetic al Emmei Bovary"? Ce semnifică această sintagmă în contextul eseului?

5. Ce înțelege autorul eseului prin „iubirea fericită"? Identificați în text cel puțin trei caracteristici pe care i le atribuie.

ANALIZĂ

6. Analizați ironia în primul paragraf al eseului. Prin ce mijloace stilistice o construiește Andrei Pleșu și ce efect urmărește?

7. Comentați enumerația din penultimul paragraf: „Amărăciunile, neîncrederea, infernul geloziei, suspiciunile mărunte, spaima de viitor...". Ce efect produce această acumulare asupra eseului?

8. Identificați conectorii prin care se realizează succesiunea ideilor.

9. Analizați elementele care asigură coeziunea textului.

10. Cum se manifestă subiectivitatea asumată, trăsătură fundamentală a eseului, în textul lui Andrei Pleșu? Identificați formulele prin care autorul își asumă explicit perspectiva personală.

11. Care este concluzia la care ajunge autorul?

Termenul ***eseu*** provine din fr. *essai*, „încercare" și reprezintă un text, de esență subiectivă, de notare a unor observații personale, „cu caracter reflexiv, în care se aduc, la modul impresionist, cu o deplină libertate de mișcare a spiritului, sugestii de cunoaștere pe cele mai diverse teme" (*Dicționarul de termeni literari*, coordonator Al. Săndulescu).

Eseul oferă, așadar, puncte de vedere, idei, atitudini, cugetări personale, fiind un exercițiu critic, prin definiție, nesistematic, adică liber.

Cu toate acestea, în practica școlară, există eseul nestructurat (liber) și eseul structurat. În cazul eseului structurat, de regulă, acesta este utilizat ca formă de evaluare, iar criteriile de structurare a ideilor reprezintă și criteriile de evaluare și de notare a textului redactat.

REDACTARE

La alegere.

- Scrieți un eseu în care să vă exprimați opinia despre afirmația lui Andrei Pleșu din finalul textului: „Iubirea adevărată e fericire pe termen lung, sau nu e deloc.” Valorificați în eseu experiența culturală (cărți, filme, muzică etc.) și personală.

sau

- Eseul lui Andrei Pleșu afirmă că „sintagme de tipul sunt îndrăgostit fără speranță n-au ce căuta în vocabularul iubirii”. Scrieți un eseu în care să analizați în ce măsură idealul romantic întruchipează acest tip de iubire imposibilă. În redactarea răspunsului, veți avea în vedere operele studiate sau alte opere culturale (pictură, sculptură, muzică etc.) din perioada romantică.

După redactarea eseului, citiți cu atenție descriptorii de mai jos și identificați varianta în care considerați că vă încadrați.

Grilă de evaluare a eseului

A. Conținutul eseului – 30 de puncte

Criteriu / Descriptor	Foarte bine (FB)	Bine (B)	Satisfăcător (S)	Insuficient (I)	Nesatisfăcător (NS)	Auto-evaluare
A1. Înțelegerea și respectarea cerinței	Răspunde complet și precis; tema este tratată detaliat, fără divagații de la subiect.	Respectă cerința; tema este tratată detaliat, cu mici lacune sau cu mici divagații de la subiect.	Răspunde parțial cerinței; tema este tratată dintr-un singur punct de vedere sau există mai multe puncte de vedere tratate superficial.	Răspunde incomplet; tema este tratată superficial, limitată la un singur punct de vedere.	Nu răspunde cerinței sau răspunsul este total irelevant.	
A2. Cunoașterea operei/ operelor de referință	Cunoaștere solidă, precisă, detaliată: autor, context, personaje, teme corecte.	Cunoaște opera în linii generale; câteva erori minore.	Cunoaștere la nivel de suprafață; erori factuale prezente, dar nu grave.	Cunoaștere lacunară; erori factuale semnificative care afectează credibilitatea.	Lipsă evidentă de cunoaștere; informații eronate sau absente.	
A3. Relevanța exemplelor și a citatelor	Toate exemplele și citatele sunt perfect relevante, bine selectate și comentate eficient.	Exemplele sunt în majoritate relevante; comentarii corecte, cu mici lipsuri.	Unele exemple relevante; altele prea generale sau insuficient comentate.	Exemple rare, slab relevante sau necomentate.	Lipsesc exemplele sau sunt complet nerelevante.	
A4. Originalitatea și profunzimea viziunii	Perspectivă personală, originală și nuanțată; depășește percepția comună; interpretări proprii argumentate.	Perspectivă personală în unele pasaje; câteva idei originale alături de clișee.	Perspectivă convențională, memorată din diverse surse; puține idei personale.	Viziune clișeizată, fără originalitate; parafrazare a lecției.	Nicio perspectivă personală; reproducere mecanică a informațiilor.	

A5. Raportarea la textul-suport indicat	Textul-suport valorificat consistent cu citate pertinente și interpretări corecte și originale.	Textul-suport valorificat, cu trimiteri corecte; interpretare corectă, dar nu profundă.	Textul-suport menționat, dar superficial; interpretarea parțial eronată.	Textul-suport ignorat în mare parte sau folosit incorect.	Textul-suport nu este valorificat.	
A6. Încadrarea în curentul literar/ contextul cultural	Curentul cultural și contextul cultural/ valorificarea experienței culturale integrate organic în argumentare, cu terminologie precisă.	Curentul cultural și contextul cultural menționate și parțial integrate; contextualizare corectă.	Curentul cultural și contextul cultural menționate formal, fără integrare reală în argumentare.	Curentul cultural și contextul cultural menționate greșit sau confuz.	Curentul cultural și contextul cultural sunt ignorate.	
Punctaj posibil	**28-30**	**22-27**	**15-21**	**8-14**	**0-7**	

B. Structura și coerența textului – 20 de puncte

Criteriu / Descriptor	Foarte bine (FB)	Bine (B)	Satisfăcător (S)	Insuficient (I)	Nesatisfăcător (NS)	Auto-evaluare
B1. Calitatea introducerii	Prezintă contextul, autorul, opera, curentul cultural și valorifică experiența culturală; formulează clar teza; captează interesul cititorului.	Introducere corectă și completă; teza este formulată, deși nu pregnant.	Introducere existentă, dar prea scurtă, vagă sau fără teză clară.	Introducere schematică sau formală; lipsește teza.	Introducerea lipsește sau este complet inadecvată.	
B2. Calitatea și organizarea cuprinsului	Structurat în paragrafe distincte; fiecare paragraf are o idee centrală, argumente și exemple; tranziții fluide.	În general bine structurat; câteva paragrafe mai puțin coerente.	Cuprins existent, dar paragrafe aglomerate sau slab delimitate; tranziții absente.	Structură haotică; ideile se suprapun sau sunt distribuite aleatoriu.	Cuprinsul lipsește ca structură recognoscibilă.	
B3. Calitatea concluziei	Reia sintetic ideile principale; formulează o judecată de valoare personală; se leagă organic de introducere.	Există și rezumă ideile principale; lipsește judecata de valoare personală.	Scurtă sau clișeizată; rezumă mecanic fără a adăuga valoare.	Sumară, stereotipă sau irelevantă pentru subiect.	Concluzia lipsește.	
B4. Coerența și coeziunea textului	Text coerent de la un capăt la altul; conectori logici corecți și variați; nicio ruptură logică.	În general coerent; câțiva conectori lipsesc sau sunt stângaci.	Coerență parțială; unele paragrafe nu se leagă logic de cele precedente.	Rupturi logice frecvente; conectorii sunt absenți sau inadecvați.	Text fragmentat, incoerent, fără logică.	
Punctaj posibil	**18-20**	**14-17**	**9-13**	**4-8**	**0-3**	

C. Utilizarea surselor – 10 puncte

Criteriu / Descriptor	Foarte bine (FB)	Bine (B)	Satisfăcător (S)	Insuficient (I)	Nesatisfăcător (NS)	Auto-evaluare
C1. Integrarea citatelor și a referințelor	Citate relevante, corect introduse cu formule de atribuire, comentate și integrate organic; fără citate-decor.	Citate relevante și corect atribuite; comentariile prezente, deși uneori sumare.	Citate prezente, dar insuficient comentate sau slab integrate în context.	Citate rare, slab relevante sau pur decorative.	Lipsesc citatele sau sunt eronate/ necomentate.	
C2. Valorificarea surselor critice sau culturale	Cel puțin o sursă critică relevantă (critic literar, teorie, alt autor) integrată coerent și comentată.	Referința critică prezentă și parțial integrată.	Referința critică menționată formal, fără integrare reală.	Referința critică lipsește sau este eronată.	Nicio referință critică sau culturală.	
Punctaj posibil	**9-10**	**7-8**	**5-6**	**3-4**	**0-2**	

D. Limbaj, stil și expresivitate – 20 de puncte

Criteriu / Descriptor	Foarte bine (FB)	Bine (B)	Satisfăcător (S)	Insuficient (I)	Nesatisfăcător (NS)	Auto-evaluare
D1. Bogăția și adecvarea lexicului	Vocabular bogat, variat și adecvat contextului literar-academic; evită repetițiile; folosește cuvinte precise.	Vocabular adecvat, cu unele repetiții sau formulări comune.	Vocabular funcțional, dar limitat; recurs frecvent la cuvinte generice.	Vocabular sărac, repetitiv; formulări neadecvate registrului academic.	Vocabular inadecvat sau extrem de sărac.	
D2. Utilizarea terminologiei literare	Termenii literari (figuri de stil, specii, curente etc.) folosiți corect, precis și relevant.	Termenii literari folosiți corect, dar nu întotdeauna cu precizie maximă.	Termenii literari folosiți parțial; unii utilizați greșit sau în context nepotrivit, ori abuz nejustificat de termeni literari.	Termenii literari sunt rari, eronați sau absenți unde sunt necesari.	Lipsesc termenii literari specifici; limbaj total nespecializat.	
D3. Calitatea și expresivitatea frazei	Fraze variate ca lungime și structură; expresive, clare, fără emfază sau monotonie; stil personal.	Fraze corecte și clare; stil funcțional, cu puțină expresivitate.	Fraze corecte, dar monotone sau excesiv de lungi/ scurte.	Fraze adesea confuze, neclare sau inexpresive.	Fraze greu de înțeles; stil complet neadecvat.	
Punctaj posibil	**15-20**	**10-14**	**6-9**	**2-5**	**0-1**	

E. Corectitudine gramaticală – 10 puncte

Criteriu / Descriptor	Foarte bine (FB)	Bine (B)	Satisfăcător (S)	Insuficient (I)	Nesatisfăcător (NS)	Auto-evaluare
E1. Ortografie și punctuație	Fără greșeli, sau cel mult 1-2 erori izolate de tipar.	3-5 greșeli care nu afectează înțelegerea.	6-10 greșeli; unele afectează lizibilitatea.	11-15 greșeli; lizibilitatea afectată semnificativ.	Peste 15 greșeli; textul dificil de citit.	
E2. Gramatică și morfosintaxă	Fără erori; acord corect în gen, număr, caz; topică naturală și variată.	1-3 erori gramaticale minore care nu perturbă comunicarea.	4-6 erori gramaticale; comunicarea nu este afectată major.	7-10 erori gramaticale; perturbă comunicarea.	Erori gramaticale grave și frecvente; comunicarea serios afectată.	
E3. Respectarea cerințelor formale (dimensiune, alineat, structură vizibilă)	Dimensiunea cerută respectată; alinierate clare; structura vizibilă; perfectă lizibilitate.	Dimensiunea respectată; structura vizuală prezentă, cu mici nereguli.	Dimensiunea aproximativ respectată; structura vizuală parțial prezentă.	Dimensiunea nerespectată; structura vizuală lipsește.	Formă complet neadecvată; textul nu poate fi evaluat structural.	
Punctaj posibil	**9-10**	**7-8**	**5-6**	**3-4**	**0-2**	

Gustav Klimt, *Sărutul*, 1907-1908

Jurnalul clasic / digital

Citiți următoarele pagini de jurnal și precizați trei asemănări între acestea.

4 februarie [1933]

De aproape o lună, mă bate un gând: să scriu un roman. Pare pur și simplu neverosimil, și totuși așa este. De când eram mică, în fiecare seară, așezându-mă în pat, visez.

9 februarie [1933], ora 9 seara

Am cumpărat Jurnalul Katherinei Mansfield. Prima carte pe care o cumpăr. Am citit Huxley, *Le Meilleur des mondes*. Interesant în această carte felul său de a descrie cinci sau șase scene în același timp. Începe bunăoară să prezinte un dialog între două tinere, apoi se oprește la jumătatea unei propoziții, începe o descriere, o lasă și pe ea, începe o conversație între un profesor și un elev, scrie câteva propoziții, le lasă din nou, ca să-și reia descrierea și așa mai departe.

11 februarie [1933], ora 12

Ieri, în drum spre bibliotecă, un tip mă depășește, se întoarce, mă privește, face zece pași, se întoarce din nou, și tot așa până la Hale, unde cu siguranță m-a pierdut din ochi. Am izbucnit în râs în plină stradă, un biet om țintuit locului m-a privit, crezând probabil că mi-am pierdut mințile. De ce?

(Jeni Acterian, *Jurnalul unei fete greu de mulțumit*)

24 apr. Bineînțeles, nu timpul îmi lipsește, ci mai ales singurătatea. Dar să spui că-i lipsește singurătatea, ca scriitor, e de parc-ai spune că nu poți exista cu adevărat, pentru că n-a apărut încă noțiunea de spațiu. Singurătatea nu e o condiție pentru scris, e scrisul însuși. Când nu ești singur nu scrii, poți fi fericit sau nefericit, dar nu poți fi scriitor.

30 apr. Fericire și lejeritate de vară, culorile deodată mult mai violente, contrastele-ntre ele mai mari... Mergem de mână la cumpărături, îl cărăm pe cel mic dintr-un loc într-alul, ne minunăm de cefița lui de tânăr războinic cu cârlionții mergând în amonte. Aș vrea să fiu la Roma, să străbat Italia de la o biserică la alta, de la o fântână la alta... Aș vrea ca viața mea să fie sculptată expresiv în piatră lucioasă și muiată de apele care trec. Aș vrea să mă reculeg, să fiu o vreme un atlas pe-un vechi monument de marmură străvezie, să susțin arcul unei porți sau colțul greu al unui fronton. Să fie-n amurg, profilul meu să fie negru ca smoala pe ape trandafirii...

Dacă voi scrie vreodată *Theodoros*, corăbiile vor avea acolo pânze de sidef trandafiriu (reminiscență din Arnold? așa erau „the days that are no more"!).

(Mircea Cărtărescu, *Zen. Jurnal*)

Johannes Vermeer, *Lăptăreasa* (detaliu), cca 1658

ÎNȚELEGERE

1. Ce carte cumpără Jeni Acterian pe 9 februarie 1933?
2. Ce întâmplare îi provoacă fetei râsul în plină stradă, în ziua de 11 februarie?
3. Ce îi lipsește lui Mircea Cărtărescu pentru a scrie, conform fragmentului din 24 aprilie?
4. Ce activitate cotidiană descrie Cărtărescu în fragmentul din 30 aprilie?
5. Identificați cele trei construcții *Aș vrea...* din fragmentul lui Cărtărescu din 30 aprilie. Ce dorește autorul în fiecare dintre ele?

ANALIZĂ

6. Identificați în ambele fragmente trăsăturile definitorii ale jurnalului: notarea datei, tonul confesiv, subiectivitatea asumată, fragmentarismul și spontaneitatea. Ilustrați fiecare trăsătură cu câte un exemplu din text.
7. Care este rolul semnelor de punctuație din fragmentul lui Mircea Cărtărescu?
8. Jurnalul lui Jeni Acterian a fost publicat postum, nu a fost scris pentru public. Jurnalul lui Cărtărescu este publicat de autorul însuși. Cum se reflectă această diferență în stilul și tonul celor două fragmente?
9. Scrieți în tabelul de mai jos asemănările sau deosebirile dintre cele două forme ale jurnalului – tradițional (pe suport de hârtie) și digital (pe suport tehnic).

Criteriul	Jurnalul tradițional	Jurnalul digital
Suport		
Notarea datei		
Subiectivitate		
Afectivitate		
Portabilitate (accesibilitate)		
Creativitate		
Fragmentarism		

10. Prezentați câte două avantaje și câte două dezavantaje ale fiecărui tip de jurnal: tradițional și digital.

Jurnalul este un „caiet în care o persoană își notează regulat reflecțiile sale asupra evenimentelor cărora le este martoră, asupra acțiunilor sale. Dobândește valoare literară dacă persoana respectivă e o personalitate pregnantă, înzestrată cu talent, cu spirit” (Irina Petraș, *Teoria literaturii. Dicționar-antologie*). Trăsăturile esențiale ale jurnalului sunt, așadar, subiectivitatea, reflexivitatea, autenticitatea, fragmentarismul și afectivitatea. Conform lui Mihai Zamfir în *Cealaltă față a prozei:* „Scrierea unui jurnal va fi mereu un exercițiu liminar, adică un exercițiu la marginea tăcerii. [...] Nicio pagină de jurnal nu este scrisă, metaforic, la lumina zilei, ci la întuneric, și luminată, spiritual, de o lampă de birou”. Evenimentele din ziua sau din perioada inclusă în pagina de jurnal sunt trecute, deci, printr-un filtru personal, analitic, sau dimpotrivă, sunt notate conform unui flux interior.

Jurnalul digital reprezintă o formă modernă de redactare a jurnalului, utilizând mijloace digitale.

REDACTARE

Scrie un fragment de jurnal, la alegere, pornind de la una din temele de mai jos.

- **Primul obiect pe care l-ai văzut azi dimineață**, pe care să îl descrii cu maximă precizie – culoare, formă, lumina care cădea pe el, ce gând ți-a trecut prin minte în acel moment. Nu obiectul în sine contează, ci cum îl privești.
- **O conversație pe care ai auzit-o fără să fii participant**; de exemplu în autobuz, pe stradă, în familie. Notează exact câteva replici, apoi scrie ce ți-ai imaginat despre viețile participanților la conversație. Jurnalul ca spațiu al curiozității față de alții.
- **Un moment în care ai simțit că timpul s-a oprit.** Poate o clipă de fericire, de frică, de surpriză sau de oboseală. Încearcă să-l descrii nu prin ce ai simțit, ci prin ce ai *văzut* și *auzit* în acel moment.
- **Un loc pe care vrei să-l vizitezi și de ce**. Scrie ca Mircea Cărtărescu: *Aș vrea să fiu la Roma, să...* Lasă dorința să se desfășoare în fraze, să devină imagine.
- **Portretul cuiva pe care îl observi în fiecare zi, dar cu care nu ai vorbit niciodată**. Poate fi un vecin, un coleg, un necunoscut din autobuz. Inventează-i o viață pornind de la detalii reale.
- **Descrie ziua de ieri ca și cum ai scrie-o pentru un cititor din viitor care nu știe nimic despre epoca noastră**. Ce ar trebui să explici? Ce ți se pare banal ție, dar ar fi de neînțeles pentru el?

După redactarea jurnalului, verifică dacă ai respectat trăsăturile acestuia.

Criteriu	Criteriul	DA	NU
Autenticitatea trăirii/ observației notate	Notația transmite o experiență sau observație autentică, trăită direct; nu există clișee sau formule împrumutate; cititorul simte că autorul scrie despre ceva care îl privește cu adevărat.		
Vocea personală	Autorul are o voce distinctă, recognoscibilă – un ritm al frazei, un mod de a privi, o ironie, o sensibilitate aparte; textul nu s-ar putea confunda cu al altcuiva.		
Asumarea subiectivității	Autorul scrie la persoana I cu naturalețe; își asumă deschis perspectiva, emoțiile, îndoielile, contradicțiile – fără a poza și fără a se ascunde.		
Spontaneitate și naturalețe a notației	Textul are ritmul natural al gândului în desfășurare; frazele curg firesc, fără artificialitate; nu se simte efortul de a „scrie frumos”.		
Originalitatea observației sau a gândului	Cel puțin o observație, o imagine sau o idee din text este cu adevărat originală – un mod proaspăt de a privi ceva familiar, o asociere neașteptată.		
Prezența datei/a indicatorului temporal	Data sau indicatorul temporal este prezent și funcționează organic în text – nu ca etichetă formală, ci ca ancorare în timp cu valoare pentru notație.		
Fragmentarismul și discontinuitatea specifice jurnalului	Textul respectă fragmentarismul specific jurnalului: notațiile sunt discrete, nu exhaustive; există lacune acceptate; nu se forțează o narațiune continuă.		
Notarea la persoana I – coerența perspectivei	Textul este scris constant la persoana I; perspectiva subiectivă este menținută coerent pe tot parcursul.		

Evaluare

Citiți cu atenție textul următor.

Ah! inima-mi zvâcnește!... și zboară de la mine!
Îmi cere... nu-ș' ce-mi cere! și nu știu ce i-aș da:
Și cald, și rece, uite, că-mi furnică prin vine,
În brațe n-am nimica și parcă am ceva;

Că uite, mă vezi, mamă? așa se-ncrucișează,
Și nici nu prinz de veste când singură mă strâng
Și tremur de nesațiu, și ochii-mi văpăiază,
Pornesc dintr-înșii lacrimi, și plâng, măicuță, plâng.

Ia pune mâna, mamă, – pe frunte, ce sudoare!
Obrajii... unul arde și altul mi-a răcit!
Un nod colea m-apucă, ici coasta rău mă doare;
În trup o piroteală de tot m-a stăpânit.

Oar' ce să fie asta? Întreabă pe bunica:
O știi vrun leac ea doară... o fi vrun zburător.
Or aide l-alde baba Comana, or Sorica,
Or du-te la moș popa, ori mergi la vrăjitor.

Și unul să se roage, că poate mă dezleagă;
Mătușile cu bobii fac multe și desfac;
Și vrăjitorul ăla și apele încheagă;
Aleargă la ei, mamă, că doar mi-or da pe leac.

De cum se face ziuă și scot mânzat-afară
S-o mâi pe potecuță la iarbă colea-n crâng,
Vezi, câtu-i ziulița, și zi acum de vară,
Un dor nespus m-apucă, și plâng, măicuță, plâng.

Brândușa paște iarbă la umbră lângă mine,
La râuleț s-adapă, pe maluri pribegind;
Zău, nu știu când se duce, că mă trezesc când vine,
Și simț că mișcă tufa, auz crângul trosnind.

Gustav Klimt, *Fecioarele*, 1913

Evaluare

Atunci inima-mi bate și sai ca din visare,
Și parc-aștept... pe cine? și pare c-a sosit.
Acest fel toată viața-mi e lungă așteptare,
Și nu sosește nimeni!... Ce chin nesuferit!

În arșița căldurei, când vântuleț adie,
Când plopul a sa frunză o tremură ușor
Și-n tot crângul o șoaptă s-ardică și-l învie,
Eu parcă-mi auz scrisul pe sus cu vântu-n zbor;

Și când îmi mișcă țopul, cosița se ridică,
Mă sperii, dar îmi place — prin vine un fior
Îmi fulgeră și-mi zice: «Deșteaptă-te, Florică,
Sunt eu, viu să te mângâi...» Dar e un vânt ușor! [...]

Așa plângea Florica și, biet, își spunea dorul
Pe prispă lângă mă-sa, ș-obida o neca;
Junicea-n bătătură mugea, căta oborul,
Și mă-sa sta pe gânduri, și fata suspina.
(Ion Heliade Rădulescu, *Zburătorul*)

1. Precizați stările sufletești ale fetei. **0,5 p.**

2. Notați rolul bătrânei în economia poeziei. **0,5 p.**

3. Explicați rolul adresării directe în textul dat. **1 p.**

4. Prezentați, în 50-70 de cuvinte, rolul a două antiteze identificate în poezia dată. **1 p.**

5. Comentați strofa „Atunci inima-mi bate și sar ca din visare,/ Și parc-aștept... pe cine? și pare c-a sosit./ Acest fel toată viața-mi e lungă așteptare,/ Și nu sosește nimeni!... Ce chin nesuferit!! **1 p.**

6. Demonstrați, prin două trăsături, apartenența poeziei la romantism, așa cum reiese din fragmentul dat. **2 p.**

7. Scrieți un eseu, de 150-200 de cuvinte, în care să prezentați ce relevanță are tema iubirii ca „boală” pentru adolescenții de azi? Justificați răspunsul valorificând textul dat și experiențe culturale sau literare contemporane. (Conținut: 2 p.; redactare: 1 p.) **3 p.**

Timp de lucru: 50 de minute
Se acordă un punct din oficiu.

Vincenz Georg Kininger, *Visul contesei Margareta de Flandra*, 1879

Nicolae Grigorescu, *Peisaj cu stânci la Fontainebleau*, 1867

Maturizarea formelor culturale și literare în a doua parte a secolului al XIX-lea

Unitatea 5

LITERATURĂ

Contextul socioistoric

- Ion Ghica, *O călătorie de la București la Iași înainte de 1848*

Junimea și *Convorbiri literare*

- Titu Maiorescu, *În contra direcției de astăzi în cultura română*

Apariția instituției criticii literare. Critica de direcție

- Titu Maiorescu, *Direcția nouă în poezia și proza română*
- Titu Maiorescu, *Comediile D-lui I.L. Caragiale*
- Titu Maiorescu, *Eminescu și poeziile lui*

Realismul. Ecouri ale clasicismului

- Nicolae Filimon, *Ciocoii vechi și noi* (începuturile romanului românesc)
- Ioan Slavici, *Moara cu noroc* (nuvela realistă)
- Anton Pavlovici Cehov, *Stepa*
- Ioan Slavici, *Mara* (romanul realist)
- I.L. Caragiale, *O scrisoare pierdută* (comedia)
- I.L . Caragiale, *Căldură mare* (schița)
- Text auxiliar: Nikolai Vasilievici Gogol, *Nasul*
- Jean de La Fontaine, *Corbul și vulpea*
- Molière, *Avarul*

LIMBA ROMÂNĂ

Dialogul formal și informal

Monologul: prezentarea pe o temă dată

EVALUARE

METODE COMPLEMENTARE

- Proiectul „Oameni ai timpului lor”

Contextul socioistoric în a doua parte a secolului al XIX-lea

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE

Politică și societate. A doua parte a secolului al XIX-lea este o epocă de accelerată modernizare a instituțiilor, de înflorire economică și culturală. Idealurile generației pașoptiste – Unirea (1859) și Independența (1877) – s-au înfăptuit prin eforturile elitei politice și ale societății românești. Domnia lui Cuza (1859-1866) reprezintă o primă etapă a reformelor, cand se pun bazele unui sistem modern, în cadrul căruia învățământul are un rol fundamental. Astfel, se înființează Universitatea din Iași (1860), urmată de cea din București (1864), iar reforma școlară, realizată printr-o lege specială, stabilește pentru prima dată învățământul primar obligatoriu și gratuit de patru ani, învățământul secundar de șapte ani și pe cel universitar de trei ani. În timpul domniei lui Carol I (1866-1914), România devine regat, în 1881, și își consolidează teritoriul prin includerea Dobrogei, preluată de la Imperiul Otoman în 1878. Se dezvoltă parlamentarismul și se înființează principalele partide ale epocii: Partidul Liberal, condus de Ion C. Brătianu, și Partidul Conservator, condus de Lascăr Catargiu.

Ani de reforme

1857	Înființarea Școlii Naționale de Medicină și Farmacie (la inițiativa medicului de origine franceză Carol Davila, fondatorul sistemului sanitar românesc)
1869	Inaugurarea primei căi ferate (București–Giurgiu)
1878	Fostul Pod al Mogoșoaiei, principala stradă bucureșteană, un drum de pământ acoperit cu scânduri multă vreme, pavat între timp cu piatră, primește un nume care celebrează Independența câștigată cu un an în urmă: Calea Victoriei.
1880	Înființarea Băncii Naționale a României
1884-1885	Introducerea iluminatului electric în Timișoara
1885-1890	Podul „Carol I” de la Cernavodă, astăzi „Anghel Saligny”
1890	Introducerea iluminatului electric în București
1893	Prima linie electrică de tramvai în București
1898	*Legea asupra învățământului secundar și superior* (începutul modernizării învățământului, realizat de Spiru Haret, ministru al Instrucțiunii Publice de-a lungul mai multor mandate)

Totuși, există „o umbră mare în tablou” (Neagu Djuvara): situația țărănimii, categorie socială majoritară la nivelul populației (cca 80% în epocă). Câteva sute de proprietăți ale moșierilor se întindeau pe mii de hectare, în schimb, țăranii proprietari de pământ aveau suprafețe foarte mici, insuficiente pentru un trai decent (mulți dintre ei nu posedau nimic). În asemenea condiții, nu se poate vorbi de modernizare decât în zona urbană. În plus, analfabetismul la nivelul întregii populații se situa în epocă la un nivel extrem de ridicat (cca 80%). Există, de asemenea, ca peste tot în lume în această perioadă, o legislație și o mentalitate care interzic femeilor un rol activ în viața publică.

Presa. Într-o democrație, presa joacă un rol esențial în ceea a ce privește circulația informațiilor și a opiniilor. În multe texte ale lui I.L. Caragiale, se citesc gazete și se comentează cu mare interes, fapt specific epocii. Maturizarea culturală a unei societăți presupune și conștiința unui dialog comunitar pe care presa îl face posibil. În plus, citind ziare, oamenii secolului al XIX-lea pot afla ce se întâmplă în lume, fie că este vorba de politică, de societate sau de fapte diverse, adesea senzaționale. Ziarele sunt, în același timp, mesagerii progresului pe care știința și tehnica le înregistrează în această epocă. La un an de la marea invenție a lui Alexander Graham Bell, *România liberă* publică un articol intitulat *O minune*: „Telefonul e un instrument pentru transmiterea la distanță a sunetelor și cuvintelor. Precum telegraful, așa și telefonul comunică într-un minut cuvintele neschimbate la distanțe de mai mulți kilometri”*. *Universul*, *Timpul*, *Românul*, *România liberă*, *Adevărul*, *Voința națională*, *Epoca* sunt câteva din numeroasele publicații de acest fel ale epocii. Unii dintre scriitori sunt și jurnaliști, interesați de viața politică și de schimbările necesare în societatea românească, așa cum se întâmplă cu I.L. Caragiale sau Mihai Eminescu.

Cultura. În secolul al XIX-lea, mai ales în a doua parte a lui, se constituie disciplinele științifice și se organizează instituțional, fiind vorba atât de științe exacte (biologie, fizică, inginerie, matematică, medicină etc.), cât și de științe umaniste (drept, istorie, filologie, filozofie). Se publică studii, se fac experimente, se studiază în școli, în special în învățământul universitar. În plus, științele umaniste joacă un rol important în definirea identității naționale și-n promovarea ideilor modernității. Spre exemplu, în eseul *În contra direcției de astăzi în cultura română* (1868), Titu Maiorescu pledează pentru o modernizare în profunzime, care să schimbe întreaga societate românească, nu doar o parte redusă a ei.

Aceeași dezvoltare influențată de valorile și instituțiile occidentale cunosc și artele. Bursele de studii la Paris, Viena, Berlin sau Roma sunt frecvente, mai ales în cazul pictorilor, dar și al altor artiști sau oameni de știință. Gheorghe Tattarescu studiază la Roma, Nicolae Grigorescu și Theodor Aman, la Paris, Mihai Eminescu, la Viena și la Berlin. Influențele nu duc însă la imitație, ci la opere originale în spiritul timpului. Esențială pentru maturizarea formelor literare este activitatea societății *Junimea* în cadrul căreia se afirmă patru dintre cei mai importanți scriitori ai literaturii române: Mihai Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale și Ioan Slavici. În plus, gruparea pledează prin liderul ei, Titu Maiorescu, și prin scriitorii amintiți, pentru o societate a adevărului și a valorilor.

* După Ioana Pârvulescu, *În intimitatea secolului 19*

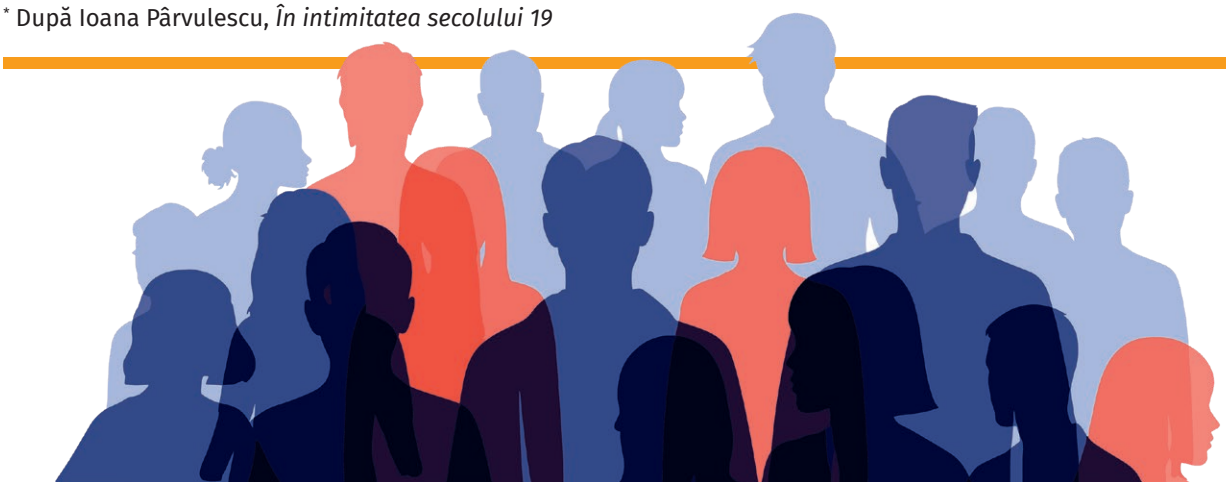

AUTOR

Ion Ghica (1816-1897). Scriitor și om politic. Născut într-o familie aristocratică, studiază în primii ani cu dascăli greci și români, apoi în străinătate, la Paris, unde-și ia bacalaureatul în litere, la Sorbona, și bacalaureatul în științe matematice, la Facultatea de Științe a Universității din capitala Franței. Absolvă Școala de Mine în 1840. Audiază cursuri de economie politică și altele, în special din domeniul ingineriei. Întors în țară, este numit profesor la Academia Mihăileană din Iași (1842), unde predă cursuri de geometrie, de geologie, mineralogie și de economie politică. Redactează un proiect de restructurare a învățământului din Moldova, în care subliniază necesitatea înființării școlilor obligatorii și gratuite la sate.

Se numără printre fruntașii Revoluției de la 1848, apoi va ocupa funcții politice importante atât în timpul domniei lui Al.I. Cuza, cât și după detronarea acestuia: prim-ministru,

Ion Ghica

O călătorie de la București la Iași înainte de 1848

Ghergani, 20 iunie 1881

Iubite amice,

Azi te pui în tren la 9 seara, după ce ai prânzit bine la „Hugues”[1] sau la „Brofft”[2], arăți tichetul conductorului care vine și ți-l timbrează cu cleștele, fumezi o țigară, două până la Ploiești; acolo îți bei ceaiul în ticnă, te întorci în vagon, apoi te înfășuri bine în tartan, îți pui paltonul căpătâi, te lungești pe canapeaua de catifea roșie sau în vagonul-pat, dormi ca acasă vreo nouă ceasuri și, la opt dimineața, te deștepți la Roman. Aici cafea cu lapte, cu un kipfel[3], două, și 17 ceasuri, minut cu minut, după ce ai plecat din București, te găsești transportat pe malul îmbalsamat al Bahluiului, în fosta capitală a fostului principat al Moldovei, unde ajungi dormit, mâncat și odihnit. Călătoria, mâncare cu bacșiș cu tot, te-a costat 80 de franci. Ei, vezi, acum 40 de ani nu era așa. Δ

Îmi aduc aminte că odată plecam din București spre Moldova:

După mai multe vizite pe la vornicie[4], la postelnicie[5], la agie[6], la casa poștei, alergături cari au dăinuit vreo zece zile, într-o vineri, în sfârșit, pe la orele 3 d.a., trosc, pleosc, intră în curte opt cai cu doi surugii, precedați de un ceauș[7] călare. Cât te ștergi la ochi înșirase caii, câte doi-doi la trăsură, un fel de brișcă ușoară, s-o duci cu un cal; într-o clipă eram la capul Podului Târgului de Afară, Bariera Moșilor de astăzi; chiuiau și plesneau surugii pe ulițele Bucureștiului de ridicau lumea în picioare, bărbați și femei alergau la uși și la ferestre ca să vadă cine trece.

La streajă[8], un fel de logofăt[9] în scurteică lungă de pambriu[10] verde se arată înaintea cailor.

---

[1] *Hugues* – primul hotel cu restaurant de lux din București.
[2] *Brofft* – hotel din București, situat pe locul actualului hotel Continental.
[3] *Kipfel* (germ.) – produs de patiserie în formă de semilună.
[4] *Vornicie*, s.f. – (arh.) instituție administrativă.
[5] *Postelnicie*, s.f. – (arh.) instituție care se ocupa de relațiile cu străinii și de protocolul curții domnești.
[6] *Agie*, s. f. – (arh.) poliția orașului
[7] *Ceauș* s.m. – (arh.) căpetenie de surugii.
[8] *Streajă*, s. f. – (arh) strajă, paza de la una din intrările în oraș.
[9] *Logofăt*, s. m. – (arh.) funcționar care se ocupa de documente.
[10] *Pambriu*, s. n. – (arh.) stofă de lână merinos.

— Ho, ho! și oprește trenul; cine sunteți dumneavoastră? mă întreabă, apropiindu-se cu șapca în mână de ușă trăsurei.

— Sunt cutare, îi răspund eu declinându-mi numele și pronumele.

Căpitanul de barieră scosese un petic de hârtie din buzunar și însemna cu creionul zisele mele, muind vârful creionului de plumb pe limbă la fiecare literă.

— Și unde mergeți dumneavoastră?

— La Iași.

— Să nu fie peste graniță?

— În Moldova.

— Dar pasaport aveți?

Scot pasaportul și i-l arăt; căpitanul mi-l ia din mână, se uită la dânsul, îl mai întoarce, șoptește ceva cu secretarul său, apoi intră amândoi în cancelarie, de unde ies după o jumătate de ceas cu pana după ureche și îndoind pasaportul pe cute mi-l înapoiază cu cuvintele:

— Să umbli sănătos, coconașule! Δ

La barieră se isprăvise caldarâmul[11] și o luam pe șleau[12] cu roatele în noroi până la bucea[13], caii la pas și surugiii croindu-le cu bicele la dungi beșicate pe spinare.

După patru ore de răcnete și înjurături, cruci și răscruci, sfinți și evanghelii, pe la opt seara intram în curtea poștei de la Șindrilita; picioarele cailor pocneau de câte ori ieșeau din noroiul gros, cleios și adânc. Făcusem 16 kilometri.[...]

Căpitanul, om politicos, m-a poftit în odaia de mosafiri, să mă încălzesc și să mă odihnesc pân-or sosi cai din sus sau din jos.

[11] *Caldarâm,* s. n. – pavaj din bolovani, piatră sau lemn.
[12] *Șleau*, s. n. – drum de țară natural, neamenajat, bătătorit de căruțe.
[13] *Bucea,* s. f. – piesă metalică din centrul roții.

deputat, ministru de Interne, ministru de Externe, ambasador la Londra. Este ales membru al Academiei Române, secția științe naturale și președinte al acesteia, în câteva rânduri.

Scrie articole pe teme politice, sociale și economice, pe care le publică în diverse ziare și reviste ale vremii. Publică, începând din 1865, o serie intitulată *Convorbiri economice*, prin care prezintă într-o formă accesibilă și plăcută noțiuni fundamentale ale domeniului precum consumul, creditul, proprietatea etc. După câteva încercări literare (proză și teatru), redactează, începând din 1879, *Scrisorile*, la îndemnul prietenului său, Vasile Alecsandri. Cea mai mare parte dintre ele apar în revista *Convorbiri literare*, alte câteva, în *Revista nouă* și în *Voința națională*. Adunate în volumul *Scrisori ale lui Ghica către V. Alecsandri*, publicat la Tipografia Academiei, textele adună ca pe o scenă de teatru evenimente, experiențe personale, portrete, fiind o mărturie prețioasă pentru istoria secolului al XIX-lea. În plus, unele dintre ele, precum *Din vremea lui Caragea* sau *Școala acum 50 de ani* sunt remarcabile prin talentul literar al reconstituirii, ironiei și al umorului. Seria memorialistică evocă lumea în care a trăit scriitorul din perspectiva celui care a fost nu doar martor al schimbărilor spectaculoase, ci și agent al lor, alături de alți ctitori ai României moderne.

Literatură

Vasile Alecsandri și Ion Ghica la Istanbul, 1855

Pe un pat-sofa, de la sobă până la fereastră, dormea de-a lungul căpităneasa cu un copil la sân, alături cu culcușul căpitanului, care, la strigătul de tenor al surugiului meu, sărise din plapomă, numai în papuci și în cămașă de borangic; picioare la picioare cu căpităneasa, dormeau sforăind doi bieți călători, cari, ca și mine, așteptau sosirea de cai. O căldură amestecată cu duhoarea de oameni adormiți de nu-ți puteai trage sufletul! Δ

Sâmbătă seara ajungeam în Urziceni, capitala județului Ialomița, oraș înecat în mocirlă dintr-un capăt la altul.

Peste zi începuse un vânt rece și noroiul se învârtoșa, strângându-se de frig, încât încet-încet se făcuse tare ca fierul, formând o cale zdruncinată; roatele săreau din hop în hop, aruncându-mă la fiecare pas al cailor dintr-un colț într-altul al trăsurii. Până la jumătatea poștei Mărgineni am mers cum am mers, dar acolo, dând într-un văgaș[14] adânc înghețat, m-am pomenit cu trăsura într-un peș, se rupsese osia și rămăsese în trei roate. Surugiii descălecară, se uitară, deteră fiecare trei fluiere de mirare, ceea ce însemna că era cazul grav; unul dehamă șăuașul și porni pe fugă spre poștă să caute ajutor. [...]

Am petrecut ziua de duminecă în fabricarea osiei și seara porneam spre Focșani, oraș a două principate, capitala a două județe, a Slam-Râmnicului pentru Muntenia și a Putnei pentru Moldova. [...]Δ

A cincea zi după plecarea mea din București, priveam de la Răpedea încântătorul tablou ce se dezvăluie dinaintea ochilor la apărerea Iașului. Și mă coboram la otelul de „Petersburg", în casele lui beizadea[15] Petrache Mavrogheni din uliță. Δ

[14] *Văgaș*, s. n. – făgaș, urmă adâncă lăsată de roțile de car.
[15] *Beizadea*, s. f. – (arh.) fiu de domn.

DICȚIONAR CULTURAL

Textul memorialistic consemnează amintiri din viața autorului: detalii biografice, evenimente istorice, oameni pe care i-a cunoscut etc. Scrierile de acest fel au, în primul rând, un scop informativ, documentar, dar, în funcție de talentul memorialistului, pot avea, de asemenea, valoare literară. Spre deosebire, însă, de literatura de ficțiune care imaginează lumi, literatura memorialistică se referă la fapte reale. Ele sunt importante, de asemenea, ca mărturii existențiale. Memoriile unor personalități literare, politice sau din lumea muzicii, a sportului etc. ne dezvăluie „filmul" vieții lor: familia, formarea, influențele, prieteniile, succesele etc. Într-un sens mai larg, putem vorbi de scrieri autobiografice sau de „genurile biograficului", incluzând aici, alături de memorii, jurnalele de autor (ce cuprind însemnări personale din viața de zi cu zi, cum se întâmplă în *Jurnalul* Annei Frank).

Ficțiune. În sens general, cuvântul „ficțiune" se referă la tot ce este imaginat, născocit, ireal. Un text literar, indiferent de categorie, este o ficțiune, în sensul că prezintă o lume imaginată de scriitor, nu o lume reală. Legătura cu realitatea există, totuși, și este importantă. Sunt scriitori care creează lumi foarte apropiate de realitate, iar alții, universuri fantastice sau S.F.

Intră în categoria ficțiunii literare poezia, proza și piesele de teatru. Deși nu creează o lume imaginară, jurnalul, memoriile, corespondența pot avea expresivitate literară. De aceea, s-a vorbit, în acest caz, de o literatură de graniță, adică situată între literatura nonficțională și aceea ficțională.

Termenul poate fi folosit, de asemenea, pentru alte forme de exprimare artistică sau care recurg la procedee ale artei în alt scop: ficțiune cinematografică, ficțiune vizuală (pictură, sculptură), banda desenată, jocuri video etc.

ÎNȚELEGERE

1. Selectați indicii temporali și spațiali de la începutul fiecărei secvențe (delimitarea lor e marcată prin Δ).

Secvențe	Indici temporali	Indici spațiali
I		
a II-a		
a III-a		
a IV-a		
a V-a		

2. Ce aspecte ale călătoriei cu trenul sunt la fel sau aproape la fel și astăzi?

3. Completați lista de termeni-cheie pentru descrierea călătoriei din a treia și a patra secvență:
● șleau ● *noroi* ● *cai* ● *surugii* ● *la opt seara*.

ANALIZĂ

4. Discutați antiteza dintre trecut și prezent, având în vedere motivele din tabelul de mai jos:

Motive	Trecut	Prezent
Durata călătoriei		
Starea drumurilor		
Cazarea		
Mesele (mic-dejun, prânz, cină)		

5. Timpul verbal caracteristic textului memorialistic, care evocă o lume a trecutului, este imperfectul. Selectați câteva exemple din text.

6. Ce atitudine are memorialistul față de lumea de altădată? Alegeți varianta care vi se pare adecvată sau propuneți alta și explicați alegerea cu ajutorul unor fragmente din text.

a. nostalgică; **b.** critică; **c.** de observator lucid, cu simțul umorului.

INTERPRETARE

7. Imaginați-vă că i-ați putea vorbi lui Ion Ghica despre o călătorie actuală într-o țară străină. Scrieți un text de aproximativ 150 de cuvinte pe care l-ați putea posta pe un blog (utilizați limbajul colocvial, expresii pe care le folosiți, de obicei, în comunicarea cu prietenii sau cu colegii).

Junimea și Convorbiri literare

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE

Junimea a fost o societate literară înființată la Iași în 1863 de Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Petre P. Carp, Vasile Pogor și Theodor Rosetti. Întorși de la studii din Germania și Franța, acești tineri doreau modernizarea vieții publice a românilor prin promovarea unui spirit critic definit prin respectul pentru valoare, pentru conținut, nu pentru formă sau aparențe. Treptat, în rândurile junimiștilor au fost cooptate alte personalități care aderau la aceleași principii.

Modalitățile de îndeplinire a acestui program au fost:

- **„prelecțiunile populare”**, o serie de prelegeri săptămânale (cu plată sau bilet de intrare), ținute începând cu 1864 și până în jurul lui 1890, în spirit iluminist, de cultivare a maselor; temele erau diferite, de la științe și filozofie, la drept și literatură, abordând subiecte de actualitate: darwinismul, conducerea statului, ortografia etc.
- un **cenaclu**, în cadrul căruia se citeau și se discutau scrieri literare, printre ele numărându-se texte care au intrat destul de repede în manualele din epocă și pe care le studiem și astăzi, precum *Luceafărul* lui Eminescu, *Amintirile din copilărie* ale lui Creangă sau piesele lui Caragiale și nuvelele lui Slavici; de asemenea, cele mai importante studii critice ale lui Maiorescu au fost citite și dezbătute aici.
- **publicațiile Junimii** cuprind revista *Convorbiri literare* (1867-1944), cu apariție bilunară inițial, apoi mensuală, unde au fost publicate textele dezbătute la întâlnirile săptămânale, precum și alte ziare și reviste, unde colaborau frecvent junimiști (*Vocea națională*, 1866, *Constituțiunea*, 1866, *Era nouă* 1889-1900, *Constituționalul*, 1889-1900).

Junimea a vegheat și la educarea unei a doua generații de junimiști, care vor prelua conducerea societății și activitățile ei la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX; dintre personalitățile din această generație pot fi menționați: Mihail Dragomirescu (teoretician al literaturii), P.P. Negulescu (filozof), Constantin Rădulescu-Motru (fondatorul studiului psihologiei), Simion Mehedinți (geograf), Al. Tzigara-Samurcaș (etnolog).

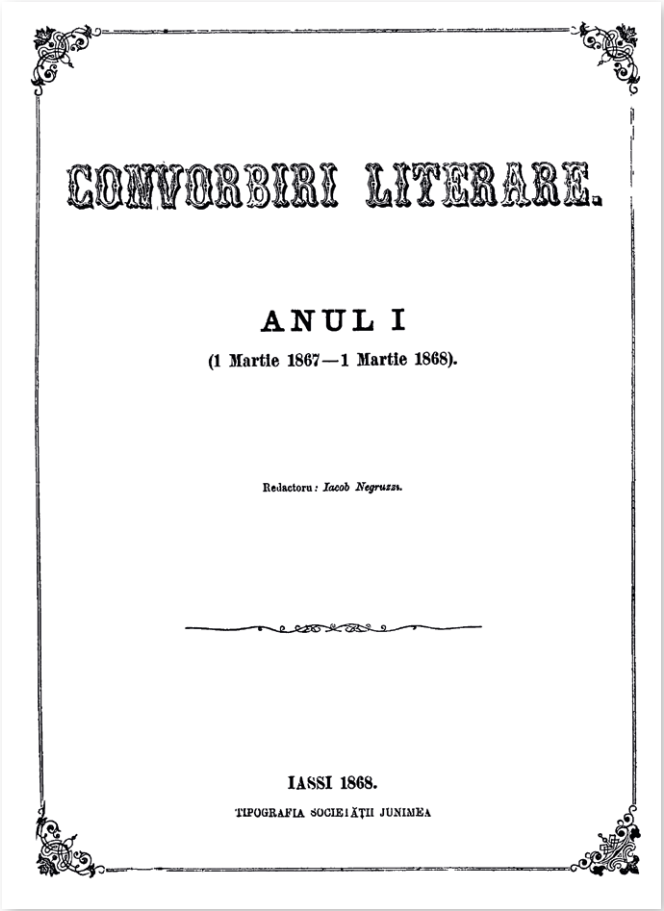
CONVORBIRI LITERARE.

ANUL I

(1 Martie 1867—1 Martie 1868).

Redactoru: *Iacob Negruzzu.*

IASSI 1868.

TIPOGRAFIA SOCIEȚĂȚII JUNIMEA

Junimea a jucat un rol esențial în maturizarea formelor culturale în a doua parte a secolului al XIX-lea. Ideologia grupării exprimată, mai ales, în scrierile lui Titu Maiorescu a avut ca principii adevărul și valoarea. În viziunea acestuia, modernizarea de influență occidentală nu schimbase în profunzime societatea românească. Maiorescu nu este, însă, un antioccidental, ci doar un critic al spoielii de civilizație: „Tot ce este astăzi formă goală în mișcarea noastră publică trebuie prefăcut într-o realitate simțită, și fiindcă am introdus un grad prea înalt din viața din afară a statelor europene, trebuie să înălțăm poporul nostru din toate puterile până la înțelegerea acelui grad și a unei organizări politice potrivite cu el.” (*Direcția nouă în poezia și proza română*)

DICȚIONAR CULTURAL

Societate literară: grup de autori care se raportează la o idee considerată fundamentală, teoretizată și exprimată în forme specifice literaturii. În cazul *Junimii* – inițial o societate culturală, prin activitatea „prelecțiunilor populare”, apoi, foarte rapid, și una literară, cu un cenaclu literar și o revistă, *Convorbiri literare* – ideea fundamentală este primatul valorii estetice (artistice), teoreticianul, Titu Maiorescu, iar scriitorii reprezentativi sunt Mihai Eminescu, I.L. Caragiale, Ion Creangă, Ioan Slavici. Scopul societății literare este impunerea propriilor atitudini și valori în ansamblul sistemului literar al epocii prin discuții sau polemici, prin texte teoretice și publicații.

Sistem literar: un ansamblu de elemente care fac posibilă funcționarea literaturii într-o societate: autori, opere, cititori, critica literară, edituri, reviste, biblioteci, librării, școli, contextul sociocultural. În a doua parte a secolului al XIX-lea există un sistem literar modern: o literatură destul de bogată și cantitativ, și calitativ, apariția unor criterii de fixare a valorii estetice, reviste, edituri și un public în formare.

Portret colectiv al membrilor *Junimii* în 1883.

AUTOR

Titu Maiorescu (1840-1917), critic literar, profesor, avocat, politician, figură emblematică a celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea pentru cultura română, prin înființarea societății *Junimea* și introducerea principiului valoric în societatea românească a epocii. Fiu al cărturarului ardelean Ioan Maiorescu, frecventează liceul „Theresianum" de la Viena și începe să învețe limba germană, pe care o va cunoaște foarte bine, compunând în ea încercări literare. Citește foarte mult (Lessing, Goethe, Schiller) și frecventează spectacole de teatru și de operă. Învață să cânte la flaut. Studiază, în această perioadă, franceza, engleza, italiana, latina și greaca, iar în 1858 absolvă liceul ca șef de promoție. Tot acum, începe să consemneze impresii și idei în jurnalul său, căruia îi va fi consecvent până la sfârșitul vieții. Urmează cursuri universitare la

Titu Maiorescu

În contra direcției de astăzi în cultura română

(1868)

Studiul din care am reprodus câteva fragmente dezvoltă teoria formelor fără fond: deschiderea către Occident din prima parte a secolului al XIX-lea nu a condus la crearea unor instituții funcționale, în absența unei tradiții care să dea consistență formelor moderne de viață socială.

În aparență, după statistica formelor dinafară, românii posed astăzi aproape întreaga civilizare occidentală. Avem politică și știință, avem jurnale și academii, avem școli și literatură, avem muzee, conservatorii, avem teatru, avem chiar o constituțiune. Dar în realitate toate aceste sunt producțiuni moarte, pretenții fără fundament, stafii fără trup, iluzii fără adevăr, și astfel cultura claselor mai înalte ale românilor este nulă și fără valoare, și abisul ce ne desparte de poporul de jos devine din zi în zi mai adânc. Singura clasă reală la noi este țăranul român, și realitatea lui este suferința, sub care suspină de fantasmagoriile claselor superioare. Căci din sudoarea lui zilnică se scot mijloacele materiale pentru susținerea edificiului fictiv, ce-l numim cultură română, și cu obolul[1] cel din urmă îl silim să ne plătească pictorii și muzicanții noștri, academicienii și atenianii din București, premiile literare și științifice de pretutindenea, și din recunoștință cel puțin nu-i producem nicio singură lucrare care să-i înalțe inima și să-l facă să uite pentru un moment mizeria de toate zilele.

Ca să mai trăim în modul acesta este cu neputință. Plângerea poporului de jos și ridicolul plebei[2] de sus au ajuns la culme. Pe de altă parte, prin înlesnirea comunicărilor, vine acum însăși cultura occidentală la noi, fiindcă noi nu am știut să mergem înaintea ei. Sub a ei lumină biruitoare va deveni manifest tot artificiul și toată caricatura „civilizațiunii" noastre, și formele deșerte cu care ne-am îngâmfat până acum își vor răzbuna atrăgând cu lăcomie fondul solid din inima străină.

Mai este oare timp de scăpare? Mai este oare cu putință ca o energică reacțiune să se producă în capetele tinerimii române și, odată cu dis-

[1] *Obol*, s.n. – mică monedă care a circulat la vechii greci; (fig.) sumă mică.
[2] *Plebe*, s. f. – (fig.) pătură socială fără merite, coruptă.

prețul neadevărului de până acum, să deștepte voința de a pune fundamentul adevărat acolo unde se află astăzi numai pretenții iluzorii? Poate soarta ne va acorda timp pentru această regenerare a spiritului public și, înainte de a lăsa să se strecoare în inimă nepăsarea de moarte, este încă de datoria fiecării inteligințe ce vede pericolul de a se lupta până în ultimul moment în contra lui.

O primă greșeală, de care trebuie astăzi ferită tinerimea noastră, este încurajarea blândă a mediocrităților. Cea mai rea poezie, proza cea mai lipsită de idei, discursul cel mai de pe deasupra – toate sunt primite cu laudă, sau cel puțin cu indulgență, sub cuvânt că „tot este ceva" și că are să devie mai bine. Așa zicem de 30 de ani și încurajăm la oameni nechemați și nealeși! Domnul X e proclamat poet mare, domnul Y – jurnalist eminent, domnul Z – bărbat de stat european, și rezultatul este că de atunci încoace mergem tot mai rău, că poezia a dispărut din societate, că jurnalistica și-a pierdut orce influență; iar cât pentru politica română, fericite articolele literare, cărora le este permis să nu se ocupe de dânsa!

De aci să învățăm marele adevăr că mediocrițătile trebuiesc descurajate de la viața publică a unui popor, și cu cât poporul este mai incult, cu atât mai mult, fiindcă tocmai atunci sunt primejdioase. Ceea ce are valoare se arată la prima sa înfățișare în meritul său și nu are trebuință de indulgență, căci nu este bun numai pentru noi și deocamdată, ci pentru toți și pentru totdeauna. [...]

ÎNȚELEGERE

1. Stabiliți valoarea de adevăr a următoarelor enunțuri:

a. Domenii care funcționează după modelul occidental ca politica, știința, arta, presa sau școala nu au destui profesioniști. A/F

b. Clasa țărănească are acces la aceste „forme" (școli, universități, teatre, presă etc.). A/F

c. Societatea românească încurajează valoarea, nu mediocritatea. A/F

d. Pentru o civilizație autentică este nevoie de o regenerare a spiritului public prin selecția valorică. A/F

2. Selectați din text construcții sinonime cu expresia „forme fără fond". Ce sugerează acestea despre atitudinea autorului față de realitatea descrisă?

3. Alegeți unul dintre domeniile enumerate la primul exercițiu și explicați de ce are nevoie ca să funcționeze după standarde moderne.

4. Alegeți variantele sinonime cu expresia „spirit public":

a. interes pentru binele comun; **b.** libertate de exprimare; **c.** libertate de circulație; **d.** mod de manifestare a unei societăți.

Berlin (filozofie) și Paris (litere și studii juridice). Colaborează la reviste europene și ține conferințe în cadrul unor societăți filozofice despre muzica lui Wagner și tragedia franceză, la Berlin și la Paris. La vârsta de 23 de ani este rector al Universității din Iași, fiind consecvent unui deziderat prin care vrea să își ajute țara prin experiența acumulată în străinătate.

Studiile sale critice, *O cercetare asupra poeziei românești de la 1867*, *În contra direcției de astăzi din cultura română* (1868), *Direcția nouă în poezia și proza română* (1872), *Comediile d-lui I.L. Caragiale* (1885), *Eminescu și poeziile lui* (1889) sunt hotărâtoare în recunoașterea valorilor timpului, în special a lui Mihai Eminescu, Ion Creangă și I.L. Caragiale. Valoarea și adevărul reprezintă două constante ale demersului său cultural și social. Criticul observă atât excesele de care suferă literatura epocii (abundența diminutivelor, spre exemplu), cât

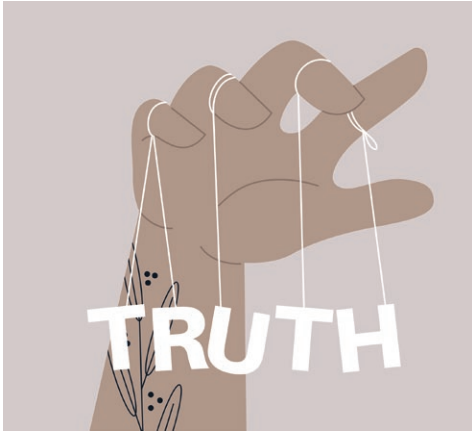

Literatură

și problemele societății românești în ansamblu (existența unor instituții nefuncționale, afirmarea unor autori mediocri etc.). În studiul *Despre scrierea limbei române* (1866), Titu Maiorescu formulează principiul fonetic, potrivit căruia sunetele în română ar fi trebuit transcrise așa cum se aud, determinând adoptarea normelor propuse de el de majoritatea lingviștilor; nu a fost o acceptare imediată, dar la 1903 cele mai multe dintre regulile sale ortografice au fost preluate în raportul Academiei Române, care statuează scrierea în limba română.

A deținut, în mai multe rânduri, funcția de ministru: al Învățământului (al Cultelor și Instrucțiunii Publice, după denumirea din epocă), al Justiției, ministru de Externe. În calitate de premier al Regatului României, este implicat în redactarea Tratatului de la București (1913), care consemnează importanța țării noastre în regiune.

Studiul *În contra direcției de astăzi în cultura română* a fost publicat prima oară în anul 1868 în revista *Convorbiri literare*.

ANALIZĂ

5. Textul are o structură argumentativă. Completați tabelul de mai jos, după modelul din prima rubrică:

Opinie	Societatea românească se caracterizează printr-o modernizare superficială („spoială de civilizație”).
Argument 1	
Argument 2	
Conectori (câteva exemple)	
Concluzia	

6. Care este rolul întrebărilor din al doilea paragraf? Gândiți-vă la destinatarul și la scopul lor.

7. Al doilea paragraf se încheie cu o exclamație: „iar cât pentru politica română, fericite articolele literare, cărora le este permis să nu se ocupe de dânsa!” Care este sensul ei? Motivați răspunsul.

INTERPRETARE

8. De ce credeți că Titu Maiorescu consideră că pentru a avea o societate modernă este nevoie de o „descurajare a mediocrităților” în viața publică? Exprimați-vă opinia.

9. Căutați cu ajutorul unui motor de IA câteva picturi românești și străine pe teme civice. Alegeți una care v-a interesat mai mult, fie prin mesajul ei, fie prin expresivitatea picturală și prezentați-o colegilor. Prezentarea voastră trebuie să conțină:

- câteva informații despre pictor;
- titlul și anul picturii;
- un eveniment sau un context socioistoric cu care are legătură;
- impresiile voastre.

Pablo Picasso, *Guernica*, 1937

Titu Maiorescu

Direcția nouă în poezia și proza română

(1872)

În prima parte a studiului, dedicată poeziei, Maiorescu face o ierarhie a celor mai importanți poeți ai momentului: primul este Alecsandri, cu ciclul de poezii intitulate *Pasteluri* „cea mai mare podoabă a poeziei lui Alecsandri, o podoabă a literaturei române îndeobște".

În mod surprinzător, dar semnificativ pentru intuiția critică maioresciană, după foarte cunoscutul și apreciatul Alecsandri, pe al doilea loc se află tânărul de 22-23 de ani Mihai Eminescu, pe baza a doar trei poezii publicate până atunci în revista *Convorbiri literare*: *Veneră și Madonă*, *Epigonii*, *Mortua est!*, semnificative pentru perioada de tinerețe a lui Eminescu.

Noua direcție, în deosebire de cea veche și căzută, se caracterizează prin simțimânt natural, prin adevăr, prin înțelegerea ideilor ce omenirea întreagă le datorește civilizației apusene și totodată prin păstrarea și chiar accentuarea elementului național. Ne pare timpul venit de a atrage atenția publică asupră-i, și în paginile următoare ne încercăm a arunca o scurtă privire asupra câtorva reprezentanți ai acestui început de scăpare, ai acestei nașteri sau renașteri literare. Valoarea lor nu este deopotrivă; sunt câteva talente eminente între ei, sunt multe talente inferioare, și unii și alții însă sunt pe calea naturală și aspiră cu bună-credință spre adevăr. Din acest punct de vedere, toți împreună merită o atenție binevoitoare.

În fruntea nouei mișcări e drept să punem pe Vasile Alecsandri. Cap al poeziei noastre literare în generația trecută, poetul *Doinelor* și *Lăcrămioarelor*, culegătorul cântecelor populare păruse a-și fi terminat chemarea literară. Și nici atenția publicului nu mai era îndreptată spre poezie; o agitare stearpă preocupa toate spiritele. Deodată, după o lungă tăcere, din mijlocul iernei grele ce o petrecuse în izolare la Mircești, și iernei mult mai grele ce o petrecea izolat în literatura țării sale, poetul nostru reînviat ne surprinse cu publicarea *Pastelurilor*. [...]

Cu totul osebit în felul său, om al timpului modern, deocamdată blazat[1] în cuget, iubitor de antiteze cam exagerate, reflexiv[2] mai

[1] *Blazat*, adj. – (în context) dezamăgit, obosit, sceptic.
[2] *Reflexiv*, adj. – meditativ, gânditor.

DICȚIONAR CULTURAL

Critica literară este o formă de receptare specializată a operei literare. În linii mari, critica literară analizează și comentează structura, limbajul și viziunea diverselor texte literare, dar și alte aspecte. De asemenea, are un rol esențial în fixarea valorii estetice. Spre deosebire de receptarea comună, pentru care este caracteristică frecvent **judecata de gust**, critica literară operează cu **judecata de valoare**, fundamentată de criterii specifice domeniului artistic pe care-l studiază.

Metodele și formele criticii literare sunt variate, ca în cazul oricărei discipline științifice. **Critica de direcție** este o formă importantă prin promovarea unei anumite direcții culturale și literare în spațiul public.

Literatură

peste marginile iertate, până acum așa de puțin format încât ne vine greu să-l citățm îndată după Alecsandri, dar, în fine, poet, poet în toată puterea cuvântului, este d. Mihail Eminescu. De la d-sa cunoaștem mai multe poezii publicate în *Convorbiri literare*, care toate au particularitățile arătate mai sus, însă au și farmecul limbagiului (semnul celor aleși), o concepție înaltă și, pe lângă aceste (lucru rar între ai noștri), iubirea și înțelegerea artei antice.

ÎNȚELEGERE

1. Precizați care sunt cele două aspecte caracteristice noii direcții literare, în opinia lui Titu Maiorescu.

2. Explicați sensul următorului fragment, referitor la Vasile Alecsandri: „cap al poeziei noastre literare din generația trecută".

3. Calculați vârsta celor doi poeți prezentați la data apariției studiului și stabiliți care este deja foarte cunoscut și care este la începutul activității literare.

4. Ce apreciază Maiorescu la poezia eminesciană?

5. Construcția „concepție înaltă" se referă la:

a. temele și motivele eminesciene;

b. viziunea eminesciană;

c. viața poetului.

ANALIZĂ

6. Recitiți pastelul lui Vasile Alecsandri din prima unitate a manualului și formulați două argumente pentru ideea valorii literare a pastelurilor.

7. Citiți tabelul de mai jos, o sinteză a caracterizării celor doi poeți:

Vasile Alecsandri	cel mai bun poet al generației trecute (*Doine și lăcrămioare, Pasteluri*)
	culegător al cântecelor populare
Mihai Eminescu	om al timpului modern
	puțin format (antiteze exagerate, reflexiv în exces)
	farmecul limbajului
	iubitor al artei antice

Asociați aceste portrete literare cu felul în care caracterizează Titu Maiorescu noua direcție. Sunt reprezentativi cei doi poeți? Motivați răspunsul.

INTERPRETARE

8. Într-un studiu anterior Maiorescu afirmă că poezia trebuie să trezească în mintea cititorilor „imagini sensibile" (concrete) cu ajutorul cuvintelor. Citiți fragmentul de mai jos, alegeți trei imagini și explicați care sunt procedeele artistice prin care sunt realizate.

Văd sufletu-ți candid prin spațiu cum trece;
Privesc apoi lutul rămas... alb și rece,
Cu haina lui lungă culcat în sicriu,
Privesc la surâsu-ți rămas încă viu –
Și-ntreb al meu suflet rănit de-ndoială,
De ce-ai murit, înger cu fața cea pală?
Au nu ai fost junâ, n-ai fost tu frumoasă?
Te-ai dus spre a stinge o stea radioasă?

(Mihai Eminescu, *Mortua est!*)

Titu Maiorescu

Comediile d-lui I.L. Caragiale

(1885)

Contestată în epocă, piesa *D-ale carnavalului* de I.L. Caragiale a fost acuzată, între altele, de imoralitate. Prin acest studiu critic, Titu Maiorescu îi va lua apărarea lui Caragiale, afirmând că arta nu are nevoie de teze explicit morale: „întâmplarea că poezia întrebuințează același organ de comunicare sau același material brut ca și codicele[1] penal și catehismul[2] de morală, adică cuvintele, nu-i poate schimba esența ei de artă, precum nu se poate confunda arta sculpturei cu meseria pavajului, deși amândouă întrebuințează materialul piatră".

Lucrarea d-lui Caragiale este originală; comediile sale pun pe scenă câteva tipuri din viața noastră socială de astăzi și le dezvoltă cu semnele lor caracteristice, cu deprinderile lor, cu expresiile lor, cu tot aparatul înfățișării lor în situațiile anume alese de autor.

Stratul social pe care îl înfățișează mai cu deosebire aceste comedii este luat de jos și ne arată aspectul unor simțiminte omenești, dealtminteri aceleași la toată lumea, manifestate însă aici cu o notă specifică, adecă sub formele unei spoieli de civilizație occidentală, strecurată în mod precipitat până în acel strat și transformată aici într-o adevărată caricatură a culturei moderne. [...]

Oare nu este aici un adevărat început de literatură dramatică națională, independentă, trăind din propriile sale puteri, în înțelesul aceleiaș mișcări intelectuale sănătoase, în care sunt și *Novelele* lui Slavici, și *Amintirile* lui Creangă [...], și *Poeziile* lui Eminescu – mișcare deșteptată în literatura noastră prin acea culegere de poezii populare prin care Alecsandri a îndreptat spiritul tinerimii de astăzi spre izvorul veșnic al tuturor inspirațiilor adevărate; simțirile reale ale poporului în care trăim, și care simțiri numai întru cât sunt oglindite prin artă în această realitate a lor devin o parte integrantă a omenirii exprimată în forma literară? [...]

Bartolomé Esteban Murillo, *Copii mâncând struguri și pepene galben*, 1645

[1] *Codice,* s.n. – culegere de legi, de documente sau de diverse texte medievale.

[2] *Catehism,* s.n. – lucrare care expune principiile religiei creștine; (fig.) lucrare care expune esența unei doctrine.

Titu Maiorescu

Eminescu și poeziile lui

(1889)

Vreun premiu academic pentru poeziile lui Eminescu, de a cărui lipsă se plânge o revistă germană din București? Dar Eminescu ar fi întâmpinat o asemenea propunere cu un râs homeric[1] sau, după dispoziția momentului, cu acel surâs de indulgență miloasă ce-l avea pentru nimicurile lumești. Regina României, admiratoare a poeziilor lui, a dorit să-l vadă, și Eminescu a avut mai multe convorbiri literare cu Carmen Sylva[2]. L-am văzut și eu la curte, și l-am văzut păstrând și aici simplicitatea încântătoare ce o avea în toate raporturile sale omenești. Dar când a fost vorba să i se confere o distincție onorifică, un bene-merenti sau nu știu ce altă decorație, el s-a împotrivit cu energie. Rege el însuș al cugetării omenești, care alt rege ar fi putut să-l distingă? Și aceasta nu din vreo vanitate a lui, de care era cu desăvârșire lipsit, nu din sumeția unei inteligențe excepționale, de care numai el singur nu era știutor, ci din naivitatea unui geniu cuprins de lumea ideală, pentru care orce coborâre din lumea convențională era o supărare și o nepotrivire firească. [...]

Eminescu este un om al timpului modern, cultura lui individuală stă la nivelul culturei europene de astăzi. Cu neobosita lui stăruință de a ceti, de a studia, de a cunoaște, el își înzestra fără preget memoria cu operile însemnate din literatura antică și modernă. Cunoscător al filozofiei, în special a lui Platon, Kant și Schopenhauer, și nu mai puțin al credințelor religioase, mai ales al celei creștine și buddaiste[3], admirator al Vedelor[4], pasionat pentru operele poetice din toate timpurile, posedând știința celor publicate până astăzi din istoria și limba română, el afla în comoara ideilor astfel culese materialul concret de unde să-și formeze înalta abstracțiune care în poeziile lui ne deschide așa de des orizontul fără margini al gândirii omenești. [...]

Pe cât se poate omenește prevedea, literatura poetică română va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui, și forma limbei naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmântului cugetării românești.

---

[1] *Râs homeric* – râs puternic, zgomotos, ca acela al zeilor din epopeea *Iliada* a lui Homer: „Zeii în hohote lungi la râs se porniră cu toții...” (trad. G. Murnu).
[2] Carmen Sylva, pseudonimul literar al Elisabetei, regina României (1843-1916).
[3] *Budist*, adj. – referitor la budism, religie a Indiei antice; termenul provine din fr. *bouddhiste*.
[4] *Vede*, s.f. – scrieri religioase din India antică.

ÎNȚELEGERE

1. Selectați cinci termeni a căror formă nu corespunde cu aceea de astăzi. Explicați de ce există această diferență.

2. Lumea comediilor lui Caragiale este caracterizată printr-o expresie care apare și în studiul *În contra direcției de astăzi în cultura română*. Care este aceasta? Explicați legătura dintre studiul amintit și opera lui Caragiale. Puteți aduce în discuție și schița din prima unitate a manualului.

3. Rezumați oral secvența care prezintă personalitatea lui Eminescu.

4. Ultimul fragment din studiul dedicat lui Eminescu conține o fixare valorică. În ce constă aceasta?

ANALIZĂ

5. Selectați din ambele texte cuvinte sau construcții din câmpul lexico-semantic al valorii.

6. Explicați, ținând cont de scopul acestor studii, frecvența acestor termeni și construcții.

7. Prin ce argument respinge Titu Maiorescu acuzația de imoralitate și trivialitate adusă de câțiva contemporani comediilor lui Caragiale? Alegeți varianta adecvată:

a. Comediile prezintă tipuri umane cu corespondent în societatea epocii, caracterizate printr-o spoială de civilizație modernă.

b. Caragiale a inventat o lume absurdă și amuzantă, fără legătură cu realitatea din epoca lui.

c. Personajele lui Caragiale sunt copiate după modele reale, întrucât autorul avea o foarte bună memorie și talentul de a-i imita pe ceilalți.

INTERPRETARE

8. Ce credeți că este mai important decât orice altceva în activitatea lui Titu Maiorescu și a noii direcții literare? Exprimați-vă opinia, luând ca punct de plecare fragmentul memorialistic de mai jos:

„**Caracuda**. Poreclă dată de A. Naum, cu ocaziunea unei Aniversări, unui număr destul de însemnat de membri ai Junimii, care, mai tineri și mai modești, șed obicinuit prin colțuri, vorbesc foarte puțin, cârtesc pe la ureche foarte mult și așteaptă cu nerăbdare când se aduc ceaiul, cafeaua și cozonacul.

Deviza Junimii, inventată de Pogor și adoptată de Societate, este următoarea: *Entre qui veut, reste qui peut!**

Maiorescu Titu. Născut în Craiova în 15 fevruarie, 1840, fondator, stâlp și gazdă a Junimii. Odinioară Titu Liviu, astăzi numai Titul. Întemeietorul prelecțiunior populare; autorul aforismelor, al ortografiei Junimii și a mai multe cărți și critice; iscoditorul Direcției noi, care, împreună cu criticele sale, au atras atâta ură și vrăjmășie asupra lui și asupra Junimii, lucru pentru care Caracuda, simțindu-se nevinovată, cam zbârcea fruntea. Se zice că multora le plăcea să fie lăudați în Direcția nouă și sprijiniți în vremea ministeriului lui Maiorescu, dar că le displăcea să fie pe urmă dați afară și puși sub judecată. [...]

Zenzibilizare, pronunțarea nemțească a lui Eminescu, imitată de mulți junimiști; *zenzibilizare, conzervativ, conziderațiune, zeztematizare* etc. etc."

(Iacob Negruzzi, *Dicționarul Junimii*, în *Amintiri din Junimea*)

* Entre qui veut, reste qui peut (lb. fr.) – Intră cine vrea, rămâne cine poate.

AUTOR

Nicolae Filimon (1819-1865), prozator. Fiul lui Mihai Filimon, protopop, dobândește primele învățături în chiliile de lângă biserica Ienii din București cu un dascăl Chiru, foarte sever. Din cauza metodelor autoritare ale acestuia, Nicolae, care rămâne orfan de tată (victimă a ciumei din 1830), fuge și își găsește adăpost pe lângă curtea unui mare logofăt (Bărcănescu), apoi în casa lui Eftimie Răsuceanu (clucer). Își completează studiile, fiind tot mai atras de lumea muzicii: în casa lui Bărcănescu, de exemplu, existau un clavecin și un pian (piese rare pe atunci în Țara Românească). Devine, la aceeași biserică, „cântăreț ajutor". Se remarcă atât ca interpret vocal (este corist la Opera italiană din București), cât și ca flautist, iar mai târziu are ocazia să publice cronici muzicale.

Începuturile romanului românesc

Nicolae Filimon

Ciocoii vechi și noi

În romanul *Ciocoii vechi și noi*, Nicolae Filimon dezvăluie ascensiunea unui tânăr ambițios, dar lipsit de scrupule, pe nume Dinu Păturică. Acesta intră în serviciul unui boier (Andronache Tuzluc), reușind să-l manipuleze și să-l sărăcească. Frescă a societății fanariote, romanul surprinde influența nefastă a banului și a puterii, dorința de ascensiune rapidă pe scara socială, precum și relațiile false dintre oameni, bazate pe oportunism.

CAPITOLUL I

DINU PĂTURICĂ

Într-o dimineață din luna lui octombrie, anul 1814, un june de 22 de ani, scurt la statură, cu fața oacheșă, ochi negri, plini de viclenie, un nas drept și cu vârful cam ridicat în sus, ce indică ambițiunea și mândria grosolană, îmbrăcat cu un anteriu[1] de șamalagea[2] rupt în spate; cu caravani[3] de pânză de casă văpsiți cafeniu; încins cu o bucată de pânză cu marginile cusute în gherghef, cu picioarele goale băgate în niște iminei[4] de

[1] *Anteriu*, s.n. – haină lungă purtată de boierii români.
[2] *Șamalagea*, s.f. – stofă de mătase vărgată, alagea de Șam (numele turcesc al Damascului).
[3] Pantaloni (n.a.)
[4] *Imineu*, s.m. – pantof de modă turcească.

Michel Bouquet și Eugène Ciceri, *Curtea arsă și Dealul Spirii din București*, desen din 1841

saftian[5], care fuseseră odată roșii, dar își pierduseră culoarea din cauza vechimei; la încingătoare cu niște călimări colosale de alamă; în cap cu cauc[6] de șal, a cărui coloare nu se putea distinge din cauza peticelor de diferite materii cu care era cârpit, și purtând ca veștmânt de căpetenie o fermenă[7] de pambriu[8] ca paiul grâului, căptușită cu bogasiu[9] roșu; un astfel de june sta în scara caselor marelui postelnic Andronache Tuzluc, rezimat de stâlpii intrării și absorbit în niște meditațiuni care, reflectându-se în trăsurele feței sale, lăsau să se vază până la evidență că gândirea ce-l preocupa nu era decât planuri ambițioase ce închipuirea lui cea vie îi punea înainte și obstacolile ce întâmpina în realizarea lor.

În momentul acela, ușa scării se deschise și se arătă înaintea junelui un arnăut îmbrăcat numai în fir, cu pistoale și iatagan la brâu și cu tătarcă[10] roșie blănită cu vulpe nafé[11]. Mândrul albanez, fără să privească cât de puțin pe bietul june ce-i făcea temenele[12] până la pământ, strigă cu voce de stentor[13]:

— Ioane, trage butca[14] boierului la scară!

Vizitiul, după ce plesni de câteva ori din bici și mai făcu câteva marafeturi[15] prin care voia să arate abilitatea ce avea în meseria sa, trase butca la scară.

Nu trecu mult și se auziră pașii cei leneși și gravi ai marelui postelnic, ce cobora scara cu o cadență simetrică. Junele, a cărui atențiune era ațintită la cea mai mică mișcare ce se petrecea, auzi și el acest zgomot și, cu un aer în care se vedea foarte curat neliniștea, ridică de la pământ două cutii cu păstrăvi și câteva găini; apoi vârî machinălicește mâna în sân și scoase un plic sigilat, iar după ce își strânse fermeneaua la piept și-și luă caucul din cap, lăsând să se vază o căpățână rasă peste tot și numai în creștet cu vreo câteva fire de păr, luă o pozițiune umilitoare și așteptă sosirea boierului.

În fine, postelnicul apăru în scară îmbrăcat cu antiriu de cutnie[16] ca gușa porumbelului, încins peste mijloc cu un șal de Țarigrad, cu işlicul[17]

[5] *Saftian*, s.n. – piele de capră, subțire și fină.
[6] *Cauc*, s.n. – acoperământ de cap, înalt și rotund, purtat de boieri.
[7] *Fermenă* (fermenea), s.f. – haină scurtă, brodată cu fir sau mătase, purtată de boieri peste anteriu.
[8] *Pambriu*, s.n. – postav de lână.
[9] *Bogasiu*, s.n. – stofă fină orientală.
[10] *Tătarcă*, s.f. – haină lungă, îmblănită (purtată în mod obișnuit de tătari).
[11] *Nafé* (nafea), s.f. – blană de pe pântecele vulpii, cu care se îmblăneau căciulile.
[12] Complimente turcești (n.a.)
[13] *Stentor*, s. propriu – erou grec care a participat la Războiul Troian. Vocea de stentor este o voce foarte puternică.
[14] *Butcă*, s.f. – trăsură de lux, caleașcă.
[15] *Marafet*, s.n. – truc.
[16] *Cutnie*, s.f. – țesătură din mătase și bumbac.
[17] *Işlic*, s.n. – căciulă de blană scumpă, de format mare, cilindrică, purtată de domni sau boieri.

Îl cunoaște, de asemenea, pe Anton Pann. În paralel cu activitatea publicistică, Filimon ocupă diverse funcții administrative în București. Lucrează un timp la Arhivele Statului, unde cercetează documente care-i vor fi utile în conceperea creațiilor literare. Face călătorii în Germania și Italia, familiarizându-se cu lumea artistică de acolo. Însemnările lui de călătorie conțin și note critice. Autorul observa, de exemplu, că țăranii din Bavaria „lucrau cu cantilena[1] și râsul pe buze, iar nu ca la noi, sub biciul dorobanților[2]". Pe lângă cronicile muzicale și teatrale, scriitorul tipărește și proză scurtă (o nuvelă se intitulează *Nenorocirile unui slujnicar sau Gentilomii de mahala*). Cartea care l-a consacrat este romanul de formulă realistă *Ciocoii vechi și noi sau Ce naște din pisică șoarici mănâncă*, o mică frescă a sfârșitului de epocă fanariotă. Scriitorul îi condamnă pe cei care caută să urce pe scara socială prin mijloace imorale. Corupția, parvenitismul și abuzurile sunt câteva dintre temele mari ale cărții.

„Rezistența romanului, în ciuda incoerențelor organice, vine din marea siguranță a desenului și a tonurilor fundamentale. [...] Nu este în lite-

[1] *Cantilenă*, s.f. – melodie gravă, sentimentală, cu caracter cantabil, liric.
[2] *Dorobanț*, s.m. – (aici) jandarm care asigura ordinea în comune.

ratura noastră, pe măsura deplasării orizontului, un erou cu acte mai solide de stare civilă decât Dinu Păturică. Simplificarea culorilor și a liniilor face ca tabloul să fie cu atât mai neted, cu cât e mai îndepărtat. După încetarea lecturii, imaginația cititorului adaugă singură nuanțele. Chiar divagațiile, moralitățile, naivele satanisme și angelisme de foileton[3] susținute de o trainică schelărie, devin agreabile, formând un stil al vremii, un ton arheologic, multicolor, oriental, de o împestrițare de Halimà[4]." (G. Călinescu)

[3] *Foileton*, s.n. – articol (de literatură, știință etc.) sau fragment de roman inserat în partea de jos a paginilor unui ziar sau reviste.
[4] *Halimá*, s.f. – titlul colecției de povești arabe *O mie și una de nopți*; prin extensie, povestire complicată, cu peripeții.

în cap și învelit până la ochi cu o giubea[18] de postav albastru blănită cu blană de râs. El zări pe june și-i zise cu gravitatea de boier de protipendadă[19]:

— Cine ești, mă băiete, și ce voiești de la mine?

Junele căzu în genunchi și, sărutând pulpana antiriului, răspunse cu o voce lângedă[20], ce inspira compătimire:

— Să trăiți întru mulți și fericiți ani! Sunt Dinu Păturică, nemernicul fiu al preaumilitei voastre slugi, treti-logofăt[21] Ghinea Păturică, fostul odinioară vătaf[22] de curte al Înălțimei voastre.

— Ei bine, spune-mi ce vrei de la mine?

— Am o scrisoare de la tata către preacinstitul și de bun neam obraz al Măriei voastre.

— Ad-o-ncoace, să vedem acea scrisoare.

Junele se apropie de postelnicul ținând capul plecat până la pământ și-i dete scrisoarea, apoi căzu iarăși în genunchi și, stând în această poziție, aștepta răspunsul.

Boierul deschise scrisoarea și citi cele următoare:

„Preamilostivului și de bun neam al meu stăpân,
cu cea de slugă supunere mă închin.

După sânta datorie ce am, ca un supus credincios viu a cerceta despre fericita și mie foarte scumpă sănătate a Panevgheniei[23] tale, ca, aflând-o pe deplin, să mă bucur din rărunchii inimei mele, căci eu, din mila Domnului, mă aflu în toată întregimea sănătății și mă îndeletnicesc cu umilita mea slujbuliță de sameș[24] ce te-ai milostivit a-mi da. Am primit preacinstita scrisoare a Blagorodniciei[25] tale și cele ce-mi poruncești le-am pus în lucrare. Cele patruzeci lude[26] scutelnici[27]: pescari, răcari, vânători și dărvari[28] i-am împrăștiat în tot județul și crez că, cu ajutorul lui Dumnezeu și iușchiuzarlâcul[29] smeritului tău rob, curtea Blagorodniciei tale în scurtă vreme se va împlea de toate cele trebuincioase.

Alta am să te rog, arhon[30] postelnice; fiul meu, înfățișătorul acestei umilite scrisori, a ajuns în ilichie[31] și cu toate că m-am silit a-l învăța toate iușchiuzarlâcurile și marafeturile cu care trebuie să fie împodobit

[18] *Giubea*, s.f. – haină lungă din postav fin.
[19] De prima clasă (n.a.)
[20] *Lânged* (lânced), adj. – lipsit de vigoare sau de energie.
[21] *Treti-logofăt*, s.m. – al treilea (în rang) logofăt, adică secretarul marelui logofăt.
[22] *Vătaf*, s.m. – supraveghetor al slugilor de la curtea unui boier.
[23] *Panevghenie*, s.f. – termen reverențios de adresare către un boier.
[24] *Sameș*, s.m. – administrator sau logofăt de moșie.
[25] *Blagorodnicie*, s.f. – excelență, noblețe.
[26] Individe (n.a)
[27] *Scutelnic*, s.m. – care era scutit de biruri sau obligații.
[28] *Dărvar* (dârvar), s.m. – slujitor care aducea lemne din pădure la curțile boierești.
[29] *Iușchiuzarlâc* (iș chiuzarlâc), s.n. – șiretlic, dibăcie.
[30] *Árhon*, s.m. – titlu de politețe cu care cineva i se adresa unui boier.
[31] *Ilichie*, s.f. – vârstă.

un adevărat calemgiu[32]*, dar nefiind de ajuns toate acestea, îl trămit la Domnia ta ca să se mai roadă, să poată ieși și el mâne-poimâne la obraze*[33].

Primește, milostive stăpâne, două bote[34] *cu păstrăvi și zece găini crescute și îngrășate de mine.*

A Panevgheniei tale smerită și umilită slugă,
treti-logofăt Ghinea Păturică
ot Bucov, sud Saac[35]*.”*

După ce postelnicul Andronache citi scrisoarea, chemă pe vătaful său de curte și-i zise:

— Ia aceste cutii cu păstrăvi și să le trămiți colo, știi tu! Iar pe strengarul acesta de băiat să-l oprești în curtea mea și să mi-l faci deocamdată ciubucciu[36].

La aceste vorbe ale boierului, inima lui Dinu Păturică săltă de bucurie, și avea mare dreptate, căci prin admiterea lui în serviciul postelnicului devenise proprietar pe prima literă a alfabetului Fortunei.

În timpul acesta vizitiul atinse caii cu biciul și ieși cu butca din curte, iar vătaful luă cutiile cu păstrăvi împreună cu găinile și, urmat de noul său confrate în ciocoism, sui mai întâi scara cea mare a casei, trecu prin sală și, ajungând la o galerie cam întunecoasă, se opri în loc și zise lui Dinu Păturică:

— Iată odaia ce ți-am gătit pentru locuință; intră într-însa, și peste un ceas voi veni să te învăț meseria de ciubucciu cu care te-a cinstit stăpânul.

Noul ciocoi aștepta până se depărtă vătaful, iar după aceea se coborî în curte și, luând o pereche de desagi în care era o colecțiune de trențe ce compuneau averea ce aducea el din casa părintească, sui scara cu repeziciunea vântului și, intrând iarăși în camera sa, își așeză toate lucrurile pe la locul lor.

Camera despre care vorbim era în periferie de un stânjin pătrat; într-unul din cele patru unghiuri era o vatră întocmai ca cele obicinuite la cafenelile

Oameni din București, desen din 1825

turcești, pe care sta un ibric colosal, încongiurat de toate părțile cu cărbuni stinși pe jumătate. În cellalt unghi era așezat un dulap prin ale cărui sticle se vedeau o mulțime de ciubuce cu antep[37] și de iasomie, cu imamele[38] de chihlimbar limoniu; iar mai sus, pe o despărțire făcută într-adins, se vedeau o mulțime de feligene[39] pentru cafea, cu zarfurile[40] lor de argint, și câteva chisele[41] de dulceață. La extremitatea de jos a acestui dulap se zărea un lighean de argint, pe al cărui acoperământ era pusă o bucată de săpun mosc în formă sferică. Lângă acest dulap era un pat mizerabil de scânduri, acoperit cu o pătură de lână albastră, iar pe pereți erau țintuite câteva cadre de hârtie, zugrăvite cu vopseli proaste: una dintr-însele reprezinta lupta navală de la Cești-Liman și arderea flotei turcești de către prințul Orlof, iar pe cealaltă era desemnată asasinarea principelui Hangerli de către trămisul Porții Otomane.

Dinu Păturică dete o privire repede și disprețuitoare camerii sale, apoi deschise fereastra și începu să se uite în curte. Privi cu băgare de seamă mulțimea de

[32] *Calemgiu*, s.m. – funcționar de cancelarie, copist.
[33] *A ieși (a scoate) la obraz(e)* (exp.) – a deveni bogat.
[34] *Botă*, s.f. – vas de lemn.
[35] Saac sau Săcueni – unul din cele 17 județe ale Țării Românești din vremea administrației fanariote, având reședința la Bucov.
[36] *Ciubucciu*, s.m. – slujitor care avea însărcinarea să umple și să aprindă ciubucul domnului sau al boierilor.
[37] *Antep*, s.m. – varietate de vișin din al cărui lemn se făceau ciubuce.
[38] *Imamea*, s.f. – capătul ciubucului, prin care se trage fumul.
[39] *Feligean* (felegean), s.n. – ceașcă (turcească) fără toartă, având un suport metalic.
[40] *Zarf*, s.n. – suport metalic lucrat în filigran, pe care se punea filigeanul sau paharul de ceai.
[41] *Chisea*, s.f. – vas mic de sticlă sau de porțelan în care ține dulceața.

Amedeo Preziosi, *Dâmbovița*, acuarelă din 1869

găini, gâște, rațe, claponi, cocori și călifari[42] ce furnicau prin curtea boierească, apoi se întoarse către bucătărie și, la vederea mulțimei de tingiri[43] de diferite capacități, în care se pregăteau cele mai gustoase bucate din Fanar, fața lui se coloră de o bucurie nedescriptibilă; iar după o reflecțiune de câteva minute, zise în sine: „Iată-mă, în sfârșit, ajuns în pământul făgăduinței; am pus mâna pe pâne și pe cuțit; curagiu și răbdare, prefăcătorie și iușchiuzarlâc, și ca mâne voi avea și eu case mari și bogății ca ale acestui fanariot."

CAPITOLUL XII

UNA LA MÂNĂ!

[...]

Moșia Răsucita, punctul principal al călătoriei lui Păturică, era trei poștii departe de București, și el nu făcuse nici drumul jumătate; temându-se dar ca să nu-l apuce noaptea în pădure, grăbi mult călătoria și ajunse în sat pe la sfințitul soarelui.

Pe dată ce se așeză în casele boierești, trămise pe isprăvnicei să cheme satul, ca să cerceteze despre asupririle ce cearcă din partea arendașului[44].

A doua zi, pe la revărsatul zorilor, curtea caselor boierești era plină de săteni de toată vârsta; unii țineau în mâni pui de găină, alții câte o strachină cu ouă sau câte o oală cu unt. Toți aceștia venise să reclame în contra arendașului și nu așteptau decât scularea lui Păturică.

Nu trecu mult timp și ciocoiul se arătă mulțimei îmbrăcat în haine arnăuțești muiate în fir și cu un aer măreț. El se așeză pe un scaun, ceru cafea și ciubuc, iar după ce-și făcu tabietul aruncă o privire severă și observatoare asupra țăranilor, apoi zise cu un accent plin de îngâmfare:

— Creștini buni, Măria sa postelnicul Andronache Tuzluc, stăpânul nostru al tuturor, m-a trămis aci ca să ascult plângerile voastre și să vă dau dreptate, de veți avea; spuneți dar toate păsurile voastre fără cea mai mică temere. Iată că vă ascult!

[42] *Călifar*, s.m. – specie de păsări migratoare acvatice, înrudite cu rațele și gâștele, cu penele roșii-ruginii.
[43] *Tingire*, s.f. – vas adânc în care se gătește mâncarea.
[44] *Arendaș*, s.m. – persoană care ia un bun în arendă și obține beneficii din activitatea celor pe care îi exploatează.

Țăranii deteră mai întâi plocoanele[45] în mâna idicliilor[46]; apoi, după ce se scărpinară în cap și frământară căciulile în mâni câtva timp, începură a se jălui care de care mai mult și toți deodată, în chipul următor:

— Să trăiești, coconașule! Bine că te-a adus Dumnezeu la noi, să vezi și să crezi urgia în care am căzut. Ne-a sărăcit, cocoane, hoțul de grec, ne-a lăsat în sapă de lemn.

— Mie mi-a luat boii și vaca, sărac de maica mea! pentru un iuzluc[47] de șaptezeci de parale.

— Pe mine m-a împrumutat cu două banițe[48] de mălai și sunt trei ani de când tot i le plătesc, păcătosul de mine, și când gândeam că am scăpat de dânsul, m-am pomenit că-mi desjugă boii de la plug și mi-i vinde, de m-a lăsat sărac lipit.

— Mie mi-a necinstit fata cu sila, bătând-o până și-a ieșit din minți.

— Pe mine m-a înjugat la carul cu lemne, ca p-o vită, coconașule.

— Pe mine m-a spânzurat cu capul în jos și mi-a dat fum de ardei și nu m-a lăsat până nu i-am dat răvaș că-i sunt dator treizeci de lei.

— Mare năpastă a căzut pe capul nostru, coconașule! strigară mai mulți deodată o să ne ducem în lume, căci Dumnezeu a luat dreptatea de pe pământ; arendașul ne jăfuiește, zapciul[49] ne jupoaie de piei, gazda de județ și ispravnicii ne ung cu miere și ne leagă de copaci, de ne mănâncă muștele și țânțarii!...

— Dar bine, buni creștini! de ce n-ați venit să-mi spuneți mie toate acestea? răspunse Dinu cu un aer de compătimire.

— N-am îndrăznit, coconașule. O dată-n viața noastră am băgat jalbă[50] la Măria sa și, în loc să ne facă dreptate, ne-am pomenit cu ceată de arnăuți, care ne-au rupt oasele. Nu știm ce o să ne facem; să trecem în țara turcească; încailea[51] să ne omoare păgânii, decât creștinii, cari să închină tot la o cruce cu noi.

În această mulțime de jăluitori erau vreo patru țărani cari se băteau cu pumnii în piept, își smulgeau părul din cap și sărutau fruntea imineilor lui Păturică. Acești jăluitori exagerați aveau niște fizionomii de adevărați hoțomani. Dinu îi observă și tăcu; iar după ce congedie gloata de săteni cu făgăduieli mincinoase, făcu un semn isprăvnicelului.

Isprăvnicelul se apropie de dânsul, ținând căciula în mâni.

— Să-mi aduci mai pe urmă p-acei patru jăluitori cari se văietau mai tare, auzitu-m-ai?

— Am auzit, cocoane.

— Du-te acum de cheamă pe arendaș.

— Să trăiești, cocoane, este dus la târg.

— Și când vine îndărăt?

— Pe la chindii[52], cocoane.

— Bine.

Câteva ore în urma scenelor de mai sus, Păturică ședea pe sofa cu picioarele încrucișate ca un osmanlâu[53] și fuma dintr-un ciubuc dulcea și parfumata plantă arabică numită ghebel[54], având dinaintea sa pe cei patru țărani jăluitori.

După ce lăsă să iasă din pieptul său un nor gros de fum, ce se înălța către tavanul camerii formând o mulțime de grupe bizare, el privi cu atenție pe țărani și le zise:

— Ei bine, băieți, acum suntem singuri. Dumnezeu stă de față; ia spuneți-mi, de când a venit acest arendaș pe moșie, cum merg pădurile, hanul, morile, cârciumile? Sunt în stare bună sau nu?

[45] *Plocon*, s.n. – dar, cadou.
[46] *Idicliu (edecliu)*, s.m. – slujitor la curtea domnească (cu rang inferior).
[47] *Iuzluc*, s.m. – veche monedă turcească de argint (valora o sută de parale).
[48] *Baniță*, s.f. – vas special din doage cu capacitatea de 20-30 l.
[49] *Zapciu*, s.m. – cârmuitor de plasă (o subdiviziune administrativă), subordonat ispravnicului și însărcinat cu strângerea dărilor.
[50] *Jalbă*, s.f. – plângere, reclamație.
[51] *Încailea (încai)*, adv. – cel puțin, măcar.
[52] Prin chindii țăranii înțeleg apunerea soarelui. (n.a.)
[53] *Osmanlâu*, s.m. – turc.
[54] Tutun de Arabia, obicinuit foarte mult pe timpii aceia pentru mirosul lui plăcut. (n.a.)

Literatură

— S-a făcut mare firoseală[55], cocoane; pădurea cea mare, cu copacii ca butea de groși, a vândut-o și a ars-o la facere de rachiu, iar acum a rămas numai o opritură în care nu găsești decât pari și nuiele. Hanul s-a dărâmat de tot și plouă într-însul; cârciumile, asemenea. Din helești scoate pe fiecare săptămână câte un car de pește și-l trămite la târg, la Ploiești.

— Sunt adevărate toate acestea?

— Uite, cocoane, cum te văz și cum mă vezi.

Ciocoiul chemă un idicliu și porunci să-i gătească calul; apoi încălecând, luă cu sine pe țărani împreună cu isprăvnicelul și doi slujitori și plecă să facă cercetare. Se duse mai întâi la han și-l găsi în proastă stare; vizită cârciumile și morile și le găsi tot asemenea; apoi intră în pădure și, găsind-o în adevăr cu totul stricată, se întoarse acasă și făcu foaie de ispașă[56], iscălită de preoți și de fruntașii satului.

Pe când se petreceau acestea în casa boierească, arendașul se întorsese de la târg și se informase despre aspra cercetare făcută în lipsă-i; el era coprins de frică, căci toate abuzurile despre care vorbirăm erau în adevăr săvârșite de dânsul.

Așteptă dar până ce rămase Păturică singur, apoi intră în odaie și, printr-un compliment demn de un pașă cu trei tuiuri, felicită pe ciocoi de bună venire.

Ciocoiul îl primi cu un aer foarte sever și, fără să-l poftească să șează sau să-i răspunză la compliment, îi zise:

— Bune sunt astea, chir Cristodore? (Acesta era numele arendașului.) Astfel îți păzești Domnia ta legăturile zapisului[57] de arenduire?

— Da ce am greșit, cocoane Dinule, de te-ai supărat pe mine?

— Mă mai întrebi încă ce ai greșit? Privește!

Arendașul citi foile de ispașă și se spăimântă de mărimea sumelor ce văzu într-însele.

Ciocoiul, observând îngrozirea ce pricinuise arendașului, îi zise mai liniștit:

— Eu n-am ce să-ți fac; trebuie în douăzeci și patru de ceasuri să-mi răspunzi suma coprinsă în ispașă, căci am poruncă să-ți pui bumbașir[58] două ortale[59] de slujitori. Rămâne la Domnia ta să-ți alegi din două una: ori să plătești de bunăvoie, sau prin silă.

— Dar bine, cocoane Dinule, mă lași sărac pe drumuri!

— Nu voi să știu nimic despre aceasta. Plătești banii cu binele sau fac pitac[60] la isprăvnicie și-ți pun în spinare o sută de slujitori?... Înțelegi românește?

Grecul plecă capul în jos și, după ce se gândi câtva timp, zise:

— Să facem cum e bine, cocoane, că e păcat de Dumnezeu să mă dai pe mâna zabetului[61].Dinu, care voia să ajungă la această concluziune, privi pe grec cu un fel de mirare, apoi și mai zise:

— Fie cum zici! Ispașa se rădică la o sută de pungi de bani. Cât dai dintr-această sumă?

— Douăzeci de pungi, cocoane.

— Este puțin, foarte puțin. Nu priimesc.

— Fie treizeci, să nu mai fie vorbă.

— Mai jos de cincizeci, nu priimesc nicio lăscaie. Te mulțumești ori fac pitacul?

— Haide, fie! răspunse grecul scoțând din sân o pungă verde, lungă de doi coți și deznodând-o cu acea întristare ce simt amanții când se despart de iubitele lor. Numără cele cincizeci pungi de bani în mahmudele, dodecari, funduci și rubiele[62]; apoi, după ce salută pe ciocoi, ieși din casă oftând și jurându-se pe toți sânții că va scoate acei bani îndoiți din pielea bieților săteni.

A doua zi, Păturică plecă din moșia Răsucita la celelalte moșii ale stăpânului său și, după ce făcu pe la toate câte o cercetare de felul celei descrise mai sus, se întoarse în București cu două sute pungi

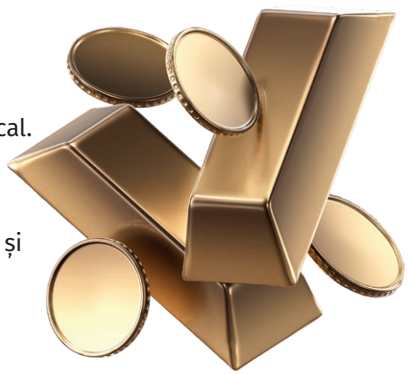

[55] Răsipă, pagubă. (n.a.)
[56] *Ispașă*, s.f. – constatare a pagubei.
[57] *Zapis*, s.n. – document, act.
[58] *Bumbașir (mumbașir)*, s.m. – slujbaș însărcinat cu încasări și cu execuții fiscale, agent fiscal.
[59] *Orta*, s.f. – trupă, grupare.
[60] *Pitac*, s.m. – dispoziție, poruncă scrisă.
[61] *Zabet*, s.m. – stăpânire.
[62] Mahmudele, dodecari, funduci și rubiele – vechi monede turcești de aur, care au circulat și în țările române (în prima parte a secolului al XIX-lea).

de bani, pe care le puse deocamdată pe fundul sipetului[63], zicându-și în sine cu o nespusă bucurie: „Doamne-ajută!... Una la mână!”

CAPITOLUL XXVIII

BLĂSTEMUL PĂRINTESC

[...]

Pe când mulțimea fanarioților mânca și ea în onoarea lui Păturică, un zgomot de trăsură se auzi în uliță. Acest zgomot venea de la o cărucioară de țară, fără coveltir (neacoperită). Ea era trasă de doi cai slabi ca niște iezme[64] și conduși de un băiat îmbrăcat țărănește. Înăuntru era așternut fân, peste care era pusă o scoarță (covor) roșie cu vărgi, pe care ședea un boierinaș de provincie, îmbrăcat cu anteriu de dimie verde, cu caravani[65] de pânză albă de casă, cu târlici și iminei roșii în picioare, cu libadea[66] de aba[67] împodobită cu găitan[68] negru și cu un cauc ascuțit îndesat pe cap.

Dacă cineva ar fi calculat vârsta acestui boier de țară după perii săi cei albi ca zăpada, negreșit că i-ar fi dat de la șaptezeci până la șaptezeci și cinci de ani, și nu ar fi greșit; judecat însă după falnica ținere a corpului și după frăgezimea feței sale și ochii cei plini de inteligință și mândrie, l-ar fi luat drept om matur, dar nu bătrân.

Cum ajunse căruța în dreptul caselor lui Păturică, boierinașul zise vizitiului:

— Oprește, Stane!

Căruța încetă de a se mai mișca, iar boierul se dede jos, intră în curte și de aci în sala de jos a caselor.

Privirea lui se opri mai întâi asupra mulțimei de arnăuți și de feciori ce intrau și ieșeau, ținând în mâini farfurii pline de cele mai gustoase bucate; după aceea observă celelalte amănunte ale casei și rămase uimit de luxul și bogăția ce coprindea

Johan Christian Dahl, *Portret de bătrân*, 1813

într-însele. „Oare nu mă voi fi amăgit! cugetă el în sine, asta este casă de boier de protipendadă[69], e saltanat[70] domnesc.”

Și ca să se încredințeze dacă nu era un vis ceea ce vedea, opri pe un arnăut și-i zise:

— Ia spune-mi, dragul meu, ce boier șade în casa aceasta?

Arnăutul, luând pe bietul bătrân drept cerșetor, îi zise cu ironie:

— Să vii sâmbătă, moșicule, că astăzi nu face boierul milostenii.

— Ia lasă milosteniile la o parte și răspunde-mi la ce te-am întrebat, zise boierinașul cu un glas aspru, ce indica supărarea ce-i pricinuise umilitoarele espresiuni ale arnăutului.

[63] *Sipet*, s.n. – cufăr, ladă.
[64] *Iazmă*, s.f. – arătare urâtă și rea, nălucă.
[65] *Caravani*, s.m. – pantaloni largi în talie și strâmți de la genunchi în jos.
[66] *Libadea*, s.f. – haină bărbătească lungă.
[67] *Abá*, s.f. – țesătură groasă de lână.
[68] *Găitan*, s.n. – fir de lână, mătase, metal (de aur sau argint), folosit ca ornament la îmbrăcăminte.
[69] *Protipendadă*, s.f. – marea boierime, care se bucura în trecut de privilegii speciale; prin extensie, elita socială.
[70] *Saltanat*, s.n. – alai, suită.

— De ce nu, dacă voiești. Aici locuiește marele stolnic Dinu Păturică, halè[71] ispravnic[72] de străini.

— Dar saraiurile acestea și cele ce se coprind într-însele sunt toate ale lui?

— Da, ale dumnealui.

— Apoi dacă este așa, spune-i c-am venit să-l văz, că sunt mulți ani de când nu l-am văzut.

— Și cine să-i zic că ești?

— Spune-i că sunt tatăl dumisale și mă numesc treti-logofăt Ghinea Păturică ot Bucov sud. Saac; ține minte, băiete, ot Bucov sud. Saac.

Arnăutul privi pe bătrân cu mai multă băgare de seamă, dar sărăcia ce se vedea întipărită pe veștmintele cu care era îmbrăcat îl opri de a anunța mândrului său stăpân un tată atât de umilit și trențăros.

Bătrânul simți aceasta și, înfuriindu-se de nebăgarea în seamă cu care îl privea arnăutul, zise:

— Ascultă, mojicule[73], du-te numaidecât de spune stăpânului tău că am venit să-l văz sau arată-mi odaia în care se află, să intru eu d-a dreptul. Oști d-aci! (fugi d-aci!)

Aceste cuvinte ale bătrânului, fiind pronunțate cu voce tare, pătrunseră până la auzul lui Păturică, carele, înțelegând după accent că persoana ce întreba de dânsul era tatăl său, ieși în sală și ordonă arnăutului să-l gonească.

— Dar bine, cocoane Dinule, cum pot cuteza eu să dau afară pe un om care se numește părinte al dumitale, răspunse arnăutul confusiat.

— Da, fiule, sunt bătrânul tău tată. Nu mă cunoști?

— Auzi acolo obrăznicie! un cerșetor de uliță să se numească tată al meu! Dați-l afară pe brânci, auzit-ați voi? Eu nu am tată.

Apoi se retrase în cameră, ca să nu turbure petrecerea amicilor săi.

Bătrânul, auzind pe fiul său pronunțând aceste omorâtoare cuvinte, își pierdu mințile; fața lui deveni teribilă și amenințătoare ca a unei fiare sălbatice care voiește a sfâșia pe cel ce a rănit-o.

În paroxismul dar al furiei sale, se repezi în camera ospățului și, punându-se față-n față cu ingratul său fiu, zise:

— Ce, nu mă mai cunoști, fiule? Acest trup uscat de bătrânețe și de sărăcie nu este el care ți-a dat viață? Aceste mâni zbârcite de muncă nu sunt oare ele care te-a mângâiat în copilăria ta și ți-a pus în mână condeiul cu care te-ai procopsit[74] și ai câștigat aceste bogății? Nu te gândești, nenorocitule, că săvârșești un păcat osândit de legile firei și de obiceiurile politicești? Iuda a vândut pe Învățătorul său, dar nu s-a lepădat de tatăl său! Râul cel măreț și încongiurat de verdeață tăgăduiește el oare umilitul izvor din care își are începutul? Încă o dată, te rog, fiule, vino în brațele mele să te sărut și să-ți dau binecuvântarea mea cea mai de pe urmă, căci sunt bătrân și poate să mor fără să te mai văz!

Păturică, care nu vedea în acele momente decât umilirea sa în fața celor mai de frunte boieri ai domniei, porunci de-al doilea și cu mai multă asprime ca să-l scoată afară din casă.

Bătrânul, văzând atâta împietrire de inimă, zise cu un aer profetic:

— Dumnezeu, care cunoaște și vede toate, să nu-ți ajute, fiu blestemat ce ești! El, care te-a înălțat atât de mult, te va pogorî mult mai jos decât unde te aflai. Aceste bogății câștigate prin nelegiuiri ți le va risipi cum risipește vântul praful după arie. Cum mă gonești tu pe mine, să te gonească îngerul Domnului în toată viața; să nu aibi prieteni în nenorocire, să îmbli din casă în casă cerșind poate ca să-ți astâmperi foamea, și o treanță ca să-ți acoperi goliciunea, să lingușești toate tarafurile și toți să-și bată joc de tine. În chinurile boalei tale să nu aibi pe nimeni care să te mângâie și în vedeniile tale să-ți stea înainte toate fărădelegile tale. Amin! Fie, fie!...

După ce bătrânul rosti acest teribil blestem, puse mânile la ochi și ieși din casa fiului său cu repeziciune; iar Păturică își continuă ospățul, fără să se turbure cât de puțin de amarele imprecațiuni[75] ale părintelui său.

[71] *Halè* – în activitate, în funcțiune.
[72] *Ispravnic*, s.m. – dregător care avea în răspunderea sa îndeplinirea poruncilor domnești, administrator.
[73] *Mojic*, s.m. – om prost crescut, cu apucături grosolane, lipsit de educație.
[74] *A (se) procopsi* (pricopsi), vb. – a se îmbogăți.
[75] *Imprecațiune* (imprecație), s.f. – blestem, ocară.

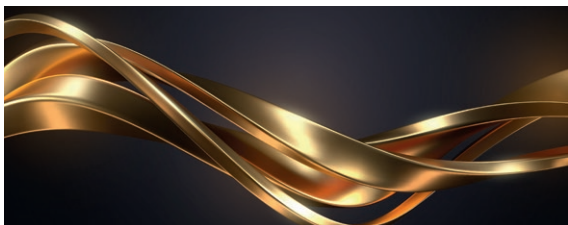

ÎNȚELEGERE

1. Ce arată vestimentația lui Păturică din primul capitol despre statutul său social?

2. Motivați rolul amplului portret de la început.

3. Selectați câteva fragmente care arată ambiția lui Păturică.

4. Precizați ideea centrală a scrisorii tatălui Ghinea Păturică.

5. Transformați scrisoarea tatălui într-un discurs oral contemporan. Ce schimbări apar?

6. Discutați atitudinea servilă a lui Păturică față de postelnicul Andronache Tuzluc.

7. Ce dezvăluie secvența „curagiu și răbdare, prefăcătorie și iușchiuzarlâc” despre firea personajului evocat?

8. Așezați în ordine secvențele, cu referire la primul capitol:

a. Tuzluc citește scrisoarea fostului vătaf, Ghinea Păturică.

b. Tânărul privește în curtea marelui boier, plină cu păsări.

c. Boierul îl numește pe Păturică ciubucciu.

d. Cuprins de meditații interioare, un tânăr stă în fața caselor lui Tuzluc.

e. Vătaful îl invită pe Dinu Păturică în noua odaie.

f. Vizitiul trage butca la scară.

9. Indicați sensul termenului *marafet*, precum și etimologia acestuia, apelând la un dicționar explicativ.

10. Ce rol are Păturică în capitolul XII? Explicați intenția acestuia.

11. Precizați o trăsătură a arendașului.

12. Motivați atitudinea fiului față de tată, având în vedere capitolul „Blăstemul părintesc”.

ANALIZĂ

13. Ce rol are în caracterizare portretul lui Păturică prezent la începutul romanului?

14. Se poate spune că personajul poartă o mască în primul capitol? Exemplificați.

15. Ajuns el însuși vătaf al lui Andronache Tuzluc, tânărul vrea să știe cum își exercită boierul autoritatea asupra țăranilor. Scriitorul dezvăluie, astfel, abuzurile din acea epocă asupra oamenilor simpli, fără putere. În ce măsură Dinu Păturică este un personaj duplicitar, care se preface că îi

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE

Prima jumătate a secolului al XIX-lea stă sub semnul modernizării: elitele din țările române se despart treptat de lumea orientală și îmbrățișează stilul de viață occidental. Tinerii epocii, bunăoară, deschiși la nou, imită tipare de civilizație europeană, adoptând vestimentația sau activitățile de petrecere a timpului liber. Mulți dintre aceștia citesc presa, dar și romane la modă (sentimentale sau de aventuri). Alexandre Dumas și Eugène Sue sunt doi dintre prozatorii favoriți ai perioadei de tranziție. Chiar dacă, potrivit lui Mihail Kogălniceanu, „traducțiile nu fac o literatură”, ele creează modele pentru au-

Achille Devéria, desen din 1829 care-l înfățișează pe tânărul Alexandre Dumas, unul dintre cei mai de succes scriitori francezi

torii care doresc să se lanseze pe scena culturală. Pe lângă adaptări și traduceri, apar și câteva scrieri originale, care reflectă anumite probleme din societatea autohtonă. **Începuturile romanului românesc** se leagă și de nevoia unor autori de aliniere la diverse mode literare europene. Este prețuit romanul cu tematică urbană (citadin), cu elemente senzaționale. Prin intermediul presei, cititorii își hrănesc curiozitatea cu romanele-foileton, pline de aventuri și mistere. Primele romane românești, care îmbină sentimentalismul romantic cu realismul, sunt semnate de prozatori precum George Baronzi (*Misterele Bucureștilor*) sau Pantazi Ghica (*Don Juanii din București*). Critica l-a reținut în primul rând pe Nicolae Filimon, al cărui roman de succes (*Ciocoii vechi și noi*) constituie un punct de plecare pentru operele cu caracter realist de mai târziu.

pasă de soarta celor asupriți? Aveți în vedere și alte secvențe din roman, precum și citatul critic de mai jos:

„Într-un fel, Păturică pedepsește pe Tuzluc, confiscându-i o avere strânsă prin furt, desigur fără vreun gând s-o restituie poporului despuiat. Dimpotrivă, și-o însușește, devenind la rându-i un Tuzluc.” (G. Călinescu)

16. Treptat, protagonistul acumulează avere și devine el însuși boier. O reîntâlnire cu bătrânul său tată dezvăluie o altă față a sa: teama de originea modestă. Analizați replica de mai jos, care-i aparține lui Păturică:

„— Auzi acolo obrăznicie! un cerșetor de uliță să se numească tată al meu! Dați-l afară pe brânci, auzit-ați voi? Eu nu am tată.”

17. În ce măsură protagonistul se înscrie în tipologia parvenitului?

„Escroc, cămătar este Dinu Păturică în activitatea lui măruntă, și, totuși, în linia lui generală, mutatis mutandis[1], el apăruse ca un soi de Julien Sorel[2] valah, plin de o secretă ură împotriva protipendadei, nerăbdător să răzbată prin toate piedicile, să răstoarne prejudecățile ce se pun în calea unui om de jos, spre a cuceri, cu toate umilințele, locul cel mai de frunte [...].” (G. Călinescu)

18. Realizați o comparație între Dinu Păturică și Gheorghe, personaj ales intenționat de autor pentru a marca o antiteză.

19. Comentați, cu referire la secvențe din roman, tema iubirii și a căsătoriei.

20. Evidențiați posibile asemănări și deosebiri între Andronache Tuzluc și Dinu Păturică.

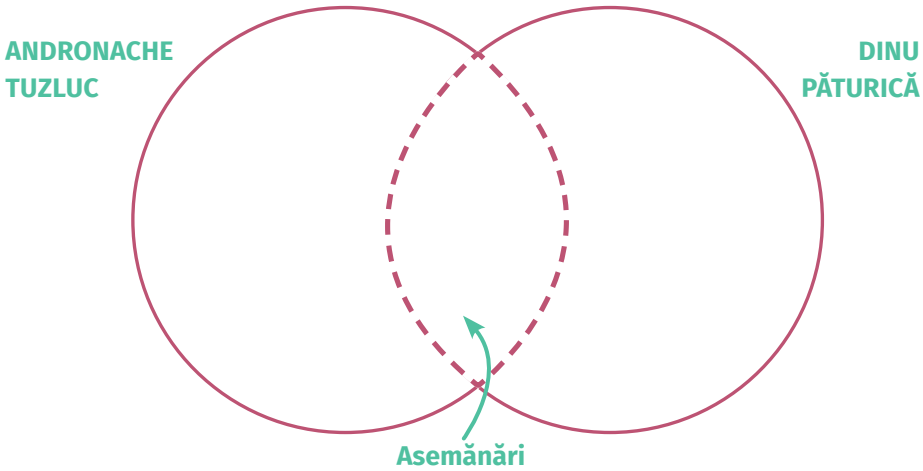

[1] *Mutatis mutandis*, loc. adv. (lat.) – schimbând ceea ce e de schimbat.
[2] Julien Sorel – personajul central din romanul *Roșu și negru* al scriitorului francez Stendhal.

21. Cum vede scriitorul problematica parvenitismului? Aveți în vedere și ideile expuse în „Dedicație” și în „Prolog”.

22. Analizați relațiile protagonistului cu următoarele personaje din roman, apelând și la scene și secvențe semnificative:

23. Ce aflăm din roman despre Bucureștiul epocii fanariote târzii?

„Pe la 1814 aceste ulițe, ca mai toate celelalte, erau așternute cu scânduri de stejar și aveau pe dedesubt canaluri de lemn pentru scurgerea apelor. A îmbla însă pe asemenea poduri era o adevărată tortură, căci uneori ele erau pline de noroi infectat din cauza necurățirea canalelor, alteori se rupea câte o scândură tocmai când nenorocitul pedestru punea piciorul pe dânsa și, fără veste, el se simțea cufundat în noroi până la mijloc sau chiar se pomenea cu o mână scrântită sau un picior frânt. Să mai adăogăm, pe lângă acestea, și lipsa de felinare și abia ne vom putea face o idee despre trista stare în care se aflau ulițile Bucureștilor pe timpii aceia.” (capitolul X)

Charles Doussault, ilustrație cu o stradă bucureșteană la 1841

24. Scrieți o caracterizare a personajului principal din roman, având în vedere dorința de parvenire și imoralitatea.

INTERPRETARE

25. Asociați desenele de mai jos cu secvențe potrivite din roman și motivați opțiunea făcută:

A.

Boierul Iordache Filipescu, desen de Charles Doussault din 1843

B.

Amedeo Preziosi, *Casă din București*, 1869

Literatură

26. Redactați o pagină de jurnal de reflecție în care să comparați ideea centrală a romanului (parvenitismul) cu imaginea de mai sus.

27. Redactați o postare de jurnal digital (o pagină) privind relația lui Andronache Tuzluc cu domnitorul Caragea. Urmăriți coerența și coeziunea textului.

Portret al lui Ioan Vodă Caragea, domn al Țării Românești între 1812 și 1818

Vicenzo Camuccini, portret al compozitorului Gioachino Rossini, secolul al XIX-lea

28. Nicolae Filimon prezintă lumea culturală a orașului din acea vreme. Personajele participă chiar la o reprezentație cu opera *Italianca în Alger*, aparținând lui Gioachino Rossini. Ascultați următoarea secvență din operă și gândiți-vă la o posibilă legătură cu fascinația bogăției din romanul studiat.

Bucata muzicală **„Quanta roba! Quanti schiavi!”** („Câte lucruri! Câți sclavi!”) din opera comică (bufă) *Italianca în Alger* a lui Rossini arată fascinația unor corsari față de bogăție și aparențe. Corsarii beiului din Alger se întorc dintr-o expediție și aduc cu ei pradă și prizonieri. Aceștia sunt fascinați de obiecte și sclavi, exprimând o reacție de uimire în fața spectacolului oriental.

29. Pornind de la romanul studiat al lui Nicolae Filimon, realizați o dezbatere cu titlul „Puterea corupe”.

30. Naratorul simte nevoia să evoce și tabloul social, având la îndemână numeroase lucrări de arhivă. În ce măsură romanul constituie un document despre societatea bucureșteană de la începutul secolului al XIX-lea?

Nuvela

Ioan Slavici

Moara cu noroc

I

— Omul să fie mulțumit cu sărăcia sa, căci, dacă e vorba, nu bogăția, ci liniștea colibei tale te face fericit. Dar voi să faceți după cum vă trage inima, și Dumnezeu să vă ajute și să vă acopere cu aripa bunătății sale. Eu sunt acum bătrână, și fiindcă am avut și am atât de multe bucurii în viață, nu înțeleg nemulțumirile celor tineri și mă tem ca nu cumva, căutând acum la bătrânețe un noroc nou, să pierd pe acela de care am avut parte până în ziua de astăzi și să dau la sfârșitul vieții mele de amărăciunea pe care nu o cunosc decât din frică. Voi știți, voi faceți; de mine să nu ascultați. Mi-e greu să-mi părăsesc coliba în care mi-am petrecut viața și mi-am crescut copiii și mă cuprinde un fel de spaimă când mă gândesc să rămân singură într-însa: de aceea, poate că mai ales de aceea, Ana îmi părea prea tânără, prea așezată, oarecum prea blândă la fire, și-mi vine să râd când mi-o închipuiesc cârciumăriță.

— Vorbă scurtă, răspunse Ghiță, să rămânem aici, să cârpesc și mai departe cizmele oamenilor, care umblă toată săptămâna în opinci ori desculți, iară dacă duminica e noroi, își duc cizmele în mână până la biserică, și să ne punem pe prispa casei la soare, privind eu la Ana, Ana la mine, amândoi la copilaș, iară d-ta la tustrei. Iacă liniștea colibei.

— Nu zic, grăi soacra așezată. Eu zic numai ce zic eu, vă spun numai așa, gândurile mele, iară voi faceți după gândul vostru, și știți prea bine că, dacă voi vă duceți la moară, nici vorbă nu poate fi ca eu să rămân aici ori să mă duc în altă parte: dacă vă hotărâți să mergeți, mă duc și eu cu voi și mă duc cu toată inima, cu tot sufletul, cu toată dragostea mamei care încearcă norocul copilului ieșit în lume. Dar nu cereți ca eu să hotărăsc pentru voi.

— Atunci să nu mai pierdem vorba degeaba: mă duc să vorbesc cu arândașul, și de la Sf. Gheorghe cârciuma de la Moara cu noroc e a noastră.

— În ceas bun să fie zis, grăi bătrâna, și gând bun să ne dea Dumnezeu în tot ceasul!

Eugen Jettel, *Priveliște cu moară*, 1881

AUTOR

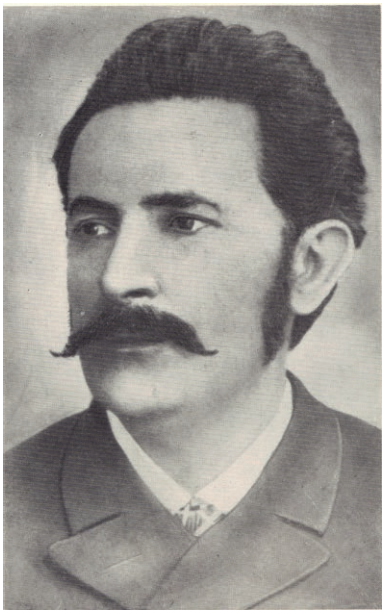

Ioan Slavici (1848-1925), prozator și gazetar român. S-a născut la 18 ianuarie 1848 în satul Șiria din apropierea Aradului. Urmează școala elementară din Șiria, apoi, la Arad și Timișoara, frecventează licee cu predare în limbile maghiară și germană. Începe Facultatea de Drept la Budapesta, o abandonează din cauza dificultăților financiare, se angajează un timp ca funcționar la un notariat și-apoi își continuă studiile în același domeniu la Viena, fără să le finalizeze. Îl cunoaște acum pe Eminescu, cel care îl pune în contact cu societatea *Junimea* și cu revista *Convorbiri literare* (aici, în 1871, debutează cu o creație dramatică – *Fata de birău*). Va părăsi Imperiul Austro-Ungar, stabilindu-se întâi la Iași, apoi la București. Ca redactor la *Timpul*,

îl cunoaște și pe I.L. Caragiale. Este un timp profesor de limba română și de geografie la Școala Normală din București și la Azilul „Elena Doamna”. Devine membru corespondent al Academiei Române (1882). A desfășurat o bogată activitate gazetărească, susținând câțiva ani în revista *Tribuna* de la Sibiu cauza românilor din Transilvania și fiind în același timp secretar al Partidului Național Român. Autoritățile maghiare îi intentează mai multe procese și este condamnat la un an de închisoare (pedeapsa este executată la Vác*, în Ungaria). De altfel, opiniile sale politice îi vor aduce din nou o perioadă de închisoare la Văcărești, odată cu intrarea României în Primul Război Mondial, pentru convingerile sale filohabsburgice și, apoi, din nou, după război, pentru colaborarea la o publicație germană în timpul ocupației. Activitatea jurnalistică este, însă, extrem de variată, scriitorul fiind preocupat de probleme sociale, educație și având un rol major în popularizarea ideilor junimiste în Transilvania.

Evenimentele care i-au marcat biografia sunt fixate în paginile memorialistice: *Închisorile mele* (1921) și *Lumea prin care am trecut* (1930). În volumul intitulat *Amintiri* (1924) evocă prieteni și colaboratori, personalități ale epocii: Mihai Eminescu,

* Se pronunță *Vaț*.

III

Cât țin luncile, ele sunt pline de turme de porci, iară unde sunt multe turme, trebuie să fie și mulți păstori. Dar și porcarii sunt oameni, ba, între mulți, sunt oameni de tot felul, și de rând, și de mâna a doua, ba chiar și oameni de frunte.

O turmă nu poate să fie prea mare, și așa, unde sunt mii și mii de porci, trebuie să fie sute de turme, și fiecare turmă are câte un păstor, și fiecare păstor e ajutat de către doi-trei băieți, boitarii[1], adeseori și mai mulți, dacă turma e mare. E dar pe lunci un întreg neam de porcari, oameni care s-au trezit în pădure la turma de grăsuni, ai căror părinți buni și străbuni tot păstori au fost, oameni care au obiceiurile lor și limba lor păstorească, pe care numai ei o înțeleg. Și fiindcă nu-i neguțătorie fără de pagubă, iară păstorii sunt oameni săraci, trebuie să fie cineva care să răspundă de paguba care se face în turmă: acest cineva este „sămădăul”[2], porcar și el, dar om cu stare, care poate să plătească grăsunii pierduți ori pe cei furați. De aceea sămădăul nu e numai om cu stare, ci mai ales om aspru și neîndurat, care umblă mereu călare de la turmă la turmă, care știe toate înfundăturile, cunoaște pe toți oamenii buni și mai ales pe cei răi, de care tremură toată lunca și care știe să afle urechea grăsunului pripășit chiar și din oala cu varză.

Și dacă lumea zice că locurile de lângă Moara cu noroc sunt rele, n-ai fi avut decât să-l întrebi pe vreunul dintre sămădăi, și el ți-ar fi putut spune pentru ce nu sunt bune și cine le primejduiește; dar sămădăul e, mai presus de toate, om tăcut, și dacă îl întrebi asemenea lucruri, el răspunde: „Nu știu, n-am văzut, am atâtea și atâtea turme în răspunderea mea și nu mă pot strica cu oamenii”. El știe ce știe, numai pentru nevoile lui.

Veneau câteodată pe la cârciuma lui Ghiță și porcari, niște oameni îndeobște înalți și bine făcuți, cu cămașa neagră și cu părul strălucitor de

[1] *Boitar*, s.m. – ajutor de păstor (la vite sau la porci).
[2] *Sămădău*, s.m. – supraveghetor peste porcari.

untura cea multă și căzut în plete lungi și răsucite asupra grumajilor goi; oameni erau și ei, chiar oameni cinstiți, care mănâncă, beau și plătesc.

Într-o zi de luni au venit trei inși în căruță cu osiile de fier, ușurică și trasă de doi cai frumoși, dintre care însă unul mai mare și altul mai mic. În căruță nu era nici scaun, nici fân, ci unul dintre porcarii unsuroși mâna caii, stând în picioare, iară ceilalți doi ședeau pe leutrele[3] vopsite în verde, ca și când n-ar fi venind decât de aci din apropiere.

„Ăștia nu prea îmi par a oameni buni", își zise Ghiță când îi văzu sărind din căruță și privind împrejur, ca unii ce au mai fost pe aici și acum nu găsesc nici locul, nici oamenii ca odinioară.

Ei întrebară dacă n-a fost sămădăul pe acolo, puseră sluga să deshame caii, să-i adape și să le dea ovăz, apoi intrară, băură fiecare cât trei inși la un loc și plecară cu un „noroc bun".

— Bine, dar n-au plătit, grăi bătrâna nedumerită.

— Lasă, că m-am înțeles eu cu dânșii, răspunse Ghiță, apoi se duse pe ici în colea, ca nimeni să nu-i vadă fața și ca nu cumva nevasta să-l întrebe: „Ce ai, Ghiță?"

Peste puțin sosi și sămădăul, vestitul Lică Sămădăul, la Moara cu noroc.

Lică, un om de treizeci și șase de ani, înalt, uscățiv și supt la față, cu mustața lungă, cu ochii mici și verzi și cu sprâncenele dese și împreunate la mijloc. Lică era porcar, însă dintre cei ce poartă cămașă subțire și albă ca floricelele, pieptar cu bumbi[4] de argint și bici de carmajin[5], cu codorișteа[6] de os împodobit cu flori tăiate și cu ghintulețe de aur.

El își opri calul înaintea cârciumii, aruncă o privire la Ana, apoi alta la bătrâna care ședeau pe laița[7] de lângă masa cea mare din umbra cerdacului[8], trase cu ochii o raită primprejur, apoi întrebă unde-i cârciumarul.

— Noi suntem, răspunse bătrâna ridicându-se.

— Știu, grăi Lică, dar cred că vor fi și oameni pe aici. Eu întreb de cârciumarul; cu el vreau să vorbesc.

Lică le zise aceste așa, ca orișicine să poată înțelege că are grabă și că nu vrea să mai lungească vorba: bătrâna plecă dar fără de întârziere să caute pe Ghiță, iar Ana rămase privind ca un copil uimit la călărețul ce stătea ca un stâlp de piatră înaintea ei.

Dacă Lică ar fi fost alt om, el n-ar fi stătut așa cu privirea pierdută în vânt, ci s-ar fi bucurat de vederea femeii frumoase, care-l privea oarecum pierdută și speriată de bărbăția înfățișării lui.

— Ungurul a murit? întrebă el când văzu pe Ghiță.

[3] *Leutră (loiță)*, s.f. – fiecare dintre cele două părți laterale ale căruței.
[4] *Bumb*, s.m. – nasture.
[5] *Carmajin*, s.n. – piele vopsită în roșu-închis.
[6] *Codorișteа*, s.f. – coadă de bici.
[7] *Laiță (laviță)*, s.f. – scândură lată, fixată pe țăruși de-a lungul unui perete al caselor țărănești.
[8] *Cerdac*, s.n. – terasă cu balustradă și cu acoperișul susținut de stâlpi situată în fața intrării principale a unei case, pridvor, verandă.

Ion Creangă, I.L. Caragiale, Titu Maiorescu și George Coșbuc.

În literatura română, Slavici se afirmă la început prin nuvelele sale. Cea dintâi, *Popa Tanda*, apare în revista *Convorbiri literare* în 1875, fiind urmată de altele, precum *Gura satului*, *Budulea Taichii*, *Moara cu noroc* sau *Pădureanca*. Nuvelele prezintă subiecte inspirate din viața satului, în tablouri veridice, semnificative pentru realitate epocii. Se remarcă problematica morală, interesul pentru conflictele sociale și, de asemenea, pentru conflictele interioare și psihologiile complicate. În aceeași linie se înscrie romanul *Mara*, publicat în 1894 în revista *Vatra*, apoi în volum în 1906. Literatura lui include alte romane, nuvele care abordează medii sociale urbane, piese de teatru și basme (*Zâna zorilor*, *Ileana cea șireată*, *Doi feți cu stea în frunte* ș.a.).

Nuvela *Moara cu noroc* face parte din volumul *Novele din popor* (1881).

— Da!
— Și tu ai venit în locul lui!
— Da!
— De la Sf. Gheorghe?
— Da, răspunse Ghiță, aruncând o privire furișată asupra femeilor, ca să vadă dacă ele nu cumva se tulbură.
— E Ghiță, ginere-meu, grăi bătrâna, și, mulțumită lui Dumnezeu, ne merge bine de când suntem aici.
Lică își apucă, zâmbind, mustața între buze.
— Aici, zise el, le merge bine la toți oamenii cu minte. N-ai decât să te pui bine cu toată lumea, să le zici „noroc bun" celor ce vin și se duc și poți să dai mulțumită lui Dumnezeu. N-au trecut pe aici niște oameni?
— De! răspunse Ghiță chibzuit, suntem la drum și trece multă lume.
— Vorba vine, trei oameni...
— Trei, patru, zece... grăi Ghiță cam în glumă, lumea trece mereu. Eu nu stau aici ca să țin seama despre cei ce vin și trec, și așa nici nu-i prea știu. De la o vreme te obicinuiești cu oamenii, încât nici nu te mai uiți la fețele lor. Apoi, cine știe dacă nu e și câte unul care s-ar mâhni dacă ai bate drumul cu vorbe despre dânsul. De cârciumar să nu întrebi niciodată, căci el vede și aude atât de multe, încât trebuie să uite degrab' și să nu mai ție nimica minte.
— Așa-i, grăi Lică. Întrebam numai ca să văd dacă nu cumva mi-ai putea spune, fiindcă sunt oamenii mei. Au plecat să vadă o pădure, pe care voiam să o luăm de la toamnă pentru turme, și nu știu acum dacă au trecut înaintea mea, ori e să-i aștept aici.
— Așa o fi, răspunse Ghiță hotărât, dar eu nu-ți pot spune dacă între cei ce au trecut astăzi pe aci vor fi fost și ei.
— Cum nu!? strigă bătrâna cu nerăbdare. Cei trei porcari ce au băut atât de mult și n-au plătit.
Pe Ghiță îl trecu un fior de junghi prin inimă și, oricât de mult ținea la soacră-sa, acum el ar fi fost în stare să-i pună degetul pe gură.
— Muierile văd mai bine și se vede că au mai puțină treabă, zise el stăpânindu-se.
— Dacă n-au plătit, grăi Lică, apucându-și iar mustața între buze, era fiindcă știau că voi veni eu ca să plătesc pentru dânșii.
Grăind aceste, el descălecă și-i făcu lui Ghiță semn să intre cu dânsul, pentru ca să facă socoteala.
„Bătrâna e tot mai cuminte decât mine", își zise cârciumarul, și intră cu voie bună în urma lui.
— Bătrâna ar putea să-și ție gura, grăi Lică după ce se văzu singur cu Ghiță. Mă cunoști?
— Nu! răspunse Ghiță, răcit în tot trupul.
— Atunci mă știi de nume. Eu sunt Lică, sămădăul... Multe se zic despre mine, și dintre multe, multe vor fi adevărate și multe scornite. Tu vezi un lucru: că umblu ziua-n amiază mare pe drumul de țară și nimeni nu mă oprește în cale, că mă duc în oraș și stau de vorbă cu domnii[9]. Voi fi făcut ce voi fi făcut, nu-i vorbă, dar am făcut așa, că orișicine poate să creadă ce-i place, însă nimeni nu știe nimic. De aceea am să dau seama despre douăzeci și trei de turme de porci. M-ai înțeles? Nu doară c-aș putea plăti tot ce se poate pierde într-un an, ci pentru că de la mine nimeni nu cutează să fure, ba să-l ferească Dumnezeu pe acela pe care aș crede că-l pot bănui. M-ai înțeles?! Eu voiesc să știu totdeauna cine umblă pe drum, cine trece pe aici, cine ce zice și cine ce face, și voiesc ca nimeni afară de mine să nu știe. Cred că ne-am înțeles!?
Ghiță ar fi avut multe de zis, dar Lică se întoarse o dată în călcâi și, pe când cârciumarul își veni în fire, drumețul dăduse pinteni calului.
— Un om prea cumsecade, grăi bătrâna, privind în urma lui. Cine a fost ăsta?
— Lică Sămădăul! răspunse Ghiță.
— Lică Sămădăul!? strigă Ana. Și câte rele nu mai zicea lumea despre dânsul!
— Așa e lumea... grăi Ghiță. Să nu crezi nimic până ce nu vezi cu ochii.
El singur nu și-ar fi putut da seama dacă a grăit aceste cuvinte din amărăciune ori numai dorind să ascundă înaintea nevestei gândurile grele ce-l cuprinseseră.
— Nu-i vorbă, adause Ana, e oarecum fioros la față.
— Asta-ți pare ție, grăi Ghiță. Are și el necazurile lui.

[9] *Domn*, s.m. – persoană care are autoritatea de a face ceva, stăpân.

ÎNȚELEGERE

Citiți integral nuvela *Moara cu noroc*, apoi rezolvați exercițiile.

1. Notați cu adevărat (A) sau fals (F) următoarele idei referitoare la conținutul textului dat:

- Ghiță este un cizmar care se stabilește la Moara cu noroc împreună cu familia sa pentru a-și schimba viața și a câștiga mai mulți bani din morărit. A/F
- Pentru a-și duce existența la Moara cu noroc Ghiță este nevoit să se lupte cu adevăratul stăpân al locurilor, Lică Sămădăul. A/F
- Ghiță vrea să îl dovedească pe Lică drept tâlhar, astfel încât nu ezită să o împingă pe Ana în brațele Sămădăului. A/F
- Lică Sămădăul este prins și pedepsit de jandarmul Pintea, în orașul Ineu. A/F

2. Stabiliți corelațiile:

A. Expoziționea; **B.** Intriga; **C.** Desfășurarea acțiunii; **D.** Deznodământul; **E.** Punctul culminant

a. Ghiță decide să ia în arendă hanul de la Moara cu noroc.

b. Ghiță și Ana își găsesc sfârșitul în înfruntarea cu Lică, supraviețuindu-le doar copiii și bătrâna mamă a Anei.

c. La han sosește Lică Sămădăul și-i cere lui Ghiță să i se supună dacă vrea să rămână acolo și să-și pună pe picioare afacerea.

d. Ghiță se confruntă cu Lică Sămădăul, ezitând între supunere, abandonarea afacerii și orgoliu; în cele din urmă, se aliază cu Pintea, sperând să-l poată da pe Lică pe mâna legii.

e. Moara cu noroc este situată la intrarea într-un cadru natural ostil, cu mărăciniș, păduri desțelenite și văi întunecoase.

f. Planul lui Ghiță și al lui Pintea eșuează.

3. Rezumați oral primul fragment reprodus din nuvela lui Slavici (primul capitol).

4. Delimitați secvențele celui de-al doilea fragment (capitolul III), după modelul de mai jos:

Secvența I: descrierea porcarilor (de la „Cât țin luncile...” la „...să afle urechea grăsunului pripășit chiar și din oala cu varză.”)

5. Explicați de ce, după dialogul cu Lică Sămădăul, Ghiță este foarte îngrijorat.

ANALIZĂ

6. Urmăriți conflictul de valori dintre Ghiță și bătrâna soacră. Copiați graficul în caiet și completați-l cu termeni potriviți pentru cele două viziuni diferite despre viață.

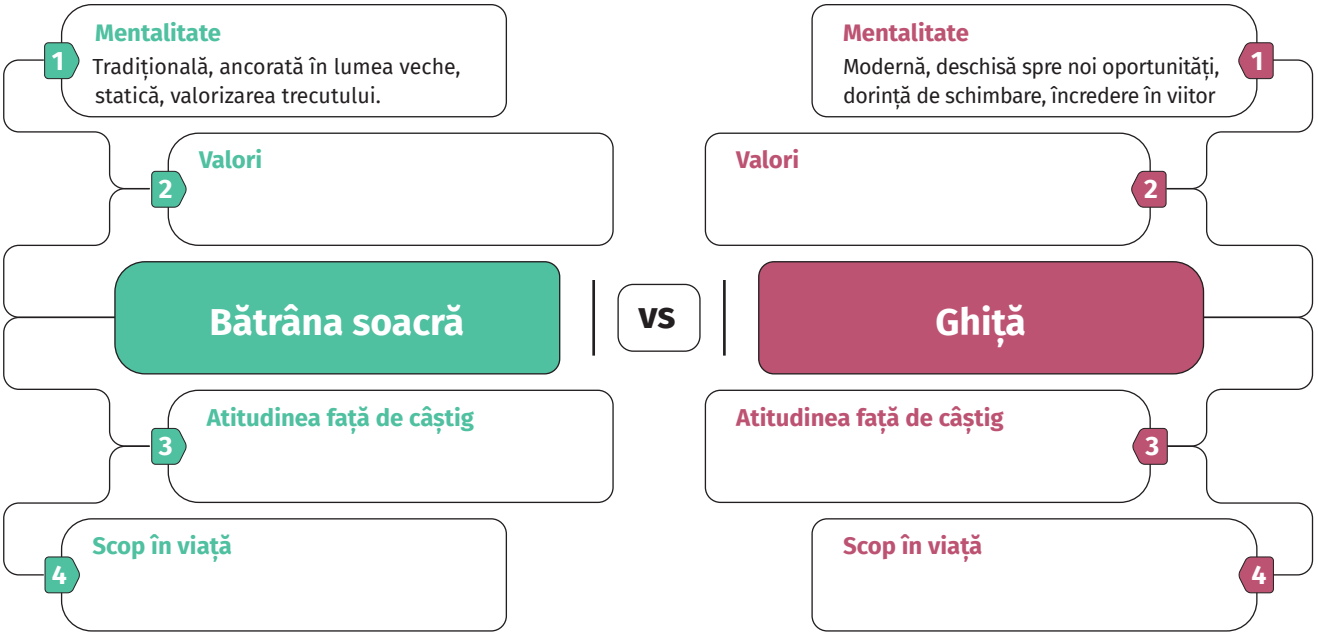

Literatură

7. Comentați relația dintre Ghiță și Lică, având în vedere amănunte din capitolul III:

a. felul în care se desfășoară dialogul;

b. replica amplă a lui Lică (autoportret):

c. reacția lui Ghiță la ceea ce îi cere sămădăul;

d. atitudinea lui Ghiță față de cele două femei, după plecarea lui Lică (sinceritate/duplicitate).

8. Analizați relația lui Lică cu Ghiță (din ansamblul nuvelei), având în vedere următoarea imagine:

9. Acumularea treptată a tensiunii la nivelul acțiunii are la bază conflictele din nuvelă: Completați tabelul de mai jos, după modelul oferit:

10. Conflictul interior este descris amănunțit în mai multe secvențe din nuvelă (analiză psihologică). Citiți fragmentul de mai jos și explicați ce simte și ce gândește personajul.

„Înaintea lui erau doi oameni nevinovați, care aveau să sufere osânda grea; era pătruns de nevinovăția lor, dar acum nu mai putea să o dovedească, deși era gata s-o apere chiar cu primejdia de a trece drept părtaș la vina lor: ochii lui se opriră asupra lor ca și când ar voi să le zică: «Nu vă temeți, căci știu eu un lucru prin care pot să vă scap cel puțin deocamdată».

Ana suspină o dată din greu, apoi rămase încremenită. Nu mai era el, omul puternic și plin de viață: în câteva zile se făcuse numai umbra din ceea ce fusese odinioară; în câteva zile pielița obrajilor i se încrețise și perii capului îi dăduseră în cărunțeală.

Cuprins de o durere sfâșietoare, el se întoarse oarecum fără de veste spre partea la care auzise suspinul și, aflând cu ochii pe Ana, își ridică mâna, o trase încet peste fruntea sa uscată și se întoarse drept spre Lică, omul care nu-și pierdea niciodată liniștea.

Într-o clipă el își simți toată firea prefăcută. Nu o văzuse de mult, și acum când o vedea așa de pierită, cum era, se adună deodată în sufletul lui toată dragostea pe care o simțise din clipa când o văzuse pentru întâiași dată, toată dorința de a o vedea mereu ferită de rele, toată alipirea către viață a omului pătruns de iubire, și tot ce plănuise în cugetarea lungilor zile petrecute în închisoare se zădărnici în clipa când fața Anei se ivi în ochii lui.” (Capitolul XI)

Tipuri de conflict	**Personaje**	**În ce constă conflictul**
Interior	Ghiță	- ezitarea între onestitate/onorabilitate și dorința de avere
Exterior	Ghiță și Lică	
Exterior	Ghiță și Ana	

11. Redactați o caracterizare a personajului principal (150-200 de cuvinte), plecând de la graficul de mai jos.

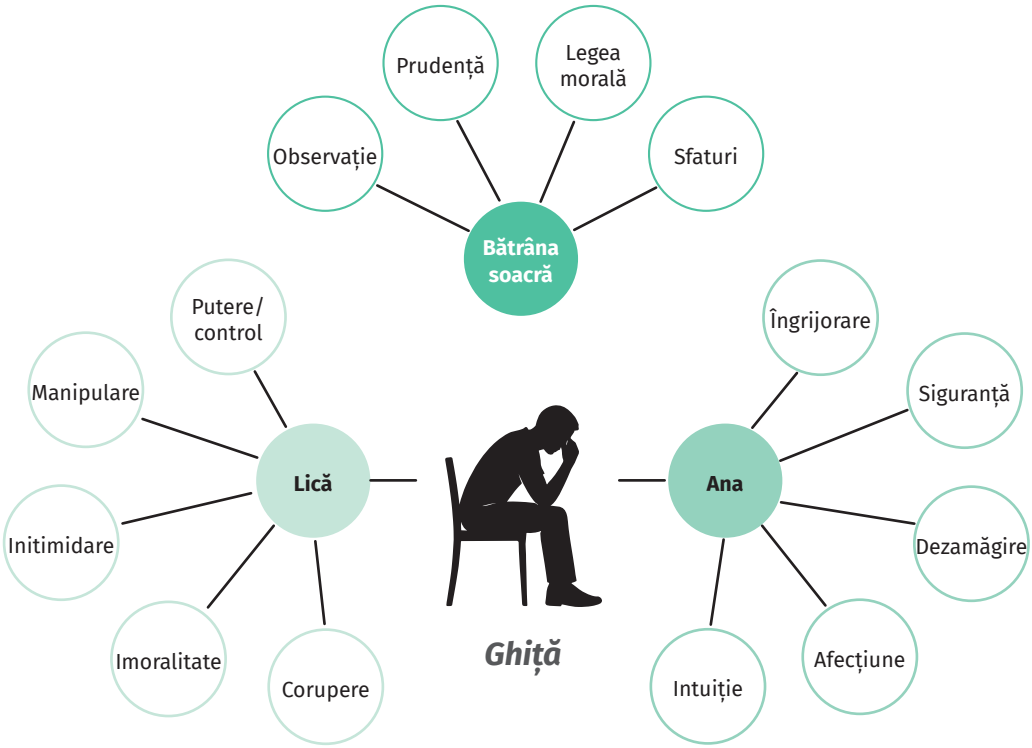

12. Analizați portretul fizic al lui Lică. Credeți că are un rol anticipator pentru ceea ce urmează să se întâmple? Este acesta un exponent al răului în „pusta arădeană”? Motivați răspunsul cu amănunte din nuvelă.

13. Ce semnificație are sfârșitul lui Lică? Țineți cont și de următoarea interpretare: „putem vedea în cuplul Ghiță-Lică același dublet al pasiunilor distrugătoare, banul și vanitatea. Din acest unghi de vedere, sfârșitul lui Lică este pedeapsa pe care o primește viciul vanității. Într-un determinism de ordin moral, specific gândirii lui Slavici, fiecare moare din cauza viciului său.” (Elena Zaharia-Filipaș).

14. Exemplificați realismul nuvelei cu ajutorul informațiilor de la *Repere istorice și teoretice*, având în vedere tema, personajele și limbajul.

15. Caracterizați personajul feminin, având în vedere relația cu celelalte personaje. Țineți cont și de textul reprodus mai jos:

„Azi nu se mai poate îndoi nimeni că educația, chestiunea economică, gradul de moralitate și de demnitate personală a femeii nu stau pe loc. Nu, azi în toată Europa, femeile pare că sunt lovite de un curent electric, se silesc să-și ridice nivelul intelectual; dovadă avem liceele de fete înființate mai

Literatură

în toate țările, silințele ce își dau ele, jertfind bani, timp și mai cu seamă înlocuind în parte petrecerile vechi cu sârguință la învățătură. La noi [...] femeile au luat un avânt destul de mulțumitor. Însă, ca tuturor ideilor noi, mulți caută să pună stavilă și acestei năzuințe. Multe sunt piedicile care li se pun numai și numai să nu se mai poată îndulci și femeile din bunurile științei. Bărbații, dacă nu cea mai mare parte, dar destui, se silesc să le descurajeze prin probe ori prin jurnale, scriind felurite anecdote, istorioare ori chiar articole [...] pe seama femeilor care învață. Un lucru așa de natural le pare că e o monstruozitate! Ce este mai firesc decât ca femeia să fie la același nivel intelectual cu bărbatul? Mulți cred că femeia dacă va învăța nu va mai crește copii, nici nu va mai căta de gospodărie. Se pare că acuma nu sunt femei care cresc copii; care cum îi nasc îi dau pe mâna slugilor și a dădacelor! [...] Femeile au suferit și suferă încă multe din pricina stării lor economice și sociale. Și e foarte la locul ei ținerea femeilor să învețe și, prin urmare, de a putea fi ele neatârnate atât economic, cât și intelectual, în sfârșit, de a putea și ele gândi și face cum le va plăcea. Mai cu seamă starea femeilor din clasa de mijloc e foarte grea; adesea ele trebuie să sufere de la bărbați mai mult decât femeia din popor. [...] Azi, instrucția femeii e o cerință a veacului pe care nimeni nu o poate împiedica.

Nădejdea greu îl părăsește pe om, de aceea să nădăjduim și noi că în scurtă vreme se vor da și bărbații cu ideea că femeia nu e decât o făptură cu aceleași tendințe cu aceleași calități și defecte ca și ei și, prin urmare, e drept ca și ea să nu fie mai horopsită decât dânșii [...]."

(Sofia Nădejde, „Șicane bărbătești", în *Contemporanul*, 1883)

INTERPRETARE

16. Realizați o dezbatere pe tema vinovăției lui Ghiță. Formați două echipe (trei-patru membri), care vor argumenta opinii diferite: vinovăție deplină/vinovăție parțială. Clasa, organizată în echipe de arbitri sau evaluatori (trei-cinci elevi), va nota cu + (foarte bine); x (bine); - (insuficient) și 0 (suficient) intervențiile grupelor, conform următoarelor criterii:

Criteriu		Echipa 1	Echipa 2
calitatea argumentării/ a contraargumentării			
modul de prezentare	corectitudinea limbajului		
	coerența prezentării		
	valorificarea textului		

Țineți cont și de faptul că, astăzi, crima lui Ghiță din finalul nuvelei intră în categoria femicidului: „uciderea cu intenție a unei femei, precum și moartea unei femei, survenită ca urmare a lovirilor sau vătămărilor cauzatoare de moarte ori a altor infracțiuni intenționate urmate de moartea victimei, indiferent dacă faptele sunt comise de un membru al familiei sau de o altă persoană" (*Legea nr. 53/2026*).

17. Creați un **poster** care să surprindă propria voastră interpretare a textului studiat. Apelați la un feedback generat de un motor de inteligență artificială și realizați, în clasă, o analiză a acestuia.

18. Urmăriți filmele *Moara cu noroc*, ecranizarea din 1957 a nuvelei, în regia lui Victor Iliu, și *Orizont*, versiune liberă, din 2015, în regia lui Marian Crișan. Discutați aspectele cinematografice care intervin:

a. într-o ecranizare fidelă cărții; **b.** într-o ecranizare modernizată.

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE

Realismul european este un curent literar din secolul al XIX-lea (apare după romantism). Realismului îi aparțin mari prozatori ca Honoré de Balzac, Gustave Flaubert (Franța), Charles Dickens (Anglia), Lev Nicolaevici Tolstoi, Feodor Mihailovici Dostoievski, Anton Pavlovici Cehov (Rusia), Mark Twain (SUA). În literatura română, realismul se manifestă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea prin Nicolae Filimon, Ion Creangă, Ioan Slavici, Ion Luca Caragiale, Duiliu Zamfirescu și alții. Realiste sunt, de asemenea, opere ale unor scriitori din secolul al XX-lea ca Liviu Rebreanu, G. Călinescu sau Marin Preda, dar curentul literar propriu-zis se manifestă în secolul al XIX-lea.

Termenul este aplicat, inițial, tablourilor lui Gustave Courbet (1819-1877), ce înfățișează în general oameni simpli (muncitori, pescari, cioplitori) care intră într-o evidentă opoziție cu personajele mitologice și legendare ce dominau pictura în epocă.

● **Caracteristici**

a. Realism – realitatea ca principală sursă de inspirație

După cum sugerează numele curentului, o operă realistă are mare legătură cu realitatea: este oglinda ei artistică. Personajele sunt veridice (asemănătoare unor oameni reali), ca și împrejurările în care apar. Opera realistă creează cititorului impresia că are de-a face cu situații și oameni adevărați (e doar o iluzie, iluzia vieții creată cu mijloacele ficțiunii). În romanul *Roșu și negru. Cronica anului 1830*, Stendhal afirmă că „un roman este o oglindă pe care o plimbi de-a lungul unui drum", iar afirmația lui Balzac, „Descrie-mi vizuina și-ți spun cine este animalul care o locuiește", arată insistența realiștilor asupra mediului în care se desfășoară acțiunea,

b. Imaginarul (lumea imaginată)

Realismul este interesat, în special, de viața omului obișnuit și de felul în care societatea își pune amprenta asupra acesteia. Multe romane realiste creează o adevărată frescă socială a unei epoci (fresca este o pictură de mari dimensiuni). Apar tipuri umane definite prin ocupația sau profesia lor ca țăranul, muncitorul, negustorul, funcționarul, preotul, învățătorul, cârciumarul, avocatul, omul politic etc. Banii, familia, ascensiunea socială prin mijloace mai mult sau mai puțin oneste (parvenitismul) sunt teme specifice. În plus, realismul creează impresia vieții complete (în roman, cu precădere), de aceea nu pot lipsi experiențe importante ca dragostea, relația dintre părinți și copii sau relația dintre individ și grupul social din care face parte.

c. Obiectivitatea

Naratorul prezintă întâmplările, cadrul și personajele de la distanță, e o voce, nu o persoană. Narațiunea lasă impresia că întâmplările se desfășoară de la sine, iar cel care povestește le privește cu aceeași atenție, fără implicare emoțională și fără să le comenteze.

d. Omniscienta

Naratorul știe totul despre personaje: ce fac, ce spun, ce simt, ce gândesc și cum arată lumea în care evoluează.

e. Stilul banal

Limbajul prozei realiste este, de obicei, simplu (la nivelul vocabularului, al sintaxei și al procedeelor expresivității, precum figurile de stil și, în general, tot ce ține de originalitate în raport cu limba standard).

Gustave Courbet, *Spărgătorii de piatră*, 1849

AUTOR

Anton Pavlovici Cehov (1860-1904), prozator și dramaturg realist, un observator critic al lumii, pe care a putut să o analizeze și datorită ocupației sale de medic, construind tipuri umane caracteristice diverselor medii sociale. Unele dintre cele mai cunoscute opere ale sale sunt schița *Moartea unui slujbaș*, nuvela *Salonul nr. 6* și piesele de teatru *Pescărușul* și *Livada de vișini*.

A.P. Cehov

Stepa (povestea unei călătorii)

(1880)

Nuvela prezintă în cheie realistă personaje tipice în împrejurări tipice (negustori, hangii, preoți, tineri sau bătrâni), relatând drumul de mai multe zile prin stepa rusească al lui Egorușka, un copil de nouă ani, către orașul unde va fi înscris la liceu.

Într-o zi de iulie, la revărsatul zorilor, o brișcă[1] jerpelită, fără arcuri, ieși din orașul N. – capitala unui județ din gubernia[2] Z. – și o luă hodorogind pe drumul cel mare. Era una din acele briști preistorice, cu care nu mai călătoresc astăzi în Rusia decât misiții[3], negustorii de vite și preoții săraci. La cea mai mică hurducătură scârțâia și gemea din toate încheieturile, iar căldarea legată de osia din spate îi ținea isonul, zdrăngănind. Larma asurzitoare pe care o făcea, ca și zdrențele de piele care atârnau jalnic de pe scheletul ei jupuit, erau de-ajuns ca să-ți dai seama cât era de veche și că ar fi fost numai bună de zvârlit la gunoi.

În brișcă se aflau doi localnici din N.: negustorul Ivan Ivanâci Kuzmiciov, cu obrazul ras, cu ochelari și cu pălărie de pai, ceea ce-l făcea să semene mai mult a funcționar decât a negustor, și părintele Hristofor Siriiski, parohul bisericii Sf. Nicolae din orașul N., un bătrânel mic de stat, cu plete lungi, îmbrăcat într-un caftan[4] de pânză cenușie, încins cu un brâu brodat multicolor și, pe cap, cu pălărie tare, lată în boruri. Negustorul era adâncit în gânduri și, din când în când, scutura din cap să nu ațipească. Expresia lui obișnuită, aspră, de om de afaceri, se lupta cu înduioșarea omului care abia adineauri își luase rămas bun de la ai săi, cinstind, așa cum se cuvine, despărțirea; în schimb, părintele privea uimit, cu ochii lui mici și umezi, la lumea lui Dumnezeu, și zâmbetul larg, care i se așternuse pe față părea că-i cuprinde până și bororile pălăriei. Era stacojiu la obraz, parcă înghețase de frig. Ivan Ivanâci, cât și părintele Hristofor se duceau să vândă niște lână. Înainte de a se despărți de cei de acasă, mâncaseră câte o porție zdravănă de papanași cu smântână și, cu toate că abia se luminase de zi, dăduseră de dușcă și câteva pahărele... De aceea, amândoi erau foarte bine dispuși.

[1] *Brișcă*, s.f. – trăsură cu două roți, trasă de obicei de un singur cal.
[2] *Gubernie*, s.f. – unitate teritorial-administrativă în Rusia.
[3] *Misit*, s.m. – intermediar în afaceri, împuternicit.
[4] *Caftan*, s.n. – haină cu mâneci și poale lungi.

Afară de cei doi pe care i-am descris și de Deniska, vizitiul, care biciuia de zor perechea de murgi iuți, în brișcă mai era un călător: un băiețaș de vreo nouă ani, cu fața pârlită de soare și scăldată în lacrimi. Era Egoruşka, nepotul lui Kuzmiciov. Cu încuviințarea unchiului și cu binecuvântarea părintelui Hristofor, se ducea să se înscrie la liceu. Mama băiatului, Olga Ivanovna, văduva unui modest funcționar cu gradul de secretar de colegiu, soră dreaptă cu Ivan Ivanâci, femeie căreia-i plăceau oamenii cu carte și societatea aleasă, se rugase de frate-său ca acum, când se ducea cu lâna la vânzare, să-l ia și pe Egoruşka și să-l dea la liceu. Și iată-l, stând pe capră alături de Deniska și ținându-se de cotul lui, ca să nu cadă, sărind în sus la hopuri ca ceainicul pe samovar, fără să înțeleagă unde se duce și pentru ce. Din pricina iuțelii cu care alerga brișca, rubașca[5] roșie i se umfla la spate, iar pălăriuța nou-nouță, cu pană de păun, îi luneca mereu pe ceafă. Se socotea ființa cea mai nenorocită de pe lume și mereu îi venea să plângă. [...]

Înaintea ochilor călătorilor începuse să se aștearnă o câmpie întinsă, fără sfârșit, întretăiată într-o parte de un șir de dealuri. Îngrămădindu-se și uitându-se unul pe deasupra celuilalt, dealurile se uneau într-un podiș, care se întindea pe dreapta drumului până la orizont, pierzându-se în depărtările sinilii[6]: puteai să mergi mult și bine, fără să-ți dai seama unde începea și unde se sfârșea podișul... Soarele se ivi din spate, dincolo de oraș și, domol, fără grabă, se apucă de treburile lui. Mai întâi, așternu peste șes o fâșie lată, de un galben auriu, petrecând-o pe lângă un șir de gorgane, apoi pe lângă o moară de vânt care semăna, de departe, cu un omuleț care ar da din mâini, și făcând-o să alunece până în fundul zării, acolo unde cerul se întâlnea cu pământul. Peste câteva clipe, o fâșie la fel se aprinse ceva mai aproape, târându-se spre dreapta și învăluind dealurile. Fără veste, ceva cald mângâie spinarea lui Egoruşka. O rază se furișă din spate, sări peste brișcă și peste cai, alergă în întâmpinarea celorlalte și, dintr-o dată,

stepa întinsă și fără sfârșit, aruncând vălurile dimineții, zâmbi și străluci sub rouă. [...]

Zăduf și plictiseală! Brișca aleargă, dar Egoruşka nu vede decât unul și același lucru: cerul, șesul, dealurile... Concertul din iarbă a amuțit și el. Chirighițele[7] au plecat, potârnichile[8] s-au făcut nevăzute. Stoluri de ciori, neavând ce face, se rotesc pe deasupra ierbii veștede. Și cum seamănă leit una cu alta, fac să pară stepa și mai monotonă. Un uliu trece în zbor aproape de fața pământului, bătând lin din aripi. Deodată se oprește în văzduh, ca și cum ar medita asupra plictiselii vieții, apoi bate iarăși din aripi, avântându-se ca o săgeată pe deasupra stepei. Te întrebi, nedumerit: de ce o fi zburând și ce-o fi căutând? În depărtare, moara de vânt își învârte mereu brațele...

[...] Părintele Hristofor luă o bucățică de pâine, o unse cu icre, și-o vârî în gură și urmă:

— Apostolul Pavel spune: „Nu vă lăsați duși întru rătăcire de fel de fel de învățături nesăbuite". Se înțelege, dacă te ții de vrăjitorii și de farmece, ori dacă te-apuci să chemi duhuri de pe lumea cealaltă, cum făcea Saul, ori dacă-ți însușești învățături, de pe urma cărora nu tragi nici un folos, nici tu, nici ceilalți – atunci mai bine să te lași păgubaș de învățătură. Trebuie să înveți numai ceea ce a fost binecuvântat de Domnul Dumnezeu. Ia aminte... Sfinții Apostoli vorbeau toate limbile – învață și tu toate limbile. Vasili cel Mare învăța matematica și filozofia – învață-le și tu. Sfântul Nestor scria istoria – învață și scrie și tu istorie. Într-un cuvânt, urmează pilda sfinților...

(trad. rom. Otilia Cazimir și Nicolae Guma)

[5] *Rubașcă*, s.f. – cămașă bărbătească, specifică portului popular rus.
[6] *Siniliu*, adj. – albăstrui.
[7] *Chirighiță*, s.f. – gen de păsări călătoare care trăiesc pe lângă râuri și bălți și se hrănesc cu pește.
[8] *Potârniche*, s.f. – pasăre sălbatică de mărimea unui porumbel, care trăiește în stoluri mici prin holde și tufișuri.

Literatură

EXERCIȚII

1. Precizați indicii spațio-temporali ai textului.

2. Identificați personajele din fragmentul reprodus, clasificându-le în două categorii în funcție de prezența/ absența din text:

Personaje prezente	Personaje absente, despre care se vorbește

3. Realizați corelațiile:

Amănuntul semnificativ	**Personaj**
● îi plăceau oamenii cu carte	● Ivan Ivanâci Kuzmiciov
● pâine cu icre	● Părintele Hristofor
● scutură din cap	● Olga Ivanovna
● pălăriuță cu pană de păun	● Egorușka
● zdrențele de piele	● negustorul și preotul

4. Ilustrați caracteristicile realismului în fragmentele date din *Stepa* de A.P. Cehov, având în vedere trăsăturile curentului, așa cum sunt exprimate în citatul următor:

„Visul, fantasticul, fabulosul, feericul, miraculosul sunt doar viziuni personale, care trec dincolo de existența faptică a vieții și pe care opera realistă le ocolește, așa cum exclude alegoricul ori simbolicul; în schimb, urâțenia, vulgaritatea, răul – aspecte obișnuite ale realității – sunt dezvăluite și prezentate fără nicio stilizare [...] Operele realiste utilizează procedee specifice: narațiunea cu accentul pe intrigă, tehnica amănuntului, stilul simplu, exact, funcțional, vizând iluzia vorbirii obișnuite, evaluarea etică”. (Ion Vasile Șerban)

5. Comparați imaginea stepei cu aceea a locurilor de la Moara cu noroc, având în vedere atmosfera creată și procedeul realist al aglomerării detaliilor concrete.

Vincent van Gogh, *Lan de grâu cu ciori*, 1890

Romanul realist

Ioan Slavici

Mara

Publicat întâi în revista *Vatra*, în anul 1894, romanul *Mara* aduce în prim-plan o poveste de iubire, aceea dintre Persida, fiica Marei Bârzovanu, o comerciantă văduvă care luptă pentru viitorul copiilor ei, și Ignatius (Natl), băiatul unui măcelar german. Povestea se desfășoară în vechiul Imperiu Austro-Ungar din secolul al XIX-lea, într-o societate plină de prejudecăți în privința iubirii unor tineri care nu aparțin aceluiași grup etnic. Această dragoste alimentează diverse conflicte între cele două familii care au alte planuri pentru copiii lor. Romancierul surprinde, în plus, scene din lumea negustorilor și a breslelor, relațiile dintre oameni, viața într-o lume bazată pe competiție și marcată de diverse interese.

Sărăcuții mamei

A rămas Mara, săraca, văduvă cu doi copii, sărăcuții de ei, dar era tânără și voinică și harnică și Dumnezeu a mai lăsat să aibă și noroc.

Nu-i vorbă, Bârzovanu, răposatul, era, când a fost, mai mult cârpaci decât cizmar și ședea mai bucuros la birt[1] decât acasă; tot le-au mai rămas însă copiilor vreo două sute de pruni pe lunca Murășului, viuța din dealul despre Păuliș și casa, pe care muma lor o căpătase de zestre. Apoi, mare lucru pentru o precupeață, Radna e Radna, Lipova e numai aci peste Mureș, iar la Arad te duci în două ceasuri.

Marți dimineața Mara-și scoate șatra[2] și coșurile pline în piața de pe țărmurele drept al Murășului, unde se adună la târg de săptămână murășenii până de pe la Sovârșin și Soboteliu și podgorenii până de pe la Cuvin. Joi dimineața ea trece Murășul și întinde șatra pe țărmurele stâng, unde se adună bănățenii până de pe la Făget, Căpâlnaș și Sân-Miclăuș. Vineri noaptea, după cântatul cocoșilor, ea pleacă la Arad, ca ziua s-o prindă cu șatra întinsă în piața cea mare, unde lumea se adună din șapte ținuturi.

Dar lucrul cel mare e că Mara nu-ți iese niciodată cu gol în cale; vinde ce poate și cumpără ce găsește; duce de la Radna ceea ce nu găsești la Lipova ori la Arad și aduce de la Arad ceea ce nu găsești la Radna ori la Lipova. Lucrul de căpetenie e pentru dânsa ca să nu mai aducă ce a dus și vinde mai bucuros cu câștig puțin decât ca să-i „clocească" marfa.

Numai în zilele de Sântă Marie se întoarce Mara cu coșurile deșerte la casa ei.

Sus, pe coasta unui deal de la dreapta Murășului, e mănăstirea minoriților[3], vestita Maria Radna. Din turnurile bisericii mari și frumoase se văd pe Mureș la deal ruinele acoperite cu mușchi ale cetății de la Șoimoș; în fața bisericii se întinde Radna cea frumoasă și peste Mureș e Lipova cu turnul sclipicios și plin de zorzoane al bisericii românești, iar pe Mureș la vale se întinde șesul cel nesfârșit al Țării Ungurești. Mara însă le trece toate cu vederea: pentru dânsa nu e decât un loc larg în fața mănăstirii, unde se adună lumea cea multă, grozav de multă lume.

Cică e acolo în biserica aceea o icoană făcătoare de minuni, o Maică Precistă care lăcrimează și de a căreia vedere cei bolnavi se fac sănătoși, cei săraci se simt bogați și cei nenorociți se socotesc fericiți.

[1] *Birt*, s.n. – cârciumă.
[2] *Șatră*, s.f. – chioșc de scânduri acoperit cu pânză, în care negustorii ambulanți își vindeau mărfurile prin târguri.
[3] *Minorit*, s.m. – călugăr dintr-un ordin franciscan.

Literatură

Mara, deși creștină adevărată, se duce și ea câteodată la biserica aceasta, dar se închină creștinește, cu cruci și cu mătănii, cum se cuvine în fața lui Dumnezeu. Că icoana face minuni, asta n-o crede; știe prea bine că o Maică Precistă nemțească nu e o adevărată Maică Precistă. E însă altceva la mijloc. Călugării, care umblă rași ca-n palmă și se strâmbă grozav de urât, au o știință tainică și știu să facă fel de fel de farmece pentru ca boala să-și vie la leac, săracul să-și găsească sprijoana[4] și nenorocitul să se fericească. Bine face dar lumea care vine la Maria Radna să se închine, și Marei îi râde inima când pe la Sinte Mării timpul e frumos, ca lumea să poată veni cale de o săptămână de zile, cete-cete, cu prapore-le[5] în vânt, cu crucile împodobite cu flori și cântând psalmi și litanii[6]. Acum, când vin sutele și se adună miile pe locul cel larg din fața mănăstirii, acum e secerișul Marei, care dimineața iese cu coșurile pline și seara se întoarce cu ele goale. De aceea se închină Mara și în fața icoanei, apoi își ia copilașii, pe care totdeauna îi poartă cu dânsa, îi dă puțin înainte și le zice: „Închinați-vă și voi, sărăcuții mamei!"

Sunt săraci, sărăcuții, că n-au tată; e săracă și ea, c-a rămas văduvă cu doi copii; cui, Doamne, ar putea să-i lase când se duce la târg? cum ar putea dânsa să stea de dimineață până seara fără ca să-i vadă? Cum, când e atât de bine să-i vezi?!

Umblă Mara prin lume, aleargă sprintenă, se târguiește și se ceartă cu oamenii, se mai ia și de cap câteodată, plânge și se plânge c-a rămas văduvă, și apoi se uită împrejur să-și vadă copiii și iar râde.

„Tot n-are nimeni copii ca mine!" își zice ea, și nimeni nu poate s-o știe aceasta mai bine decât dânsa, care ziua toată vede mereu copii și oameni și nu poate să vadă ființă omenească fără ca s-o pună alături cu copiii ei. Mult sunt sănătoși și rumeni, voinici și plini de viață, deștepți și frumoși, răi sunt, mare minune, și e lucru știut că oameni de dai Doamne numai din copii răi se fac.

Mai sunt și zdrențăroși și desculți și nepieptănați și nespălați și obraznici, sărăcuții mamei; dar tot cam așa e și mama lor ea însăși; cum altfel ar putea să fie o văduvă săracă? cum ar putea să fie copiii săraci, care își petrec viața în târg, printre picioarele oamenilor?

Pieter Aertsen, *Scenă din târg*, 1569

Muiere mare, spătoasă, greoaie și cu obrajii bătuți de soare, de ploi și de vânt, Mara stă ziua toată sub șatră, în dosul mesei pline de poame și de turtă dulce. La stânga, e coșul cu pește, iar la dreapta clocotește apa fierbinte pentru „vornoviști", pentru care rade din când în când hreanul de pe masă. Copiii aleargă și își caută treabă, vin când sunt flămânzi și iar se duc după ce s-au săturat, mai se joacă voioși, mai se bat, fie între dânșii, fie cu alții, și ziua trece pe nesimțite.

Serile, Mara, de cele mai multe ori, mănâncă ea singură, deoarece copiii, obosiți, adorm, în vreme ce ea gătește mâncarea. Mănâncă însă mama și pentru ea, și pentru copii. Păcat ar fi să rămâie ceva pe mâine.

Apoi, după ce a mai băut și o ulcică de apă bună, ea scoate săculețul, ca să facă socoteala. Niciodată însă ea n-o face numai pentru ziua trecută, ci pentru toată viața. Scăzând dobânda din capete, ea pune la o parte banii pentru ziua de mâine, se duce la căpătâiul patului și aduce cei trei ciorapi: unul pentru zilele de bătrânețe și pentru înmormântare, altul pentru Persida și al treilea pentru Trică. Nu e chip să treacă zi fără ca ea să pună fie și măcar numai câte

[4] *Sprijoană*, s.f. – sprijin.
[5] *Prapore* (var. *prapur*), s.m. – steag bisericesc purtat la diverse procesiuni sau solemnități religioase.
[6] *Litanie*, s.f. – rugăciune lungă.

un creițar[7] în fiecare din cei trei ciorapi; mai bucuros se împrumută pentru ziua de mâine. Când poate să pună florinul[8], ea-l sărută, apoi rămâne așa, singură, cu banii întinși pe masă, stă pe gânduri și începe în cele din urmă să plângă.

Nu doară că i-ar fi greu ceva; când simte greul vieții, Mara nu plânge, ci sparge oale ori răstoarnă mese și coșuri. Ea își dă însă seama cât a avut când a rămas văduvă, cât are acum și cât o să aibă odată. Și chiar Mara să fii te moi când simți că e bine să fii om în lumea aceasta, să alergi de dimineață până seara și să știi că n-o faci degeaba.

Peste zi ea vede multă lume, și dacă-i iese-n cale vreo femeie care-i place și ca fire, și ca stare, și ca înfățișare, ea-și zice cu tainică mulțumire: „Așa are să fie Persida mea!" Iar dacă bărbat e cel ce-i place, ea-și zice: „Așa are să fie Trică al meu!"

Era una, preoteasa de la Pecica, o femeie minunată, și dulce la fire, și bogată, și frumoasă: ar fi spart Mara toate oalele dacă cineva s-ar fi încumetat să-i spună că Persida ei n-are să fie tot așa, ba chiar mai și mai. Iar preoteasa aceea stătuse patru ani de zile la călugărițele din Oradea-Mare: era deci lucru hotărât că și Persida are să stea cel puțin cinci ani la călugărițele din Lipova.

A și făcut Mara ce-a făcut, și maica Aegidia, econoama[9], i-a făgăduit că-i va lua copila și pentru numai 60 florini pe an, căci e văduvă cu doi copii, sărăcuții de ei. Au trecut însă doi ani de atunci, Persida împlinise nouă ani, și Mara nu se putu hotărî să dea atâta bănet pentru nimic. Ar fi putut să dea; avea de unde; asta ea însăși o știa mai bine decât orișicine; dar n-o ierta firea să rumpă din nici unul dintre cei trei ciorapi.

[7] *Creițar*, s.m. – monedă de argint sau aramă (a circulat în Imperiul Austro-Ungar).
[8] *Florin*, s.m. – veche monedă de aur și de argint.
[9] *Econom*, s.m. – persoană care administrează veniturile unei mănăstiri.

Mănăstirea Maria Radna din Lipova, județul Arad

Literatură

Trică îi făcea mai puțină bătaie de cap. Era un om la Lipova, Bocioacă, starostele[10] cojocarilor, care lucra vara cu patru și iarna cu zece calfe[11], scotea la toate târgurile cele mai frumoase cojoace, ținea tăierea cărnii în arândă[12] și avea de nevastă pe Marta, fata preotului de la Cladova. Minunat om! — așa trebuia să fie și Trică! Iar pentru aceasta nu era nevoie de multă școală: atât ca să-l primească ucenic.

Maica Aegidia cerea însă mult, șase florini pe lună, și pe deasupra mai erau și alte cheltuieli.

„Hm" zise Mara, încrețindu-și sprâncenele, și începu să facă în gândul ei socoteala cam câți oameni vor fi trecând în fiecare an peste podul de plute de pe Mureș. Nimeni în lumea aceasta n-ar fi putut să facă socoteala aceasta mai bine decât dânsa, care atâta timp a stat pe țărmurii Mureșului. Ce-ar fi fost adică dacă ar fi luat din ciorapul Persidei arânda podului? Putea să dea mai mult decât alții, fiindcă nu voia să câștige decât cei 60 florini și încă ceva pe deasupra. Apoi mai câștiga și dreptul de a-și pune masa și coșurile la capul podului, pe unde trecea toată lumea.

Stătea Mara, stătea și număra în gândul ei banii, câte doi creițari de om și câte zece de perechea de cai ori de boi, număra mereu și-i aduna de se făceau mulți, încât ochii i se umpleau de lacrimi.

S-ar putea oare să fii văduvă săracă, să-ți vezi fata preotească, feciorul staroste în breasla cojocarilor și inima să nu ți se moaie?!

Că lucrurile ar putea să vie și altfel, asta Mara nu putea s-o creadă când vedea ca-n aievea cum atât de bine au să iasă odată toate.

Primăvara

[...]

Sărmana mamă! Pe când ea se pregătea cu neastâmpăr să-și primească copiii, neastâmpărul vieții cuprinsese pe fiica ei.

La colț de uliță, peste drum de mănăstire, era măcelăria lui Hubăr.

Bartolomeo Passerotti, *Măcelăria*, cca 1580

Hubăroaia, o femeie scurtă și cam grasă, ședea, ca de obicei, pe un scaun din fundul măcelăriei, iară feciorul ei, Hubărnațl, tăia carnea și-o cântărea, apoi lua banii și îi dădea mumei sale, care ținea casa.

După ce cumpărătorii se răreau, Hubărnațl făcea rânduială, strângea fărâmăturile cu măturișca, apoi, dacă timpul era frumos, ieșea în fața măcelăriei, ca să vadă mai bine lumea.

Deși măcelar, Hubărnațl era, așa, la înfățișare, om plăpând, parcă mai mult fată decât fecior. Om de vreo douăzeci și unu de ani, cu mustață puțină, cu obrajii rumeni, cu șorțul curat, oarecum rușinos, el semăna mai mult a cofetar decât a măcelar. Ai fi crezut că nu e în stare să frângă gâtul unei vrăbii.

Așa și era în adevăr. Lovea cu toporul în fruntea boului și înfigea cuțitul drept în inimă fiindcă asta îi era meseria. Nu era însă în stare să rostească o vorbă aspră și se-nduioșa până la lacrimi când vedea pe mumă-sa mâhnită.

Așa și l-a crescut Hubăroaia, care atâta copil, atâta om avea în lumea aceasta.

Șvăboaică de la Buda[13], ea se măritase foarte tânără după Hubăr, un vienez harnic și chefliu, dar cam iute la fire, și puțin în urmă veniseră aici, unde

[10] *Staroste*, s.m. – conducătorul unei bresle (în trecut), al unei corporații.
[11] *Calfă*, s.f. – lucrător calificat după o anumită perioadă de ucenici.
[12] *Arândă* (lit. *arendă*), s.f. – cedare temporară a dreptului de exploatare a unor bunuri în schimbul unei plăți.
[13] *Buda*, s. propriu f. – parte a orașului Budapesta.

nu aveau pe nimeni. Lucrând cu zestrea ei, Hubăr a agonisit în câțiva ani, mai ales în timpul revoluțiunii de la 1848, o frumoasă avere. Încă mai bine le-a mers apoi după revoluțiune, când Hubăr a ajuns, ca neamț din Viena, la mare cinste, și casa lor era pusă în rândul celor de frunte. Dar tocmai aceasta era nenorocirea Hubăroaiei: rămăsese la măcelărie ea singură cu calfele, iară bărbatul și-l vedea aproape numai zilele de sărbători, când poftea beamteri[14] la masă. Astfel mângâierea ei era Națl, care a crescut lângă mumă-sa mereu mâhnită și încă de copil simțise că nu merg lucrurile bine în casa lor.

Și dacă n-ar fi fost asta, el nici c-ar fi ajuns măcelar. Îl dăduse tatăl său la gimnaziul din Timișoara, unde patru ani de zile, cât a stat, a fost mereu între cei dintâi. Anul al cincilea, însă, după vacanța de la Paști, nu s-a mai întors, ci a rămas acasă, lângă mama lui, la măcelărie. S-a și făcut măcelar, însă firea nu i s-a înăsprit, și când ieșea cu șorțul lui curat în colțul străzii, îți venea să zici că nu e al lui șorțul, ci l-a pus numai așa, de încercare.

Ani de zile de-a rândul a stat el aici fără ca să fi văzut pe cineva la vreuna din ferestrele de peste drum. Și jos, și sus, ferestrele acelea erau date în alb, ca să nu se vadă prin ele, și nu se deschideau niciodată. Acolo dar el nu se uita, fiindcă știa că n-are ce să vadă.

Zidirea mănăstirii se sfârșea însă în fața măcelăriei, iar mai departe-nspre stânga era grădina mănăstirii, împrejmuită cu un înalt zid de piatră. Ferestrele despre grădină se deschideau, ba mai ales acum, primăvara, stăteau aproape toată ziua deschise. Națl nu vedea, ce-i drept, de la măcelărie acele ferestre, dar putea să le vadă dacă trecea spre stânga în fața grădinii.

Într-una din zile, ferestrele fiind deschise și izbind odată vântul în ele, una, tocmai cea de la iatacul din colț, unde stătea maica Aegidia cu Persida, s-a sfărâmat.

Națl s-a dus să vadă și a văzut – nu fărâmăturile de geam, ci o fată, care îi părea grozav de frumoasă.

Nu-i vorbă, n-avea nevoie să fie și pentru ca să-i pară frumoasă. Ceea ce se ivește la fereastra unei mănăstiri de călugărițe are totdeauna ceva tainic și plin de farmec. Acolo, chiar bătrână fiind, femeia pare tânără, chiar urâtă, pare frumoasă; iară lucrurile sunt cum ele ne par.

Din întâmplare, însă, Persida, care alergase și ea să vadă ce s-a întâmplat, era chiar mai tânără, mai frumoasă și mai plină de farmec decât cum Națl era-n stare să și-o închipuiască.

El rămase uimit, cu inima încleștată și cu ochii oarecum împăienjeniți.

Îi era parcă s-a rupt, s-a frânt, s-a surpat deodată ceva și o mare nenorocire a căzut pe capul lui.

Persida sta neajutorată în fața geamurilor sparte și nici nu-l băga-n seamă, când veni maica Aegidia, ca să vadă paguba.

Johannes Vermeer, *Tânără citind o scrisoare la fereastra deschisă*, cca 1657-1659

[14] *Beamter*, s.m. – funcționar.

Literatură

Femeie mai așezată și mai cuminte, ba chiar călugăriță, maica Aegidia tresări când văzu, peste drum pe Natl, băiatul Hubăroaiei, stând cu ochii țintă la fereastră. Îl știa de copil mic, îl socotise totdeauna cel mai bun băiat, și mintea i se oprea în loc văzându-l atât de îndrăzneț.

— Sidi! grăi dânsa mâhnită și apucă fata de braț, ca s-o dea din vederea tânărului.

Rău a făcut, căci acum se opriră și ochii Persidei asupra tânărului cu șorț curat, cu obrajii rumeni și cu mustața mică, acum își dete și ea sema de ce stă acel tânăr acolo.

Obrajii ei se umplură de sânge, și îi era parcă o săgetase ceva prin inimă.

Atât a fost, nu mai mult, și ea nu mai putea să fie ceea ce fusese. Taine mari și nepătrunse de mintea omenească! Atât a fost numai, și gândul copilei era mereu la fereastra cea spartă, la frumusețea zilei de primăvară, la omul ce stătuse acolo, peste drum, cu ochii uimiți și cu răsuflarea, parcă, oprită. Se temea să mai intre în casă, tremura când se apropia de fereastră, suspina greu când se uita și nu-l mai vedea acolo, și totuși nu mai avea astâmpăr, nu mai găsea loc de repaos, își făcea mereu de lucru în casă.

Nu i-a făcut și nu-i făcea, nu i-a zis și nu-i zicea nimeni nimic, nu știa nimic, nimic nu gândea și totuși, așa, ca din senin, se zbătea copila ca și când ar voi să scape, să fugă și să se ascundă în fundul lumii.

Iar două zile în urmă, când iar l-a văzut acolo peste drum, ea a rămas nemișcată și cu ochii țintă la el. Era parcă pierdută, căzută într-un fel de leșin.

Oamenii treceau de-a lungul uliței, și dacă el nu și-ar fi tras seama, ea ar fi stat mereu acolo, în fața lui. El însă iar s-a întors în fața ferestrelor care nu se deschid niciodată.

Nu se deschid, dar se pot deschide. Da! da! Nu e voie, dar cu putință este!

„Dacă voiesc pot – grăi dânsa – și puțin îmi pasă.” Ce era adică? îi face vreun rău cuiva?! păcătuia dacă deschidea fereastra?

„Ca el să știe?” grăi dânsa, apoi se duse cu pași hotărâți, deschise fereastra din fața măcelăriei și rămase dreaptă, înaltă și cu fața deschisă în ea.

Pe Natl, care stătea în ușa măcelăriei, cuprins de neastâmpăr, îl trecură fiorii.

El ridică fără de voie mâna stângă la gură și îi făcu semn să închidă fereastra, căci vedea lumea.

ÎNȚELEGERE

1. Puneți în ordine următoarele secvențe din primul fragment (capitolul „Sărăcuții mamei”):

a. Mara pune la o parte banii pentru următoarea zi în cei trei ciorapi.

b. În zi de târg, în piața de pe țărmul drept al Mureșului, Mara își scoate șatra și coșurile cu produse de vânzare.

c. Maica Aegidia îi spune Marei că îi va lua fiica în grijă la mănăstire pentru numai 60 de florini pe an.

d. Mara se duce uneori la biserica mănăstirii Maria Radna, închinându-se „cu cruci și mătănii”.

e. Admirată de Mara, o preoteasă a stat patru ani la călugărițele din Oradea-Mare.

2. Stabiliți valoarea de adevăr a enunțurilor de mai jos:

a. Cizmăria era ocupația lui Bârzovanu, soțul Marei. A/F

b. O icoană făcătoare de minuni, frecventată de Mara, se află în biserica minoriților. A/F

c. Mara adună creițarii în doi ciorapi: unul pentru zilele de bătrânețe și înmormântare, altul pentru copii. A/F

d. Mara avea de gând să o dea pe fiica ei la călugărițele din Lipova. A/F

e. Soția starostelui cojocarilor, Marta, era fiica unui preot din Cladova. A/F

f. Pentru a-și suplimenta veniturile, Mara se gândește la ideea arendării podului de plute peste Mureș. A/F

g. Măcelăria lui Anton Hubăr se afla peste drum de o mănăstire ortodoxă. A/F

3. Indicați particularitățile fizice ale Marei.
4. Motivați rolul următoarei secvențe narative: „e lucru știut că oameni de dai Doamne numai din copii răi se fac.”
5. Explicați atitudinea naratorului față de Mara și copiii ei.
6. Completați, în caiet, diagrama de mai jos cu cuvinte care să arate atât punctele comune, cât și deosebirile dintre Mara și fiica ei.

„În realitate, romanul este cu adevărat romanul Marei, Persida însăși nefiind decât o Mară juvenilă, pe cale de a lua, cu vârsta, obiceiurile și înfățișarea mamei sale [...].” (Nicolae Manolescu)

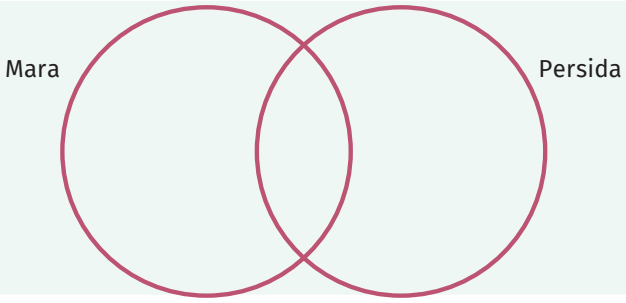

ANALIZĂ

7. Elaborați o fișă de observație care să cuprindă detalii despre atmosfera epocii. Analizați rezultatele obținute.
8. *Mara* este un roman al familiei, dar și un roman social. Ce aflăm din primul capitol despre:
- locurile indicate;
- societatea descrisă;
- relațiile dintre oameni.

9. Analizați intriga din capitolul „Primăvara”. Care sunt sursele unor viitoare conflicte?
10. Ce valori sunt reflectate în lumea romanului?
a. valori morale: _____;
b. valori umane: _____;
c. valori sociale: _____.
11. Explicați legătura romanului cu mișcarea literară realistă. Aveți în vedere:
a. locul desfășurării acțiunii;
b. tipurile de personaje;
c. vocea naratorului;
d. prezența unor tradiții și obiceiuri;
e. existența unor evenimente istorice.
12. Analizați următoarele conflicte, existente în roman, pornind de la schema alăturată.

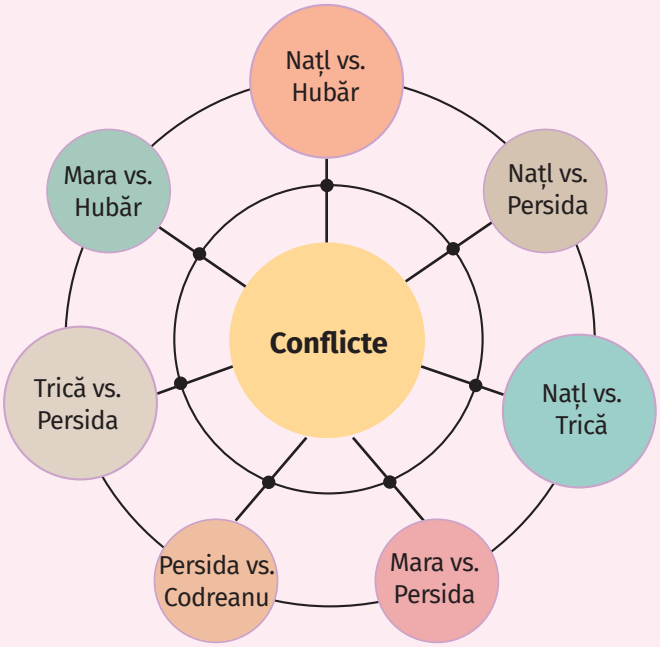

Literatură

13. Discutați conflictele care au ca punct de plecare căsătoria din iubire și căsătoria din interes.

14. Slavici surprinde o lume variată din punct de vedere etnic, o lume în care există însă și dispute aprinse. La târgul de toamnă de la Arad, de exemplu, ni se înfățișează o societate multietnică:

„Ce mulțime de oameni și ce amestecătură de tipuri și de porturi și de limbi! E parcă aici e mijlocul pământului, unde se întâlnesc toate neamurile. Pe-nserate s-aprind împrejurul orașului mii de focuri, la care stau de vorbă ori își petrec cântând aici români, colo unguri, mai departe șvabi ori sârbi, iar printre aceștia slovaci, ba până chiar și bulgari."

Urmăriți, în capitolul „Cine ce poate", câteva tradiții și obiceiuri din comunitate.

15. În paginile memorialistice, Ioan Slavici a vorbit deschis despre mediul în care a trăit, urmărind tensiunile existente din societatea multietnică a vechiului Imperiu Austro-Ungar, în care românii trăiau laolaltă cu etnicii maghiari, germani sau sârbi. Citiți următorul fragment și analizați efectele moralizatoare ale discursului mamei:

„ — Când întâlnești în calea ta un român, îmi zicea mama, să-i zici «*Bună ziua*!», dar maghiarului să-i zici «*Jó napot*!»[15], iar neamțului «*Guten Tag*!»[16] și treaba fiecăruia dintre dânșii e cum îți dă răspuns. Tu datoria să ți-o faci și față de cei ce nu și-o fac pe a lor față cu tine.

Ea mă mustra deci cu multă asprime când afla că strig și eu «*Ungur bungur*!» și «*Neamț cotofleanț*!».

— Săracii de ei, îmi zicea, nu sunt vinovați că n-au avut parte să fie români!

În gândul lumii din care dânsa făcea parte, vinovat, chiar greu vinovat, era cel ce prin purtările sale îi făcea pe ai săi fie de rușine, fie mai ales urgisiți.

— Supărarea, îmi mai zicea mama, orișicât de adâncă ar fi ea, de azi pe mâne să n-o duci. Serile să nu te culci mai-nainte de a te fi împăcat cu toți ai tăi, căci pe cel ce adoarme supărat îl ispitește Necuratul prin somn. Cu aceia dar cu care dintr-un blid nu mănânci să nu te superi, căci cu dânșii foarte cu anevoie ajungi la-mpăcare.

Mai stăruia mama să nu las mâncare-n farfurie, ci să-mi iau din blid numai cât pot să mănânc, fiindcă ceea ce rămâne-n blid se păstrează pentru alți oameni, iar ceea ce lași în farfurie li se aruncă porcilor ori câinilor și e mare păcat să tragi pentru porci ori pentru câni mâncare de la gura oamenilor.

Vorbind despre oameni, ea nu-i înțelegea numai pe români, căci îmi mai dedea tot atât de stăruitor și altă îndrumare.

— Dacă-ți rămâne o bucată de pâne, îmi zicea, și o cer de la tine doi dintre ai tăi, s-o tai în două bucăți deopotrivă de mari, pentru fiecare câte una. Tot așa să faci și dacă doi străini îți cer bucata. Dacă însă unul dintre ai tăi și un străin ți-o cer, să tai bucata așa ca una din cele două bucăți să fie mai mare, iar pe aceasta străinului s-o dai, căci al tău îți este mai apropiat și din partea lui dai ceea ce e mai mult.

Acestea și multe altele de felul acestora mama nici nu le-a născocit din capul ei, nici de prin cărți nu le-a scos, ci le-a-nvățat de la lumea în mijlocul căreia a crescut și-și petrecea viața. Așa gândeau și sâmțeau șirienii și fără îndoială tot ca dânșii toți românii cu mintea limpede."

(Ioan Slavici, *Amintiri*)

[15] *Jó napot!* (magh.) - *Bună ziua!*
[16] *Guten Tag!* (germ.) – *Bună ziua!*

INTERPRETARE

16. Comentați semnificația mănăstirii și a ferestrei, având în vedere și termenii din schema de mai jos:

• interior • constrângere • siguranță • izolare	VS	• *exterior* • *libertate* • *pericol* • *oportunități*

17. Gândiți-vă la trei întrebări pentru un motor de inteligență artificială din care să aflați alte lucruri despre contextul social și politic al romanului (de exemplu, războiul care se desfășura atunci între Imperiul Austro-Ungar și Italia).

18. Discutați următorul răspuns oferit de un motor de inteligență artificială la întrebarea „Cunoaște Persida limba germană?”.

„Da, Mara sugerează că Persida știe limba germană, cel puțin la un nivel bun pentru mediul în care trăiește.

Ea este educată la călugărițele catolice din Lipova, unde primește o educație serioasă, iar în contextul multicultural al Aradului și Lipovei din Imperiul Austro-Ungar, limba germană era foarte

Literatură

importantă. Persida poate comunica cu familia lui Hubăr și cu Nați, care provin dintr-un mediu german. În roman apar indicii că ea înțelege și folosește germana în relațiile sociale și comerciale.

Cunoașterea limbii germane are și o valoare simbolică în roman:

- arată educația și rafinamentul Persidei;
- marchează contactul dintre cultura românească și cea germană;
- susține tema depășirii barierelor sociale și culturale prin iubirea dintre Persida și Nați.

Totuși, Slavici nu insistă explicit pe competența lingvistică propriu-zisă, ci mai ales pe efectele educației și ale mediului multicultural asupra personajului."

19. Cum se raportează Mara la bani. Realizați o comparație cu personajul din nuvela *Moara cu noroc*.

20. Considerați că romanul poate fi citit și ca o manifestare pentru toleranță, într-o lume marcată de ură și prejudecăți, în care componenta umană este ignorată?

21. Concepeți un jurnal de reflecție (patru-cinci pagini), în care să reflectați asupra valorilor surprinse de Slavici în romanul său. Aveți în vedere relevanța acestora în contextul epocii, precum și în zilele noastre. Țineți seama și de următoarele perspective critice:

a. „Precupeața Mara e prima femeie capitalist din literatura noastră. Pe ea n-o interesează avuția financiară, ca pe Dinu Păturică [...]. E o *businesswoman*. [...] Mara nu e pur și simplu zgârcită: este în fond extrem de calculată. Și transformă totul în bani." (Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*)

b. „Banul e legat firesc, în literatură, de personajul masculin. Acesta îl «face», îl pierde (uneori alături de femeie sau din cauza ei), îl manipulează sau se lasă manipulat de el. Personajul masculin impune, literar și extraliterar, și prejudecățile cele mai puternice legate de bani: că ar fi diabolic și că n-ar aduce fericirea, de unde impresia unora că lipsa lor o aduce pe loc. De remarcat că doamnele s-au împăcat întotdeauna în cărți mai discret și mai armonios cu ochiul-dracului, domnii, în schimb, cad dintr-o extremă în alta. Când femeia se ocupă insistent de bani e semn că a luat locul bărbatului, că a dobândit atributele acestuia, ca Mara lui Slavici, văduvă cu doi copii, deci capul familiei, care-și numără creițarii în fiecare seară. Nu din lăcomie, ci din grijă." (Ioana Pârvulescu, *Alfabetul domnilor*)

22. Realizați un **proiect de grup** despre reprezentarea banului, valorificând următoarele opere artistice:

a. **literatură**: Ioan Slavici, *Moara cu noroc* și *Mara*, F. Scott Fitzgeral, *Marele Gatsby;*

b. **muzică**:

- Pink Floyd, *Banii*;
- *Banii, banii...* (secvență din filmul muzical *Cabaret*, regia: Bob Fosse);

c. **pictură**: Quentin Matsys, *Cămătarul și soția sa*;

d. **sculptură**: Karl-Henning Seeman, *Circulația banilor*;

e. **cinematografie**: *Marele Gatsby* (ecranizare din anul 2013; regia: Baz Luhrmann).

Quentin Matsys, *Cămătarul și soția sa*, 1514

Karl-Henning Seeman, *Circulația banilor*, grup statuar în Aachen, Germania

Tema banului

1514

Quentin Matsys, *Cămătarul și soția sa*

opera pictorului renascentist flămând sugerează conflictul dintre valorile morale și tentația banului

1881

Ioan Slavici, *Moara cu noroc*

nuvela psihologică investighează fețetele nebănuite ale unui om căzut în cursa lăcomiei pentru bani

1894

Ioan Slavici, *Mara*

calculată și grijulie, Mara (o târgoveață pricepută la afaceri) se gândește la statutul copiilor ei, cărora dorește să le asigure o situație financiară mai bună

1925

F. Scott Fitzgeral, *Marele Gatsby*

romanul demontează anumite rețete ale fericirii, fiind o critică a iluziilor despre visul american din anii 1920

1972

Cabaret*, film, *(Money, money...)

fragmentul din filmul muzical Cabaret surprinde contrastul dintre distracție și realitatea marcată de instabilitate economică; viața doar pare un spectacol, căci în spate se ascunde sărăcia

1973

Pink Floyd, *Banii*

una dintre cele mai cunoscute piese ale formației (din albumul The Dark Side of the Moon): o critică a obsesiei oamenilor pentru bani

1976

Karl-Henning Seeman, *Circulația banilor*

grup statuar care surprinde circulația banilor în societate; în jurul bazinului cu apă se află diverse figuri umane (de exemplu, un tată îi explică băiatului său cum funcționează banii)

2013

***Marele Gatsby*, film**

filmul regizat de Baz Luhrmann readuce povestea lui Jay Gatsby într-o viziune spectaculoasă, cu elemente moderne; o altă ecranizare a fost realizată în anul 1974

I.L. Caragiale, caricatură de Constantin Jiquidi

(vezi prezentarea autorului de la pag. 10-14)

I.L. Caragiale

O scrisoare pierdută

Comedie în patru acte

PERSOANELE
ȘTEFAN TIPĂTESCU – prefectul județului
AGAMEMNON DANDANACHE – vechi luptător de la 48
ZAHARIA TRAHANACHE – prezidentul Comitetului permanent, Comitetului electoral, Comitetului școlar, Comițiului agricol și al altor comitete și comiții
TACHE FARFURIDI – avocat, membru al acestor comitete și comiții
IORDACHE BRÂNZOVENESCU – asemenea lui Tache Farfuridi
NAE CAȚAVENCU – avocat, director-proprietar al ziarului „Răcnetul Carpaților", prezident-fundator al Societății Enciclopedice-Cooperative „Aurora Economică Română"
IONESCU – institutor, colaborator la acel ziar și membru al acestei societăți
POPESCU – asemenea lui Ionescu
GHIȚĂ PRISTANDA – polițaiul orașului
UN CETĂȚEAN TURMENTAT
ZOE TRAHANACHE – soția celui de sus
UN FECIOR
ALEGĂTORI, CETĂȚENI, PUBLIC

În capitala unui județ de munte, în zilele noastre.

Actul I

O anticameră bine mobilată. Ușă în fund cu două ferestre mari de laturi. La dreapta, în planul din fund o ușă, la stânga altă ușă, în planul din față. În stânga, planul întâi, canapea și un fotoliu.

Scena I

TIPĂTESCU, *puțin agitat, se plimbă cu „Răcnetul Carpaților" în mână; e în haine de odaie;* PRISTANDA *în picioare, mai spre ușă, stă rezemat în sabie.*
TIPĂTESCU (*terminând de citit o frază din jurnal*): „...Rușine pentru orașul nostru să tremure în fața unui om!... Rușine pentru guvernul vitreg, care dă unul din cele mai frumoase județe ale României pradă în gheare-le unui vampir!..." (*indignat*) Eu vampir, 'ai?... Caraghioz!
PRISTANDA (*asemenea*): Curat caraghioz!... Pardon, să iertați, coane Fănică, că întreb: bambir... ce-i aia, bampir?

TIPĂTESCU: Unul... unul care suge sângele poporului... Eu sug sângele poporului!...
PRISTANDA: Dumneata sugi sângele poporului!... Aoleu!
TIPĂTESCU: Mișel!
PRISTANDA: Curat mișel!
TIPĂTESCU: Murdar!
PRISTANDA: Curat murdar!
TIPĂTESCU: Ei! nu s-alege!
PRISTANDA: Nu s-alege!
TIPĂTESCU: Cu toată dăscălimea dumnealui, cu toată societatea moftologică a dumnealui... Degeaba! Să-mi radă mie mustățile!
PRISTANDA: Și mie!
TIPĂTESCU: Dar în sfârșit, las-o asta! lasă-l să urle ca un câine!
PRISTANDA: Curat ca un câine!
TIPĂTESCU: Începuseși să-mi spui istoria de aseară. (*Șade.*)
PRISTANDA: Cum vă spuneam, coane Fănică (*Se apropie.*), aseară, ațipisem nițel după-masă, precum e misia noastră... că acuma dumneavoastră știți că bietul polițai n-are și el ceas de mâncare, de băutură, de culcare, de sculare, ca tot creștinul...
TIPĂTESCU: Firește...
PRISTANDA: Și la mine, coane Fănică, să trăiți! greu de tot... Ce să zici? Famelie mare, renumerație mică, după buget, coane Fănică. Încă d-aia nevastă-mea zice: „Mai roagă-te și tu de domnul prefectul să-ți mai mărească leafa, că te prăpădești de tot!...” Nouă copii, coane Fănică, să trăiți! nu mai puțin... Statul n-are idee de ce face omul acasă, ne cere numai datoria; dar de! nouă copii și optzeci de lei pe lună: famelie mare, renumerație mică, după buget.
TIPĂTESCU (*zâmbind*): Nu-i vorbă, după buget e mică, așa e... decât tu nu ești băiat prost; o mai cârpești, de ici, de colo; dacă nu curge, pică... Las' că știm noi!
PRISTANDA: Știți! Cum să nu știți, coane Fănică, să trăiți! tocma' dumneavoastră să nu știți!
TIPĂTESCU: Și nu-mi pare rău, dacă știi să faci lucrurile cuminte: mie-mi place să mă servească funcționarul cu tragere de inimă... Când e om de credință...
PRISTANDA: De credință, coane Fănică, să trăiți!
TIPĂTESCU: Nu mă uit dacă se folosește și el cu o para, două... mai ales un om cu o familie grea.
PRISTANDA: Nouă suflete, coane Fănică, nouă, și renumerație...
TIPĂTESCU: După buget!...
PRISTANDA: Mică, sărut mâna, coane Fănică.
TIPĂTESCU: Lasă, Ghiță, cu steagurile de alaltăieri ți-a ieșit bine; ai tras frumușel condeiul.
PRISTANDA (*uitându-se pe sine și râzând*): Curat condei! (*luându-și numaidecât seama, naiv*) Adică-te, cum condei, coane Fănică?...
TIPĂTESCU: Contul jidanului s-a plătit la Comitet pe patruzeci și patru de steaguri...
PRISTANDA (*naiv*): Da.
TIPĂTESCU: Ei?... s-a pus patruzeci și patru de steaguri?
PRISTANDA (*cu tărie*): S-a pus, coane Fănică, s-a pus... Poate unul-două să le fi dat vântul jos... da' s-a pus...
TIPĂTESCU: Patruzeci și patru?
PRISTANDA: Patruzeci și patru în cap, coane Fănică.
TIPĂTESCU (*râzând*): Nu umbla cu mofturi, Ghiță. Nu m-am plimbat eu la luminație în trăsură cu Zoe și cu nenea Zaharia în tot orașul? Tocmai ea, cum e glumeață, zice: „Ia să-i numărăm steagurile lui Ghiță...”
PRISTANDA (*mâhnit*): Îmi pare rău! Tocmai coana Joițica, tocmai dumneei, care de!... să ne așteptăm de la dumneei la o protecție...
TIPĂTESCU: Apoi, ea n-a zis-o cu răutate, a zis-o de glumă. Nu știe și nenea Zaharia și ea că ești omul nostru?...
PRISTANDA: Al dumneavoastră, coane Fănică, și al coanii Joițichii, și al lui conul Zaharia... Ei? și le-ați numărat, coane Fănică?... Ei? așa e? patruzeci și patru...
TIPĂTESCU: Vreo paispce... cinspce.
PRISTANDA: Apoi să le numărăm, coane Fănică; să le numărăm: două la prefectură.
TIPĂTESCU: Două...
PRISTANDA: Două pe piața lui 11 Fevruarie...
TIPĂTESCU: Patru...
PRISTANDA (*căutând în gând*) : Două la primărie...
TIPĂTESCU: Șase...

Literatură

PRISTANDA (*același joc*) : Unul la școala de băieți...
TIPĂTESCU: Șapte...
PRISTANDA: Unul... la școala de fete...
TIPĂTESCU: Opt...
PRISTANDA: Unul la spital...
TIPĂTESCU: Nouă...
PRISTANDA: Două... la catrindală, la Sf. Niculae...
TIPĂTESCU: Unsprezece.
PRISTANDA: Două la prefectură... paispce...
TIPĂTESCU (*râzând*): Le-ai mai numărat pe ale de la prefectură.
PRISTANDA: Nu, coane Fănică, să trăiți! (*Continuă repede, pe nerăsuflate.*) Două la primărie, optspce, patru la școli, douăzeci și patru, două la catrindală la Sf. Niculae, treizeci...
TIPĂTESCU (*râzând*): Le-ai mai numărat o dată pe toate astea și aduni rău...
PRISTANDA: Doamne păzește, coane Fănică, să trăiți, patruzeci și patru, în cap... patruzeci și patru... Cum zic, unul-două, poate vântul... ori cine știe...
TIPĂTESCU (*râzând*): Ghiță... apoi nu mă orbi de la obraz așa.
PRISTANDA (*schimbând deodată tonul, umilit și naiv*): Famelie mare... renumerație după buget mică...
TIPĂTESCU (*uitându-se la ceas*): Ia să lăsăm steagurile, Ghiță...
PRISTANDA: Curat să le lăsăm, coane Fănică.
TIPĂTESCU: Spune odată istoria de-aseară, că mă grăbesc.
PRISTANDA: Bine ziceți, coane Fănică. Aseară pe la zece și jumătate, mă duc acasă, îmbuc ceva și mă dau așa pe-o parte să ațipesc numai un minuțel, că eram prăpădit de ostenit de la foc. Nevasta zice, pardon: „Dezbracă-te, Ghiță, și te culcă". Eu, nu; eu, la datorie, coane Fănică, zi și noapte la datorie. Așa, mă scol cam pe la douăspce fără un sfert și, pardon, mă dezbrac de mondir, scoț chipiul, mă-mbrac *țivilește* și plec... la datorie, coane Fănică. Până să plec se făcuse vreo unul după douăspce. O iau prin dosul primăriei, și apuc pe maidan ca să ies la bariera „Unirii". Când dau să trec maidanul, văz lumină la

C.I. Nottara (a jucat rolul lui Tipătescu la prima punere în scenă a piesei, care a avut premiera la 18 noiembrie 1884, la Teatrul Național din București)

Aristizza Romanescu (a jucat rolul lui Zoe la prima reprezentație scenică a piesei)

ferestrele de din dos ale lui d. Nae Cațavencu, și ferestrele vraiște. Ulucile înalte... dacă te sui pe uluci, poți intra pe fereastră în casă. Eu, cu gândul la datorie, ce-mi dă în gând ideea? zic: ia să mai ciupim noi ceva de la onorabilul, că nu strică... și binișor, ca o pisică, mă sui pe uluci și mă pui s-ascult: auzeam și vedeam cum v-auz și m-auziți, coane Fănică, știți, ca la teatru.
TIPĂTESCU (*interesându-se*): Ei, ce?
PRISTANDA: Jucaseră stos.
TIPĂTESCU: Cine era?
PRISTANDA: Cine să fie? dăscălimea: Ionescu, Popescu, popa Pripici...
TIPĂTESCU: Și popa?
PRISTANDA: Da, popa și d. Tăchiță, și Petcuș, și Zapisescu, toată gașca-n păr. Jocul era pe isprăvite... și fumărie de tutun... ieșea pe fereastră ca de la vapor. Mai juca popa și cu Petcuș. Ăilalți ședeau de vorbă.
TIPĂTESCU: Și Cațavencu mă-njura?
PRISTANDA: Grozav, coane Fănică, pe guvern și pe dv. ... și-și număra voturile.
TIPĂTESCU: Dăscălimea, popa și moflujii[1].
PRISTANDA: Curat moflujii!
TIPĂTESCU: Las' că le dau eu voturi.

[1] *Mofluz*, s.m. – sărac; (prin extensiune) nemulțumit

PRISTANDA: Da' să vedeți *ce s-a*-ntâmplat... coane Fănică. Din vorbă-n vorbă, Cațavencu zice: „Mă prinz cu d-voastră că o să voteze cu noi cine cu gândul nu gândiți, unul pe care contează bampirul — și acolo, pardon, tot bampir vă zicea — pe care contează bampirul ca pe Dumnezeu... și când l-om avea pe ala, i-avem pe toți... Ia ascultați scrisoarea asta"... și scoate o scrisorică din portofel... „Ia ascultați..." Diavolul de popă, n-are de lucru? se scoală repede de la joc și zice: „Să mă-ngropi, sufletul meu, Năică, nu citi... stăi, s-o ascult și eu... să-mi aprinz numai țigara..." Și, coane Fănică, se scoală de la joc, aprinde chibritul, trage din țigară și vine să arunce chibritul aprins pe fereastră drept în ochii mei... Mă trag înapoi, alunec de pe uluci și caz pe maidan, peste un dobitoc, care pesemne trecea ori ședea lângă uluci. Dobitocul începe să strige, toți din casă sar năvală la fereastră; eu, cum căzusem, mă ridic degrabă, o iau pituliș pe lângă uluci și intru în curtea primăriei.
TIPĂTESCU (*interesându-se de povestire*): Ei!
PRISTANDA: M-am mai întors eu, dar închiseseră ferestrele și lăsaseră perdelele.
TIPĂTESCU: Cine să fie? Ce scrisoare? Nu pricep... Ghiță, eu trebuie să mă duc la dejun, să nu fac pe nenea Zaharia și pe Zoe să m-aștepte. Ei nu dejunează fără mine, și nenea Zaharia nu iese înainte de dejun. Și mai ales cum e Zoe nerăbdătoare...
PRISTANDA: Ce-mi ordonați, coane Fănică?
TIPĂTESCU: Să-mi afli ce scrisoare e aia și de cine e vorba.
PRISTANDA: Ascult, coane Fănică.
TIPĂTESCU: Dacă s-ar putea să punem mâna și pe firul ăsta — nu doar că mi-e teamă de intrigile proaste ale lui Cațavencu —, dar n-ar fi rău să-l dezarmăm cu desăvârșire, ș-apoi să-l lucrăm pe onorabilul!

București, Teatrul Național, 1924

Mariana Mihuț și Victor Rebengiuc în spectacol regizat de Liviu Ciulei în 1979

PRISTANDA: Curat să-l lucrăm!
TIPĂTESCU: Stăi un minut până să-mi schimb haina; ieșim împreună; am să-ți mai spun ceva.
PRISTANDA: Stau, coane Fănică.
(*Tipătescu iese în stânga*)

Scena II

PRISTANDA (*singur*): Grea misie, misia de polițai... Și conul Fănică cu coana Joițica mai stau să-mi numere steagurile... Tot vorba bietei neveste, zice: „Ghiță, Ghiță, pupă-l în bot și-i papă tot, că sătulul nu crede la ăl flămând..." Zic: curat! De-o pildă, conul Fănică: moșia moșie, foncția foncție, coana Joițica, coana Joițica: trai, neneaco, cu banii lui Trahanache... (*Luându-și seama.*) babachii... Da' eu, unde? famelie mare, renumerație după buget mică. *(Șade în fund pe un scaun, la o parte)*

Literatură

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE

Comedia este o specie dramatică creată în Grecia antică, odată cu tragedia. Ceremoniile religioase dedicate zeului Dyonisos includeau și spectacole de teatru. De la începuturile ei, comedia se caracterizează prin situații și personaje care stârnesc râsul spectatorilor. Pe lângă efectul comic există, de obicei, și o intenție satirică. Un vechi adagiu spune că prin râs se îndreaptă moravurile („ridendo castigat mores"). Aristofan și Plaut sunt marii autori comici ai Antichității greco-latine. Un alt moment important în dezvoltarea comediei îl constituie în secolele XVI-XVII, Commedia dell'arte, un teatru al improvizației pe un scenariu dat. Personajele sunt măști (roluri). Arlechino, un personaj construit în tușe groase, imagine o omului redus la nevoile elementare, superstițios și fricos, cucerește publicul și cunoaște, de-a lungul timpului, alte variante, devenind unul din simbolurile teatrului. La fel de importante sunt, în secolul al XVII-lea, comediile lui Molière. Alți mari autori comici: Nikolai Gogol, I. L. Caragiale, George Bernard Shaw, Witold Gombrowicz, Eugène Ionesco.

Comicul este o categorie estetică greu de definit, fiind în strânsă legătură cu mentalitatea unei epoci, a unei culturi sau chiar a unor grupuri sociale. Se poate râde de orice, dar nu în orice context. Se realizează cu ajutorul unor procedee ca exagerarea, ironia, satira, parodia, nonsensul sau contrastul dintre aparență și esență, serios și derizoriu, viață și automatism etc. „Ideea de *mască* și *marionetă* traduce [...] mult mai exact spiritul caricatural și depersonalizat al comicului, și deci al tipului comic pur, care este bufonul (clovnul, arlechinul, paiața, fantoșa)" (Adrian Marino, *Dicționar de idei literare*)

Efectul comic se obține în comedia clasică cu ajutorul unor procedee care au legătură cu acțiunea (**comicul de situație)**, cu personajele (**comicul de caractere, comicul de moravuri)** sau cu limbajul (**comicul de limbaj**).

Procedeele comediei clasice marchează evoluția speciei care se-ndreaptă, însă, către alte forme și teme, de-a lungul timpului. În secolul al XIX-lea, viața politică ajunge o temă de prim-plan, iar piesele se opresc adesea la **tipologia omului politic demagog**, preocupat nu de interesul public, ci de propria parvenire. Această tipologie este caracteristică pentru comedia lui I.L. Caragiale, fiind reprezentată de personajele angajate în lupta politică: Nae Cațavencu, Agamiță Dandanache, Tache Farfuridi, Zaharia Trahanache și Ștefan Tipătescu.

Tipuri de comic	**Procedee**
Comicul de situație	Încurcătura, triunghiul conjugal (soț bătrân- soție tânără - amant tânăr)
Comicul de caractere	Personaje definite printr-o trăsătură negativă, excesivă, cu un comportament de marionete: avarul, încornoratul, gelosul, parvenitul, ipocritul etc. Asemenea personaje au fost numite **caractere** sau **tipuri** Contrastul dintre aparență și esență (dintre aparenta superioritate și statutul inferior, dintre valoare și nonvaloare)
Comicul de moravuri	Satira unor atitudini sau comportamente imorale, cu impact social într-o epocă sau în general
Comicul de limbaj	Greșeli de exprimare, ticuri verbale, inadecvarea limbajului la context

ÎNȚELEGERE

1. Citiți lista de personaje de la începutul piesei. Care dintre nume atrag atenția mai mult decât celelalte? De ce?

2. Unde și când se petrece acțiunea piesei?

3. Informațiile despre personaje includ și o referire la un eveniment istoric din secolul XIX. Care este acesta?

4. Rezumați secvența steagurilor. De ce pune Pristanda mai puține steaguri prin oraș decât trebuia?

5. Care este atitudinea prefectului față de Pristanda? Cum înțeleg cele două personaje datoria lor față de stat și de cetățeni? Selectați fragmente semnificative din prima scenă. Puteți începe discuția de la o expresie uzuală și astăzi: „omul nostru” („Nu știe și nenea Zaharia și ea că ești omul nostru?...”)

6. Care este ordinea în acțiunea piesei a episoadelor de mai jos?

a. Pristanda îl arestează pe Cațavencu și-apoi caută scrisoarea prin casa acestuia.

b. Cațavencu îi fură Cetățeanului turmentat scrisoarea pe care acesta din urmă o găsise pe stradă.

c. Zoe îl convinge pe Tipătescu să-l accepte pe Cațavencu candidat al organizației locale la alegerile pentru Cameră.

d. Învingător la alegeri iese necunoscutul Agamiță Dandanache, trimis în capitala județului de munte de liderii partidului.

e. De la București sosește o telegramă prin care centrul le cere lui Trahanache și lui Tipătescu să desemneze pe Agamiță Dandanache candidat la alegeri.

f. Farfuridi și Brânzovenescu se hotărăsc să trimită o telegramă anonimă la București în care își acuză șefii de trădare.

7. Rezolvați rebusul!

Pe orizontală

2. Prima a fost pierdută dintr-un..., a doua a fost găsită în alt... .

4. Un tip care ajunge să se bucure de succes, deși nu prea ar fi cazul.

6. Arma politică de bază.

8. Nu are nicio legătură cu eroul grec care a luptat la Troia.

9. Toată lumea simte nevoia să-i spună „nene”.

10. Are un program zilnic în același timp aproximativ și foarte exact.

Pe verticală

1. Ultima replică. „Curat...!”

3. Când doi se bat, al treilea câștigă...

5. Umbra lui Farfuridi.

7. Va câștiga următoarele alegeri.

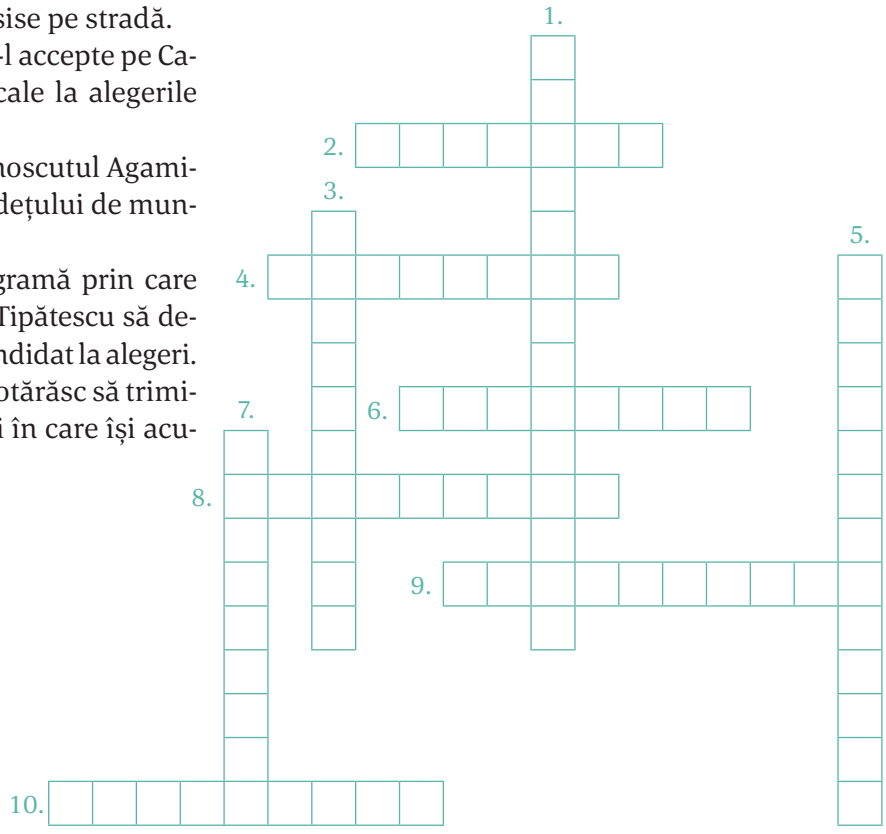

Literatură

ANALIZĂ

8. Completați tabelul de mai jos cu aspectele specifice fiecărui tip de text: *acțiune, descriere, dialog, indicații scenice, monolog, narator, narațiune, personaje.*

Text liric	Text narativ	Text dramatic

9. Începutul piesei este comic prin:

a. adevărul afirmațiilor din ziar;

b. exagerare (numele ziarului, imaginea vampirului care „ține în ghearele lui" un județ etc.);

c. nervozitatea lui Tipătescu;

d. felul în care pronunță Pristanda cuvântul „vampir";

e. imaginea lui Tipătescu în „haine de odaie", citind ziarul.

Notați variantele cu A (adevărat) sau F (fals).

10. În prima scenă apar câteva informații importante pentru conturarea intrigii? Care sunt acestea?

11. Următoarele scene ale actului I fixează, odată cu intriga, și principalul conflict al piesei, între Nae Cațavencu și cei care decid numirea candidatului la alegerile parlamentare, Trahanache și Tipătescu. Prezentați succint evoluția acestui conflict.

12. În piesă apar, de fapt, două scrisori (nu doar una, așa cum anunță titlul). Care este traseul lor? Ce semnificație ar putea avea apariția acestei a doua scrisori? Care dintre variantele de mai jos vi se pare mai convingătoare? Argumentați.

a. Ceea ce se întâmplă în capitala județului de munte nu este un accident.

b. Viața politică se desfășoară haotic, nu are nicio regulă.

13. Piesa este inspirată de alegerile parlamentare ale vremii (1879, 1883), una din temele campaniei electorale fiind revizuirea Constituției. O posibilă sursă pentru discursul lui Farfuridi din actul III este discursul unui parlamentar din epocă. Citiți fragmentul de mai jos (dintr-un editorial al ziarului *Timpul*, 9 martie 1879) și discutați asemănările:

> „Ieri s-a făcut în Cameră a doua citire a declarației pentru modificarea art. 7 din Constituție. [...]
>
> Cel dintâi care a luat cuvântul a fost d. Misail. D-sa avea intenția să facă o disertație academică în regulă, să dovedească precum expusese în exordul[1] cuvântării d-sale, că România a fost înainte mergătoarea civilizației omenirii; astfel d-sa a început cu descălicătoarea și așezarea românilor în țările acestea, a vorbit despre românism în veacul al 12, în al 13, în al 14... La fiecare veac sala Camerii golindu-se treptat, d. Misail a intrat în al 14-lea numai cu biroul Adunării și cu câțiva motiviști intransigenți și cu puțini din majoritate, cari ,își povesteau încet istorii hazlii, își împărtășeau impresiile luate de la Alcazarul-Ionescu[2], și alte lucruri foarte străine de plimbarea prin veacuri a autorului; așa că și biroul și cei de pe bănci pot să-și aducă aminte a fi străbătut cu d. Misail veacurile ca prin vis. De unde a început oratorul știau toți, unde s-a oprit nimini nu știa."
>
> (ap. Gheorghe Lăzărescu, *Caragiale, o lume într-o operă*)

14. Rămas singur după plecarea lui Tipătescu, Pristanda se gândește într-un scurt monolog la relația sa cu prefectul (scena II). Ce trăsături ale personajului dezvăluie monologul? Alegeți din următoarea listă: *curajul, duplicitatea, fidelitatea, frustrarea, inteligența, luciditatea, servilismul, sinceritatea.*

[1] *Exordiu*, s.n. – prima parte a unui discurs.

[2] Grădina „Union", teatru de revistă al actorului I.D. Ionescu, foarte popular în epocă prin cupletele sale (unele dintre ele satirizau lumea politică).

15. Alegeți două personaje și explicați legătura dintre numele lor comice și felul în care se comportă, după ce citiți fragmentul de mai jos:

„*Zaharia Trahanache*, și prin nume și mai ales prin prenume, și în definitiv prin combinarea numelui și a prenumelui, sugerează bătrânețea și chiar decrepitudinea și tot ce are greoi și ticăit venerabilul președinte. [...] *Farfuridi* și *Brânzovenescu*, prin aluzia culinară a numelor lor, sugerează, cred, inferioritate, vulgaritate și lichelism. [...] *Cațavencu*, cu silabele lui stridente și cu conturul ridicol, redă perfect pe demagogul *latrans**. *Agamiță Dandanache* rimează, cred, cu ramolismentul comic, prin diminutivul caraghios al strașnicului nume Agamemnon, pe care Trahanache îl pronunță *Gagamiță* și care redă căderea în copilărie a acestui ramolit; prin conținutul noțional al cuvântului *Dandanache* și prin sonoritatea acestui cuvânt; prin sufixul *ache*, comun și numelui lui Trahanache, și prin suma tuturor acestora. Iar cuvântul *dandana* se potrivește cu rolul lui din piesă: schimbarea intempestivă a candidatului la deputăție, dezesperarea Zoei din cauza scrisorii amoroase etc., plus dandanaua mai veche cu «pac! La *Războiul*»". (G. Ibrăileanu, *Numele proprii în opera comică a lui Caragiale*)

* (lat.) lătrător

16. Citiți discursul lui Nae Cațavencu din actul al treilea și completați tabelul de mai jos:

Procedee comice	**Exemple**
Inadecvarea comportamentului la context	
Preferința pentru superlative	
Schimbarea rapidă a intonației	
Greșeli de exprimare	

17. Ce sugerează despre lumea prezentată finalul fericit al comediei? Motivați răspunsul.

INTERPRETARE

18. Lucrați în grupe de cinci-șase elevi. Pregătiți un răspuns argumentat la următoarea întrebare: Cetățeanul turmentat este un personaj pozitiv sau negativ? Unul dintre voi va prezenta răspunsul în fața clasei. După fiecare prezentare, se va discuta valabilitatea argumentelor în raport cu informațiile pe care le oferă piesa despre personaj, iar, în final, profesorul va expune sintetic concluziile.

19. Realizați un **poster** care să reprezinte în viziunea voastră un moment sau o imagine din piesă, după modelul alăturat:

RACNETUL CARPATILOR

Director fondator: Nae Catavencu

1 octombrie 1883 „Viitorul nu este interzis nimănui" (Leon Gambetta)

Din isprăvile unui vampir...

Prefectul și gașca la cârma județului vampirizat

Alte știri din tristul nostru județ de munte:
Un oraș sufocat de vampiri.
Poliția, în interesul vampirilor?
Vampirita, o nouă plagă a societății noastre.

Literatură

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE

Ecouri ale clasicismului

Clasicismul apare în Franța în secolul al XVII-lea, în timpul domniei lui Ludovic al XIV-lea „Regele Soare". Este o perioadă de stabilitate politică și de înflorire culturală. Urmând modele ale Antichității greco-latine și ale Renașterii, autorii clasici situează în centrul creației artistice ființa umană, observată din unghiul unui ideal moral al măsurii, echilibrului și armoniei. Observația de natură morală este esențială în texte celebre, precum tragedia *Cidul* de Pierre Corneille (conflictul între sentiment și datorie), comediile lui Molière sau fabulele lui La Fontaine. Literatura respectă reguli de compoziție, iar limbajul are claritate și eleganță.

În plus, clasicismul este un curent al esențialului și al generalului. Personajele sunt tipuri umane, fiind construite în jurul unei trăsături dominante. Avariția, ipocrizia, lăcomia, minciuna, prostia, viclenia și alte defecte sunt teme ale comediei și fabulei. În schimb, literatura tragică imaginează tipuri umane nobile, în stare să se sacrifice pentru adevăr, datorie și onoare. Aforismele scriitorilor clasici sunt semnificative și pentru eleganța limbajului, și pentru interesul profund față de natura umană. Câteva exemple din alți autori celebri ai clasicismului francez:

„Toată demnitatea noastră constă, așadar în gândire. Să ne străduim, deci, să gândim bine: iată principiul moralei" (Blaise Pascal)

„Ne întâlnim adesea destinul pe drumul pe care am luat-o ca să-l evităm." (François de la Rochefoucauld)

„Lingușirea este moneda falsă care circulă numai datorită vanității noastre." (Jean de La Bruyère)

Clasicismul francez influențează întreaga literatură europeană. În literatura română, această influență este mai pregnantă în secolul al XIX-lea, în amestec însă cu romantismul și, apoi, cu realismul. Molière, spre exemplu, este o sursă importantă pentru comediile lui Vasile Alecsandri și, mai târziu, ale lui I.L. Caragiale, iar La Fontaine pentru fabulele lui Grigore Alexandrescu sau Ion Heliade-Rădulescu prin satirizarea unor defecte și moravuri și prin tipologii caracteristice. Există, în plus, un mod de a înțelege literatura în acest secol cu sursa în clasicismul francez: pe lângă rostul ei artistic, literatura are o misiune la fel de importantă, aceea de a educa gustul publicului și de a propune valori morale necesare emancipării sociale. Clasic este, de asemenea, spiritul junimist prin luciditate, rigoare, gândire critică și ironie. Critica formelor fără fond de la Titu Maiorescu și satira din comediile lui Caragiale au ca punct de plecare ideea adevărului, fără de care o societate nu poate oferi un cadru de viață armonioasă și prosperă.

Notă. În sens larg, un clasic este un scriitor de valoare, devenit în timp un model literar. Astfel, indiferent de curentul literar în care se încadrează, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Ioan Slavici etc. sunt scriitori clasici.

Schița

I.L. Caragiale

Căldură mare

Căldură mare a apărut inițial în revista *Moftul român* (1901) și a fost introdusă de autor în sumarul volumului *Momente*, apărut în același an.

Termometrul spune la umbră 33° Celsius... Subt arșița soarelui, se oprește o birje, în strada Pacienții, la numărul 11 bis, către orele trei după-amiaz. Un domn se dă jos din trăsură și cu pas moleșit se apropie de ușa marchizei[1], unde pune degetul pe butonul soneriei. Sună o dată... nimic; de două, de trei... iar nimic; se razimă în buton cu degetul, pe care nu-l mai ridică... În sfârșit, un fecior vine să deschidă.

În tot ce urmează, persoanele toate păstrează un calm imperturbabil, egal și plin de dignitate[2].

DOMNUL — Domnu-i acasă?

FECIORUL — Da; dar mi-a poruncit să spui, dacă l-o căuta cineva, c-a plecat la țară.

D. — Dumneata spune-i c-am venit eu.

F. — Nu pot, domnule.

D. — De ce?

F. — E încuiată odaia.

D. — Bate-i, să deschidă.

F. — Apoi, a luat cheia la dumnealui când a plecat.

D. — Carevasăzică, a plecat?

F. — Nu, domnule, n-a plecat.

D. — Amice, ești... idiot!

F. — Ba nu, domnule.

D. — Zici că nu-i acasă.

F. — Ba-i acasă, domnule.

D. — Apoi, nu ziseși c-a plecat?

F. — Nu, domnule, n-a plecat.

D. — Atunci e acasă.

F. — Ba nu, da' n-a plecat la țară, a ieșit așa.

D. — Unde?

F. — În oraș.

D. — Unde!?

F. — În București.

D. — Atunci să-i spui c-am venit eu.

F. — Cum vă cheamă pe dv.?

D. — Ce-ți pasă?

F. — Ca să-i spui.

D. — Ce să-i spui? de unde știi ce să-i spui, dacă nu ți-am spus ce să-i spui? Stăi, întâi să-ți spui; nu te repezi... Să-i spui când s-o-ntoarce că l-a căutat...

F. — Cine?

D. — Eu.

F. — Numele dv.?

D. — Destul atâta! Mă cunoaște dumnealui... suntem prieteni...

F. — Bine, domnule.

D. — Ai înțeles?

F. — Am înțeles.

D. — A!... Spune-i că să ne-ntâlnim negreșit.

F. — Unde?

D. — Știe dumnealui... Da să vie neapărat.

F. — Când?

D. — Când o putea.

F. — Prea bine.

D. — Ai înțeles?

F. — Am înțeles.

D. — A!... și dacă vede pe amicul nostru...

F. — Care amic?

[1] *Marchiză*, s.f. (aici) – încăpere cu (acoperiș și) pereți cu numeroase geamuri, așezată la intrarea unei case.
[2] *Dignitate* (franțuzism) , s.f. – demnitate.

Literatură

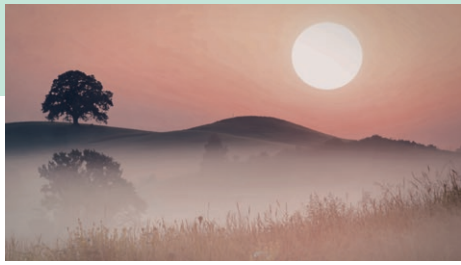

D. — Știe dumnealui!... să-i spuie că nu s-a putut reuși cu afacerea știută nimic, fiincă am vorbit cu persoana... Nu uita!
F. — Se poate să uit?
D. — ...și zice că acuma e prea târziu, dacă n-a venit la vreme; căci dacă venea măcar cu câteva zile înainte, altă vorbă! poate că s-ar fi putut... Ține minte!
F. — Țiu, domnule...
D. — ...deoarece nu plecase încă mătușa persoanei care s-a dus pentru ca să dea arvuna[3] tutorelui minorilor, și el nu aflase încă, deoarece nu-i spusese nepotul cocoanei, cu care era afacerea ca și terminată, dacă mai avea răbdare până luni seara, când trebuie neapărat să se-ntoarcă avocatul, fiincă s-a dus cu o hotărnicie[4]; dar acuma, cu regret, este imposibil din mai multe punte de vedere, care le știe dumnealui... Așa să-i spui.
F. — Bine, domnule.
Domnul pleacă... Feciorul dă să-nchiză... Domnul se-ntoarce.
D. — A!... știi ce? nu-i spune nimic, fiincă poate nu ții minte exact persoanele. Trec eu mai bine deseară să-i spui... La câte vine d. Costică seara la masă?
F. — Care d. Costică?
D. — Stăpânu-tău.
F. — Care stăpân, domnule?
D. — Al tău... d. Costică.
F. — Pe stăpânu-meu nu-l cheamă d. Costică; e propitar...
D. — Ei! și dacă-i propitar?
F. — Îl cheamă d. Popescu.
D. — Și mai cum?
F. — Cum, mai cum ?
D. — Firește... Popescu, propitar... bine... și mai cum?
F. — Nu pot să știu.
D. — Nu-l cheamă Costică Popescu?
F. — Nu.
D. — Nu se poate.
F. — Ba da, domnule.
D. — Apoi vezi?
F. — Ce să văz?
D. — Îl cheamă Costică?
F. — Ba, Mitică.
D. — Mitică?... Peste poate!... Ce stradă e aici?
F. — Numărul 11 bis...
D. — Nu e vorba de 11 bis.
F. — A zis domnul că nu vrea să puie 13, că e fatal.
D. — N-are-a face 13... Eu te-ntreb de stradă. Ce stradă e asta?
F. — Strada Pacienții...
D. — Strada Pacienții?... imposibil!
F. — Nu, domnule, e strada Pacienții.
D. — Atunci, nu e asta.
F. — Ba-i asta.
D. — Nu.
F. — Ba da.
D. — Eu caut, din contra, strada Sapienții, 11 bis, strada Sapienții, d. Costică Popescu.
F. — Așa?
D. — Așa.
F. — Atunci, nu e aici.
D. — Foarte bine.
Domnul pleacă și merge la birje. Birjarul doarme pe capră. Caii dorm la oiște.
DOMNUL — Haide, birjar!
BIRJARUL — Nu slobod... este mușteriu[5], mo roc...
D. — Care mușteriu?
B. — Nu știi la mine, mo roc...
D. — De unde l-ai luat?
B. — Ghe acolo, mo roc.
D. — Apoi, nu sunt eu?
B. — Ie! la domnu este, mo roc.
Domnul suie... Birjarul trage bice... Caii se deșteaptă și pornesc. Domnul se ridică-n picioare, la ceafa birjarului.
D. — Ascultă-mă; știi dumneata unde e strada Pacienții?
B. — Ala nu știi, mo roc.
O babă trece. Domnul oprește birja.

[3] *Arvună*, s.f. – parte dintr-o sumă de bani plătită sau încasată înainte, la o cumpărare sau la încheierea unei tranzacții, ca garanție; acont, avans.
[4] *Hotărnicie*, s.f. – fixare, pe bază de măsurări, a hotarelor unei regiuni, a unei proprietăți etc.; delimitare.
[5] *Mușturiu*, variantă de la mușteriu, s.f. – client.

DOMNUL — Mă rog, jupânească, știi dumneata unde e strada Pacienții?
BABA — Asta e, măiculiță.
D. — Ei aș!... Teribil de ramolită!... Mână-nainte, birjar!
Birja pornește. Domnul face semn să oprească la o băcănioară în colț, unde pe prag moțăie la umbră un băiat cu șorțul verde.
DOMNUL — Tânărule, ce stradă e asta?
BĂIATUL — Strada Pacienții...
D. — Ești un prost!... Înainte, birjar!
Birja merge încă o bucată bună... Un sergent de stradă stă pe o bancă la poarta unei curți mari. S-a descălțat de cizme, să-și mai răcorească picioarele. Domnul face semn; birja oprește.
DOMNUL — Sergent!
SERGENTUL — Ordonați!
D. — Mă rog, nu știi dumneata unde e strada Pacienții?
S. — Chiar asta e.
D. — Imposibil.
S. — Da, domnule, asta e.
D. — ...la d. Popescu, numărul 11 bis...
S. — Ei, da, mai în sus, pe mâna stângă, niște case galbene-n curte, cu marchiză...
D. — A!... Atunci feciorul e un stupid!... Mersi!... Întoarce, birjar!

ÎNȚELEGERE

1. Indicați forma corectă a cuvintelor: *fiincă, mo roc, propitar, să puie, să văz, să vie*.
2. Precizați indicii spațio-temporali ai schiței.
3. Stabiliți corespondențele:

A. Personaj principal
B. Narator
C. Autor
D. Personaj secundar
E. Personaj episodic
F. Personaj absent

a. Feciorul
b. Domnul
c. Baba
d. Băiatul
e. Sergentul
f. I.L. Caragiale
g. Birjarul
h. Voce la persoana a III-a
i. Costică Popescu/ Mitică Popescu

4. Completați tabelul, după model:

Personajul	**Trăsătura indicată/ sugerată de narator**	**Trăsătura indicată de personajul principal**
Feciorul	lent: „în sfârșit [...] vine să deschidă”	„idiot”, „stupid”
Baba		
Băiatul		
Sergentul		

5. Stabiliți ordinea apariției în text a personajelor:

a. Feciorul – Domnul – Birjarul – Baba – Birjarul;
b. Birjarul – Domnul – Feciorul – Birjarul – Baba;
c. Domnul – Feciorul – Birjarul – Sergentul – Băiatul;
d. Domnul – Feciorul – Birjarul – Băiatul – Sergentul;

ANALIZĂ

6. Rezumați în 50 de cuvinte schița *Căldură mare*.

7. Precizați o semnificație a desemnării personajelor prin roluri, funcții sau vârste – în loc de nume proprii; argumentați alegerea.

a. Numele proprii ar fi îngreunat înțelegerea acțiunii.

b. Personajele și întâmplările nu sunt fixate într-un anumit loc și timp, ele putând fi identificate oriunde și oricând.

c. Personajele și întâmplările sunt caracteristice sfârșitului de secol XIX, când oamenii se deplasau cu birja.

8. Corectați următorul text, referitor la schița lui Caragiale:

Naratorul caută personal o cunoștință de-a sa, mergând acasă la aceasta. Aici îi răspunde feciorul acestuia, care nu știe unde este plecat tatăl său. În cele din urmă, se pare că feciorul l-a indus în eroare în mod intenționat pe autor.

INTERPRETARE

9. Indicați în 30-50 de cuvinte mesajul pe care îl poate transmite autorul, pornind de la semnificația numelor străzii căutate (Pacienței, respectiv Sapienței – în variantele populare de genitiv Pacienții și Sapienții).

10. Caracterizați personajul Domnul, exemplificând trăsăturile cu ajutorul a două replici diferite, pornind de la următoarea interpretare critică:

„Domnul din *Căldura mare* oferă un nemuritor exemplu de dialog neproductiv, rotindu-se la infinit în cercul aceluiași limbaj, în afara celor care-l ascultă și în afara celor ce i se spun. «Instalarea» în leagănul limbajului pare deocamdată exclusiv prețuită, accelerarea și intensificarea lui până la sminteală, cu ignorarea regulilor și limitelor sale, devine maximă plăcere și «răcoreală» supremă, sfidând orice «întrerupere» din partea celuilalt.“ (Vasile Fanache, *Caragiale*)

11. În legătură cu personajele din *Căldură mare*, criticul Maria Vodă Căpușan afirma că „interpreții pot fi îmbrăcați în clovni moderni”.

Lucrați în echipe de patru-cinci elevi și identificați împreună trei argumente în favoarea afirmației (cazul afirmativ), respectiv trei împotriva ei (cazul negativ). Prezentați argumentele în cadrul unei dezbateri în fața clasei, evaluând intervențiile:

a. după criteriul adecvării la temă;
b. după criteriul contactului vizual și gestual cu publicul;
c. având în vedere corectitudinea logică și gramaticală.

REPERE TEORETICE

Schița este opera epică în proză, de mici dimensiuni, în care se relatează un singur moment semnificativ din viața unuia sau a mai multor personaje.

În literatura contemporană, schița, alături de povestire și de nuvelă, este inclusă în categoria de *proză scurtă*, inspirată din clasificarea epică americană (*short fiction*). O specie aparte este *flash fiction* – proză foarte scurtă sau ultrascurtă, având un număr variabil de cuvinte, de la 5 la 1000; astfel, unul dintre cele mai cunoscute exemple de *flash fiction*, rămas anonim, este următorul text:

„De vânzare: pantofi de copil, niciodată purtați".

În literatura română, Ion Luca Caragiale este considerat cel mai important autor de schițe; diferite volume de-ale sale poartă în titlu această denumire a speciei, precum *Note și schițe* (1892), *Schițe ușoare* (1896) sau *Schițe* (1897). Experimentele literare nu au fost străine autorului român; astfel, în revista *Moftul român*, una dintre cele mai reprezentative publicații pentru o istorie a presei în general și a comicului în special, ce apărea la sfârșitul secolului al XIX-lea, Caragiale colabora cu artiști vizuali cunoscuți, precum Constantin Jiquidi sau Nicolae Mantu, care ilustrau glumele autorului, astfel textul aparținându-i lui Caragiale, iar desenul ilustratorilor.

- Prezentați semnificațiile pe care le poate avea exemplul de *short fiction* de mai sus.
- Explicați glumele din ilustrațiile următoare din revista *Moftul român* (1901):

AUTOR

Nikolai Vasilievici Gogol (1809-1852) este un scriitor clasic de limbă rusă, cunoscut pentru realismul critic al *Povestirilor din Petersburg*, inspirate din viața micilor funcționari, dar și pentru romantismul eroic din *Taras Bulba*, narațiune identitară ucraineană despre cazacii zaporojeni. Autor al piesei de teatru satiric *Revizorul*, al romanului, subintitulat „poem", *Suflete moarte*, Gogol îmbină trăsături onirice și realiste în scrierile sale, așa cum se întâmplă și în *Nasul*, din volumul *Povestiri din Petersburg* (1836), unde un frizer găsește într-o bună dimineață un nas de om într-o pâine, în timp ce un maior constată că s-a trezit fără nas. Textul descrie eforturile maiorului Kovaliov de a-și recăpăta nasul, pe care se pare că îl și zărește undeva prin oraș.

Text auxiliar

Nikolai Vasilievici Gogol

Nasul

I.

Pe 25 martie a avut loc la Petersburg o întâmplare ciudată, neobișnuită. Bărbierul Ivan Iakovlevici, care locuia pe Voznesenski Prospekt [...] s-a trezit destul de devreme [...] Pentru a respecta regulile bunei-cuviințe, își puse fracul deasupra cămășii și, după ce se așează la masă, presără niște sare, își pregăti două căpățâni de ceapă, înșfăcă apoi cuțitul și, după ce își luă o mină importantă, se apucă să taie pâinea. După ce tăie pâinea în două, se uită în mijloc și, spre mirarea sa, văzu ceva albind. Ivan Iakovlevici scormoni cu grijă cu cuțitul și pipăi cu degetul. „E destul de bine înfipt! își spuse el. Ce să fie, oare?"

Își băgă degetele și scoase un... nas!... Lui Ivan Iakovlevici imediat îi pieri cheful: începu să se frece la ochi și să se ciupească: un nas, chiar că era un nas! Și i se păru că parcă era chiar un nas cunoscut. Groaza se putea citi de acum pe chipul lui Ivan Iakovlevici. [...]

— Dracu' mai știe ce s-o fi întâmplat! spuse el, în cele din urmă, scărpinându-se după ureche. M-oi fi întors ieri beat sau nu, clar e că nu pot să spun asta. Dar, după cât se vede, trebuie să fi fost o întâmplare nemaivăzută: căci pâinea e ceva copt, pe când nasul, în nici un caz. Nu mai pricep nimic!...

[...]

Se hotărî să se ducă la podul Isakievski: doar-doar va reuși să-l arunce, cumva, în Neva [...] Mai întâi și mai întâi, se uită roată în jur, apoi se aplecă pe balustradă, ca și cum s-ar fi uitat sub pod, să vadă dacă e mult pește, și aruncă încetișor cârpa cu nasul. Simți că se eliberase deodată de o povară de zece puduri[1]; Ivan Iakovlevici zâmbi chiar. [...]

II.

Asesorul de colegiu[2] Kovaliov se trezi destul de devreme și plescăi din buze: „brrr...", lucru pe care-l făcea mereu când se trezea, deși nici el nu-și putea explica din ce motiv. Kovaliov se întinse, porunci să i se aducă o oglinjoară ce se afla pe masă. Voia să se uite la coșul care-i apăruse cu o seară înainte pe nas, dar, spre marea sa mirare, văzu că locul unde îi stătea, îndeobște, nasul era perfect neted! Speriat, Kovaliov porunci să i se

[1] *Pud*, s.n. – unitate de măsură egală cu 16,38 kg.
[2] *Asesor de colegiu* – funcție echivalentă celei de judecător.

aducă de îndată apă și se șterse la ochi cu ștergarul: așa, tot nu-i niciun nas! Începu să se ciupească, să vadă dacă nu cumva dormea. Se părea că nu! Asesorul de colegiu Kovaliov sări din pat, tresări: nu avea nas!... Porunci imediat să i se dea hainele și zbură direct către șeful poliției.

Dar, până atunci, trebuie să spunem ceva despre Kovaliov, pentru ca și cititorul să poată vedea ce hram purta acest asesor de colegiu. Asesorii de colegiu care primesc acest titlu cu ajutorul unor atestate de studiu nu pot fi comparați cu acei asesori de colegiu care se făceau în Caucaz. Sunt specii total diferite. Asesorii de colegiu cu studii... Dar Rusia e o țară așa de minunată, încât, dacă vorbești despre un asesor de colegiu, atunci toți asesorii de colegiu, de la Riga la Kamceatka, neapărat o să considere că e vorba de ei. La fel se întâmplă și cu toate titlurile și cinurile[3]. Kovaliov era un asesor de colegiu din Caucaz. Stătuse acolo numai doi ani în funcția aceasta și de aceea nu putea s-o uite nicio clipă; iar pentru a-și conferi mai multă noblețe și greutate, niciodată nu-și spunea „asesor de colegiu", ci mereu „maior" [...] Maiorul Kovaliov venise la Sankt-Petersburg de nevoie, și anume pentru a căuta un serviciu cum se cuvine pentru titlul său: fie la viceguvernator, fie ca executor în vreun departament important. Maiorul Kovaliov nu excludea nici căsătoria, dar numai în cazul în care logodnica ar fi avut în spate un capital de vreo 200.000 de ruble. Și de aceea cititorul poate judeca de-acum și singur care era starea de spirit a acestui maior când văzuse că în locul nasului său destul de frumos și de dimensiuni moderate nu mai era decât un loc neted, stupid și plat!

Ca un făcut, niciun birjar nu apărea pe stradă, așa că fu nevoit să meargă pe jos, înfășurat în pelerina sa și acoperindu-și fața cu o batistă, arătând ca și cum i-ar fi curs sânge din nas. „Dar poate că mi s-o fi părut: nu se poate ca nasul să fi dispărut așa, aiurea", își spuse el și intră într-o cofetărie special pentru a se uita în oglindă. Din fericire, nu era nimeni în cofetărie: băieții măturau prin camere și aranjau scaunele; unii, cu ochi adormiți, duceau pe tăvi plăcinte calde; pe mese și scaune erau ziarele de ieri cu pete de cafea. „Ei, slavă Domnului, nu e nimeni, își zise el, acum pot să mă uit." Se apropie, sfios, de oglindă și se uită. „Dracu' știe ce mai înseamnă și-asta, ce porcărie!" spuse el, scuipând. „Măcar să fi fost ceva în locul nasului, dar nu-i nimic!"

Mușcându-și buzele de necaz, ieși din cofetărie și se hotărî, în ciuda obiceiului său, să nu se uite la nimeni și să nu zâmbească. Deodată se opri ca țintuit la ușa unei case. Sub ochii lui se petrecea un fenomen inexplicabil: în fața scării se oprise o caretă; portierele s-au deschis; a sărit din ea, îndoit din șale, un domn în uniformă și a dat fuga în sus pe scară. Ce groază și, în același timp, ce uimire de nedescris l-au cuprins pe Kovaliov când și-a dat seama că acela era chiar nasul lui! În fața acestei priveliști neobișnuite, i se părea lui, totul se schimbă imediat; simțea că

[3] *Cin*, s.n. – rang.

abia mai putea să se țină pe picioare, dar se hotărî, cu orice preț, să-l aștepte să se întoarcă în caretă, tremurând tot, cuprins parcă de friguri. Peste două minute nasul a ieșit, într-adevăr. Era îmbrăcat într-o uniformă brodată cu aur, cu un guler mare țeapăn; avea pantaloni din piele de antilopă și, într-o parte, îi atârna o sabie. După pălăria cu pene se putea ghici că avea rangul de consilier de stat. Din toate acestea se putea înțelege că se ducea undeva, în vizită. Se uită în stânga și în dreapta, îi strigă vizitiului „Dă-i drumul!", se urcă și plecă.

Sărmanul Kovaliov era mai-mai să-și iasă din minți! Nu știa ce să mai creadă despre o întâmplare așa de ciudată. Cum se putea, de fapt, ca un nas care mai ieri era pe fața lui, care nu putea merge deloc, nici pe jos, nici cu trăsura, să poarte acum uniformă!

[...]

— Aici locuiește asesorul de colegiu Kovaliov?

— Da, intrați, intrați! Maiorul Kovaliov e chiar aici, spuse Kovaliov însuși, sărind în sus, grăbit, și deschizând ușa.

Intră atunci un funcționar de poliție [...]

— Dumneavoastră ați binevoit să vă pierdeți nasul?

— Chiar așa.

— Acum e găsit.

— Ce spuneți? începu să strige maiorul Kovaliov. Bucuria îi luă graiul. Se holba la sectoristul care se afla în fața sa, pe ale cărui buze și obraji plini licărea puternic lumina tremurătoare a lumânării. În ce fel?

— Printr-o întâmplare ciudată: a fost prins aproape pe drum. Deja se urcase în diligență și voia să se ducă la Riga. Avea și un pașaport făcut demult, pe numele unui funcționar. Și e ciudat că, mai întâi, până și eu l-am luat drept un domn. Dar, din fericire, aveam la mine ochelarii și am văzut imediat că era doar un nas. Doar eu sunt miop și, dacă stați dinaintea mea, văd numai că aveți un chip, dar nu pot deslușI nici nasul, nici barba, nimic. [...]

Kovaliov era în culmea fericirii:

— Și unde este? Unde? Vin chiar acum, fuguța.

— Nu vă neliniștiți. Știind că aveți nevoie de el, l-am adus cu mine. Și e ciudat că principalul vinovat în cazul acesta este escrocul de bărbier de pe strada Voznesenskaia, care acum se află la poliție. Demult îl suspectam de beție și furt și chiar acum trei zile a furat dintr-o prăvălie o duzină de nasturi. Nasul este exact cum a fost. Atunci sectoristul băgă mâna în buzunar și scoase de acolo nasul înfășurat într-o hârtie.

[...]

Între timp zvonurile despre întâmplarea aceasta neobișnuită se răspândiseră prin toată capitala și, așa cum se obișnuiește, nu fără a căpăta tot soiul de înfloriturI. Pe atunci mințile tuturor păreau să se îndrepte numai și numai spre lucruri extraordinare [...] de aceea nu e de mirare că în scurtă vreme a început să se spună că nasul asesorului de colegiu Kovaliov se plimbă pe Nevski Prospekt negreșit

la ora trei fix. În fiecare zi se adunau acolo o mulțime de curioși. Cineva a spus că nasul s-ar afla în magazinul lui Junker – și lângă Junker s-a adunat la fel mare mulțime: oamenii se buluceau atât de tare, că a fost nevoie chiar să intervină poliția. Un speculant cu o înfățișare respectabilă, cu favoriți[4], care vindea în fața teatrului tot felul de plăcințele uscate de patiserie, făcu intenționat niște bănci minunate, rezistente, din lemn, pe care, pentru 80 de copeici de persoană, îi invita să se așeze pe curioși. [...]

Apoi a circulat zvonul că nu pe Nevski Prospekt, ci în grădina Tavriceski se plimbă nasul maiorului Kovaliov, că demult ar fi fost acolo [...] o doamnă din lumea bună, foarte respectabilă, care a cerut printr-o scrisoare trimisă special îngrijitorului grădinii să le arate copiilor ei acest fenomen rar și, dacă se poate, să le ofere acestora și o explicație moralizatoare, care să fie de învățătură pentru tineri.

III.

Multe ciudățenii și năstrușnicii se mai petrec pe lumea aceasta! Unele dintre ele nu au, uneori, nici cea mai mică umbră de veridicitate: la un moment dat, chiar nasul care o pornise la plimbare în calitate de consilier de stat și care făcuse atâta larmă în oraș se trezise, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, chiar între cei doi obraji ai maiorului Kovaliov. Asta s-a întâmplat chiar pe 7 aprilie. După ce s-a trezit și s-a uitat din întâmplare în oglindă, maiorul a văzut el însuși nasul – puse mâna, chiar așa era, nasul său! „Ehei!" își spuse Kovaliov și, de atâta bucurie, era cât pe ce să dea roată prin cameră, desculț, în pas de cazacioc. [...]

Iată, așadar, ce întâmplare s-a putut petrece în capitala nordică a întinsului nostru stat! Abia acum înțelegem, după ce am priceput totul, că în această poveste sunt multe lucruri deloc veridice. Ca să nu mai vorbim despre faptul că există, în mod clar, lucruri supranaturale, precum separarea nasului și apariția lui în locuri diferite, sub înfățișarea unui consilier de stat și felul în care Kovaliov nu și-a dat seama că nu poți să dai la ziar un anunț despre nas! Aici nu vorbesc în sensul că mi s-ar părea prea scump să plătești pentru un asemenea anunț: doar asta-i o nimica toată, iar eu, unul, nu fac nicidecum parte din rândul oamenilor zgârciți. Dar nu e deloc cuviincios, e o stângăcie, nu e cum se cade!

Și tot așa, cum de-a ajuns nasul în pâinea făcută în casă și cum de însuși Ivan Iakovlevici... Nu, asta nu pricep câtuși de puțin, nu pricep deloc!

Dar lucrul care este cel mai ciudat, cel mai de neînțeles, este cum de autorii pot scrie despre asemenea subiecte. Recunosc, asta este total inacceptabil, asta este chiar... Nu, nu, nu pricep câtuși de puțin, nu pricep deloc! În primul rând, e limpede că o asemenea istorie nu e de niciun folos pentru patrie; în al doilea rând... dar nici în al doilea rând nu e de vreun folos. Pur și simplu, nu pricep ce-i cu toată tărășenia asta...

Dar, cu toate acestea, putem admite, desigur, și una, și alta, se poate chiar să ghicim o a treia... Ei, dar unde nu sunt lucruri de neimaginat?... Și totuși, după ce te gândești puțin, zău, chiar e ceva în toate astea. Orice s-ar spune, astfel de întâmplări au loc în lume mai rar, dar au, totuși, loc.

(trad. rom. Antoaneta Olteanu)

[4] *Favorit*, s.m. – barbetă sau perciuni.

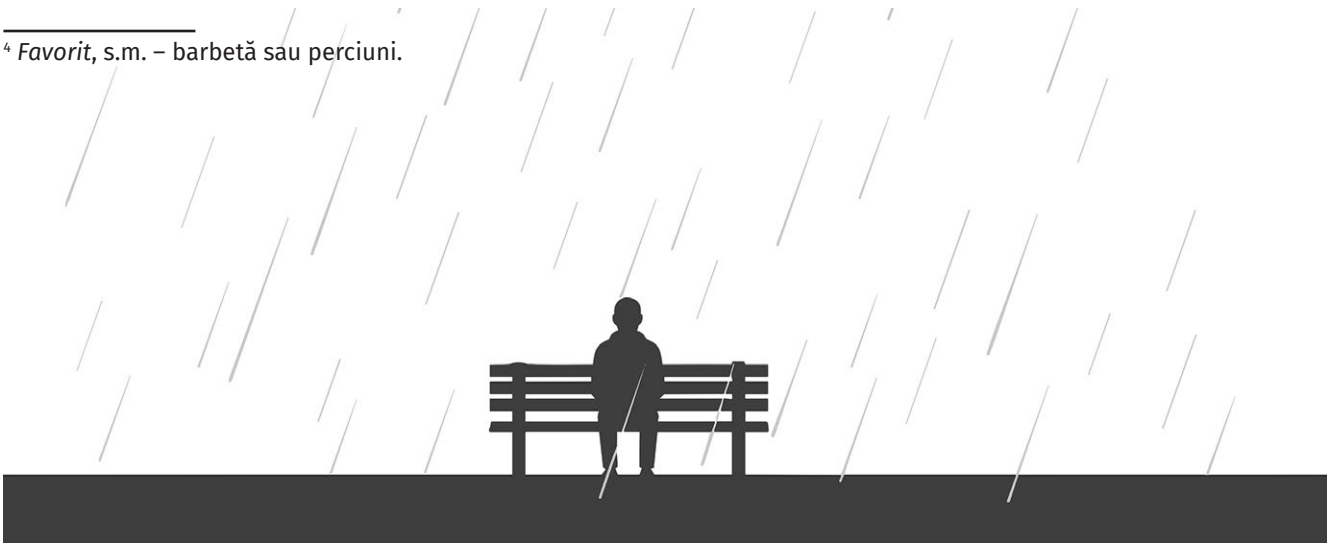

Literatură

EXERCIȚII

1. Construiți cinci enunțuri cu expresii care să conțină termenul „nas” și precizați semnificația acestora. Puteți utiliza un dicționar explicativ.

2. Precizați ce diferență există între „asesorii de colegiu” din Caucaz și „asesorii de colegiu care primesc acest titlu cu ajutorul unor atestate de studiu”.

3. Ce trăsături de caracter predomină la Kovaliev? Exemplificați cu ajutorul unor citate sau detalii.

4. Ce vă sugerează comportamentul personajului nasul? Alegeți răspunsul pe care îl considerați potrivit sau propuneți altul:

a. este doar o trăsătură de caracter a lui Kovaliev, fără a-l reprezenta în întregime;

b. este caracteristic unui tip uman general;

c. evidențiază o serie de trăsături specific masculine;

d. satirizează sau descrie comportamentul unei clase sociale, cea a funcționarilor.

5. De ce alege autorul să transforme o parte a corpului uman în personaj independent?

6. Ascultați următorul fragment din opera în trei acte *Nasul* de Dmitri Șostakovici (1927), intitulat „Galopul”. Vi se pare potrivită redarea acțiunii din nuvelă prin opera muzicală? La ce secvență din text poate face referire acest „galop”?

7. Textul de mai jos, apărut inițial pe grupul de Facebook „Ficțiuni Reale”, unde se postează *flash fiction* care au exact 500 de semne, cu tot cu spații, aparține unui scriitor contemporan din noua generație, Vlad Mușat (n. 1988), și a fost publicat în volumul *Povești de citit în gară*.

Argumentați dacă ați alege să trăiți într-o lume precum cea descrisă în text. Ce fel de personaje ați putea întruchipa – copii sau părinți?

„Fiecare piesă se potrivea perfect, iar rezultatul era incredibil. Am construit împreună căsuțe, mașinuțe, roboți. După ore de muncă, mâncam tot și mergeam în oraș la o prăjitură. Alergam prin parcuri, mă loveam, dar știam că ei sunt mereu alături de mine. Îmbrățișări și plasturi. Mai târziu, situația s-a schimbat. Din păcate, nu le pot fi mereu alături, de asta am inaugurat azilul de bătrâni Copilăria. E modul prin care le mulțumesc alor mei pentru tot. În plus, e construit doar din piese LEGO.”

Jean de La Fontaine

Corbul și vulpea

Jupânul corb pe-o creangă cocoțat,
ținea în clonț un boț de caș furat.
Ademenită de mirosul cașului,
cumătra vulpe-i spuse așa borfașului:
„ — Să ne trăiți mulți ani, Măria voastră,
că sunteți, zău, ca din cutie scos!
Iar de-ați avea și glasul mlădios
pe cât v-arată penele frumos –
mă prind c-ați fi vreo Pasăre Măiastră!”
Ci Corbul auzind-o, pe gânduri nu mai șade,
deschide ciocul, prada cade.
Și vulpea, înghițind-o, îl dăscălește: „— Bade,
lingușitorii – nu știai, se pare –
trăiesc pe seama cui le dă crezare.
Dar lecția pe care-o-nvățași
o fi făcând cât boțul tău de caș!...”
Înmărmurit, croncanul juratu-s-a cumplit
că n-o să se mai lase de-acuma păcălit.
(trad. rom. Aurel Tita)

Ilustrație a fabulei *Corbul și vulpea*, realizată de caricaturistul J.J. Grandville, 1838-1840

AUTOR

Jean de La Fontaine (1621-1695), unul dintre marii scriitori francezi ai clasicismului, este cunoscut prin fabulele sale (1668-1694), care satirizează defecte umane, precum ipocrizia, îngâmfarea, lingușirea, minciuna, prostia, vanitatea sau prostia, și care creează, ca și comedia, personaje construite în jurul unei trăsături dominante. Unele dintre cele mai cunoscute sunt *Greierele și furnica*, *Corbul și vulpea*, *Lupul și mielul* și *Vulpea și strugurii*.

Literatură

ÎNȚELEGERE

1. Găsiți două sinonime pentru adjectivul „mlădios” din „glas mlădios”; folosiți, apoi adjectivul într-un context diferit.

2. Intrați pe dexonline.ro și precizați cu ajutorul dicționarului originea cuvintelor: *caș, cioc, corb, pradă, vulpe.*

3. Rezumați oral acțiunea fabulei.

ANALIZĂ

4. Ce atitudine are naratorul față de personaje? Selectați fragmente ilustrative.

5. Selectați fragmentul care exprimă morala fabulei; formulați, apoi, ideea în alți termeni.

6. Caracterizați din punct de vedere moral personajele narațiunii cu ajutorul unor imagini sau secvențe.

INTERPRETARE

7. Pregătiți în grupe de trei elevi recitarea poeziei sau un scurt moment teatral: un decor minimalist, trei actori: naratorul, corbul – în absența replicilor, personajul poate fi interpretat prin gesturi și mimică – și vulpea.

8. Credeți că este actual mesajul fabulei lui La Fontaine? Motivați răspunsul.

9. Asociați fabula lui La Fontaine cu *Oglindele* de Grigore Alexandrescu într-un scurt eseu liber (aprox. 150 de cuvinte) pe tema cunoașterii de sine. Puteți include în eseu și o trimitere la tabloul reprodus mai jos.

Parmigianino, *Autoportret în oglindă*, cca 1524

Molière

Avarul

Harpagon, un bătrân extrem de zgârcit, are de gând să o mărite pe fiica lui, Élise, cu un bătrân bogat, ca să-și sporească averea. Iubitul fetei, Valère, se angajează ca intendent în casa lui Harpagon, ca să-i dejoace planul. Situația se complică în momentul în care este furată caseta în care bătrânul ascunsese o sumă importantă de bani. În fragmentul reprodus, Harpagon îi cere bucătarului, Jupân Jacques, să pregătească o masă la care are invitați.

Nicolas Mignard, *Molière în rolul lui César din „Moartea lui Pompei”*, 1658

Actul III, scena 1

[...]

HARPAGON

M-am angajat, jupâne bucătar, să dau diseară o masă.

JUPÂN JACQUES

Minune mare!

HARPAGON

Dă-ne să mâncăm bine!

JUPÂN JACQUES

Vă dau, numai dați-mi bani!

HARPAGON

Ce dracu', numai bani! N-are niciodată altceva de spus: „Bani, bani și iar bani”. Atâta știe să le zică gura: „Bani”! E vorba întotdeauna de bani. Asta-i perna lor de căpătâi: bani.

VALERIU

N-am mai pomenit un răspuns atât de obraznic! Mare descoperire: mâncare bună cu bani mulți – nimic nu-i mai lesne, orice nerod se pricepe la asta; dar un om deștept face mâncare cu bani puțini.

JUPÂN JACQUES

Frip...

HARPAGON

(îi pune mâna la gură)

JUPÂN JACQUES

Suplimente...

HARPAGON

Mai sunt?...

VALERIU

Ce, vrei să omori lumea? Domnul și-a poftit musafirii ca să-i ucidă cu mâncăruri? Du-te și mai citește o dată prescripțiile sănătății și întreabă medicii dacă poate fi ceva mai rău pentru om decât mâncarea prea multă.

HARPAGON

Are dreptate.

VALERIU

Află, jupâne Jacques, dumneata, și să afle toți ca dumneata, că o masă cu prea multe feluri de bucate e ca o cursă întinsă; că prietenia pentru musafiri se arată prin frugalitatea mesei la care îi poftești și că, după o vorbă veche, *trebuie să mănânci ca să trăiești, nu să trăiești ca să mănânci*[1]. [...]

VALERIU

Jupânul Jacques face pe încăpățânatul!

JUPÂN JACQUES

Domnul intendent[2] face pe grozavul!

HARPAGON

Liniște!

JUPÂN JACQUES

[1] Citat din *Retorica pentru Herennius,* lucrare cu autor necunoscut, atribuită, însă, lui Cicero.
[2] *Intendent*, s.m. – persoană însărcinată cu îngrijirea sau administrarea unei instituții, a unei case etc.

Literatură

Dar nu pot suferi, domnule, lingușitorii și tot ce face ăsta – control mereu la pâine și vin, la sare și la lumânări, – este ca să vă gâdile și ca să vă desfete. M-apucă turbarea și mă supăr în toate zilele auzind cum sunteți bârfit; căci de fapt am dragoste de dumneavoastră, orișicum. După cai[3], sunteți persoana pe care o iubesc mai mult.

HARPAGON

Aș putea afla de la dumneata, jupâne Jacques ce se vorbește pe socoteala mea?

JUPÂN JACQUES

Da, dacă aș fi sigur că nu vă supărați.

HARPAGON

De ce să mă supăr?

JUPÂN JACQUES

Iertați-mă, știu că v-aș necăji.

HARPAGON

Câtuși de puțin; dimpotrivă îmi face plăcere și mi-ar părea bine să aflu ce se zice despre mine.

JUPÂN JACQUES

Pentru că țineți să vă vorbesc, vă voi spune pe față că sunteți bătaia de joc a tuturor; că din toate părțile sunteți înjurat; că fiecare vă spurcă cum îi vine la gură și că nu e vorba decât de zgârcenia și lăcomia dumneavoastră. Unul zice că tipăriți calendare într-adins, pentru casa dumneavoastră, cu zile de post și de ajunare îndoite, ca să trageți folos din nemâncarea la care supuneți personalul. Altul, că aveți întotdeauna pentru servitori o ceartă gata pregătită de sărbătorile când se dau daruri sau de ziua plecării din serviciu, ca să aveți cuvânt să nu le dați nimic. Ăsta spune că ați dat în judecată odată pisica unui vecin pentru că v-a mâncat o rămășiță de pulpă de berbec. Celălalt zice că v-a prins într-o noapte furând ovăzul chiar al cailor dumneavoastră și că vizitiul, care era înaintea mea, v-a tras, prin întuneric, nu mai știu câte ciomege, despre care nici n-ați voit să vorbiți. Și vreți să vă mai spun ceva? Oriunde te duci, nu e vorba decât despre dumneavoastră, toată lumea vă face cu ou și cu oțet. Sunteți gluma și bătaia de joc a fiecăruia, și niciodată nu se pomenește nicăieri numele dumneavoastră fără să fie însoțit de cuvintele: zgârcitul, ticălosul, murdarul și cămătarul.

HARPAGON

(îl ia la bătaie)

Tâmpitule, haimana, pungașule, neobrăzatule!

JUPÂN JACQUES

Ei vezi? N-am ghicit bine? Nu m-ați crezut când vă spuneam că vă supărați dacă vă spui adevărul?

HARPAGON

Să te-nveți minte!

(trad. rom. Tudor Arghezi)

[3] Jupânul Jacques era și vizitiu.

7. Redactați un eseu de 200-300 de cuvinte despre personajul construit în spiritul clasicismului, valorificând două texte studiate sau citite de voi. Țineți cont și de următorul fragment:

„Se știe că teoria clasică a comediei îi stabilește acesteia sarcina ca, în urma unui atent studiu al «naturii» (e vorba desigur de natura morală a omului), să înfățișeze comicul caracterelor. Dar ce este un caracter, din punct de vedere clasic? Am putea defini această noțiune prin înclinația dominantă, prin primul mobil (uneori evident, adeseori ascuns), care comandă toate acțiunile, gesturile și «discursurile» unui individ anume, jucând rolul unui principiu unificator al persoanei sale. Etic vorbind, există caractere nobile și caractere joase, comedia le alege însă pe cele din urmă spre a-și realiza vechea deviză: *castigat ridendo mores*. Vor face parte, deci, din galeria caracterelor comice văzute ca niște produse ale naturii, deci existente în orice loc și timp): avarul, ipocritul, mincinosul, gelosul, îngâmfatul, risipitorul, lăudărosul, pedantul etc. Autorul de comedii trebuie să identifice aceste caractere (ascunse adeseori sub aparențe înșelătoare): el trebuie, după ce a pătruns în esența lor, demascându-le, să le arate în lumina lor adevărată.” (Matei Călinescu)

Dialogul formal și informal

talk

1. Selectați din lista de mai jos expresiile și exclamațiile pe care le folosiți mai des. Care dintre ele credeți că au apărut mai recent? Motivați răspunsul.

● *a da fail* ● *a fi pe lângă* ● *a-i sări țandăra* ● *a muri de râs* ● *a nu avea niciun stres* ● *a sta chill* ● *ca lumea* ● *Doamne ferește* ● *ducă-se învârtindu-se* ● *keep calm* ● *mă rog* ● *șoarece de bibliotecă* ● *wow*.

2. Formulați oral împreună cu colegul de bancă două-trei replici de dialog în care să apară unul dintre cuvintele de mai jos cu valoarea unei interjecții (apelativ):

● *bătrâne* ● *boss* ● *frate* ● *soro* ● *vere*.

3. Citiți fragmentele de dialog și răspundeți la întrebările de mai jos:

a.

Radu: Na pohtim! Acum facem la stânga sau la dreapta? [...]

Stere: [...] Eu zic să o iei la stânga; nu sunt convins că la dreapta chiar e drum... cre' că e o linie de hotar, ceva... n-au plantat nimic pe acolo, nu cred că trebuie să o ia cineva cu mașina pe acolo... [...]

Radu: Ce fel de cultură e asta?

Stere: Eu zic secară...

Radu: ?!

Stere: Ce e pe câmp, mă! Mă întrebași ce fel de cereale sunt. Cred că e secară. Bine, că oricum eu sunt pe dinafară la capitolul agricultură, da' dacă ar fi să votez, aș vota secară.

Radu: Secară înaltă cât omul?... Ce bine că nici tu nu-ți dai cu părerea neștiind despre ce vorbești... Și dă ăla mai încet! Ce-i? *Dream Theater*? *Voices*?

Stere: Voices – stereo – la tine în cap, Radule.

(fragment din *Rubik*, roman colectiv)

b.

Dani Rockhoff: Între atribuțiile reprezentanțelor românești în străinătate figurează, la loc de frunte, am spune, impulsionarea colaborărilor economice cu statul vizat. Puteți să ne menționați câteva realizări notabile în acest sens, în timpul misiunii Dv. de până acum?

Emil Hurezeanu: Când am ajuns în Germania, ca ambasador, în toamna anului 2015, schimburile comerciale anuale între cele două țări erau de 15 miliarde de euro. Astăzi sunt de aproape 40 de miliarde de euro. Schimburile anuale cu Italia sunt de 15 miliarde, cu Franța de 8 miliarde. Germania a creat în România, în ultimii 10 ani, 300.000 de locuri de muncă solide, reziliente, care n-au dispărut în pandemie. În ultimii cinci ani, învățământul profesional, dual, de inspirație germană, a prins contur instituțional în România. Investițiile germane sunt, mai ales, în marea industrie. Germanii prețuiesc calitatea forței de muncă din România – unde se vorbesc multe limbi străine, unde există calificare, familiaritate cu tehnologia de vârf și disponibilitate, mai mult decât salariile mai mici pe care le plătesc.

(*Interviu cu ambasadorul României la Berlin, Emil Hurezeanu* de Dani Rockhoff)

● Explicați cu ajutorul unor exemple din text termenii sau construcțiile care definesc un dialog: *replică, succesiune de replici, formule de adresare, context* (identitatea vorbitorilor, relația dintre ei, intențiile lor, locul și momentul desfășurării dialogului).

● Precizați, cu ajutorul exemplelor, două diferențe de limbaj între primul și al doilea dialog.

● Ca orice comunicare, dialogul poate avea un scop sau mai multe: argumentativ, artistic, emoțional, explicativ, informativ, normativ, persuasiv. Caracterizați fiecare fragment din această perspectivă.

● Lucrați în grupe de patru elevi. Pregătiți în câteva minute o lectură pe roluri a primului fragment, în fața clasei (ca la o repetiție pentru un spectacol de teatru). Câștigă echipa care obține un punctaj mai mare la criteriile specificate în tabelul următor:

Limba română

Criteriu	**Punctaj** (de la 1 la 10)
a. Dicție – rostirea clară a cuvintelor, volumul vocii (cuvintele trebuie să fie auzite de toți spectatorii)	
b. Intonație	
c. Limbajul corporal (mimică, gesturi, ținută) adecvat comunicării verbale și relației dintre personaje	
d. Cooperarea cu partenerii de dialog, succesiunea firească a replicilor	

Dialogul formal este specific unui context public sau oficial. Se caracterizează prin respectarea mai strictă a unor reguli de comunicare, cum ar fi claritatea și corectitudinea exprimării sau politețea.

Dialogul informal este specific unor contexte familiare (în familie, între prieteni sau cunoscuți etc.). De cele mai multe ori se manifestă în cazul conversației cotidiene. Mai liber, variind în funcție de personalitatea interlocutorilor și de vârsta lor, limbajul are și forme specifice, pe lângă cele de bază, ale limbii literare (în forma ei uzuală).

În unele cazuri, dialogul informal poate să apară, într-o formă mai puțin liberă, și-n contexte publice, deoarece creează impresia unei comunicări mai simple și mai empatice. Câteva exemple de asemenea contexte: o activitate educativă desfășurată în timpul orelor sau în afara lor, o întâlnire a unui scriitor cu cititorii săi, un interviu, un talk-show.

Dialogul este o formă de comunicare foarte importantă atât în ceea ce privește relațiile personale, cât și la nivel social. O societate civilizată se definește printr-o adevărată cultură a dialogului, care presupune respectarea unor reguli, cum ar fi:

- politețea – respectul față de interlocutori, care se manifestă prin ascultarea lor cu atenție și cu empatie;
- adecvarea la tema în discuție;
- claritatea exprimării;
- disciplina accesului la cuvânt (mai ales când dialogul presupune mai mult decât doi interlocutori).

Cooperarea este un principiu al dialogului (și al oricărei interacțiuni umane). În cazul comunicării, ea presupune câteva condiții. Ceea ce comunicăm trebuie să fie adevărat, adecvat scopului comunicării, logic, clar, concis. Între cei care comunică apar însă diferențe diverse, cum ar fi vârsta, educația, preocupările, interesele, opiniile. De aceea, în multe situații comunicarea presupune o continuă **negociere**, la fel de importantă precum cooperarea. Spre exemplu, în cazul diferenței de opinie, un rol esențial îl joacă apelul la argumente și contraargumente.

4. Pentru care dintre cele două tipuri de dialog sunt reprezentative fragmentele de la exercițiul anterior? Argumentați cu ajutorul a două aspecte de limbaj.

5. Ce relație există între interlocutorii fragmentului de interviu reprodus anterior? Explicați.

6. Formulați câteva enunțuri (amuzante sau nu) cu structura unor interdicții ale unor situații prin care se încalcă una dintre regulile unei comunicări civilizate.

Model: *Nu întrerupe vorbitorul exact când spune ce este mai important din ceea ce are de spus!*

7. De ce credeți că este necesară regula clarității în exprimare? Se poate cere, de asemenea, pentru un dialog civilizat și o bună întrebuințare a limbii române? Explicați.

8. Ce reguli se încalcă în dialogul următor?

„*Profesorul:* Mă! prostovane! Tu, ăla ghe colo... Spune-ne tu doară: ce iaște ființă și ce iaște lucru, mă?

Elevul: Lucrul, dom'le, este care nu mișcă, și ființă pentru că mișcă!

Profesorul: No! dar ornicul meu... prostule! ființă-i ori lucru?

Elevul: E lucru, dom'le!

Profesorul: Că'z doar mișcă, mă! auzi-l! *(bagă ceasul în urechea elevului).*

Elevul (ferindu-se): Da, dar dacă nu-l întoarcem, nu mișcă.

Profesorul (satisfăcut): Bravo! (*către domnul inspector:*) Ș-apoi doar ăsta-i ghintre cei meghiocri... Bine! *(Elevul trece la loc.)* Tu, mă! ălălant ghe lângă el... Câke picioare are boul, mă?

Elevul: Patru, dom'le!

Profesorul (vesel): Ei, pe dracu! că-z doar n-o să aibă șapke!... și ce e boul cu patru picioare? lucru ori ființă? Ha?

Elevul: Ființă, dom'le!

Profesorul: Dar masa ființă-i?

Elevul: E lucru, dom'le!

Profesorul: No! că-z n-are și ea patru?

Elevul: Da, dar nu se mișcă, dom'le!

Profesorul (și mai vesel): Ei! pe dracu! să se miște... poake doar că cu șpirikismus!"

(I. L. Caragiale, *Un pedagog de școală nouă*)

9. Citiți textul și rezolvați exercițiile de mai jos:

„În raporturile dintre oameni, deseori, politețea nu este suficientă în procesul de socializare și în încercarea de evitare a conflictelor interpersonale. Atunci când două culturi diferite intră în contact prin intermediul mai multor persoane, pot apărea frustrări provenite din modul diferit de a percepe respectul sau de a interpreta limbajul non-verbal. [...]

Majoritatea celor care trăiesc în Peninsula Scandinavă prețuiesc tăcerea și o consideră o parte integrantă a unei conversații, așa că, dacă în discuțiile cu ei vor apărea pauze lungi, nu e cazul să te grăbești să le umpli.

În unele țări arabe, ținutul de mână între doi bărbați este văzut ca un semn de prietenie și respect, fără implicații de altă natură.

În Canada, atunci când se servește oaspeților ceaiul sau cafeaua, poate fi semnalul că e timpul ca aceștia să se pregătească de plecare.

În Ghana, dacă vei invita pe cineva în oraș sau la o nuntă, persoana invitată se așteaptă să îi fie plătite toate costurile participării la eveniment. Dacă i-ai adresat cuiva o invitație fără să îi asiguri mâncarea și băutura, este văzută ca o formă de impolitețe.

Dacă vei călători cu un taxi în Australia, este considerat politicos să te așezi pe locul din față al mașinii, lângă șofer.

Femeile arabe, în special cele de religie musulmană, nu vor strânge mâna unui bărbat nici chiar dacă e vorba de o întâlnire de afaceri. Acest privilegiu este rezervat doar soțului și bărbaților cu care acestea se înrudesc.

Dacă vei ajunge să faci parte dintr-un grup de prieteni scandinavi, vei fi deseori întâmpinat cu un sărut călduros pe obraz. Dacă prietenii sunt francezi, te poți aștepta la două sau trei săruturi pe obraz. Cu trei săruturi pe obraji obișnuiesc să se salute și olandezii, belgienii sau arabii." (fragment selectat din presă)

- Formulați ideea principală a textului.
- Selectați cinci exemple de limbaj nonverbal.
- Felul în care este decodat acest limbaj are legătură cu tradițiile și normele specifice diverselor culturi. Selectați un exemplu dintr-o cultură pe care o cunoașteți mai bine și încercați să-l explicați.
- Care obicei din cele prezentate v-a plăcut mai mult? De ce?

10. Expresia facială, privirea, poziția corpului pot transmite simultan emoții de mare impact, uneori greu de tradus în cuvinte. Comentați din această perspectivă imaginea de mai jos.

Monologul: prezentarea pe o temă dată

1. Prezentați colegilor voștri o carte ficțională sau nonficțională, pe care ați citit-o și care vi s-a părut că i-ar putea interesa, după modelul de mai jos. Se pot prezenta mai multe cărți în câteva ore de limba și literatura română.

1. Introducere.

Titlul, autorul, anul apariției, tipul de text (ficțiune/nonficțiune, specie): J.D. Salinger, *De veghe în lanul de secară*, 1951, roman

Exemplu de început al prezentării: „Astăzi voi prezenta romanul *De veghe în lanul de secară*, scris de J.D. Salinger, una dintre cele mai cunoscute cărți despre adolescență și despre dificultățile maturizării."

2. Rezumatul acțiunii în câteva cuvinte

Exemplu:

Romanul îl are ca protagonist pe Holden Caulfield, un adolescent de 16 ani care este exmatriculat dintr-o școală și petrece câteva zile singur în New York, reflectând asupra vieții, relațiilor și sensului maturizării.

3. Personajul principal – o prezentare a personajului ca tip uman, punând accentul pe ceea ce poate fi atractiv pentru publicul căruia ne adresăm

Exemplu:

Holden este un personaj interesant prin căutarea ezitantă, dureroasă, dar și plină de umor a unui fel de a fi autentic, nemulțumit de imaginea unei existențe false pe care o constată la unii dintre adulții apropiați.

4. Temele principale ale cărții

Poți menționa două-trei teme importante:

- adolescența și criza identității;
- singurătatea;
- dificultatea de a deveni adult.

5. Ce mi-a plăcut / impresie personală

- personajul, lumea cărții, o anume scenă etc.

Exemplu:

„Mi-a plăcut felul de a fi al personajului. Deși doar un adolescent, știe deja că nu se va putea bucura de viață decât rămânând autentic, refuzând măștile inutile."

6. Concluzie

Exemplu:

„Consider că romanul *De veghe în lanul de secară* de J.D. Salinger este o carte importantă, deoarece prezintă foarte realist frământările adolescenței și ne ajută să înțelegem mai bine procesul maturizării."

2. Citiți fragmentul din monologul lui Holden Caulfield, protagonistul romanului *De veghe în lanul de secară* de J. D. Salinger și rezolvați exercițiile alăturate:

„DACĂ VREȚI ÎNTR-ADEVĂR SĂ AFLAȚI CE S-A ÎNTÂMPLAT, probabil c-o să întrebați în primul rând unde m-am născut, cum mi-am petrecut copilăria mea amărâtă, cu ce s-au ocupat părinții înainte de nașterea mea și alte rahaturi d-astea gen David Copperfield, dar, dacă vreți să știți, n-am nici un chef să le înșir pe toate. Mai întâi pentru că mă plictisește, pe urmă pentru că, dacă m-aș apuca să vorbesc cât de puțin de treburile lor intime, părinții mei ar face câte două hemoragii fiecare. Sunt foarte sensibili când e vorba de lucrurile astea, mai cu seamă tata. Sunt ei drăguți și cumsecade – nu spun nu –, da'-s îngrozitor de sensibili. De altfel, n-am de gând să debitez autobiografia mea nenorocită sau alte prostii d-astea. Vreau doar să vă povestesc despre întâmplările demente pe care le-am trăit în preajma Crăciunului, înainte s-ajung la capătul puterilor și să fiu nevoit să vin aici să mă potolesc. Vreau să spun că mai mult nu i-am povestit nici măcar lui D.B. – și, oricum, D.B. e fratele meu. Stă la Hollywood, și Hollywoodul e destul de aproape de locul ăsta amărât unde mă aflu acum, așa că vine să mă vadă mai la fiecare sfârșit de săptămână. Când m-oi întoarce acasă, luna viitoare, poate c-o să mă ducă tot el, cu mașina. Și-a cumpărat de curând un «Jaguar». O jucărie englezească din alea care prind două sute de mile pe oră. A dat aproape patru mii de dolari pe ea. Are bani acum, nu glumă." (J.D. Salinger, *De veghe în lanul de secară*, trad. rom. Catinca Ralea și Lucian Bratu)

● Monologul unui personaj-narator se adresează unui ascultător fictiv (ca și el). Putem să vorbim de un fel de cititor prezent ca o umbră în lumea imaginară a textului. Cu care dintre următoarele figuri posibile de interlocutor s-ar înțelege mai bine Holden? Motivați răspunsul.

- Un adolescent vesel, cu mulți prieteni, și de vârsta lui, și adulți.
- Un bătrân singur, bun povestitor al unor întâmplări prin care a trecut.
- Un tânăr de succes (carieră strălucită, familie, bani).
- Un adolescent care vrea să aibă mai multă libertate decât cei pe care îi cunoaște și îi observă cu ironie, dar și cu empatie.

● Selectați forme verbale de persoana a II-a (caracteristică adresării către cineva).

● Selectați forme verbale și pronominale caracteristice monologului propriu-zis.

● Nonconformismul lui Holden este subliniat și de folosirea limbajului colocvial. Dați câteva exemple.

4. Imaginați-vă că Holden este real (prietenul vostru), iar monologul lui, o scrisoare adresată vouă. Care ar fi, în acest caz, scopul sau scopurile monologului. Alegeți din variantele de mai jos sau propuneți altele:

● argumentativ ● distractiv ● emoțional ● explicativ ● informativ ● reflexiv.

5. Lucrați în grupe de șase elevi. Schițați împreună un scurt monolog argumentativ pe tema relației dintre libertate și reguli în școală. Întrebări ajutătoare:

a. La ce forme de libertate ne gândim? Sunt ele utile sau nu educației de care trebuie să avem parte în școală?

b. La ce reguli ne gândim? Sunt ele utile sau nu educației de care trebuie să avem parte în școală?

Schița realizată împreună va fi dezvoltată oral de unul dintre voi și evaluată de profesor în funcție de următoarele criterii:

Criterii	Echipa 1	Echipa 2	Echipa 3	Echipa 4	Echipa 5
Claritatea și corectitudinea exprimării					
Calitatea argumentelor					
Aspecte de comunicare nonverbală și paraverbală (ținuta, ritmul prezentării etc.)					

Evaluare

Evaluare

Citiți textul de mai jos pentru a putea răspunde la cerințele formulate.

Secerișul era o sărbătoare, și Iorgovan voia ca pentru această sărbătoare el să-i aleagă pe oameni, și cosași, și legători, și fete ce trec de-a lungul brazdei s-adune în urma cosașului mănunchii sub secere.

An, lucrul fusese minunat: erau flăcăi sprinteni și la vorbă, și la lucruri, un cimpoieș și doi lăutari, era și-o gură spartă, erau și fetele tot una și una, încât iarna toată Iorgovan numai la seceriș a visat.

Iar în mijlocul secerătorilor i se ivea totdeauna Simina, fata crâsnicului[1] de la Zimbru, și îndată ce i se ivea Simina, el trecea cu gândul de la seceriș la trier și de la trier la culesul viilor, fiindcă Simina nu a plecat decât abia pe la fiertul vinului. La casa lui Busuioc e totdeauna de lucru pentru o Simină, pentru tatăl ei și pentru încă doi, trei oameni ce se țin de dânșii.

Dar cu Simina n-ar fi voit Iorgovan să deie față; asta și-o pusese el de mult în gând. Prea își ieșise din fire pe atuncea; era bine că s-a dus. Nu-i vorba, de câte ori se gândea la dânsa, el își făcea mustrări că n-a sărutat-o nici măcar o dată. Nu era băiat rușinos de felul lui, și chiar în cele dintâi zile a voit s-o facă.

— Tu știi că eu te las de bunăvoie, îi zisese ea atunci; de ce vrei s-o faci cu de-a sila?

De acolo înainte el nu mai voia să o sărute, iar acum, cu un an mai bătrân, îi era ciudă că n-a voit, și n-ar fi vrut să deie față cu dânsa, pentru ca nu cumva să-l împingă păcatul să-i arate că poate voi, dacă vrea, chiar și mai mult.

Nu dar la Simina se gândea Iorgovan, ci numai la un fel de Simină, care vine și trece și nu lasă-n urma ei decât o scurtă părere de bine c-a fost.

Lui Busuioc însă nici măcar atât nu-i trecea prin minte, și când Iorgovan și-a făcut cele trei cruci și a zis „Doamne ajută!”, tatăl se gândea la cele patruzeci de pogoane ale sale, iar feciorul la secerătoare.

(Ioan Slavici, *Pădureanca*)

[1] *Crâsnic*, s.m. – (reg.) dascăl de biserică.

1. Imaginați-vă că sunteți contemporani cu Ioan Slavici și vreți să-i luați un interviu referitor la geneza romanului și la experiența scrisului. Formulați cinci întrebări în acest sens. **2 puncte**

(adecvarea întrebărilor la teme – 1 p.; caracterul lor problematizant, capacitatea de a provoca răspunsuri ample, nuanțate – 1 p.)

2. Scrieți un eseu liber despre una dintre temele mari ale prozei epice, valorificând textul dat și experiența voastră culturală. **4 puncte**

(valorificarea textului dat din perspectivă tematică – 1,50 p.; valorificarea experienței culturale din perspectivă tematică – 1,50 p.; întrebuințarea adecvată a patru noțiuni specifice: acțiune, personaj, narator, perspectivă narativă, stil etc. – 1p.)

Notă. Pentru redactarea întregii lucrării se acordă **3 puncte**.

(utilizarea limbii literare – 1 p.; abilități de analiză și argumentare –1 p.; punctuație, ortografie – 1 p.)

Timp de lucru: 50 de minute

Se acordă un punct din oficiu.

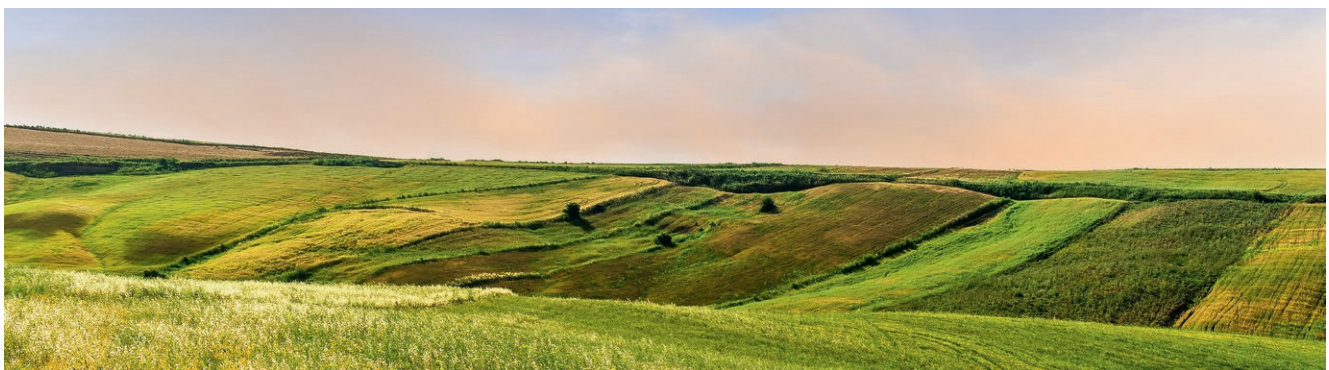

Proiectul

Oameni ai timpului lor

Elevii vor alege o personalitate din cadrul epocilor studiate și vor pregăti o prezentare, având în vedere:

- episoade biografice relevante pentru epocă;
- implicarea în evenimente istorice sau culturale;
- actualitatea demersului cultural și/sau social;
- cel puțin trei surse bibliografice (mărturii ale contemporanilor, texte diverse despre personalitatea aleasă, de mai târziu, filme documentare/artistice, podcasturi etc.)

Mai jos, vă punem la dispoziție câteva surse pentru două dintre personalitățile secolului al XIX-lea.

1. Vasile Alecsandri

a. Miniatură care-l înfățișează pe tânărul poet revoluționar Vasile Alecsandri, cca 1848

b. Casa Memorială „Vasile Alecsandri” de la Mircești – film documentar

c. Adela Greceanu, *Povestea lui Vasile Alecsandri*

2. Elena Ghica (Dora D'Istria)

a. Podcast Mihaela Simina, *Trei romance care au făcut istorie*

b. Portret pe site-ul Radio România Cultural

c. G. Ionescu-Gion, *Portrete și evocări din istoria României*

PERIOADA VECHE

UMANISM, RENAȘTERE

- gândire laică, omul ca instanță creatoare, rațională, recuperarea unor idei ale Antichității

ILUMINISM

- rațiune, progres, educarea oamenilor, toleranță și drepturi ale omului, spirit critic

1509 | 1510 | 1534 | 1599 | 1642 | 1671 | 1725 | 1759 | 1772 | 1781 | 1791

Hieronymus Bosch, *Grădina desfătărilor*

William Shakespeare, *Hamlet* tragedie

Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei* cronică istorică

François Rabelais, *Gargantua și Pantagruel* roman satiric

Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver* roman satiric

Voltaire, *Candid sau Optimismul* roman satiric

Enciclopedia franceză dicționar al gândirii iluministe

Wolfgang Amadeus Mozart, *Flautul fermecat* operă muzicală

Rafael, *Școala din Atena*

Miron Costin, *Viața lumii* poem

Henry Fuseli, *Coșmarul*

PERIOADA MODERNĂ

ROMANTISM
Pașoptismul

- imaginație, fantezie, sentimente, evadare în natură și vis, folclor, cultul trecutului

REALISM
Junimismul

- spirit de observație, critică socială, scene de viață veridice, tipuri umane

1800 | **1817** | **1818** | **1824** | **1840** | **1844** | **1843** | **1866** | **1867** | **1877** | **1881** | **1884** | **1888**

Ion Budai-Deleanu, *Țiganiada* epopee comică

Mary Shelley, *Frankenstein sau Prometeul modern* roman gotic

Costache Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul* nuvelă istorică

Ludwig van Beethoven, *Simfonia a IX-a (Oda bucuriei)*

Gustave Courbet, *Omul disperat*

Grigore Alexandrescu, *Umbra lui Mircea. La Cozia* meditație romantică

Caspar David Friedrich, *Hoinarul deasupra mării de ceață*

I. L. Caragiale, *O scrisoare pierdută* comedie

Ioan Slavici, *Moara cu noroc* nuvelă psihologică

Anton Pavlovici Cehov, *Stepa* nuvelă realistă

Feodor Mihailovici Dostoievski, *Crimă și pedeapsă* roman realist

Ion Creangă, *Fata babei și fata moșneagului* basm cult

Lev Tolstoi, *Război și pace* roman realist

Indice de materii

alegorie / 207
alfabet chirilic / 74, 101, 106-108, 109, 158
anacolut / 63
anaforă / 139
arhaism / 104
baladă / 207-208
basm / 16, 17, 24, 39, 40, 42, 45, 53, 54, 208, 305
bovarism / 168
cataforă / 139
clasic / 170, 282, 286, 292, 297, 299, 302
clasicism / 286, 297, 297
coerență / 139
coeziune / 139
comedia / 24, 284, 298, 300
comicul / 24, 165, 282, 291, 300
commedia dell'arte / 282
conector transfrastic / 139
confuzie paronimică / 61
conspect / 213
cooperare / 302
coordonare / 139
critica de direcție / 237
critica literară / 237
cronică medievală / 90, 91, 94
cult / 48
cultură orală / 42
cultură scrisă / 42
deixis / 139
dialect / 101-102
dialogul (formal/ informal) / 303
dicționar / 55, 67
discurs istoric / 81
dramatic / 24, 99, 166, 239, 284
ediție / 109
elegie / 188, 191
elipsă / 139, 140
epic / 16, 24, 180, 207
epocă / 15, 24, 34, 38, 55, 91, 96, 157, 180, 202, 226, 232, 239, 243, 282
eseu / 91, 214-216
etimologie / 56, 67, 102, 107
ficțiune / 230-231
folclor / 39, 43, 45, 53, 171, 208, 309
frază / 139, 153
gen literar / 24
grai / 64
hiponimie / 145
iluminism / 115, 118, 119, 157, 158, 308
imaginar medieval / 83, 96
împrumut / 101, 102, 105
judecată de valoare / 239
jurnal clasic / 220
jurnalul digital / 220
latinitate / 97, 100, 114, 119
limbă standard / 55, 64,
liric / 24, 26, 181, 190, 191
lirism / 183, 186, 190
literatură / 16, 24, 42, 43, 53, 91, 162, 163, 228, 234
manifest literar/ 164
manuscris / 80, 83, 84, 109
meditație/ 181, 183, 186, 191, 309
memorialistică / 129, 230
mit / 53, 207, 208
mitologie națională / 208
monolog / 304
motiv / 16
negociere / 140, 153, 302
neologism / 104, 105
normă / 55, 60
nuvela / 24, 180, 255, 262, 309
ortografie / 57

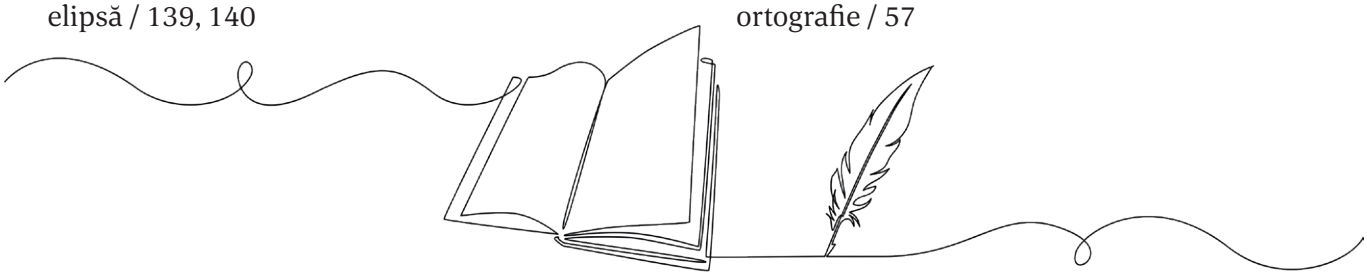

pașoptism / 159, 309
perioadă / 15
pleonasm / 61
popular / 39, 42, 45, 53, 54, 64, 81, 96, 100, 208
portret / 92
poster / 262, 285
pragmatică / 153
predicativă / 154
prezentare / 304
proiect / 103, 307
propoziție / 139, 145, 150, 153
punctuație / 57
realism / 157, 171, 263, 265, 294, 309
redactare / 216
regionalism / 64
Renaștere / 96, 97, 308
reprezentare / 16, 24
revistă literară / 158, 162, 232
roman / 24, 242, 252, 267
romantism / 159, 160, 170-171, 186, 203, 208, 213, 263, 309
schiță / 14, 24, 287, 289
semantică / 67, 153
sistem literar / 231
societate literară / 230, 231
specie literară / 24
strat lexical / 101
subiectivă / 150-151
subordonare / 139
Școala Ardeleană / 115, 157
școală literară / 15
teatru / 18, 24, 30, 99, 158, 165, 168, 169, 234, 282
temă / 16
text memorialistic / 129, 230
tipar / 80, 81
tipăritură / 81, 109
topică / 139
traducere / 81
umanism / 90, 96, 97, 98, 308
valoare / 16, 232, 234, 237
viziune / 16, 233

Observarea sistematică a activității și a comportamentului elevilor

Metoda implică diverse criterii referitoare la activitatea școlară și la integrarea în grup (poate fi folosită și de elevi ca formă de autoevaluare). Exemplul de mai jos este un asemenea instrument de autoevaluare în cadrul prezentării proiectului final.

Criteriul urmărit: participarea la activități

Indicator observat	Rareori	Uneori	Frecvent	Observații
Răspunde la întrebările profesorului	☐	☐	☐	
Ridică mâna pentru a participa	☐	☐	☐	
Se implică în activitățile de grup	☐	☐	☐	
Își exprimă ideile și opiniile	☐	☐	☐	
Respectă regulile activităților	☐	☐	☐	
Finalizează sarcinile primite	☐	☐	☐	
Manifestă interes față de lecție	☐	☐	☐	

Edgar Degas, *Clasa de dans*, 1875

ION BOGDAN LEFTER (coordonator)
ROXANA ŞTEFANIA CIOBANU · DAN GULEA
DRAGOȘ SILVIU PĂDURARU · DUMITRIȚA STOICA

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Trunchi comun și **curriculum de specialitate** (**TC+CS**), filiera teoretică, profilul umanist, specializarea filologie – clasa a IX-a

ISBN: 978-630-6679-21-8
www.edituracorint.ro

CORINT LOGISTIC